An. I. Nr. 1. Ianuarie—Martie 1929.

RHIVELE BASARABIEI

REVISTĂ DE ISTORIE ȘI GEOGRAFIE
A
MOLDOVEI DINTRE PRUT ȘI NISTRU

Sub conducerea d-lor

T. G. BULAT și C. N. TOMESCU

Profesori universitari

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU

Tipografia Eparhială „Cartea Românească"

1929.

Nr. 1. Ianuarie — Martie 1929.

Arhivele Basarabiei

REVISTĂ DE ISTORIE ȘI GEOGRAFIE
A
MOLDOVEI DINTE PRUT ȘI NISTRU

Innainte cuvînt.

Prin aceste nouă „Arhive“ reluăm o preocupare de mulți ani, ce-am avut-o în ținutul oltean.

In publicația ce începe, se va studia pămîntul și fapta romînească dintre Prut și Nistru. Dar dînd „specificul basarabean“—atît cît este—de natură istorică și geografică, îl vom integrà însă în sfera de gîndire și acțiune generală romînească.

Cadrul nostru de studiu al sufletului moldovenesc de aici va fi cît mai larg și credem, că, nu ni se va lua în nume de rău, dacă vom aduce contribuțiuni, care par a trece hotarele consacrate ale acestor două științi—istoria și geografia.

Astfel, pornim la muncă.

Avem însă și o dorință, aceea, ca jertfele de tot felul, ce aducem prin această modestă contribuție la știința romînească, să fie înțelese în cercurile cu răspundere ale Țării.

Chișinău, Ianuarie 1929.

Direcțiunea.

Basarabia după Cronicarul

Grigore Ureche (1646*)

In întâii noştri scriitori de istorie naţionala, în Cronicari, se află foarte des amintit ţinutul românesc dintre Prut şi Nistru. In afară de înglobarea lui în istoria generală a Moldovei, Basarabia, cu cetăţile, cu apele şi oamenii săi războinici, îşi găseşte foarte mult locul în atenţiunea acelora, după cum se va vedea din cele ce urmează. Astfel, la Grigorie Ureche, acest învăţat boier moldovean, care făcuse studii în Polonia, şi care ocupase demnitatea de Mare Vornic sub Vasile Lupu, găsim amintită Moldova răsăriteană, dintre Prut şi Nistru, pornind dela descălecat până în zilele lui Aron Vodă, contimporanul şi prietenul lui Mihai Viteazul. Cu „Aron Vodă cel cumplit", se termină de altfel, însăşi cronica.

Mulţimea acestor mărturii, ne arată ce parte activă au luat oamenii din această parte de ţară la nevoile neamului, precum şi însemnătatea pământului acestuia, în desfăşurarea evenimentelor naţionale. Insemnările acestea istorice, au cu atât mai mare interes pentru noi, cu cât acest învăţat, format la buna şcoală polonă, ni le înfăţişează cu un simţ istoric, surprinzător de critic, pentru vremea lui: „Şi am scris acest letopiseţ, carele şi, de nu se va potrivi pe la multe locuri, cel ce va hi cu minte, gândesc că nu 'mi va vinui; că de multe ori omul înseşi ce vede cu ochii săi nu poate să le pue pe rând, şi multe sminteşte, şi au spune mai multe, au mai puţine; dar cele de demult şi răsuflate de atâta vreme de ani! Ce eu, cum am aflat aşia am arătat" [1], spune înţeleptul Cronicar.

Incepând cu descălicatul ţărei Moldovei, Ureche zice: „Şi au descălecat întâi sub munte; apoi înmulţindu-se, mai şi crescând înainte, nu numai apa Moldovei sau Siretul le-au fost hotar, *ce până la Nistru şi până la mare s'a lăţit*" [2]. Continuând el ne arată cum sub Alexandru cel Bun (1400—1432) marele organizator

*) Am ales acest cronicar, pe motivul că lucrarea sa are înfăţişarea unei opere de sinteză. Cronicile mai vechi ale ţării, au fost cunoscute şi utilizate de el, după cum se ştie.

1. S'a întrebuinţat ediţia lui M. Kogălniceanu din 1872

2. p. 132.

al Moldovei, se tocmea ca boier mare „*Pârcălabul de Hotin*“ la marginea, despre țara leșească și căzăcească, giudecător tuturor la acel ținut [1]. In domnia slăbănogilor și neînțelegătorilor săi fii, Moldova se împărțea în două; sudul fiind luat de Ștefan iar partea de nord, de Iliaș Vodă (1443) „După acea, cum s'au pomenit mai sus, s'au împăcat Iliaș Vodă cu frate-său Ștefan Vodă, și s'au împărțit cu țara. *Cetatea Albă și Chilia și toată țara de gios, s'au venit lui Ștefan Vodă: iară lui Iliaș Vodă, Suceava și Hotinul, cu țara de sus*“ [2]. In 1448, sub Petru Vodă, un om închinat Ungurilor, care silit mai mult, lua în căsătorie pe bătrâna soră a lui Ion Corvin de Hunyadi, în Chilia se stabilea o garnizoană ungurească. Era o necesitate pentru marele român, Ion Hunyadi, apărătorul Creștinătății, să se razime în luptele cu Turcii, pe două cetăți; în apus, pe acea a Belgradului, iar în răsărit pe Chilia cumnatului său. „Acest Petru Vodă, dacă au pribegit în Țara Ungurească, la leatul 6957, n'au făcut zăbavă multă, *și au dat Cetatea Chilia Ungurilor;* și ajutorit de Iani Hunead, țiitorul Țărei ungurești, au venit cu oaste și au împins pe Roman den țară“ [3] In luptele care urmau între acesta [4] și Bogdan tatăl lui Ștefan cel Mare, Hotinul juca un rol însemnat. Petru cu ajutorul Polonilor „*au apucat Hotinul* și Neamțul și Suceava“ [5]. Mai mult, Hotinul rămânea în mâna lui Petru Vodă; „*că era cetatea Hotinului pre mâna oamenilor lui Alexandru* (recte Petru) *Vodă*“[4] In lupta dela Crasna din 6 Septembre 1450, dată în pădurea Vasluiului, unde Polonii fură învinși pentru prima oară de Moldoveni, părcălablul de Hotin era cu aceia, deci de partea lui Petru, care fugise la Poloni „Deară Leșii fiind dârji, n'au vrut să asculte; ce au intrat să treacă pădurea, și au trimis înainte *carele cu părcălabul de Hotin, și cu dânsul toți Moldovenii, și cu Podolenii*“ [6]. In urma înlăturării dela domnie a lui Alexandrel, de către Petru Aron (1451) care ținea pentru dânsul Moldova de sus, acela se trăgea la Cetatea Albă, unde-și petrecu vremea în ospețe. După

1. p. 138
2. p. 144.
3. p. 145,
4. Cronicarul îl confunda cu „Alexandru Vodă“ fecior lui Iliaș Vodă“,
5. p, 147.
6. p. 148,

patru ani, el își găsia aci sfârșitul „Văzând Alexandru Vodă că au perdut războiul, *au fugit la Cetatea albă, și acolo s'au săvârșit*“ [1].

Sub marele Ștefan Vodă, pământul Basarabiei este străbătut dela un capăt la altul, acesta ținând mult, mai ales, la păstrarea celor două chei ale Moldovei, Cetatea Albă și Chilia „Eară în al șeselea an al domniei lui Ștefan Vodă, în anul 6970, (1462) Iulie în 22, *au lovit pre Ștefan Vodă cu o pușcă într'o gleznă, la cetatea Chiliei*“ [2]. Dar după trei ani, Ștefan pornea din nou lupta pentru cucerirea Chiliei pierdute de Petru Aron. El, de data aceasta, își stabilea stăpânirea aci, cât și în Cetatea Albă. „In anul 6973 (1465), în luna lui Genarie 23, adunând Ștefan Vodă multă oaste de țară, vrând să răscumpere cetățile care le luase păgânii dela alți domni, pogorât-au cu toată puterea sa *spre cetatea Chiliei*, și sosind Mercuri spre joi la mezia-noapte, au încongiurat cetatea, însă Joi nu s'au apucat de harțu, eară Vineri de dimineață au început a batere cetatea, și așa toată zioa s'au hărățit, până seara. Eară Sâmbătă, se închinară cei din Cetate, și *au intrat Ștefan Vodă în cetatea Chiliei;* și acolo petrecând trei zile, veselindu-se și lăudând pre Dumnezeu, îmblânzea oamenii în cetate.

De acolo și *la Cetatea albă, au tras* și multă năvală făcând au dobândit și Cetatea Albă, Și așa amândouă Cetățile, cu multă vărsare de sânge le dobândi: carele le-au întărit cu bucate și cu slujitori, au lăsat pre Isaia și pre Buhtea Părcălab, ca să le grijească; eară Ștefan Vodă s'au întors la scaunul său, la Suceava“ [3]) Este lesne de închipuit marea mulțumire a Slăvitului Voevod, cu acest prilej. Țara sa era asigurată astfel și dinspre Turci, cu fortărețe puternice.

Peste patru ani Tătarii năvăleau despre răsărit Oasele lor rămâneau și înălbeau pământul Basarabiei. „Venit-au mulțime de oaste tătărească, și au intrat în țară să prade, in anul 6978. Eară Ștefan Vodă, prinzând de veste, le-au ieșit înainte la o dumbravă, *ce se chemă la Lipinți, aproape de Nistru:* și s'au lovit cu oastea sa, August 20: și dând război vitezește, i-au risipit, și multe moarte și peire au făcut întrânșii, și pre mulți i-au prins vii, și le luă tot plenu; de care lucru cunoscând Ștefan Vodă, că agiuto-

1. p. 151.
2. p. 152.
3, p. 153.

rul nu de aiurea i-a fost, ci numai de la Dumnezeu și de la prea curata Maica Sfinției Sale, și cu mare laudă și izbândă s'au întors înapoi la scaunul seu, la Suceava"[1] Aceiași soartă o aveau curând și Cazacii: „Odihnind Ștefan Vodă la Vaslui, i-au venit de sârg *olăcari dela Soroca*, cum Lobodă și Nalivaico, hatmanii căzăcești, au intrat în țeară și prăda. Eară Ștefan Vodă neputând suferi pre neprieteni a-i lăsare să strice țeara, îndată cu ai sei „cu câți erau, i-au căutat a mergere: unde s'au și tâmpinat cu acea oaste căzăcească, *pre Răut la Grumăzești*, fiind Cazacii în pradă reschirați, și lovindu-i noaptea fără veste, rămaseră biruiți Cazacii și Lobodă, hatmanul căzăcesc, fu prins de ostașii lui Ștefan Vodă. Și gonindu-i spre Nistru, Nalivaico, hatmanul și cu o seamă de Cazaci au dat să treacă Nistrul și mulți s'au înecat, unde și un polcovnic vestit a lui, anume Jura, s'au înecat, și alți mulți: și astă-zi este de pomenit acel loc, de-i zic: *Vadul Jurăi*"[2]. După bătălia dela Valea Albă, după ce Turcii fuseseră respinși Voevodul întăria Chilia „In anul 6986, Iunie 22, au început Ștefan Vodă, a *zidire cetatea Chiliei* și o au săvârșit într'acelaș an, Iulie în 17"[3].

Când, în 1484 Turcii izbeau cu furie cetățile Chilia și Cetatea Albă, pârcălabii lui Ștefan străjuiau zidurile, cu multă vitejie. Totuși, ei n'au putut rezista până la sfârșit „Și Mercuri, în 14 a lui Iulie, au luat *cetatea Chilia, în zilele lui Ivașcu și a lui Maxim pârcălabu*.

Așijderea, într'acestași an, Avgust 5, au luat și *Cetatea Albă, în zilile lui German* și *Ion Pârcalabul*[4].. Și mai departe Ureche adaogă Așa, Ștefan Vodă au curățit țeara de vrăjmași: eară cetățile care le-au luat Turcii Chilia și Cetatea Albă, nu au putut să le mai scoată de la Turci; că ei mai înainte de ce au eșit din țeară, le au grijit cu oameni, cu pusce și cu bucate deagiuns"[5].. Cu tot succesul lor, Turcii simțiră în acelaș an, sabia nimicitoare de dușmani, a vestitului Voevod, pe același pământ al Basarabiei „Ștefan Vodă într'acestași an, dacă au scos vrajmașiii din țară și

1. p. 156
2. p. 162. Este și azi.
3. p. 166.
4. p. 167.
5. p. 168.

dacă au răcit vremea și caii Turcilor au slăbit, *au lovit pre Malcoci la Catlabuga* în *16 zile a lui Noemvrie*, de au topit toată oastea Turcilor“ [1].

Dacă Moldova fusese energic apărată de năvăliri, de viteazul voevod Ștefan, nu acelaș lucru se întâmpla sub fiul său Bogdan, deși și acesta avea mari însușiri militare. In timpul stăpânirii sale, țara cădea pradă Tătarilor, veșnic năvălitori Astfel ne amintește vornicul Ureche că, „In anul 7018 (1508), Bet Gerei Sultan, feciorul Hanului, fără de veste, cu mulțime de Tătari, pe trei locuri au întrat în țară și au prădat *dela Orhei* până la Dorohoi și pe Prut în sus, de au făcut multă robie și plean [2].. Așijdereà pre acea vreme 7021—(1511), au întrat Tătarii cu Mendli Gerei Hanul în Moldova de au prădat țeara până la Iași și au ars *tîrgul și ținutul Cărligăturei* și au agiuns până la Dorohoi, și până la Stefanești. eară alții *au prădat în gios la Lăpușna* și la *Kigeciu* și de sârg, vroind să iese cu robii, *multe suflete în Nistru au înnecat* și robi, și de ai sei.

Eară Bogdan Vodă, trimis'au pre Corpaciu hatmanul seu cu o mie de slujitori și nesmintindu-se au dat răsboi și au căzut de ai noștri 700, eară 300 au scăpat: anul 7021 August 25. Eară Tătarii, cu pagubă mai mult de apă de cât de oaste având, s'au întors la Perecop“ [3]. Și alte lupte a mai dat Bogdan cu Tătarii, însă aceștia fură loviți stașnic de fiul său, Ștefăniță vodă: „Eară în al doilea an. 7026, Avgust 18, au întrat Albu Sultan cu Tătari dela Perecop, *și au trecut Nistru fără veste* și au tras spre Prut, de s'au suit pân la Serbanca, den sus de Ștefănești, și s'au apucat a prădare țara. Ce, norocul cel bun a lui Ștefan Vodă, s'au prilegit cu oaste gata în gura Corovei din gios de Ștefănești și au dat veste și țerei de sârg să se stringă; și dacă s'au bulucit s'au suit în sus; și au trimis Ștefan Vodă pre Petre Cărăbaț Vornicul, și cu toți josenii. Și *dacă au trecut Prutul,* cu agiutorul lui Dumnezeu, Luni Dimineața, în revărsatul zorilor, fără veste au lovit pre Tătari, neavând ei grijă de una ca aceea; și cu norocul lui Ștefan Voda i-au răsbit, și mulți Tătari au pierit și mulți în Prut s'au înecat, și în Ciuhru s'au fost înglodat; și pre mulți au

1. p. 168.
2. p. 183—184.
3. Ibidem.

prins vii, așijderea și pre doi Mârzaci mari, anume Tamiș și Bicaz. Și pre câți au rămas, i-au gonit peste câmp, *tăindu-i și săgetându-i pân la Nistru, fiind obosiți caii lor, mulți în Nistru s'au înecat.* Numai Sultanul cu puțintei au scăpat, însă și el, rănit la cap. Așa s'au întors cu multă pagubă și pieire, și rușine: și câți au scăpat, și acei pedestri și fără arme. Eară Ștefan Vodă s'au întors cu mare laudă [1]..." Se pare că această luptă, este cea mai însemnată faptă a spulberatecului tânăr Voevod. Ștefăniță datorită firei sale, își găsea moartea prea de timpuriu; la aceasta poate să fi ajutat și soția sa. El închidea ochii pe pământul Basarabiei: „Intr'acestași an 7035 (1527) Genarie 14, *răposat'au Ștefan Vodă cel tânăr, feciorul lui Bogdan Vodă, în cetatea Hotinului*, și cu cinste l-au îngropat în mănăstire în Putna [2]". Aci la Hotin fiind, arăta el, ne spune cronicarul, ca urmaș, al său, pe Petru Rareș, „și fiind bolnav *Stefan Vodă la Hotin, au lăsat cuvânt*, de se va săvârși el, să nu puie pre altul la domnie, ci pre Petru Măjearul, ce l'au poreclit Rareș, dupre numele muierei ce au fost după alt bărbat, târgoveț din Hârlău și l-au chemat Rareș" [3].

Când Polonii atăcară Moldova sub Rareș, ei luau drumul Hotinului „Când Tarnovschi hatmanul leșesc, cu mare oaste *trecuse Nistru la Hotin* și *cetatea începuse a batere*, în anul 7047 (1538)" [4]. Cu acest prilej mulți robi, dintre Moldoveni, fuseseră luați de Poloni, pe care Petru în a doua sa domnie trimise să-i libereze. Intervenția fu fără nici un rezultat. „Trimis-au soli la craiul leșesc, de-și cerea robii săi; ce-i luase Tarnovschi hatmanul, *când venise cu oaste la Hotin*; ce, nemica n'au isprăvit, că s'au întors solii fără de nici o ispravă" [5].

Intre clădirile sfinte ale istețului Domn Petru Rareș, fu și acea dela Chipriana Basarabiei. „Și la *monastirea Chipriana au lucrat*" [6]).

Alecsandru Lăpușneanu, gonit din Domnie, lua drumul Chiliei, trecând prin Huși. spre a merge la Turci- „Ce Alecsandru Vodă vazând și auzind că este golit de tot agiutorul, s'au pogorît *la*

1. p. 187.
2. p. 189.
3. p. 190.
4. p. 194.
5. p. 203.
6. p. 205.

Chilia și de acolo s'au dus la Impărăție, ca să se agiutorească de acolo" [1]).

De sigur că la Șipoteni pe râul Bâcu, fură ucisi, Nemții lui Eraclide Despotul, când se ridică în scaun Ștefan Tomșa. „Despot Vodă dat-au *leficii seî nemți*; pe carii dacă i-au apucat Tomșa la mănile sale, au purces cu oastea în gios, și au trecut Prutul pre la Frățileni și au tăbărit *la Sipoteni*... Și cinstiră pe Nemți până îi îmbătară, și peste noapte îi uciseră pe toți. Boerii moldoveneși, a doua zi, după ce au ucis pre Nemții lui Despot Voda, cu toții rădicară Domn pre Tomșa hatmanul" [2]). Când în domnia sa de a doua, Lăpușneanu își lua obligațiunea de a dărîma cetățile moldovenești. Hotinul scăpă: „*Numai Hotinul au lăsat* să hie, de apărare despre Țeara leșească" [3]). Bogdan Lăpușneanul (1568—1562), care era un om de felul lui Stefănița, își găsea refugiul în vremurile grele, în cetatea Hotinului. „Dece, *Bogdan Vodă* văzând că'l împresoară vrăjmașul său (Ioan Vodă Armeanul) i-au dat cale, și *s'au dus la Hotin*" [4]). O luptă urma să se dea între ei „Ion Vodă sciind pre *Bogdan Vodă la Hotin*, că nu doarme, ce stringe oastea împrotiva lui, strâns'au și el țeara și oaste turcească încă avea". In ajutorul lui Bogdan, soseau și Leșii „și s'au lăsat pe Prut în gios și an trimis de au adus puscele dela Hotin, și s'au pogorît la Ștefănești".

Din cauza mulțimii Moldovenilor și Turcilor lui Ioan Vodă Leșii se retrăgeau „Și dacă au înserat s'au pornit înapoi și toată noaptea s'au dus. A doua zi, dacă au văzut Moldovenii că Leșii s'au dus înapoi, s'au slobozit după dânșii în goană, și dacă i-au ajuns, *în multe locuri s'au bătat* (în Basarabia), *și mulți de ambele părți au perit*: eară a-i risipire n'au putut. Mai apoi, au silit să-i spargă la trecătoare, *la Nistru* sub, *Cetatea Hotinului*: ce nice acolo n'au putut, că cetatea era pre mâna lor, ce-i apără pre dânșii, eară pe Moldoveni reschira" [5]) Viteazul Ioan Vodă Armeanul pedepsia după cuviință, pe Tătari și Turci, care i turburau rosturile sale „Pre carii dacă i-au lovit Ion Vodă cu oastea sa, *prea lesne i-au bătut și pre aceia*. Insă, văzând atâta supărare

1. p. 212.
2. p. 216.
3. p. 221
4. p. 223.
5. p. 224.

ce avea pe Turci, împlându-se de mânie, *cu foc au ars Tighina* (fusese luate dela Petru Rareș de Soliman) și *Cetatea Albă*, și multă pradă au făcut, și mult plean și robi au scos" [1]) Ioan Vodă mai dădea mână de ajutor Cazacilor care, călcau Bugeagul și întâlniseră o armată turcească. „Și de sârg au trimis Cazacii la Ion Vodă, de au cerșit să le trimită ajutoriu, ca să dea război acelor Turci ;..., unde, mai apoi *Moldovenii odihniți, dând război vitejește, pre lesne i-au spart*" [2]) Sfârșitul dramatic al lui Ion Vodă este descris de Grigore Ureche într'un chip mișcător. Intreaga tragedie se desfășura pe pământul moldovenesc, dintre Prut ș Nistru, care înghițise, cum se vede până aci, atâta sânge românesc

Al patrulea răsboi, când s'a bătut Ion Vodă cu Turci la Cahul.

Împăratul turcesc, auzind de simeția lui Ion Vodă, și câtă pagubă i-a făcut, a socotit ca să stropșească țara Moldovei cu totul, și pe hainul său, pe Ion Vodă, să-l prindă. Și îndată trimise în toate părțile, la toți Sângeacii să se găteze de oaste, și să treacă Dunărea asupra lui Ion Vodă. Eară Ion Vodă, dacă a înțeles, cu toată oastea sa s'a pornit, *și a supus oastea sub Tighina*, și a trimis o seamă de oaste a sa cu *Ieremia pârcălabul de Hotin*, ca să apere trecătoarea Turcilor, să nu treacă Dunărea. Ce, cu greu este celor puțini a oprire pe cei mulți, și celor slabi pe cei tari, că; trecând întâi puștele cu Ianicerii și cu pedestrimea, să apere vasele, aceiași toată a-l—altă oaste turcească a sosit. Unde, văzând Ieremia pârcălabul că nu-i poate opri, s'a întors și a dat știre lui Ion Vodă; și nici Ion Vodă altă zăbavă n'a făcut, ci îndată a purces spre oastea turcească, însă, întâi a trimis pe Sfirski cu o seamă de Cazaci și cu 6000 oșteni de țară, să prindă limbă; și fără zăbavă, au dat pre oastea turcească, unde nu erau mai puțini de oastea moldovenescă. Și dând războí, au fugit Turcii, și nici altă limbă au putut lua, fără de un Turc rănit, cât n'au putut dela dânsul nimic înțelege. Apoi, singur Ion Vodă cu vie-o 600 de oameni, *s'au lipit la baltà la Cahul*, unde era oastea turcească; și s'a suit într'un pisc de deal să poată cunoaște câtă

1. p. 227.
2. Ibidem.

samă de oaste va fi la Turci. Ce, nimică n'au putut cunoaște: că oastea era pe văi, de nu se vedea; numai străjile s'au văzut în patru locuri. Și s'a întors Ion Vodă înapoi la tabără; și atunci o seamă din boerii cei mari, Muraul vel Vornic, Bilăi vel Vornic și Slăvilă Hatmanul, văzând atâtea puteri de oaste turcească ce venise cu Petru Vodă, temându-se ca să nu cadă în primejdie, au părăsit pe Ion Vodă, și au fugit la Turci, de s'au închinat la Petru Vodă.

Ion Vodă și-a împărțit oastea în 30 de polcuri, și la tot polcul a pus câte o pușeă; și avea și 80 de pușțe hușnițe (haubițe). Iar toată oastea lui Ion Vodă, era 30.000 fără proști și adunătură, ce erau pe lângă Ion Vodă. Deci, la începutul războiului, zic că o seamă de Moldoveni să se fi închinat la Turcii și, Turcii să-i fi pus în fruntea războiului, de s'a opit focul într'înșii, și au perit cu totul. Deci, Cazacii cu focul, Moldovenii, cu fușturile, că vor să moară, de cât să nu biruească, cu multe meșteșuguri au nevoit să amăgească pe Moldoveni să-i ducă asupra puștilor. Ce văzând Moldovenii meșteșugurile lor, nu-i goneau mult, ci numai până la dos; că vedeau că fuga lor era cu înșelăciune; că de mulțimea lor era tot locul acoperit. Deaci, lăsând Turcii partea despre Cazaci, cu toată puterea s'au întors spre Moldoveni și, toate puștele slobozeau asupra lor. Iar Moldovenii, stau așa cum ar hi gătiți de moarte, iar nu să izbândească; și multă moarte s'a făcut de ambe părțile, că nu era o călcare pe pământ, ce tot pe trupuri de om; și mai apoi, așa aproape se băteau, că și mânile le obosise, și armele își scăpau. Ca acela prah se făcuse, cât nu se cunoșteau cine de a cui este; nici de sinețe se auzia, de trăsnetul puștelor, de ambe părțile; cât nici pușcarii nu mai știau unde mai da. Deci, Ion Vodă a îndreptat pe ai săi dinapoia puștelor, să se mai hodinească puținel; și Turcii, așișderea. Și așa stând și privind unii la alții, a dat o ploaie mare, de a muiat pravul cel de pușcă. Deaci, n'a fost Moldovenilor de nici un folos, că li s'au muiat puștele, de unde aveau nădejde de agiutori s'a scăpat; ci numai de a mâna au căutat a se batere și nu se puteau spiijini de mulțimea Turcilor.

Mai apoi oastea tătărească proaspătă, i-au lovit, de le-au căutat a dare dos ca să scape, și Tătarii a-i gonire și, a-i aruncare jos. Numai pedestrimea și oastea cea de strânsură au rămas

și 300 de Cazaci. Ce, fiind și Turcii obosiți, nu năvăleau așa. Ion Vodă scăpându-se de oastea cea călăreață, și-au dat glas cu Cazacii să se pedestrească toți. Că pedestrimea moldovenească, ce erau adunați mai mulți în dobândă de cât în leafă, era aproapă de 20.000 Și năvălind cu dânșii singur Ion Vodă, au luat puști, cu iurăș, de la Turci; și legând tabăra s'au dat înapoi, *și s'au tras lângă sat lângă Roșcani*, de s'au îngropat, unde mare nevoie aveau de apă Iară Turcii dacă s'au strâns toți cu cei de la goană, i-au înconjurat mai 'nainte de apusul soarelui, și toată noaptea i-au strejuit, să nu iasă de 'ntr'acel loc. Iar dacă, s'a făcut ziuă, cu toate puștile au început a batere într'înșii; ce nimică nu le stricau, că se șențuise bine; unde, trei zile s'au apărat. Dece, văzând Ion Vodă că flămânzesc și mor de sete și pravul cel de pușcă se împuținează, să fugă să scape, loc nu era; numai cu aripi să sboare, iar într'alt chip nu se putea, că tot locul era ocolit de Turci. Ce au socotit doară cu blândețe și cu jurământuri să facă cu Turcii, ca să scape de moarte; și au început a trimetere la dânșii că se va închina, de vor trimite un om ca acela să-i jure lui, că, de ce va pofti să-i facă pe voie. Turcii bucuroși se primiră la una ca aceasta: de cât cu arme și cu vărsare de sânge, mai bine cu înșelăciune să-l dobândească. Așa, trimiseră Turcii la Ion Vodă de-i jurară pe pofta lui, ca să-l ducă viu la împăratul; pre Cazaci să-i lase neatinși, să meargă de unde au venit, iar altă adunătură să-i sloboadă să se ducă volnici pe la casele lor, că nu va hi paguba lui, ce a Impăratului, că robii Impăreției sunt.

De moartea lui Ion Vodă 7082, Iunie

Având Ion Vodă tocmeală și făgăduință mare și jurământ de la Turci că-i vor face pe voie de toate de ce scriu mai sus că au pohtit el, s'au gătit să meargă la Pașă, în tabăra turcească, și au împărțit al său mai bun, tot ce au avut, între Cazaci, și de către toți 'și-au luat ertăciune; și însuși, al triile au mers la tabăra turcească. Acolo, dacă l-au dobândit, cu multă mânie de către Pașa, 'l-au dat de viu de 'lau legat de coadile a două cămile, și le-au slobozit prin tabără de 'l-au sfărâmat. Atunci, zic unii, cum să fi zis Ion Vodă: „Ah! Caută că eu multe feluri de morți groaznice am făcut, iară casnă ca acesta n'am știut să fac!”

Mai apoi Turcii s'au lăsat de ceea-altă spuză de 'i-au znopit și 'i-au sdrobit. Eară Cazacii, văzând la ce le stă lucrul și viața lor cea sfârșită, au silit ca să între iar în șanț; ce n'au putut, că șanțul îl coprinse Turcii; și văzând așa, numai ce au întrat în grămada turcească, să piară până la unul. Și acolo, tăind și oborând, au perit toți până la unul. Așa a nemerit țenchiul său Ion Vodă, după ce a domnit trei ani.

Dacă a perit Ion Vodă, s'au pornit Tătarii în pradă, peste toată țara cât n'a fost niciodată mai mare pustietate în țară decât atunci; că pre toți i-au cuprins pe la casele lor „fără grijă", unde, până astăzi, între Prut și între Nistru, de atunci a rămas pustietate, de nu s'a mai umplut de oameni" [1].

Foarte interesantă această din urmă mărturie a Cronicarului privitoare la împuținarea populațiunei, între Prut și Nistru,

Când în domnia lui Petru Șchiopu apărea „domnișorul" „Ivan Potcoavă ce l-au poreclit Crețu", Basarabia era în drumul său; „eară Crețul cu mai mulți oameni, mai bine s'au gătit, și *au întrat în țeară pe la Soroka*" [2]). La vestea această, Petru Schiopu îi eșise înainte: „Auzind Petru Vodă Schiopul că Ivan Potcoavă au întrat în țeară *pre la Soroca*, cu oaste căzăcească, de sârg s'au gătit, și i-au eșit cu oaste împrotriva lui" [3]). Sfârșitul domniei sale, de o lună, își găsea aceiași cale a Moldovei dintre Prut și Nistru; „și cu toți cu ai săi *s'au întors înpoi, pe la Soroca*, spre Țara leșească [4]). Nistru va fi în aceast sfârșit de veac (al XVI) drumui bătătorit dar și cimitirul Cazacilor, purtători de tot felul de „domnișori". Astfel „în anul 7086, Iulie 26, nesce Cazaci cu un Domnișor au venit *la Nistru și aceia toți și-au pus capetele*. Așijderea, după acești Cazaci, curând, în anul 7087 (1578) Octomvrie 12, un Domnișor Constantin iar cu Cazacii au întrat în țeară și *s'au topit toți în Nistru și acia*. In domnia lui Iancu Vodă Sasul (1579—1582), Lăpușnenii se revoltau, din pricina abuzului acestuia. Ei ridicase un Domn dintre ei, pe care Cronicarul îl numește Lungul, „*Ce s'au rădicat Lăpușnenii* de s'au sfătuit să se desbată de subt mâna lui; și bulucindu-se, *au ridicat dintre ei pre Lungul, Domn*, și i-au pus nume Ion Vodă, și au purces pe Prut în sus.

1. p. 227—229.
2. p. 231.
3. p. 231.
4. 232.

Iancu Vodă, prinzând de veste că Lăpuşnenii s'au ridicat asupra lui, îndată au trimis pre Bucium Vornicul cel Mare, şi pre Brut Postelnicul, cu oaste împrotriva acelora; şi tâmpinându-se oştile la Balota, s'au lovit de faţă; şi dând război vitejeşte de ambe părţile, au perdut Lăpuşnenii războiul şi Domnişorul acela încă s'au înecat în Prut" [1]). Şi în a doua domnie (1582—1591) Petru Schiopu, ne spune Grigore Ureche, avu mari turburări, din partea Cazacilor. Poate că şi aceste nemulţimiri, îl făceau să renunţe la tron. „Ce Petru Vodă, prinzând de veste, le-au eşit înainte la Prut, la sat la Bogdăneşti, cu câţi oameni au putut într'acea dată acolo i-au încungiurat" [2]). Cronicarul nostru nu uită nici pe Transnistrieni, când spune; „Nu multă vreme după acea, *au mai lovit Cazacii nisce sate din sus de Tighinea, pe decindea (de cea parte) de Nistru*, care sate erau descălecate pe hotarul leşesc, Turci ciutaci, şi *Moldoveni foarte mulţi, cari eşise din ţeară de nevoile ce erau în zilele Iancului Vodă;* şi multă moarte au făcut într'âuşii şi pradă şi robie"...[3]) Tighina la rându-i fu lovită şi arsă de aceiaşi Cazaci năvalnici.

„Intr'acestaş an 7092 Avgust 7, *s'au strâns Cazacii şi fără veste au lovit la Tighina de o au ars şi o au prădat*: şi au robit pre cei tineri, fete, copii. Eară pre alţii până la unul i-au tăiat" [4]... După trei ani, o năvală nouă a Cazacilor, fu pedepsită, după cuviinţă, de Pârvu Pârcălabul de Soroca, slujitorul lui Petru Schiopul. „In anul 7095 Genarie 8, *ridicatu-s'au o samă de Cazaci* ca nişte lupi învăţaţi de pururea la pradă, şi au întrat în ţeară, *şi multe bucate din ţănutul Sorocii au luat. Eară Pârvul, Pârcalabul de Soroca s'au îndemnat cu Hânsarii* şi cu alţi câţi au vrut de bună voe de au mers după Cazaci, şi i-au agiuns la Periaslav. Acolo, Cazacii, vrând să nu dea dobândă, eară Moldovenii să scoaţă al seu, tare război s'au făcut; şi în două zile bătându-se, abia au spart pre Cazaci. Şi dacă i-au biruit, pe toţi i-au tăiat, numai unul zic să fie scăpat; eară pre câţi au luat vii, i-au trimis la Petru Vodă, pre carii Petru Vodă i-au trimis la împerăţie" [5]).

1. p. 234.
2. p. 236.
3. Ibidem.
4. Ibidem.
5. p. 237.

In domnia lui Aron Tiranul (1591—1592—1595), Orheienii și Sorocenii se răsculară aducând în domnie pe unul dintre ai lor, (1592), pe care Grigore Ureche, cronicarul nostru, îl numește Ionașco și Bogdan Vodă. Era o doua oară, când Basarabenii ridicau Domn din rândurile lor. „In anul 7100 (1592), Aron Vodă, domnind și atâtea răutăți și beliturí făcând, n'au mai putut suferi țeara, *ce s'au rădicat Orheienii și Sorocenii cu un Domnișor* ce-i ziceau Ionașco, pre carele l-au fost ales dintre ei cap, și-i puseră numele Bogdan Vodă. Eară Aron Vodă, dacă au înțăles această, au dat scire țărei să se strângă, și ei fără zăbava au eșit cu curtea și cu lefecii săi; și mai 'nainte de ce au eșit din curte, au tăiat pe Bucium vornicul cel mare și pre Trotușanu Logofătul, și pe Paos Vornicul, zicând că-i cu scirea lor; apoi au purces împrotiva vrăjmașilor săi, și mergând, au pus pre Urechi Logofăt mare. *De-acii, s'au tâmpinat oștile la Răut:* și dând războí vitezește de ambele părți, au izbândit Aron Voda, și pre Domnișor încă l-au prins viu, ce nu l-au omorît: numai i-au tăiat nasul, și l-au călugărit" [1]... Domnia cea aspră a lui Aron Tiranul avea curând un moment de eclipsă. El era sortit să fie mazilit. Prin daruri, știu insă să-și asigure din nou scaunul, și se pregătea să măcelărească și alți boeri. Ureche logofătul, nu înțelegea să mai vadă desfășurarea acestor rele și fugea din țară în Polonia, luând drumul Sorocei; „au învățat pre gazda sa, cine va întreba a doua zi de dânsul, se spue că s'au dus acasă la Cărligătură. Atunci și noaptea toată noaptea, și ziua a doua zi toată ziua, fugind *au trecut pre la Soroca*, în Țeara leșească... Eară Urechea, dacă au trecut Nistru, îndată au mers unde erau alți boeri pribegi, de au așteptat sfârșitul lucrului[2]". Aci, se termină însemnările Marelui Vornic Grigorie Ureche, despre Basarabie [3]). Acestea grăesc îndeajuns. Din ele se vede comunitatea de origină, cât și convietuirea socială și politică a elementului românesc, din munte până la mare, pornind, din cea mai îndepărtată vechime. Mărturiile acestea, ne mai atesta și participarea atât de efectivă a Moldovenilor din părțile basarabene, la rosturile naționale. Așa o dorim să fie și de azi înainte

T. G Bulat.

---

1. p. 240.
2. p. 241-242.
3. Nicăiri în Cronică nu i se zice ținutului nostru „Basarabia", denumire ce-i fu dată de Ruși, după răpire, spre a arătă lumii, că este altceva, decât dreapta jumătate a Moldovei.

Veşminte pentru Basarabia.

La 8 Septembrie 1827 moare în Bucureşti, „din pricină de boală“, Costandie Filitis, fost episcop de Buzău [1]. După el rămase o periusie, ce a intrat în „cincisprezece sepeturi, lăzi şi scatulci“, inventariată imediat de „cinstitul Consulat al Rosiei“, întrucît decedatul erà supus rus [2]. Moştenitorii lui însă, pînă să-şi dovediască drepturile, au rugat pe Voevodul Grigorie Ghica să poftiască Consulatul ca acea periusie să fie încredinţată spre păstrare boierilor Gheorghie Filipescu, Alexandru Filipescu [3], Ioan Moshu şi Baron Hristofor Sachellariu. In ziua de 28 Septembrie aceştia primesc acele „sepeturi lăzi şi scatulci, pecetluite atăt cu pecetea cinstitului Consulat i cu pecetea Dumnealui vel logofăt de Ţara de sus şi cu pecetea clironomilor“; totodată, li s'au încredinţat şi „un engolpion cu diamanturi [4] şi o cruce de madem cavalerie din leat 1812“ [5], ce au „fost poprite de cinstit Consulat“.

---

1. între 29 Octombrie 1793 şi 28 Iulie 1819. A urmat la Buzău pe Dosoftei Filitis, ruda sa, care se ridică la mitropolia Ungrovlahiei. La 1819 Costandie e detronat, în urma cererii multor boieri patrioţi către Voevodul Alexandru Suţu. *N. Iorga*, Istoria Bisericii Romîne, II, p. 147, 234.

2. Costandie a petiţionat la Peterburg să fie primit „în numărul supuşilor către Prestolul Rusiei“; i s'a admis, comunicîndu-i-se înnalta aprobare cu ucazul sinodal din 7 Iulie 1823. In ziua de 28 ale aceleeaşi luni Costandie, părăsind Ţara Romînească, „a venit intr'adevăr să locuiască în Chişinău, unde a avut casă proprie“. Fiind încă în Bucureşti, i s'a servit dela 16 Mai 1821 o „pensie imperială“ de 3.000 ruble anual. La 30 Noembrie 1825 trece cu paşaport peste graniţă, „în Austria şi Transilvania la ape termale,.. spre a'şi îndrepta sănătatea“. şi moare la Bucureşti. *Consiliul eparhial Chişinău,* dosar în l. rusă, nr. 141 din 1827, pe 79 file, intitulat „despre moartea episcopului de Buzău Constantie“, f. 24–26.

3 zis şi Vulpe, un „rusofil convins“. *N. Iorga,* Cronica lui C. Căpitanul, p. XXXVIII.

4. Engolpionul acesta e ridicat dintre lucrurile decedatului şi trimis de Arhiepiscopul Dimitrie al Chişinăului la Petersburg, în 27 Iunie 1828, ca să fie răscumpărat de cabinetul imperial, potrivit unui înnalt ordin din 1800. Dar sinodul rus a hotărît ca acest foarte scump engolpion „împodobit cu pietre scumpe“, să se înnapoieze Arhiepiscopului, spre a-i scoate icoana, iar restul şi pietrile scumpe să se dea moştenitorilor. *Consiliul eparhial Chişinău,* ordinele sf. Sinod din 1829, nr. 3565 din 28 Februarie, act nr. 53.

5. Adecă decoraţia ordinului sf. Ana, cl. 1, care, după moarte, s'a trimis prin Ministerul Externelor la Departamentul aziatic „Capitolul ordinelor ruseşti“. *Ibidem,* dosar nr. 141, f. 3 v. şi 9 v.

Interesantă este corespondenţa în l. rusă, ce s'a ţesut apoi între Bucureşti, Chişinău şi Petersburg în legătură cu moartea lui Costandie şi cu moştenirea lăsată [1].

Tot aşa, prezintă oarecare însemnătate şi inventarul din cele „cincisprezece sepeturi, lăzi şi scatulci" [2].

Aici vom publicà, deocamdată, numai „tabloul de lucrurile supusului rus, decedatul episcop Constantie, fost al Buzăului, ţinînd de slujba bisericească şi veşminte arhiereşti şi cari, potrivit ordinelor, trebuesc a „fi depuse în veşmîntăria arhierească din Chişinău" [3].

Anume:

1) Evanghelie deasupra de argint aurit în cutie roşie.

2) Pereche de trichere de argint cu cutii

3) Evanghelie mică deasupra de argint cu cutie.

4) Cădelniţă de argint.

5) Cîrjă arhierească de argint aurit.

6) Cîrjă arhierească din lemn negru cu capătul de sus de argint.

7) Cîrjă arhierească din perlamut (safir) cu capătul de sus din os de fildeş.

8) O legătură cu foarte vechi veşminte arhiereşti ale decedatului Dosoftei.

9) Cîrjă arhierească din os de fildeş

10) O mantie de catifea.

11) Un sacos din materia numită seraser alb

12) Un stihar de atlas cu flori.

13) Un omofor mare din seraser alb cu cruci de aur.

14) Două ipogonatii din catifea roşie.

15) Patru mînecuţi cu broderie de aur.

16) Două epitrahile de ştofă.

---

1. *Ibidem*, dosarul amintit, nr. 141/1827.

2. Inventarul fusese scris în l. greacă, semnîndu-l Alexandru Filipescu mare logofăt; copia e tot în l greacă şi-i semnată pentru conformitate de „titularnăi sovetnic Corniev" şi Antonios Lorantes. *Ibidem*, f. 11—19.

3. Tabloul acesta e scris în l. rusă şi cu rînde 25 obiecte. *Ibidem*, p. 41. Arhiepiscopul Chişinăului interveni la Sinod să i se verse aceste obiecte bisericeşti în veşmîntăria reşedinţii sale, aşa cum s'a procedat în 1827, potrivit ucazurilor din 1766 şi 1805, şi cu veşmintele decedatului mitropolit Grigorie Irinopoleos, un alt vlădică supus rus. *Ibidem*, f. 26, 35.

17) Un rînd negru de veşminte arhiereşti cu omofor şi epitrahil.

18) Un stihar de atlas cu flori.

19) Un stihar diaconesc cu orar şi cu mînecuţi.

20) Două stihare de atlas pentru cîntăreţi.

21) Un liturghier în manuscris moldovenesc

22) Un molitvelnic moldovenesc.

23) O legătură cu mînecuţi.

24) Evanghelie îmbrăcată în argint aurit cu cutie cu inscripţia lui Dosoftei.

25) O ladă cu evanghelii îmbrăcate în argint aurit cu inscripţia lui Dosoftei.

Const. N. Tomescu.

Un conflict între Divanul Moldovei şi Profesorul Demetru Gobdelas (1810—1812).

Din actele care ne-au căzut sub ochi [1], completăm ştirile date de d-l N. Iorga în a sa „Istoria învăţământului românesc, 1928, asupra Academiei din Iaşi, la începutul secolului al XIX. Este vorba de „Demetrius de Gobdelas docteur en Philosophie et Profeseur de Mathématiques". După dovezile care urmează, trebue să socotim ca profesor la acea Academie, în timpul ocupaţiei ruseşti dintre 1806-1812, pe lângă Nicolae din Zagora, Ioan şi Teodor din Agrafe, Ştefan Cristu [2] şi pe Gobdelas. Din aceste menţiuni se constată, că el erà însărcinat de Eforia şcolară, în frunte cu Veniamin Mitropolitul Moldovei, la 1 Ianuarie 1800 „să predea în Academia de aici, mai jos numitele ştiinţi filosofice după conspectul prezentat de dânsul". Cu un salar de 3500 piastri turceşti pe an, el se obligà să dea dimineaţa, timp de 3 ceasuri, Aritmetica şi Algebra, iar după masă un ceas, Cosmografia şi Cronologia cu istoricul cutremurilor. Pentru munca depusă i se mai oferea casă şi lemne pentru el, cât şi pentru doi servitori ai săi. Gobdelas luà locuinţa pe care o ţinea până atunci „Domnul Daniil". Nu cumva acest

1. Dela 2143 pe 1810, din Arh'va Senatorială Chişinău.
2. Iorga N. Istoria învăţământului românesc p. 150.

Daniil erà înaintaşul său de specialitate, sau chiar directorul Academiei? Se fixa cu acest prilej modul de a face examenele şi disciplina şcolară. Contractul erà făcut pe trei ani, dela 1808 până la 1812. Prin urmare Academia aceasta, avea pe Gobdelas ca profesor de Matematici, încă din 1808 şi nu numai, în 1816 [1]. Unde se pregătise el pentru aceste studii o aflăm, tot din actele noastre. „Démétrius à Gobdelas Graecus Rhapsanensis à Thessalia“ era „doctissimus vir“, în, „Disciplinis Philosophicis atque Artibus Liberalibus“ dela Universitatea de Buda Pesta [2]. El îşi luase doctoratul la sfârşitul anului 1802, „e Philosophia, Mathesi, Phisica et Historia Universali rigurosis examinibus“ după trei ani de studii, 1801, 1802, 1803, în capitala Ungariei, la „alma ac celleberima Universitas Regia Pestiensis Hungarica“ [3].

Pe baza studiilor şi de sigur şi pe acea a conştiinţii superiorităţii sale, Gobdelas erà foarte gelos de prestigiul său, cum se va vedea. Odată angajat la şcoala din Iaşi, lucrurile mergeau normal, până la mijlocul anului al treilea, când vedem pe profesorul de Matematici, că se plânge Divanului. El arată că Prinţul Scarlat Ghica, unul din Eforii şcoalei, a venit în mijlocul elevilor săi în clasă şi, i-a ordonat să înceteze lecţiile şi să părăsească colegiul. Profesorul se miră foarte mult de această purtare a Prinţului Ghica, mai ales că el l-a lăudat într'un loc în Algebra sa, „dans un endroit de mon algebre“. Prinţul, continuă el, şi-a uitat astfel datoria faţă de primul profesor de ştiinţe „envers le premier Professeur de Sciences“. Gobdelas cere satisfacţie Divanului, plata salarului său dela Iulie până la Decembrie, 1810, conform contractului, precum şi 440 piastri cu dobânda lor, pe care el îi cheltuise cu un an înainte, pentru trebuinţile colegiului. Nu uita a adaoga că o astfel de purtare faţă de profesorii recomandaţi prin diplomele şi corespondenţa lor literară, cum este cazul său adică, care sta în legătură cu Academia din Petersburg, Göttingen şi Berlin, va face ca nimeni dintre oamenii învăţaţi, să mai intre în ţară. In caz că Divanul nu va lua măsuri, Gobdelas, ajungând la ameninţări, anunţă că va reclama Impăratului Rusiei. Peste două săptămâni, el o şi

1. Iorga N. op. cit. p. 159.
2. Copie după diplomă şi atestate în aceeaş Delă, p. 2.
3. Ibidem p. 3.

făcea, adresându-se către senatorul Milaschevitz, care era Președintele Divanurilor românești, din acea vreme.

Divanul Moldovei, nu se grăbea să dea vre'un răspuns nici la intervenția lui Milaschevitz, deși Gobdelas îi arătase acestuia sub o formă pompoasă respectul ce se datorește Filosofiei și Filosofilor. Astfel stau lucrurile la 26 Sept. In anul următor la 29 Sentembre 1811, Gobdelas reclamă din nou, de data aceasta, din St.-Petersburg. Prin această suplică, către înaltelele autorități rusești, aflăm de apariția Algebrei sale sub auspiciile Impăratului Rusiei. Cu acest prilej, el se plânge de lungul și obositorul său voiaj, trecând prin Viena pentru a ajunge în capitala Rusiei. Cheltuelile făcute cu boala căpătată în timpul acestei călătorii, trebuia după socotelile încrezutului profesor, să fie plătite tot de Divanul Moldovei. Un certificat medical, însoțește reclamația îndreptată către Divanul Moldovei. Cererea desigur venea din nou în mâna lui Milaschevitz, care era încurcat în soluționarea chestiunei, prin cele două suplici, din 26 Septembre și 27 Octombre 1811 ale Divanului. Răspunsul vag al acestuia, făcea pe rătăcitorul profesor, să îndrepte către autoritățile centrale din St.-Petersburg o nouă reclamațiune, în care atăca și pe Milaschevitz. Intrând apoi în polemică cu Divanul Moldovei, el arată că a plecat silit dela Iași, fiindcă în retragerea sa la mânăstirea Golia, a fost supărat prin aducerea Turcilor să locuiască acolo. Privat de orice asil și vexat în interesele sale, plecă spune el, prin Viena, la St. Persburg spre a-și căpăta dreptate. Mitropolitul Gavril Bănulescu, erà luat ca martor. Cu acest prilej ni se amintește de bătrânul institutor Nicolae „l'instituteur actuel de langue grecque, le vieux Nicolas", care desigur nu este decât Nicolae din Zagora [1]. El nu uită a învoca ca martor pentru cei 233 piastri, costul medicamentelor, plătit de fratele său, pe farmacistul Ioan Locman din Iași furnizorul lor. Aceasta din urmă hârtie, cu care se termină mărturiile noastre, poartă data de 18 Februarie 1812 și pornea din Petersburg. La 16 Mai, acelaș an, se încheia pacea dela București, prin care ni era răpită jumătate din Moldova. Ce va mai fi făcut Gobdelas în această chestiune, este greu de știut; poate să o fi rezolvit mai târziu; este probabil. Și din toate tribulațiunile vieții, acestuia, se poate desprinde clar o figură din rândul acelor Greci, care co-

1. Iorga op. cit. p. 150.

le ci—devant Métropolitain Benjamin, le Prince Charles Guika, lindând Europa, pregateau Eteria! Instruiţi, rafinaţi şi bogaţi în resurse de tot felul, şi totuş iluminaţi la gândul libertăţii Eladei! Ţările noastre, să nu se uite, le-a fost totdeauna de mare sprijin[1] chiar cu trecătoare neplăceri, ca acea a lui Demetrius de Gobdelas.

I.

Traducere din greceşte.

Noi mai jos iscăliţii, am invitat pe Domnul Doctor în Filosofie, Dumitru Govdelu, ca să predea în Academia de aici mai jos numitele ştiinţi filosofice, după conspectul prezentat de dânsul, cu un salar de 3500 piaştri turceşti pe an cu condiţiunele mai jos numite, pentru cari Domnul Govdela se şi obligă:

1) Să se străduiască pentru progresul intelectual al studenţilor şi, să fie gata totdeauna ca să le lămurească greutăţile ce ei vor întâlni în ştiinţele pe cari el le predă.

2) Dimineaţa, trei ceasuri să predea Aritmetica şi Algebra,— studenţilor silitori însă, şi Geometria; după masă un ceas, să predea Cosmografia şi Cronologia, cu istoricul cutremurilor.

3) Locuinţa cu cantitatea necesară de lemne, cum pentru însuşi Domnul Govdela, precum şi pentru doi servitori ai săi, se va da în Academie acea locuinţă pe cari în momentul de faţă, o ocupă Domnul Daniil.

4) Salariul i se va da pentru fiecare şase luni înainte, începând dela data de 1 Ianuarie.

5) Studenţii cu purtări rele vor fi pedepsiţi de noi şi dacă nu se vor corija vor fi eliminaţi din Academie, ca să nu ocupe locurile fără folos şi să nu demoralizeze pe alţii.

6) Examinarea în public a studenţilor în ştiinţe se va face după fiecare trei luni; şi în deosebi Domnul Doctor Govdela va face (examinarea) de două ori pe săptămână.

7) Duminicele şi în zile de sărbători studenţii sunt scutiţi de cursuri; ziua anuală (patronul) va fi fixată de noi.

8) Această înţelegere este încheiată pe trei ani de zile; în caz că cineve din noi nu va vrea să respecte înţelegerea, e dator să aducă la cunoştinţă de aceasta cu şase luni înainte; „dacă în

1. Vezi şi Constantinescu—Iaşi în „Arhiva" no. XXIX Ian. 1922.

cazul că de aceasta va comunica Domnul Govdela, atunci e obligat dela acea dată, să continue predarea ştiinţelor mai sus numite încă şase luni,—de vom aduce la cunoştinţă noi, atunci suntem datori să-i plătim dela acea dată pe şase luni şi pe urmă să-l îndepărtăm, sau să-l lăsăm pentru lunile plătite, să predea ştiinţele.

Iaşi 1 Ianuarie 1808.

Veniamin—Mitropolitul Moldovei
Scarlat Ghica
Emanuil Dimachi—vornic
Constantin Sturdza—vornic
Ioan Balş—comis
A tradus, traducătorul *Apostol Clendo.*

Nr 3710.

Că această traducere este făcută în Colegiul de Externe după cererea Doctorului în Filosofie D Govdela şi, lui i sa eliberat în dublu exemplar împreună cu originalul, despre aceasta el şi certifică cu punerea sigiliului său.

An. 1811.

Ober secretar—*Sestman*

Lângă acesta
sigiliul Majestăţii
Sale Impărăteşti al
Colegiului de Externe

Secretar *Isac Steleţchi*

Cheltueli de tipar — 1 [1]
pentru hârtie timbrată — 1

II.

La requête adressée au Divan de Moldavie

Traduction du Grec

Quand, au commencement de l'année 1808, j'ai été constitué du consentement des honorables membres du Divan, Professur de Mathematique et de Philosophie, il a été convenu entre moi et

1. Tradus din ruseşte de D-l P. Hadji.

Monsieur le Vornik Emmanuel Dimaky, le feu M-r le Vornik Constaky Sturza, et M-r le Comise Jean Balsche, qui remplissoient les fonctions d'Ephores du Collège public, il a été convenu, dis-je. dans le huitième article de notre contrat que „si quelqu une des parties contractantes est mécontente, elle sera obligé d'en avertir l'autre avant un terme de six mois. Dans ce cas, si la proposition est de ma part, je serois obligé de continuer mes fonctions jusqu'à l'expiration du terme prescrit; mais si elle est de la part d'Ephores, ils seront obligés de me rembourser pour le semestre suivant".

Au bout d'un an mecontant des abus que se faisoient remarquer au Collège, conformement aux clauses de contract j'avois donné aux Ephores ma demission par écrit, et j'avois vraiment dessein de quitter le pays si le zele et le patriotisme de M-r le Vornik Dimaky, en remediant aux abus, ne m'en avoient pas détourné et ne m'avoient fait consentir de la part des autres Ephores de rester jusqu'a la fin de trois ans, terme, auquel se terminoit aussi nortre contrat. Au milieu de la troisieme année, voyant le Prince Charles Guika qui cherchoit partous les moyens possibles à me vexer et a me nuire, j'ai fait savoir à Monsieur le Kaminary Jean, constitué par M-r le Vornik Dimaky à sa place qu' à la fin du mois de Decembre 1810, terme auquel expire notre contrat je cesserai de faire les fonctions de Professeur, après avoir donné un examen public. Etant absent pendant les vacances, quels abus n'ont pas été commis par les malversations d'un certain George, ci devant intendant du Collège, protegé par le Prince Charles Guika, j'ai honte a le decrire. Après le retour de mon voyage ayant commencé à continuer mes lecons de Logique et celles de Géometrie, le Prince Charles Guika, qui depuis huit mois n'avoit pas honoré de sa visite notre Collège est venu avec une autorité absolue et scandaleuse me commander au milieu de mes élèves de cesser à donner des lecons et de sortir du Collège, sous pretexte qui'il avoit été blamé par moi, et que je ne faisois faire aucun progrés. S' il avoit été blamé par moi cela me regardoit en personne et il y avoit d'autres manières de demander satisfaction, sans troubler les lecons publiques; mais c' est une pure calomnie qu' il emploie pour se justifier, car j'ai parlé toujours de lui avec respect, et même je l'ai loué dans un endroit de mon algebre, ce qui lui a fait honneur. Mais en suppo

sant avec le Prince Charles qui il a été blamé; il suit qui il a été blamé ou par moi—même en personne, ou il a entendu mes propos tenus contra lui par quelqu' un de ses amis. Par moi—même en personne il n'a pas été blamé, parcequ'il y a huit mois qu'il ne m'a pas honoré de sa visite: si quelqu' autre lui a dit quelque chose, je le prie de le produire en temoignage. Mais je puis attester que le Prince, oubliant ses devoirs d'Ephores envers le premier Professeur des Sciences, m'a dit des injures publiquement. Le Prince ajoute encore que j'ai prolongé les vacances à deux mois contre les ordonnance de ci devant Princes Regnants du Pays si cela étoit, pourquoi n'a-t-il pas voulu m'avertir au commencement de la premiére année mais à present, à la fin de la troisième? D'ailleurs je scais que dans toutes les Academies d'Europe, et meme en Grèce, les vacances sont de deux mois. Quant à la seconde assertion du Prince, pour le convaincre que mon sejour ici a Yassi n'a pas été infructueux et même qu'il a fait honneur au pays, je joint ci—après la liste des personnes qui ont etudié sous moi parmi lesquelles quelques unes se trouvent encore ici, se faisant honneur de se dire mes élevès et auditeurs, d'autres munis de mes attestats et de lettres de recommandation sont partis ailleurs pour chercher fortune.

Je prie donc l'honorable Divan, de vouloir bien examiner cette afaire, et de me faire savoir si ce procedé du Primce se faisoit du consentement de l'honorable Divan, on si'l agissoit de son propre mouvement, vù quil ne peut s'arroger des droits qui appartiennent à toute une nation entière. Que l' honorable Divan me rend satisfaction et qu'il ordonne de me faire rembourser, selon le Contrat, depuis le commencement de Juillet, jusqu'à la fin de Decembre, ainsi qu'un autre compte de 440 piastres avec leur intêret, que j'ai depensé il y a un an pour les besoins du Collège, du consentement de M-r le Vornik Dimaky, qui avoit la caisse du Collège. Ce compte se trouve dans les mains de notre Logothet Basile Guinta. Une telle comduite envers des Professeurs recomandables par leurs deplomes et par leur correspondance litteraire qu'ils ont avec les Academies de St. Petersbourg de Gôttingue et de Berlin, ne fait pas grand honneur ni aux Seigneurs du pays qui se piquent, d'être eclairés, ni à la nation entière: et je repete qu'un tel procedé fermera à l'avenir l'entrée du pays aux Gens de letres.

L'honorable Divan est assez éclairé pour sentir le besoin de rémédier un tel affront, autrement j'espère, en tout cas, de trouver justice aux pieds du trône de Sa Majesté l'Empereur, Pretecteur declaré des Sciences et des Persones qui s'y adonenent

Votre très humble et très obeissant serviteur *Dèmètrius de Gobdelas Decteur en Philosophie et Professeur de Mathematiques.*

Iassy le 12 Septembre
1810

III.

La requête adressèe à Son Excellence Monsieur le Senateur Milaschevitz.

Monsieur le Senateur!

Ayant rempli pendant un espace de trois ans à peu-près, les fonctions de Professeur de Philosopie et de Mathématiques au Collège du Pays, je me suis vû forcé à la fin de recourir à la Protection de Votre Excllence pour trouver justice autant pour les injures, que j'ai recu de la part du Prince Charles Guika, que pour la négligence des honorables membres du Divan à me rendre justice. Dans chaque Etat et dans chaque condition il y a, je crois des bornes qu'on ne peut pas franchir impunément... Comment donc le Prince Charles Guika, s'oubliant lui—même, est—il venu me commander au milieu de mes élèves de sortir du Collège, ce qu'il ne devoit pas faire même au dernier de nos domestiques? De tous les temps et parmi des peuples policés aussi bien que barbares, on a rendu toujours hommage à la Philosophie; et depuis l'esclave qui flate indignement son maître jusqu'au plus barbare Tyran qui égorge des miliers de ses semblables, on voit un respect religieux pour ceux qui n'ecoutent que le bien public la gloire de leur Souverain, la prosperité de l' Etat et le bonheur des peuples, c'est à dire pour les Philosophes. On ne peut qu'etre frappé de cet avantage, lorsqu' on voit des Conquérans qui renversoient les autels, reduissoient les villes en poudre et fouloient l' humanité aux pieds s'interesser pour la maison d'un Poete Philosophe, ou pour la personne d' un Mathématicien.

Mais il y a des personnes qui n'ecoutent que les mouvemens de leurs propres passions et sourdes même à la voix de la raison,

croyent ne voir personne au dessus de leurs têtes. Sous un tel point de vue je prie votre Excellence d'envisager et le Prince Charles Guika qui veut s'arroger des droits qui ne lui apartient point et les honorobles membres du Divan que j'ai choisi pour juges.

Votre Excellence, en examinant sans aucune partialité la supplique adresée au Divan, dont je joints ici la copie, sentiera bien et la malice du Prince Charles et l'indifference des honorables membres du Divan sur un point si delicat et si interessant puisqu'il s'agit de mon honneur et il se repporte à toute une nation entière. De cinq Ephores qui ont signé les clauses de mon contrat, l'un [Mr le ci—devant Métropolitain Benjamin] a resigné pour s'en fermer dans un convent, l'autre [feu Mr. le Vornick Costaky Sturza] est mort, un autre [Mr le Comise Jean Balche] ne veut plus s'en meler, l'autre en fin [Mr le Vornik Dimaky] est absent pour le service de sa patrie, il n'y a que le Prince Charles qui en veut disposer à son gré. Où porterois—je donc ma cause? ou? Devant l'honorable Divan, c'est à lui seul qu'il appartient de la décider: parce que le Collège étant national dépend immédiatement de ses soins. Mais les honorables membres du Divan ne font que la passer superficiellement, et negligent même de remplir leurs devoirs respectifs et leurs promesses sur une affaire, qui quoique très-legère à leurs yeux, n'en aura pas moins dessuites facheuses.

Monsieur le Senateur! C'est à Votre Excellence donc que j'en apelle. Je La supplie très-humblement de vouloir interposer son autorité auprés du Divan, et de sommer les honorables membres de faire lecture publiquement de ma supplique et de donner leurs avis par ècrit. Car je crois que l'èquité est à la justice comme la cause est à son efet, ou même la justice ne peut être autre chose que l'equité declarée. Je prends la liberté de joindre ici la copie de mon Diplome et de lettres de recommandation qui pourront servir à me faire connoître davantage à Votre Excellence. Plein de confiance dans l'objet de ma demande, j'ai l'honneur d'ofrir à Votre Excellence les sentiments distingués de l'estime et du respect avec lesquels je la supplie de me croire

de Votre Excellence

le très-humble, très-obeissant et respecteux serviteur

Iassy
le 26 Septembre
1810

Démétrius de Gobdelas
Docteur en Philosoplie et ci-devant
Professeur de Mathématiques.

IV.

Monseigneur.

Lors de mon passage en 1807 par la Moldavie les membres du Divan local m'avoient invité à accepter le fauteuil de Professeur de Philosophie et de Mathématiques dans leur Collège, et nommement pour enseigner le cours de mes Mathématiques, dont le premier volume, contenant les Elémens de l'Algèbre venoit de voir dèja le jour sous les auspices augustes de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies. Pour rendre mes foibles talens utiles à la société je crus devoir acquièsce à leurs sollicitations, et le Divan ayant chargé à cet égard le Métropolitain d'alors Benjamin, avec quatre autres des Boyards qui avoient l'inspection du collège passèrent avec moi pour trois ans un contrat en forme, dont la traduction authentiquée se trouve annexée ici sub No. 1.

Je n'ai rien à me plaindre contre la conduite des Inspecteurs du Collège pour l'espace de deux premières années: mais au commencement de la troisième ayant voulu reduire la maison en Divan, ils ont proposé un des Inspecteurs de me signifier, et cela avec des paroles injurieuses, et sans m'acquitter mes avances, que je devois absolument sortir du College, vû qu'ils n'ont plus besoin ni des Mathématiques, ni de Philosophie. Ce procédé de leur part qui, d'abord, attaquoit au vif ma reputation que tant d'Universités et de Sociétés Académiques d'hommes savans telles. que celles de Hongrie, de Gôetingue, de Berlin, de St. Petersburg, ont bien voulu me confirmer par de Diplomes, par des pièces recomandables, et par la correspondance dont elles m'honorent jusqu'ici; enfreint au surplus arbitrairement la clause portée dans le huitième Article du contrat? ou il est dit qu'en cas „que je ne serois plus nécéssaire au Collège de me satisfaire en entier de mes honnoraires pour le terme de six mois d'avance“ Indigné de cette double injustice j'ai pensé en demander raison dans le Divan même, mais pour toute satisfaction je n'en eus que sa hauteur et son silence.

M'étant vû par conséquant véxé de cette manière inouie spécialement sous le Règne du plus sage, du plus juste des Monarques, et du plus zélé Protecteur des Sciences parmi les Souverains, il ne m'est resté autre espoir que de recourir aux pieds de son trône pour solliciter de sa clémence la justice que l'on me nie si impunément.

A cet effet, Monseigneur, j'ose presenter ci joint sub No 2. la note des frais et des dépenses inutiles, auxquelles cette affaire m'a exposé: elle monte bien strictement à 2082 Ducats de Hollande 9 Piastres turques et 12 paras, et je supplie très—respectueusement Votre Excellence de daigner passer les ordres ou il appartiendra afin qu'on me satisface (?) de mon avoir.

Il m'a coûté trop de peines et de sueurs, Monseigneur pour le sacrifier avec indifference à la décission du caprice; il suffit de dire que cette affaire a manqué me faire périr à cause des voyages que j'ai entrepris dans la plus fôrt de l'hiver pour venir chercher justice de la violence que j'ai subis, car j'ai fini par contracter une fièvre nevritique, dont j'ai échappé par miracle, ainsi que le certificat ci—inclus sub No. 3 du medecin qui m'a traité en porte témoignage.

Veuillez bien, Monseigneur accorder Votre puissante protection et Votre justice à un homme qui ne cessera jamais d'être reconnoissant de ce bienfait de Votre Excellence, comme il ambitionne d'être avec le plus profond respect

Monsieur
De Votre Excellence
Le très—humble et très—obeissant serviteur

Démétrius de Gobdelaş
Docteur en Philosophie et
Professeur de Mathématiques

St. Petersbourg
Ce 29 Septembre 1811

V.

Note de mon avoir du Divan, des dépanses extraordinaires et des dommages auxquels il m'a assujeti.

Scavoir

Mon traitement depuis le per juillet 1810 jusqu'au fin Decembre 1811, que me revient en vertu de la clause portée dans l'Article 8-éme du Contrat . . . . Piastres 1750

Dépenses que j'ai faites pour divers besoins du Collége au scu du Directeur de la Caisse du Collége, Vornik Démaky, un des Inspecteurs, depuis le 9 O-bre de l'an 1809 . . . . . 440.

Ordonance des Medicins pour des cures qu' ils mont faites,

et qu'en force des Diplomes des Princes précédens, et en dernier lieu de celui du Prince Morouzi, doivent être bonnifiées aux Professeurs, et que l'un des Inspecteurs du Collége, n'a jamais consenti de le faire 233

Piastres Turques 2423

Intérets

Sur la somme de 1750 Piastres à dater du premier juillet 1810 jusqu'au fin Décembre 1811. mois 16, a raison de 5 Piastres la bourse par mois, comme il se pratique chez eux.

Piastres Turques 280

Sur celle de 440 Piastres pour le terme de 2 ans . 98, 16

Sur celle de 230 Piastres pour une seule année 27 36, 406 12

ensemble Piastr. Turq 2829,12

Réduction en Ducats de Hollende. Les Piastres 2829, 12 ci dessus évaluées au change du juillet 1810 à 10 Piastres par Ducat donnent. Ducats 283, 9,12.

Mes depenses extraordinaires, mes frais des voyages et ceux aux Medecins et pour les remédes. depuis le 5 O-bre de l'an 1810 jusqu'au mois d'Août 1811 1400

Pour huit mois que je me vois forcé de rester ici pour passer l'hiver à cause de cette affaire à raison de 50 Ducats par mois pour tous frais 400

En tout Ducats de Hollande 2082, 9, 12.

St. Petersbourg
Ce 29 Septembre 1811

Démétrius de Gobdelas Docteur en Philosophie et Profeseur de Mattématiques.

VI

Monseigneur,

Je vois avec regret par lar Note que Monsieur le Senateur Millaschevitz, Presidant du Divan de Moldavie, a envoyé à Votre Exellance relativement a mes reclamations pecuniaires et dont Votre Excellence a daigné me permettre d'obtenir l'extrait, que les membres du Divan bien loin de vouloir me satisfaire suivant les clauses du Contrat, cherchent a èn affrontement par des détours

injustes et de fausses allégations. Mon honneur attaqué m'oblige à regret d'importuner pour la derniere fois en en appellant à Ses profondes lumières et à Sa justice.

Monsieur le Senateur Millaschevitz fait mention d'une requête que je Lui ai adressée le 26 Septembre 1810 C'est cette même requête que j'ai l'honneure de joindre ici no 1, ainsi que celle adressée au Divan le 10 de même mois No 2, que je produis pour ma ustification parcequ'on voit clairement, que le silence du Divan m'a forcé de recourir a la justice de Monsier le Sénateur. Son Exellence par des causes qui me sont inconnues apres m'avoir reçu deux fois et m'avoir promis Sa protection dans une troisième visite ne m'a plus permis l'accès de sa maison. Qu'on juge donc par — la si: „j'ai été le premier à me dédire des conventions arretées" si ce reproche ne tombe pas plutôt sur le Divan, ou, du moins sur quelque—uns de ses membres, complices du prince Charles Guika, et qui le poussoient à me vexer d'une manière innouie pour assouvir leur vengeance.

Quant à mon départ il n'a certainement point été effectué: „par mon autorité privée et pour la poursuite d'une affaire dans laquelle j'ai entierement la justice contre moi" mais il a été forcé par la dureté avec laquelle on m'a fait sortir du collège qu'on vouloit changer en Divan sans vouloir m'assigner, suivant le troisième Article du contrat... ment que je pusse occuper jusqu'à la fin de la procédure: et mêne lors'que j'eus trouvé un refugé dans le Couvent de Goglia (sic), on m'y poursuivit encòre en y envoyant des Turcs en logement; persecution qui s'est répetée les 19, 20, 23 et 25 d'Octobre 1810, sans égard à mes qualités de Professeur et d'étranger Privé de tout asyle, si horriblement vexé par les personnes mêmes constitués pour me rendre justice et non obtenant d'eux aucune réponse à mes instances réiterées après un espace de deux mois, quelle autre ressource me restoit-il? que d'entreprende un voyage pénible et conteux dans le plus fort de l'hiver par Vienne pour pouvoir obtenir mes passeports, et pour implorer aux pieds du plus juste des Souverains la justice qu'on me refusoit avec tant d'obstination. Monsieur le Senateur Millachevitz a pû être induit en erreur; mais je ne crains pas d'attester devant la Majesté même du Trône, la verité et l'autenticité

des faits que j'avance : ils sont de notoriété publique, ils ont eu pour temoins tous les habitans de ville de Iassi, et Son Eminence Monseigneur le Métropolitain et Exarque Gabriel, sous les yeux de qui ils se sont passés, ne refuseroit pas sans doute de confirmer mes assertions.

Le respect que je dois à la verité m'oblige de declarer que le Divan en impose complettement, quand il dit : que les Curateurs ont été obligés de me remplacer dans l'exercice de mes fonctions. Personne ne m'a remplacé jusqu'à prèsent et je ne puis être accusé de vanité en doutant qu'on puisse le faire d'après le traitement dont on use envers des hommes qui ont rendus des services. L'Instituteur actuel de langue grecqu. le vieux Nicolas, a été constitué par moi, et c'est sous moi qu'il avoit étudié auparavant les Mathématiques

Quant au 440 priestres, dons j'ai fait mention dans ma requête no 2 adressée au Divan, le compte de cette somme se trouve dans les mains du Prince Charles Guika, à qui il a été remis par le Logothète du Collège Basile Guinta, pour me faire rembourser, et que le Prince a refusé de faire. Au reste si le Prince Charles Guika, ainsi que le Vornik Démaky, par ordre duquel j'ai fait cette depense, nient que cet argent n'ait pas été apliqué aux besoinis du Collège, et surtout à le garantir des incendies pendant l'hiver de l'année 1809, il ne me reste qu'a les interpeller sous le sceau du serment.

Mais un fait plus extraordinaire encore est le doute que montre le Divan au sujet de la somme de 233 piastres pour les medicamens. C'est le Divan lui même, et nommement le Vornik des Aprodes, Gregoire Balche, qui a forcé mon frère cadet, passant à Iassi, a payer 233 piastres à l'apothicaire Jean Locman ; c'est le 5 Octobre 1811 que cette somme a été livrée pour des medicamens à moi fournis : le pharmacien est a Iassi ; si la memoire manque au Divan il peut l'interoger. Mais non ! un doute qui m'est injurieux lui paroit plus doux et plus facile !

Quant à la somme de 1400 ducats pour mes dommages et [les frais] de voyage auxquels cette affaire m'a assujetti, et aux 400 ducats pour [mon] eutretien pendant l'espace de huit mois jusqu' à la conclusion de cette affaire, je m'en roporte entièrement

à l'èquité si connue de Votre Excellence, d'après l'exposé fidèle que je viens d'avoir l'honneur de Lui soumettre. Je crois avoir prouvé juspu 'à l'evidence la justice de mes reclamations, je regarde comme une propriété legitime les sommes que je repete; et quand les suités de cette affaire ne m'eussent pas forcé de vendre ma Bibliothèque, quand même ma fortune moins bornée, me permetroit de faire des sacrifices, ce ne seroit certes au Divan de Moldovie à les exiger ni a les attendre de moi. Il faut en convenir, cependant, un objet plus cher, Monseigneur! me fait implorer votre puissante Protection. Mon caractere est compromis dans cette odieuse querelle: les injustes procedés du Divan repandroient un nuage sur mon honneur jusqu' ici sans tache, s'ils n'etoient redressé par un acte de la justice Souveraine. Vous en êtes le plus digne organe, Monseigneur!

En quelles mains pius-je deposer avec plus de confiance le sort de ma vie entiere. De qui puis-je mieux experer d'etre bientôt rendu à la securité, de retourner à ces études et à ces science qui ont fait mon unique bonheur? C'est sous Vos auspices que je rentrerai dans cette noble et heureuse carrière, et le dernier de mes jours sera encore animé par le sentiment de la plus vive gratitude.

Je suis avec le plus profond respect.
Monseigner
de votre Excellence.
Le très humble, très obeissant respectueux Serviteur

Démétrius de Gobdelas
Docteur en Philosophie et Professeur de Mathématiques.

St. Petersbourg
le 18 Fevrier
1812.

T. G. Bulat

Infiinţarea eparhiei Chişinăului şi Hotinului—1813.

Referatul sf. Sinod pentru înfiinţarea eparhiei Chişinăului şi Hotinului, innaintat „Intru tot luminatului, singuruluistăpânitor, Marelui Domnitor, Impăratului şi Singurţiitor a toată Rusia".

PREA SUPUS REFERAT AL SINODULUI.

Aşa va fi [1].

Alexandru

Teplit, 21 August, 1813.

Membrul Sinodului, fostul Exarh al Moldovei, Mitropolitul Gavriil, găsind necesară întemeierea unei noi eparhiii şi a unui seminar, în noul teritoriu transnistrian, alipit la împărăţia Rusiei, teritoriu ce cuprinde peste 700 biserici parohiale, a prezintat Sinodului următoarele sale propuneri, referitoare la faptul acesta: [2].

---

1. Rezoluţia aceasta a fost scrisă de mâna Impăratului pe prima pagină a referatului sf. Sinod.

2. Referatul cu popunerile Mitropolitului Gavriil a fost innaintat sf. Sinod sub Nr. 1080 la 4 Noembrie 1812; conceptul lui în întregime, corectat de mîna Mitropolitului, se află în *Arhiva Consiliului Eparhial—*Chişinău, dosar 224/1812, filele 26—32.

Din acest concept original mai aflăm că după încheierea Tratatului de pace cu Turcia „eu n'am mai putut rămâne în Iaşi"; că după înţelegerea cu Ciciagov „am trecut cu P. S. Episcop Dimitrie şi tot personalul" în Chişinău, şi despre aceasta vorbise mai'nainte Gavriil cu un membru sinodal şi cu Oberprocurorul sinodal Galiţin la Peterburg; că Ciciagov a cerut în această privinţă concursul lui Sturza. Despre biserici, în concept se arată că în provincie sunt 755 sate şi oraşe cu 749 biserici, în care intră şi cele ce au fost în episcopia Huşilor; sunt 5 judeţe, 1 mănăstire mare, altele mai mici şi schituri, bine populate. „Trebue înfiinţată o eparhie independentă... în vederea marelui număr de biserici şi depărtarea de alte eparhii şi mai ales a deosebirei de limbă, a năravurilor şi obiceiurilor populaţiei şi clericilor". El cere să „se continue cu unele obiceiuri, ce nu's contrare legii, spre liniştea poporului"... după cum se respectă şi în viaţa civilă. Arhimandritul Antim „este unul din răsculaţii monahi din Moldova". Ca să reducă n-rul clericilor în parohii, cum e în eparhiile ruse „nu se poate şi-i chiar imposibil, căci ar provocă nemulţămiri atât în popor cât şi ale clericilor"; deci, deocamdată să rămână tot câte 2 preoţi în fiecare comună. Pân'la aprobarea propunerilor sale, el va conduce eparhia, ca şi pân'acum, cât timp a fost sub administraţia sa.

1) Această eparhie, din pricina existenţii autorităţii civile în oraşul Chişinău şi fiindcă în Hotin a existat cândva episcop titular, să se numiască a Chişinănlui şi Hotinului.

2) Aceestei eparhii să se dea titlul de Mitropolie şi Exarhie, după obişnuinţa clerului local, deprins a avea deosebită cinste şi încredere în catedra mitropolitană, care să fie în Chişinău, lăsând Sinodului de a o rândui într'o clasă corespunzătoare.

3) Eparhia aceasta va avea pecete deosebită după desemnul prezentat de Exarhul Mitropolit.

4) Infiinţarea şi conducerea eparhiei Exarhul Mitropolit o ia asupra sa, ajutat de episcopul vicar al Benderului şi Achermanului.

5) Despre statul personalului noei eparhii, Exarhul Mitropolit întocmeşte şi propune următorul tablou:

a) pentru sobor:

Protoiereu 1, cliucear 1, preoţi la sobor 2, protodiacon 1, diaconi 3, ipodiaconi 2 cîntăreţi 4, cor, şi clopotari 2.

b) pentru casa arhierească:

Eclesiarh, care e şi casier 1, econom 1, duhovnic 1, ieromonahi 2, ierodiaconi 2, scriitor 1.

c) pentru dicasterie:

Membri 4, secretar 1, ajutor de secretar 1, traducător, şefi de birou 2, cancelarişti 2, scriitori pentru limba rusă 2, scriitori pentru limba moldovenească 2, contabil 1, păzitori sau pristavi 4.

6) Pentru educarea copiilor preoţilor şi slujitorilor bisericeşti să se înfiinţeze un seminar, după tipul celorlalte seminarii eparhiale.

7) Pentru întreţinerea casei arhiereşti, dicasteriei, seminarului şi episcopului vicar, Exarhul Mitropolit, necerând dela Stat nici un fel de ajutor bănesc, a propus următoarele izvoare: 1) pentru întreţinerea casei arhiereşti a stabilut mănăstirea Căpriana, Adormirea Maicii Domnului, care se află în apropiere de Chişinău, cu moşiile sale, moşia Porcari, care se află în Basarabia, aparţinând acestei mănăstiri, şi moşia Răscăeţi învecinată cu Porcari, şi din viile foste turceşti, şi acum părăsite, din judeţul Acherman, 7 disetine. Dar cum mănăstirea Căpriana aparţine mănăstirei de peste

graniță „Zograful“, din Muntele Atos, casa arhierească va trimite acelei mănăstiri ajutorul așa numit embatic, în proporția ce trimiteau și până acuma egumenii Căprianei, adecă câte 1500 leva anual. Arhimandritului acestei mănăstiri, Antim, se obligă Casa arhierească a-i servi câte 500 leva anual, dacă se va întoarce la mănăstirea din Iași, unde se află în acest timp, din cauză de boală. 2) Obiceiul ce există acolo și care nu a fost schimbat niciodată, de a se strânge dela clerici câte 10 leva anual, sub denumirea de poclon arhiereului eparhial, dajdia școlilor a câte 4 leva, să se încuviințeze a continua, dar cu o micșorare și anume: în loc de 10 leva ca poclon să se ia câte 7 [1] leva dela fiecare cleric, afară de protopopi, blagocini și de cei puși în disponibilitate din pricină de boală, bătrânețá sau infirmități. 3) Pentru soborul arhieresc, să serviască, până la noi dispozițiuni, biserica sf. Mihail din orașul Chișinău, care este metoh al Galatei din Iași, mănăstire închinată bisericii patriarhale a Ierusalimului. 4) Pentru intemeerea vestmântărei și casei arhierești, care nu există, cât și chiar pentru toate clădirile mănăstirei Căpriana, care se află în stare tristă și ruinată, să se încuviințeze prelungirea eliberărei chitanțelor de cununii, conform obiceiului vechi, întărit cu gramatele domnești. Pentru aceste chitanțe, căsătoriții plăteau până acum, fără nici o înpotrivire, câte 5 leva; dacă se va percepe acum nu mai câte 3 leva, această scădere va fi socotită ca o milă. 5) Pentru servirea casei mitropolitane, potrivit datinelor locale, să se hotărască 80 de scutelnici, iar pentru episcopul vicar 40.

8) Pentru clădirea casei arhierești în orașul Chișinău, să se aleagă un loc potrivit, după arătarea Exarhului Mitropolit.

9) In modul de conducere a nou înființatei eparhii, să se îngădue Exarhului Mitropolit a se călăuzi după obiceiurile locale, întru cât ele nu vor fi în contrazicere cu legile civile și bisericești fundamentale ale Rusiei, aceasta ca o atenție față de alipirea de curând făcută a populației locale, la imperiul rusesc, cât și pentru faptul că în partea civilă s'au lăsat în vigoare drepturile moldovenești

1. In conceptul Mitropolitului s'a propus 7½ leva în în loc de 10 (*Ibidem*, dosar 224, f. 30).

10) Pentru a se arăta ocrotirea deosebită a Majestăţii Voastre Imperiale faţă de clerul din acea lature, să fie el scutit de toate dăjdiile agricole şi de corvezi şi a-l apăra de apăsările răscumpărătorilor de moşii, cari iau zeciuială din semănături şi alte produse ale preoţilor şi slujitorilor bisericeşti la fel ca dela orice locuitor.

Sinodul găsind lămurite propunerile de mai sus ale Exarhului Mitropolit, cu privire la întemeierea nouei eparhii în provincia Basarabiei, pe cât de temeinice pe atât şi de folositoare pentru acel colţ de ţară, a avut fericirea a le prezenta cu prea supusul său referat din 4 Decembrie a anului trecut, 1812, spre Innalta Măriei Voastre Impeeriale vedere, adăugând şi aceea ca în ce priveşte denumirea clasei pentru această eparhie, până la hotărâre, să se lase personal Mitropolitului Gavriil acea treaptă pe care o are încă de când conducea Eparhia sa, a Chievului, cu numirea de Exarh al Sinodului, Mitropolit al Chişinăului şi Hotinului.

Innalta Voastră Mărie Imperială aţi binevoit a ordona Ober-Procurorului Sinodal, Sfetnicului intim, Prinţul Galiţin, ca în prealabil să intre în corespondenţă cu Guvernatorul civil din Basarabia, în privinţa conţinutului împrejurărilor lămurite în amintitul referat, lăsând libertate Sinodului să-şi dea părerea hotărâtoare asupra acestei eparhii, luând în seamă şi opinia Guvernatorului civil.

In urma acestora, Guvernatorul civil al Basarabiei, Sturza, a şi prezentat referatul (părerea) său Ober-Procurorului Sinodal, care l-a adus la cunoştinţa Sinodului. In acel referat se cuprind următoarele articole [1]:

1) Despre scutelnicii, destinaţi Mitropolitului şi Episcopului vicar.

---

1. O copie în ruseşte a acestui referat în întregime se află în *Arhiva Consiliului eparhial—Chişinău* dosar 254/1812, fila 59—62; referatul original a fost încredinţat Mitropolitului Gavriil de guvernatorul civil Sturza, cu adresa sa Nr. 78 din 14 Ianuarie 1813, ca Mitropolitul „să-l înnainteze sf. Sinod“, *Ibidem*, fila 58, ceeace Mitropolitul împlineşte la 21 Ianuarie 1813 cu raportul Nr. 56, care se află în copie rusască, *Ibidem* fila 64.

Exarhul Mitropolit, cu drept cuvânt trebue să aibă 80 de gospodari, sub numirea de scutelnici (în ranguri), după obiceiul intrat în lege în pământul Moldovei pentru Mitropoliţi; iar Episcopul vicar 40, tot după obiceiul păstrat în Moldova cu privire la Episcopi. Scutelnicii sunt obligaţi să plătiască bir Statului, dar de celelalte sarcini ce cad asupra celorlalţi locuitori, cari nu intră în numărul scutelnicilor, afară de corvezi, sunt liberi, şi în loc de acestea răspunzând cu serviciile lor către Mitropolit şi Episcop, cu obligaţiuni ce se vor pune în sarcina lor după o comună învoială.

2) Despre locul pentru construirea casei Arhiereşti.

Deoarece în oraşul Chişinău nu există domeniu regal, ci stăpânitoare a acestui loc sunt două mănăstiri, care depind de Poarta otomană, rămâne ca Exarhul să intre în înţelegere cu reprezentanţii acestor mănăstiri, despre locul ce va trebui pentru construcţie, cum deobiceiu se înţeleg, cu oarecare plată mică anuală toţi ceice au nevoe să se stabiliască în acest oraş; dacă se va găsi de bine, se va da altă dispoziţie pentru acest oraş şi împrejurime necesară pentru el din partea Coroanei.

3) Despre fixarea viilor pentru casa Arhierească.

Se poate hotărî locul şi cantitaten viilor pentru Mitropolie, dar după ce se va întocmi un inventar, deoarece viile Achermanului, rămase ca domenii ale Coroanei, încă nu's cercetate care anume sunt şi în ce cantitate, căci timpul nu ne-a permis să terminăm şi această cercetare.

4) Despre scutirea clerului de dăjdii către Stat şi de obligaţiuni.

Se cuvine ca toţi preoţii, diaconii, cântăreţii şi palamarii să fie scutiţi de toate dările către Stat şi de toate obligaţiunile obşteşti, la care's supuşi ceilalţi locuitori, socotind pentru fiecare biserică, afară de preoţi şi diaconi, câte doi diaci (cântăreţi) şi un palamar. Cu dreptul acesta se folosesc slujitorii bisericii numai atât timp cât se află în slujba bisericii, sau atunci când din pricina bătrâneţii sau a vreunei infirmităţi, nu vor fi în stare să pliniască funcţiunea bisericească. De acest drept se vor bucurà, până la moarte, şi văduvele preoţilor şi slujitorilor bisericeşti.

5) Despre dăjdii şi perceperi din instituţiile gospodăreşti.

Toţi protopopii, aflaţi în slujbă, precum şi preoţii de parohie, se vor bucură de privilegiu cu privire la dajdia din vii, oi şi zeciuială, şi anume: dela protopop, de va avea vin din via sa, să nu se ia dare pe 50 vedre, iar dela preot numai 30 de vedre. Deasemenea nu se va luà dajdie, cunoscută sub numele de hoştină, dela protopop pe 25 oi iar dela preot pe 15. În ce priveşte darea de zeciuială, dela protopop nu se va luà pe 25 stupi de albine, iar dela preot pe 15. Când însă acei clerici vor avea vin, oi sau stupi, peste cantitatea arătată, apoi în cazul acesta ei îs obligaţi ca pentru un număr de prisos a plăti dajdia şi dările ce sunt, după lege în acel pământ. De astfel de privilegii se folosià clerul locului şi în timpul fostului guvern, dar nu toţi ci numai unii dintre protopopi şi preoţi; şi deaceea aceasta depinde de Innalta voinţă. Pe lângă aceasta s'ar cuveni ca servitorii angajaţi de protopopi, preoţi şi diaconi, să nu fie întrebuinţaţi pentru obligaţiunile comunale şi anume cei ce vor fi burlaci, adecă necăsătoriţi; iar ce priveşte dările către Stat acestea trebue să le plătească.

6) Despre întreţinerea clerului depe comunele boereşti.

Moşierii sunt obligaţi să dea preoţilor şi diaconilor slujitori la bisericile din satele lor, pământ după următoarea normă arabil în atâta întindere cât poate să se semene 5 kile de sămănătură (1 kilă are $^{2}/_{4}$); fânaţ în fiecare an preotului 8 fălci (falcia mai mică ca disetina), iar diaconului 6. Pentru această cantitate de pământ şi fânaţă, precum şi pentru păşunat, dela preot 16 iar dela diacon 12 capete de vite cornute nu trebue să ia boierul nici zeciueală nici nimic; pentru o mai mare cantitate de sămănături, preoţii şi diaconii vor da proprietarului zeciuială. Dacă însă ei vor avea mai multă fânaţă sau mai multe vite de păşunat, în acest caz vor intra în înţelegere cu proprietarul în privinţa plăţii pentru fânaţe şi pentru păscut. Pentru fructele din grădinele caselor şi zarzavaturi din grădinării preoţii şi diaconii nu plătesc nimic deasemenea nu plătesc bani pentru ogradă; tot aşa nu duc nici o obligaţiunea faţă de boer. Din vinul produs din viile pe care le va avea preotul sau diaconul pe acelaş loc unde trăeşte, sau în alt

Exarhul Mitropolit, cu drept cuvânt trebue să aibă 80 de gospodari, sub numirea de scutelnici (în ranguri), după obiceiul intrat în lege în pământul Moldovei pentru Mitropoliţi; iar Episcopul vicar 40, tot după obiceiul păstrat în Moldova cu privire la Episcopi. Scutelnicii sunt obligaţi să plătiască bir Statului, dar de celelalte sarcini ce cad asupra celorlalţi locuitori, cari nu intră în numărul scutelnicilor, afară de corvezi, sunt liberi, şi în loc de acestea răspunzând cu serviciile lor către Mitropolit şi Episcop, cu obligaţiuni ce se vor pune în sarcina lor după o comună învoială.

2) Despre locul pentru construirea casei Arhiereşti.

Deoarece în oraşul Chişinău nu există domeniu regal, ci stăpânitoare a acestui loc sunt două mănăstiri, care depind de Poarta otomană, rămâne ca Exarhul să intre în înţelegere cu reprezentanţii acestor mănăstiri, despre locul ce va trebui pentru construcţie, cum deobiceiu se înţeleg, cu oarecare plată mică anuală toţi ceice au nevoe să se stabiliască în acest oraş; dacă se va găsi de bine, se va da altă dispoziţie pentru acest oraş şi împrejurime necesară pentru el din partea Coroanei.

3) Despre fixarea viilor pentru casa Arhierească.

Se poate hotărî locul şi cantitatea viilor pentru Mitropolie, dar după ce se va întocmi un inventar, deoarece viile Achermanului, rămase ca domenii ale Coroanei, încă nu's cercetate care anume sunt şi în ce cantitate, căci timpul nu ne-a permis să terminăm şi această cercetare.

4) Despre scutirea clerului de dăjdii către Stat şi de obligaţiuni.

Se cuvine ca toţi preoţii, diaconii, cântăreţii şi palamarii să fie scutiţi de toate dările către Stat şi de toate obligaţiunile obşteşti, la care's supuşi ceilalţi locuitori, socotind pentru fiecare biserică, afară de preoţi şi diaconi, câte doi diaci (cântăreţi) şi un palamar. Cu dreptul acesta se folosesc slujitorii bisericii numai atât timp cât se află în slujba bisericii, sau atunci când din pricina bătrâneţii sau a vreunei infirmităţi, nu vor fi în stare să pliniască funcţiunea bisericească. De acest drept se vor bucură, până la moarte, şi văduvele preoţilor şi slujitorilor bisericeşti.

5) Despre dăjdii şi perceperi din instituţiile gospodăreşti.

Toţi protopopii, aflaţi în slujbă, precum şi preoţii de parohie se vor bucură de privilegiu cu privire la dajdia din vii. oi şi zeciuială, şi anume: dela protopop, de va avea vin din via sa, să nu se ia dare pe 50 vedre, iar dela preot numai 30 de vedre. Deasemenea nu se va luà dajdie, cunoscută sub numele de hoştină, dela protopop pe 25 oi iar dela preot pe 15. În ce priveşte darea de zeciuială, dela protopop nu se va luà pe 25 stupi de albine, iar dela preot pe 15. Când însă acei clerici vor avea vin, oi sau stupi, peste cantitatea arătată, apoi în cazul acesta ei îs obligaţi ca pentru un număr de prisos a plăti dajdia şi dările ce sunt, după lege în acel pământ. De astfel de privilegii se folosià clerul locului şi în timpul fostului guvern, dar nu toţi ci numai unii dintre protopopi şi preoţi; şi deaceea aceasta depinde de Innalta voinţă. Pe lângă aceasta s'ar cuveni ca servitorii angajaţi de protopopi, preoţi şi diaconi, să nu fie întrebuinţaţi pentru obligaţiunile comunale şi anume cei ce vor fi burlaci, adecă necăsătoriţi; iar ce priveşte dările către Stat acestea trebue să le plătească.

6) Despre întreţinerea clerului depe comunele boereşti.

Moşierii sunt obligaţi să dea preoţilor şi diaconilor slujitori la bisericile din satele lor, pământ după următoarea normă arabil în atâta întindere cât poate să se semene 5 kile de sămănătură (1 kilă are $^{2}/_{4}$); fânaţ în fiecare an preotului 8 fălci (falcia mai mică ca disetina), iar diaconului 6. Pentru această cantitate de pământ şi fânaţă, precum şi pentru păşunat, dela preot 16 iar dela diacon 12 capete de vite cornute nu trebue să ia boierul nici zeciueală nici nimic; pentru o mai mare cantitate de sămănături, preoţii şi diaconii vor da proprietarului zeciuială. Dacă însă ei vor avea mai multă fânaţă sau mai multe vite de păşunat, în acest caz vor intra în înţelegere cu proprietarul în privinţa plăţii pentru fânaţe şi pentru păscut. Pentru fructele din grădinele caselor şi zarzavaturi din grădinării preoţii şi diaconii nu plătesc nimic deasemenea nu plătesc bani pentru ogradă; tot aşa nu duc nici o obligaţiunea faţă de boer. Din vinul produs din viile pe care le va avea preotul sau diaconul pe acelaş loc unde trăeşte, sau în alt

loc, ei sunt datori să dea dajdie boerului, potrivit obiceiului pământului; deasemenea dacă în gospodăria lor se va cultiva tutun, sunt obligaţi a plăti obişnuita dajdie, căci acestea se fac pentru comerţ. Preoţii şi diaconii, nu pot ţine spre vânzare nici vin nici alte băuturi, căci acest drept este al boerului; dar vin din viile lor proprii precum şi alte băuturi pentru trebuinţa casei lor, fără stânjenire din partea boerului pot ţine şi cumpăra pentru casă de unde le place. Aceste raporturi faţă de preoţi şi diaconi, trebue să le observe şi arendaşii moşiilor.

7) Despre neamestecul proprietarilor în trebile bisericeşti.

Proprietarii nu intră nici în acele dispoziţiuni ce se vor face de autoritatea bisericească, cu privire la bisericile şi instituţiile bisericeşti, aflate pe moşiile lor; de asemenea nu au nici o autoritate asupra clerului.

8) Despre numărul gospodarilor, care mărginesc obligaţiunea proprietarului în privinţa întreţinerei clericilor şi slujitorilor bisericeşti.

In satele, care cuprind până la 70 gospodării creştine pravoslavnice şi au biserică, acolo să fie un singur preot, 1 sau 2 diaci şi 1 palamar, iar unde sunt dela 70 până la 100 de gospodării, acolo să fie 2 preoţi dela 100 de gospodării şi mai mult se adaugă la cei doi preoţi şi 1 diacon. Pentru aceşti preoţi şi diaconi, proprietarii sunt obligaţi să dea întreţinere după cum se arată la articolul 6. Dar când preoţii şi diaconii vor fi mai mulţi decât cei propuşi, în acest caz proprietarul nu-i dator să dea întreţinere pentru cei în plus ci ei trebue să intre înţelegere cu proprietarul despre nevoile lor, stabilind plata pentru păşunat, pentru fânaţă şi zeciueală din toate productele, afară de boeresc, pe care ei nu trebue să-l poarte. Dela 1 până la 2 diaci şi 1 palamar, adăugându-se In acest număr şi văduvele de preoţi şi diaconi la fiecare biserică, trebue să fie liberi de muncă la proprietar şi de alte trebuinţi, sau la arendator; dar zeciuiala din produse sunt obligaţi a da stăpânului după obiceiul pământului.

Ca urmare, Ober-Procurorul Sinodal a prezentat spre cercetare Sinodului raportul Exarhului Mitropolit Gavriil, în care el roagă:

1) Pentru eliberarea de dăjdii a preoţilor şi slujitorilor bisericeşti nu numai de toate dările către Stat, ceeace propune şi Guvernatorul civil, în articolul 4 al referatului său, dar şi de toate dările şi de zeciuelile către Stat depe propriile lor ocupaţiuni, precum: vierit, văcărit, plugărie, grădinărit şi stupărit, fără de îngrădirea pe care a pus-o Guvernatorul în articolul 5 al referatului său. Acest raport se bazează pe motivul că preoţii şi slujitorii bisericeşti se întreţin numai din mijloacele gospodăreşti amintite, deoarece locuitorii de acolo nu au obiceiul de a asigurà traiul clerului din belşugul lor. Dreptul de scutire pe care-l cere Exarhul pentru slujitorii bisericeşti adecă pentru diaci şi palamari, se raportă numai la aceia cari vor fi numiţi ori şi sfinţiţi în aceste trepte şi care persoane astfel cu drept cuvânt vor fi socotiţi în neamul duhovnicesc, iar nu şi aceia cari din locuitorii ori veneticii după obiceiul ce dăinueşte şi astăzi, intrau slujitori în ocupaţiuni bisericeşti ca persoane particulare, cu nămala pe o vreme, în locul cărora Exarhul introduce, încetul cu încetul, persoane numite şi sfinţite.

2) Pentru a pune piedică răscumpărătorilor moşiilor de Stat cu puterea contractelor încheiate cu dânşii ca ei, sau arendaşii să nu aibă nici un fel de pretenţii asupra locuinţelor preoţilor şi slujitorilor bisericeşti şi în deobşte asupra tuturor mijloacelor gospodăreşti, ori în ce cantitate şi calitate ar fi ele şi a nu cere dela clerici nici un fel de dăjdii, venituri sau obligaţiuni.

3) Ca autoritatea civilă să nu se amestece în trebile duhovniceşti, să se hotărască ca şi în Basarabia: cercetarea şi hotărârea trebilor duhovniceşti să se facă la fel ca şi în Rusia.

In închierea raportului său Exarhul a lămurit că dacă s'ar alăturà la eparhia ce se înfiinţează bisericele megieşe cu eparhia Ecaterinoslavului, care are întindere de peste 1000 vârste şi cuprinde 2 gubernii a Ecaterinoslavului şi Hersonului şi provincia Tauridei cu peninsula Tanagov, adecă cu teritoriul armatei cazacilor de Marea Neagră, (care biserici) se găsesc în stepa Oceacovului, cuprinsă între Bug şi Nistru, care cu 20 ani în urmă făceà parte din Basarabia şi pe întinderea căreia se află în gu-

bernia Ecaterinoslavului: oraşul Tiraspol cu judeţul, oraşele: Dubăsari, Ovidiopol şi Odesa şi oraşul Oceacov din gubernia Herson, cu oarecare sate, parte din judeţul Herson şi parte din judeţul Olviopole, unde toate bisericile la un loc nu trec peste 100; această alăturare nu numai că ar desăvârşì această nouă eparhie, dar ar fi şi mai bucuros pentru noroadele ce le locuesc, căci şi stepa Oceacovului, la fel ca şi Basarabia, este locuită de Valahi, Greci, Bulgari şi diferite naţii, venite de aiurea, iar Ruşii sunt foarte puţini.

La urmă, Ober-Procurorul Sinodal a mai prezentat Sinodului după Innalta voinţă a Măriei Voastre Imperiale, comunicată lui de generalul de artilerie, Graf Aracceev, ca în Seminarul duhovnicesc, ce va luà fiinţă în Basarabia, să înveţe şi tinerii mirenilor pânăla înfiinţarea de şcoli civile, dacă din punct de vedere duhovnicesc nu vor fi oarecari neîndemânări la aceasta. Pentru îndeplinirea acestei voinţe Monarhice a Măriei Voastre, Sinodul, negăsind nici un fel de neîndemânări pentru învăţarea tinerilor mireni în numitul Seminar duhovnicesc a şi dat dispoziţiunile cuvenite [1].

Sinodul, după o cercetare cu deamăruntul şi ţinând seama de toate cele mai sus expuse, propune:

I. Propunerile din preasupusul referat antecedent despre înfiinţarea unei Eparhii în provincia Basarabiei şi despre mijloacele pentru întreţinerea casei Arhiereşti, a Dicasteriei, a Seminarului şi a Episcopului Vicar; cât şi cele referitoare la felul de conducere a eparhiei şi clasarea ei, care's lăsate personal Exarhului Mitropolit Gavriil, să rămână în toată puterea lor, şi la acestea să se adauge:

II. Lăsarea a 80 scutelnici pentru slujirea Mitropolitului iar Episcopului 40, şi trecerea în stăpânirea casei Arhiereşti a 7 disetine vie din viile Achermanului, se va face pe aceeaş bază, care se arată în articolele 1 şi 2 din referatul Guvernatorului civil. Potrivit articolului 3 din acelaş referat se lasă libertate Exarhului Mitropolit de a'şi alege în oraşul Chişinău loc pentru clădirea casei

1. *Consiliul eparhial*, Ordinul sinodal Nr. 1875 din 30 Mai 1813 în Colecţia de ordine ale sf. Sinod, pe 1813, Nr. 9.

Arhiereşti, după o prealabilă înţelegere despre acest loc cu Guvernatorul civil, intrând în tocmeală cu reprezentanţii mănăstirilor depeste graniţă asupra plăţii anuale pentru locul ales şi pe care ele îl stăpânesc.

III. Scutind, potrivit articolului 4 din referatul Guvernatorului civil, tot clerul şi pe acei dintre diaci şi palamari, cari efectiv îs numiţi sau îs sfinţiţi în rang, deasemenea şi văduvele preoţilor şi slujitorilor bisericeşti de toate dările către Stat şi de obligaţiuni comunale, să se elibereze şi de toate datoriile către Stat şi de dăjdii şi de zeciuială depe agricultură proprie, vinărit, văcărit şi albinărit fără îngrădire, şi pentru acel motiv că cu acest drept şi privilegiu se bucură îndeobşte clerul Rusiei. Totodată a-i apără de toate pretenţiunile din partea răscumpărătorilor Statului, cu privire la ocupaţiile lor gospodăreşti de mai sus, precum şi la casele ce aparţin preoţilor şi slujitorilor bisericeşti.

IV. Intărind articolele 6, 7 şi 8 din referatul Guvernatorului civil cu privire la întreţinerea preoţilor şi slujitorilor bisericeşti pe moşiile proprietarilor şi privitor la îndepărtarea proprietarilor dela administraţia bisericească şi dela autoritate asupra preoţilor şi slujitorilor bisericeşti, să se mai adauge că prevederea dela articolul 8 despre obligaţiunea slujitorilor bisericeşti de a da proprietarului zeciuială din producte, să nu fie întinsă şi asupra diacilor şi palamarilor numiţi şi sfinţiţi, despre care în punctul anterior III se zice că poate să se întindă numai la aceia, cari, după obiceiul local, vor împlinì funcţiunea lor în mod particular, cu nămală, pânăce acest obiceiu va fi înlăturat încetul cu încetul.

V. Luând ca regulă lămurirea dată de Guvernatorul civil în referatul său la articolul 8 despre numărul clerului în legătură cu numărul gospodăriilor parohiale, prin care se stabilesc datoriile proprietarilor cu privire la întreţinerea clericilor, în tot cazul se lasă la dispoziţia Arhiereului eparhial, libertatea de a hotărî numărul preoţilor şi slujitorilor bisericeşti ai fiecărei biserici, după norma ce va fi necesară.

VI. Cercetarea şi hotărârea în trebile bisericeşti în eparhia aceasta rămâne în nemijlocită şi deplina atârnare de Autoritatea

Duhovnicească, pe baza acelorași drepturi, care's stabilite de legile fundamentale civile și bisericești ale Rusiei.

VII. Pentru motivele expuse în raportul Exarhului Mitropolit, să se alătureze la noua eparhie acele biserici apropiate de ea din Eparhia Ecaterinoslavului unde's 789 biserici pe o întindere de peste 1000 vârste, care se află între Bug și Nistru pe întinderea stepei Ociacovului, în orașe și sate, aparținând parte guberniei Ecaterinoslavului și parte guberniei Hersonului și care în total astăzi nu trec peste 100 biserici. Dar în ce privește modul de conducere eparhială a acestei părți cum și situația clerului ce se află în ea, în toate pvivințele vor rămâne în situația de mai 'nainte.

Aceste propuneri prezentându-le Sinodul Innaltei cercetări a Măriei Voastre Imperiale, roagă Innalta dispoziție.

1813 Iunie 4.

1. Referatul original a fost subscris de membrii sf. Sinod și prezentat Impăratului, care s'a pus rezoluția la început, pe prima pagină. Apoi, potrivit obiceiului, referatul s'a imprimat, trimițându-se câte un exemplar membrilor sinodali, arhiereilor eparhiali, biroului sinodal din Moscova, lavrelor stavropighiale, biroului tipografiei, și 100 ex. la Chișinău, ca să se împartă în noua eparhie. (Pentru aceasta vezi ordinul sf. Sinod către Mitropolitul Gavriil, sub Nr. 3220 din 25 Septembrie 1813, primit la 25 Octombrie, în *Arhiva Consiliului Chișinău*, condica de ordine sinodale, Nr. 17/1813, unde se află anexat și un exemplar ipărit din referatul sinodal). Prin ordinul Nr. 3220, Sinodul se adresează pentru prima oară lui Gavriil astfel „Membrului Sinodal și Exarh, Prea Sfințitului Gavriil, *Mitropolitul Chișinăului și Hotinului* și cavaler". Tot aici se arată că Sinodul a ordonat Episcopului din Ecaterinoslav ca să trimită, potrivit § VII din referat, Dicasteriei Exarhicești din Chișinău viedomostile și celelalte informații privitoare pe clerul și bisericile, ce se alipesc la noua eparhie. Și de acestea toate se comunică și Senatului.

Referatul, fără iscăliturile membrilor sinodali, ca o lege însemnată, s'a publicat în „Polnoe zaconov rossiiscoi imperii"—Colecția complectă a legilor imperiului rus, vol. XXXII (1812—1815), pag. 613, Nr. 25442, și s'a reprodus în „Trudâ. Bessarabscago Țercovnago Istorico-Arheologiceschago Obșcestva"—Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești, vol. IX, pag. 4.

Const. N. Tomescu

Poșta în Valahia la 1811.

Căile și mijloacele de comunicație au fost din timpurile cele mai îndepărtate, în mare măsură, un indiciu al gradului de civilizație al unui popor. Este îndeobște cunoscut rostul însemnat ce-l joacă acestea, la difuziunea bunurilor materiale și culturale Pe căile acestea ele sunt purtate, spre a fi împărtășite națiunei întregi. Este suficient pentru această, să ne gândim la admirabilele drumuri romane, care se păstrează până azi, lângă Sorbonna Luteției, ca ș în Carpații noștri. In țările românești, drumurile noastre cele mai vechi, se datoresc, cum se știe, negoțului și negustorilor Sași din Ardeal, sau acelora din Polonia, pentru Moldova. Pe aceleeași drumuri, de sigur, au umblat călătorii streini, cari treceau pe la noi și se trimiteau spre Dunăre, carăle cu daruri la Turci. „Drumul oilor" firește, nu urma același traseu. Căile acestea, se pare că au fost mai mult în grija particularilor, de cât în aceea a Domniei [1]). Despre ele avem știri mai ales din descrierile streinilor, cari străbăteau ținuturile noastre. Nu riscam o ipoteză cred, când afirmăm, că o preocupare de stat, este de o dată mai recentă. Desigur, că sistemul lui Napoleon, care a înzestrat Franța cu admirabile șosele, și-a găsit aplicare și imitatori în toată Europa. Prin Ruși, în chip indirect deci, am căpătat ci noi căi de comunicație, necesare transportului rapid al știrilor și trimișilor intinsei împărăţii. Din mărturiile care urmează, avem știri exacte că la 1809 exista, în țările noastre, un sistem de călătorie—tren și poștă în limbagiu modern,—protejat de stat Intreținerea lor fusese încredințată paharnicului Iordache Deșiu. Probabil ca fusese o afacere rentabilă căci, după doi ani, în 1811, se ivesc mai mulți doritori de a se ocupa cu aceasta treabă. Un Catargiu intervenea către prezidentul rusesc al Divanului, ca să fie încredințată direcția poștelor, Vornicului Mihail Mano și Spătarului Pantazoglu. Aceștia, urmà să fie ajutați de consilierul de stat Bèyn, care nu era altul decât ginerile lui Catargiu. Intervențiunea acestuia, ca și acea mai stăuritoare a logofătului Grădișteanu, mai hotărât dușmănoasă față de Deșliu, nu dau nici un resultat. Conducerea poștelor fu încredințată la doi negustori Iona

1) N. Iorga, „Drumuri vechi" conferință 1920. p. 13—14.

Skufa şi Dimitrie Polyzaky [1]), care reprezentau, putem fi siguri, interesele unei companii ca acea a Casei Pop, din Sibiu „Ils sont de gens honnets, ils ont en outre beacoup d'autre compagnons" spune Constantin Samurcas, în scrisoare trimisă Preşedintului Divanurilor.

In cele ce urmează, ni se arată apoi „ponturile aşezământului". Este un contract în care ni se înfăţişează, contribuţia particulară, pusă alăturea de asistenţa statului. Negustorii erau obligaţi să ţină 5800 de cai, pentru cari primeau dela Visterie 1 082.250 de taleri, vărsaţi din 2 în 2 luni. Divanul îşi lua obligaţiunea sa orânduiască locuri, cu fâneţe bune, care urmau să fi strânse de antreprenori, dând stăpânilor moşiilor, zeciuială. Aceştia vor mai primi din partea Divanului 2000 de „lude" pentru surugii, rotari şi dărvari, cari urmau să fie scutiţi de „angarale şi podvezi". Casele poştelor, bordeele, grajdurile trebuiau făcute de companie, cea ce însemna că multe din ele nu existau până la această dată. In caz că ele ar fi fost arse de soldaţi sau de călători, divanul se îndatora să le facă din nou. Toţi călătorii erau datori să plătească taxa de treizeci bani pe ceas, de fiecare cal. Nimeni nu avea dreptul să ia cai fără plată şi în silă. Păşunatul cailor, trebuia să se facă lângă poştă, plătindu-se stăpânilor moşiilor, câte 20 parale de cal, pe an.

La sediu poştelor, se fixau şi „zăloage". Se hotăra ca judecata personalului poştelor să fie făcută de „epistaţii" lor. Când „duvagiu" nu se va mulţumi, se va înfăţişa cu anafora la stăpânire. Zaherele şi alte bagaje grele, nu se vor transporta cu poşta. Fânul şi orzul luat de dregători, sau ostaşi, să fie plătit de Divan. Surugii erau datori să dea câte un car de măsură de fân, la „stanţia" unde se afle, iar pentru cei din Bucureşti, Divanul va plăti câte 900 de taleri, pe an. In caz de înfiinţare de noi curse, „contraccii" vor primi ajutor. După trecerea a doi ani, Divanul era dator să primească dela companie toate poştele, cu caii sănătoşi, plătind câte 90 de taleri de cal. Fânul şi orzul, va fi primit cu preţu de cumpărare, iar şeile, hamurile, funiile şi altele, să rămâie fără plată. In aceiaşi periodă de timp, nimeni, chiar primind

1) Un paşaport al acestuia, dat din Braşov, se găseşte în hârtiile mele.

condițiuni mai ușoare pentru divan, nu va putea schimba acest așezământ.

Contractul anulat al lui Deșliu, mai impovărător pentru Divan, cădea Foarte interesant găsim lista localităților pe unde trecea această poștă In cea ce privește respectul dat de oștirea rusească acestor dispozițiuni, se vede, din ultima din aceste mărturii.

I.

Monsieur le Sénateur [1]).

Dans mon voyage de Iassi à Bukarest et pendant mon se jour ici, le délabrement des postes de Valachie et la difficulté qui en soufrent les courriers et les voyageurs pour se procurer des chevaux m'a tallement frappé que je crois rendre un service essentiel en contribuant a leur rétablissement. J'ai trouvé ici M-le Dvornik Mano et M-le spathar Pantazoglou, qui avec du zéle, de l'activité et une connaissance exacte de cette partie, vouloient se charger de la direction des postes pour trois aus, depuis le 1-er Avril 1811 lusqu'au 1-er Avril 1814, avec les mêmes conditions qui sont accondées a M-le Desli, et dont j'ai l'honneur d'envoyer ci jointe une copie à votre Excellence. Ils offrent de plus d'être payés par la Vistiarie à raison de 190 piastres par cheval, c'est-à-dire, a dix piastres moins que Desli, ce qui pour toute la somme de 5850 chevaux que la vistiarie doit payer au directeur des postes lui rapporte un profit de 58 500 piastres par an. J'ai cru devoir partager leur zéle et recomander à votre Excellence l'offre de leurs services sur cette affaire importante. J'ai l'honneur de la prier avec le plus d'insistance de vouloir bien leur accorder de preference la direction des postes qui par leurs soins pourront en peu de tems se remettre en bon etat. Mon beaufils le conseiller d'etat Béyn, qui connoit cette partie, et qui a retabli les postes de Moldavie qui etoient plus delabrées encore que ne le sont actuellement celles de Valachie les aidera de ses couseils, et j'éspére que votre Excellence aura bientôt lieu d'etre conntente de l'ordre qu'ils auront mis aux postes. M. Mano et M. Pantazoglou ont l'honneur de s'adresser à votre Excellence pour lui offrir leurs services et la prier de les charger de cette commission. J'ose me flatter qu'Elle daignera exaucer leur priére et leur accorder

1) Toate actele care urmează se găsesc în „Dela" no. 2679 pe 1810. Arhiva Senatorilor. Chișinău.

la direction des postes qu'ils sollicitent de sa bonté. La vistiarie en gagnera, et j'ose l'assurer que ceux qui voyagent par la poste ne feront bientôt plus de chmin à pied.

J'ai l'honneur d'etre avec respect

Bukarest
le 20 Marc
1811.

Monsieur lè Sénateur de votre haute Excellence le trés obeissant Serviteur *Katargy*.

II.

Monsieur le Sénateur.

La direction des postes de Valachie dans l'Etat de délaberement ou elles se trouvent, demande beaucoup d'activité et une connaissance exacte de cette partie. Ayant de la confiance en notre capacité nous avons l'honneur d'offrir nos services à votre haute Excellence et nous la prions trés — humblement de vouloir bien nous charger de cette direction pour trois ans, depuis le 1 Avril 1811 jusqu'au 1-er Avril 1814 avec les mêmes conditions qui sont accordées a M. Paharnik Desli. Nous promettons à votre Excellence de remettre en peu de tems les postes en bon etat, et nous donnerons au Divan des cautions sures de l'execution de notre promesse. Et, pour mieux prouver notre zéle, nous offrons de prendre les postes à un prix moindre que celui auquel M Desli á peine a voulu consentir, acceptant d'etre payès par la Vistiarie à raison de 190 piastres par cheval, c'est-à-dire, à dix piastres moins que M. Desli, ce qui pour toute la somme de 5850 chevaux que la vistiarie doit payer lui rapporte un profit de 58,500 piastres par an.

Nous attendons avec impatience la decision de votre Excellence, que nous la prions de faire sans retard, afin, que nous puissions aussitôt procéder au retablissement des postes.

Nous avons l'honneur d'etre avec le plus profund respect.

Bukarest
Ce 20 Mars
1811.

Monsieur le Senateur les trés humbles et tres obeissans serviteurs
Michel Mano—Pantazoglou

III.

A sa haute Excellence Monseigneur le Général senateur de Milacheevitz, conseilier intime actual de sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies, President et Gouverneur des Divans et Provinces de Moldavie et de Valachie et chevalier de plusieurs ordres etc. etc.

Monseigneur le Sénateur.

J'ai l'honneur de représenter, tres respectuesement, a votre haute Excellence, que le respectable Divan, voyant le desordre qui regne dans les postes, et que plusieurs des couriers Imperiaux étoient souvent reduits dans la nécessité d'aller à pied malgré les promesses de M. Disli, disant toujours qu'il mettra bon ordre à tout, et faira provisionner les postes du necessaire, sans cependant rien effectuer, d'aprés les ordres de votre haute Excellence, il a de plus temporisé jusqu'a la fin de l'année et presenta un rapport au Divan, prostestant qu'il est dans l'impossibilitè de tenir les postes, d'àpres les conditions contenues dans le contrat, toutes ces manoevres ayant été faites de lui, pour parvenir à se buts, en empechant les autres de prendre leurs mesures, afin qiu'ils ne puissent pas se charger de cet objet, d'àpres ce contrat, tendis que plusieurs etoient disposés de l'accepter, avec de conditions avantageuses à la Vistiarie, il a emploié mil'e moyens, et a fait un nouveau contrat avec le Divan, avec tant de précipitation, que personne n'a pu prendre ses mesures, en trompant les uns des prétendans, par des promesses, qu'il va les associer, et les autres par d'autres mots.

Puisqu'on a appris aujourd'hui que le contrat a été teminé et expedié, il y a quelques uns qui veullent l'accepter dix piastres monis de celui qui lui fut expedié, et je suis un d'eux, j'ose suplier votre haute Excellence, de ne pas le confirmer et de vouloir bien me préférer, avec ladite condition avantageuse a la Vistiarie, je prie aussi de m'être accordé un terme de vingt jours, en comptant de celui auquel j'aurai cette inspection, afin que puisse faire les disposition necessaires.

En lui reiterant mes trés humbles priéres, pour vouloir bien me faire une reponse favorable, j'ai l'honneur d'être avec les plus profond respect.

Monseigneur de votre haute Excellence le très—humble et trés obeissant sevriteur.

Charles de Gradestan logothet.

Bukarest
le 24 Mars
1811.

IV.

Excellence.

D'apres la prescription de son Excellence le Vice President envoyée au Divan à l'egard du contract des postes: en publicant cet avis, deux négocians d'ici nommés Jean Skoufa et Polyzaky Demètre hommes de probité et de biens ont accepté faire le contrat aux conditions indiqués par la note du divan à Monsieur Vice-President, par lequel votre Excellence sera informeé. Je me flatte à croire que ceux-ci pourront entretenir les postes dans l'état le plus convenable et d'après la volonté de votre Excellence même, car ils sont des gens honnêtes, ils ont en outre beaucoup d'autres compagnons pour les destiner à soigner bien attentivement les postes. Mais quant au foin et à l'avoine, le Divan a trouvé bon, qu'on les leur donne en argent, de la manière que votre Excellence verra par la note du divan afin qu'ils les achetent et les fournissent eux-même dans les lieux necessaires: ce qui n'est pas onereux pour les habitans, car ils sont contens de payer plutot en argent, que de donner en nature. etant de la sorte exempts du transport et fardeau trop pesant pour eux et d'ailleurs l'argent reviendra dans leur bourse car les entrepreneurs n'acheteront le fourage, que de ces mêmes habitans. D'apres cette manière, je crois, que tant les habitans, que les entreoreneurs ne seront pas mecontens. Or de quelle sorte qu'elle voudra bien en décider, il ne reste que l'approbation de votre Excellence pour la conclusion de ce contract

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect

Bucarest
Ce 12 Avril
1811

Monseigneur de Votre Excellence
très humble, tres obeissant et très
soumis serviteur
Constantin de Samourcas

V.

Aşăzământul ce s'au făcut între slăvitul divan al Principatului Valahiei şi între d-lor; Kir Ioan Scufa şl Kir Polizache Dimitriu, cu tovarăşii d-lor pentru poştile din toată ţară Valahiei cei mari şi cei mici, în soroc de doi ani din ziua ce se vor întări şi să vor iscăli contracturile, după ponturile ce mai jos să arată·

1) Să fie datori numiţii să pue şi să ţie în toată diastima acelor doi ani cinci mii opt sute cincizeci cai la toate poştile ţării din Valahia cea mare şi cea mică, precum în deosebit cat[asti]h iscălit ce au dat la vistirie să arată anume atât poştile cât şi suma cailor dela fieşcare poşte. Şi slăvitul divan să le plătească pentru cumpărătoarea cailor, pentru plata fânului şi a orzului, pentru cheltueli şi alte trebuincioase ale poştilor, pe fieştecare an câte tl una sută optzeci şi cinci de cal care să fac tl 1082250 adică un milion optzeci şi două dă mii două sute cincizeci. Şi aşa cu aceşti bani sănt datori numiţii să poarte grije în diastimă d'un an al sorocului dă toate cele trebuincioase ale poştilor.

Deosebit să fie dator divanu să dea şi suma surugiilor şi dărvarilor trecută în pontul al patrulea pe larg să coprinde. Să li să plătească dela vistierie şi toate isnamurile câte după vremi să vor da.

2) Suma banilor unui an ce să arată mai sus tl un milion optzeci şi două dă mii două sute cincizeci fără sminteală să să dea numiţilor dela divan, atât în paht dela vistirie, cât şi după la judeţe cu orânduеli, în şase câşturi pe an, începând căştiol întâi din zioa ce să va întări şi să vor iscăli contracturile. Şi aşa să să răspunză fieştecare căşti la începerea două luni, urmându-se şi la cel de al doilea an asemenea nestrămutat precum să arată mai sus Iar isnamurile ce să vor da, să vor plăti dela visterie pe fieştecare lună fără mai multă prelungire după catastih şi socoteala ce să va teorisi.

3) Fiindcă însuşi numiţii sănt însărcinaţi să facă tot fânul cel trebuincios pentru cai, de acea divanul să orănduiască locuri cu fâneţe bune, împrejurul fieşcărei poşti, care făn are să să cosească, şi să să care pela poşti cu a numiţilor cheltueli plătind şi stăpănilor moşiilor zeciuala după vechiul obicei al pământenilor adică din zece copiţi una, pentru care divanul să îngrijească din vreme să trimiţă porunci la ispravnicii judeţelor, ca să orănduiască oameni vrednici şi credincioşi, ca împreună cu oameni casii menzilurilor să aleagă livezi şi locuri care vor fi cu fănuri bune şi vor fi mai cu apropiere de poşti: şi să să deosebească a fi pentru cositu fânului poştilor însă numai cât va fi dă trebuinţă pă seama cailor poştii, iar nu mai mult. Şi pentru căratu fânului pela poşti de carăle ce vor avea trebuinţă să nu le pricinuiască întărziere să-ş ia carăle cu plată dă chirie, dela numiţii.

4) Slăvitul divan să dea numiților două mii, pentru surugii, rotari și dărvari, adică 1462 surugii 538—dărvari și rotari; și 172 bacigași, care aceste să fie din cei vechi și cu știință de slujba poștilor. Asemenea și satele ce sănt așăzate.

Surugii să fie apărați și nesupărați de zapcii la angarale și podvezi, precum au fost și în anul trecut, ca să nu să pricinuiască zaticnire la buna orânduiala poștilor. Asemenea și când vre-unul din surugii va muri, sau va fugi, divanul să dea altul în loc fără zăbavă, precum s'au urmat până acum, cum și când din rea chiverniseală a vre-unui surugiu să va pierde, sau va muri vre-un cal, să fie dator acel surugiu să-l plătească.

5) Casele poștilor, bordeele pentru surugii, grajdurile, fânurile și orzurile să fie datori numiții să le facă și să le meremetisească cu a lor chieltuială. Iar când din pricina trecătorilor ostași sau din a altor trecători, să va întâmpla să să arză vreuna din cele făcute de divan, sau de numiții dovedindu-să cu adevărat, că una ca aceasta s'au întâmplat dela vre unul din trecători, atunci divanul este dator să dreagă și să facă la loc cu a divanului chieltuială fără zăbavă, ca nu dintr'aceasta să se pricinuiască pagubă numiților și zăticnire trecătorilor.

6) Ugeretul să să plătească de obște, de către toți fără de osebire, câte treizeci bani pe ceas de fieștecare cal. Asemenea să plătească și chirie pentru toate isnamurile, la sfârșitul fiecăreia luni. Și când cineva va vrea fără plată și în silă să ia cai de poște, unuia ca aceluia de orice stare și treaptă om va fi, adică boer, curier, ostaș, sudit, să nu fie datori numiții să-i dea cai, nici să să învinovățească pentrucă nu i-au dat, pentru care divanul să îngrijească ca să dea poruncile stăpânirii la toți de obște, atât la comandiri, cât și la toți de către cei ce să călătoresc cu cai dă poște. Precum și când vericine va fi, va lua cai de poște să nu fie volnic a-i ținea la conacu lui mai mult decât un ceas, ci să plece; nici să fie datori să dea numai câte patru cai celor ce vor merge cu al lor echipagi, ci după greutatea echipagiului să să dea și caii cei trebuincioși, cu plată de ugeret pentru toți caii ce să vor da.

7) Fiindcă cele mai multe locuri ce au fost din vechime împrejur și aproape de poști pentru pășunatu cailor s'au călcat și s'au arat de către locuitori și dintr'aceasta să pricinuește numiți-

lor neajungere la păşunea cailor, ci şi zăticnesc călătorilor păscându-i dăparte de poşti. Pentru aceasta slăvitu divan să trimiţă din vreme straşnice porunci, cătră ispravnicii judeţelor, ca să orănduiască oameni şi să deosebiască aceste locuri de păşune, cât mai aproape de poşti, dând porunci acelor locuitori din prejurul poştilor ca să nu le calce, nici să le are, ci să rămâe a fi pe seama păşunii cailor poştii, după cum au fost şi mai nainte din vechime, fiind datori orânduiţii contracii ce să plătească stăpânilor moşiilor, de cal, căte parale douăzeci pe an.

8) La menzionelele unde trebue să fie zăloage, să îngrijească slăvitu divan, ca să să orănduească asemenea zăloage de cătră stăpănire, şi când vre-unul din zăloage nu să va purta cu orănduială, să să lipsească şi să-s orănduiască altul în loc. Iar la cele lalte mici menzilinele să să orănduiască numai poruncile comandirilor în scris, ca să-s afle la mâna vatăşeilor, spre întâmpinarea a orice întâmplătoare supărări.

9) Orănduiţii vătăşăi, surugii şi ceilalţi oameni ai poştii, fiindcă sănt trebuincioşi să să afle în toată vremea la poşti şi în scurt, ca să nu să pricinuiască zaticnire la cei ce merg şi vin cu caii dă poşte. Pentru acea, orice greşală şi vină a lor să să teorisească de cătră epistaţii poştilor, fără a avea voe altul să i rădice şi să-i judece, si când duvagiu nu să va mulţămi după judecata epistaţilor, atunci cu anafora să să înfăţişeaze la stăpănire, ca să li să dea cea dăsăvărşită hotărîre.

10) In zaherele şi alte bogazuri să nu fie datori contraccii, să dea cai dă poşte pentru căratul lor şi pentru ca să nu să supere poştile nici la aceasta. Cinstitul divan să o publicarisească la toţi de obşte, spre a fi ştiut.

11) D-lor ispravnici şi alţi dregători când vor vrea să ia cai dă poşte, ori pentru trebuinţa stăpănirii, sau pentru a lor, întâi să plătească ugeretu, iar într'alt chip să nu fie datori contraccii să dea cai nici să să învinovăţească pentru căci nu le-au dat.

12) De să va întâmpla să să ia fânu sau orzu dela menzilinelii, pentru orice trebuinţă, ori din poruncă sau în silă de cătră dregători, sau de cătră călătorii ostaşi, pentru cât fân sau orz să va dovedi că s'au luat, să fie dator divanu să-l dea la loc fără zăbavă, iar nedându-l şi cumpărând contraccii, ori tot, sau dintr'ânsul pentru întâmpinarea trebuinţei cailor, să le plătească divanul preţul cu care vor cumpăra.

13) Fiindcă surugii toți de obște, după vechiul obicei sănt datori să dea făn, căte un car de măsură pe an la stanția unde să află, și de acum înainte să fie datori a da negreșit acest făn, fieștecare surugiu căte un car de măsură pe an. Asemenea să fie dator divanul, să plătească pentru surugii Bucureștilor câte tl nouă sute pe lună.

14) De va fi trebuință să să adaoge și alte menzilianele în Valahia cea mare și cea mică, afară din cele care să coprind în foaia ce s'au dat acum la visterie; pentru facerea caselor acelor poști, bordee de surugii, grajduri, fănării și orzării este dator divanul, ca să dea contracciilor îndăstulat ajutor, cu a lor chieltuială. Asemenea să le dea și trebuincioși surugii, adică la fieșcare patru cai un surugiu și rotari i dărvari. Și pentru căți cai să va orândui a să pune la acele noauă poști să le plătească iarăși căte tl una sută optzeci și cinci calul pe an, orânduindu-se dă divan împrejuru la acele poști, trebuincioasele livezi pentru pășunea cailor și cositu fânului Iar de să va întâmpla a să adăoga acestea poști în vreme de iarnă, atunci pentru anul cel d'intâi, este dator divanu, să dea trebuincios făn pe seama cailor acelor poști. Toate acestea să vor duce la vreme precum să arată mai sus. Atunci pentru orice cusur și neajungere să va întâmpla, numiții contraccii sănt răspunzători. Iar împotrivă, nedându-se sfârșit la vreme de către divan, nu numai nu vor fi îndatorați numiții, nici supuși la vre-o învinovățire pentru vre un cusur, ci încă mai vărtos, divanul va fi îndatorat să plătească și pagubile ce să vor întâmpla din nesăvârșirea la vreme a așăzământurilor.

Insărcinarea acestii datorii a poștilor țării și meremetul lor după așăzământul contractului și după deosebită foaie iscălită, sănt datori numiții a o începe din ziua ce li să vor da la mănă contract întărit.

Iar caii poștii, în diastimă de douăzeci zile, după ce vor lua contractu întărit, să-i așeze negreșit pe la toate poștile Și să să păzească nelipsiți în toată vremea acestui soroc de doi ani.

După împlinirea sorocului dă doi ani, este dator divanu să primească dela numiții contraccii toate poștile cu cai, ce să vor afla la dânsele săn[ă]toși, iar nu săcați și să le plătească căte tl nouăzeci de fieșcare cal.

Asemenea şi căt făn sau orz să va afla pe la poşti, să li-l plătească cu preţul ce-l vor avea cumpărat. Iar celelalte adică, şele i hamuri, funii şi altele asemenea, să rămâie la poşti, fără a li să plăti. Cum şi alt cinevaşi de să va afla muşteriu la împlinirea acestor doi ani, ca să ia poştile mai jos la preţ, decât numiţii contraccii, unul ca acela să să îndatoreze mai întâi să plătească: caii, fănul şi orzul, după cum mai sus arată

Şi apoi să primească poştile, căci şi numiţii contraccii, sau îndatorat să plătească contracciilor din anul trecut întocmai după contractu ce au, caii câte tl şaptezeci unul, căţi adică să vor afla sănătoşi şi întrebuincioşi, iar nu săcaţi i fănul şi orzul asemenea.

Deci pentru încredinţare şi păzirea aşăzământului acesteia, să să facă două asemenea contracte, unul din partea divanului la mănile numiţilor contraccii, altul din partea contracciilor să stea la slăvitu divan, prin care să fie legate amăndouă părţile, să păzească întregi şi nestrămutate aşezămănturile în diastimă de doi ani, rămânând numiţii contraccii întru toată odihna nesupăraţi dela această epistatie şi sarcină, până la înplinirea acestor doi ani. Şi dacă într'această dieastimă să va arăta cinevaşi la divan şi va face cerere zicănd adică, că primeşte poştile cu mai jos preţ, decât contraccii ce să arată mai sus, unul ca acela nu numai să nu fie ascultat ci cu totul să să dăparteze.

1811 April 5.

Ioan S. Scufa *Polizache Dimitrie*

VI.

Contractul ce au incheiat paharnicul Iordache Deşliu cu Divanu, pentru ţinerea poştilor pe 2 ani dela Mart 1 lt 1811, până la Mart 1 lt 1813, cu aşăzarea după cum mai jos să arată.

a) Să fie datori ca să puie 5850 cai la poştile ţării din Valahia cea mare şi cea mică, după cum în deosebit cata[stih] iscălit ce au dat în Veastirie; să arată anume atăt poştile, cât şi suma cailor de fieşcare poştie, şi divanul să aibă a plăti pentru cumpărătoarea cailor, plata fănului i a orzului, cheltueli şi altele trebuincioase ale poştilor pe an căte 20 de lei, de cal, care fac într'un an tl 1110000. Şi cu aceşti bani, să fie dator a îngriji toate cele trebuincioase ale poştilor. Osăbit să i să dea şi suma surugiilor, rotaşilor şi dărvarilor, după cum i-au avut şi în anul trecut. Şi în

pontul al 4-lea să arată, asemenea să să plătească şi inamurile ce i să vor da de la vistirie.

2) Suma banilor de tl 1170000 ce mai sus să arată să-i să plătească pá . . cât şi cu catastih de la visterie în 6 căşturi, adică căştiol dintăi la Mart 1, a doilea la Maiu 1, al treilea la Iolie 1, al patrulea la Sept. 1, al cincilea Noembre 1 şi al şaselea la Ghenar. Iar inamurile să-i să plătească pă toată luna, după catastihele şi socotelile ce să vor teorisi

3) Fiindcă pentru ce trebueşte pentru caii poştilor, este însuşi el însărcinat ca să le facă, de acea divanul să-i orănduiască locuri cu făneţe împrejuru poştilor şi cu a sa cheltuială să-l cosească şi să l care pe la poşti, să plătească şi dijma stăpânilor moşiilor, după care va cosi făn, de la zece copiţi una, după vechiul obicei al pămăntului. Şi pentru aceasta din vreme să îngrijească div[anul] ca să trimiţă porunci pă la ispravnicii judeţelor, spre a orăndui oameni vrednici şi credincioşi, şi dinpreună cu oamenii poştii să deosebească locurile ce vor fi cu făneţe aproape de poşte pentru cositu fănului, însă nu mai mult de căt fănul ce va fi cu adevărat de trebuinţă, pe seama cailor poştii.

4. Să se dea şi surugii 1869, însă 1536 după contractul cel vechi şi 335 adaos la 1340—cai ce să pun mai mult peste 4510 cai ce au fost în anul trecut, 333: dărvari şi rotari 278 cei vechi după contractul de an şi 55 pentru poştile ce s'au adăogat în an trecut; şi satele ce sunt aşezaţi surugii să nu se supere de angarii şi podvazi, ca să nu se facă zăticnire la casa minzililor; însă fiindcă 114 surugii nu s'au găsit dintr'un început ca să-i facă cu scăzământ plătind visteria plata lor, pentru aceştia şi de acum înainte să fie datoare visteria să le plătească asemenea leafa lor; şi când vre'un surugiu va muri sau va fugi, să-i arate visterii, ca să-i dea alţii în loc, după cum s'au urmat şi până acum. Şi când acei surugii din oamenii lor, va pierde vre'un cal, sau va muri, să fie dator să-l plătească.

5) Casele de musafiri din drumurile poştilor, bordeile de surugii, grajdurile pentru cai, fânăriile şi orzăriile, toate acestea să fie dator numitul contracciu cu a sa cheltuială, ca să le facă şi să le merimetisească. Iar când din pricina trecătorilor ostaşi, să va întâmplă vre'una dintr'acestea care sunt făcute de divan, sau de contracciu, să arză, cercetându-se şi dovedindu-se că, cu adevă-

rat din pricina trecătorilor ostaşi s'au ars, atunci divanul să fie dator cu a sa cheltuială, ca să facă la loc acea stricăciune, fără de zăbavă.

6) Plata ugereturilor, fără deosebire, să-s plătească de toţi, de cal câte bani 30 pă ceas, asemenea şi visteria să plătească inamurile, tot cu acest preţ şi la sfârşitul fieste căruia luni; şi oricare nu va plăti şi va vrea în silă să ia cai, la acel să nu să dea de orice stare şi treaptă va fi acel om, adică boer, ostaşi, curier, sudit, şi nici să fie în vină pentru căci nu i-au dat; pentru care să-s dea porunci de obşte pentru această, atât la comandirie, cât şi la consulari.

7) Fiindcă, cele mai multe locuri ce au fost orânduite din vechime împrejurul poştilor, pentru păşunea cailor, s'au călcat şi s'au arat de către locuitori şi cu aceasta să pricinueşte neajungere la păşunea cailor, pentru aceasta, să-s trimite din vreme straşnice porunci ale divanului către ispravnicii judeţelor, ca să orânduiască oameni şi să deosebească acele locuri de păşune şi să dea porunci acelor lăcuitori dinprejurul poştilor, ca să nu le calce nici să le are, ci să rămâie a fi pe seama păşunii cailor poştii, după cum au fost şi mai înainte din vechime, ci numitu contracciu, să plătească stăpânilor moşii, de cal câte par. 20 pe an.

8) La minzilhanalile, unde trebue să fie zăloage, să-s orânduiască de către stăpânire, iar când vre'un din zăloage nu să va purta cu orânduială să-s lipsească şi să orânduiască alt. Iar celorlalte mici minzilii, să-s dea numai porunci ale comandirilor să-s afle la mâna vătăşălului.

9) Orânduiţii vătăşei şi surugii, fiindcă sunt trebuincioşi să-s afle în toată vremea la minzlii şi în scurt, ca să nu pricinuiască zaticnire la cei ce merg şi vin, pentru aceia orice greşeală şi vină a lor, să-s deorisească de către epistaţii poştilor, fără a avea voie altul să-i ridice şi să-i judece şi când davagiu nu să va mulţumi după judecata epistaţilor, atunci cu anafora să-s înfăţişaze la stăpânire, ca să-s dea cea desăvârşită hotărîre.

10) Zahirele şi alte bagajuri să nu să care cu cai de poşte, care această stăpânirea să o publicarisească la toţi, spre a fii ştiut.

11) D-lor ispravnici şi alţi dregători, câţi vor lua cai de minzil, ori pentru a stăpânirii trebuinţă, sau pentru a lor, întâi să plătească ungiretu şi apoi să ia.

12) De se va întâmpla să ia fân şi orzul de minzilii, pentru orice trebuinţă, ori din porunca sau în silă de către dregători, sau de către trecători ostaşi, pentru cât fân s'ar dovedi că s'au luat, să fie datori divanul, a-l pune la loc, fără de zăbavă.

13) Fiind că surugii după vechiul obicei, ce s'au urmat, să dea câte un car de fân de măsură pe an la stanţii, să dea şi de acum întocmai. Asemenea şi pentru surugii Bucureştilor, să-i dea vistiria câte tl. 900 pe lună.

14) De va face trebuinţa să-s adaoge şi alte poşte pe la alte locuri, ce nu să văd însemnate în foaia ce s'au dat pentru poşti, şi când acea cerere să va face în grab, sau pe vreme de iarnă, divanu să-i dea ajutor la facerea casilor de mosafiri, bordeile de surugii, grajdurile, fânăriile, orzările cu a sa cheltuială şi cai ce sĕ vor pune, să-i să plătească cât tl. 200 calu, să-i să dea şi surugii şi rotarii cei trebuincioşi.

Acestea toate câte să cuprinde, săvărşindu-să la vreme, precum mai sus să coprinde, să fie dator pentru orice cusur să va întâmpla a răspunde, iar împotrivă ne săvârşindu-să la orânduită vreme, atunci să fie la nici o răspundere după împlinirea acestor doi ani. Dacă stăpânirea va lua o asupră şi acest huzmen, sau alt cinevaşi va eşi muştereu, ca să o primească, mai întâi să ia toţi caii, ce să vor afla pe la minzlih, de obşte fără deosebire cât tl. 70 calu, şi pe urmă să facă zapis, menzilii.

Asemenea cât fân şi orz se va afla, să-l plătească cu preţ ce s'au cumpărat, de către contracciu. Iar celelalte, cum şale şi căruţe să rămâie la minzilhanea. Pentru încredinţare să dă acest contract numitului pahar. Iordache Deşliu, precum şi d-lui au dat asemenea la divan, ca până la împlinirea sorocului de doi ani, să fie nestrămutată epistasia sa, şi când cineva va face la divan, într'această diastimă de doi ani, vre-o cerire zicând adică că primeşte minzilurile mai cu folosul vistieriei, să fie neascultat.

VII.

Minzilurile ce s'au întocmit aici în Valahia mare şi mică la lt. 811 Mart 1.

1720 cai din Bucureşti la Focşani însă:

240 Bucureşti, 180 Şindriliţa, 140 Moviliţa, 180 Urziceni, 140 Mărgineni, 180 Călmăţui, 100 Buzău, 140 Călnău, 180 Râmnic, 140 Cucul, 100 Focşani. Total 1720 cai.

140 cai din Focşani la Brăila însă :

40 Martineşti, 40 Grădiştea, 60 Braila. Total 140 cai.

440 cai din Brăila la Silistra însă :

40 Frumuşica, 40 Roma, 40 Vesteşti, 40 Zmeul, 100 Slobozia, 80 Zlota, 100 Sichireşti. Total 440 cai.

344 cai din Bucureşti la Silistra însă :

80 Tăngan, 60 Drumul Sării, 60 Obileşti, 60 Borăgan, 60 Coadele Babii Stanii, Lichireşti, 24 Silistra. Total 344 cai.

60 cai din Giorgio la Olteniţă însă :

Giorgiu, Petrile, Falastran, Copăceni, Hereşti, Total 60 cai.

60 cai din Bucureşti la Olteniţa însă :

Tăngan, 60 Negoeşti. Total 60 cai.

120 cai din Slobozia la Urziceni însă:

60 Ciochina, 60 Rogozul. Total 120 cai.

120 cai din Slobozia la Buzău însă:

40 Cruntii, 40 Macavei, 40 Sălcioara. Total 120 cai.

96 cai din Bucureşti la Ploeştl însă:

32 Pociovaliştea, 32 Podvăleni, 32 Ploeşti. Total 96 cai.

400 cai din Bucureşti la Giorgiu însă:

100 Copăceni, 80 Falaştrani, 80 Petrile, 80 Daea, 60 Giorgio. Total 400 cai.

960 cai din Bucureşti la Craiova însă :

100 Prisiceni, 80 Vadlat, 80 Baciul, 80 Talpa, 100 Ciolăneşti, 60 Tecuci, 60 Şerbăneşti, 60 Grecii, 80 Ipoteşti, 60 Mirila, 60 Tezloiu, 140 Craiova. Total 960 cai.

520 cai din Craiova la Cerneţi însă :

60 Ceardacu, 60 Gogoşi, 60 Pea, 60 Iablaniţe, 60 Hotărani, 60 Ţigăneşti, 60 Broscari, 60 Cerneţi, 40 Vărciorova. Total 520 cai.

120 cai din trei poşti nouă la sud Mehedinţi însă :

40 Cornăţel, 40 Pătulele, 40 Izvoarăle. Total 120 cai.

464 cai din Bucureşti la Căineni şi munte însă:

48 Bolintin, 40 Floreşti, 40 Măruntişi, 40 Găeşti, 40 Cârcinov, 48 Piteşti, 32 Măniceşti, 32 Curtea de Argeş, 32 Sălătrucel, 32, Pripoarăle, 32 Găineni, 16 Livezenii, 16 Câmpulung, 16 Vălenii. Total 464 cai.

46 cai din Bucureşti la Târgovişte însă:

26 Pod Bărbierului, 20 Târgoviştea. Total 46 cai.

240 cai din Bucureşti la Nicopoaia însă:
Prisiceni, Vadulat, Baciul, Talpa, Ciocăneşti, 60 Finţeşti, 60 Plosca, 60 Piatra, 60 Turnul. Total 240 cai.

VIII.

Către Milaşcevici „dela întăiul Divan şi comitet al Prinţipatului Valahiei.

Epis.aţii poştilor Kir Ioan Scufa cu compania, au făcut arătare Divanului, că oştirile la trecerea lor pe drumul Focşanilor pe la poştile Şăndrilita şi Moviliţa, au spart orzăriile şi au luat orzu, au stricat bordeele surugiilor i saelile şi le-au ars, până şi din căruţe au ars pe la unele locuri.

Au luat şi fân în silnicee, în cât mai nu a rămas nici de cum pe-l poşti, adicătea fânul, ce-l gătiseră epistaţii poştilor şi îl puseseră prin stanţiile poştilor, ca să fie pentru hrana cailor pe vremea ernii şi în cursul anului; bătând şi pă surugii i pă vătăşăii poştilor. Pentru care după jalba numiţilor epistaţii, să face Ex tale cu cinste arătare, ca pe deoparte să binevoeşti a orândui câte un ofiţer pă la fieşte care poşte, din drumul Focşanilor pentru pază, şi a nu îngădui ca oştirile ce vor mai trece, de a mai strica şi cea ce au mai rămas. Iar pă de alta, numiţii epistaţi ai poştilor cer dela Excelenţia ta, îndăstulare după coprinderea contractului, a li să plăti paguba ce li s'au făcut acum, de către ostaş i trecători 1812 Iulie [1]. Insă ştiut să fie Ex. tale şi aceasta, ca să nu să întâmple urmări dă aceastea, visterie, au îngrijit de mai nainte şi au trimis cu olac porunci încă de la 19 ale următoarei, pă la ispravnicaturile din drumul Focşanilor, ca să orânduiască căte un cinovnic pă la magaziile de făn, dintr'acel drum, ca să dea oştirilor fânul cel trebuincios şi să ia cfitanţie.

Cinci iscălituri şi a şasea a ofiţerului *Logvnicov.*

No. 944 B-resti.

T G. Bulat.

---

1. Pacea fusese încheiată la 16 Mai 1812.

Insemnări pe cărţile mănăstirii Dobruşa (Soroca).

1. Pe «*Biblia*» lui Şerban Cantacuzino, 1688, e o poartă pictată de mînă, avînd textul celei imprimate şi chenare în culorile roş, galben şi albastru, cu flori, iar pe verso e pictată coroana domnească; pictorul e un Constantin Nemeş Carpul, din 1805, Decembrie 20

Prima însemnare e «leat 7207 Oct. 20 au eşit Turcii din Cameniţ şi au dat-o Leşilor [1] 1699».

Alta «Această sfântă dumnezăiască Biblie am cumpărat-o dela dum[lui] Ioan Giantaoan, întru întăia domnie în Moldavia Apreînălţat şi Luminat Domn Măria Sa Costandin Dimitriu Muruz Vvod, Eu Ioan fecior mazil lui Toader Nemiş ot Orhei. 1779 Mart 23».

După două file «† Această svăntă carte ce se chiamă Biblie, am dobândit-o eu gospodin capitan ot serbscogo Gusacovo polcu Ananie Samsonov, când au fost moscalii de au luat Hotinul dela Hrs. înbla vletu 1739 godu [2] şi'ntr'acee vreme au fost cătanile moscăleşti de au prădat Focşenii şi după prada Focşenilor pe porunca Mării sale Gospodinului Gheneralului Feldmarşal Graf fon Minih, am mărs noi cătanile moscăleşti şi cu Donţii Cighieschi depreună pela Soverja [3] [sic] şi pela Vrancia şi am eşit pe supt munţi la mănăstrire lui Vintilă Vodă [4] şi de acolo am prădat prin ţara muntenească piste apa Buzeului pe supt podgorii şi atunce am căştigat această svăntă carte anume Biblie şi după morte me, cui va rămâne să aibă să mă pomeniască ca Dumnăzău să-l pomeniască şi pre dăns[ul] şi cine scrie putredeşte [sic], iară scrisoare să pomeneşte în veci Amin. Şi aceste slove le-am scris eu Căpitanul de Gusarii Anania

1. Fapt petrecut după ce Antioh Cantemir al Moldovei [1696-1700] a încheiat pacea dela Carlovitz.

2. în August, cînd Muennich intră în Moldova şi-şi asociază pe feciorii lui Antioh Cantemir, tratînd Moldova ca o ţară turcească, cucerită şi impunându-i grele obligaţiuni.

3. Mănăstire închinată de Constantin Mavrocodat, [1741-1744] împreună cu Probota, Tazlăul şi Caşinul, către patriarhul din Ierusalim.

4. din Buzău, numită nainte a Menedicului. *N. Iorga*, Istoria. Bis Romîne I, 140.

Samsonov Orheianul ca să mă pomenească până a fi carte aceasta în veci amin, amin».

Scoarța de piele are nota imprimată la presă «s'au lucrat de Ion A. Mihai Maș».

2. Pe «*Mineiul de Septembrie*», 1776. la început „Scris-am eu nevrednicul monah Iustin cu această mână de lut putrezătoare, pentrucă mâna putrezește, iar slova să pomenește ca să fie la toți înștiințare de când am eșit din lume la anul dela Hrs. 1785».

Iar la sfîrșit «În anul 1821 Martie 30 s'au mutat din viața aceasta vremelnică Mitropolitul Gavriil [1]». «Să se știe precînd tipicăream eu cel mai mic și mai smerit și mai păcătos decît toți frații. Zinon, monah scriitorul. 1813 Sept. 30».

3. Pe «*Cuvintele sf. Teodor Studitul*», Rîmnic 1784, «Acest sfînt Feodor esti al mieu, anumi Iason ieromonah dila sfînta mănăstiri Dobrușa 1822»

4. Pe «*Biblia*» lui Ioan Bob, Blaj 1795, însemnare că se afla în m-rea Dobrușa la «1811 Ianuar 26»

5. Pe «*Ciaslov*», Iași 1797, «.. făcîndu-i eu cercitare cu amăruntul am aflat că este cumpărat cu drepți bani a preotului Ioan Petrovici din satul H. cu drepți douăzeci și doi lei. Pentru aceasta l-am încredințat cu a me iscălitură. 1818 Mai 23. Erei Mihail Carpov blagocin».

6. Pe «*Kiriacodromion*», București 1801, «Această sfîntă carte, ci să numește rumînește tîlcuirea Evanghelii, s'au trimis de aice dela sfânta mănăstire a Neamțului pînă la schitul Monastirea Dobrușa la leat 1802 Noembrie 18», iar un altul a adăugat «Și iaste acum a obștiei Dobrușii, 1812 Ianuarie 26, pentrucă s'au dăruit de părinții nemțeni acestui sfînt schit și am însămnat eu Zinon, monah scriitor, cu învățătura sf. păr. Serafim igumin».

7. Pe «*Mineul de Ianuarie*», Buda, 1805 «Această carte luna Ianuarie ce să numește Minei s'au afierosit la mănăstirea Dobrușa cea de piatră în vale, unde să cinstește și să prăznuește hramul sfîntului Ierarh Nicolae, pentru ertarea păcatelor mele. 1823 Mai 13. Kesarie Ieromonah am afierosit».

8. Pe «*Mineul de August*», Buda, 1805, «In anul 1828 Iulie 28 s'au sfințit biserica dela Tabără [2]» și urmează aceeaș notă de mai sus a ieromonahului Kesarie.

---

1. al Chișinăului și Hotinului.
2. cea cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", jud. Orhei.

Pe «*Octoih*», Buda 1811 «In anul 1839 Noembrie 14 zile s'au sfinţit biserica de piatră din deal [1] în zilele blagocestivului Împăratului Necolai. . Ierodiacon Varsanofie»

10. Pe «*Octoih*», Neamţ 1816 «Această sfintă carte ce se numeşte Pavecerniţă iaste cumpărată cu drepţi banii de obştie. L. 1818 Ghenar 23 şi iaste a sfintei mănăstiri Dobruşa».

11. Iar pe un alt asemenea «*Octoih*», «Această sfântă carte, ce să numeşte Pavecernic, l-am cumpărat dela păr. Pahomi din sfânta mănăstire Neamţului în 16 lei. Isidor Monah 1828 Iunii 3»

12 Pe «*Psaltirea*», Neamţ 1816, «Această sfîntă Psaltire este a smeritului Monah Varsanufie» şi altul a adaus «Această Psaltiri am cumpărat-o dela părintili Varsanufie cu preţ patruzeci lei. 1823. Iason Ieromonah».

13. Pe «*Biblia*», Petersburg 1819 «April 23 zile au înflorit cireşii, şi vişinii în 24 April, cît şi perjii la 26 la anul 1827».

14 Pe «*Octoih*», Neamţ 1837 «Acest Ohtoih este o obştei Dobruşii 1837».

15. Pe «*Noul Testament*», 1817, pe ultima filă «Anul 1858 Aprilie în 29 de zile, Marţi, la 8 ciasuri din zi s'au pornit Arhiepiscopu Irinarh din oraşul Chişinău şi s'au mutat în gubernia Kameniţ Podolschi».

Const. N. Tomescu

---

1. din cimitirul mănăstirii Dobruşa, care are hramul sf. Neculai, iar în păretele altarului, sub fereastra din mijloc, o piatră mormîntală cu chenar înflorat şi cu această inscripţie moldovenească „Aicea odihneşte robul lui Dumnezeu Callinic Ieroshimonah, Igumenul sfîntului schit Dobruşa, carele s'au mutat din viaţa aceasta în zilele Prea înălţatului Domn Alexandru Constantin Moruz Voevod, păstoriu fiind Huşului Meletic. In anul 1805 Ianuarie 12 zile".

Biserica armeană din Hotin
(1801) [1].

In 1810 o discuţiune lua naştere în cetatea Hotinulu, între comandantul rus Lieders şi comunitatea armenească de aci. A-ceasta din urmă, reclama proprietatea a 12 băcănii. Cu acest prilej, Armenii produceau un act interesant privitor la biserica lor. Era hotărîrea Sultanului Selim, din anul 1801, pentru rezidirea bisericii lor, fiindcă cea veche, se darâmase şi în urma unui foc. Sultanul, prin acest act, dă ordin Paşei de Hotin să îngădue rezidirea unei alte biserici. Aceasta însă, conform hotărîrii sacrului colegiu de Ulemale, va trebui refăcută pe acelaşi loc, păstrând exact aceiaşi lărgime şi înălţime, ca şi cea veche. Se cerea în acelaşi timp, cea mai desăvârşită onestitatea în executatea ordinului, cea ce desigur, nu era în obiceiul Turcilor. Se interzicea deci expres, orice bacşis pentru a nu îngădui nici măcar un deget mai mult, la ridicarea acestui sfinţit edificiu. Pedeapsa severă, îl aştepta pe cel care nu va asculta porunca dată. Ordinul era trimis printr'un Tătar al Vizirului, numit Abdulah. Foarte interesantă, ar fi o constatare actuală, întru cât decretul împerial, a fost, şi în ce măsură, executat. Poate, o vom face curând.

Traduction par Pichelstein conseiller de College [2].

Dans la chifre imperiale Sultan Selim fils de Sultan Mustafa, toujours victorieûx.

A vous très digne d'honneur, respectable et prevoiant Gouverneur executeur des ordres supremes, administrateur avec ses sages conseilles, dans les affaires de monde. „Vous affermis et fortifies le fondements des collons de la gloire et de prosperité. Dispositeur des charges et des dignités, orné de beaucaup de grace, louable et glorieux Générale, notre Visir Pacha d'Hotino Que votre grandeur soit eternelle.

Et à vous juge, source et fontaine de la doctrine et de l'eloquence, que votre doctrine s'augmente continuelement (comme aussi et à vous autres Dignitaires civiles) que vos charges soient plus haut.

---

1) Dela no. 2631, 1810. Arhiv senat. Chişinău.

2) Se dau actele *exact*, cum sunt. Deci nici o mirare asupra limbei franceze a lui Pichelstein ca şi a celorlalţi. Aceasta regulă, a păstrării originalului adică, va fi sistemul nostru în tot cea ce publicăm aci.
N. R.

Quand arrivera cette trés-haut et supreme ordre Imperiale, je fais savoir: que la nation armenienne demeurant à Hotin, ayant presenté, sa trés-humble suplique, comme que leur Eglise étant brulé et ruiné, et que n'ayant pas l'autre, ne peuvent rester sans le culte divine, supliant qu'en même lieu et place, peuvent rebâtir leurs Eglise de la même grandeur, largeur et hauteur; cette suplique des sujets étant pesé et consideré, cet affaire étoit envoyé au sacre college *d'Ulema* pour ce informer. Après avoir reçû l'airs par le *fetfa* (a) que les anciens Eglises, après avoir

(a) La sentance ou oracle de *Mufty*.

ruiné, la nation chretienne peuvent de nouveau un autre rebâtir: mais en même place, et avec la même largeur et élevation.

Selon donc la sacre et supreme volonté, et selon le sacre *fetfa*, il est expedié cet Ordre Imperiale, permettant que l'Eglise armenienne en question, soit rebati et construit, dans l'ancienne et même lieu.

Cela est accordé par la grace speciale de Très—Auguste Monarca, et par complaisence acoutumé vers ses sujets.

C'est pourquoi Vous ci dessus mentionné Pacha et le corps eclesiastique, et les Dignitaires civiles permanentes à Hotin, Vous etes obligé d'obeir selon le sacre *fetfa*, et selon les sûpremes ordres, de permettre qu'en construit, une Eglise Armenienne, dans la ville d'Hotin; mais sans permettre contre les ordres et contre la loi, la moindre distansion: comme aussi de ne pas prendre l'argent, et de ne pas permettre que les autres prenent, ou qu'ils fassent quelque infraction ou violence, de même de recevoir quelque profit illegitime, pour permettre un empan ou un doit de plus en construction de cette edifice: parceque cet contrevention il sera puni severment. Au contraire, il faut prendre un empressment de permettre batir cette Eglise dans l'ancienne place, avec la même largeur et la même hauteur selon la loi.

Or cette mandement Imperiale, il est expedié par un Tartar du Vizir nommé Abdullah (que son degré soit augmenté).

Je vous demande qu'en arrivant, Vous agires, selon les ordres et le contenû de cet firman, et vous dois eviter et se garder de tout son pouvoir, de ne faire pas quelque contrarieté et inconvenient envers cet commendement, et Vous ajouteres foi à cette Auguste chifre Imperiale.

Dat; L'an d'Egire 1215 dans la moitié du moi Rebul-ahyr, c'est-à-dire, l'ére Chrétienne 1801 au 15 d'juin. *T. G. Bulat.*

O statistică a Moldovei din 1809 [1])

Rusia, ca ori ce putere ocupantă, spre a putea cunoşte puterea de producţie a ţării noastre, căzute pradă ei în 1806, avea grije ca să dea prilejul la nenumărate statistici. Una din acestea este şi acea care urmează. Fiindcă nu se avea cea mai nouă gata, se trimitea de autorităţile moldovene, una din cele făcute mai înainte cu trei ani, din 1809. Ea cuprinde numărul şi numele ţinuturilor, numărul târgurilor, al satelor şi al locuitorilor birnici, evrei, hrisoveliţi şi slujitori. Aceasta se dădu ca un răspuns urgent, căci ceilaltă catagrafie mai completă la care se lucra, nu se terminase. Asupra acesteia, se anticipă un spor de unul, la zece, privitor la numărul locuitorilor. Oarecare perturbare se produsese prin dislocări de sate, dar sporul adaogă Roznoveanu, că „este neapărat" Din cele adăugate în explicaţia acesta, se vede că situaţia nu era de loc bună. Din dosarul voluminos care îusoţeşte această comunicare, dăm deocamdată cele ce urmează, urmând ca cu un alt prilej, să completăm informaţiunile. Se poate totuşi remarca din ceeace dăm, numărul relativ mic al populaţiunii, admiţând chiar câte 5 membri, pentru fiecare cap de familie. După această socoteală, am avea cam 700.000 de locuitori; fără boeri cu casele lor populate, de scutelnici şi de ţigani, de clerici cu mănăstirile lor şi de streini, între cari, trebue să numărăm şi pe „bojănarii Sârbi de peste Dunăre, care atingeau cifra de 4000 de suflete!"

Prea milostivului stăpân
Vasile Ivanovici.

Am avut cinste a primi porunca înalt. Ex. Voastre din 9 Mai supt no. 2197, prin care se cere ştiinţă mai întâi, pentru numire ţenuturilor, al doilea pentru satele lor, al 3-lea pentru strângere veniturilor cu ce orânduială şi câtă sumă să adună, al patrule, pentru feliori de venituri ce are Moldavia, al cincile, pentru contrebuţie care dă pentru obşte, bani şi altile, şi al 6-lea pentru feliori de resumaturi şi altile.

---

1) „Dela" no. 3782 din 1312. Arhiva Senatorilor din Chişinău.

Spre aceasta împlinind datorie me, nu lipsăsc a face răspuns înalt Ex. V. pre milostivului stăpân, că cât pentru numire ținuturilor, a târgurilor, a satelor și a lăcuitorilor birnici, jădovi, hrisovoliți și slujitori, ce să află în fiestecare țănut să alăturiază un cuprinzătoriu ecstract alcătuit după catagrafie. ce iaste făcută de toată țara Moldaviei și a Basarabiei, cu trei ani mai înainte; și să trimite fiindcă catagrafie ce nouă, în care se face acum, nu s'au săvărșit, ce peste puțin va veni și cea dela țânuturi, cu mai multă lămurire de prefacire ce s'au făcut în locuitorii satelor, care urmează a fi mai cu sporire, în suma piste tot a lăcuitorilor și negreșit să poate socoti sporiu, la zece unul, mai mult piste numărul acesta a lăcuitorilor.

Prefacere iaste, că de la un loc s'au mutat la altul, dar sporul iaste neapărat. Și au și început a veni din catagrafiile care să fac cu toată lămurire și să vor trimite la înalt Ex. Voastre.

Intru acest ecstract nu sânt trecuți Sârbii sau Bulgarii veniți de peste Dunăre. care sânt în ocârmuire D. Coronelle și să află în Basarabia.

Lângă acest ecstract, iată să alăturează și însuși catagrafie ce veche, ce s'a făcut mai înainte cu trei ani, și s'au dat la procat ohul Ex. Voastre, adică de fieșticare ținut, numire fieștecărue sat, și câți locuitori să află într'ânsele, fiind arătat și sfertul birului ce da fieștecare sat mai înainte pe trei luni, dintru care sfert se cunoaște stare putinții și a neputinții fieștecărue sat, asemene precum s'au dat atunce. Să trimite și acum ca să slujească spre știința numai până va veni catagrafie, care să face acum cu lămurire pentru lăcuitorii satelor din fieștecare triaptă, arătându-să casăle boerești și a părții bisăricești și a streinilor.

Iar pentru strângere veniturilor măcar că iaste îndestulă vidomostie, ce s'au dat înalt Ex Voastre, ca să să cunoască și în ce chip au fost strângere veniturilor în vreme Domnilor atât a vestiriei, cât și a răsurilor, și în ce chip iaste acum strângere lor într'un an, atât în bani, cât și în havalele.

Dar iată iarăși spre împlinire poruncii, făcându-să venitul pe un an în ce clip să ia acum și dela lăcuitori și din rusumaturi și

supt numire de controbuție pănii, și într'un cuvânt, toată strângere în bani, a anului care primește visterie, să trimit apoi, sau a rămas în protivă; și la ce trebuințe înpărătești ostenești, să dă din visteriea pământească dintr'acea strângere pe an, și căt rămîn, pentru cheltuelile pământești și ecstraordinare întâmplătoare din suma venitului precum iaste acum.

Dacă nu va mai scădea, pentrucă sporire și scădere rumaturilor iaste după întâmplări, ditru care să va pliroforisi înalt Ex. v., numai pentru strângire în bani, iar apoi din săvărșiri de naturi, precum fân, podvădărituri și altile, ce să dau pe an, acele sănt însămnate în cea mai înainte trimisă vidomostie.

Lăngă această socoteală a banilor strângerei visteriei, să alăturiază și osăbită însămnare a venitului casii răsurilor, care iaște pentru lefi, și din care iaste cunoscut înalt Ec. v. că nu ajung nici plata lefilor a să cuprinde pe an. Pentru scădere ce s'au făcut din banii răsurilor, dup'cum au cerut slăbăcione stării lăcuitorilor, care lăcuitori de nu s'au împuținat, dar au venit în slăbăcione, pentru nealișverișul ce au, și pentru sarcinile săvârșirilor celor nu ne contenesc.

Sănt cu cinste al Ex. voastre slăvitului stăpân plecată slugă.

No. 384 — *Iordache Roset Roznovan.*
1812 Mai 14
Eșii

* * *

Ecstract de numere țănuturilor Moldovii și a Basarabiei, de tărgurile ce sănt prin acele țănuturi, și de satele toate, și de numărul înpreunat a lăcuitorilor birnici, a mazălilor a ruptașilor, a jădovilor ce plătesc dajdie, și a negustorilor hrisovoliți și slujitori, afară de boeri, streini și preoți care nu se cuprind [e].

Numărul și numere (sic) ținuturilor	Numărul târgurilor de fiestecare ținut	Numărul satelor de fiestecare ținut	Numărul lăcuitorilor birnici, mazăli, ruptași rupte, jedovi, negustori, hrisovoliți și slujitori din sate și târguri.	
Ținuturile	Tărgurile	Satele	Lăcuitori bez boeri, streini și preoții	
1. Suceava . . .	3	128	8.687	
2. Niamțul . . .	2	126	7.613	
3. Romanul . .	1	84	4.935	
4. Bacăul . . .	2	98	6 727	
5. Putna	4	134	10.439	
6. Tecuci . . .	2	104	6 900	
7. Covurlui . . .	1	68	4 483	
8. Tutova . . .	1	91	4.290	
9. Vasluiol . . .	1	88	2 765	
10. Fălciiol . . .	2	94	5.804	
11. Greceni . . .	—	14	990	
12. Codrul . . .	1	13	1.064	
13. Hotărniceni . .	—	17	2.812	
14. Orheiol . . .	3	238	14.157	
15. Soroca . . .	4	138	7.636	
16. Herța	1	26	2.001	
17. Dorohoi . . .	1	65	5.002	
18. Botoșăni . . .	1	72	4.452	
19. Hărlău . . .	2	80	4.641	
20. Cărligătura . .	1	46	1.788	
21. Hotinul . . .	3	169	13.076	
22. Ținutul Eșei .	2	184	10 695	cu târgul Eșei împreună
23. Benderiu, Căușani, Akerman și Chilie . . .	4	70	2.789	*)
24. Tomarova . .	1	19	516	*)
25. Ismailul . . .	1	5	120	*)
	44	2.171	134.382	

*] Intru aceste trei isprăvnicii a Basarabiei să mai află veniți bejănari Sârbi de peste Dunăre, care nu sănt supt ocărmuire divanului și care după știința ce este sănt peste 4 mii.

Peste tot după catagrafie ce s'au făcut în vreme de mai înainte de trei ani, iar la această de acum negreșit trebue a să socoti sporiu la zece unul care să și urmează".

T. G. B.

DOCUMENTE

PRIVIND STĂRI ȘI HOTĂRÎRI DIN BASARABIA.

Cartea Voevodului Ioan al Moldovei, prin care întărește Mănăstirei Căpriana, stăpânirea asupra unor țigani. 7268 Mai 26 (1760)

Noi Ioan Teodor [1] Voevoda Bojii Milostiu Gospodar Zămlii Moldavscoi facem știrea cu această carti a Domnii mele, precum au venit înnaintea Domnii meli și înaintea a lor noștri moldovenești a mari și a mici rugătoriul nostru Iacob, epitropul mănăstirii Căprienii, și ni-au arătat o carti di giudecată din velet—7268 Martie 14 dela dumnialui cinstit și credincios boierul nostru Vasili Rusăt Hatman întru care adeverești cum au avut giudecată de față Costantin Pănzariul, vechilul dumisali Ioniță Cantacozinu vel vistiernic, cu Iacob epitropul mănăstirii Căprienii pentru un Vasăle săn Vlaicu țăgan, prin care îl trăge Costantin Pănzariul supt stăpânirea dumisali vel visternic cu partea lui de copii, zâcând cum că esti drept țăgan a dumisali vel vistiernic și țăne pe o țăgancă a mănăstirii. Deci întrebându-să și pe epitropul mănăstirii, el au arătat o scrisoare din velet 7253 cu iscălitura dumisali Iordachi Cantacozinu hatman, părintele dumisale vel vistiernic, întru carea scriea că de bună voia dumisali au stătut la înpărțală cu Chiril egumin de Căpriana ca să înpartă pe acestu Vasăle țăgan, țănând pe Iliana, țăganca mănăstirii și au făcut patru copii, dar mai având mănăstirea o țăgancă anume Ilinca, măritată după un țăgan a dumisale logofătul Iordachi Cantacozinu, anume Iosăp și făcuse iar patru copii, au stătut la așăzarea și la învoială și au făcut schimbătură, adică dumnialui logofăt și-au luat în partea dumisali pe Ilinca țăgancă mănăstirească pe carea o țăne Iosăp țăganu dumisali, și mănăstirii i-au dat pe Vasăle săn Vlaico țăganu dumisali care țăne pe Iliana țăganca mănăstirii, ca să nu să mai despartă. Dar din Vasăle Vlaico, care țăne pe Iliana țăganca mănăstirii, fiind 4 copii anume: Onul și Găgană și Mariea și Antoniea să venea în partea dumisali logofăt depe Vasăle țăganu Onul și Mariea, care acel Onu fiind însurat după o țăgancă a mănăstirii Căprienii și avându a lua logofătu Iordachi un copil din doi copii ce avea, s'au învoit și au luat dumnialui logofăt pe (lipsește) fata lui Vasăle, sora Onului în locul acelui copil a Cnu-

1) Ioan Calimah (1758—61).

lui ca să nu să despartă copii dela părinți, și cu această scrisoare au dat sama epitropul mănăstirii că stăpânești mănăstirea pe Vasăli săn Vlaico țăganu cu partea lui de copii, asupra căriea scrisori ni vichilul dumisali vel vistiernic n'au avut ce să mai răspundă și s'au dat rămas ca să-și stăpănească mănăstirea pe Vasăli țăganu cu partea lui de copii. Așijderea au mai arătat și altă carti de giudecată tot dintr'acelaș velet Martie 15, cum s'au giudecat de față iarăș înnaintea dumisali hatmanu Vasăli Rusăt iar cu Costantin Pănzariul vichil dumisali vel vistiernic pentru un Ion Vlăicu țăgan, care pricină într'acesta chip s'au dovedit, după cum s'au arătat în gios. Costantin vichil dumisali vel vistiernic au tras în stăpânirea dumisali vel vistiernic pe un Vlaicu țăgan, zăcându că esti drept a dumisali vel vistiernic, arătându-și câteva scrisori întru care scriea că un Vlaicu țăgan ficior (lipsă) esti drept a dumisali vel vistiernic, dar numai Vlaicu scriea iar numele Ion sau alt nume nu-l arată, și au mai zăs acestu Costantin Pănzariul că acestu Ion Vlaicu, pe care îl stăpânești mănăstirea, ar fi al dumisali vel vistiernic și rău îl stăpânești mănăstirea. Iacob vichilul mănăstirii Căprienii au arătat o carti de giudecată de la domniea sa Mihai Vodă, din velet 7232, protocolită de răposatu Dumitrașcu Racoviță hatmanu, întru carea scriea că s'au giudecat la Divan Chiril egumen de Căpriana și cu giuzii gospod. trăgând giuzii pe acel Ion Vlaico, zăcându că esti gospod. împreună și cu alț țăgani. Iar egumen au arătat dovadă atăt pentru Ion Vlaico căt și pentru alț țăgani, întăi un uric vechi dela Pătru Vodă care au făcut mănăstirea Căpriana și întăritură dela Ștefan Vodă, întru care scriea că toți acești țăgani Ion Vlaico și cu alț săntu dreptă a mănăstirii Căprienii, dați danie și miluire de Pătru Vodă, ctitorul mănăstirii, și văzându giuzii dovezăle acestea la mănăstire sănguri, s'au lăsat de a mai tragi pe țăgani, ci le-au dat pace, pentru care cercetându dumnialui hatmanu și întrebându pe vichilul dumisali vel vistiernic ce dovadă are că acestu Ion Vlaicu esti al dumisali vel vistiernic, iar nu esti al altui, neaci a țăgani să-i cheme Vlaicu să află mulți, și el au răspuns că altă dovadă nu are, fără decât acele scrisori care scriu pe Vlaicu iar nu Ion Vlaicu și cu acele scrisori l-au tras petura țăganilor și după dreptate ce s'au căzut au rămas să-și stăpânească mănăstirea țăganii cu pace, iar pe ve-

chilul dumnialui vel vistiernic s'au dat rămas că fără de nici o dreptate să acolisia de mai sus numiț țăgani. Pentru aceea dar iată că și dela Domniea mea dăm și întărim sfintii mănăstiri Căprienii cu această carti a Domnii mele, pre acești țăgani de mai sus numiți, ca să aibă a-i stăpâni cu bună pace, ca pre ai săi drepți șerbi țăgani și nimene altul să nu să amestice peste cartea Domnii mele. Aciasta poroncim.

Let. 7268 (1760), Maiu 26.

(Dela m-rea Căpriana)

Carte de blestem în folosul sulgerului Vasile Carp pentru moșii din Basarabia.

Gavriil, cu mila lui Dumnezeu, Arhiepiscop și Mitropolit Moldaviei.

† Facem știre cu această carte a noastră de blăstăm, precum ne-au jeluit d-lui sulger Vasile Carp, că are trei moșii anume Petroasa, Bocanii, Socii la ținut Eșului, piste Prut lângă Măgură, care moșii despre une părți să împresoară și să strâmtează cu hotarăle altor moșii răzășești. Și că mai acolisește un Andronache Doltul, ginerele Cucoranului, cu niște scrisori ce scriu pe Zgămboseni și pe altă siliște, arătând că aceste moșii sânt la obârșiea văii Furilor, și face numitele moșii a sulgerului, că sunt acele pe care arată el scrisori. Așijderea și d-lui paharnic Gheorghi Sturza încă cu niște scrisori ce are pe o moșie Budeștii, iarăș să acolisă de numita moșie Bocani a sulgerului.

Pentru care spre dovada dreptății și a adevărului au cerșut dela noi această carte de blăstăm, asupra răzeșilor și împrejurașilor de acolo, ori carii vor ști unde este valea Furilor și Redul mare și săliștea Zgămbosenilor și siliștea Bodeștilor și numitele siliști a moșiilor sulgerului, și cum au apucat din bătrâni numindu-se fiștecare și cum umblă hotarăle acestor moșii și pe unde vor fi sămne sau pietre vechi și cum s'au stăpânit aceste moșii și de cine. De nu vor mărturisi adevărul în frica lui Dumnezeu, ce cu nedreptate de vor tăgădui cum și asupra acelora ce s'ar întinde prin știință cu nedreptate lăcomind și ar schimba numile moșiilor sulgerului, de nu vor părăsi, unii ca aceia să fie blăstămați de Domnul Dumnezeu și de prea curată a sa Maică, de slăviții 12 apostoli, și de 318 svinți părinți dela soborul Nicheii. In viața lor

procopsală să nu vadă, ostinelile și su dorile lor să fie spre perzare· Hierul, pietrile să putrezască și să să răsipască, iar trupurile lor să stea întregi și după moarte nedizlegate și de către smerenia noastră să fie blăstămați. Iar de vor urma dreptății mărturisind adevărul în frica lui Dumnezeu, să fie ertați și blagosloviți. Amin. 1774 Iuli 4.

Gavriil Mitropolit Moldavii.

(Arhivele Statului Chișinău).

Carte de blestem în folosul polcovnicului Hărjău pentru moșii din Basarabia.

Cu mila lui Dumnezeu,

Smeritul Ambrosăi, arhiepiscop Ecaterinoslavscoi i Hersonscoi, Tavricescoiu exarh moldovlahischii miesto bliastitel.

Facim știri precum ni-au jăluit d-lui polcovnicul Gheorghii Hărjău înpreună cu alți răzăș ai lui, arătând că având ei doao moșii di baștină la ținutu Iașului, anume Budeștii și Căbojăștii, s'ar fi cuprins cu totul de d-lui medelniceriu Carp cu numi di Bocanii i Soci și Petroasa și vrând acum să li dizbată și să li hotărască, spre dovada adivărului au luat dila noi această carti di blăstăm întăi însuș asupra dumisalii medelniceriului Vasăli Carp, de are vreo știință că cu strămbătati au cuprins această moșii cu numi di Bocani i Soci și Petroasa și va tăgădui, al doili asupra tuturor răzășilor și împregiurașilor ori cari vor fi știind sau vor fi auzit din bătrâni pi undi au umblat și s'au stăpânit din vechiu hotarăli acestor moșii Budești și Căbojăștii și în cari parti a locului să cuprind numili moșiilor dumisali medelniceriului Carp, fiiști cari di nu vor arăta tot adivărul în frica lui Dumnezău după driaptă știința lor, ci lăcomindu-să la strămbătati sau părtinind vreunili părți di vor tăgădui sau vor mărturisi strâmb, cum și scrisori di vor fi având cineva, din cari să să poată afla moșiili dumisali polcovnicului și a se îndrepta hotarăli lor, di nu li vor scoati la arătari, unii ca aceia, iată zicem, să fii blăstămați di Domnul Dumnezău și di Pre curata sa maică, di slăviții 12 Apostoli și di 318 sfinți părinți di la soborul Nichiei, în vieața lor pricopsală să nu vază și înger nemilostiv să stei împotriva lor

întru toati zălili vieții lor; ostenelile și sudorile lor să fii spre perzari, herul, pietrili să putriza-că, iară trupurile lor după moarti să stea întregi blăstămați și afurisâți, iar di vor urmà dreptății mărturisănd tot adivărul, în frica lui Dumnăzău să fii ertați și blagosloviți. Amin.

Anul 1791 Noembrie 18.

Copie [Arhivele Statului Chișinău]

Carte de despărțenie între Ruxandra, născută Sturza, și Panaite Catargiu.

Cu mila lui Dumnezeu smeritul Veniamin arhiepiscop mitropolit Sucevei și Moldovei.

Cei prin sfânta taină a nunții împreunați a să dispărți sau dila sâne sau de cătră bisărică, fără cercetare și fără vinovăție, pravilnicești nu iaste slobod de sfintile canoane dupre cuvântul Domnului, că „pre carii i-au înpreunat Dumnezău, omul să nu-i disparți“, câ precum nu să poate afla nice vre un om întreg la minte, nice vre un doftor iscusât a tăea din trup parte sănătoasă, ci numai pre cea atât de vătămată, cât ar îngrozi primejdiea stricăciunii la tot trupul, întru acest chip să s[ă] socotească întru cei însoțiți și amândoi un trup fiind de ziditoriul Dumnezău înpreunați, nu este ertat nici bărbatul pre fimei, nici fimeea pre bărbat a lepăda fără pricini binecuvântate și dovidite, mai ales când ar ave și copii născuți, a cărora fericire atârnă din unirea părintească.

Dar când iarăș din potrivă s'ar întâmpla ca vieața celor prin nuntă uniți a fi ne viețuită și a nu să urmà dupre cuvântul unirei și ar agiunge la atâta ură și răceală, a nu să mai îndupleca una din părți la datoriile dragostei celei legiuite, din cari, câte necuviință, dijnădăjduire și neașteptate sfârșituri să pot întâmpla? lesne să poate înțălegi. De aceea biserica atuncea după toate mijlocirile duhovnicești ce ar întrebuința, cunoscând zadarnice sfaturile și îndemnările ce ar întrebuința și fețile unite rămasă tot în acea răceală și nesimțire, iaste silită a face bisericească dizlegare unirei.

Acest fel de pricini întâmplându-să și înrădăcinându-să între dum-lui spatar Panaite Catargiu și soțiea sa spătăreasa Ruxandra,

născută Sturza, câ după jalbile date încâ pin anul trecut 1830 de cătră dumneei spătăreasa cu arătare pentru netihnita și nepașnica viețuire ce ari cu d. spatar, purtându-o din casă în casă, și din loc lăsată cu lunile fără slugi și fără celi trebuincioasă viețuirei, de multe ori și bolnavă fără nici o căutare și câ ne mai putând fi în stare a mai răbda cruzimile soțului său, ceri vecinică despărțire, despre cari spre dovadă au înfațoșat și mărturie, cărora arătăre și mărturii a dumisali spătăresăi dum-lui spatar le [stă] înpotrivă, supt cuvinte câ fiind viețuirea dumisali mai mult piste Prut, ar fi pricinili de împotrivă, nu dupre cum s'ar înființa de dumneei. De aceea nu s'au dat dispărțire despre dum-lui, ci numai o carte de diastasis, supt închipuire câ în curgire de vreme poate cereasca pronie să încălzască inimile celi răcite, a'și venì în cunoștință și a să uni iarăș întru înpreună viețuire. Insă dumneei spatareasa arătându-să acum cu jalbă cerând vecinică despărțire, pentru câ răceala între dumnelor din zi în zi sporești și că chip de unire nu mai este. In urma căriea am întrebuințat tot feliul de bisericească mijlocire, atât însuși în persoană cât și prin sfătuirea neamurilor îmbelor părți, spre a le putea muea inimile și a-i uni iarăș cătră împreuna viețuire Dar chip nu au stătut, răcite fiindu-le inimile cu totul unul despre altul.

Ingrijindu-ne dar ca nu cumva vicleanul și vrăjmașul neamului omenirei să aducă ceva mai cumplit ce diznădăjduirea naște, în puterea ce este dată noaî dila prea înaltul și marile arhiereu Domnul nostru Iisus Hristos prin sfinții săi ucenici și apostoli, și prin următorii lor, dizlegăm nunta și însoțirea aceasta a dumneei spataresei Ruxandra, născută Sturza, ce au avut cu d. spatar Panaite Catargiu, rămâind de astăzi înainte străini unul altuea în veci și neavând nici unul nici altul vre o putere cândva unul asupra altuea cu cuvînt de cununie, însă nici o parte nici alta nu sânt slobozi a treci cătră altă însoțire, ci dacă vor voi iarăș a să uni spre înpreună viețuire amîndoi sînt slobozi, avînd blagoslovenie lui Dnmnezău și a noastră și aceasta pentru că nu sînt pricini pravelnice între dum-lor, care pe o parte să o sloboadă cătră altă însoțire și pe alta nu. Iar pentru pretențiea zăstri îș vor căuta prin politiceasca judecată disfacere.

Drept aceea spre întărire aceștii disăvîrșite dizlegări a cu-

nuniei și a însoțirei dum-lor s'au dat doaî asăminea cărți de despărțiri, aceasta la mîna dumneei spataresei Ruxandra și alta asăminea la mîna dumnelui spatariului Panaite cu însiș a noastră iscălitură și pecetea întărite.

1832 Febr. 20.

L. P. *Veniamin Mitropolit Moldoviei.*

Copie autentificată de Giudecătoriea Tutovii în 1835 Mai 18, sub nr. 2321, la cererea spatarului Alecu Sturza

(Arhivele Statului Chișinău).

Const. N Tomescu.

Bibliografie asupra Basarabiei

Pentru a se putea orienta cineva, asupra materialului ce s'a publicat, asupra acestei provincii, începem chiar cu numărul acesta, a da lista tipăriturilor românești cât și rusești, care au apărut până acum. Se va căuta să fie ținută la curent. In ce privește publicațiunile rusești, am găsit nemerit să dăm în traducere—eliminând lucrurtle inutile—cartea d-lui Draganov „Bessarabiana", scoasă cu prilejul a 100 de ani dela răpirea Basarabiei. Se va utiliza la timp și materialul dat de d-l Eug. Giurgea în „Dicționarul statistic a Basarabiei 1823".

DIRECȚIUNEA.

Bibliografia românească întocmită de I Simionescu

Antonescu C. Creditul în Basarabia. (Conferință social economică).
Arbure Zamfir C. Basarabia în sec XIX. București 1899
Dicționarul geografic al Basarabiei. București 1904
Eliberarea Basarabiei Ed. II București 1915
«*Așezământul obrazovăniei oblastei Basarabiei*» (rusește și românește) Chișinău 1818
Beldiceanu N. N Intre Prut și Nistru București 1922
Berechet Ștefan Petru Monega, un codificator uitat al Basarabiei de Kasso. L. (Trad din rusește) București 1923
Cinci documente basarabene, privitoare la moșiile Episcopiei Hușilor. Fascicola I Chișinău 1925

Berechet Ştefan
şi Bobulescu C. Spicuitor în ogor vecin. Chişinău 1924

Berechet Ştefan şi
Ciobanu Ştefan Cinci biserici vechi din Basarabia (Comisiunea monument. ist. secţia Basarabia) Chişinău 1924

Blumental A. D-r. Indicatorul medical al Basarabiei. Chişinău 1929

Boga D. L. Documente Basarabene:
vol. I. Foi de Zestre (1734—1844) Chişinău 1928
vol II. Scrisori şi răvaşe (1660-1860) Chişinău 1928

Bogdan I. Inscripţii dela Cetatea-Albă şi stăpânirea Moldovei asupra ei (Extras din Anal. Acad. Secţia II. Tom. XXX. Mem sect. ist.) Bucureşti 1908

Bogos D. „La Răspântie" Moldova dela Nistru în anii 1917-1918 Chişinău 1924

Boldur Alexandru Societatea Naţiunilor şi ştiinţa Dreptului internaţional Chişinău 1927
La Bessarabie et les relations russo-roumains (la question bessarabienne et le droit international). Paris 1928.
Tratatul de Versailles şi Europa. Sebastopol 1920
Unirea (Analiza psihologică a evenimentelor 1918-1928)
Istoria relaţiunilor politice ruso-române şi Istoricul Basarabiei. Manual pentru studenţi. Chişinău 1928

Brătescu C Valuri, hotare şi tranşee basarabene. (Rev. istorică an. IV) Noembrie şi Decembrie 1918

Buzdugan Ion Cântece din Basarabia Chişinău 1921
idem idem Craiova 1928

Calmuţchi C. Relaţiunile politice ale Ţărilor Române cu Rusia Galaţi 1911

Casso L A Dreptul bizantin în Basarabia (în ruseşte). Moscova 1907
Rusia la Dunărea şi organizaţia oblastei Basarabiei (în ruseşte) Moscova 1913
La Russie au Daunbe et l'organisation de la Bessarabie. Bucarest F. A.

Cazacu P. A. Moldova dintre Prut şi Nistru (1812—1918). Ed. Viaţa Românească Iaşi 1924

Cetatea-Albă Zece ani dela alipire (9 Aprilie 1918—9 Aprilie 1928) Bucureşti 1928

Ciobanu Stefan V. Alexandri și Basarabia
— Contribuțiuni privitoare la populațiunea în Țările Românești. Arhiva p. Științe și reforme sociale An. II
— Pagini îngălbenite, carnetul cu poezii ale lui George Păun. „Renașt. Mold". An. I. No. 1 Chișinău 1920
— Poeziile lui A. Nacco „Renașt. Mold". An. II, No. 1
— La continuité roumaine dans la Bessarabie, anexée en 1812 par la Russie. București 1920
— Limba românească și școala basarabeană sub dominația rusească. Rev. Școala Basarabiei An. IV No. 1 și 2 Chișinău 1921
— Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea Rusă Chișinău 1923
— Chișinăul Chișinău 1925
— Basarabia monografie Chișinău 1926

Cioflec Romulus. Pe urmele Basarabiei. (Note și impresii din revoluția ruseaseă) București F. a

„Comisiunea monumentelor istorice, secția Basarabia Anuar I Chișinău 1924
„ „ „ „ „ Anuar II 1928

Constantinescu N. A. Intinderea raialelor cu deosebită privire, raiaua Giurgiului. Anuarul de Geografie și Antropo-Geografie. An. II 1910—1911

Costea M. Din trecutul Basarabiei, în „Viața Rom." No. 1, Cuvântări de Ferdinand I Regele României (1899-1922) București 1922

Crușevanu N. „Basarabia" Almanah, pe 1903.

„Dicționarul statistic al Basarabiei". Ed. serv. statistic din Chișinău Chișinău 1923

Dragomir G. Coloniile bulgare din sudul Basarabiei. Tulcea 1925

Dragomirescu M. Amintiri din propagandă în Rusia (Anul 191?). Bucurnști 128

Dunăreanu N. Vremuri cernite. (Călătorii prin Basarabia) Chișinău 1920

Erbiceanu Vespasian. Legiuiri locale basarabene, Chișinău 1921

„Episcopia Hotinului" Chișinău 1927

Filipescu C și Giurgea E. „Basarabia" (Considerațiuni generale, agricole, economice și statistice) Chișinău 1919

Fomencu Invățături povățuitoare din războiul patriei noastre în anul 1812.
Frățiman I. Mitropolia de Brăila sau Proilava.
— Administrația bisericească a Românilor de peste Nistru, colonizări, biserici, protoerale ș. a. în Rev. societ. ist. arh. bisericei Chișinău, vol XII.
Ghezul V. Cinzeci de ani al cooperației de credit din Basarbia 1874—1924 Chișinău 1924
Gheorghiu A. Pe drumuri Basarabene, a doua zi după unire. București 1923
Ghibu Onisifor. Deșteptarea Moldovenilor de peste Nistru. Chișinău 1918
— Dela Basarabia rusească, la Basarabia românească Vol. I (Analiza unui proces istoric, însoțită de 186 documente). Cluj 1926
— „Cu gândul la Basarabia“ Arad. Bibl. Sămănătorul.
Ghibănescu Gh. Istoricul sat. (Cobălele) din Basarabia. Schiță istorică Iași 1914

(Va urma)

* * *

Bibliografia rusească după P. D. Draganov.

traducere de *P. Hadji*

«*Bessarabiana*»—*P. D. Draganov*

Basarabia științifică, literară și pitorească

A. D. V. Hotinul, capitală de județ din gubernia Basarabiei. «Dicționar Enciclopedic» de Brochaus și Efron vol, 74, 1903, 558—590.

A. E. C. Mihail I. Dragomirov înainte de războiul din 1877—1878 (în timpul conducerii sale a diviziei 14 de infanterie, aflătoare în Chișinău) «Antichitatea rusă» 1909, No. 11.

Acatiste în limba moldovenească, ediție nouă:

1) Celor întristați—bucurie, Chișinău.

2) Maica Domnului din Iver, Chișinău.

3) Sfințitorului Teodosie Cernigovschi, Chișinău.

Departamentul Uniunii poporului rus din Acherman și pu-

blicarea lui cu iscălitura preşedintelui, preotul Gavriil Miriliubov «Prietenul» 1909, No. 85.

Acsacov, Ivan Sergheevici, 1823—1826, fost de două ori în Basarabia, prima dată în anul 1848 în delegaţie dela Ministerul de Interne în chestiunea rascolnicilor, a doua oară, în anii 1855-56 ca comandant al gardei naţionale de Moscova.

1) Memoar despre rascolnicii basarabeni, cu o prefaţă de S. Zverev „Arhiva rusească“, 1888 vol. III cartea 11 pag. 431-451.

2) Scrisori către diferite personagii din Basarabia. Moscova 1892.

3) Scrierea lui I. S. Acsacov, vol III, 1851—1860.

Acte aparţinând mânăstirei Russica de la Muntele Athos, a Domnilor din Moldova şi Valahia şi moşiile din Basarabia închinate acestei mânăstiri.

Alabin, Petru Vladimirovici, mai târziu primarul Samarei şi om activ pentru binele comun. Insemnări fugitive din Basarabia din războiul dela 1853, 54, 55, 56. Partea a II. Viatca 1861 Ediţia II, complectată. Samara, 1888 şi 1892.

„*Alegerele* pe domnii alegători în Duma Impărăţiei“

A iscălit Gubernatorul Basarabiei Camergher al Curţii Impărăteşti A. N. Haruzin.

V. N. Alexandrenco—profesor de Drept internaţional la Universitatea imperială din Varşovia:

Contribuţii la biografia lui A. D. Cantemir. Varşovia. 1896. Inventarul bibliotecii lui cu 847 de numiri.

Vasile Alexandri, poet laureat al României, moldovean basarabean, care apoi a emigrat:

1) Doine. Paris 1853.

2) Dumbrava roşie. Poem epic.

3) Colecţie moldovenească de cântece populare.

Unele din ele, anume cântecele vitejeşti, haiduceşti (hoţeşti), de iubire, de glume şi de leagăn s'au tradus în ruseşte de Filatov elev dela liceul provincial din Chişinău. Zaşciuc p. I, 1862 pag. 489—499.

4) Doine şi lăcrimioare. Bucureşti, 1863.

5) Poezii populare, adunate şi întocmite. Bucureşti, 1866.

G. N. Alexandrov. Apel către Greci în anul 1821.

Vezi Ipsilanti, cneazul Alexandru cel mic·

Impăratul Alexandru I, Verdict asupra generalului I. I. Michelsohn pentru violarea unei scrisori, 1807. Comunicat de C. A. Viscovatov «Antichitatea rusă», 1892, No. 6.

Rescript principelui A. A Prozorovschi. Comunicat de principesa M. A. Golicina-Prozorovska. «Arhiva rusească», 1899 cartea a 7 pag. 363—367.

Imp. Alexandru I și Imp. Elisabeta Alexeievna:

Scrisori către Ruxanda (Alexandra) Scarlat Sturdza, căsătorită—contesa Edling. Comunicat de principesa M. A. Gagarin. „Arhiva rusească", 1888 cartea 11, pag 373 - 381.

Alexandru al II-lea liberatorul în Chișinău

Vezi *Tatișcev S. S.*

Alexandru Alexandrovici moștenitorul, mai apoi *Impăratul Alexandru al III-lea în Chișinău*

Vezi *tot acolo.*

Nicolai S. Alexeev, prietenul lui Pușchin din Chișinău, funcționar la cancelaria generalului Inzov, apoi la contele P. Kiselev. Scrisori către A. S. Pușchin, din Chișinău, Hotin, și București. Vezi cartea: *Pușchin și contimporanii lui* ediția secției limbei ruse și litere a Academiei Imperiale de Științe, vol. II, 1908, pag. 216.

„Almanahul basarabeanului" adaos literar în vederea premiului anuai la gazeta lui P. A. Crușevan. Vezi *„Basarabeanul"*.

F. A. Alabieva, redactoarea gazetei «Partea dinspre Nistru» din Chișinău. Vezi *«Partea dinspre Nistru»*

A. M. Cursuri pedagogice pentru învățători în suburbia Șaba jud. Cet. Albă. Rândul statelor în gazeta „Prietenul", 1904.

Ambrozie (Serebrenicof) al Ecaterinoslavului și vicar al exarhatului Moldo-Vlahiei, autorul Predicilor și Cuvântărilor tipărite, precum și a trei discursuri rostite la mormântul luminatului principe A. Potiomchin-Tavriceschi, traducătorul (din limba franceză) a „Raiului pierdut" de Milton, unul din întocmitorii Dicționarului rus, editat de Academie, manuscrisele căruia se păstrează la biblioteca Sinodală și la Academia Teologică din Petersburg.

Biografia lui și portretul în cartea: „Basarabia" de P. N Batiușcov. Petersburg 1892 pag. 113, 443 (Anexă).

Ammian Marcelin scriitor din veacul V († 400) Istoria Imperiului roman dela anul 96—322 în 31 de cărți. Traduse din latinește de profesorii Iu. Culacovschi și A Sonni dela Universitatea Sf. Vladimir din Kiew. 1906. (Știri despre Scyții și Sarmații din Basarabia și in parte, despre întemeierea orașului Ophios de către Fenicieni a actualei Cetății-Albe și a cătunului Falanca, în albia Nistrului)

(Va urmă)

DĂRI DE SEAMĂ

Boga L. T.

DOCUMENTE BASARABENE

vol. I. Foi de zestre 1734—1844, p. 46. Vol. II p 164.

Chișinău 1928.

Prin aceste foi de zestre se arată, o dată mai mult, păstrarea vieții românești, și după brutala răpire a acestei părți de țară, dela trupul Moldovei. Până în 1844, dată la care se oprește colecția de documente, limba românească era singura în care scriitorii de țidule, își arătau gândul. Legăturile dintre tineri, viitorii continuatori ai vieți românești, își întăreau legăturile materiale, sub slova românească. In afară de această însușire, izvoadele acestea. ne înfățișează elemente vechi juridice, cât și mult material filologic foarte interesant.

In volumul al II de "Documente Basarabene" d-l Boga ne dă *Scrisori și Răvașe* (1660—1860), dintr'o perioadă lungă de două veacuri. Ele încep cu un act din 1660 dela strălucitul Voevod Vasile Lupu, care-și plângea soarta la Țarigrad. Actul amintește de dania satului Bubuiogilor. Ultimul răvaș datat este pornit din Iași, la 25 Mai 1860.

Câte lucruri nu se desprind din aceste scrisori și mai ales, strânsa și neîntrerupta legătură între populațiunea de pe ambele

maluri ale Prutului Prin răpire, familiile fuseseră rupte în două, interesele materiale fuseseră lovite greu, şi totuş Iaşul rămânea şi mai departe centrul vieţei sociale. Legăturile comerciale cu Moldova durară şi după 1812, iar pătura boierească română, rămasă aci, cu simţul său de puternică tradiţie, se păstră nealterată, până ce către 1860, apărea noua generaţie. Foarte interesante sunt aceste mărturii cu caracter intim, pentru constatarea continuităţii vieţii moldoveneşti, în Moldova dintre Prut şi Nistru

B.

Comisiunea Monumentelor Istorice. Secţia din Basarabia

DOCUMENTE DIN BASARABIA

adunate de P S. Visarion Puiu, Const. Tomescu, Stefan Berechet şi Stefan Ciobanu.

Chişinău 1928 p. 272.

Este o colecţiune de 123 documente, care începe pentru Basarabia cu un act dela Ştefăniţă, nepotul de fiu al Voevodului Ştefan cel Mare. Prin acesta, se vinde de către Oanea şi surorile lui, un loc de prisacă şi vie la Vărzăreşti (jud. Orhei) lui Nicoară Vărzarul. Se menţionează în aceste documente: din 1610, Ţipliceşti (Soroca), din 1615, Măscăuţi (Orhei), din 1635, Nişcani (Orhei), din 1657, Voroncăuţ şi Cerlenca (Soroca), din 1735, Cuhureşti (Soroca), din 1781, Tălăeştii (Lăpuşna), din acelaş an, moşia Obileni, Cotiujenii, Ciorăştii şi Glăvăneştii (Lăpuşna) şi multe altele. Nu trebue uitat, zapisul de vânzare din 1793 al lui Iftimie vier din Cetatea Albă Şi astfel mărturiile curg, atestând mişcările suflării româneşti în acest colţ de ţară, până în 9 Iunie 1910. Cu acest prilej, am adăoga remarca, că de mare folos ar fi, ca toate localităţile amintite în documente, să fie identificate!

B.

BULETINUL COMISIEI ISTORICE A ROMÂNIEI vol. VII.

Buc. Văleni de Munte 1928. p. 110.

In acest anuar d-l P. P. Panaitescu ne dă un studiu, însoţit de un indice bibliografic, asupra operei lui Ioan Bogdan, marele istoric-slavist, mort prea de timpuriu. Urmează apoi Documente

basarabene (Trifăuţi. Verdăşani, Codrul Chigheciului) fălciene şi putnene de (†) Iulian Marinescu. P. S. Episcop V. Puiu al Hotinului tipăreşte 52 de documente basarabene, începând de pe vremea lui Constantin Movilă (1610) şi sfârşind cu 10 Februarie 1832. Din nenumăratele documente de aci ca şi acel din 1501, dela Ştefan cel Mare prin care se dă „loc" lui Dobrotă şi Lupu „între al nostru pământ al Moldovei... la ţinutul Chigheciului" se arată strămoşeasca stăpânire românească, din aceste părţi Şi când ne gândim că sunt inconştienţi cari pot vorbi de un plebiscit!

B.

N. Iorga.

ISTORIA INVĂŢĂMÂNTULUI ROMÂNESC.

Buc. 1928. Edit. Casei Scoalelor p. 350.

Dintre operile de sinteză ale D-lui Iorga, din cursul anului trecut avem de însemnat, această Istorie a învăţământului. După lucrările rămase în urmă a lui Alexandrescu Ureche, Erbiceanu şi altele, apare această operă ţinută la curent, cu tot ce s'a tipărit ca material documentar, în ultima vreme. Urmărind învăţământul la Românii de pretutindeni, d-l Iorga tratează: Originile, încercările de şcoală apuseană, influenţele italiene, întâia epocă a şcoalii fanariote, noile încercări de învăţământ apusean, noua şcoală europeană, îndreptarea apuseană în Principate, şcoala filosofică şcoala naţională grecească în luptă cu şcoală naţională a Românilor, şcoala Regulamentului organic, lupta şcolii naţionale, Ardelenii în învăţământ, eclectismul naţional (1859—90) şi întemeierea învăţământului superior şi special, învăţământul în Principatele unite şi în provinciile locuite de Români. Urmărind aceste înfăţişări ale învăţământului românesc, autorul ne prezintă într'un tot organic, aceste sforţări spre luminare ale minţei româneşti. La această operă se pot aduce desigur completări, cum încercăm s-o facem şi noi aici, cu privire la acest grec Gobdelas, cu trăsături de humanist al Renaşterii, dar acestea nu vor fi decât lucrări de ornamentaţie, la un magnific edificiu

B.

Platonov. S.

HISTOIRE DE LA RUSSIE DES ORIGINES A 1918

Traduit du russe avec l'autorisation de l'auteur.

Paris. Payot 1929 p. 991.

O carte pe filele căreia, generațiile mai vechi de Basarabeni au aflat neadevăruri îndrăznețe, cu referire la neamul nostru. Pentru noi rămâne însă tot Rambaud, Histoire de la Russie, cel mai interesant instrument de lucru asupra țării vecine nouă. In această voluminoasă carte (are aproape 1000 de pagini), nu găsesc nimic pentru răpirea Basarabiei. Se pomenește doar între „datele principale ale istorii ruse": „1812. Pacea cu Turcia" și în paranteza (reunion de la Bessarabie). De sigur profesorul universitar dela Petrograd, nu putea spune mai mult! Tot din simțul de obiectivitate probabil, nu dă un cuvânt, asupra participări oștirii românești la luptele din 1877.

Cele două hărți, una, Rusia înainte de invazia tătară, iar cealaltă din secolul al XIV și al XV, sunt absolut false. Iată dar, cum se scrie istoria oficială a acestei Rusii, capabilă de toate surprizele!

B.

Brian-Chaninov.

L'EGLISE RUSSE.

Paris. Grasset 1928. p. 210.

Un partizan al unificării bisericilor autorul ne dă într'un volum de 210 pagini, o scurtă istorie a Bisericii rusești. Cartea este împărțită în 8 capitole: Creștinarea Rusiei, Bizanț și Schizma din Orient, Rusia și lumea catolică până la căderea Bizanțului, Mișcarea de unire (Petre Scarga, Antonio Possevino) în Rusia de sud-vest, Moscova „A treia Roma", Monahismul, Biserica rusă în timpul împăraților, Liturgia și musica în biserică. O bibliografie bogată, începând cu cronica lui Nestor și terminându-se cu lucrarea d-lui Dvornic dela Praga, însoțește aceasta interesantă istorie bisericească a Rusiei, care desigur nu poate înlocui cele 13 volume ale Mitropolitului Macarie.

B.

„BIBLIOTHEQUE CATHOLIQUE DES SCIENCES RELIGIEUSES".

Paris. Bloud et Gay

In această colecție au apărut în cursul anului 1928 două lucrări asupra „Istorii exterioare a Bisericii". Una este: „**L'église des premiérs siècles**, *par E. Amann*" 199 pag. profesor la Facultatea de teologie catolică, dela Strasburg. In mai puțini de 200 de pagini ni se dă într'o formă clară, situațiunea Creștinismului până în secolul al VII In prima partc se tratează despre „Biserică și Imperiul păgân", iar în a doua despre „Biserică și Imperiul Creștin". Profesorul Amann un bun cunoscător al surselor istorice, pentru primele secole ale Creștinismului, era unul din cei mai indicați, pentru a ne da aceasta lucrare de informație sigură și rapidă.

Pentru timpurile moderne ni se dă: „**L'Eglise dans les temps modernes** *par A. Leman Professeur aux Facultés catoliques de Lille*, p. 194. Această perioadă se deschide cu Renașterea și se termină cu Revoluțiunea Franceză. Apariția Protestantismului este faptul cel mai considerabil al acestor vremuri. Ca urmare, autorul caută să degajeze cauzele și să descrie progresele acestei revoluții religioase. Se arată apoi cum Biserica a căutat să se apere și să urmărească opera sa de evangelizare.

Expunerea este pe atât de interesantă cât și precisă. Conform regulei fixate bibliografia ținută la curent, este însemnată la sfârșitul cărtilor. Așteptăm cu nerăbdare lucrările anunțate asupra Bisericii în evului mediu și Bisericii contimporane

B

Pierre de Pressac

LES FORCES HISTORIQUES DE LA FRANCE.

La tradition dans l'orientation publique des provinces.

Paris. Hachete 1928. p. 323.

Aceasta lucrare, care ar putea fi numită mai degrabă Tabl ou de geografie psihologică al Franței, caută să fixeze, care sunt forțele tradiționale ale acelei țări, dincolo de micile sau marele fapte de suprafață, ale politicii cotidiane. Este o lucrare a unui fost elev al Școalei de Arhivistică (l'Ecole des Chartes) activând în direcția concepțiilor marelui geograf Jean Fruhns. Forțele istorice ale unei

țări, sunt acea ce subsistă din tradițiunea sa morala. Dar tradițiunea este într'o continuă evoluție; iată principiile pe care caută să le ilustreze autorul, ca rezultat a 30 de ani de observațiuni a vieții politice, și a tot atât de mulți ani de călătorii și anchete în diferitele provincii; întreprinse de d-sa. Ca concepție și ca material foarte instructivă, opera d-lui de Pressac, dă prilej la interesante reflecțiuni!

B.

In **Zeitschrift für Kirchengeschichte"** *Gotha*, vol. 46 (1927) p. 105. *Petri H* IAKOBUS BASILIKUS HERAKLIDES, FUERST DER MOLDAU.

B.

CRONICĂ

In timpul din urmă avem de însemnat dispariția a două personalități din domeniul istoriografiei bisericești apusene. Una este acea a lui Ludovic Pastor la 30 Sept. 1928. El se născuse la Aix la Chapelle în 1854, dintr'un tată protestant și o mamă catolică. Pastor se formase la școala istorică a lui Ianssen și ajunsese să conducă seminarul din Innsbruck și Institulul austriac de studii istorice la Roma. In această din urmă calitate el cerceta arhivele Vaticanului și punea bazele istoriei sale monumentale asupra Papalității, din timpul Renașterei.

Aceasta începe cu Martin al V, ocupând apoi, întreg secolul al XVI. Cu toate că era un sincer catolic, Pastor a judecat cu severitate greșelile unui Alexandru al VI, Leon X și Climent al VII.

Opera sa a fost tipărită la marea casă de editură Herder din Friburg în Breisgau. Se anunță apariția în curând a volumeler XIV, XV și XVI care ajung pân la anul 1795. Iată o viață plină de roade. Opera sa scrisă în l. germană a fost tradusă în l. franceză, engleză, spaniolă și italiană

*
* *

La 14 Dec. 1929 s'a stins, mai tânăr, având numai 68 de ani, Mgr Pierre Batiffol, care ocupa în timpul din urmă, postul de duhovnic la vestitul colegiu St. Barbe, din Paris Ajunsese în această modestă situație el, care era un prinț al Bi-

sericii şi al ştiinţei Batiffol format la şcoala abatelui Duschesne apoi elev al lui Rossi, făcea parte din acea mare mişcare a lui Leon XIII, care-şi luase însărcinarea de a da Bisericii, locul şi strălucirea sa de odinioară, în lume. Era momentul, când biserica catolică voia să arăte, că bunele metode nu erau monopolul Iennei şi Göttingenului; ea doria să refacă şi revedea, întreg lucrul critic al secolului din urmă, de a relua marea tradiţie a lui Tillemont, Thomasin, Mabillon etc. Abatele Battifol fu unul din cei consacraţi acestei opere. Histoire du Breviaire romain a sa, cât şi Evangeliarul de Rossano, sunt cărţi clasice şi preludiul a 20 alte opere ale sale. El ajungea rectorul institutului catolic din Toulusa. Cu moartea lui Leon XIII, totul însă fu luat de furtuna modernismului şi Batiffol fu sacrificat. Fără să se plângă, el relua modestul post de duhovnic la St. Barbe, unde rămânea 25 de ani.

Prin studiile sale, îndreptate mai ales asupra bisericii primitive, ajunsese la dorinţa fierbinte de oecumenicitate. In acest scop, al unirii bisericilor, Batiffol a lucrat foarte mult! Cu dânsul dispare primul dintre cei mai mari liturgişti ai Bisericii universale.

* * *

In Ianuarie 1929 a decedat Const. Chiricescu, unul din cei dintâi profesori de istoria veche a Creştinismului, în ţara noastră. Cele mai multe serii de clerici, din Vechiul Regat, au fost ucenici săi, fie la Seminariile din Huşi, Iaşi şi Bucureşti, fie ca studenţii la Facultatea de Teologie, din Bucureşti. B.

Un apel document:

„PENTRU BASARABIA"

Indreptându-ne către toţi Românii, le vestim că, fiinţa noastră naţională, este greu ameninţată la graniţa de răsărit, lângă Nistrul nostru străbun. Basarabia, locul de baştină al Lăpuşnenilor şi Orheenilor, înălţători şi scoborâtori de Voevozi, nu se mai cunoaşte de atâta înstreinare.

In oraşul Chişinău, capitala ei, şapte gazete zilnice ca şi multe alte periodice scrise în limbă streină, păstrează amintirea unor vremuri dureroase. Ceiace un deceniu şi mai bine de stăpânire românească părea că a închegat, restabilind în drepturile

ei, tradiția cea bună moldo-românească, se năruie sub ochii noștri Pe când minoritățile au la îndemână tot felul de publicațiuni, populațiunea cea mare a Țării, n'are nimic. Moldovanul din aceste părți, nu poate ceti o foaie în limba sa, prin care să fie luminat în rosturile sale de Român, de cetățean și de om. Comorile literare, cași fapta românească îi stau încă ascunse, ca în vremea cea de urgie. Călătorul strein venit aci, va constata, judecând după această abundentă producție literară streină că, în această parte de Țară, este altceva decât Statul unitar Român. Și pe când zilnic alte și alte tipărituri streine apar, gazeta scrisă în limba neamului și Statului nostru, nu se vede. Toți însetează după ea și, aceasta nu mai sosește. Iată adevărul adevărat, grozav de dureros, în acest colț al Țării.

In fața acestui pericol, socotim de a noastră datorință să ne mișcăm ; căci fără înconjur, sufletul românesc este amenințat.

In lupta la care ne legăm, facem acest călduros apel la întreaga suflare românească, să ne fie de ajutor sufletește și materialicește. Gândul nostru este următorul: *să apară aci în Chișinău un ziar românesc, zilnic, liber de orice influență de partid, pus exclusiv în serviciul Neamului,* căci după cum spunea odinioară învățatul Vlădică Amfilochie al Hotinului „Cel ce n'are privință și dragoste pentru patria sa, adică pentru Țara și limba în care s'a născut, face un păcat deopotrivă de mare, cași cel ce nu-și iubește pe părinții săi".

Această publicațiune nu va fi o foaie parazitară acelor dela centru, ci după socotința noastră, ea trebue să fie oglinda vie, neîntinată de nici o preocupare piezișă a vieții reale din Basarabia ; ea va avea rostul să aducă în sfera generală de idei și fapte ale României întregite „specificul basarabean", cu toate calitățile și scăderile sale. Imprejurările de aci trebuesc arătate fără înconjur, iar nebuloasa unui pseudo misticism să dispară. Aceasta este hotărârea noastră nestrămutată. La înfăptuirea ei, Români, ajutați-ne. Contribuția materială a ori și cui și oricât de modestă, va căpăta înfățișarea juridică a unei societăți pe acțiuni. Căutând a lua deci, toate măsurile pentru înfăptuirea unui lucru sănătos și durabil, Români din toate unghiurile, fiți alăturea de noi.

Pornim la o luptă grea, dar înălţătoare, întovărăşiţi-vă cu noi, ca astfel să putem şlefui piatra de temelie a Naţiei, căutând în acelaşi timp să răscumpărăm zilele, că vremurile sunt grele. Cu Dumnezeu înainte!

Ianuarie 1929
Chişinău.

Mitropolit Gurie.

Ştefan Ciobanu Profesor universitar, Membru al Academiei Române.

T. G. Bulat Profesor universitar.

C. N. Tomescu Profesor universitar.

N. Popescu Prahova Profesor universitar.

L. T. Boga Profesor Direct. Arhivele Statului Chişinău.

Ludovic Dauş publicist, fost senator.

Icon. C. Popovici fost rector al Sem. teologic Chişinău.

Ştef. Berechet Profesor universitar.

C. Alexandrescu Profesor

Cicerone Iordăchescu Prof. universitar.

A. Dicescu Directoarea Conservatorului Chişinău.

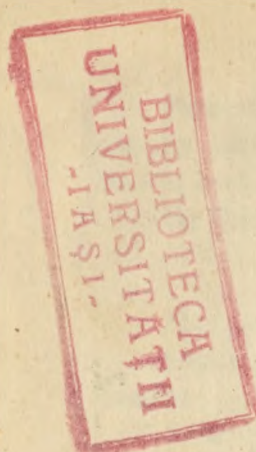
D. Semigradov mare proprietar.

D-şoara E. Cerchez.

Luca Brânză Decanul baroului Chişinău.

Valeriu Iordăchescu Prof. universitar

CUPRINSUL.

ABONAMENTUL . . . . . Anual Lei 200

....

....

jud. ....

comuna ....

Of. ....

REDACȚIA ȘI AD-ȚIA CHIȘINĂU, STR. ALEXANDRU CEL BUN 73—75

An. I. Nr. 2. Aprilie — Iunie 1929.

ARKIVELE BASARABIEI

REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE
A
MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Sub conducerea d-lor
T. G. BULAT şi C. N. TOMESCU
Profesori universitari

PUBLICAŢIE TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU
Tipografia Eparhială „Cartea Românească"
1929.

Nr. 2 Aprilie—Iunie 1929

Arhivele Basarabiei

REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE
A
MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Sufletul românesc în Basarabia după anexare.

Idei dintr'o conferinţă ţiuută la Huşi, în ziua de 29 Noembrie 1909 [1].

de N. Iorga

I.

Se vor împlini în curînd o sută de ani de la luarea Basarabiei de către Ruşi. Adecă acum o sută de ani, prin pacea de la Bucureşii, din Maiu 1812, ei au luat partea de Răsărit a Moldovei, şi anume partea cea mai bună, mai mănoasă, mai potrivită pentru creşterea vitelor—,cum ziceau plîngînd boerii de atunci, într'o vreme cînd fruntaşii ţării nu mai ştiau să se lupte. Aceste întinse şi frumoase Ţinuturi n'aveau pe atunci un nume osebitor, ca şi Moldova de sus cînd ni-a luat-o Austria: răpitorii să grăbesc să acopere cu un nume fals, crezînd că-şi pot ascunde astfel fapta rea, ceia ce au răpit.

La pacea din Bucureşti deci, Rusia, care nu purta războiu cu noi, Rusia ai cării ostaşi fuseseră primiţi totdauna bine la noi, în ţară ospitalieră, primiţi cu crucea şi evanghelia de clerici, poate şi pentru a se aminti astfel acestor vînători de pămînt străin dreptatea şi cruţarea creştinească, ni-a luat Basarabia pentru că avuse o socoteală cu Turcia. Crezuse că poate opri amîndouă ţările româneşti întregi, cu binecuvîntarea lui Napoleon I-iu, care numai Dumnezeu ştie de cîte ori ne-a dat şi unora şi altora: au fost cîţiva ani cînd numele Impăratului Alexandru Pavlovici, şi nu al

1) Din „Pagini despre Basarabia de astăzi" Vălenii de Munte 1912

unor Voevozi romîni, a fost pomenit la liturghie și scris deasupra ușii bisericilor ce se ridicau. Francezii pătrunseră însă în Rusia, și atunci vecinii se mulțămiră și cu o pradă mai mică. Trădarea Fanariotului Moruzi, din neam de Domn romîn, i-a ajutat la aceasta[1].

Rușii vor serba ca o zi de bucurie centenariul anexării. Noi va trebui să o comemorăm ca o zi de durere și ca o zi de trezie a speranțelor pe care le dă totdauna dreptul veșnic, care nu poate fi învins, nici cucerit.

Cine va putea face această comemorație? Statul? Dar el are datorii internaționale de care nu se va putea depărta. Cel mult dacă nu va trimete din spirit de bună vecinătate o telegramă de felicitări la Chișinău. Altă dată Statul romîn, care-și amintia încă bine de unde a venit, dintr'o mișcare a sufletelor, fiind mai puțin desăvîrșit în corectitudine, mai puțin aplaudat de Europa, avea unele îndrăzneli pe care nici nu cutezăm a i le cere acuma. Cînd s'au împiinit o sută de ani dela răpirea Bucovinei, Austriecii au serbat acea zi de bucurie, Austriecii, reprezentanții „culturii", ai „spiritului german", al „credinței germane", adecă, firește, Rusnecii vagabonzi și cerșitori, aventurierii poloni, cehi și de alte neamuri, și mai ales „Austriecii" pe cari-i vedeți și-i răbdați aici lîngă d-voastră, Europenii de rasă asiatică. Au întemeiat în numele culturii o Universitate provocătoare, insultătoare, pentru a răspîndi lumina între barbari: s'a întîmplat, ce e dreptul, că razele acelei lumini n'au ajuns pănă la noi, dar din Universitatea noastră, cea barbară, de la Iași, întărită ca spirit, pornesc tot mai multe raze, care descopăr Romînilor din Bucovina un trecut și-i fac să între-vadă un viitor. Și s'a mai întîmplat un lucru: că, nevenind la Cernăuți barbarii Moldovei, barbarii romîni din Bucovina se grămădesc tot mai mulți în Universitatea feciorilor de Evrei, nu pentru a sorbi spiritul străin, ci pentru a întroduce pe cel romînesc. Mîni energice de tineri lucrează pe frontonul Universității jubilare, scriind pe dînsa „Univesirtate romînească" și începînd a însemna în locul datei de anexare o altă dată, pe care o așteaptă ei și o așteptăm și noi.

Cînd discursurile triumfătoare răsunau la Cernăuți, lumea se aduna la Iași, cu autoritatea comunală în frunte, pentru a inaugura

1. Cercetări ulterioare mi-au dovedit că el n'avea interesul și puterea ce ar fi trebuit pentru aceasta.

într'un colţ năpădit de Jidovime bustul de marmură al lui Grigore Alexandru-Vodă Ghica. Ghica a fost, cu tot sîngele romînesc revărsat în neamul său, un Grec; moartea lui, doi ani după luarea Bucovinei, nu se datoreşte acestui eveniment. Il pîrîseră boerii la Turci pentru simpatii faţă de Rusia şi pentru biruri luate pe nedrept de la ţară, şi Turcul trimes să-l prindă a crezut că e mai uşor să ducă la Ţarigrad un cap tăiat decît un om viu. Dar popoarele au nevoie de oameni simbolici, cari să întrupeze o luptă, o biruinţă, o înfrîngere, o tragedie. Cînd nu-i are, îi creează, şi astfel durerea noastră a înfăptuit pe acestălalt Grigore Ghica, deosebit de cel istoric, fals din punct de vedere al adevărului, dar care va trăi totuşi atîta timp cît şi durerea noastră.

Rusia nu obişnueşte a face Universităţi de rusificare, pentru Romînii ei şi—mai ştii?—pentru noi; nu îndrăzneşte a le face. Cu ce clădire va comemora ea răpirea Basarabiei? Ar fi mai potrivit: cu o temniţă mare. Cu una în care să între toţi Romînii de acolo cari vreau să fie Romîni şi îndrăznesc a spune. Dacă o astfel de temniţă s'ar face pentru Ardeleni, la Alba-Iulia, răpede n'ar mai încăpea oaspeţii într'însa. Cea din Chişinău ar rămînea goală: menirea noastră e să pregătim locuitori, cît mai mulţi, pentru dînsa. Căci fără vamă de suferinţă, fără lacrimi din prisosul durerii, fără sînge din prisosul vieţii nu se mîntuie din robie un neam.

Statul romîn nu va cuteza poate nici măcar să orînduiască în Maiu 1912 publicarea unei cărţi despre Basarabia romînească, despre cei o mie de ani cît au fost ale noastre aceste Ţinuturi, ca un răspuns la cartea în care Ruşii ar vorbi despre cei o sută de ani de cînd au această ţară. Să comemoreze măcar opinia publică; s'o desveţe Liga Culturală de obiceiul ce are de a întreba la uşile partidului respectiv ce trebuie să facă în asemenea chestii, care admit pentru politiciani aceiaşi soluţie negativă. Să se facă oriunde comemoraţia, dar mai ales în oraşe ca acesta, care trebuie să fie turnuri de strajă, pentru a pîndi ceasul cel bun, pentru a da lovitura cea cu izbândă.

II.

Cînd Rusia a luat Basarabia, ea a avut grijă să păstreze un timp înfăţişarea romînească a ţării, să cîştige prin recunoaşteri şi adăugiri de drepturi toate clasele,—mai toate măcar.

Guvernator a fost numit un Sturdza așezat în Rusia și ai cărui urmași erau să fie cu totul înstrăinați, în sens franțuzesc și rusesc. Exarh al Sinodului rusesc, Vlădică în Chișinău a fost așezat un răzeș bucovinean, Gavriil Bănulescu, care a tipărit cărți romînești.

Boerilor li s'a cerut să se așeze cu totul peste Prut ori să-și vîndă în termin scurt moșiile. Cei mai mulți au rămas în Iași și au pierdut moșiile, cu totul ori aproape. Și la noi în casă era un sipet mare de fier în care se cuprindeau multe petiții rusești timbrate pentru o lungă cheltuială și o mare pagubă, din care am rămas oameni săraci. Celor ce găsiră însă că e mai bine să primească oblăduirea împărătească, ce nu li s'a dat? Drepturi ca ale nobililor ruși, cinuri de funcționari, cordoane de cavaler—, juvețe prinse de gîturi plecate.

Clerul, în țara unde pretutindeni arde lumina la icoane, în țara unde Statul sprijine Biserica sprijinindu-se pe dînsa, în care toți se pleacă înnaintea clericului, n'avea de ce să fie nemulțămit.

Și, în sfîrșit, țăranii neliberi, cari aveau înaintea lor exemplul eroicilor răzeși ai Orheiului și Sorocăi, au prins ceasul prielnic al vînzării moșiilor pe nimic și s'au împroprietărit pe brazda lor.

III.

Fericit ar fi fost neamul nostru, cu toate clasele lui, în Moldova Împăratului creștin, dacă un popor ar trăi, cum cred socialiștii, numai din viața trupului, dacă el s'ar simți bine numai în oasele și carnea lui. Dar un suflet dumnezeiesc se zbate în acest trecător înveliș al nostru, un suflet pe care altă voință decît a noastră îl duce pe căi ce cuprind răbdare și suferință, dar de pe care toate chemările cărnii ce tinde spre mulțămire nu-l pot îndepărta.

Și sufletul acesta nu poate trăi, adecă nu se putea desvolta și nu putea stăpâni în Basarabia. Aceasta se văzu îndată. Noua gubernie n'a dat niciun scriitor rusesc și n'a putut păstra niciun scriitor romîn, decît doar înnăbușindu-l.

Unii au pribegit, îndată după începerea erei rusești. Cel dintăi fabulist al nostru, Alecu Donici, e un Bașarabean, născut și crescut peste Prut. Toată viața și-a adus aminte de malurile Rău-

tului, de şesurile bogate, de cîmpiile înflorite ale Basarabiei sale. Fiu de boer, a intrat în şcoala militară a stăpînilor, a purtat uniforma Ţarului. Dar de-odată l-a furat dorul. Dorul cel mai ciudat şi cel mai straşnic; nu acela care chiamă pe cineva spre ţara lui, locuită de cei mai aproape din neamul lui, ci dorul care smulge dintre cei mai de aproape şi înstrăinează de ţărîna cea mai iubită pentru a găsi aiurea, în libertate, sufletul neamului său. Aşa a făcut Donici, şi viaţa lui întreagă s'a desfăşurat apoi la noi.

Un altul, înrudit cu această familie, Alecu Rusu, s'a adaus la rîndul lui scriitorilor romîni din Moldova. Şi lui îi răsăria înnainte vedenia satului basarabean unde văzuse întăi lumina zilei şi frumuseţile naturii. Dar nici spiritul lui liber nu i-ar fi îngăduit, după studii făcute în depărtatul Apus, să trăiască în părţile romîneşti unde Romînilor li era îngăduit orice alta decît să aibă un suflet.

În Basarabia şi-a petrecut toată viaţa cavalerul — un cavaler de ordin rusesc—C. Stamati. Era nepotul de frate al marelui Mitropolit moldovean Iacov, mai întăiu episcop al Huşilor; tatăl său rămăsesc peste Prut şi acolo şi-a avut acestălalt scriitor pămîntul, funcţia, decoraţia. Dar şi pe dînsul în Moldova îl chema dorul, a străbătut-o, nu ca un străin doritor de a vedea şi afla, ci ca un evlavios pelerin, culegînd la Iaşi, la Suceava amintiri din trecutul romînesc comun, inspiraţii neuitate pentru scrisul lui. Cînd Mihai Kogălniceanu, întors din Apus, începu să tipărească o revistă literară pentru toţi Romînii, *Dacia literară*, cînd el ceru ajutorul tuturor scriitorilor neamului fără deosebire de graniţă, Stamati-i trimese duioasa idilă rurală, ţărănească, a „Gafiţei blestemate de părinţi". Din cronicile Moldovei, din viaţa răzăşească şi vitejească a Moldovei, din superstiţiile poporale ale Moldovei s'a inspirat el pentru a scrie poemele sale, şi isteţia săteanului nostru dă viaţă fabulelor lui, scrie într'o limbă romînească aşa de bună. La Iaşi a apărut către sfîrşitul vieţii lui culegerea operelor poetice ale unei liniştite şi îndelungate activităţii, stăpînite de spiritul romînesc.

În acelaş spirit de glumă şi înţelepciune a neamului scrie, tipărind la Ruşii din Chişinău, Ion Sîrbu, care nu ştia gramatică nouă, dar păstra cu evlavie şi mlădia cu pricepere limba cea veche. Poezii lirice stau alături cu fabulele lui, poezii slabe: nu din ele aflăm ce se putea petrece în sufletul său, ci din scurta fabulă a

crinului pe care nici ploaia nu-l hrăneşte, nici soarele nu-l bucură, căci e „în străinătate“.

Şi ca dînşii simţia o generaţie întreagă. Scrisorile ei ni-o spun. Şi dăunăzi cetiam un răvaş prin care cutare bătrîn care-şi simţia bătrîneţa cerea de-acasă, din Moldova, o şubă bună, ca să-şi încălzească trupul şi poate, pe lîngă aceasta, să-şi încălzească de amintiri sufletul.

IV.

Cel din urmă pribeag ce ni-a venit de peste Prut a fost şi cel din urmă represintant al inteligenţei romîneşti din Basarabia. Bogan Petriceicu Hăsdeu, adevărat urmaş al neamului ce a dat pe Vodă Petriceicu, era fiul şi nepotul unor oameni de talent cari scriseseră în ruseşte şi leşeşte. Nu doar că ei s'ar fi înstrăinat după 1812, ci pribegi vechi, d'innaintea anului 1700, ei păstraseră din spiritul romînesc doar mîndria neamului lor şi, în legătură cu aceasta, amintirea trecutului moldovenesc. Mediul basarabean nou a înviat pentru Romîni pe Hăjdău, tatăl şi fiul, cari aveau moşie la Cîrstineşti lîngă Hotin. De la noi a avut B. P. Hasdeu însuşirile bune ale sufletului său; cele rele, de sarcasm, de imaginaţie fără frîu, de lipsă a iubirii de oameni şi a simţului de datorie le căpătase, la Universitatea din Harcov şi între colegii săi ofiţeri, de la străini. Părăsindu-i, la noi şi-a făcut el toată viaţa.

Cînd şirul scriitorilor basarabeni a încetat, limba noastră mai trăia încă în bisericile de sate. Romîneşte răsunau cîntările, romîneşte se cetia Cuvîntul lui Dumnezeu, romîneşte se săvîrşiau tainele cele mari, romîneşte vorbia predica din vechile Cazanii [1].

Apoi, supt Vlădici rusificaţi sau ruşi, oprelişţea graiului moldovenesc s'a hotărît, şi întunerec adînc s'a întins peste suflete. Străinii cari ne apucaseră de gît cu desmierdări pentru a ne zugruma, ei cari ne coborîseră adînc în mormînt, cari preseraseră multă ţernă asupra noastră şi înfipseseră într'însa o cruce pravoslavnică purtînd însemnări muscăleşti, ei nu se gîndiau că mortul cel jertfit de ei ar putea să învie vreodată. El a fnviat însă, fără ca măcar glasul nostru de frate, pătrunzînd pănă în lăcaşul lui de întunerec, să-l fi chemat.

1. La 1867 foaia oficială a eparhiei apărea şi în romăneşte în faţă cu textul rusesc.

V.

Dăunăzi, Ruşii făcură revoluţie împotriva Ţarului. Ruşii, şi mai ales Evreii, şi unii şi alţii socialişti, internaţionalişti, nu se puteau gîndi la mormîntul sufletesc al bietului Moldovean. Rusia nouă, liberă, democratică, parlamentară, Rusia roşie a viitorului trebuia să fie o Rusie rusească.

Dar, cînd se vorbeşte de viaţă în cimitire, nu învie morţii cari şi-au isprăvit traiul pe dreptate şi nu prind viaţă stafiile nebune ale gîndului bolnav, ci se ridică, cerîndu-şi dreptate, cei ucişi tălhăreşte. Rusia cea nouă n'au unde o găsi astăzi, cînd revoluţia a fost înnăbuşită, dar vechea Moldovă basarabeană, pe care o credeau moartă, trăieşte.

Au început întăi boerii. Familii unde abia se ştie romîneşte au dorit represintaţii romîneşti în Chişinău: Şi s'au dat. A fost ca o bună vestire. Cine ar crede că gluma uşoară a lui Alexandri a putut fi întîmpinată cu ochi în care se desluşia o durere tragică, cine ar putea crede că lacrimi răsăriau într'înşii? Şi aşa a fost. Fiindcă nu era vorba de glumă sau de patimă, de comedie sau de tragedie, ci de sufletul nostru ce învia şi vorbia şi chema în graiul nostru. Şi lacrima aceia s'a uscat, dar ochiul atins de dînsa a văzut, şi prihana vechii orbiri s'a curăţit de pe dînsul. Pe ţeran nu-l întrebase nimeni. Doar, şi acolo, boierul nu vede în jos! Dar iată că, din adîncul satelor întunecate, s'a ridicat un singur glas de plîngere, de cerere, de voinţă: daţi-ni graiul romînesc în biserică! Şi s'au chibzuit mult străinii şi, fiindcă legea creştină nu poate fi fără cuvînt înţeles altceva decît o bîiguială păgînă, au trebuit să se învoiască şi ei. O comisiune a lucrat şi lucrează: ea a dat o Psaltire, Rugăciuni, şi, de curînd, cel dintăiu volum din Vieţile Sfinţilor a apărut la Chişinău. Intoarcerea la romînism a bisericii satelor a început şi, prin ea, însăşi Basarabia romînească-şi liberează sufletul.

E acum rîndul nostru de a lucra.

„Neamul Romînesc", anul al IV-lea, Nr. 138.

Divanul Moldovei și Bulgarii din Basarabia

1810 — 1812 [1])

de T. G. Bulat

Intre multele nenorociri pe care le-au adus Rușii pe capul Moldovenilor în 1806—1812 a fost și cea a transplantării a o mulțime de Bulgari, devotați cauzei lor, dincoace de Dunăre. Urmașii lor sunt concetățenii noștrii de azi. Nenorocirea era acea că ei se socoteau ca nație privelegiată, iar autoritățile rusești îi încurajau, neascultând de plângerile Divanului, care avea greaua răspundere a dajdiilor. Membrii acestuia nu priveau chestiunea de cât din punct de vedere material, deși ea avea și alte înfățișări. Fără a trage vre-o concluzie, vom arăta aci numai desconsiderarea completă, pe care au manifestat-o acești venetici, față de autohtoni.

Ca o urmare a acestei purtări Divanul Moldovei se văzu nevoit să intre într'o nesfârșită discuție cu Senatorul cel a tot putinte, rusul Milașevici. Din actele ce posedăm vedem cum discuția începând în 1810, nu se termina nici până la încheerea păcii din Mai 1812. Măsurile ce vor fi luat Rușii, după ce ei ajunseră stăpânitori, prin silă, peste jumătatea răsăriteană a Moldovei, merită de asemenea a fi urmărită. Deocamdată ne mărginim la cea ce avem la îndemână. In 26 Iulie 1811 Divanul arată că în punctul al 5 al vânzării veniturilor Basarabiei unei anumite companii este fixat că și străinii sunt datori a da dijmă. El a primit însă plîngerea companiștilor că familiile de Bulgari „ce s'au adus de păste Dunăre de către oștile împărătești și s'au așezat cele mai multe în Basarabia, iar altele la unele din țănuturi" nu se supun a da dijmă, deși sunt slobozi de altele, Dar pe lânga plângerea cumpărătorilor se adăoga și acea a boerilor „afară de Basarabie" care aratau de asemenea nesupunerea Bulgarilor, ba mai mult, că aceștia

1) Dela 2681 din 1811. Arhiva senatorilor Chișinău.

ocupă locurile pământenilor „care poartă greutățile și sarcinile oștilor împărătești“ In astfel de împrejurări visteria suferă fiindcă companiștii cer să fie scutiți de sume mari de bani. In această suplică se caută apărarea boerilor, cât și a locuitorilor de nedreptățile ce le îndurau de la Bulgari. In resumat se cerea ca aceștia să dea dijmă, nacealnicii lor să fie obligați să ceară loc pentru sămănături „și fiind prin dregătorii locurile cele slobode, iar nu cu strâmtorire pământenilor vechi.“

Peste două zile Divanul face o nouă intervenție. Cu acest prilej aflăm o bună parte din cele 34 de ponturi în care erau fixate plata birurilor. Bulgarii deveniseră mai pretențioși: ei trimiseseră la înaltul poruncitor, trei dintre dânșii să ceară să nu dea nimic și încă să li să îngădue „ca unde le va plăcea locu, să aibă a-și face cășile și a să așăza cu cidere“

In 5 August acelaș an Divanul vestește, că pe lângă Bulgarii bejenari se mai adaogă Lipoveni „ce să numesc Inamcazaci și Malorusieni, care în mare număr de familii au mers și merg spre lăcuință în Basarabie“ Toți aceștia primiseră ordin din partea unui „rohmestru“ să nu plătească nimic cumpărătorilor, nici pentru dijme, nici pentru cârciumi, nici pentru orice marfă. „Al patrulea li au poruncit ca să fie volnici a-și face pe câmpul Basarabiei cășile și odăi, ori unde vor vrea și nimică să nu plătiască.“ O reclamație făcută de cumpărători către generalul Tucicov n'avusese nici o urmare. Divanul, în frunte cu exarhul Gavril Bănulescu cu îndrăzneală, spune, că din momentul ce nu se ia nimic dela aceia, cumpărătorilor veniturilor nu li-e mai rămîne nimic și „Basarabia urmează a fi pentru bejănari“. Odată cu aceste se mai arată un alt abuz, acela de a scuti de dări împrejurimile cetăților (forstaturi) nu numai pe distanțe de trei, ci pe patru și jumătate verste. In acest chip se scuteau de dări și viile din jurul Akermanului. In 26 Martie 1812, Divanul primise, în urma mergerii deputaților Bulgari la București, poruncă să nu li se mai ia nimic acestora, până ce nu vine Senatorul în Iași. Din cuprinsul acestui act se vede că Bulgari arătaseră la București că au fost jefuiți de cumpărătorii veniturilor. Divanul se miră de aceasta mai ales că el se găsea în fața unei cereri prin care cumpărătorii arată că au fost păgubiți de Bulgari cu suma de 80.000 lei. Tot ceea ce se luase de la aceștia era suma de 12 lei de de familie. Se adaogă ca mai bună

¡nformaţie, socotelile de sumele de bani ce trebue să primească cumpărătorii dela bejenari precum şi pentru viile dela Akerman, care dacă nu vor fi plătite vor fi scăzute din preţul cumpăraturei· Divanul primeşte cu rezemnare şi numărul bejănarilor fixat de Coronele „adică de 2700 familii, căci altă scriere de dânşii nu să poate face mai cu amănuntul pentrucă nu lasă nici să să apropie de dânşii cinovnicii pământeşti" Se arată încă odată privilegiile pe care le au aceşti venetici, ale căror sate erau ferite şi de înquartiruirile ostăşeşti. După încheerea păcii din Mai 1812 găsim o plângere a cumpărătorilor veniturilor Basarabiei, prin care ei îşi arata pagubel ce au suferit din cauza bejănarilor Bulgari. Dar aceştia mai sunt necăjiţi şi de faptul că li s'a poruncit să restitue suma, luată pe doi ani trecuţi, dela Lipovenii din satul Căşliţa, cari se mai chiamau Eschichileni. Cumpăratorii spun că ei au scutit satul Eschichilia dau nu înţeleg să scutească şi pe Lipovenii din Căşliţa, deoarece aceasta este cu totul alt sat, cum s'a constatat prin cercetărea maiorului Panarevschi.

In 17 Septembrie 1812 Iordache Bucuş căminarul în numele cancelariei Divanului, răspunde întrebării făcute de Senator arătând toate rapoartele înaintate de Divan în această chestiune. Ele începuseră să fie trimise delă 9 Iunie 1810 şi se terminaseră numai la 24 Mai 1812. Rezultatul discuţii a fost negativ „căci bejănarii întru asămine împotriviri nici o supunere a-şi da havaetul rănduit n'au voit". O comisiune se făcu, care ajungea la încheerea că „lăcuitorii aduşi de peste Dunăre" au rămas buni datori pe cei trei ani, 1810, 1811, şi 1812, 160.646 lei. Iată dar o minoritate care n'are dreptul să se plângă că n'a fost bine primită pe pământul stropit cu sângele vitejilor lui Ştefan cel Mare şi atâtor altor Voevozi apărători de ţară! Este bine s'o ştie şi să n'o uite,

I.

Cătră înalt Excelenţă sa lucrătoriul sfetnic de taină senator proedriu Divanului Cneziei Moldoviei şi Valahiei Vasile Ivaoovici Crasno Milacevici.

Divanul Cnejiei Moldavii

In pontul al 5-le a vănzării Basarabiei care iaste întărit cu unita socotinţă a înalt excelenţii voastră să cuprinde lămurit pentru dijma din sămănături de a zăce din tot felul de päine, şi din

celelalte roduri ca să dea toţi cei ce lăcuesc în cuprinsul Basarabiei, arătându-se încă cu aceste cuvinte, că la această îndatorire să supun şi cei streini ce să vor afla în cuprinsul Basarabiei, macar şi vremelnici de vor fi, şi îşi vor face sămănaturi şi fiind pe acel loc datori sănt a să supune şi a da dijma obişnuită de a zeace.

Supt această legătură a svinţăniei contractului ce au în mâna lor cumpărătorii, s'au adaos venitul vistieriei pământeşti, care iaraşi în cheltuielile înpărăteşti să întrebuintaze şi să răspund banii contractului în vadelile hotărîte la viestierie: Insă din partea cumpărătorilor s'au primit jalobă că familiile de Bulgari ce s'au adus de păste Dunăre de către oştile împărăteşti şi s'au aşezat cele mai multe în Basarabie, iar altele la unele din ţănuturi, care familii din vreme s'au înmulţit şi pe toată ziua să înmulţesc, nu să supun întru legiuita hotărîre macar de a da dijma de a zăce de vreme ce sănt slobozi de altile. Dar împotrivă dup cum ei sănt osăbit cu deosăbită ocărmuire, şi dijma lor caută a da nacialnicilor lor, ramâind cumpăratorii întru cuvânt de dreptate de a cere paguba lor de a scădea din suma ce au să dea la Visterie pământească sau la hazneoa înpărătiască pentrucă aceşti bani împărăteşti să cheltuesc. Iar afară de jaloba cumpărătorilor la care au toată dreptate mai urmiaze şi jaloba din parte stăpânilor moşiilor că aceşti Bulgari care au lăcuit pe moşii boireşti afară de Basarabie înpotrivindu-se de a nu da nici dijma obicinuită de a zăce din păine şi din fănaţe, precum nici a lucra zilele cele obicinuite stăpânului moşiei. Intru voinţa lor şi slobozenie nacealnicilor ce au, atât s'au întins încât au cuprins şi lucrurile cele însemnate şi rânduite trebuincioase chiăraşi lăcuitorilor pământeni, acelor care poartă greutăţile şi sarcinile oştilor împărăteşti, luându-le bejănarii locurile de hrană a vechilor pământeni. Şi întru acest chip cumpărătorii Basarabiei să păgubesc. Şi paguba lor trebue să întoarcă la visterie. Stăpânii moşiilor pierd venitul lor şi lăcuitorii cei vechi ai pământului să strămtoresc de locuri de făneaţe şi sămănături a hranii.

De către înalt Excelenţa-voastră s'au arătat că porunca strălucirei sale Inaltului Poruncitoriu fiind ca pentru Bulgarii bejănari căţi vor locui pe moşii mănăstireşti, dijma păinei lor luîndu-se toată să-s de la comisie praviantului, iar cei ce vor lăcui pe moşii

boirești, în jomătate dijma lor dăndu-se stăpănilor, cealaltă jumătate să-s dea iarăși la comisie praviantului.

Dup care poruncă a strălucirei sale întocmai urmare să va păzi.

Cu îndrăzneală silindu-se divanul de păzire enteresului hazneli împărătești, cu plecăciune însămniaze înalt Exțelenții Voastre întăi pentru cumpăratorii Basarabiei că ei au cumpărat cămpu ca să ia dijmă, când nu vor lua, când să vor mai înmulți și bejenarii apoi a fi trebuință să păgubească hazneoaii de 200 mii lei pe an, și comisie praviantului nu să va folosi nici cu 20 mii înpotriva acelor 200 mii ce să vor scădea din iratul pământesc, care iarăși iratul haznelii să poate numi. Și cum nu s'ar putea cumpărătorii a nu cere scădere pentru cele ce s'au dat lor prin contract. Dar iarăși precum va fi întru această înaltă voința. Divanul paguba vistierii o arată lămurit Inalt Excelenții Voastre.

Al 2-lea. Boerii stăpânii moșiilor în vreme aceasta a războiului nu contenesc de a da toate câte sănt puse pentru trebuința oșteniască, întâi fănul oștenesc să cosășțe pe moșii de obștea fără nici o plată; al treile cherestele să taie de pe moșiile lor pentru trebuință oștenești fără nici o plată; al patrule: scutelnicii și slugile lor slujăsc în trebuință oștenești de cele mai multe ori.

N'au rămas alt venit pentru cheltuelile hranii dela moșiile lor decât numai eceastă dijmă de păne și făn ce se va face pe acele moșii. Când se vor lipsi și de aceste ramîn în strămtorire petrecerii cei de toate zilile. Lăsând a zice și pentru strâmtorire celor vechi locuitori ai Moldovei, care să asupresc de către chipul acestor bejănari luându-le pământul cel de hrană în putere lor.

Indreptare rămîne precum să va socoti de către înalta ințălepciune a prea Inaltului Poruncitor. Iar viderat priicios lucru ar fi bejănarii să dea dijmă cumpărătorilor Basarabiei, sau stăpănilor moșiilor ca să nu păgubească hazneoa mai mult. Și să aibă poruncă nacialnicii a cere loc pentru sămănături și fiind prin dregătorii locurile cele slobode, iar nu cu strâmtorire pământurilor vechi.

Nimică ei nu s[ă] supără de către dregători nici cu cerire de dare, nici cu havale sănt slobozi de către ocârmuire. Iar dările pământului rămîn a să socoti în ce chip să s[ă] lipsască de

la dreptate stăpânilor sau să-s osîbască din vănzare Basarabiei, aşteptândusă răspunsul Inalt xcelenţii Voastre.

Iordache Balş logof.

1811 Iolie 26 Iordachi Roset

Eşii Roznovan

II.

Către aceleaşi Divanul cnejiei Moldovei

In ponturile vănzării Basarablei afară de dijma de a zace din sămănaturi şi fănaţe care au să o de fără osebire cu toţii acei ce vor cosi şi vor sămăna pe locul acela să cuprind şi aceste îndatoriri — însă :

La al 2-lea pont, ca toţi gospodarii ce vor fi pe locul Basarabiei să lucreze trei zile sau să plătească căte un leu pe zi cumpăratorilor.

La pont al 3-le, ca să de feşte care cumpăratorilor doi lei de tot carul de fân şi doi lei de tot carul de lemne.

In pont al 4-le Să îndatoresc acei ce vor lăcui pe Basarabie să de de tot stupul sau rămătoriul căte do (sic) în parale.

In pont al 5-le să cuprinde dare dijmei din sămănaturi de a zece.

In pont al 7 le să îndatoresc toţi acei de acolo a da câte 50 parale de toată suma de oi cumpărătorilor.

In pont al 8-le să îndatoresc toate familiile de Basarabie ca să de căte 5 lei de familie cumpărătorilor pe an, cuprinzându-se întru această dare şi lăcuitorii de la căşile, sau şi alţii supt ori care numire, osăbindu-se numai accei care vor fi vremelnici a veni toamna la irnatic şi a să întoarce primăvara la locurile lor, iar nu pe alţii.

In pont al 9-le să cuprinde pentru toată vănzare băuturilor în toată Basarabie (afară de cetăţi şi forsaturi) să fie a cumpărătorilor, iar nu a altora.

In pontul 33 se cuprinde ca, cumpărătorii să aibă voe a lua hotărâtă vamă pe vitele ce se aduc la iarmaroc în varaşurile cetăţii Basarabiei de cătră feliori de oameni neguţători ca să le vănză. Şi toate aceste ponturi a contractului ce să închee în 34 ponturi sănt întărite cu unita socotinţă a Inalt Excelenţei Voastre,

iscălite de comitet divan după cuprinderea predlojenii și date în mâna cumpărătorilor și supt pâzire acelor ponturi care să aflâ și în canțelerie Inalt Excelenței Voastre, să urmeze de către cumpărători răspundere banilor în vreme la visterie, cari să întrebuințaze în cheltuelile oștilor împărăteștii măriri, edecă în plata cheltuelii spitalului.

Bejănarii Bulgari care au venit de peste Dunăra și vin necontenit și se așaze pe locul Basarabiei, ei după porunca mai marelui comandiriu, nu sânt supărați de către ocărmuire Moldovei nici cu dare de bir, nici cu ce mai mică havale. Nici cu ce mai puțină împărtășire sau amestecare asupra lor nu are, ce să ocârmuesc de către nacialnicii lor. Dar cumpărătorii Basarabiei avănd toată dreptate a cere după contract dările dela familii pentru lăcuință căci aceasta au cumpărat, și pentru aceasta plătesc banii la hazne și ponturile nu osăbesc pe bejănari de căt numai pe cei din cetăți și forșaturi, și în toată vremea vor ave cuvânt de dreptate de nu vor lua dela dănși, a cere paguba lor de la visterie pământiască, pricinuindu-se pagubă în venitul ce să cheltuește pentru ostenii împărătești. Și paguba aceasta nu va fi mică și nesămțătoare, ce foarte mare, și nimică nu să va alege de venitu Basarabiei pentrucă bejănarii s'au înmulțit și să înmulțăsc. Și trag împreună cu dânșii și pe alții încă și Lipoveni streini; și aceia asemine să depărtiază de plata pământului. Și rănduiții nacealnici asupra bejănarilor, nici lasă nici îngădue pe cumpărători, nici dijmă să e, nici pentru vitile lor plată, nici pentru alte obicinuite a cămpului. Ce încă după raportul cumpărătorilor alegănd bejănarii aceștie dintre dănșii trei mai mari, i-au trimis cu jalobă la Inaltul Poruncitor, ca să cee întărire de a nu da dijmă din sămănaturi și fănaț, asămine și de a pute de avea băuturi de văndut în satile lor și să nu-s atingă nimine de dânșii, precum și pe vitile lor ce vor ave pe la odăi și pe câmpi să nu de nimănuia nici o dare. Dar nici pentru familii și încă și această ca unde le va plăcea locu, să aibă voe a-și face cășile, și a să așăza cu șidere. Iar nacealnicii lor li au dat poruncă ca să nu de nimică, nici pentru sămănaturi nici pentru vite. Și întu acest chip nu rămîne pentru cumpărători, nici de unde să e dijmă, nici locuri ca să de altora spre a-și scoate banii; să anerisește contractul și paguba visterii sau a haznelii este văzută.

Ca o datorie neapărată înplinind divanul, iată însoţăşte însuş contractul vănzării care după cuviinţă trebuinţă trebuind a ave putere sa întot cuprinsul seu, socotindu-se de înţălepciune înalt Excelenţei Voastre să se arăte unde să cuvine, trimeţându-se şi însuş ponturile spre a fi în locrare şi putere lor, şi a avea poruncă nacealnicii bejănarilor Bulgari ca la cele rânduite ale pământului pentru cari s'au făcut osăbită arătare supt no. (lipsă) precum dijma, plată de vite, orănzile vănzării băuturilor şi căte altile numai s'au dat în vănzare să le plătiască cumpărătorilor căci, ocărmuire pământească nu este volnică a cere dela dânşii, nici bir, nici havalele nici să amestecă, urmând poruncii mai marelui Poruncitor. Iar aceste sănt pentru pământul lăcuinţii a cărue venit iaste văndut cumpărătorilor şi să e în hazne, căci cu greu va fi a să păgubi hazneoa împărătească cu o sumă de o sută sau două sute mii lei pe an din venitul Basarabiei, din pricină acestor bejănari, care dijmurile şi celelalte a lor arătând că le dau la nacealnicii lor, iar cumpărătorii de nu le vor lua, vor cere a să scade din suma vănzării.

Deci fiind enteresul haznelii după cum va fi socotinţa, spre îndreptare să poată ave divanul răspuns spre urmare.

Balş logofat. Iordache
1811 Iolie 28. Roset
Eşii. Roznovan

III.

Catre acelaşi **Divanul cnejii Moldovii.**

Datorie înplinind divanul, cu căzuta cinste face cunoscut răportul cumpărătorilor venitului Basarabiei, care au trămes acum din 26 a lunei trecute Iolie, întru păgubire ce sămţitoare a lor den pricina înpotrivirei bejănarilor de peste Dunăre şi a Lipovenilor ce să numesc Inamcăzaci şi Malorusieni, care în mare număr de familii au mers şi merg spre lăcuinţă în Basarabie, pentru care cu toate că s'au făcut şi mai înainte cunoscute aceste împotriviri la Inalt Excelenţei Voastră. Dar adăogându-să, că cumpărătorii de au şi luat ponturi iscălite de divan în putere ocărmuirei, care s'au dat divanului după înaltă voinţă asupra Basarabiei, însă stăpânire asupra cămpului pentru care ei plătesc sferturi la hazne, nu pot să aibă,

mai adăogandu-să și cerire ce să face a măsurătoarei celor 3 verste rănduite în prejuriul cetăților și pricinuindu-să cumpărătorilor înstănjănire desăvărșită de a năzui ca să lepede contractul cumpărăturei dacă nu să vor înputernici în ponturile cele hotărîte. Iată să mai arătă că Iordache Teodori cumpărătoriul Tomorovei cu tovarășii săi, avănd a da bani la cantorul tovărășiei și cerăndu-să de cătră cantoriu, au dat înscris că după ce acum au venit acolo asupra bejănarilor rânduit un rohmestru Neculai Griparie au dat poruncă bejănarilor întăi pentru dejmuri ca să nu le de la cumpărători, ce urmiază strângere lor de către numitul din toate sămănăturile și din făn pentru care iaste știută divanului poronca ce s'au dat și s'au arătat dreptățile cumpărătorilor.

Al doile, li-au mai dat poruncă ca pentru crășmele de prin toata satele, unde sunt bejănarii aceștie a pune băuturi după cum au și adus toți, cât le-au trebuit, fără a plăti un ban măcar cumpărătorilor Basarabiei. Al träile poruncă li-au dat, pentru toată marfa ce vor aduce de peste hotar pentru negustorie lor să nu plătiască vama obișnuită, ce să fie slobozi cu totul. Al patrule li-au mai poroncit ca să fie volnici a-și face pe cămpul Basarabiei și odăi ori unde vor vrea și nimică să nu plătiască, măcar până la un ban, orice pentru cosire fănului, ori cât vor faci și la cele mai bune locuri, dar nici pentru pășune și călcare vitelor în toate imașurile ce vor prinde.

Aceste le-au poroncit și norodul cel prost a bejănarilor Im amcazaci și Malorosieni luând voe au mai adaos a amesteca pintre dănșii și lăcuitori vechi. Și supt numili acestea au pus sămănătorile și vitele lor și au apropiet a nu mai fi venit cămpului Basarabiei. Adăogănd a arăta că pentru asupritoare chipuri împotriva ponturilor adunăndu-să cumpărătorii toți cei mici a satelor și a părților și mărgănd și cătră Excelenția sa ghenăralului Tucicov ca să cee vre un ajutoriu spre a nu pierde străngere ce driaptă, după ponturile divanului li-au dat răspuns în scris, că deși cuoaște dreptățile lor, nu să poate amesteca, ce să să facă jalobă cătră înalt Ex. voastră. Și dacă îi va merge poronca strălucirei tale mai marelui poruncitoriu, atunce numai va face îndestulare păzirei ponturilor divanului. Care și ace jalobă cu răspunsul Ex. sale gheneral Tucicov să alătură. Toate aceste arătări sănt asămine precum mai cu prolungire s'au arătat pentru dijmă și pentru oränzi

prin răporturile divanului ce s'au dat Inalt Ex. voastre supt no. 712 și 717.

Apoi dacă dijmuri de a zece din sămănături și din făn nu vor lua cumpărătoriu pentru pășune vitelor nu vor lua cumpărătorii nimică, dela orănzile băutorilor nu să vor pute folosi, vamă nu vor pute lua, nu li-au mai rămas nimică și Basarabie urmiază a fi pentru bejănari.

Au tot cuvântul cumpărătorii a să depărta de plata banilor la visterie pământească și a cere precum fac pretensie îndestulare pagubei lor, pentru o sumă de h^relcă ce au adus pe la orănzi locrănd vănzare băuturei bejănarilor. Cumpărătorii nu sănt datori a faci osăbire, ce au a lua de la toți cea ce că cuvine după poruncă;

Aice nu numai că s'au slobozit bejănarii și Lipovenii, după voia aceasta, dar ei trag și pe pământeni supt numirile lor, și iată venitul să pierde, rămăind precum va fi înaltă socotința Ex. voastre spre îndreptare. Pentrucă acest venit să ia și să de în cheltuelile spitalurilor la comisie comisariatului înpreună cu altele.

Lăngă aceasta iată și pentru forstaturi arătare cumpărătorilor la Akerman în loc de acele 3 verste după măsurătoare ce să face, caută să să ia patru verste și jumătate, pentrucă locul despre apă a cetății să cere să să ia cu analoghie din celelalt împrejur, precum au făcut cerire și la Hotinu, adică nefiind loc despre apă, să să de tot din parte uscatului. Și cu acest chip să cuprind mai toate viile, dintru care și din cămpul acela, nu pot să ia nimica cumpărătorii.

Asămine urmiază a fi și la celelalte cetăți, când nu va fi poruncă la cetăți să să înceapă măsurătoare din retrașementuri și să margă trei verste și despre parte apei neajungire ce va fi să nu să ia de cealaltă parte a uscatului.

Nu să va face prelungire a să mai arăta că întru această neorănduială au venit lăcuitorii din Basarabie încăt cei mai mulți de prin sate să număsc că sănt din forstaturi și nu vor să plătiască nimică.

Sărbii din satele Basarabiei să numesc că sănt bejănari cu toate vitele lor înpreunăndu-le cu a bejănarilor.

Bejănarii nici să lasă să să apropie oamenii cumpărătorilor ci gonindu-i cu sălnicie dela dănșii cu voia ce au.

Divanul neputând face alta, decât a arăta Inalt Exc. voastre aşteptând povăţuitoare urmare şi îndreptare spre îndestulare cumpărătorilor şi nepăgubire visteriei.

Gavriil M. Şi Exarh.

1811 Avgust 5. Balş logofăt

o iscălitură neciteaţă

Iordache Roset.

Roznovan

IV.

Către acelaşi

Divanul Cnejii Moldaviei

Cu cinste au primit divanul predlojenie înalt Ex. v. scrisă din Bucureşti la 18 a trecutei luni Februarie supt nr. 711 alăturată copie raportului a d-lui lucrătoriu sfetnic a statului Coronele şi a deputaţilor bejănarilor asupra jalobei acestor familii bulgăreşti bejănare ce să află în Basarabie că li s'ar fi luând de cătră cumpărători câte 12 lei de fieşte care gospodariu precum şi vama dela trecătoarele podurilor care le-au făcut ei, precinuindu-le şi alte supărări, întru care di vreme ce din parte înalt Ex. v. să hotăreşte ca această pricină de a să pune la cale va ramîne până la venire aice a In. Ex. voastre. Iar cumpărătorilor Basarabiei să li să poroncească că până la osăbită hotărîre să să oprească ei de strângere celor rânduite după contract de la bejănari.

Nu lipseşte divanul a face răspuns că întocmai după cuprindere predlojăniei au dat şi poruncile sale cumpărătorilor, care şi aşteaptă hotărîre Inalt Ex. v. Insă au fost de mirare şi lor şi divanului de a face bejănarii o jalobă ca aceasta că s'ar fi asuprind său zăfuind de cătră cumpărători, în vreme ce cumpărătorii dreptăţile lor ce au după ponturi ca să ia de la bejănari nice de cum pot trage dar nice sănt volnici să să apropie de dânşii, căci acea bejănari cu pristavii lor socotesc că venitul Basarabiei s'au lăsat pentru dânşii şi în cugetele lor stănd să nu de nimica, nici să supun strângătorilor pământeşti, nece să uită asupra ponturilor rânduite şi iată, cumpăratorii Basarabiei au dat însemnare pentru dreptăţile care au asupra bejănarilor până la sfârşitul anului 1811 alcătuind peste 20 mii lei, pentrn că n'au dat altă nemica decât o parte din dejme de semănători şi câte 3 lei după tocmală, acel

care au avut o gradină mare cu legume ca să nu i să ia dimă, dar și ace dejmă din păine și din grădine însuși pristavii lor cinovnicii ostenești au străns-o și au dat-o cumpărătorilor. Apoi cu tot iaste neadăvărată jaloba de supărare sau jăfuire.

După aceasta acei câte 12 lei de o familie nu să cere fără cuvânt decât după hotărîre ponturilor care sănt date lor în vânzare ce s'au făcut, adică 3 lei pentru 3 zăle într'un an a lucrului, 2 lei pentru un care de fân 2 lei pentru un care de lemne și 5 lei pe an, pentru cele laltă obicinuite slujbe a lăcuitorilor, ce șad pe moșiile Basarabiei. Nime n'au cerut de la dânșii biru sau care, sau păine de controbuție, sau oricare mai mică slujbă, dar încă și orănzale pe 6 luni, dela 20 Aprilie pănă la 20 Săptembrie, adică băuturile împotrivindu-să ei le-au avut, fiind dreptățile cumpărătorilor. Și tahmenul aceștii pagube alcătuește 11750 lei dar apoi și alți 10.000 lei dejma bălților și vama lucrurilor ce au adus de peste hotar și paguba dejmelor. Toate aceste să cuprinde în însămnare cumpărătorilor care să alăturiază și pentru care cer ei dreptate de a li să împlini de la bejănari sau să li să scadă din suma cumpăraturei, căci ponturile ei înputernicesc de a lua de obștea de la toți acei ce să află în Basarabie cu familii făr osăbire.

In săobșănie Ex. sale D lucratorio sfetnic a statului Coronele să vede că Ex. sa socotește că folosul cumpărătorilor va fi mare din vănzare aceasta, dacă vor lua dela bejănari cele rănduite, vazând suma peste a trecuților ani cu sporire numai de 24 mii lei, care zăce că îi vor pute da bejănarii cați sănt și căți vor veni, însă între o parte ex. sa cheltuială cu care sănt îndatoriți cumpărătorii a faci gardurile prănzătoare peștelui Dunărei, care nu iaste puțină și lasă și aceasta care iaste ce mai întăi adică că împiedecându-să veniturile pământului a Basarabiei cu neîndatorire bejănarilor sărbi de a sluji sau a plăti pentru pământ în loc de nădejde de a să spori cu îndoire prețului spre folosul haznelii venitul să va micșora a nu fi nici în giomătate de cât acum.

Aceste ponturi a Basarabiei cu care s'au făcut vănzare îndestul și au alcătuit și s'au hotărît în canțelerie prezedenției atăt în anul al 2-le a procatorului înalt ex. voastre, cât și după acesta de către înalt ex. voastră prin știința și a marilor comandiri după vremi, căci mai înainte de a să îndrepta ca să de toți acei ce lăcuesc și vor lăcui în Basarabia cele rănduite a pământului era văndută

toată Basarabia drept 40.000 lei dar și aceia s'au luat în visterie cu mare supărare atunce când zăce d. Coronele că în vreme pro catohului înalt ex. v. s'au dat înapoi bejănarelor cea ce li s'au luat, iar după aceasta s'au numit ca să ea și dela bejănari, pentru că nici între o stăpânire ale pământului dreptăți nu să pierde, ce pentru aceia care năzuesc li să fac ușurințăle birurilor.

Acest interesu fiind a haznelei divanul poate încredința că neatăngăndu să spre scădere să va cunoaște folosul haznelii la al 2-le străgare după înplinire anilor, căci și acești bejănari și alți voitori de a lăcui să vor mulțămi, a înplini datoriile pentru pămănt însă fără a li să face alte luări de cătră cinovnicii eare sănt asupra lor. Ori în ce chip însă cumpărătorii după contract urmiază sau să fie slobozi să-și ia de la bejănari dreptățile care au a rămășățurilor după însămnare alăturată ore că trebue să să scadă din sumă cumpărăturei și să să păgubască hazneaua visteriei pămăntești, care acești bani îi dă în cheltuelele spitalului oștenesc.

Să mai alăturează și al 2-le însămnare de rămășățurile ce au cumpărătorii în anul 810 și 811 din dejma viilor Akermanului, care însă nu s'a hotărit locul furșatului după atăte cereri fiind aceste vii afară din cele trei verste rănduite. Apoi și intru aceasta cumpărătorii au dreptate că n'au contenit a face arătările lor, asupra cărora s'au dat și poroncile înalt ex v, dar cinurile oștenești n'au lăsat să să facă hotărîre cuprinzănd un loc cu sămănături și vii care aduce pagubă cumpărătorilor pe tot anul câte 6 mii lei. Vederata pagubă au cumpărătorii din pricina împotrivirilor bejănarilor sărbi și din pricina furșaturilor, care acum afară din locul nehotărît apoi vănzare otcupei a cetăților o au făcut în chip de păgubire vămei a toată Basarabie, luând în cetăți vamă mare și oprindu-să trecere mărfurilor.

Suma bejănarilor care sănt pănă acum trebue să să socotească aceia care arată d-l Coronele adică de 2700 familii, căci altă scriere de dănșii nu să poate face mai cu amăruntul pentru că nu lasă nici să se apropie de dînșii cinovnicii pământești oprindu-să de cătră rănduiții asupra lor.

Divanul puindu-le aceste înainte înțelepciunei înalt exc. voastre să roagă să binevoiască a scrie unde să cuvine spre întărire cumpărătorilor de a-și pute lua rămășățurile venitului ci aceste și în vreme viitoare nu mai mult decât acea ce și au întărit de

către înalt ex. v. și iaste cu dreptul a să urma. Iar un ban mai mult de să va lua de la dânșii peste contract îndoit să va împlini și cumpărătorii să vor pedepsi, precum și ocârmuire pământească pe bejănarii aceștie nici i-au supărat pentru bir, nici pentru casă, nici pentru ialovițe, nici pentru cherestele sau controbuții nici îi va supăra împotriva poroncei dar și pentru postol oștenesc s'au dat poroncă dregătorilor pământești ca din partea lor să nu rânduiască cvartir în satele bejănarilor. Așteptând răspunsu dela ex. v. spre povățuire și îndestulare cumpărătorilor cu nepăgubire visteriei.

Gheneral maior Catargi — Roset Roznovanu

Balș logof,

1812 Martie 26

V.

Pagubile (? rupt)... *ce s'a pricinuit nouă cumpărătorilor din veniturile Basarabiei pe anul 1810 și pe anul 1811 din însuși cuprindere ponturilor a contractului cu care s'au cumpărat.*

Din anul 1810

Pontul al 12 a contractului hotărăște ca toate viile turcești să dau în stapânire noastră, și la Akerman nici viile turcești nu s'au dat in stăpânire, dar nici zăciuiala din viile lăcuitorilor n'am fost îngăduiți a lua, și comendat, după multe jalobe ce am dat și poronci ce i-am dus dela înalt ex. sa senatoriu nici de acum nu au dat nouă ajutoriu spre plinire. Și această pagubă cu tot ce să socotește în suma peste 10000 lei, iar noi după multe supărări întru aceste cu paguba noastră vânzând acest venit, socotim acum de pagubă pentru noi, numai suma ace cu care de către noi s'au fost vândut, care sumă nu s'au luat nefiind cumpărătoriu îngăduit la strângire venitului. Și este suma această 6000 Neguțătorul Aron Răvelie aducând de peste Nestru 9000 vedri horelcă, au cuprins a da vama și cvit pe aceasta horelcă 16.200 lei și dintru acești bani plătind el numai 666 lei au rămas a mai da 15534, și pentru acești bani împotrivindu-să a nu-i plătî după multe jalobe către inalt ex. sa senatoriu prin mijlocire inalt ex. sale s'au împli-

nit dela el și s'a trimis către noi în 2 rănduri 5399 lei 108 bani, iar rămășiță mai până acum nu ne s'ar mai înaintat care este în suma de 10.136,12

Din anul 1811

Pentru că la Akerman nici până acum locul de forșat nu s'a hotărît și comendat supt numele de 3 verste hotărîte are cuprinsu mai mult loc, întru care să află vii și samănaturi și fănățe și loc de pășune, zăciuiala pentru acel loc cuprins mai mult să socotești paguba pentru noi în suma de 6000.

Pentrucă după legare contractului s'au așăzat prin cetățile de pe malul Nestrului osăbită vamă mare pe toate mărfurile ce vin de peste Nestru în Basarabie și trec din Basarabie peste Nestru-cu această pricină s'au oprit trecere mărfurilor fiind săliți negu-țătorii a-și îndrepta drumul lor pe aiore, și de la vreme ce s'au așăzat această vamă prin cetăți, scăzând vama la o sumă foarte mică, să socotești paguba acești scăderi în suma de . 14.000

36.136.12

VI

Suma ce să cuvine nouă cumpăratorilor de veniturile de la lăcuitorii aduși de peste Dunăre în cuprinsul Basarabii atât ră-mășiti din anul 1810, cât și din veniturile pe anul 1811, soco-tindu-să aceste după numărul de 2700 familii ce să arată prin otcoșania ex. sale gnr Coroneli, căci noi cumpărătorii nu am fost îngăduiți a face vre-o scrie'e ca să avem adevărata știință de câte fumilii să află.

Rămășiți din anul 1810

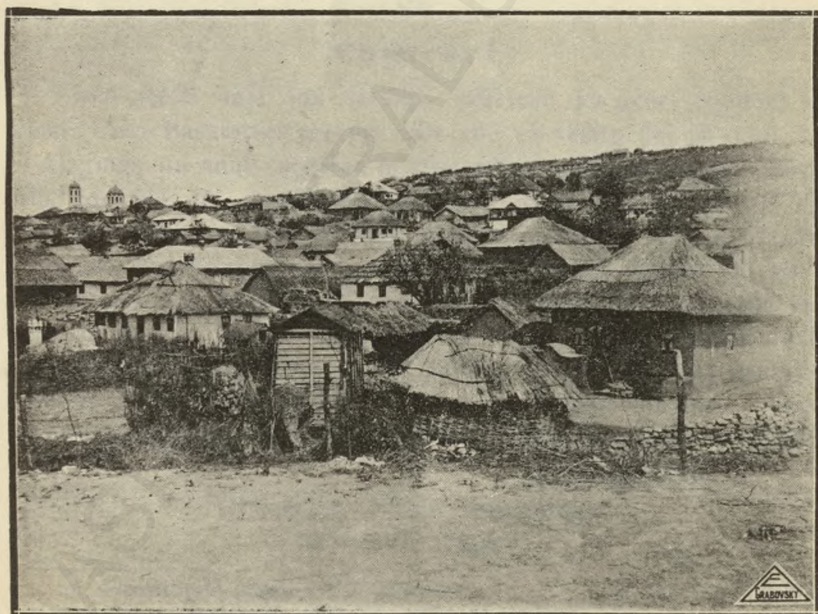
Fiindcă ponturile hotărîte a să lua de la toți șăzătorii în Basarabie câte 12 lei de o famelie cum la pontul al 2-le, a 3 i 8-lea a contractului pre larg să arată, și noi dela dânșii neluând banii aceștia nici păn acum dupa suma de 2700 famelii alcătuesc a ne da 32.400.

Din anul 1811.

Acei câte 12 lei de toate familie care sănt rămașiți și din anul 1810 socotindu-să iarăș pe 2700 familii alcătuesc iarăși acei-ași sumă de mai sus 32,400

1) Satul Tuzora jud. Lăpușna.

2) Satul Malovata pe Nistru jud. Orhei.

Colecția „Avhivele Basarabiei".

Fiindcă orănzile de la satile acestor lăcuitori în putere lor li-au avut ei neîngăduind pe noi cumpărătorii în cuprindere pontului al 9-le din contract, care hotărăşti ca dreptate vănzărei băuturilor în toată Basarabie este numai a noastră, au văndut ei băuturile lor în curgere de 6 luni, şi pe aceasta vreme cu părtinire cătră dănşii socotind paguba noastră în suma de 11.750

Pentru că ei în curgere de 6 luni nici o vamă pe lucruri ce au dus peste hotar şi au adus peste hotar n'au voit să plătească şi prin bălţi au urmat păscuire fără să de zeciuială obicinuită dar pe lângă aceste, nici zeciuiala din sămănături nu s'au luat de la dănşii pe cât s'ar fi căzut făcăndu-se întărzăere cu împotrivire şi luându-să pre căt s'au putut s'au precăt au voit, şi aceaste numai din păni, iar pentru zăciuiala altor sămănături de legumi şi grădini cu harbuzării au dat în bani numai căti 3 lei Şi din toate aceste iarăşi cu părtinire cătră dănşii socotind paguba noastră alcătueşte suma de 10.000

86.550

Petrache Cazimir pah şi Companie.

VII.

Contract

Noi aceşti mai jos iscăliţi, adiverim cu acest contract la Cinst. Casa Basarabiei precum să-s ştie că venitu dejmii viilor de la Akerman pe anul curgător în cuprindire ponturilor cinst. Divan, prin tocmală de bună învoială l-am cumpărat noi, în preţ de 6000 adică şase mii lei, şi banii să avem a-i plăti 3000 lei la 20 a viitoarii luni Săptembre, iar ceialalţi 3000 lei căştol la sfârşitu viitoarii luni Octombrie. Deci plătind banii la însămnatile vadele, să avem a lua şi a stânge toată dejma viilor pomenite mai sus dela Akerman, fără a se păgubi căt de puţin din acea ce cuprind ponturile Cinst. Divan. Şi pentru urmare întocma a cuprinderii acestui contract încredinţăm cu însuşi a noastri iscăliturii.

1810 Săptembrie 2.

Gheorghios Hagis Constantino [1].

Hristodulos Gjagcli

1. Iscăliturile sunt scrise greceşte.

VIII.

Către acelaşi **Divanul cnejiei Moldaviei**

Şi iarăşi cumpăratorii venitului Basarabiei au înfăţoşat această jalobă cătră divan pentru pretensiile lor ce urmează a avea arătate prin două vidomostii şi triimisă cătră înalt ex. v. prin arătare divanului de la 26 a lunii Mart supt no. 228.

Suma pretensiilor lor să alcătueşte la 122, 686 lei. Dreptăţile lor sănt arătate, pentrucă sănt întemeiate în cuprindere ponturilor vănzării.

Iată şi acum să trimite în tălmăcire însuşi jaloba lor, prin care ei arată, că asupra dreptăţilor lor, de la bejănari adică dela Sărbii ce au venit de peste Dunăre, sănt atăt de mare, în cât acei bejănari au şi plătit banii căte 12 lei de familie, luându-i dela dănşii pristavul ce era asupra lor d lui rotmistru Griparie mai înplinind încă şi o sumă de bani supt nume de dijmă de paie, care s'au şi dus cu banii la Bucureşti.

Cumpărătoriii, nu să pot depărta dup hotărăre contractului, de a nu lua dreptul lor, căci aceşti Sărbi venind de peste hotar, de să vor socoti statornici în Basarabie, au să dee dijma şi acei căte 12 lei de toată familie. Iară de să vor socoti vremelnici, apoi au să de orănzile din cămp pe dobitoacele lor, vama pe lucrurile ce vor face şi vor aduce de peste hotar şi căte 5 lei de toată familia.

Fără de îndoire cumpărătorii mai cu priinţă socotesc a să numi aceştie vremelnici, căci avănd vite multe, să va sui şi plata după pont mai mult de căt acei 12 lei ce dau cei stătători.

Nu să face prelungire a să mai arăta pre larg şi cuprindere ponturilor şi toate celelalte cuvinte care întemeiază cerire cumpărătorilor pentru că ei au cumpărat venitu Basarabiei cu sate, cu cămp, cu sămănaturi, cu orănzi şi cu lăcuitori statornici şi vremelnici, fiindcă aceste sănt toate arătate prin reporturile de mai înnainte şi să află şi ponturile Basarabiei în canţeleri înalt ex. v. Aceasta să arată acum, că cumpărătorii n'au luat după ponturi, au fost opriţi şi cer să li să ţăie în sama din banii ce au a da sau să fie volnici a lua.

Bejănarii să vede iarăşi că au plătit, pentru că li-au luat rotmistru Griparie, căci şi prin cercetare ce au făcut divanul la

jalobile ce au dat Sărbii veniți de peste Dunăre aceasta au aflat, că cumpărătorii numai o parte din dijmă au primit care iaste scăzută și necuprinsă în pretensie lor. Iar apoi celelalte ce s'au arătat prin doî vidomostii că n'au luat, au alegere. Și ca să știe divanul în ce chip să închee socotelile cu dănșii, să roagă să aibă răspuns la acel dintăi report și vidomosti.

1812 Mai 24 Gheneral maior Katargi.

Const Balș logof.

Iordache Roset Roznovan.

IX

Cătră înalt ex. d. lucrătoriu sfetnic de taine Vasile Ivanovici.

Cumpărătorii veniturilor Basarabiei.

Din însuși cuprindere ponturilor cu care noi am cumpărat veniturile Basarabiei pe doi ani care au trăcut 1810 și 1811 noi ne aflăm păgubași în sumă de 122.686 lei 12 bani cum prin izvoadele alăturate să arată acum, din care sumă 86550 lei ce avem a lua dela lăcuitorii aduși în Basarabie de peste Dunăre, iar 36.136 lei 12 bani cu alte osăbite pricini.

Noi pentru acești bani în pricinile arătate cu necontenire am jăluit cinstitului divan, și cu prelungiri am fost urmați numai că s'au făcut arătare înalt ex. voastre de unde să aștiaptă punire la cale. Iar pentru banii sferturilor din venitu Basarabiei după ponturi prin zapcilăc am fost săliți a plăti și pentru cât mai săntem rămășiți, iarăși asămine să urmează cătră noi, fără să aflăm întru dreptățile noastre vre-o punere la cale, și încă pe lăngă aceste se mai adaogi cătră noi acum și aceasta, că cinstitul Divan în cuprindere predlojăniei înalt ex. voastre poruncești cătră noi să dăm înapoi tot venitul ce am luat în curgire de doi ani trecuți de la locuitorii din satul Eschichilia pentru că la pontul 25 a contractului nostru să hotărăște ca să rămăie slobozi de toate dările și veniturile Lipovenii ce sănt așăzați cu locuința în satul Cășlița care să numesc Eschichilieni.

Aceasta adaogi cătră noi o nouă păgubire, căci pontul 25 lămurit cuprinde Lipovenii dela Cășlița, pentru care și însuși înalt Ex. v. e și încredințată din cercetare d-sale maiorului Panarevschi, că acel sat este deosăbit așa precum în ponturi să arată, nu are

a face cu satul Eschichilia și după cuprindere ponturilor să află și apărați de toate dările și veniturile ce să cuvin nouă.

Noi ne cunoaștem asupriți că să rămîe apărați de toate dările amăndouă satele aceste, căci cuprinderile pontului nici de cum la această nu se supune, dar și cănd va fi porunca înalt Ex. v. să să scutiască satul Eschichilia în locul Lipovenilor de la Cășlița, tot urmiază pentru noi asuprire, căci satul Eschichilia este în număr de mai mulți lăcuitori și cu prilej mai mare de la care și veniturile ce să cuvin nouă pot să fie fără îndoire mai mare sumă decât aceia ce ar pute da Lipovenii de la Cășlița,

Iubire de dreptate a înalt Ex. v. nouă ne este desăvârșit cunoscută și precum toți deobște de aceaste s'au îndestulat și să îndestulează ne rugăm ca și noi întru aceste să aflăm îndestulare noastră, căci ponturile cu care am cumpărat veniturile Basarabiei cu toată lămurire întru toată arată dreptățile noastre.

Iar pentru suma ce se cuprinde asupra lăcuitorilor aduși de peste Dunăre în Basarabie pe lângă toate dreptățile să mai adăogi încă, că bani de la dănșii s'au înplinit de cătră prestavii rânduiți asupra lor, cum pentru aceasta și cinstit divan au înștințat pe înalt Ex. v. și osăbire este numai că s'au luat de către pristavi și s'au dat la noi. Și mai ne rugăm înalt Ex. v. ca să aflăm îndestulare cu punere la cale pentru luare veniturilor de la acești lăcuitori și pe anul acest curgător, căci pristavul ce este asupra lor întru nimică nu ne îngăduește pe noi și lăcuitorii aceștia să află în socotința a să întinde precum în anul trecut și la vânzare băuturilor.

Ne rugăm să urmați bunătate cătră noi a ne să da și carte înalt Ex. v. cătră Ex. sa gheneral Rapniski ce este rănduit acum nacealnic Basarabii pentu ca să de nouă cuviinciosul ajutor în cuprindere ponturilor contractului,

Pavăl Kantemir căm | Petrache Kantemir pah.

și toată companie

1812 Iuli 22
Iași

X.

La întrebare ce să face de către cinstita canțelerie a înalt ex. sale senatorului i prezedentului răspunde canțelerie Divanului că cumpărătorii slujbii Basarabiei și la 1810 și la 1811 n'au contenit cu jalobile lor cătră divan, pentru asuprire ce-au suferit din neplata bejănarilor a rănduiților bani prin contract. Dar și pentru orănzele veniturilor și pentru bălțăle peștelui, și pentru dijmuri. Și pentru toate aceste, jalobi a lor după vremi n'au lipsit divanul a face reporturile sale cătră înalt Ex. sa senator și prezidentul divanului la 9 Iunie 1810 supt nr. 415, la 25 Iuli 1811 supt nr. 717, la 5 Avg. 1811 supt nr. 753, la 10 Avg. 1811 supt nr. 761, la 26 Mart 1812 subt nr. 228, la 24 Mai 1812 supt nr. 424. [1])

Dar fiindcă răspunsurile ce au primit, au fost după vremi și cele mai multe că s'au înștiințat pe strălucirea sa mai marele comandir al armiei, nici o altă îndestulare altă n'au primit decât numai pentru dijmuri dela bejănari. Iar pentru cele lalte au fost nevoiți a să supune la pricinuirile bejănarilor, din împrotrivire nacealnicilor asupra lor și au rămas neîmplinire după contact de la dânșii și până astăzi, precum să arată că la cercetare comisiei, s'au aflat și pentru anul 1810 și 1811 asămine dar s'au aflat și pentru anul acestă 1812. Căci bejănarii intră asămine împrotriviri nici o supunere a-și da havaetul rănduit n'au voit.

1812 Sept. 17
Eși

Iordachi căm.
Bucuș

X.

Suma ce să cuprinde pretenții din veniturile Basarabiei după cercetare comisiei.

Pentru lăcuitorii aduși de peste Dunăie

Rămășiță din anul 1810 la 2508 familii câte 12 lei fac	30.096
Asămine rămășiță din anul 1811 la 2.700 familii . .	32.400
Pentru vreme în cât au avut ei orăndă băuturilor în anul 1811	11.750

1) Datele nu sunt complete.

Pentru vreme pe cât n-au platit vama şi au păscuit prin bălţi fără să de zăciuială, iarăşi din anul 1811 . . . 10.000

Face suma . . 84.246

Pentru alte pricini

Pentru viile dela Akerman din anul 1810 . . . . . 6.000

Pentru paguba din vamă, cu pricina vămilor ce s'au aşăzat prin cetăţi. 14.000

Face suma . . 20.000

Iar peste tot, toată suma din 2 ani 1810 şi 1812 face 104.246

Pretenţii din anul 1812

Dela 2.700 familii câte 12 lei fac 32.400

Pentru paguba din vamă, cu pricină vămilor de prin cetăţi 14.000

Face suma . . . 46.400

Iar peste tot toată suma pe trei ani 1810, 1811, şi 1812 face 150.646

Infiinţarea eparhiei Chişinăului şi Hotinului—1813

ACTE[1].

2. Mitropolitul Gavriil se pregăteşte să predea Mitropolia Moldovei şi să treacă la Chişinău.

Către exarhiceasca noastră Dicasterie.

Cu ocazia că noi trebue să ne mutăm din Iaşi în alt loc, după hotărârea păcii încheiată de Rusia cu Poarta otomană, dispunem să se cerceteze toate veniturile şi cheltuelile mitropoliei Moldovei, dela timpul intrărei noastre în conducerea ei, cât şi să se alcătuiască opis de toate clădirile mitropoliei şi odoarele din vestmântărie, făcute pe vremea conducerei noastre, şi făcând acesste socoteli şi opis, să ni se înnainteze nouă să le cercetăm, ca să facem privitor la ele cuvenita dispoziţiune.

1812, Iulie 29.

Gavriil Mitropolit şi Exarh.

Nr. 767.

Originalul în ruseşte, semnat de mitropolit, în *Arhiva Consiliului eparhial* din Chişinău, dosar Nr. 224/1812, fila 5.

3. Mitropolitul Gavriil la plecarea sa din Iaşi, expune înnaltului comandant al armatei, amiralul Ciciagov, situaţia din trecut şi cea actuală a Mitropoliei Moldovei.

Escelenţa Voastră, Milostive Domn,

In ce stare am găsit eu Mitropolia Moldovei la intrarea mea în conducerea ei, atât în privinţa datoriilor acestei eparhii cât şi în privinţa odoarelor bisericeşti şi a stărei economice a instituţiunilor şi în ce stare se află ele acuma, despre acestea alăturez o

1. In legătură cu referatul din nr. 1 al revistei.

scurtă dare de seamă spre cunoştinţa Escelenţei Voastre, neîndoindu mă că Escelenţa Voastră în dreptatea spiritului Vostru veţi da muncei şi serviciului devotat dreptate, fiindcă eu de nimic alt mai mult nu m'am ocupat în calitatea mea actuală, de cât numai de binele turmei mie încredinţate şi pentru a arăta încrederea care a avut-o Suveranul şi Sf. Sinod şi a ţine cinstea Arhiereilor Ruşi.

In sfârşit încredinţându-mă milei şi bunei voinţi a Escelenţei Voastre, cu adevărat şi devotat respect, am cinste a fi al Escelenţei Voastre, Milostive Domn.

1812 August 8, Iaşi.

O copie depe concept, fără număr, *ibidem*, dosar nr. 224/1812 fila 3

Scurtă dare de seamă de starea Mitropoliei Moldovei.

In anul 1808, în luna Iunie, când Inalt Prea Sfinţia Sa Mitropolitul şi Cavaler Gavriil, membru al sfântului Sinod şi Exarh al acestora în Moldova, Valahia şi Basarabia am intrat în conducerea Mitropolieii Moldovei, am găsit în grele şi multe datorii cu mari procente, ajungând la suma de două sute de mii lei, din care cauză am fost nevoit să cer asigurarea unei sume deosebite pentru întreţinerea personalului rus, aflat pe lângă Mitropolie şi anume: Dicasteria exarhicească, şi personalul preoţesc, care se şi arată mai jos; menţionatele datorii şi mari neajunsuri a avut această Mitropolie în privinţa odoarelor bisericeşti şi chiar de nevoia clădirilor pentru slujbe.

In timp de 4 ani de ocârmuire a Inalt Prea Sfinţiei Sale s'au făcut următoarele:

1) s'a construit în Mitropolie o clădire, în care se află masa frăţească, care nu era mai nainte, cu beciuri, bucătărie, brutărie şi alte servicii, pentru care s'au cheltuit . . . . 35000 lei

2) s'a înnoit şi s'a înmulţit vestmântăria cu vestminte arhiereşti şi preoţeşti şi odoare bisericeşti, în sumă de . . . . 12563 „

3) s'au cumpărat vii şi livezi şi s'au construit acolo clădiri în suma de . . . . 25000 „

4) s'au turnat două mari clopote, pentru care, afară de arama, dăruită de decedatul fost comandant contele Camenschi, al doilea şi afară de ajutoarele dela diferite persoane, s'au cheltuit din sumele Mitropoliei . . 15000 „

5) pentru toate clădirile şi averea şi pentru toate cheltuelile de întreţinerea casei mitropolitane, a servitorilor, soborul monahal şi Consistoriul, şi pentru întreţinerea fiecăruia cu leafă anuală, nu numai că nu s'au mărit datoriile, dar cu ajutorul vistieriei Moldovei şi cu jertvirea veniturilor proprii ale Mitropoliei s'au plătit datorii şi capital şi procente . . . . 135753 lei

Conceptul în ruseşte corectat de mitropolit, *ibidem*, dosar nr. 224 din 1812, fila 4.

Mitropolitul Gavriil comunică amiralului P. V. Ciciagov, planul său pentru înfiinţarea unei eparhii între Prut şi Nistru şi-i cere concursul.

Escelenţa voastră, milostive Domn,

Când am fost în St. Petersburg, în urma ştirilor primite acolo despre încheierea păcii cu Poarta Otomană, după care râul Prut s'a desemnat ca graniţă şi toate pământurile aflate între Prut şi Nistru s'au alipit către Rusia, Sf. Sinod şi Domnul Oberprocuror al său, discutând despre înfiinţarea unei noi eparhii, în această nou alipită provincie, având în vederea mulţimea bisericilor în această provincie, care sunt în număr de 749 la 757 sate şi târguri, apoi şi din cauza depărtărei acestui pământ de alte eparhii ruseşti şi din pricina feluritelor limbi şi obiceiuri ale noroadelor ce trăiesc în această provincie, ei propun ca eu şi vicarul meu episcop şi cu tot personalul exarhicesc să mă mut în această eparhie.

Eu, după ştirile locale ale acestei provincii, am raportat că pentru catedra arhierească e mai potrivit dintre toate celelalte locuri oraşul Chişinău, din cauza situaţiei lui în mijlocul provinciei, apoi are o populaţie numeroasă şi se poate folosi cu pădurile şi cu alte mijloace pentru viaţă; şi fiindcă în această nouă eparhie eu aş putea avea măcar indirect foloase fără să îngreuiez Statul cu cheltueli noi, mi-am dat părerea că: 1) mănăstirea Căpriana, situată la distanţă de 25 vârste de oraşul Chişinău şi care-i închinată mănăstirei Zograful dela Atos, să fie ca o vilă a casei arhiereşti, trimiţându-se la acea mănăstire din Atos embaticul sau un ajutor anual care se trimite deobicei până acum; 2) mănăstirea sfinţilor Arhangheli, aşezată chiar în oraşul Chişinău, să fie desem-

nată pentru locuința episcopului vicar, trimițându-se embaticul prestolului patriarhului din Ierusalim, căruia e închinată această mănăstire sf. Arhangheli; această părere a mea a primit-o ca bună Domnul Oberprocuror, Alteța sa contele Nicolae Golițin, și mi s'a dat mie însărcinarea ca, venind în Moldova, să lucrez o expunere amănunțită despre aceasta cu raport sf. Sinod, înnaintând-o Alteței sale pentru a o aduce la cunoștința Măriei Sale Impăratului. Și astfel eu, după monarhiceasca voință, ce mi s'a lămurit la 7 Iunie de către acest Domn Oberprocuror al Sinodului, m'am înnapoiat la turma mea.

Acum, fiindcă se apropie vremea mutărei peste Prut, eu prea plecat vă rog, milostive Domn, a ordonà cui se cuvine, ca să mă ajute la mutarea din Iași la Chișinău și în așa fel ca, până-mi voi face în Chișinău locuințele necesare, să am o locuință pentru tot personalul meu și dicasterie; binevoiți a dispune să mi se caute numărul de case trebuincioase cât și să nu întârziați a da Domnului guvernator civil din provincie dispoziția ca să mă ajute să înființez în casa arhierească un seminar duhovnicesc, în care scop sf. Sinod mi-a și trimes aici doi profesori din Rusia; această școală va fi ca o mângâere și bucurie pentru poporul moldovenesc. Pe lângă acestea, îmi iau îndrăzneala ca să ordonați Domnului Guvernator civil să mi se însemne din veniturile acestei noi provincii, pentru întreținerea casei arhierești și a personalului, până se vor face cuvenitele dispozițiuni, o sumă anuală ce-o veți găsi cu cale, comunicându-vă totodată că acest întreg personal, după aprobarea Măriei Sale, primia 40000 anual ca salar și întreținerea lui, afară de veniturile Mitropoliei Iașilor.

In sfârșit, încredințându-mă eu și turma ce conduc, milostivirei și bunăvoinței a înnaltei Voastre Escelenți și implorând asupra Voastră în toate sfintele Voastre intențiuni și fapte mari binecuvântarea Atotputernicului ceresc și ajutorul Lui, cu deosebită onoare către persoana Voastră și supunere sunt

al înnalt Escelenții voastre,

milostive Domn,

slugă prea plecată și rugător

Nr. 769 *Gavriil Mitropolit și Exarh*".

1812 August 6

Conceptul în rusește, corectat și semnat de mitropolit, *ibidem*, dosar nr. 224/1812, fila 1—2.

Mitropolitul Gavriil intervine pe lângă amiral Ciciagov, ca să dispună limitarea jurisdicției bisericești a eparhiilor de Iași și Huși peste Prut, unde se înființează o nouă eparhie.

Fiindcă Escelența Voastră, numind Guvernatorul civil în partea Moldovei ce se află de a stânga Prutului, alipită către Rusia și în Basarabia, ați binevoit a dispune ca Divanul Moldovei să comunice locuitorilor din acele părți ca ei în viitor să nu se mai adreseze Divanului, ci domnului Guvernator civil; (cum) în ce privește partea duhovnicească deasemenea trece acolo nu numai parte din eparhia Mitropoliei, ci și o parte a eparhiei Hușilor și anume: județele Codrului, Hotărnicenilor, Grecenii, Sorocii, fostul Lăpușna, alipit la Orhei, oare nu veți binevoi prin cine veți găsi de cuviință să se dea de știre episcopului Meletie de Huși, de partea dreaptă a Prutului, cu episcopia și o parte din eparhia sa ce rămâne, fiindcă și aceste locuri trec la Rusia, să fie și din partea duhovnicească, ce nu se află sub supravegherea lui, și pentru aceasta să nu aibă nici o legătură cu acea tagmă, căreia i se va face cunoscut de mine ca în viitor preoțimea cu toate afacerile sale să se adreseze mie.

Potrivit dispoziției sfântului îndreptător Sinod, din această provincie din nou alipită se va face o nouă eparhie și [cu d casteria mea].

Nr. 818
1812 August 9.

Conceptul în rusește, corectat de mitropolit, *ibidem*, dosar nr. 224 din 1812, fila 7.

Dispozițiunea înnaltului comandant al armatelor de Dunăre, amiral Ciciagov, către Sturza, sfetnic de Stat și cavaler.

Nr. 1220 din 19 August 1812.

Mitropolitul și Exarhul Gavriil propunând să se mute din Iași în orașul Chișinău, mă roagă 1) ca până să se facă acolo locuințele necesare, să dispun ca să i se dea lui și personalului său și dicasteriei casele trebuitoare, 2) să-i ajut ca să facă pe lângă casa arhierească un seminar teologic, pentru care sfântul Sinod

i-a însemnat şi doi profesori, 3) să i se facă lui şi pentru personalul său din veniturile nouei provincii căpătate o sumă de bani pentru întreţinerea casei arhiereşti şi întregului personal pe un an, până ce s'or lua cuvenitele dispoziţii şi se va da suma ce-o vor binevoi, lămurind totodată că acest personal primea după hotărârea Măriei Sale Impăratului, 40000 lei anual, pentru salarii şi întreţinerea lui, afară de veniturile Mitropoliei de Iaşi.

Făcându-vă cunoscut Escelenţiei Voastre despre acestea, vă împuternicesc să daţi cuvenitele dispoziţiuni ca să se pregătească pentru venirea Inalt Prea Sfinţiei Sale în Chişinău locuinţe potrivite atât pentru Inalt Prea Sfinţia Sa cât şi pentru personalul Dicasteriei.

In ce priveşte Seminarul, după cum vi se pune în vedere prin măsurile luate despre învăţământul în acea provincie ca să vă stăruiţi ca treptat să se deschidă şcoli populare, să vă învoiţi cu Mitropolitul Gavriil asupra tuturor măsurilor pentru înfiinţarea seminarului şi a şcoalelor. Să vă stăruiţi a da Inalt Prea Sfinţiei Sale la nevoe ajutorul necesar, îndeosebi pentru întreţinerea sa şi a personalului, luând înţelegere să faceţi un proect de ce sume vor fi necesare pentru aceasta din veniturile nouei provincii căpătate, şi, socotind veniturile, ce sumă s'ar putea da. Despre acestea mi se va comunica spre întărire.

Copie în ruseşte, *ibidem*, dosar nr. 224/1812, fila 9 şi 85.

Ciciagov răspunde Mitropolitului Gavriil de măsurile luate, în urma cererilor sale.

Inalt Prea Sfinţite Stăpâne
Milostivul meu Domn şi Arhipăstor!

Ca urmare raporturilor Inalt Prea Sfinţiei Voastre către mine Nr. 769 şi 818, eu mai întâi am dat dispoziţii Guvernatorului civil, domnului Sturza, ca să ia cuvenitele măsuri cu privire la mutarea Voastră în Chişinău, despre care măsuri veţi binevoi a luà cunoştinţă mai pe larg din alăturata, la aceasta, copie a dispoziţiei mele către domnul Sturza; al doilea, m'am adresat domnului senator Crasno Milaşevici, preşedintele divanurilor, ca el să dea de ştire Episcopului Meletie de Huşi că, judeţele ce aparţineau eparhiei sale de partea stângă a Prutului, nu mai fac parte din ocâr-

muirea sa duhovnicească și deaceea să nu mai aibă nici o legătură cu acea tagmă duhovnicească.

Eu n'am scăpat din vedere a spune domnului Senator ca să vă dea tot sprijinul de care veți avea nevoie când vă veți mută dela Iași în orașul Chișinău.

Al Inalt Prea Sfinției Voastre prea plecată slugă *P. Ciciagov*".

Nr. 1221 19 August 1812, Iași.

Originalul în rusește, *ibidem*, dosar nr. 224/1812, fila 8, înregistrat sub nr. 464 din 19 August.

Adeverință de predarea Mitropoliei Moldovei la trecerea mitropolitului Gavriil în Basarabia.

Vreme de patru ani, în cari I. P. S. Mitropolit, Exarh și Cavaler Gavriil, a ocârmuit Mitropolia Moldovei, s'a arătat un adevărat patriot și desăvârșit ocrotitor în folosul și buna orânduire a acestei Mitropolii, astfel că prin osârdia și stăruința I. P. S. Sale, atât cu ajutorul Patriei cât și din veniturile Mitropoliei, s'a plătit cea mai mare parte din datorii, cu cari era încărcată Mitropolia. A zidit clădiri și a pus clopote în Mitropolie, cari clădiri și clopote erau foarte necesare, a făcut veșmântăria, a cumpărat o vie, a construit acolo o casă și acareturi, toate acestea din veniturile Mitropoliei, făcându-le numai cu bună învoirea I. P. S. Sale și fără datorii, cari, cum am spus mai sus, în mare parte s'au micșorat.

Pentru aceasta și rămâne Mitropolia recunoscătoare I. P. S. Sale pentru aceste mari binefaceri, săvârșite în atât de scurt timp, și întrucât acum I. P. S. Sa se mută în altă eparhie, a predat Mitropolia Moldovei nu numai cu toate proprietățile ei, nelăsând asupra ei nici o datorie, ci și cu agonisirile mai sus arătate, pentru a căror adeverire îi dăm din partea mitropoliei această scrisoare cu semnătura cuvenită.

[Pe original e semnat]

Mitropolit Nicodim de Sinad și Epitrop al Mitropoliei Moldovei
Arhimandrit Chiril, locțiitor al Mitropoliei
Iconom Isaia
Secretar *Chelar Constantin*.

1812 Septembrie 20. Iași.

Originalul moldovenesc, nu l-am găsit; textul de mai sus este traducere depe versiunea rusă a originalului, făcută de mitropolit; *ibidem*, dosar nr. 224/1812, fila. 35.

Mitropolitul Gavriil înnaintează Oberprocurorului sinodal principile Goliţin, proectul pentru înfiinţarea unei noui eparhii între Prut şi Nistru, şi-i cere sprijinul său în apărarea preoţimei de aici.

Prea luminate Prinţ, Milostive Domn şi Binefăcător

După întoarcerea mea dela S. Petersburg la Iaşi, am raportat Luminărei Voastre că am avut intenţia ca mai întăi să mă văd cu d-l Comandant Amiral Pavel Vasilievici Ciciagov, care pe atunci era tot în Bucureşti, ca să tratez cele cuvenite, şi pe urmă să alcătuesc, potrivit poruncii Escelenţii Voastre, un plan pentru noua eparhie de la Nistru. Diferite împrejurări au fost pricina că nu m'am putut vedea cu Escelenţa sa mai nainte de mijiocul lunii August. Părerile d-lui Comandant, în privinţa acestei provincii nou alipite la Rusia, sunt la fel cu propunerile mele; ş, conformându-mă cu părerea Escelenţei sale şi cu împrejurările de loc şi timp, m'am apucat să alcătuesc planul, care, după a mea părere va fi potrivit pentru noua eparhie în această provincie. Dar fiindcă se apropia vremea ieşirei oştirilor ruseşti din Moldova şi Valahia, am fost nevoit să mă pregătesc pentru plecare din Moldova. In acest scop, predând Mitropolia, cum se cuvine, cu mulţumire boierilor moldoveni, şi primind-o în ocârmuire, după alegerea boierilor mitropolitul Nicodem de Sinad, primind şi cuvenita adeverinţă, pe care o alăturez în traducere, eu cu Preasfinţitul Vicar Dimitrie şi cu tot ştatul meu, am plecat în oraşul Chişinău, aşezat în nou alipita provincie, unde am şi sosit în ultimele zile ale lunii Septembrie. Aşezându-ne aici, cum am putut, în locuinţe strâmte, eu m'am apucat din nou de alcătuirea planului, pe care terminându-l îl înnaintez la aprecierea sfântului Sinod şi a Luminării Voastre.

Plecat rog Luminarea Voastră pentru aprobarea lui şi a nu ne lăsa lipsiţi de ajutorul Vostru binefăcător şi dacă va fi dorinţa Majestăţii Sale Impăratului şi a sfântului Sinod a aproba înfiinţarea acestei noi eparhii, după planul ce am înnaitat, să nu ne laşi, milostive binefăcător, ca preoţimea de aici să dobândiască aceleaşi drepturi de care se bucură preoţimea rusească, ca administraţia civilă să nu aibă nici un amestec în activitatea ce priveşte preoţimea, cum se respectă aceasta în Rusia, ba chiar şi în Moldova, afară de Principele Domnitor nimeni nu se amestecă în afa-

cerile duhovniceşti. Dar cum înnainte de evacuarea oştirilor ruseşti din Moldova, Divanul moldovenesc încetând a mai executà hotărârile d-lui Comandant şi neavând încă Principele său, ş'a însuşit dreptul de a îngădui funcţionarilor zemstvei de a'şi întinde puterea sa şi asupra preoţimei, eu temându-mă că autorităţile civile locale să nu se amestece în partea ce nu depinde de ele, sub oarecare motiv sau oarecare învoire, deoarece se văd înclinări în această direcţie—unii ispravnici cu dela sine putere primesc jalbe asupra preoţimei şi judecă şi hotărăsc fără ştiinţa şi prezenţa delegatului din partea preoţimei,—eu am rugat cu o adresă, a cărei copie o înnaintez, pe domnul Guvernator civil local, pentru apărarea preoţimei de obligaţiile zemstvei şi de angarale, şi d-sa mi-a făgăduit că va da poruncă la toţi funcţionarii Zemstvei în favoarea preoţimei, dar dacă se va primi un înnalt ordin sau chiar o adresă a Luminării Voastre, apoi va fi mai sigur, deci mă încredinţez, pe mine şi biserica provinciei din nou alipite, milostivei ocrotiri a Luminării Voastre.

Nr. 1074
2 Noembrie 1812.

Conceptul autograf al mitropolitului Gavriil, în l. rusă, greu de descifrat, *ibidem*, dosar nr. 224/1812, f. 33—34.

Raportul exarhului şi mitropolit Gavriil către îndreptătorul Sinod cu propunerile pentru înfiinţarea eparhiei Chişinăului şi Hotinului.

În baza tratatului de pace, încheiat între Rusia şi Poarta Otomană, după care pământul cuprins între Prut şi Nistru este alipit împărăţiei ruseşti, iar cellalt rămâne Turcilor, eu n'am putut să mai rămân în Iaşi şi după intervenţiile făcute la comandantul suprem admiralul Pavel Vasilievici Ciceagov, m'am mutat împreună cu Prea Sfinţitul Dimitrie, episcopul Vicar, şi cu tot personalul meu, în această regiune alipită acum împărăţiei ruseşti în oraşul Chişinău, despre care fapt am luat înainte înţelegerea verbală în timpul vizitării mele la Peterburg, în convorbiri despre situaţia creată, cu Inalt Prea Sfinţitul membru al Sfântului Sinod şi cu Escelenţa sa Ober-Procurorul sinodal, principele Alexandru Nicolaevici Goliţin. Domnul Comandant suprem, admiralul Ciceagov, proectând în Chi-

şinău aşezarea administraţiunei regionale, a ordonat guvernatorului civil al acestei regiuni, consilierului de Stat, activ, Sturza, să-mi dea concursul posibil la mutarea şi aşezarea mea în acest oraş. In privinţa aşezării mele în această nou alipită regiune, mă consider obligat a prezenta Prea Sfântului Sinod următoarele propuneri:

1. Fiindcă în această regiune se află 755 sate şi oraşe cu 749 biserici, numărând aci şi bisericile cari făceau parte din eparhia moldovenească a Huşilor, rămasă în partea stângă a Prutului, în 5 judeţe, afară de unele mănăstiri mijlocii, şi câteva sărace şi o mulţime de schituri cu un mare număr de călugări, despre cari la timp va fi înaintat un inventar amănunţit. De aceea, din cauza acestui număr mare de biserici şi a depărtării lor de alte eparhii, dar mai ales din cauza deosebirei de limbă, obiceiuri şi moravuri a populaţiei şi clerului de aci, este necesar a înfiinţa o eparhie deosebită cu numele de a Chişinăului şi Hotinului, dacă Sfântul Sinod binevoeşte a primi această numire, având în vedere că'n Chişinău s'a aşezat autoritatea ocârmuitoare, şi'n Hotin a fost altă dată episcop eparhiot, acordând acestei eparhii noi titlul de mitropolie şi „exarhie", după obişnuinţa clerului local, deprins a avea deosebită cinste şi încredere în catedra mitropolitană.

2. Deşi după părerea unora, eparhia aceasta, după mitropolia Chievului şi rangul de exarh, nu este potrivită pentru mine, fiind însă obişnuit să consider potrivit mie să slujesc ori unde interesele bisericii şi ale patriei cer aceasta, sunt unit de a lua formarea şi conducerea acestei eparhii, având ca ajutor pe Prea Sfinţitul vicar Dimitrie al Tighinei şi Cetăţii-Albe. Rămâne la aprecierea prea sfântului Sinod clasificarea acestei eparhii. Se alătură aci desemnul ştampilei eparhiale spre aprobare. In administrarea acestei eparhii ar fi bine să se îngăduie conformarea cu obiceiurile localnice, când acestea nu contrazic legilor. Căci aceasta este necesar pentru liniştea populaţiunei provinciei nou alipită la Imperiul rusesc, cum şi din cauza că în administraţia civilă îi sunt lăsate fostele drepturi moldoveneşti, cum ne-a comunicat domnul comandant suprem Pavel Vasilievici Ciciagov, rugându-mă şi pe mine a mă conforma cu obiceiurile locale şi în conducerea mea duhovnicească.

Pentru ştatul acestei noi eparhii anexez aci un tablou special: pentru catedrală: un protopop, un econom, doi preoţi,

protodiacon 1, diaconi 3, ipodiaconi 2, cântăreți 4, cor, 2 clopotari; pentru casa episcopală: un eclesiarh, el fiind și casier, un econom, un duhovnic, 2 ieromonahi, 2 ierodiaconi, un secretar. Pentru dicasterie: patru membri, un secretar, un ajutor de secretar, un translator, șef de birou 2, doi copiști pentru scriere rusească, doi copiști pentru scriere moldovenească, buhalter unu, patru păzitori sau portari.

3. Pentru educația copiilor clerului și a slujitorilor bisericești e necesar a înființa un seminar în care, să se învețe aceleași obiecte ca și'n celelalte seminarii. In ce privește limbile să se învețe mai ales și neapărat limba rusă, ca limbă dominantă cea națională moldovenească, ca școlarii să poată predica poporului cuvântul Domnului și morala cea bună, greaca, pentrucă în această limbă sunt scrise originalele dogmelor și ale învățăturilor legii creștine, latina, dela care se trage și se poate îmbogăți limba națională; celelalte limbi după buna voință.

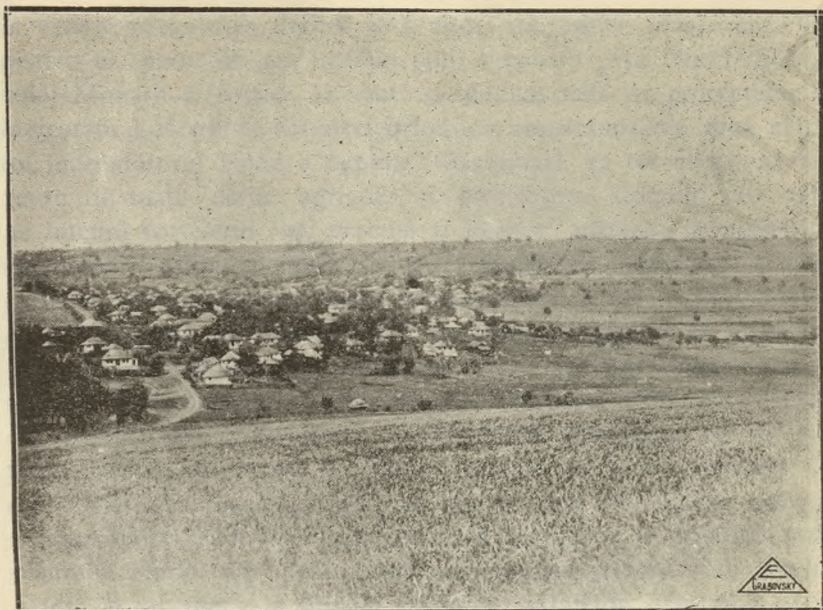
5. Intru cât salarul ce mi se elibera mie și ștatului meu dela divanurile Moldovei și Valahiei, nu se mai eliberează dela întâi ale lunei curente, și veniturile mitropoliei moldovenești i-au rămas tot ei, iar pentru toate aceste instituții, arătate mai sus, și pentru întreținerea lor se cer bani, eu găsesc mijloace pentru înființarea și întreținerea noiei eparhii fără a împovora statul împărătesc cu noui cheltueli. Găsesc că cel mai comod mijloc pentru înlocuirea acestor cheltueli este următorul:

1) A desemna mănăstirea Căpriana cu hramul Adormirei, ce se află în apropierea Chișinăului, închinată mănăstirei Zograf dela muntele Atos, ca o casă episcopală, împreună cu moșiile ei, deși acestea sunt mai sărace față de moșiile celorlalte mănăstiri moldovenești, socotind între aceaste și moșia ce se numește Purcari, ce aparține mănăstirei și se află în Basarabia. Aceasta se compune dintr'un sat cu acelaș nume și a fost dăruită din cele mai vechi timpuri de către principii moldovenești mănăstirei. In timpul Tătatarilor însă a fost stăpânită de Turci, iar pe timpul primului războiu cu Turcii sub Petru cel Mare, când Bosarabia se afla sub administrarea rusească, ea era proprietatea mănăstirei. Casa episcopală va trimite mănăstirei Zograf, ajutorul numit embatic, ce se trimitea mai înainte de stareții mănăstirei Căpriana, adecă 1.500 leva anual și arhimandritului Anfim ce s'a îmbolnăvit câte 500

leva, dacă el se va întoarce din Iași, unde se află și acum sub motiv de boală, și dacă nu va fi bănuit de nesupunere, întru cât face parte din numărul călugărilor moldoveni ce s'au revoltat, adăogând la aceste moșii, din cauza veniturilor mici, și moșia ce se numește Răscăeți, care se află la sud de Purcari.

2) Biserica cu hramul Arhanghelul Mihail, metohul mănăstirei Galata din Iași, ce aparține patriarhului din Ierusalim, să fie desemnată ca catedrală episcopală, căci este mai bună ca clădire de cât altele din oraș, deși mai săracă în veșminte și inventar (vase).

3) A continua perceperea ce s'a făcut fără întrerupere din cele mai vechi timpuri dela clerici, cunoscută sub numele de ploconul episcopului eparhiot câte 10 leva și în folosul școlilor 4 leva, dar micșorată și anume în loc de 10 leva ploconul vlădicesc să se ia numai 7½ dela fiecare cleric, afară de protopopi, economi și cei ieșiți dela serviciu din cauză de boală, bătrânețe, aceștia întotdeauna după bunăvoința episcopului erau eliberați de plată. Pentru înființarea veșmântăriei în noua eparhie și a casei eparhiale, care lipsește, și eu cu statul meu locuesc în case foarte incomode, fiindcă toată clădirea mănăstirei Căpriana e ruinată, să se permită a continua eliberarea chitanțelor de cununie după vechiul obiceiu întărit chiar de gramate domnești, cari se dădeau odată și'n Rusia-Mică. Pentru aceste chitanțe se plătește aci până acum câte 5 leva, fără ca cineva să fie nemulțămit. Dacă plata se va micșora cu 2 lei și se va percepe câte 3, aceștia vor considera ca o mare milă. In ce privește alegerea unui loc potrivit cu rangul meu pentru casa episcopală, respectuos rog, să se mijlociască la cei îndrept. Intru cât însă după legile moldovenești locuitorii de aci, atât cei ce trăesc pe moșiile boierești, cât și cei de pe moșiile mănăstirești nu sunt supuși birului, ci lucrează câte 12 zile pe an și dau zeciuială, iar ceilalți plătesc toți afară de scutelnici ori gradalnicii, cari se dau boerilor și arhiereilor după grad, fiind scutiți de a plăti bir, însă datori în schimb să lucreze zile celor cărora le sunt dați; să se dea tot după legile moldovenești pentru serviciile casei mitropolitane 80 de scutelnici, pentru casa episcopală 40. Din aceste venituri și ajutoare cred că voiu avea cu episcopul vicar și statul meu, o întreținere suficientă. Așa fiind, înființarea și întreținerea acestei noui eparhii, nu va îngreuia haznaua și nici va stârni nemulțumirea clerului, ci-i va bucura, având

3) *Satul Hirova județul Orhei.*

4) *Casa unei călugărițe din M-rea Hirova.*

în vedere micşorarea dărilor şi a altor obligaţiuni pământene. Iar pentru ca clerul de aci, intrând sub sceptrul prea binecredinciosului Monarh al Rusiei, să simtă o îndoită milă şi protecţiune a Majestăţii Lui arătată Bisericei ortodoxe, respectuos rog prea sfântul îndreptătorul Sinod a supune discuţiunei ca tot clerul să fie scutit de toate dările agricole şi încartiruire, drepturi de cari se bucură tot clerul rus, precum şi despre apărarea de apăsările răscumpărătorilor de moşii, cari iau zeciuială din sămănături şi alte produse ale preoţilor şi slujitorilor bisericeşti la fel ca dela ţărani. Abuzile acestea ale funcţionarilor şi răscumpărătorilor de moşii nu le-am putut înlătura până astăzi, cu toate ordinele comandantului suprem şi ale Divanului moldovenesc; chiar aci în hotarele ruseşti, de această parte a Prutului, nu încetează plângerile ce vin din toate părţile dela preoţi şi slujitorii bisericeşti despre apăsarea ce o fac mai ales răscumpărătorii de moşii. Incă mă consider obligat a mai raporta, că'n baza canoanelor sf. părinţi şi a ordinelor prea sfântului Sinod, mă silesc a micşora numărul prisositor al clerului sătesc şi a-l aduce la situaţia conform statutelor, care sunt prescrise în eparhiile ruseşti. Este însă greu şi aproape imposibil, fără nemulţumiri comune atât din partea poporului cât şi din partea clerului; căci se consideră ca o călcare a rânduelilor stabilite, dacă biserica parohială nu are doi preoţi. Motivele ce le aduc între altele sunt şi acestea: se poate întâmpla ca preotul să se înbolnăvească atunci când e nevoie a boteza copii slabi, a împărtăşi pe cei bolnavi; apoi, fiindcă întreţinerea clerului de aci se face mai mult din economii şi lucrarea pământului, din cauza sărăciei veniturilor, când sunt doi preoţi ei se rânduesc în aşa fel încât, când unul pleacă pentru trebile gospodăriei, cellalt rămâne în parohie pentru oficierea trebuinţelor creştineşti. Având în vedere acestea, respectuos rog prea sf. Sinod să-mi facă concesiune în această privinţă. Toate acestea le prezint spre cercetare prea sfântului Sinod, aşteptând ordinele cuvenite. Până atunci însă voi conduce clerul din această eparhie, ca unul ce făcea parte din stăpânirea mea, după dispoziţiile date mai înainte, ca un episcop eparhiot.

Nr. 1080.
4 Noembrie 1812.

Conceptul, în l. rusă, *ibidem*, dosar nr. 224/1812, fil. 26—32.

Prințul Alexandru Nicolaevici Golițin, Oberprocurorul sf. Sinod, invită pe Mitropolitul Gavriil să intre în legătură cu Guvernatorul civil al Basarabiei, Sturza, în vederea înființărei noei eparhii, potrivit poruncii împărătești.

Inalt Preasfințite Stăpâne
Milostiv Domn și Arhipăstori,

După arătarea Inalt Preasfințiilor voastre pentru întemeierea eparhiei la țara Basarabiei, Preasfântul Sinod din partea sa, învoindu-să la toate predlojăniile Prea osfinției tale au dat pentru acealea preasupusă anafora împărăteștii sale Măriri. In această anafora, între altele, s'au pus: că mi să încredințază mie să mă corespondarisăsc cu ocârmuirea politicească a locului: întâi, pentru a să însămna loc cuviincios în orașul Chișinăul pentru zidirea casălor arhierești după însuși alegirea înalt preosfințiilor voastre și pentru a să da numitei casă arhierești 7 desătine din grădinile de vii ce să află la Akerman. Al doilea, pentru a să scuti tagma duhovnicească dela Basarabia de toate havalelile pământului și de postoi, precum și să să diiafendeosască de supărăleli ce le fac orândatorii.

I. P. Sa Mărire au binevoit a socoti că mai cu cale este ca pentru acele de mai sus arătate pricini să mă corespondarisăsc eu mai înainte cu Gubernatorul Basarabiei cel politicesc și apoi adunându-să toate înștiințările celetrebuincioasă și punând în măsură în ce chip să s(ă) întimiează cea hotărâtă eparhie, cum și tagma cea duhovnicească cum să fie apărată de amestecarea ceii de pe lature stăpânire, să se aducă anafora I. P. Sale Măriri spre bună luarea aminte. Pe aceasta întemeindu-mă eu, am cinste a scri Inalt preosfințiilor voastre ca să vă corăspondarisăți din partea sa cu D. Grajdanschii Gubernator Sturza. După cuprinderea celor mai sus arătate și puind împreună cu Exelenția sa o deobștie socoteală, să prestavlisăști pentru aceasta Preasfântului Sinod. Și sprea înștiințarea Inalt Preaosfințiilor voastre am socotit a nu fi de prisos a alătura o copie de pe otnoșeniia mea ce am scris către Dum. lucrători Svetnic de stat Sturza. Mai la urmă am cinstea a adăoga că I. P. Sa mărire au binevoit a să duce din Stoliță și eu n'am îndrăznit a țâne pe corieru Preaosfințiilor Voastre aicea până la ho-

tărârea aceștii pricini, care cu întâmplare poate să nu primască în grabă sfârșit; și pentru aceia îl trimit înapoi cătră Inalt Preaosfinția Voastră.

Am cinste a fi i proci.

a Inalt Preaosfinții lor Voastre

pr=a plecată slugă

Cneaz Al.

S. P(etersburg)
1812, Decembrie 9
Nr. 1085

Scrisoarea a fost în limba rusă; originalul va fi rămas în cancelaria personală a mitropoiitului; în arhivă nu se află. Traducerea aceasta, corectată pe alocuri de mâna mitropolitului Gavriil, *ibidem*, dosar nr. 224/1812 fila 54—55.

Cartea pastorală dată de Mitropolitul și Exarhul Gavriil către fiii săi sufletești din noua eparhie dintre Prut și Nistru, cu prilejul începerii activității sale.

Cu mila lui Dumnezeu
A prea sfântului îndreptătoriului Sinod cilen și al aceluiași Exarh și Cavaler.

Tuturor pravoslavnicilor creștini, ci vă aflați cu lăcuința dencoace de apa Prutuiui, în parte care acum den nou s'au stăpânit de pre blagocistivul Impărat Alexandru Pavlovici, a toată Rosie, pace, liniște, milă și tot darul bun rugăm să vi să dăruiască dela milostivul Dumnezeu, iară dela smerenie noastră arhierească blagoslovenie să trimetem.

După păstoriasca noastră datorie n'am lipsit a nu înpărți bucurie me cu toți fii miei cei duhovnicești de opștie, acum într'acest pământ, de Dumnezeu păzit, că întrând stăpânirea a pre blagocestivului Impărat Alexandru Pavlovici a toată Rosie, au ieșit de aice toată frica celor de alt niam, ci au fost în destulă vreme, nu numai megieși răpitori, ci și strașnici stăpânitori narodului și locurilor acestora au ieșit jafurile cu dânșii înpreună prăzile și altele dreptăți cu cari era înpilați lăcuitorii acestui pământ, și au întrat odihna, liniște și siguranție, nădăjduindu-să și alte folositoare rânduele, spre no[ro]ciria norodului dela un mare Stăpânitoriu, atâta de mi-

lostiv, drept și îndurătoriu, că pre blagocistivul Inpărat Alexandru, care pren trimișii săi vă încredințazi că veți vețui supt stăpânirea împărății Sale voi și urmașii voștri slobozi, liniștiți, apărați, ocârmuiți fiind mai mult cu obiceiurile și pravilili pământului vostru, carele ați avut până acum, nefiind nimărui supuși fără numai înpărăţii sali, prin ocârmuirea ci au rânduit, ear cătă purtare de griji are pentru liniște și bună petrecirea voastră și de aici puteți să cunoașteți, că pentru mai mare folosul vostru, au rănduit ocârmuitori asupra voastră cu nume de Gubernator pre unul den cei mai de bun niam al Moldaviei și patriot, ca exelenția sa lucrători, sfetnic a Statului și Cavaler Scarlat Sturza, care vă știi nu numai limba ci și pravilili și obiceaiurile pământului, și pentru aceia întru toate esti gata a vă ajuta și a vă mângâe, iar ocârmuirea Bisăricească au binivoit a o încredința noaî, și așa după înnalta inpărătească milă aveți atâta în ocărmuirea besăricească cât și în cea politicească pre cei întăi ocărmuitori den niamul și limba voastră, cu cari putându-vă înțălege urmează să fiți totdeauna ascultați și îndreptați. Pentru aceea dară de au și îndrăznit cineva a semăna clivitire și a vă îngrozi că supt stăpânirea Rosii veți fi podani Boerești și vă vor lua copii cu sila la oaste și alte asemene niște vorbe ca aceste, să știți că sânt dela niște răzvrătitori, voitori de rău, care pizmuesc norocirei voastre și să silesc a vă tragi la jugul cel vechiu al jăfuirii, cărora nu trebui a da nici o ascultare, ci încă a-i însemna și a-i arăta ocârmuirii, ca să-și ia plata răzvrătirii sale.

Cucerniciili voastre protopop de pe la ținuturi și blagocini adică purtătorii de griji pentru bună orânduiala Bisăricilor veți ave purtare de griji a arăta norodului și poporănilor că nici sănt nici vor fi podani a nimărui, fără numai supuși pre blagocestivului Inpărat, cum că și înpărătiasca Sa mărire nu numai că hotărăște unile ca aceste, ci încă denpotrivă voești ca norodul moldovenesc de supt Stăpânirea Sa să fii slobod petrecând în pace și în liniște, și să să ocârmuiască mai mult cu obiceiurile și pravilili ci au avut den vechiu.

Lângă aceasta am socotit a vă înștiința că atât scaunul Mitropoliei noastră cu episcopul Basarabiei, care este rânduit spre ajutoriu noao cu dicastereiea, adică cu judecătorie bisăricească supt povățuire noastră, și cu tot ștatul nostru precum și Gubernia cu Divanul și cu tot ștatul ei, s'au așăzat în orașul Chiși-

năului, că la mijlocul aceştii de nou câştigate provinţii, pentru îndemnarea lăcuitorilor, care având trebuinţile ori la ce bisăricească ori la ce politicească ocârmuire cu lesnire vor putea veni şi fără zăbavă îşi vor lua hotărârea sa, neîngrijindu-să nici pentru dare de ruşferturi, nici de vicleşugurile apucăturilor, pentru că acest fel de fapte ci sânt împotriva dreptăţii şi a pravililor vor fi izgonite dela ceste judecătorii ci să află supt stăpânirea iubitorului de adevăr şi pre milostivului Marelui Inpărat Alexandru.

Rămânând dar că toţi de opşte cei ce v'aţi învrednicit acum a întra în stăpânire unui oblăduitoriu Inpărat, prea binecredincios, pre blagocistiv, de opştii apărătoriu a pravoslavnicii bisărici şi a tuturor pravoslavnicilor creştini diiafendeositori dreptăţii şi prea milostiv Stăpân, să daţi de a pururea mulţămită lui Dumnezeu, cu bucurie toţi cu un duh şi cu o inimă să vă arătaţi credinţa şi osirdie cătră acest pre milostiv Stăpânitoriu şi supunere cătră trimeşii săi, ocârmuuitorii aceştii de Dumnezeu spăsite provinţii, care să silesc şi privigheiază pentru bună starea şi ferecirea voastră, rugându-vă lui Dumnezeu cu inimă driaptă pentru pre blagocestivul Inpărat Alexandru Pavlovici, pentru toată prestrălucita înpărătească familie şi pentru toată curte şi ostaşii lui, iar darul Domnului nostru Iisus Hristos şi blagoslovenie smerenii noastre să fie cu voi cu toţi. Amin.

Concept în ruseşte, corectat de mitropolit, *ibidem*, dosar nr 224, din 1812, fila 42—44, iar o traducere în moldoveneşte, scrisă curat, *ibidem* fila 45—46

Mitropolitul Gavriil cere părerea guvernatorului civil, Sturza, al Basarabiei, pentru înfiinţarea noei eparhii.

Escelenţă şi Stimate Domn,

După transferarea mea cu tot personalul din Iaşi în oraşul Chişinău, am avut datoria să raportez Sfântului Sinod ca membru şi Exarh al acestuia, atât de locul aflării mele cît şi despre starea Bisericii pravoslavnice şi a clerului din regiunea anexată la imperiul rusesc, cu propunerea de a se înfiinţă aci o nouă eparhie. Sfântul Sinod, luând propunerea în considerare şi cheltuielile lor potirvite cu imprejurările timpului şi ale locului, cu consimţimântul tuturor aprobând raportul a făcut un referat pe numele M. S. Impăratului.

Cum în acest referat între altele s'a stabilit, că se dă dreptul Domnului Ober-Procuror al Sfântului și Ocârmuitorului Sinod, Principelui Alexandru Nicolaevici Galițin, a intra în relații, despre unele măsuri privitoare la concursul guvernului civil, cu autoritățile civile locale, Majestatea Sa Impăratul a binevoit a recunoaște dê bine, ca Alteța Sa Principele Galițin în prealabil să intre în relații despre cele trebuitoare cu autoritățile civile locale și apoi să se prezinte Majestății Sale.

In urma acestora, Alteța Sa îmi comunică, că a trimis o adresă Escelenței Voastre în această chestiune, depe care adresă am și copie, și îmi acordă dreptul de a intra în legătură cu Escelența Voastră despre celc scrise mai sus și, de comun acord formând o părere în chestiunea arătată în adresa Alteței Sale către Escelența Voastră, a o prezenta Sfântului Sinod.

Ca urmare, alăturând aici copie depe adresa Alteței Sale D-l Ober Procuror către mine în traducerea moldovenească, respectuos rog Escelența Voastră de a nu mă lipsi de sprijin în chestiunea de mai sus, ca și eu, în baza comunei înțelegeri cu Escelența Voastră să pot din timp îndeplini cererea Alteței Sale, potrivit ordinului său.

Am onoarea a fi al Escelenței Voastre cu sârguincioasă sti mă și devotament.

Nr. 1253
1812, Decembrie 31

Conceptul, în limba rusă, *ibidem*, dosar nr. 224/1812, fila, 56—57,

Const. N. Tomescu.

Atlasul în învățământ

de
General Scarlat Panaitescu,
Conferențiar Universitar.

Atlasul, prin hărțile sale, ne deschide porțile unui nou mijloc de cultură. Prin el cuprindem, ușor, relațiunile spațiale întinse și complicate. Ca să ne folosim de acest mijloc trebuie să ne obișnuim cu cunoașterea și interpretarea lui. In acest scop, el s'a impus în învățământ, chiar de la primele sale clase.

Copilul își desmorțește prin hartă simțul de orientare, iar omul matur găsește încă un statornic și precis sfătuitor.

Astăzi, învățământul geografic se dă în întreg învățământul școlar și el se impune în întreaga educație a vieței, cu o putere de sinteză deosebită.

Geografia alături de religie, istorie și studiul limbei natale constitue principala pârghie de educație națională.

În învățământul primar, harta se impune într'un anumit aspect, fiindcă acest învățământ este închinat întregei muncitorimi.

Noi ne-am înscris ca ideal național să stingem cu totul analfabetismul, ca omul să înțeleagă bine—facerile libertății, acest frumos apanagiu social, caracteristicul civilizației noastre. El trebue dar să simtă adânc acest dar social; și minima zestre culturală, cu care poate să-și îngrădească conștiința și să beneficieze de situațiunea sa de om civilizat, este învățământul primar.

În acest învățământ, harta trebuie să ne desvolte simțul de orientare; în ea trebue să găsim călăuza cea mai sigură a acțiunilor noastre și să deștepte în conștiința noastră noțiunea cea mai precisă asupra poziției ce ocupăm și asupra drepturilor și obligațiunilor ce decurg pentru noi, din faptul că ocupăm locul în care trăim.

În acest mod înțelegem să se desvolte programul geografic primar; când în clasa II-a, ne ocupăm de problema orientării; când în clasa III-a dezbatem purtarea de călăuză a hărții, în relațiunile ce ne putem creia în cuprinsul orașului, plasei, județului și țării, iar în clasa IV-a ne fixăm poziția pe glob, cu drepturile și obligațiunile ce ne impune situațiunea privilegiată ce ocupăm.

Acum nu-i cazul să ne oprim la un anumit continent, ci să prindem întreg globul, în care, în aceiași scară de desvoltare.

În învățământul secundar, destinat conducătorilor imediați, acelora cu care încadrăm marea masă a muncitorimei, se urmărește o îndoită problemă de educație: acea politică și acea economică, pentru ca să ne mărim solidaritatea și consolidarea, ca popor și stat.

În acest învățământ, cursul de geografie, și eu mă refer special numai la hartă, trebue să ne inspire de îndoita necesitate: pregătirea pentru învățământul liceal, de o parte; pe de alta, formarea maturității acelora ce-și opresc cultura generală cu terminarea acestui învățământ și în care urmează să concentrăm atâta răspundere și inițiativă în viață.

Privind învățământul ciclului secundar, sub acest aspect, vom consacra anul I—învățământului României, anul II—Europei și anul III—continentelor, punând necontenit în toți acești trei ani de învățământ, interesele țării noastre. față de ale Europei și de ale celorlalte continente, arătând cum se poate intensifica relațiunile de schimb și îmbunătăți felul de muncă al locuitoritor, având în vedere situația noastră geografică privilegiată.

Dacă trecem la invățământul *aplicat* secundar, ca și pentru cel primar, în ceiace privește geografia, nu se va insista, în mod preponderent, decât numai asupra părții economice, considerată din tripul punct de vedere: acel al producției, industriei și comerțului, în cadrul specializării fiecărui învățământ aplicat.

In toată această dezvoltare a învățământului secundar, vom amănunți părțile de geografie fizică, istorică, matematică numai atâta cât este nevoie, pentru a se putea face expunerea politică și economică a învățământului geografic.

Dacă trecem acum la învățământul închinat conducătorilor superiori, trebue să găsim în el izvorul cel mai fecund de înțelegere, interpretare. inițiativă și de răspundere a muncii și activi-

tăţii noastre. Individualităţile de elită, acele care orintează şi solidarizează massele, trebue să reprezinte prin cultura lor, prevederea, progresul, succesul, iar nu parazitizmul şi sentimentul de trăitori pe spatele muncitorimei.

Cu un asemenea scop, învăţământul superior se subdivide în două subcicluri: liceal şi universitar.

Invăţământul liceal, are în vedere aspectul descritiv şi evolutiv; învăţământul universitar desprinde aspectul cauzalist prin amănunţirea influenţei celor trei mari factori geograficic: Omul, Pământul şi Cerul.

Omul factor preponderent, centru dela care porneşte şi care deslănţue întreaga activitate ce ne-a condus la civilizaţia de astăzi. Pământul, dar nu în cadrul său inert, ci ca locuinţă a omului, supus şi el evoluţiei şi ascultând de legile naturei, care-i determină: forma, mărimea şi întreg procesul de fenomene, ce se desfăşură pe suprafaţa sa, proces ce nu-şi încetineşte un minut mersul şi pe care noi căutăm să-l înţelegem şi să-l urmărim în întreaga noastră existenţă; în fine Cerul care ne fixează locul în Natură, şi cu el, acel al destinelor noastre.

Aceste considerente ne fixează înşirarea naturală a învăţământului geogralic în subciclul liceal, şi anume: în classa IV-a, geografia istorică şi etnografică; în clasa V a, geografia economică; în clasa VI-a, geografia fizică şi în clasa VII-a, geografia matematică.

După absolvirea învăţământului liceal, conducătorii speciali se diferenţiază, specializindu-se în grupuri, pe timpul învăţământului universitar.

In învăţământul aplicat superior, se va amănunţi mai adânc, geografia economică, văzută prin prizma spacializării şcoalei respective.

Revenind la învăţământul universitar al geografiei în aspectul său cauzalist, socotim că ordinea de predare, trebue să se inverseze, trecând acum dela geografia matematică, prin cea fizică, la cea economică şi istorică.

Pentru a invedera încă mai mult folosul învăţământului geografic, voi reaminti că în marile fabrici din Occident şi-a făcut de curând apariţia, alături de Inventator şi Geograful. Unul cu atribuţiuni de perfecţionare şi organizare a muncii, altul cu desfacerea produselor muncei.

Am rămas cu adăvărat surprins, când am găsît în țara noastră geografi — universitari străini, studiind materiile prime, gusturile și necesitățile clientelei de la noi..

Aproape în toate faptele vieței noastre dăm un puternic substrat geografic.

In războiul mondial cu toate bănuelile cenzurei, care însă nu cenzura și vantitatea, căci avea nevoe de ea, spre a solidariza, în sacrificiu și jertfe, întreg poporul, toate informațiile de succes erau sprijinite pe hărți și schițe. De aceste documente, singurile nesuspectate, s'au folosit prizonierii în evadările lor pentru a se călăuzi în tot lungul drumului de espiație și de evadare.

In rezumat harta și atlasul este un vade-mecum de fiecare minută în viața și activitatea noastră; o călăuză sigură, cu care înfruntăm necunoscutul.

Am mers atât de departe cu evoluția acestui simț, așa că astăzi s'a impus nevoia unui atlas de buzunar, care întocmai ca și ceasornicul, să ne călăuzească fiecare minută a noastră.

Termin cu celebrul exemplu descris de:

Vivien de Saint-Martin, în lucrarea sa: «Histoire de la Geographie» „Descoperirea Americei de Cristofor Columb“.

Lui Cristofor Columb, tânăr îi plăcu navigația și toate ramurile științifice în atingere cu navigația. Către vârsta de 30 ani (în 1476) se duse la Lisabona.

Portugalia în acea vreme, era locul de întâlnire a tuturor acelor ce se interesau de marile călătorii pe mare.

Columb în 1477, interprinse o expediție în mările nordice.

In intervalul dintre expedițiile sale studià cosmografia și desemnà hărți marine, ceiace însemnà pentru epoca de atunci o cultură și o experință, ce depășea mijlociul și caracteriza pe omul de elită.

Iată cum se descrie însuși Columb:

De tânăr am navigat, timp de mai bine de 40 ani. M'am ținut în strânse legături cu toți acei ce m'au putut luminà în această problemă. Cunosc știința astrelor, matematicile; desemnez cu ușurință și precisie; am studiat în toate direcțiile tot ce s'a scris în Geografie.

Am vizitat Orientul, Apusul și Nordul. Am văzut Englitera de multe ori, deasemenea și coastele Guienei et.

Cu un cuvânt, Cristofor Columb a cunoscut bine mările şi a înconjurat Anglia.

Desemnà bune planisfere marine şi citea mult.

Pe Columb îl frământau şi idei mistice, când el concepu ideia să găsească Orientul prin Occident, ideie ce-l conducea la doctrina sfericităţii pământului.

Un reputat matematecian al epocei, Foscanelli, din Florenţa, răspunde lui Columb în 1480, cu privire la călătoria de a căuta Orientul prin Occident, trimiţindu-i şi o hartă pe care el desemnase emisfera cu cuprinsul Africei şi Asiei, figurând insulile şi locurile de pe intinerarul ce Columb îşi propunea să urmeze.

Această hartă a servit lui Columb în prima din cele 3 călătorii ce el a făcut în America.

După această hartă şi după calculile proprii (bazate pe greşeli grosolane de longitudine) el socoteà că nu erau decât 90 g r ade în loc de 200 grade, intervalul dintre insulile Canare şi Asia orientală, distanţă evaluată pe paralelul insulilor Canare, la 1100 leghe în loc de 3000, adică numai cinci săptămâni de navigaţie.

Dacă el ar fi bănuit atunci realitatea, desigur că n'ar fi îndrăznit să interprindă această călătorie, pe care el a început-o la 3 August 1492.

Cristofor Columb a uzat de următoarea stratagemă în timpul acestei călătorii: ţinea două registruri de drum—unul personal, notând exact arătările ce aprecia; şi altul pentru a fi consultat de mateloţi, cu mult scurtat în aprecieri.

După scurgerea timpului dedus depe hartă, pământul nearătându-se, echipagiul a început să murmure la distanţa de 707 leghi, după registrul exact şi de 584 după cel public, în momentul când insula Zipangu—pământul cel mai oriental al Asiei,—depe harta lui Toscanelli, trebuia să li se înfăţăşeze.

Cristofor Columb, în înregistrările sale, nu avea cunoştinţă de curenţii ce micşorau iuţeala, aşa că cifra din registrul public se apropie mai mult de realitate, decât cifra ce el o credea exactă şi care era notată în registrul său personal.

In noaptea de 11 spre 12 Octombrie, zăreşte uscatul din o insulă din Antile, denumită mai târziu San-Salvador, şi pe care Columb a crezut-o tot timpul vieţii sale ca făcând parte din archipelagurile depe coasta Asiei.

Moşiile mănăstirii Suceviţa (Bucovina) în Basarabia de jos [1].

de T. G. Bulat.

In urma răpirii părţii de sus a Moldovii de către Austriaci, in 1774, aceştia spre a rupe orice legătură cu ţara mamă au luat dispoziţiuni ca să se lichideze mai ales chestiunea moşiilor particulare şi mănăstireşti. Sistemul introdus fu acela, ca nimeni din cei rămaşi în Moldova ciuntită să mai aibă stăpâniri în aşa numita Bucovina, cât şi cei din această provincie să nu mai posede ceva, peste cordon! Reciprocitatea era urmărită cu scop şi atenţie de stăpânirea dela Viena. Lucrurile au durat multă vreme şi era nevoe de intervenţia Domnitornlui Moldovei cum am arătat aiurea [2]. Din actele ce urmează să constată că mănăstirile bucovinene aveau stăpîniri şi în Moldova din răsăritul Prutului, şi cea ce este mai înteresant, chiar la vărsarea acestuia în Dunăre. Intre cumpărătorii de „documenturi şi moşii de a clirosului Bucovinei", se află şi general maior şi cavaler Ilie Filipovici Catargi. Acesta voi să-şi stabilească drepturile, în anul 1812, prin Divanul Moldovei. Cu acest prilej el aduse ca dovezi, un ispisoc din 1610, prin care Constantin Movilă întăreşte pentru splendida fundaţie a familiei lui, Suceviţa din Bucovina, o moşie ce i fusese dăruită de părintele său Ieremia Movilă.

Pe această moşie se aflau şi satele Giurgiuleşti, Vadul Boului, Căşliţa şi Bubueşti. Domnul, iubitor al fundaţii sale nu uitase să dea şi „vama trecătoarei dela Prut până la Bilău".

---

1. „Dela" no 4283 din 1812—Arhiva Senatorilor, Chişinău.

2. *Reviste istorică* a D-lui N. Iorga pe 1925 vezi şi R. Rosetti, *Arhiva Senatorilor.* An Ac. Rom. XXXI p. 45.

Un alt act din 1618 porneşte dela Radu Vodă şi aminteşte judecata, pe care au avut-o calugării de la Suceviţa, cu Ionaşcu feciorul vornicului Negre din „Ţara muntenească“, pentru satul Giurgiuleşti în ţinutul Tegheciului, unde se găsesc multe bălţi şi gârle. O a treia mărturie vine dela un contimporan care văzuse călugării dela Suceviţă, în 1773 şi 1774, trudind pe pământul lor, care se întindea dela Vadul lui Isac, până la Giurgiuleşti. Locul acesta fiind cuprins acum în stăpânirea visteriei, Divanul înştiinţă la 1812 senatorului. O dovadă deci în plus, cum, pe acelaşi pământ se întâlneau fraţi de sânge, din colţul răpit de Austriaci, cu aceia cari aveau să treacă în numele Pravoslaviei, sub stăpânirea Muscalilor: în plus, judecăţi purtate în secolul al XVII de boeri din Ţara muntenească, pentru acelaşi pământ al Basarabiei de jos. Socotind că sunt atâţea elemente interesante în aceste mărturii le lăsăm se urmeze, în limba lor plină de adânc înţeles!

I.

Către înalt ecsţelenţia sa D. în lucru adevărat sfetnic de taină sinator proedros divanurilor cneziilor Moldaviei i Valahiei şi cavaler Vasile Ivanovici Krasno Milasevici.

Divanul Cnejii Moldaviei

Ecsţelenţia sa D. gheneral maior şi cavaler Ilie Filipovici Catargiu prin contract cumpărând de veci o samă a clirosului Bucovinei, dela visterie religionului a împărăteştii măriri, al Austriei, au făcut arătare şi poftitoare cerire divanului, de s'au scris cărţi poroncitoare, către dregătorii ţinuturilor, ca să cercetezi să afli moşiile căte să numesc, la acele documenturi şi de către cine anume să stăpănesc, în vreme aceasta. Deci viind acum înştiinţare la divan, dela ispravnicie olatului Tomarovei, din cuprinsul Basarabiei, prin care arătă isprăvnicia că cercetănd ace bucată de loc, adică din gura Prutului unde cade în Dunăre, şi în sus pe Prut până la ezărul Bilău, s'au aflat în parte din a stănga a Prutului în cuprindere olatului Tomaroviii dinspre răsărit, pe care loc să află şi lăcuinţa de patru sate, anumi: Giorgioleşti, Vadul Boului, Căşliţa şi Bubueştii.

Asupra căruie loc până acum nimene altul din pământeni stăpân cu scrisori nu s'au arătat, și că atăt locul acela căt și numitele sate sănt cuprinsă în vănzare Basarabiei, cum pre larg să cuprinde la aceiași înștiințare de cercetare, spre pliroforia înalt Ex. voastre. Și fiind că Ex. sa D. gheneral Catargiu asupra acestui loc pe lângă înștiințare isprăvniciei au înfățoșat în cercetare divanului aceste documenturi adică . . . . întăi un ispisoc din anul 7118 Maio 11 dela Domnul Costandin Moghilă Vvod prin care întărește stăpânire călugărilor dela sfănta mănăstire Sucevița, asupra unei bucăți de loc adică din gura Prutului, unde cade în Dunăre, și în sus pe Prut, până la ezărul Bilău, înpreună cu vama trecătoare, de la Prut până la Bilău căt este locul numitei mănăstiri, pe care l au avut mănăstire danie, de la răposatul părintele Domnii sale, Ieremie Moghila Vvod, cum pre larg să cuprinde la același ispisoc.

Al doilea: un ispisoc din anul 7126 Dechem. 21 dela Domnul Radul Vvod prin care să cuprinde giudecata ce-au avut călugării dela sfânta mănăstire Sucevița cu Ionașco ficiorul vornicului Negre din Țara muntenească, pentru satul Giorgiolești cu bălți care este in ținutul Tegheciolui alăturat către ocolul Renii, cu toate bălțile și gărlile căte sănt în hotarul acelui sat. Și aratând călugării înainte Domnii sale ispisoace de danii și de miluire, cu mare blestem dela Erimie Moghila Vvod s'au dat rămas pe Ionașco Negre și întărește stăpânire mănăstirii asupra acelui numit sat, cu tot (rupt) și cu tot venitul lui, cum pre larg se vede la același ispisoc. Al treile o mărturie din anul 1811 Dechem. 8 a lui Dimitrie Popovici din tărgul Sucevii care mărturisăște în frica lui Dumnezău, că mergănd el în anul 1773 și 1774 pela luna lui Avg. cu negutătorie sa, în ținuturile Reni (rupt) în Moldova au găsit dela Vadul lui Isac depe malul Prutului până în Giorgiolești, (rupt) Renului călugări cunoscuți dela mănăstire Sucevița și petrecănd o noapte (cu dănșii?) îi spune acei călugări că mănăstirea din vechi are moșie acolo și (atunce?) fiind Moscalii, s'au dat lor spre stăpânire. Și au văzut strănsuri de păine și de făn la arie lor cum pre larg să arăte la acea mărturie, ci o dă la măna D. Baron Balș (rupt) al guvernei, care s'au văzut iscălită și de însuși

mărturisitorul și adeverințe de alți marturi cu iscăliturile și cu pecețile lor, cu care arătate documenturile ex. sa D. gheneralu Catargiu, după toată dreptate, să agiotă a luoa la stăpânire ex. sale, acel arătat loc, cu tot venitul lui. Dar fiindcă acum locul acela și satele sănt cuprinsă în stăpănire visteriei Divanul după datorie nu lipsește a înștiința.

Lupu Balș Vornic
Manolache Dimachi
Grigore Ghica
Ioan Neculce
Nicolai Hrisoverghi

1812 Avg. 31. Spătar Răducan Roset.

Produse românești duse în Rusia în 1810—1811

de T. G. Bulat.

Rușii găsiseră că țările românești posedă în afară de sclavii de muncă pentru ambițiile lor, și oarecare produse, care puteau fi duse cu folos în patria lor. Două din acestea fură cerute și anume, arborii fructiferi și oile țigăi.

Astfel cancelarul imperiului dorise să i se ducă în satul Hamel din Rusia albă, desigur una din proprietățile sale, diferite specii de arbori fructiferi. Consulul rusesc Kirico din București avusese grije să i caute în Țara Românească cea ce era mai bun și-i trimitea cu carăle la Focșani, de unde urma ca cele moldovenești să ducă arborii la Iași. In acest scop senatorul cât și visțiernicul Iordache Roset Roznovanu dăduse ordine ispravnicilor și starostelui de Putna, să se îngrijească de acest transport. Carăle sub conducerea unui oare care Ivan Boltron soseau la Iași n Februarie 1811. De aci prin grija senatorului, fu întărit cu hârtiile necesare conducătorul, care se îndreptă spre Rusia albă.

In 4 Aprilie 1811, adică în mai puțin de o lună după ce se terminase cu trimiterea arborilor fructiferi, porunci porniră pentru a se scoate din țară, un număr cât mai însemnat de oi țigăi. Sârguinciosul grec Samurcaș ca și devotatul Iordache Roset Roznovanu primiră înștiințări că după dorința Impăratului trebuesc mai nainte culese știri, asupra acestor animale. Se aflase adică în Rusia că lâna fină a oilor țigăi românești este trimisă, fiind foarte bună, în fabricile franceze și austriace. Un oare care Contenius din Ecaterinoslav, făcuse senatorului din Iași, un lung și savant raport asupra acestui soi de oi. El se află între hârtiile noastre și documentează că încrucișarea oilor merinos de Spania cu Țigăi este infinit mai bună, decât acea făcută cu oile rusești. Pe baza acestui referat senatorul Vasilie Ivanovici Milașevici cerea acestor doi oameni de încredere din Principate să-i se comunice, unde se găsesc oile

ţigăi, cât costă bucata şi cum pot fi duse până la Odesa şi în Crimea.

Răspunsul urma şi dintr'o parte şi alta, arătându-se toate amănuntele. Un lucru se fixase bine, că adică, Ţigăile se găsesc în judeţele de câmp ale Munteniei. Roznovanu arăta şi plasa, acea a Şerbăneştilor, din districtul Olt.

Moldova nu avea decât un număr restrâns, până la 30000 şi acele luate din Ţara Românească, care putea da până la un milion. Sunt pagini interesante acestea, credem, din istoricul economiei noastre naţionale şi de acea le amintim aci.

I.

A Mr. Kirico[1]. *Iassi ce 23 Octombrie 1810.*

Monsieur,

J'ai reçu la lettre que vous m'avez écrite le 14 de ce mois, par laquelle vous demandez mon assistance dans la comission qui vous a été confiée par Mr. le Chancelier de l'Empire et qui concerne l'achat d'une certaine quantité de divers arbres fruitiers et leur expédition en Russie blanche au village de son Excellence nommé Homel où ils devront être transplantés. Conformement a votre avis je m' empresse de vous prévenir, Mr. que je viens, de faire expedier les ordres necessaires aux Ispravniks de Fokschany pour qu'à l'arrivée en cette ville des gens chargés du transport de ces arbres il leur soit donné tous les secours et assistance ainsi que le nombre necessaire de chariots moldaves pour la suite de leur voyage jusqu' ici.

Il est cependant indispensable que vous m'informiez par un de ces conducteurs des mesures que je devrai prendre pour la continuation de leur route et que vous me fassiez part si je serai dans le cas de louer ici des chariots russes pour cet effet et d'on me sera remboursée la somme que je devrai dépenser dans cette commission.

En attendant votre reponse à cet égard j'ai l'honneur d'être avec estime et consideration[2].

1. „Dela" no. 192 din 1810. Arhiv Senat. Chişinău.

2. Spunem încă odată şi pentru ultima oară, că l. franceză scrisă în aceste împrejurări,—ale ocupaţiei ruseşti—este în funcţie de fie care suplicant. Noi dăm actele *aşa* cum le aflăm!

II.

Milostivul meu stăpân Vasile Ivanovici,

După cinstită carte a înalt Ex. v. supt nr. 3057 îndată s-au dat poroncă către starostele de Putna ca viind la Focşani pomii ce să trimit de către consolul di la Bucurăşti către strălucire sa Domnul mai marele Canţiler fără nimică întărziere cu dare de cară să înlesnească şi să le trimată pără aice.

Pentru care înştiinţăm pe înalt Ex. v. am cinste a mă numi a înalt Ex. v. milostivul mieu stăpân plecată slugă.

Iordachi Roset Roznovanu.

Nr. 1017. 1810, Oct. 24. Eşi.

III.

Iaşi. 15 Mart, 1811.

Kirico.

Monsieur,

Le nommé Jwan Boltron m'a remis la lettre que Vous m'avez adressée le 27 du mois dernier. Les arbres frutiers que vous aviez achetés d'après la comission de Mr. le Chancelier de l'Empire, ayant été examinés et trouvés en bon état, le conducteur Boltron chargê de leur transport, les a tous placés sur quatre chariots qu'il a loués et s'est déja mis en route pour le village de Holm (sic) en Russie Blanche. Je me suis fait un devoir, Mr. de lui prêter toute l'assistance nécessaire a la continuation de son voyage, comme aussi de le munir d'un Passeport et d'un billet de poste pour qu'il puisse se rendre à sa destination sans qu'on lui fasse éprouver aucune defficulté.

En vous donnant cette information j'ai l' honneur . . . . . .

IV [1].

4 Avril 1811, nr. 1415.

Samurcaş.

Monsieur,

Sur les assertions de quelques propietaires de brébis, en Russie, que les brébis nommés *tzigay* et surtout celles de la Va-

[1] „Dela" 2669 din 1811. Arh. Senatorilor. Chişinău.

lachie méritent une attention particulière, si l'on compare leur prix, là la valeur du revenu que l'on retire de leur laine, le Ministre des affaires intérieures Mr. le Conseiller intime et chevalier de Cosadavleff a recueille à cet égard les éclaireissements nécessaires, qui prouvent que cette laine s' emploie dans les fabriques françaises et autrichiennes, pour la manufacture de draps assez fins, que par l'accouplement de ces brèbis et des béliers d' Espagne, elles acquièrent en peu de tems une perfection considerable que plusieurs propiétaires en ont déja fait la preuve avec beaucoup de succes, et que l'achat de ce betail en ce pays, ne peut pas couter cher. En conséquence le dit Ministre ayant obtenu ordre suprême de S. M. Imperiale d'entrer dans l'explication la plus detaillée de cet objet, il s'est adressé à moi et demande tous les renseignemens relatifs à cette race de brébis dela Valachie et de la Moldavie, et qui puissent faire mieux connoitre les assertions dont il vient d' être parlé.

Plain de confiance en votre zèle pour l'intèrêt de S. Majesté Imperiale, je m'empresse, Monsieur, d'adresser à Vous la demande du Ministre des affaires intérieures, vous priant de me fair parvenir, sous le plus bref délai possible, toutes les notions et les details nécessaires tant au sujet des brébis appelées *tzigay* que d'autres de différens noms et pas moins bonnes ainsi que la qualité de la laine qu'on en retire.

Veuillez bien m'informer également dans quels districts de la Valachie, dans quel temps, quel nombre et à quel prix ces brébis ou bélies peuvent être achetés en fin de quelle manière, ils pourroient être envoyés aux frontieres Russes, à Odessa ou en Crimée, avec des bergers de ce pays, qui sachent les soigner; et quelles dépenses seroient nécessaires dans une pareille circonstance.

J'ai l'honneur d' être avec estime et consideration.

V.

10 Aprilie 1811.

Samurcaş

Monsieur,

Lorsque vous m'adresserez tous les renseignemens que je vous ai demandés par ma lettre precedente de 4 de ce mois no 1415 relativement aux brebis, je vous invite à m'envoger en

meme tems quelques échantillons, tant de la laine des brebis nommés *tzigay* ou d'autres non moins bonnes, que de celle que l'on tire des brébis venues de l'accouplement de *tzigay* et des béliers d'Espagne. Veuillez bien ajouter à ces échantillons celui de la laine ordinaire, pour qu'on puisse comparer leurs qualités et m'informer aussi du prix et de la procurer.

VI.

Escellence,

J'ai reçu tres humblement l'ordre de notre Excellence daté du 10 Avril avec no 1499 relativement aux echantillons de laine, par lequel elle fait mention d'un ordre précedent daté du 4 Avril no 1415 concernant les brebis. Je m'empresse a informer votre Excellence, que cet ordre n'est pas parvenu jusqu'à moi, et que malgré toutes les recherches que j'ai fait tant a la chancellerie de Mr le Vice-President, qu'au bureau des postes je n'en ai pu rien savoir; par consequent je n'ai pas idée du contenu de cet ordre. Deux heures avant de reçevoir l'ordre de votre Excellence, son Excellence le commandant en chef de Koutouzoff a envoyé me demander deux brebis, une de la race detzigay, el l'autre de celle de birsana. J'ai exécuté sur le champ cet ordre, après quoi je viens de reçevoir celui de votre Excellence, que je n'ai pas manqué de mettre aujourd'hui en éxecution, en m'instruisant parfaitement de tout ce qui regarde la qualité, la quantité et le prix de la laine.

Les districts situés dans la campagne vers le bord du Danube produisent la meilleure quantité de laine tzigay, savoir Ialomitza, Ilfovou, Vlasca, Telormany, Olto, Romanatzi et Braila, les autres situés du coté des montagnes n'en produisent pas de si bonne, la quelle s' appelle birsana. On s'est proposé d'apporter icy des béliers d'Espagne pour l'accouplement d'une autre espèce de brebis, et on en a apporté. Mais cela n'a pas reussi, ainsi il n'y en a pas une autre espece de brébis, ni de laine mitoyenne. On peut se procurer de l'espece de laine tzigay, quarante jusqu'à cinquante mille ocques, et autant de celle de birsana, du qu'on distribuera à tems des arrhes aux paysans, parce que il y'en a plusieurs negocians qui font ce trafic. A l'egard du prix, on n'a

pu me donner une idée fixe, car il change d'aprés les vicissitudes du negoce; mais on m'a assuré que de cinquante cinq jusqu'à soixante paras on peut acheter la laine de tzigay, et cele de birssana de quarante cinq jusqu'à cinquante paras. Il faut remarquer cependant que cette laine après avoir été lavée, ne reste que la moitié de sorte que si on l'achete lavée il faut payer le double prix.

Voila, mon general, tout ce que j'ai pu apprendre au sujet des laines, dont je n'ai pas manqué d' envoyer tant les echantillions demandés, que les details ci—dessus énoncés.

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect.

Monsieur de votre Excellence trés humble et trés soumis et trés devoué serviteur.

Constantin de Samourcas.

Bucarest
ce 18 Avril 1811.

VII.

Excelence,

Je viens de reçevoir avec soumission l'ordre de votre Excellence nr. 1415 le 20 de ce mois écrit du 4-me du même et anticipé à celui que j'ai reçu dernièrment, a cause du retardement en chemin de Mr. Constantin Mavrocordato auquel j'ai l'honneur la reponse suivante sur les objets (sic) dont j'ai pu m' informer à l'égard des brébis.

Excepté la race des brebis appelleès tzigay, il y a aussi celle de Stogossi et de Birsane, dont la première a la laine d'une qualité inferieure à tzigay et superieure et la seconde a la laine ordinaire. Il faut remarquer cependant qu'il y a une sorte de brébis, qui ont de laine tzigay seulement sur le dos et vers le ventre et les pieds elles n'ont que de la laine de Stogossi: les brébis tzigay viennent dans les destricts de la campagne et dans tout le long du Danube et celles de Birsane dans les districts montagneux. Le tems propre à acheter des brébis est celui du printems, mais on en trouve aussi dans les autres saisons de l'année. Le prix des brebis enseintes ainsi que de bons beliers monte de huit jusqu'à dix piastres. Mais celui des brebis sans agneux, et de brebis Birs-

sana est à proportion inferieur. Il y a aussi de la laine noire, mais elle n'est pas tzigay, elle est Stogossi et la pluspart Birssana. Les brebis doivent être envoyées d' ici en automne, parceque le printems elles ont des agneux, qui etant faibles ne peuvent pas suivre leurs mères. A sept cent cinquante brébis, dont il consiste le bercail, il faut quatre bergers, dont l'un tient place d'intendant, qui s'appele *Kehaya*, et une bête de somme pour mettre dessus leur bagage: a chacun de ces bergers il faut 15 piastres d'apointement par mois: et au *Kehaya* le double, parceque tout le bercail est attaché à son cou il leur faut aussi une ocque de malay on farine de blé d'arabie par jour a chaque individu. Le brebis etant en chemin, il faut leur donner du sel et du son deux fois par semaine, savoir 3 ocques de sel et 20 ocques de son pour les 100 brèbis.

Par le courier précedent j'ai envoyé des echantillons de laine tzigay et birssana, a présent j'envoie aussi de Stogossi pour la conviction de votre Excellence.

Voila mon general tous les renseignemens que j'ai pu recueillir à cet égard, et que je n'ai pas manqué de faire connoitre aussi a Votre Excellence, d' après son ordre même.

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect.

Monseigneur

de Votre Excellence tres humble, tres obeissant et très soumis serviteur

Constantin de Samourcaş.

Bucarest,
le 23 Avril
1811.

VIII.

Pre milostivului stăpân Vasălie Ivanovici,

Am avut cinste a primi poronca înalt exţelenţiei voastre, pre milostivul stăpân din 4 Aprilie supt nr. 1416, atingătoare pentru oi ţăgăi ce să află în ţările aceste, a căreia lănă să să întrebuinţeză în fabricile de postav.

Cu plecăciune împlinind datorie me, fac răspunsu înaintea Exţelenţiei voastre că într'adevăr lăna acestei oi ţăgăi merge în fabricele Evropei şi are îndestulă bunătate de a să face postavuri

subţire, amestecându-să şi cu lănă de Ispanie, însă ace cu temeiu fiinţa a oilor ţăgăi, nu iaste în Moldavie ce în Valahie. Acolo în Valahie în ţănutul Oltului în plasa Şărbăneştilor sănt oile ţăgăi cele mai de frunte, care dau şi lăna ce mai supţire şi mai multă ajungând şi păn la una oca şi jumătate de fieştecare oae. După acestea, în judeţul Vlăscii şi a Teleorman cele a doilea, iar apoi în judeţul Jalomiţei, în scurt în tot cuprinsul Valahiei parte câmpului se află tot cu oi ţăgăi putând a să socoti numărul lor şi peste unul milion şi afară de parte muntelui, întru care sănt altu soi de oi mocăneşti care nu sănt pentru întebuinţare lănii cea supţire.

Aice în Moldavie lăcuitorii nu au obicinuit a le ţăne, sau că clima locului nu iaste potrivită cu felul acelor oi, căci de obştea au alte soiuri de oi ce să număsc părnăi şi mătrugaşe, a cărora lână este mult mai proastă şi netrebnică pentru fabrice subţire. Unii din boeri şi alţii au adus din Ţara rumănească tamazlâc de oi ţăgăi şi poate să să socotească că pela osăbite persoane să află nu mai mult decât vr-o 30 mii oi, fiindu le pentru alişverişul lănii. Insă şi preţul lor de a cumpăra cineva dintr'ânsăle, iaste mult mai mare şi bunătate lor nu ca acelor din Ţara rumăneasca, căci aice aducăndu-să cu amestecare pierdu finţa lor ce de acolo.

Preţul, după ştiinţa ce am, iaste acolo oile ţăgăi cele de frunte până la opt lei una şi până la noaă. cele întru ales, iar berbecii până la doisprezece şi trăisprezece lei unul acolo în Valahia, iar aice şi până la un galbăne oae ce bună, iar berbecii nice aceşti de aice nu au îndestui.

Suma ce s'ar pute cumpăra din Ţara rumănească poate să fie foarte îndestulă, ori căt va fi trebuinţa, iar de aice nice cinci mii oi mari nu să vor pute cumpăra, nice vor fi bune, şi vor ţăne preţu mai mult.

Intr'un cuvânt îndrăznesc a da ştiinţa ce am, că de priinţă ar fi din Ţara rumănească dela judeţăle Oltul, Vlaşca şi Ialomiţa să să cumpere suma de oi ţăgăi ce să va socoti însă nu chiarăş din oile cele mari, a cărora preţ iaste şi mare, cum s'a arătat mai sus, ce din prăsila oilor de un an, care aceli sănt şi mai eftine până la cinci şi şasă lei.

Cuvântul iaste că aceste mai tinere, de un an meoare şi întămpină drumul mergirei şi să obicinuesc cu schimbare locului, fără a peri din'trănsele multe.

Trimitere lor poate să fie cu ciobani pământești până la Odesa, trebuind la una mie oi, cinci ciobani, cărora tot să li să de căte douzeci și patru lei spre plată de fieștecare pănă acolo, și căte 20 parale de hrană pe zi împreună cu hrana cănilor păzitori ce au. Le trebuește însă la una mie oi și un car cu patru boi pentru rădicare celor trebuincioase și în vreme ornire celor betege oi.

Aceasta iaste idea ce adevărata, iar în Moldavie soiol de oi ce iaste obștește în ţănuturile Soroca, Orheiol, Basarabie, Codrul și Hotărniceni sănt cele ce să numesc bărnăi cu coada lată netrebnice pentrn lănă supţire. Iar celelalte oi *lătrugange* și ţurcance iarăși cu îngroșată lănă, nu ca a ţăgăilor. Cu toată cinstea sănt al Inalt. exţelenţiei voastre pre milostivului stăpân plecată și supusă slugă.

No. 327 *Vistiernic Iordache.*

1811 April 16 Eșii. *Roset Roznovan.*

Un proces între Safta Dudeasca și Domnitorul Alexandru Ipsilanti[1].

La 9 Octombrie 1808, Safta Dudeasca cerea ajutor consului rusesc Kirico, contra fostului Domnitor Constantin Ipsilanti, care părăsise tronul Țării Românești numai de câteva luni. Dânsa arată cum a fost înzestrată de socrul său Domnitorul Mihail Șuțu, la 1785, cu două hrisobule, care fuseseră întărite timp de 23 de ani, după obiceiul ţării de toţi Principii, vistiernicii și logofeţii ţării. Acestea îi fuseseră dăruite de oarece ea se măritase la Constantinopole. Cu venitul pe care-l aduceau cele două hrisobule, ea putuse face toate cheltuelile necesare bisericii și „școalei care se găsea pe moșia sa dotală dela Hagiești [1], pentru instrucţia și educaţia copiilor din sat" precum și pentru cheltuelile familiare. Constantin Ipsilanti, partizan al Rușilor, dușman deci al Suţuleștilor, devotaţii Turcilor iscălise hrisobulele, dar oprise tot venitul.

---

1. „Dela" nr. 523 din 1808. Arhiva Senat. Chișinău.

1. Sat, plasa Mostiștea, judeţul Ilfov.

Safta Dudescu, „coborâtoare din prinţul Cantemir, arată că el se găseşte într'o situaţie foarte grea, mamă nenorocită cu nouă copii, neavând nici hrană zilnică. Ca urmare, cere umilită ajutorul consulului rusesc din Bucureşti, căre la rândul său interveni către senatorul şef al divanurilor. Ea mai înaintează şi o listă de veniturile care i se cuvineau pe cinci ani trecuţi şi care atingeau suma de 163.000 piastri. Rugămintea desperată a nefericitei descente din Cantemir nu găsia nici un răsunet, căci dela Iaşi se răspunse fără întârziere că este peste putinţă să se facă ceva, mai ales că Ipsilanti nu era în ţară.

I.

Moi sousignée, ayant été native et noble de Valachie, tant pour les services de mes ancêtres, que pour ce que je fus mariée à Constantinople, mon beau père, le Prince Michel a bien voulû me gratifier deux Chrisovoulo, qui depuis 23 anées etant renouvellés, selon les contumes du pays, par tous les Princes, et autres concitoyens, tant trésoriers que grands logothêtes, me procuroient toutes les dépenses de l'eglise et de l'école qui se trouvent dans ma terre dôtalle d'Agesti pour l'instruction et l'education des enfans du village, et surtorit mes dépenses familières.

Le prince même Constantin Ipsilanti, ne pouvant pas me les soustraire formellement, renouvella mes chrisovulo et les signa, selon la coutume, mais il en defendit la propieté et ramassant comme propriétaire tous mes revenûs, il les a retenû.

Les desastres de notre famille sont connûs de tout le monde. Moi, je me trouve actuellement une mère malheureuse. avec neuf enfans, depourvûe de toute ressourse, et n'ayant pas même ma nourriture journalière pour soubsister, je viens implorer les secours de votre justice, afin que j'obtienne mes biens doteaux du dit Prince Constantin Ipsilanti, selon la liste que j'ose présenter, et en même tems qu'on voulusse par misericorde donner, les ordres nécessaires pour me procurer de la province de Valachie, mes revenus de l'année 1807 et 1808: et je ne cesserai pas de faire des voeux êterneles, avec toute ma famille pour la prosperité de mes protecteurs. J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect.

Notre très humble et très obeissante.

Safta Doudesca, descendante du Prince Cantemir.

Liste des revenûs de chaque année.

Piastres		
1.500	. . . . de Gostina	selon les noms du pays
5.000	. . . . de Vinarizzo	
2.000	. . . . des Esclaves	
15.000	. . . . des Socotelniks	
250	. . . . de la radicature d'Ojarito	
250	. . . . du Sel	
5.600	. . . . d'un autre vinarizzo.	
29.600	. . . . pour l'année 1802.	

148.000 La somme que je demande pour cinq années.
15.000 pour le bois qu'il a pris d'Agesti, qui s'y trouvoit pour la construction de la maison de campagne.

163.000 La somme totale que le Prince Constantin Ipsilante me doit

II.

Se răspundea următoarele:

A Mr. de Kirico no: 2508, *Iassi le 15 Octombre 1808.*

J'ai reçu les trois lettres que vous m'avez adresées le 9 de ce mois.

La requette de M-me Safta Doudesco contenant une reclamation contre le Prince Jpsilanti, lorsq'il fut encore Hospodar de Valachie il m'est impossible d'entamer cette affaire et de prononcer à l'égard de la suppliante, d'autant que le dit prince est absolument étranger à l'administration de la Valachie, et se trouve absent de ces pays.

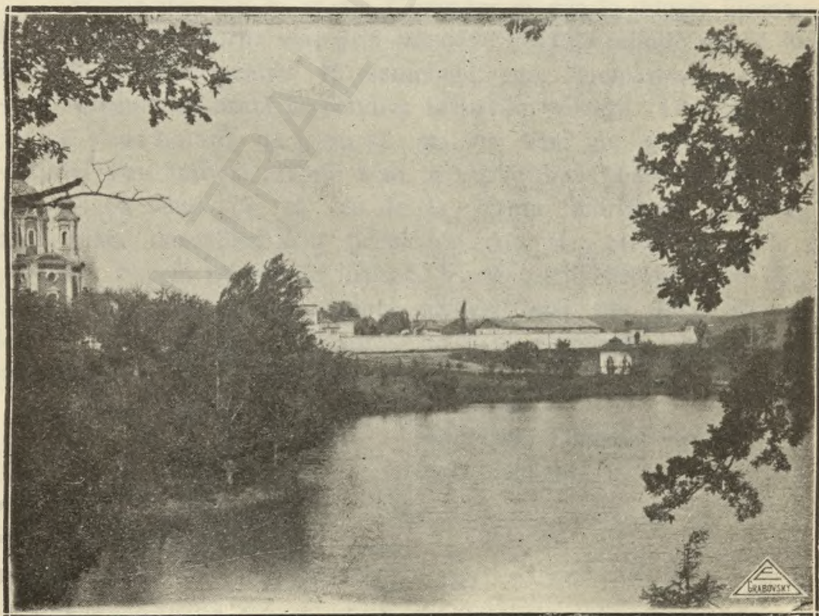
T. G. B.

Ajutoare materiale pentru școlile din Iași, la 1812.

In vremea stăpânirii rusești din 1806—1812 viața școlară ca orice grije de ordin sufletesc rămăsese în urma preocupărilor celorlalte. Școlile din Iași primiseră pe vremea Domnitorilor și până la plecarea lui Alexandru Moruz dela tronul Moldovei, în August 1806 bani din visterie. Odată cu vremea Rușilor, acest ajutor fusese tăiat și școlile nu se ajutau de cât de către

5) Manastirea Curchi jud. Orhei.

6) Lacul Monastirii Curchi.

Colecția „Arhivele Basarabiei".

Mitropolie, cea ce nu ajungea şi pentru cumpărarea lemnelor necesare. In acest scop epitropii şcoalelor, în frunte cu beizaideaua Scarlat Ghica, cer ajutor pentru şcoala elinească care avea dreptul la 45 scutelnici. Iordache Roset Roznovanu fiind întrebat confirmă drepturile şcoalelor, dând şi copie, în ruseşte, după hrisovul şcoalor ce-l aveau dela Alexandru Moruz Voevod: De oarece însă „după starea şcoalelor de acum nefiind odăi multe“ el crede că vor fi de ajuns 25 liude scutelnici pentru aducerea lemnelor, rămînînd ca atunci „cînd şcolile să vor aşeza şi să vor statornici în toată rănduiala lor“ să se dea toţi acei 45 liude scutelnici. Era oare care bună voinţă în tot ce se făcea pentru şcoli în acea vreme de grea încercare pentru viaţa românească!

I.

Către înalt Ecsălenţa sa D. în lucruri adivărat sfetnic de taină sănator proedros Divanurilor Cnejii Moldoviei şi Cavaler Vasile Ivanovici Milasevici.

Dela epitropii şcoalilor plecată jalobă.

Şcolile din Iaşi în vreme Domnilor şi păr la ducere Domnului Alecsandru Moruz vvd prin hrisoave au fost miluite de să lua bani din visterie pentru 45 scutelnici spre cumpăratul lemnilor şcoli, precum să arată în condica hrisovilor visterii. Dar din vreme ce s'au hotărît de a nu să mai da bani pe scut[elnici] din vist[irie] s'au trăit şi arătaţii scut. a şcolii. Şi nici bani să dau nici scut. Şi cu banii ce să eu de la sfăntă mitropolie n'agiong spre plata dascălilor şi a ucenicilor cum şi a altor cheltuele a şcoalilor. Facem rugăminte înalt E. V. să te milostiveşti ca în locu banilor ce să lua să-s dea acum oamenii mai sus arătaţi să cari lemnile trebuincioase a şcolilor şi va fi şi ecsţelenţii voastre spre pomenire

Scarlat Ghica.
Manolachi Dimachi vornic.
Ioan Căminar.

II.

Milostivul mieu stăpăn
Vasile Milasevici

Am primit săobştenie înalt ex. Voastră din 14 aceştii luni Mai al anului curgător 1812 supt nr. 2302 cu arătare că Măria

sa beizadea Scarlat Ghica i d-lui vornicu Manolache Dimachi și căminar Ioan epitropii școalii elinești din Iași, au dat jalobă cătră înalt exc. voastră făcând arătare cum că școalile după hrisoavele domnești ce au, având 45 scut. mai înainte i se da bani din vesterie cu care să cumpără lemnile trebuincioase pentru școali, iar de la o vreme încoace nu i să dau nici un ban, nicici scut., de care pricină face înștiințare înalt E. V. că școala elinească de aice din Iași între alte puneri la cale ce i s'au făcut prin hrisoave gpod să hotărăști ca să aibă și 45 ludi scut. în izvodul eisteriei, precum i-au și avut trecuți la izvod. Și mai înainte după hotărîre ce era, i să da banii din visterie pentru acel număr de scut, căte 2 lei pe lună de un scut la 4 Sferturi ce sănt așezate pe an căte pe 3 luni un sfert. Care numere s'au păzit păr la sfărșitul sfertului al doile din 1807, iar dela sfertul al 3-le din același an fiindcă să înmulțise greutățile și havalelile asupra lăcuitorilor birnici, s'au rădicat birul de asupra lor, rămîind să dea numai banii răsurilor ce eu pentru plata lefilor, și pentra că nu era chip de unde să plătească bani pentru scutelnici, s'au făcut hotărîre și oprire să mai dea bani din visterie pentru scut., ce boerii și alții ce avea scut. în izvodul visteriei să aibă numai oameni scut. breslași pentru slujba casilor și să plătească ori ei singur oamenii acei ce vor fi scut., breslași, ori stăpînii lor banii răsurilor dela sine precum vor avea tocmeli, care rănduială să urmiază și pără acum (?) afară de slugile ce le sănt date din vreme așezării birului făr de bir. Și dela acel sfert al 3-le nici școalei pe scut. nu i-s'au mai dat, dar nici epitropii școalii n'au făcut cerire vre o dată pără acum ca să li să dea oamenii scut, că de ar fi făcut cerere, Divanul ar fi pus pricina la cale spre odihnire. Iată s'au făcut și copii în tălmăcire de pe hrisovul școalilor ce au dela Măria sa [1] Alexandru Moruz vvod și s'au trimis înalt E. V. din care veți lua pliroforie prea larg atât pentru veniturile scut ce au hotărît să ea, cât și pentru rănduiala și urmare ce iasti să-l păziască asupra școalelor de către rănduiții epitropi. Și pentru că să cere dă cătră înalt E. V. pliroforie dela mine ce mijloace s'ar pute găsi mai bune spre agiutorul aducerii lemnelor încălzitul școalelor la aceste am cinste a arăta că dupe stare școalelor de acum ne fiind

1. Hrisovul este dat în traducere rusească: el este cunoscut de astfel. A se vedea în N. Iorga. *Istoria învățământului românesc*. 1928. p. 148.

odăi multe unde să află pot să fie de ajuns 22 ludi scut pentru aducere lemnelor şi de să va uni şi socotirile înalt E. V. la aceasta, să va da poroncă spre urmare, iar când şcoalile să vor aşeza şi să vor statornici în toată rănduiala lor precum era mai înainte, atunce i să vor da toţi acei 45 ludi scutelnici deplin după hotărîrea hrisovului. Iar eu sănt a înalt E. V. pre milostivului stăpăn plecată slugă

Iordache Roset Roznovanu

No. 461

1821 Iunie 2 Iaşi.

T. G. B.

Un curier al lui Napoleon I, prin ţările noastre în 1812 [1].

Printre hârtiile rămase în arhiva senatorilor din Chişinău am aflat câteva „secrete". In cele ce urmează este vorba de trecerea unui curier francez, tocmai în epoca când Napolen I se găsea la Moscova şi anume cu trei zile înainte de a comanda nefericita retragere [2]. Ştirea este trimisă de A. Pisani, consulul rus din Iaşi, către senatorul Crasno Milaşevici. Pisani este furios pe colegul sau Kirico din Bucureşti, care nu i-a comunicat vestea printr'un curier extraordinar, ci prin poştă.

Cu acest prilej mai aflăm constatarea ce face acelaş reprezentant al marei împărăţii cotropitoare „că Principii şi boerii din aceste ţări sunt rău dispuşi faţă de Rusia". El mai afirmă, că se credea pe vremea aceea la Iaşi, că au fosti întrerupte comunicaţiunile armatei franceze şi poate că senatorul va găsi de nevoe să comunice ştirea trecerii curierului şi amiralului Tchitchagoff.

In servitor devotat al Rusiei el nu uită să scrie în acelaş timp şi guvernatorului civil al Podoliei, care era un Saint-Priest. Pisani arată acestuia, că a fost încunoştinţat de trecerea prin Iaşi a unui curier francez, care pornise de la cartierul general francez din Vilna, fusese la ambasarda franceză din Constantinopole şi acum revenea spre a vedea pe Napoleon. Ştirea îi parvenise

---

1. „Dela" nr. 4410 din 1912—Arhiva Senatorilor Chişinău.

2. Napoleon a intrat în Moscova la 15 Sept. 1812 şi a părăsit-o la 18 Octombrie acelaş an.

din Bucureşti după 24 de ore de la trecerea aceluia, şi n'a putut să-l prindă. El mai ştie însă că Francezul s'a îndreptat spre Cernăuţi şi socoteşte de a sa datorie de a ruga pe Saint-Priest să comunice ştirea amiralului Tchitchagoff, a căruia reşedinţă crede că acela o cunoaşte.

I.

Secrette.

Monsieur le Sénateur.

Par la copie cy-jointe, Votre Esccellence verra la faute impardonnable qu'a comise M. Kirico en omettant de me prévenir par un exprès, du passage á Bucharest d'un courrier Français qui va chez Napoleon. Cette circonstance prouve aussi combien les Princes et les bojards de ces pays sont mal disposés à notré égard. Si comme on dit les comunications de l'armée ennemie sont înterrompues peut-etre Votre Escellence trauveroit nécessaire de prévenir de cette circonstance M. l'amiral de Tchitchagoff.

J'ai l'honneur de'etre avec autant de devouement que de respect.

Monsieur le Sénateur
de Votre Escelence
le très humble et très obeissent serviteur
Iassi *A. Pisani.*
Ce 15 Octobre 1812
à cing heures du soir.

II.

Copie d'une lettre secrette adresée au gouverneur civil de Podolie Monsieur Saint-Priest, le 15 Octobre 1812, à 5 heures du soir.

Monsieur le Gonverneur,

Ie viens de reçevoir dans ce moment—ci une lettere du Consul de Bucharest M. Kirico, par la quelle il m'informe du départ de cette ville d'un courier français, venu de Vilna chez l'ambassadeur de France a Constantinopole et envoyé par cet ambassadeur au quartier géneral de Napoleon: pour que je prenne les mesures nécessaires de le surveiller et méme l'inter cepter. Mais le Consul Kirico ayant expedié sa lettre par la poste ordi-

naire el après le départ du courrier français, le postillon expedié avec la poste n'est arrivé á Iassi que 24 heures après le passage par cette ville du dit courrier français et pour cette raison, aucune mesure n'a dû étre prise pour intercepter ce courrier.

Je me fais un devoir de donner cet avis à Votre Escellence et je la prie de le comuniquer à M. le Commandant en chez et amiral de Tchitchagoff dont le lieu de le résidance doit Vous être connu en prévenant son Exccellence que le dit courrier français a passé par Iassi hier au soir et qu'il est allé à Tzenovitz, pour se rendre chez Napoleon. Cet avis que je prie V. E. de donner à M. l'amiral peut-être très utile aux intérêts de notre gouvernement. J'ai l'honneur. *T. G. Bulat.*

Un pasagiu puțin cunoscut din Cronografia lui Psellos[1].

Răsfoind minunata ediție nouă a lucrării istoricului bizantin Mihail Psellos, dată de d. Emile Renauld, am întâlnit câteva capitole referitoare la noi. Ele de sigur vor fi fost cunoscute de istoricii noștri dar noi dorim, a le face cunoscute în cercuri cât mai largi. Este vorba, mai ales după afirmația d-lui Renauld, de Pecenegii cari au trecut pe la noi. Asupra acestora mai avem știri în analele lui Zonaras III, 667; Skylitzes, 809; Glycas 323 și Ana Comnen III, 89, dar nicăeri nu găsim un portret mai plin de viață și culoare ca la Psellos. Sunt câteva știri deci aci, mulțumită cărora aflăm informațiuni asupra perioadei atât de întunecate a existenței noastre naționale în jurul anului 1000, când pe tronul Byzanțului se afla împăratul Isaac Comneanu. Iată-le:

LXVII[2].

Expediția contra Misienilor (Pecenegii) cari au făcut incursie în imperiu, trecând Dunărea înghețată.

Onorând deci cu un astfel de succesor patriarhul defunct, împăratul,[3] după ce oprise încercările barbarilor din Orient—și a-

---

1. Collection byzantine, association G. Budé *Michel Psellos Chronographie ou Histoire d'un siècle de Byzance 976–1071* par Em. Renauld. Paris. Les Belles Lettres 1926—1928. 2 Vol.
2. Vol II p. 124—127.
3. Isaac Comneanu (1057—1059).

cesta fusese de sigur un lucru uşor pentru el porni cu toată armata sa contra barbarilor din Occident, aceia pe cari anticitatea îi numea Mysieni şi care în urmă şi-au schimbat numele cu acela cu care se deosebesc astăzi [1].

Aceste popoare, care locuesc tot ţinutul pe care îl mărgneşte Istru [2] către imperiul roman, părăsiră brusc ţara lor şi emigrară pe teritoriul nostru. Causa migraţiunii lor era naţiunea Geţilor, vecinii lor de teritoriu, care jefuind şi pustiind bunurile lor, îi constrânseră să schimbe ţara. Astfel într'o zi când Istrul se găsea îngheţat, folosind fluviul ca pe un uscat, ei trecură din ţara lor în imperiul nostru, impunând teritoriului nostru toată sarcina naţiunei lor, incapabili tot de odată de a se păstra liniştiţi şi de a harţui vechi lor vecinii.

LXVIII.

Portretul acestui popor; armata lor, felul de luptă, moravurele lor barbare.

Or aceste popoare sunt mai mult ca ceilalţi barbari greu de combătut şi liniştiţi prin arme, nefiind nici viguroşi la trup, nici hotărîţi la suflet. Ei nu au cuirase, ei nu se încalţă cu cnemide, n'au capetele apărate de căşti; fără vre un scut la braţul lor, nici scutul lungueţ, cum erau, se spune scuturile argiene, nici scutul rotund: nici un fel de sabie la încingătoara lor, ei poartă numai săgeţi lungi şi supţiri în mâni şi aceasta este singura lor armă defensivă. Ei nu sunt împărţiţi în batalioane, şi nu sunt conduşi în război de nici o ştinţă strategică, nu cunosc nici aranjeamentul de front, nici aripa dreaptă, nici stângă, şi nu pun înainte palisade şi nu ştiu să se încunjure cu şanţ. Totul amestecat, în desordine, confundându-se unii cu alţii şi tari prin desăvârşitul lor dispreţ de moarte ei scot strigăte ascuţite şi prelungi şi ast-

1. Psellos, am constatat în diferţte rânduri îşi facuse, ca să zicem aşa, o lege din a nu arătă persoanele şi popoarele după numele lor. Cheia acestei enigme este arătată de Zonaras, III, 671. Este vorba aci de Unguri şi de Sciţi, cari erau îngrobaţi atunci sub denumirea de Patzinaces (Pecenegi). Nota d-lui Renauld. p. 125.

2. Dunărea.

fel năvalesc asupra duşmanilor lor. Dacă ei îi resping, ca turnuri [1] se năpustesc peste aceştia, îi urmăresc de aproape, îi masacrează fără milă: dar dacă armata duşmană ţine bine contra asaltului lor şi dacă frontul strâns nu se rupe la lovitura cu barbarii, ei deasemenea, întorcând spatele, caută scăparea în fugă. Şi nu fug în masă ci separat, unul aici, altul dincolo: unul aruncându-se într'un fluviu, scapă în not sau piere, înghiţit de un vârtej, altul, intrând într'o pădure deasă dispare din privirile celor care-l urmaresc: un altul se scapă în alt chip. Dupăce toţi s'au risipit astfel, fiecare în felul său, din nou ei aleargă în acelaşi loc, care dintr'un munte, care dintr'o râpă, care dintr'un fluvii, unul dintr'o parte, altul dintr'alta, pe neaşteptate ei se adună.

Au nevoe să bea? Dacă întâlnesc ape de isvoare sau fluvii aci,ei se aruncă numai decât şi încep a lipăi; dacă nu găsesc de loc oricare se dă jos de pe cal şi-l junghie; din vinele deschise cu ferul el îşi potoleşte setea: şi apoi, dupăce au tăiat pe cel mai gras dintre caii lor şi au dat foc la lemnele pe care le au găsit, aci chiar ei încălzesc uşor membrele desfăcute în bucaţi ale calului şi le devorează pline de sânge. După ce s'au refăcut astfel, intră repede în primele lor colibe şi se tărăsc ca şerpi în colţurile profunde şi în râpele prăpăstioase care le servese de apărători [2].

LXIX.

Necredinţa şi cruzimea lor.

In general luat acest popor este de temut. Ei au un caracter prefăcut: nici un fel de prietenie nu-i stăpâneşte; chiar după ce au jurat pe victime, ei nu ţin de loc jurămintele lor, căci fără a vorbi de Dumnezeu, ei nu se gândesc la nici-o divinitate: tot cea ce li se întâmplă este rezultatul întâmplării şi cred că moartea este sfârşitul a tot.

Din cauza aceasta dânşii închee cu usurinţă pacea; dar trebuind să li se facă războī ei violează imediat convenţiunile lor.

1. Uermeu militär, arătând o formaţiune specială *careul*, Nota d-l Em. Penault p. 126.

2. La acest portret plin de culoare şi viaţă, comparaţi recile anale de Zonaras III, 671: Skylitzés 809: Glycas, 323; Ana Comnene III. 89099. Nota d-l Em. Renauld p. 126.

Dacă sunt învinşi în război, iată-i din nou că cer o a două prietenie: dacă sunt învingători în luptă ei masacrează un anumit număr de prizonieri: pentru ceilalţi, ei formează un târg măreţ şi pun la licitaţie pe cei bogaţi, cu un preţ ridict; dacă nu obţin acest preţ îi omoară.

LXX.

Frica borbarilor la vederea armatei imperiale, fuga lor grăbită. Triumful lui Isaac, compromis de altfel în urma unei furtuni.

Hotărîndu-se să-i alunge departe de frontierele romane, împăratul Isaac plecă contra lor cu o armată puternică. El nu se îndreptă către inimicii resfiraţi ci el împinse armata sa contra părţii celei mai puternice a trupelor lor greu de combătut şi dificil de a o prinde: şi apropiindu-se de ei el îl umplu de frică şi prin el însuşi cât şi prin armata sa. In adevăr, în faţa unui om pe care ei îl considerau ca purtătorul fulgerului, nu cutezară să-l privească în faţă şi văzând armata acoperită de scuturile înatacabile, ei se resipiră. Pentru acest motiv atacând în grupe izolate şi cu urlete sălbatece ei căzură supt armată noastre peste putinţă de a o sparge. Deci fiind neputincioşi a prinde duşmanii lor în curse, precum şi a se aranja în linie de bătae deschis, aceia cari anunţaseră inimicilor lor războiul pentru a treia zi, chiar în acea zi, lăsând aci corturile lor cu toţi aceia, bătrâni şi copii mici, cari nu aveau mijloc să fugă, ei se risipiră către regiunile greu de pătruns. Şi când, conform regulelor războiului Impăratul înainta cu armata sa aranjată pentru luptă, ne mai văzând nici un barbar: el nu socoti folositor de a-i urmări, atât fiindcă se temea de grupurile de duşmanii ascunşi cât şi pentrucă ei fugiseră cu trei zile mai înainte: mulţumindu-se de a distruge corturile lor şi de a lua toată prada găsită el se întorcea încărcat de trofee. Cu toate acestea împăratul nu avu o întoarcere scutită de rele. O furtună violentă izbucnind de o dată asupra armatei, el pierdu o mare parte din oamenii săi. Impăratul intră totuşi în capitala, cu fruntea împodobită cu coroanele Victoriei.

T. G. B.

Documente din secolul al XV-lea

Comunicate de L. T. Boga.

I.

Suceava, 25 Aprilie 1420. *Alexandru Voevod, Domnul Moldovei, dărueşte boerului Vană vornicul satele Cornicești, Miclăuşeştii, Loznova, Secărenii, Vornicenii, Dumeştii, Ţigăneştii, Răvreştii, Sadova şi Homiceştii.*

Suret de pe ispisocul vechiu pe sărbie de la Alexandru Voevod bătrânul, scris în Suceava din leat 6928 Aprilie 25.

Inştiinţare facem prin această carte a noastră tuturor cui vor căuta asupra ei, sau o vor auzi cetindusă pentru acest adevărat slugă şi credincios boeriul nostru Vană vornic, că slujind el cu dreaptă şi cu credincioasă slujbă celor de mai înainte de noi întru sfinţi odihniţilor părinţilor [1] noştrii, şi acmu iaraş cu dreaptă şi cu credincioasă slujbă, ne slujeşte şi noaoă. Drept aceaia văzând şi noi acea cu dreptate şi cu credinţă către noi slujbă, iată lam miluit cu osebită anoastră milă, şi iam dat în tara noastră a Moldovii, sate anume: Corniceştii, Mirlăuşeştii, Loznova, Secărenii, Vornicenii, Dumeştii, Ţigăneştii, Lăvreştii, Sadova şi Homiceştii, pentru că toate aceastea să-i fie lui de la voi uric cu tot venitul lor, şi fiilor lui, nepoţilor, strănepoţilor, preastrănepoţilor, şi la tot neamul lui cine isă va alege mai de aproape nestrămutat, nici odinioară în veacii veacilor. Iar hotarul acestor sate ce sânt pe Băcovăţ începânduse dela mânăstirea lui Varzar mearge [2] pedeasupra prisăcii lui Acibcu, şi pedeasupra Horodiştii, la vârful Lozovii la molul [3] lui Grâlanici, dela fântâna cea mică pân la cea mare, iar dela fântâna cea mare pedeasupra pâr la poiana

1. Procatohilor.
2. Ori deasupra numai.
3. Ori malul.

Târnavsca, dela poiana Căprienii, pe Molovatiile la Băcu dela lunca cea mică spre Porosăcii, iar dela Porosării, la ustiea Pituşcai, şi la siliştea lui Tigomir, iar dela siliştea lui Tigomir pedeasupra Homiceştilor, şi pedeasupra Sadovii, iar de acolea dela pedeasupra Sadovii la ustia Conilii, iar dela ustiea sau gura Conilii pedeasupra pân la mânăstirea lui Varzar. Spre aciasta pentru ca pe acest hotar săş facă aşezări dacă va putea să le facă, şi îi întărim lui hotarăle ceale vechi până unde s'au apucat din veac. Care spre aciasta iaste credinţa a mai sus numitei Domniei noastre Alexandru Voevod, şi credinţa a prea iubit fiului a Domniei meale Ilieş Voevod, şi credinţa a tuturor boerilor noştri a Moldovii a mari şi mici, spre mai mare tărie tuturor acestor de mai sus scrise am poruncit credincioasăi slugii noastre Isaiea vel logofăt să scrie şi cătra adevărată cartea noastră această pecetea noastră să leage.

Depe sărbie pe limba moldovenească sau tălmăcit la anul 1811 Dechemvre 20 Clucer Pavel Debriţ.

Dela Divanul Cnejiei Moldaviei.

Inaintea noastră sau făcut poslădmie ispisocului mai sus pomenit şi fiind întocma sau adeverit şi de către noi.

1812 Februarie 9.

Gherasim Episcop Romanului, Balş logofăt, Manolachi Dimachi vornic, Vasile Roset vornic, Neculai Stratilat hatman, Ioan Neculce vornic, Andronache Donici vornic, Hrisoverghi vornic.

Sau poslăduit de mine şi iaste întocma cu cel adevărat suret al ispisocului, cei tălmăcit de dumnealui clucer Pavăl Debriţ.

1812 Februarie 9.

Iordachi Borii sulger.

Dela Sărdaria Orheiului.

Aciastă copii fiind în tocma după condica sfintei mânăstiri Căprieni, ci esti încredinţată cu celi adevărati iscăliturі a veliţilor boeri, sau încredinţat şi de noi.

1812 Februarie 28.

Constantin Sturza spatar.

II.

1429 fără lună şi zi. (Regestre).

„Boerii Sturzeşti s'au înfăţoşat, dumnialui vornicul Dimitrie Sturza din parte dumisale, cum şi din partea dumilor sale celora lalţi boeri Sturzeşti. Şi întrebându-să cu ce stăpânesc dumnialor satul Căşla Zamgiului, au scos *un ispisoc din anii 6937 a dom-*

nului Alecsandru voevod, întăritori lui Danu Ucleta pe șasă sate, din care trei le arată în obârșie Medvicăi, unde au fost Stepan vătămanul cu a sale cotunuri locuri de pustietate, și hotarul acelor trei sate loc de pustietate din obârșie Medvieăi să fie câta putea să-și sălășluiască trei sate din destul".

(Din cartea divanului cnejiei Moldovei dela 1812 aprilie 1, dată în prilejul cererii lui Costachi Ghica biv vel logof. de țara de gios, de a i-se recunoaște moșia Nebulavca de lângă Medviea, ținutul Hotinului).

III.

1432 fără lună și zi (Regeste).

„Cu ispisoc din 6940 dela bătrânul domnu Alexandru voevod, prin care au miluit pe Ivașcu Vladicicu i frații lui Petre și Iurașcu i Dancul și nepotul lor Mile cu aceste două sate pe Vilie anume Hodoracinții și Gvozdăuții, moșii întregi, după hotarăle lor în pregiur arătate în sămne.

(Extras din adresa divanului cnejiei Moldovei din 1809 septemvre 4, către exelențiea sa d. sfetnicul de taină sinator prepident divanurilor Moldovii i Valahii și cavaleriu Sărghii Sărghievici Coșnicov).

IV.

Fără an, lună și zi. *Alexandru Voevod, domn țării Moldovei întărește lui Vlad Adiș satele: Pătrauții la Suceava, Iurcenii și alte mai multe locuri pe Lăpușna.*

Suret de un ispisoc sărbesc dela Alexandru Vodă.

Facem știre tuturor cui să cade a ști pentru adevărata slugă și credincios boerul nostru dumnialui Vlad Adiș carile au slujit noao cu dreptate și cu credință. Pentru aceia văzându că-i drept și credincioasă slujba către noi, l-am miluit pre dânsul cu osebită milă anoastră și i-am dat și i-am întărit lui întru al nostru pământ al Moldovei satul anume Pătrăuțăi la Suceava ocolul din sus unde easte casa lui și pe din sus alt cot tij din Pătrăuți unde sânt muntenii și al treile cot tij di Pătrăuți unde au fost grecii din Dărmănești la fântână și ocolul Tisăcești unde au fost Toder Negruț șlana codrului loc de sat și pe Vălhouți la Glod unde au fost giude Iacăci și Glod Ciorbă tij pe Vălhouți și pe gura Dră-

sărovăi la fântână tij pe Valhouţi şi pe Borodance unde au fost Ciorba şi pe Lăpuşna.

Iurcenii şi la o petră cruce şi Săcărenii şi Lepoveşna şi fântâna epurelui tij pe Lăpuşna şi la fântâna lui Ilieş pe Lăpuşna pe din gios de Iurceni şi unde au fost Hrăste giude şi pe din gios unde au fost Stăilă giude şi unde au fost Jula giude şi înpotriva peste deal dispre Volosa la fântână lângă lacul despre sat pe deasupra Lăpuşnii la fântâna lui Gherman, acele ca să fie lui dela noi uric şi cu tot vinitul lui şi feciorilor lui, şi nepoţălor şi strănepoţălor lui şi tot neamul lui ce să va alege mai aproape nerăşuit neci odată în veci. Iar hotarul acelui sat de acelor fântâni să fii dispre toate părţăle după hotarăle vechi pe unde au îmblat de veci. Şi despre aciasta iaste credinţa domnii meli de mai sus scris Alecsandru Voivod şi credinţa a pre iubiţi fiilor domnii meli Iliaş, Ştefan şi Petru, credinţa totoror boerilor noştri a mari şi mici, iar după anoastră viiaţă cine va fi domn ţărăi şi neamului nostru sau pe cine Dumnezău va alege a fi domn ţărăi Moldovei să nu străce anoastră danii şi întăritură, ce mai ales să de şi să întăriască.

Şi pentru mai mare tărie am poroncit credincios boeariului nostru d-lui Negoră logofăt să scrii şi anoastră pecete să o lege către aciastă carte anoastră.

1780 Octomvre 30.

S'au tălmăcit de Gheorghii Evloghii dascal

Vasăle Gheni căpitan

Acestu suret ce s'au scos de Gheorghie Evloghie dascalul, la let 1780 octomvre 30 depe un ispisoc gospod· a lui Alecsandru Vodă, di let 7000 [1] april 10 şi s'au scos asămine depe cel scos de Evloghii şi fiindu

Iordachi cap. 184 iuni 11

Şi eu am scrăs den covânt în covânt şi am iscălit

Andrei diiac.

V.

1436 mai 4. (Regeste).

Perilipsis depe ispisocul Domnului Ilieş şi Ştefan Voevod din let 6944 Mai în 4, în care scrii că au miluit pe Duma Uranii

1. Greşit citit.

şi eu de faţă am iscălit că iaste întocma.

şi pe fratisău Petri cu aceste moşii şi loc din pustiu pi de ceea parte de Ichel, însă Cobâlca din fundu până în gură şi Bezin din fundu până în gură şi Samboala şi Teleşău din fundu până în gură şi Perisăcina iarăş din fundu până în gură, câte sate vor putea săşi facă.

VI.

1440 septemvre 29. (Regeste).

Cartea lui Ilie şi Ştefan Voevozi, dată pentru satul Hriţcova sau Cerlina mare.

(Pomenită în hotarnica satului Cerlina mare, făcută de Gheorghe părcălabul Hotinului la anul 1677 octomvre 20).

VII.

Suceava 1456 iunie 8. *Petru voevod, domn ţării Moldovei, întăreşte feciorului lui Hotinschi moşiile femeii lui, nepoata lui Mihălaş, sate anume Şişcăuţii, Zamcauţii, Berestie, Gorodişte, Urmezina, Crainicăuţii, Vişnevăţu şi Bovocouţii.*

Suret depe ispisoc din vechi de pe sârbie dela Petru Voevod domn ţării Moldovii, scris de Dobrul în Suceavă din let 6964 iunii 8.

Inştiinţare facem prin aciasta carte anoastră tuturor cui o vor vidé sau o vor auză citindu-să, precum cum că noi pe acest adivărat şi credincios boeriul nostru ficior lui Hotinschi ce ni-au slujit noao cu dreptate şi cu credinţă, a cărue văzând noi ce cu dreptate şi cu credinţă slujbă către noi, l-am miluit pre dânsul, cu osăbită a noastră milă, di i-am dat şi i-am întărit lui moşiile fimeii lui, nepoata lui Mihălaş, sate anume Şişcăuţii unde au fost casile lui Lisii pe Prut şi Malinţii şi Şişcăuţii unde-i Hodoriciu, şi mai însus de aceste Zamcăuţii şi supt Hotin Berestie şi Gorodişte, pe din gios Urmezina şi Crainicăuţii şi Vişnivăţu şi pe graniţă Boriscouţii. Toate aceste de mai sus pomenite să-i fie lui uric, cu tot venitul lui, fiilor lui, fraţilor, nepoţilor, strănepoţilor, pre strănepoţilor şi la tot niamul lui, cine i să va alege mai de aproape nestrămutat nici odinioară în veci. Iar hotarăle acestor de mai sus numite sate să fie după vechile lor hotară, până unde s'au apucat din vechi.

Aşijdere şi după un ispisoc ce s'au fost făcut mai înainte pe aceste sate, să nu aibă a mai face dezbatere, pentru că noi îl oborâm pe acela cu aciastă carte anoastră. Şi spre aciasta este credinţa a mai sus pomenitei domniei noastre Petru Voevod şi credinţa tuturor boerilor noştri a Moldaviei mari şi mici, iar după viaţa şi domnie noastră, pe cine dintru anoştri copii şi dintru anoştri următori mai aproape, Dumnezeu va alege în pământul nostru Moldova domn să fie, acela să nu strice uricul nostru, ce mai vârtos să i-l întăriască şi să-i împuterniciască, fiindcă i-am dat pentru a lui driaptă şi credincioasă slujbă. Şi spre mai m re tărie tuturor acestor de mai sus scrisă, am poroncit credincios boerului nostru Petru logofăt să scrie şi pecete noastră către aciastă carte anoastră să lege.

Cercetându-se tălmăcirea aciasta de mine şi posleduindu-se cu ispisocul cel vechiu din cuvânt în cuvânt şi fiind întocma, îl adeverim.

Dos. trib. no. 289 Climer Pavel Deboţ 1810 iulii 16.

VIII.

Suceava 1470 noemvrie 26. *Ştefan V-evod domn ţării Moldovei, întăreşte lui Dumitru Budeci şi fratelui său Gheorghe Budeci, satul Mărzeşti din ţinutul Orheiului.*

Cu mila lui Dumnezău noi Ştefan Voevod domn ţării Moldaviei, neschimbat facim ştiut tuturor urmaşilor noştri cari vor vide sau citind vor auzi, că iată adivărata şi credincioasă slugile noastri boerul Dumitri Budeci şi fratile său Ghiorghie Budeci slujind noă cu dreptati şi cu credinţă, pentru aceia văzând noi alor dreptati şi credincioasa lor slujbă la noi, i-am iubit pre ei osăbit dela al nostră milă le-am dat şi le-am întărit noi lor întral nostru pământ al Moldovii, după alor dreptăţi de astăzi înainti cu un sat Mărzăştii ci esti în ţănutu Orheiului i undi sânt casili lor şi iazuri cari sânt întro parti cu pădure, livezi şi vii ci sânt pi vale ce de iar pi părăul ci vini de izvoară, este iaz şi este înpărţit între fraţii, partea lui Dumitru giumătati di sat şi cu tot vinitul esti des pre amiază zi, iară partea lui Ghiorghi Budeci este despre răsărit asăminea pe giumătati di sat şi cu tot vinitul aşăjdirea le-am făcut ci osăbire şi din câmp precum mai sus scriem. Şi este de la noi giruit la toţi şi tuturor în veci neclintită nici odinioară în veci lor copiilor lor, nepoţilor lor, strănepoţilor lor, şi la tot neamul lor care să vor afla mai de aproape. Iară hotarul satului Măr-

zăştii pi giumătati din satul Mărzăştii şi acum la doi fraţi, şi să fii şi împregiur după vechile lor hotară, precum au fost din veci vecilor pe întreg satul Mărzăştii. Cu luari amintită, aciasta este credinţă mai sus scrisă Domnului Ştefan voevod şi credinţa preiubiţilor boerilor noştri: credinţa boerului Stance şi al fiului său, boeriu Moroz [1] părcălab, Bielelugrad, credinţa boerului Vlaicula şi a fiiului său boeriu Duma staroste Hotinului, credinţa berului Goian părcălab Chilii şi a fiului său, credinţa boerului Isail dvornicului şi a fiului său, credinţa boerului Zbierea părcălab belogradscago, credinţa Albului părcălab dela Neamţ, credinţa boerului Bulitea, credinţa boerului Petrachi săcomovicea, credinţa boerului Vâlco părcălab Chilii, credinţa boerului Tete novogradscoi, credinţa boerului Gangur Orheiscago credinţa boerului Cernat, credinţa boerului Ciocan [2], credinţa boerului Budici, credinţa boerului Ivaşcu Urincovici, credinţa boerului Bădi spătar, credinţa boerului Iuga vistiernic, credinţa boerului Iuga postelnic, credinţa boerulni Negrila ciaşnica, credinţa boerului Neculai stolnic, credinţa boeruiui Neaga comis şi credinţa tuturor boerilor noştri al Moldovei a mari şi mici. Iară după anoastră viaţă cine mai fi domni în pământul nostru pământul Moldovii, dintranoştri copii şi de vor fi oricare vor fi pre acest neam, nimeni să nu-l smintească întru nemica în veci, dar încă să-i întăriască scrisorile cu dreptăţi şi credincioasă lor slujbă. Şi pentru mai mare întăritură de celi mai sus scrisă, am poroncit al nostruia credincios boerului nostru Toma, di au scris şi a noastră pecete petrecută pe această anoastră filă. Am scris Steţco diac în Suceava în anul 6978 noemvrie luna 26 zile.

S'au tălmăcit de Luca ieromonahul la Suceava

IX.

1475 Septembre 25. (Regeste).

Ispisoc dat de domnul ţării Moldovei Ştefan voevod în anul 6983 septemvrie 25 zile pentru satul Mereni.

(Pomenit în cererea răzeşilor din satul Mereni, partea de sus Luca Grigorie Ciorăscu, Grigorie Arhip Grosu, mazilii Gheorghii Grosu, Vasile Ionaşcu, Feodor Tabacar, Feodor Nestor, Zaharii Nuţă şi alţii, adresată Tribunalului civil al Basarabiei).

1. Mărza.
2. Ciocărlie.

X.

Suceava 1479 august 11. *Ştefan voevod, domn ţării Moldovei, întăreşte Anuşcăi şi Matiei pe fetele lui Camariu satele Grozeştii şi Maneştii.*

Милостїю Божїєю мы Стефан воєвода господаръ земли молдавскои, знаменито чиним нс сим листомъ нашим въсѣм кто на нем ѹзрит или єго чтѹчи ѹслишит, ѡже тота истина Анѹшка и Марїє дъщери Камариневи жаловали єсми их ѡсобною нашеи милостїою и дали и потвирдили єсми им [1]) нашем земли молдавскои правое их ѡтнинѹ ѡтнина ѡца их Камарина села наимѣ [2]) и Гретїєщїи и Мънещїи да єст ѡт нас ѹрик и съ въсем до им и дѣтим их и ѹнѹчатом их и прѣѹнѹчатом их и прѣщѹрѣтом их и въсемѹ родѹ их кто сѣ им изберет наї ближнїм непорѹшечо николи же на вѣки а хотаръ тим селам єст іо старомѹ хотарю ѡт ѹсих сторонъ кѹда из вѣка ѡживали. а на то єст вѣра нашего господства више писнаго мы Стефана воєвода и вѣра прѣ възлюблена дѣти наших Алеѯандра и Богдана влада. и вѣра болѣр наших вѣра пана Вланкѹла пръкалаба, в. п. Збеари, в. п Юги, в. п. Хран дворника, в. п. Дѹма и в. п. Хърмана пръкълабове келенскин, в. п. Шандри портарѣ сѹчавского, в. п. Дажбога пръкалаба немецкаго, в. п. Драгоша пръкълаба новоградского, в. п. Костѣ спатарѣ, в. п. Кираколѣ вистїарника, в. п. Ацка, хѹдича, в. п. Щефѹла хотинского, в. п. Германа постелника, в. п. Іѡан чашника, в. п. Петра столника, в. н. Грози комиса, и вѣра ѹсих боѣрь наших молдавских великих и шалих, а по нашем животѣ кто бѹдет господаръ нашеи земли ѡт дѣтин наших или ѡт нашег родѹ, или пак бѹди кого Богъ изверетъ господарем бити нашеи земли молдавскои, тоть що би не порѹшил нашего даанїє и потвръжденїє али що би им ѹтвердилъ и ѹкрѣпилъ, занѹже єсми им

далн н ѹтвердили ³) им права штинна. а на болше крѣпость потвержденїе велѣли есми нашемѹ вѣрномѹ панѹ Тъѹтѹлѹ логофетѹ писати и нашѹ печать завѣсити кесмѹ листѹ нашемѹ.

Пис ѹ Сѹчавѣ в лѣто ҂ѕѯ҃з авг ӑі

Original pergament. Pecetea, atârnată cu mătase roşie. Se află în păstrare la Direcţiunea regională a Arhivelor Statului din Chişinău.

Traducere.

Cu mila lui Dumnezeu noi Ştefan Voevod, Domn ţării Moldovii, înştiinţare facem cu aciastă carte a noastră tuturor celor ce vor căuta la dânsa, sau o vor auzi citindusă, iată adevărata pre Anuşca şi Mariea fetele lui Camarin le-am miluit cu anoastră osebită milă şi le am dat şi le-am întărit lor dela noi Moldovii ocina lor dreaptă, ocină dela tatăl lor Camarin, satele anume şi Grozeştii şi Maneştii, să le fie lor ocină şi cu tot venitul, lor şi copiilor lor şi nepoţilor lor şi strănepoţilor lor şi răstrănepoţilor lor şi la tot neamul lor ce li se va alege mai de aproape, nestricat niciodinioară în veci. Iar hotarele acelor sate să fie după vechile hotare, din toate părţile unde au umblat din veac. Şi la aceasta este credinţa Domniei mele mai sus scris, noi Ştefan Voevod şi credinţa mea iubiţilor noştrii fii Alexandru şi Bogdan Vlad şi credinţa boerilor noştrii, cr. b. Vlaicul părcălabul, cr. b. Zbeari cr. b. Iuga, cr. b. Hran dvornicul, cr. b. Duma şi cr. b. Hârman, părcălabi ai Cetăţii Albe, cr. b. Şandru portarul Sucevii, cr. b. Dajbog părcălab al Neamţului, Neaga, cr. b. Gangur, cr. b. Ivăşcu, cr. b. Macsia, părcălabii Chiliei, cr. b. Şandru portarul Sucevii, cr. b. Dajbog pârcălabul Cetăţii-nouă, cr. b. Costea spătarul, cr. b. Chiracolea vistiernicul cr. b. Iaţcu Hudrei, cr. b. Şteful dela Hotin, cr. b. Gherman postelnicul, cr. b. Ioan paharnicul, cr. b. Petre stolnicul, cr. b. Grozea comisul, şi credinţa tuturor boerilor noştri moldoveni mari şi mici. Iar după anoastră viaţă, cine va fi Domn ţării noastre, din copiii noştri, sau din neamul nostru, sau pe cine Dumnezeu va alege a fi Domn ţării noastre Moldovii, acela să nu strice dania şi întăritura noastră, ci mai vârtos să o

întăriască, căci le-am dat și le-am întărit a lor dreaptă ocină. Iar pentru mai mare tărie și putere am poruncit, credinciosului nostru boer pan Tăutul logofătul, să scrie și pecetea noastră să o atârne la această carte anoastră.

Scris la Suceava în anul 6987 august 11.

XI.

1488 ianuarie 9 (Regeste)

„Suret depe o hotarnică veche a domnului Ștefan vodă din let 6997 ghenarie 9, scris suretul de Simeon uricariu și încredințat și de Evgloghie tălmăcitoriu că este adevărat tălmăcit, în care scrie că hotaru satului acestuia (Petricanilor) să începe din potriva locului din dealu despre Lăpușna, și merge la fântâna mare despre târgul Lăpușna, care merge la ruptura din sus, și merge margine în sus fața Lăpușnii, și tot margine fața Lăpușnii, până ce hotărăște cu Dragomireștii și cu Bujorul și de acolo să întoarce fața Bujorului în giosu din vale de movila Petricăi hotar, și de acolo merge tot fața Bujorului în potriva rupturii Bujorului, într'o buză de pise este hotar, și de acolo taie piste deal de la Soci și muchie dialului din deal de Soci este hotar, și merge drept în movila lui Fulger, și merge dialul în gios unde este hotar Bujorului, și lovește în coastile Bobiecenilor, și Dobicenii trec tot dialul în gios până în potriva hotarului din gios de lac, este hotar în potriva hotarului din dialu, și atâta este hotaru Petricanilor înpregiur“.

(Extras din hotarnica Petricanilor, ținutul Lăpușnii, dela 1791 Dechembvre 21).

XII.

1494 martie 2. (Regeste)

„Ispisoc de moșie Zernești din lot 7002 martie 2 (1494) de la răposatul domn Ștefan Voevod prin care să dovidește că au cumpărat-o cu 30 zloți tătărăști, feciorii Barbului Burcei Andrica, Petre și Costin“.

Pomenit în spița de neam a moșiei Cotul Paicul, din ținutul Chighiciului—alcătuită lei 1759 mai 4 zile).

XIII.

Vaslui 1495 ianuarie 24. *Ștefan Voevod, domn țării Moldovei întărește împărțeala între Magda, fata Mitului, feciorul lui Cavano și mai multe rude ale ei a satelor Todirenii, Ciudeștii, Brezăștii, Zaharna pe Nistru și Horodiștea.*

Suret de pi ispisocu vechi sărbesc dela Ştefan Voevod domn ţării Moldoviei, scris de Şendrea Cărgă în Vaslui, la let 7003 ghenari 24 care ispisoc fiind rupt în patru bucăţi şi ştersu precum să vedi, diabe s'au putut alegi acesti cuvinte, cari mai gios sânt scrisă.

Inştiinţare facem prin aciastă carte a noastră tuturor cui vor căuta asupra ei, sau vor auzi cetindu-să. Pentru aciastă adivărată Magda fata Mihului feciorு lui Cananov fratile dumisali Negrila (lipsă) şi credinciosul d-lui Costea fratele dumisali a lui Toader a pisariului nostru, ficioru (lipsă) nepoţi a lui Drăguşan, ficiorul (lipsă) nepotul Negulăi şi rudile lor Ioan şi surorile lui (lipsă) feciorul (lipsă) Iancuşăn, aşijdirea Fedru şi sora lui Mariea (lipsă) toţi nepoţii lui Sima Rugină (lipsă) Nastasiea nepoata Marinei, că de nimeni nesăliţi nici asupriţi ci de a lor bună voe şi-au împărţit între dânşii dinaintea noastră şi dinaintea tuturor boerilor noştri a mari şi mici satul de slujire de la moşul domnii meli (lipsă) voevod anume Todirenii (lipsă câtiva cuvinte) pi Bărlad unde au fost Iacuş Mitui (lipsă) şi satu Lindeştii pe Bărlad şi Brezăştii pe Bârlad si pe Nestru în gura Zăharnei, satu anume Zăharna (lipsă) şi satul (lipsă) unde au fost Zlatariul vatămanul şi satul Horodiştea (lipsă) în gura (lipsă) unde au fost Jaza vătămanul. Deci şi noi, văzând a lor de bună voe împărţăli ce şi-au înpărţit ei între dânşii de bună voe, voi aşijderea şi dela noi le-am dat şi le-am întărit lor mai susăle numite sate (lipsă) şi satu Ircoviţăi. Şi spre aceasta esti credinţa domnii meli de mai sus numit noi Ştefan Voevod şi credinţa tuturor boerilor noştri a Moldovii a mari şi mici. Şi spre mai mare tărie şi întăritură tuturor acelor de mai sus scrisă, am poroncit credinciosului boeriului nostru dumnealui Tăutu logofăt să scrie şi pecetea noastră să o legi cătră aciastă adivărată carte anoastră.

Din limbă sărbească s'au tălmăcit di Costantin Diiac pitar, în Eşi 1809 iuni 25.

S'uu scos întocmai de pi tălmăcire gubernschi reghistrator Feodor Zatic.

Giudicătoriea politicească a Oblastii Basarabiei. Pentrucă copiia aciasta scoasă depe tălmăcirea în limba moldovenească a ispisocului sârbesc dila Ştefan Voevod după posleduire, aflându-să întocmai cu aceiaş, s'au încredinţat di cătră aciastă giudicătorie cu iscălitura unui cilen,'a presudstoci şi punirea peceţii împărăteşti.

In Chişinău anul 1824 luna mart 24 zile

Sovetnic Pavăl Măcărescu

(L. P.) Secretari Barbu

(Condica de documente a familiei Roşca—fila 73 Arh. St' Chiş.)

XIV.

Suceava 1495 martie 13 [1]. *Ştefan Voevod domn ţării moldovei, întăreşte lui Cozma Păşco şi fratelui său Mihul şi surorii sale Nasta, feciorii lui Hodco Păşcan satele Păşcanii pe Ichel, seliştea de sub Poroseci.*

Cu mila lui Dumnezeu noi Ştefan Voivod domn ţării Moldovii, facem ştire cu această carte anoastră tuturor cui o vor vedea sau o vor auzi citindu-să. Iată această adevărată slugă anoastră Cozma Păşco şi fratele lui Mihul şi sora lor Nasta feciorii lui Hodco Paşcan, i-am miluit pe ei cu anoastră osebită milă şi le-am dat şi întărit lor în pământul nostru în Moldova a lor dreaptă ocină satele anume Păşcanii pe Ichel partea de jos (cuvinte şterse) cu heleşteu la fântână ce este puţin mai sus de sat în acelaş hotar şi o selişte sub Poroseci unde este între drumuri la fântână şi prisaca (cuvinte şterse) să fie şi dela noi uric şi cu tot venitul lor şi copiilor lor şi nepoţilor lor şi strănepoţilor lor (cuvinte şterse) şi la tot neamul, care li se va alege mai de aproape neclătit nici odată în veci, iar hotarul acelui mai sus scris sat (cuvinte şterse) să le fie lor pe unde au hotărît pan Mohila paharnic şi cu megiaşii şi după vechiul hotar unde din veac au fost. Iar la aceasta este credinţa (cuvinte şterse) sus scrisul noi Ştefan Voevod, credinţa preaiubiţilor fii ai domniei mele Alexandru şi Bogdan Vlad, şi credinţa boerilor noştri : credinţa boerului (cuvinte şterse) părcălab, credinţa boerului Boldur vornic, credinţa boerului Hrăman, credinţa boerului Şteful, credinţa boe-

1. Copie ruaească după cel slavonensc.

rului Muşat, credinţa boerului Toader părcălab de Hotin, credinţa boerului Micula al Neamţului, credinţa boerului Ciortorovschi, credinţa boerului Sandru al Cetăţii nouă, credinţa boerului Clănău spătar, credinţa boerului (cuvinte şterse) vistiernic, credinţa boerului Irimia postelnic, credinţa boerului Mohila paharnic, credinţa boerului Frunteş stolnic, credinţa boerului (cuvinte şterse) şi credinţa tuturor boerilor noştri moldoveneşti mari şi mici. Iar după moartea noastră cine va fi domn în pământul nostru din copii noştri (cuvinte şterse) sau pe cine va alege Dumnezeu a fi domn, să nu strice dania noastră (cuvinte şterse) însă să le întăriască (cuvinte şterse) pentrucă le-am dat şi întărit căci este a lor dreaptă ocină; iar pentru mai mare tărie a celor mai sus scrise, am poruncit credinciosului nostru boer Tăutul logofăt să scrie şi pecetia noastră (cuvinte şterse) la cartea noastră. A scris Matei diiac în Suceava let 7003 martie 13 (1495).

XV.

1500 fără lună şi zi. *Ştefan Voevod întăreşte vânzarea siliştei Lopatna făcută de feciorii lui Mihăilă Oţăl gramaticu şi cu surorile sale Cărstina şi Anuşca lui Duma Pocsăscul şi Manii drept 220 zloţi tătărăşti.*

Tălmăcire scoasă depe ispisocul sărbesc dela Ştefan Voevod din let 7008 lipsă luna ziua 20.

Cu mila lui Dumnezeu noi Ştefan Voevod Domn ţării Moldaviei, înştiinţare facem cu aciastă anoastră carte tuturor celor ce vor căuta pre dânsa sau cetindusă vor auzi că au venit înaintea noastră şi a boerilor nostrii [1] din feciorii lui Mihăilă Oţăl gramatic şi cu surorile sale Crăstina şi Anuşca şi de alor bună voe de nimine siliţi nici asupriţi au vândut din drept uricul său cel avea dela Mihăilă Oţăl gramatic, o sălişte pe scrisori anume din giosul Lopătnei şi a gurii Lopătnii [1]) lui Duma Pocşăşul şi Manii drept 220 zloţi tătărăşti şi s'au sculat slugile noastre Duma Pocşăscul şi Manea şi au plătit acei mai sus numiţi bani feciorului Mihăilă Oţăl gramatic şi surorilor sale Crăstăna şi Anuşca [1]) drept aceia şi noi văzând de bună voe

---

1, Lipsă.

vânzare şi plată deplin, încă am dat şi am întărit şi noi slugilor noastre Duma [2] pe scrisorile lui din fund ce încungiură Lopatna până în gura Lopătnii unde cade în Benzin în iazu Iuzna, ca să le fie dela noi uric cu tot venitul lor şi a copiilor lor, şi a nepoţilor şi strănepoţilor şi la tot neamul lor ce să va alege deaproape nestrămutat nici odinioară în veci din hotar [1] valea Lopatna până în gura Lopatnii unde cade în Bezin un iaz şi se începe din gura Lopătnii şi merge pe Bezin valea până la stâlp [2] la vârful dealului la un stejar şi de acolo drept pedeasupra dealului pela locul ci să numeşte Rota, şi de acolo pe acel drum toată Lopatna până deasupra dealului la [1] şi de unde întâi s'au început, acesta este tot hotarul aceştii sălişte şi spre aciasta este credinţa însuşi Domnii mele şi credinţa boerilor Domnii mele.

La 1820 dechembre 8 sau văzut aciastă copie cu original ispisoc şters şi putred la comisia hotărăturilor ţinutului Orheiu şi ca să nu să schimbe sau însămnat. Cilen Timuş.

După ispisocul acela foarte rupt şi putred dipi cât s'au putut cunoaşte s'au tălmăcit dipi sârbii pe limba moldoveniască şi l-am adeverit. Căpit. Gavril Cosovschii biv tălmăciu de divan Moldaviei.

Cercetândusă aciastă copie şi de mine cu cel adevărat ispisoc sărbăsc şi fiind întocma am adeverit. Anul 1813 luna Mai 27 în Chişinău. Forma inginer.

XVI.

Fără an şi lună. (Regeste).

„Un hrisov dela Ştefan Vodă bătrânul întru care arată anumi şi scrii pe satul Raşcovul şi Onutul de gios ce-i zăc acum şi Balamutiţa şi satul Maliniţi şi alti moşii".

(Extras din mărturia mai multor mari boeri din anul 1775 august 16).

XXII.

Hârlău 1495 iunie 2. *Ştefan voevod, domn ţării Moldovei întăreşte lui Ivanco Repede jumătate de sat în Movilă unde drumul Horjii, în Bujor despre Narnova.*

Милостїю Божїею мы Стефан воевода господаръ земли молдавской знаменито чиним нс сим нашим листом въсам кто нань възрит или его чтѹчи оуслышит ѡже тот нстї-

2. Lipsă mult. 1. Lipsă.

нїн наш слуга Иванко Ръпеде жаловали есмы иго особною нашом милостию дали и потврьдили есмы ему шт нас и оу нашеи земли оу молдавскои его правою штнину и въкуплениїе свое неспривилїе купежное що шн имал шт дѣда господствами Стефана воеводї половина село у могилу где упадает пут Хоржин оу Бужор част шт къ Нърновѣ що шн был купил шт Драгана Ярмаша, како да ест ему и шт нас оурик и съ въсем доходом ему и дѣтї его и внучатом его и преоунучатом и прѣщурѣтом и всему роду его кто се ему изберет или ближнїи непорушено николиже на вѣки. а хотар тои половини село оу могилу где упадает пут хоржин оу Божшр части шт Нърновѣ да ест шт оусего хотара половина и по старому хотару по куда из вѣка шживали а на то есть вѣра нашего господства выше писаннаго мы Стефана воеводї и вѣра прѣвъзлюбленнаго брата господства ми Петра. и вѣра боıар наших. вѣра пана Исака. в. п. Петра дворника. в п. Негрила. в. п. Гринковича. и пана Шалабы хотинских. в. п. Косте. и пана Кондри немецкых. в. п. Петрика и пана Тоадера паркалабове новоградскых. в. п. Лука Арбуре портарѣ сучавского. в. п. Храна спатарѣ. в. п. Еремїа вистерника. в. п. Шарпе постелника. в. п. Сакуıана чашника. в. п. Стръчи столника. в. п. Къцелѣна комиса. и вѣра въсѣх боıар наших молдавскых великых и малых. а по нашем животѣ [1] шт дѣтеи наших или от нашего рода [1] кого Бог изберет господарем бить нашеи молдавскои [2] крѣпость и потвържденїе тому. въсему выше писанному велели есми нашему вѣрному пану Тотрушану логофету писати и нашу печать завѣсити ксему нашему листоу. Писа Маржиремалаев оу Хрълшв влѣто зд їоунїи н.

(Original pergament, șnur roșu—pecetia lipsă. Pe verso Ștefan Voevod din let 7003 iunie 2 pe giumătatea de sat în Movilă unde cade drumul Horjii în Bujor despre Nărnova).

---

1. Loc deteriorat în original.
2. Două rânduri deteriorate în original.

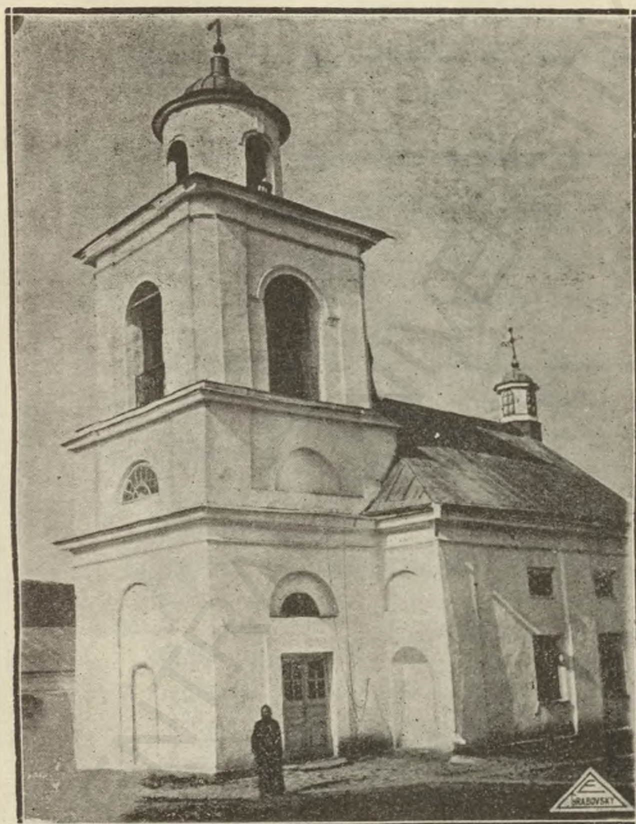
Traducere.

Cu mila lui Dumnezeu noi Ştefan Voevod domn ţării Moldovii, facem ştire cu această carte anoastră, tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi cetindu-să. Iată pe adevărata noastră slugă Ivanco Reapede l-am miluit pe el şi cu anoastră deosebită milă i-am dat şi i-am întărit dela noi în ţara noastră a Moldovei a lui dreaptă ocină şi cumpărătura sa şi urie de cumpărare ce a avut dela bunicul domniei mele Ştefan Voevod, jumătate de sat la Moghila unde cade drumul Horjii la Bujor, partea din spre Năinova ce a cumpărat dela Drăgan armaşul, ca să-i fie şi dela noi uric şi cu tot venitul lui şi copiilor lui, nepoţilor lui şi strănepoţilor lui şi răstrănepoţilor lui şi la tot neamul său ce i-se va alege mai de aproape şi nestricat nici odată în veci. Iar hotarul acelui jumătate sat la Moghila, unde cade drumul Horjii la Bujor parte din spre Nărnova să fie din tot hotarul, jumătate şi după vechiul hotar pe unde din veci au fost. Iar pentru aceasta este credinţa domnii mele mai sus scris noi Ştefan Voevod şi credinţa prea iubitului frate al domniei mele Petre şi credinţa boerilor noştrii: cr. b. Isac, cr. b. Petru dvornicul, cr. b. Negrilă, cr. b. Grincovici şi cr. b. Talabă ai Hotinului, cr. b, Coste şi cr. b. Condre ai Neamţului, cr. b. Petrica cr. b. Toader părcălabi ai Cetăţii Nouă, cr. b. Luca Arbore portarul Sucevei, cr. b. Hran spătarul, cr, b. Eremia vistiernicul, cr. b. Şarpe postelnicul, cr. b. Sacuian paharnicul, cr. b. Stărcea stolnicul, cr. b. Căţelean comisul şi credinţa tuturor boerilor noştrii moldoveneşti mari şi mici. Iar după viaţa noastră [1] din copiii noştri sau din neamul nostru [1] pe cine Dumnezeu va alege a fi domn ţării noastre Moldovei [2] putere şi întăritură tot ce mai sus scrie am poruncit credinciosului nostru boer Totruşanu logofătul să scrie şi pecetea noastră să o lege la această carte anoastră. Scris a Marjire Malai în Hărlău la anul 7003 iunie 2.

(Arhivele Statului—Chişinău).

---

1. Loc deteriorat în original'
2. Două rânduri deteriorate în original.

7) Biserica veche a M-rii Hârbovăț (Orhei)

Stilul moldovenesc a fost complicat cu adause rusești.

Traducere

Cu mila lui Dumnezeu noi Ștefan Voevod domn țării Moldovei, facem știre cu această carte a noastră, tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi cetindu-se, iată pe adevărata noastră slugă Ioașco Reapede l-am miluit pe el și cu anoastă deosebită milă ... dela noi în țara noastră a Moldovei ... ce a fost ... de sat la Mogl... din spre ... și dela ... și strănepoților ... hotarul ... Bujor ... și după vechiul ... aceasta este credința ... credința ... boerilor noștrii; ... cr. b. ... cr. b. ... pârcalabi ai Cetății ... b. Hran spătarul ... Șarpe postelnicul, cr. b. Sacuian ... comisul și ... moldoveni, mari și mici. ... sau din neamul ... domn țării ... ce mai ... logofătul ... carte a noastră Sfintei Mărire Malei în ... la anul 7003 Iunie 2.

(Arhivele Statului—Chișinău).

1. Loc deteriorat în original.
2. Două rânduri deteriorate în original.

Documente din secolul al XVIII-lea

Comunicate de C. N. Tomescu.

Un diacon e trimis spre a se pregăti pentru preoție.

Iacov, cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit Moldaviei.

† Viind înaintea noastră acest de Dumnezeu temători bărbat anumi Pavel din sat Hărceștii, țănutul Iașului, cu multă cucernicie au cerut darul diaconiei, pre carele după căzuta cercetare ce i s'au făcut și după încredințare, din mărturie duhovnicescului său părinte chir Inochentie eclisiarh Mitropolii, aflându-l vrednic l-am povelit învrednicindu-l întăi stepenii citețului și a ipodiaconului, pe urmă l-am hirotonosit diacon desăvârșit. Pentru aceia iată că-l și rânduim la molitfa ta, preote Ioane, din sat Dumbrăvița, că să-l pui să slujască la biserică toate cele ce se cuvin diaconiei, adecă toate tainele bisericești cu mare privighere și luare aminte, după hotărîrea canoanelor. Lângă aceste să-l pui să învețe proscomidie de rost, ecteniile de sară și de dimineață, cum și toate tipicele a leturghiei și a molitvenicului, asemene și la cuviincioasă citire să să silească cu tot deadinsul. Iar mai ales apostolul și evangheile să le citească curat și cu toată înțelegerea, că să nu fie de scandală norodului. Să se deprindă încă a se purta cu bună rânduială și în biserică la vremea slujirii, la cădit și la toate lucrările cele diaconești. Deci dânduță-l noi pe acest diiacon nou în samă învățăturii molitfei tale, îți punem și vade ca toate aceste de sus arătate să le învețe deplin pân în trei luni de zile, precum îl și cerem dela molitfa ta desăvârșit învățat, carile învățând bine toate aceste și viind la noi să va hirotonisi și desăvârșit preot.

1797 Martie 22

Iacob Mitropolit Moldovii

(Arhivele Statului Chișinău.)

1) In prezent în jud. Bălți.

Carte de blestem în folosul a trei boeri pentru moşii din Basarabia.

Iacov, cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop şi Mitropolit Moldaviei.

† Facem ştire prin această carte de blăstăm precum ne-au arătat pitarul Costache Pătraşcu, postelnic Grigoraş Hermezăul şi cluceriul Ioniţă Gane, ginerii lui Radul Botian, pentru nişte moşii ce au la ţinutul Sorocăi şi al Orheiului, care moşii li-au tras cu înpărţală socrul lor, Radul Botian di pe moşul său Miron logofăt şi fiindcă să împresoară de către unii şi alţii şi neputând într'alt chip ca să le afle la ce loc sănt şi cum să numesc. Spre descoperire dreptăţii şi adevărului au cerşut dela noi această carte de blăstăm asupra acelora ori carii vor fi ştiind pentru aceste moşii unde să află şi cum să chiamă şi de cine s'au stăpănit din vechi şi pe unde sănt vechile hotară şi alte sămne despărţitoare cum şi asupra Radului Bogdan. De nu va arăta după dreaptă ştiinţa lui ci lăcomindu-să la strămbătate cu nedreptate, de vor tăgui (sic) sau vor mărturisi strămbu, unii ca aceia să fie blăstămaţi de Domnul Dumnezău şi de precurata a sa Maică, de slăviţii 12 apostoli şi de 318 sfinţi părinţi de la soborul Nicheii. In viaţa lor procopsală să nu vază, ostenelile şi sudorile lor să fie spre perzare. Herul, pietrile să putreziască şi să să răsipiască, iar trupurile lor după moarte să ste întregi şi nedezlegate şi de către arhieriea noastră încă să fie blăstămaţi. iar de vor mărturisi adevărul, să fie ertaţi şi blagosloviţi. Amin.

1793 Sept. 23.

Iacov Mitropolit Moldavii.

(Arhivele Statului Chişinău).

Dări de seamă.

Unirea Basarabiei, studiu şi documente, de Şt. Ciobanu, Bucureşti, 1929, în 314 pag. octav.

In momente de cumpănă, provincia noastră reintră în făgaşul naţiei romîne. Cine a adus-o aici? S'a zis că datorită iniţiativei soldaţilor moldoveni, „cari aparţineau unităţilor ruseşti ce operau

pe frontul din Bucovina și Moldova"; ideea lor națională a trecut apoi la intelectualii moldoveni, creind un partid național și Sfatul Țării. Ajutor au dat și studenții din Chiev, influențați de prizonieri ardeleni și bucovineni în lagăr rusesc, cît și unii frați refugiați în Basarabia. S'a mai afirmat că tot soldații moldoveni au pus temelie, dar mînați de „libertățile proclamate de revoluția rusească", în deosebi la Odesa, iar în haosul și anarhia deslănțuită în Rusia întreagă, se cheamă armata romînă, care asigură libera mișcare a elementelor naționale basarabene. Alt autor crede că factorii principali ai ideei Unirii au fost studenții moldoveni, aflați în 1917 la Chiev sub influența prizonierilor ardeleni și bucovineni. In fine, că apostolatul național în Basarabia l-a desfășurat un grup de ardeleni, sau că ideia națională s'a născut din „ideia slujirii poporului", venită din mediul intelectual rusesc și faptul Unirii este „al înțelepciunii istorice".

Autorul însă nu se oprește la nici una din părerile și teoriile acestea, „puțin întemeiate, uneori chiar imaginative". Unirea Basarabiei nu seamănă cu a celorlalte provincii surori, pregătită sufletește și chiar cuprinsă în prevederi de tratate de alianță. Frămîntările basarabene deacum 12 ani își au origina „în mișcarea revoluționară din Rusia, în sforțările popoarelor din imperiul țarist de a se descătușa, de a se eliberà de sub jugul nedreptăților". Prin revoluție, care capătă curînd colorit național, Unirea s'a produs fatal.

Ba mai mult, revoluția în Basarabia a venit impusă de cursul marei răzvrătiri rusești, de-acolo vin ecouri de libertate, de armată provincială, autodeterminare, despărțirea de Rusia și deci și de Unire națională.

Soarta basarabenilor e întrucîtva comună cu a celorlalte 106 popoare. Asupra tuturor s'a'ntins procesul lent al desnaționalizării, cu multă iscusință, al stîrpirei culturei sufletești neruse. Cîte reacțiuni nu s'au produs între popoarele din occidentul imperiului! Pentru unele s'au decretat privilegii și autonomie, dar nefiind nici ele înfăptuite, apare pleiada de revoluționari, pribegi, cari au scuturat apoi din temelii țara pestriță rusească. Basarabia, din primii ani după răpire ș'a înstrăinat fiii ei, cari preferau „ocîrmuirea turcească grea". Numeroși intelectuali trec Prutul, purtînd în sufletele lor „idealul desrobirii poporului romînesc". In centrul mișcării

ucrainene, Chiev, sau la Dorpat, se influenţează şi tinerii moldoveni de ideologia revoluţionară; poporul de jos, prin instinct, îşi păstrează făptura naţională. Revoluţia din 1905 dă preludiul tragediei ruseşti. Şi aici se cere introducerea limbii naţionale moldoveneşti în şcoli, o fac boierii, preoţii, învăţătorii. Apar ziare cu ideea şi de autonomie provincială „pe temeiul drepturilor şi ale principiilor ce au fost hărăzite la alipirea ei către imperiul rus", şi se naşte un partid naţional-democrat. Oligarhia ţaristă înnăbuşe mişcarea, dar ideea rămîne şi clocoteşte în suflete.

In marele război ea se îmbracă în forma „defetismului" Rusiei, o propagă intelectualii din spatele frontului şi prinde şi la Chişinău.

Poloniei i se acordă drepturi la viaţă nouă, le aşteaptă şi alte popoare, şi le cer cînd răsare revoluţia. Ideea federalizării se schimbă în autodeterminare politică, în autonomie. Vin congrese pretutindeni, obşteşti şi militare, cu directori şi secretariate naţionale. Pînă şi săracii şi înnapoiaţii Beloruşi îşi reclamă viaţă liberă, deşi îs înrudiţi prin limbă şi trecut cu Ruşii. Apele revoluţiei cu stările ei noi năpădesc şi peste Nistru; ele acoperă mai bine pe Moldovenii cu înnalte calităţi etnice, cu cultură, limbă şi tradiţii deosebite. O revoluţie acefală însă, fără conducători, ci colectivă, a masselor, cari aruncă silit la suprafaţă fruntaşi, după cum valurile din largul mării, lovindu-se şi frămîntîndu-se violent între ele şi pînăla mal, îşi suprapun corpuri din adîncul apelor. Atmosfera depe front ca şi cea din sate duce la o sete de ceva nou. Guvernul provizoriu e acceptat îndată. O adunare întemeietoare—constituanta rusă va fi arena luptei pentru slobozenii. Moldovenii se strigă unul pe altul în vijelia aceasta, să-şi strîngă rîndurile. Reapare partidul naţional moldovenesc, cu program ca şi aiurea. Afară de cererile din trecut, ideologii mai cer armată cu limbă naţională, colonizările cu Ruşi să înceteze, iar fraţilor transnistrieni „să li se chezăşuiască" drepturi identice.

Nu s'au atins chestiuni de ordin social decît vag, ca şi în celelalte provincii ruseşti. Mulţimea începe a'şi însuşi ideea de stăpînirea pămîntului, de a trăi liber, de a vorbi limba maternă în biserică, şcoală şi administraţie, iar străinii să nu o împiedice. Presa rusească şi unii intelectuali ruşi agită împotriva autonomiei,

Moldovenii apărîndu-şi şi pe viitor legătura strînsă cu Rusia, tovărăşească.

După exemplele altor popoare, se organizează şi sovietele „deputaţilor ofiţeri şi soldaţi moldoveni“ şi un comitet central al lor la Chişinău. Ideea naţională acum se întăreşte. E şi o gravitare spre fraţii de peste Prut, «strănepoţi de ai lui Traian». In locul romantismului naţional vine faza organizării moldoveneşti, realismul naţional. „Pentru ocîrmuirea Basarabiei în cel mai scurt timp să se alcătuiască Sfatul Ţării“ a hotărît congresul a peste 500 delegaţi „din toate părţile armatei ruseşti“, care proclamă şi autonomia provinciei, cum făcuseră Ucrainenii în Septembrie, ca şi Finlanda şi Letonia, urmate de Latvia; „Sfatul Ţării” apoi proclamă republica democratică moldovenească. Autorul observă că ideile de aşezare revoluţionară vin cu întîrziere în Basarabia, poate şi datorită unei dependenţe locale faţă de marea mişcare rusă şi spiritului tradiţionalist al moldovanului; iar limbajul şi conţinutul unui act revoluţionar „nu se deosebeşte de actele similare ale republicilor“ ruseşti. Pentru aplicarea dispoziţiilor Sfatului Ţării era nevoie de o forţă armată, mai ales că bolşevicii se concentrară în Chişinău

Se cheamă armata romînă ca „o necesitate a vremii“, iar nu ca să cucerească Basarabia sau să înfăptuiască Unirea. „Este o mare eroare de a crede acest lucru. Armata romînă n'a introdus un regim de dictatură militară... ea a fost un musafir... introduce liniştea în Basarabia, care era necesară, ca ideia revoluţionară să ajungă la finalul ei logic“, să graviteze spre Romînia, de a cărei soartă a fost legată de veacuri Basarabia, „o ţară de aceiaş limbă, de aceleaşi tradiţii culturale, ruptă printr'un act de silnicie din trupul romînismului, o ţară care şi geograficeşte face un tot cu ţara romînească“.

Studiul d-lui Şt. Ciobanu e meritoriu, insuflat fiind de obiectivitate şi urmând tema consecvent şi documentat.

Urmează anexe bogate, unele publicate, altele inedite.

*
* *

Autonomia Basarabiei de Alex. Boldur, Chişinău 1929, în 108 pag., octav.

Pentru răstimpul 1812—1828 provincia a avut administraţie

autonomă. Un regulament provizoriu din 1812 subordona pe guvernatorul civil comandantului armatei de Dunăre. Cu prilejul unui control în primul an, Sturza e găsit fără experienţă, bătrân şi slab de caracter, iar guvernul local „prea moale", deoarece ispravnicii moldoveni sunt totul şi ei au ca legi obiceiurile pământului, porunci de ale lui Justinian, pe care le ştie numai funcţionarul—nomikos. Sub Harting se deschide lupta cu boerimea băştinaşă, care vede cum moldovenii se înneacă în valurile, ce vin din întunerecul cel adânc, şi care tinde a suprima obiceiurile locale. Boerii roagă pe mitropolitul Gavriil să arate la centru că ei nu's înclinaţi spre rău, că au cod vechi de legi ca al lui Vasile vodă şi dela alţi gospodari; celelalte îs minciuni şi împăratul să-şi depărteze urechea dela cei ce gândesc rău, dela guvernatori lacomi şi să-i scape de povara abuzurilor şi a influenţei vătămătoare a unor funcţionari, iar mitropolitul să fie preşedintele provinciei. Un alt control în 1815 dă dreptate moldovenilor, iar împăratul vobeşte de ţara roditoare a Basarabiei, care are o populaţie deosebită, legată prin sânge de depărtata Romă.

Curînd se profilează calea spre autonomie; provincia se reorganizează administrativ, oraşele îs conduse şi ele civil, iar populaţia e scutită de stagiul militar, deoarece i-ar fi slăbit „înclinarea războinică în cursul celor două veacuri ce s'au scurs", miniştrii să nu mai considere Basarabia „în aceeaş dependenţă în care se găsesc guberniile interne ale Rusiei, afară de cel de interne pentru colonizarea sîrbilor, bulgarilor şi celor din Varşovia. La 1818 se decretează că „provincia basarabeană îşi păstrează compunerea sa naţională şi de aceea capătă un mod de administrare specială", de oblastie, se desfiinţează scutelnicii, iar agricultorilor li se dă deosebită atenţie. In frunte e un guvernator civil, un sfat suprem ia hotărîri definitive, limba moldovenească e oficială, se respectă obiceiurile pămîntului, $^{1}/_{10}$ din venitul curat rămîne pe loc, stările sociale îşi păstrează drepturile, organizîndu-se starea nobilimei ca în imperiu, restricţii pentru evrei „căci nu au dreptul de a stăpîni poporul de rit creştin" şi în general, localnicii majorau în conducerea oblastiei.

Că n'a continuat această autonomie, cade mai ales în răspunderea nobilimei, ea dezinteresându-se de viaţa provincială şi neştiind s'o încadreze în împrejurările de atunci. Astfel treptat se produc

spărturi, legile ruse și mentalitatea imperiului străbat aici și la 1828 legea autonomiei e înlocuită.

* * *

Călăuza județului Neamț, de preot C. Mătasă, 1929. I-a dat o mulțămitoare prefață d-l S. Mehedinți, profesor universitar.

E drept că asemenea ghiduri încă n'avem pentru țara noastră. Și lipsa lor se simte. Vara, grupe de excursioniști și nenumărați călători se mișcă spre locurile pitorești din munții noștri, sau peste întinsele șesuri spre Mare și Dunăre. Toți privesc, dar puțini știu să învețe; unii nu pricep cum să-și afle locul mai potrivit pentru liniște și reculegere și nici n'are cine le spune. Aceasta o pătimesc locuitorii Țării. Străinii însă, dacă vin în călătorie particulară, pierd foarte mult, nu văd ceeace-i mai de merit pe văile, munții și prin lungul șesurilor noastre. Călăuzele, în limba străină, măcar numai în românește, înlesnesc călătoriile și dau prilej de a învăța. Sunt absolut necesare.

Lucrarea părintelui Mătasă, un harnic slujitor al Bisericii, e bine venită și de real folos, mai ales că pune sub ochi pitorescul și însemnătatea acestui fericit județ, Neamțul. Găsim bune pagini de istorie, geografie, descrieri de monumente străvechi, cele mai numeroase ctitorii bisericești, căi de comunicație, distanțe și stările actuale din târguri nemțene.

* * *

Le Monastère de Sucévitsa de O. Tafrali, Iași 1929, în 103 pag., format mic, cu 10 planșe. Publicată cu cheltuiala prefecturii și a camerei de agricultură din Rădăuți.

E o reușită descriere în l. franceză și germană a vechii așezări călugărești; nu e studiu, ci călăuză pentru străini. Un capitol de istorie îi duce întemeierea în vechimea sec. XV, cum o știm, și amintește de pioșii voevozi movilești, donatori și ctitori. Apoi, o precisă înfățișare a arhitecturii ei moldovenești, cu contraforturi și plan treflat ca la Atos și Serbia; se înlătură ipoteza păr. Dan a planului schimbat al bisericii lui Gheorghe Movilă, ci ea are adaos numai cele două portice din afară. Urmează șirul mormintelor din interior cu inscripțiile după Kozak și Dan, frescele religioase, atât de variate și bine păstrate, portretele familiei Movilă, scurtă expunere a stilului și tehnicei frescelor, care „arată o mare

ştiinţă în arta decorativă". Capitolul VI despre tezaur, al doilea [în bogăţie după cel putnean, şi care s'a păstrat cu toate năvălirile Polonilor şi Cazacilor: 2 epitafe scumpe, din 1494 şi 1596, împodobite cu 10591 perle fine, 3 procoveţe dela „Ktitor Io Ieremia Movilă" şi Simeon voevod, cusute de mâini evlavioase moldoveneşti, nu de străini, aere, sacose, feloane, din sec. XVII, apoi evanghelii, una venind dela Neagoe voevod, alta artistic legată de Grigorie Moisi, icoane, cruci, chivot din 1591, şi alte obiecte.

Planşele fotografice cu vederea mănăstirei, a bisericii în afară şi în interior.

*
* *

Revista societăţii Istorico-arheologice bisericeşti, vol. XX, Chişinău, 1929, în 544 pag., octav, cu 3 clişee.

Societatea împlinindu-şi datoria de cultură, publică acest volum comemorativ, la împlinirea a 25 ani de activitate.

Cuprinsul îl alcătuesc 10 studii şi schiţe, anume: 1) Scurtă schiţă istorică despre arhipăstorii Chişinăului şi Hotinului [1914—1917]: arhiepiscopii Platon şi Anastasie, de *Iosif M. Parhomovici*: 2) Neamul Holbăneştilor cu al episcopului Gherasim—Clipa Barbovschi [1796 - 1826] şi arhimandritul Sofronie Barbovschi predicatorul [†1850], de preot *Const. Bobulescu;* 3) Divorţul soţilor Catargiu [1814 - 1818], de *Const. Georgescu—Vrancea;* 4) Obiceiul pământului în Basarabia, de *Th. Inculeţ;* 5) Circulaţia vechilor cărţi bisericeşti româneşti în Basarabia sub Ruşi, de *P. Constantinescu-Iaşi;* 6) Documente basarabene, testamente şi danii [1672—1858], de *L. T. Boga*; 7) 99 sate din ţinutul Orheiului la 1820, de *Constantin N. Tomescu;* 8) Clerul român sub ocupaţiunea rusească din 1806—1812, de *T. G. Bulat*; 9) Amintiri bisericeşti şi culturale din Basarabia Sudică sub cârmuirea română din 1857—1878, de *M. Pacu* şi 10) Scurtă schiţă istorică despre societatea istorico-arheologică bisericească din Basarabia dela 1904 până la 1929, de *Iosif M. Parhomovici.*

*
* *

Codrul Cosminului, buletinul „Institutului de Istorie şi Limbă" sub direcţia d-lui Ion I. Nistor, anul IV şi V [1927 şi 1928] partea I cu 654 pag. şi partea II cu 339 pagini.

Variate studii. O recenzie cuvenită, regretăm a nu-i putea face acum din lipsă de spaţiu. Remarcăm a) Inceputul Catolicismului austriac în Bucovina, de *S Keli*, adecă odată cu capelanul Wenzel Keckert şi biserica ce se ridică abia în 1821, înzestrată de înstrăinatul Tadeus Turcul, b) *de acelaş* Politica religioasă a Habsburgilor faţă de Biserica ortodoxă română în sec. XIX, cu material inedit; c) Grigore Vodă Ghica, de *Ion Nistor*, la aniversarea de 150 ani dela moartea voevodului; d) Contribuţii la istoria calendarului, de *Cl. Isopescu*, după un codice din sec. XVIII din biblioteca vaticană; e) studii aprofundate de limbă şi diferite articole mărunte, bogate dări de seamă pentru publicaţii romîneşti şi străine pînă la curent, cronici [V. Pârvan, Iosif Popovici şi Eugen Herzog], indice şi bibliografie.

C. N. T.

Revista istorică, an. XV n-le 1—3 Ianuar—Mart 1929 sub conducerea D-lui N. Iorga ne dă: *N. Iorga* : Cu privire la răsboiul din 1877-8. *C. I. Karadja* : Operele lui D. Cantemir în Biblioteca Academiei din Petrograd, după însemnările unui Suedes din anul 1735. *N. Iorga:* Un „Tatăl Nostru" romănesc. *V. Motogna* Contribuţie la istoria Romînilor din Ardeal în epoca angevină. *N. Iorga*: Mai vechi pomeniri ale Romînilor. *C. I. Karadja*: O mărturie din anul 1493 a tendinţilor imperialismului maghiar în regiuni nelocuite de unguri. *C. I. Karadja* Un articol al lui G. Sion despre Unire. *Victor Papacostea*: Revoluţia din 1821, privită de un misionar catolic. *Aurelian Sacerdoţeanu :* Despre originea numelui Tatos. *Alexandru Marcu*: Un student romîn la Pisa şi Paris, către 1820; Simion Marcovici. *C. I. Karadja*: Note despre colonelul Sandu Colţea şi regimentul său de cavalerie în serviciul regelui Carol al XII-lea. *T. G. Bulat*: Acte nouă din biblioteca Bruckenthal de la Sibiu. *Remus Ilie*: Mitropolitul Damian la Sinodul din Florenţa. *C. I. Karadja*: Un document despre Principate din timpul lui Constantin Brîncoveanu. **Dări de seamă** de *N. Iorga*, *El. Eftimiu* şi *Al. P. Arbore*. **Cronică** şi **Notiţe** de *N. Iorga* şi *Valeriu L. Bologa.*

* * *

Revue Historique Janv. Mars 1929 dirigé par N. Iorga. *N. Iorga*: L'„Academie" Bucarest.—L Dobrogea pays de synthèse. Quelques

documentes sur les rapports italo roumains.—*G. Balș*: Un ouvrage sur la peinture dans les monuments de l'art roumain ancien – *I. Baidaff* Opinions contemporaines sur la fin de Grégoire Ghica, prince de Moldavie (1777),—Le mort de Constantin Brâncoveanu et la presse européenne (1714).—Une anée de règne de Constantin Moruzi (1777-8). *G. I. Brătianu*: Le roman de Troie dans la chronique de Robert de Cari.—*Aurèlien Sacerdoțeanu :* Du nouveau concernant „une enquête française sur les Principautés roumaines au commencement du XVIII-e siècle".

COMPTES-RENDUS sur: J. Ebersolt, Dr. M. Boghitschewitsch, Phaedon Concoulès, V. Beseiliev, Achille A. Tzartzanos, Adré Grabar, Sirarpie Dr Nersessian.

CHRONIQUE par *N. Iorga.*

* * *

N. Iorga. *Istoria Românilor prin călători*, Buc. Ed. Casa Școalelor 3 vol. 1928—1929.

Aceasta prea interesantă colecție apare în ediția II cu adăogiri. Știrile pornesc dela data de 1389 odată cu trecerea prin ținuturile noastre a lui Peter Sparnau și Ulrich von Tennstädt și se termină cu Călătorii francezi din epoca războiului Crimei. Este o largă frescă a trecutului nostru, cum nimenea nu putea să ne-o da, de cât înțelegerea și viziunea genială a d-lui Iorga. Socotim această operă ca una din marele sale lucrări de sinteză. Pentru provincia dintre Prut și Nistru, menționăm capitolile speciale: *Ofițeri ruso-francezi și ruși, despre războaele din 1798—92 și 1812—1806* și *Războiul ruso-turc din 1806—12 în descrierea călătorilor străini.*

* * *

Iorga N. *Istoria poporului românesc* trad. din limba germană de Ot. En. Ionescu vol. IV p. II. Prin acest volum se termină marea istorie dată în limba germană cu mulți ani înainte (1905) de d. N. Iorga. Este partea finală a operei, care începe cu *Statul unit al României. Domnitorul Cuza și regele Carol* I. Cine voește mai ales din cititorii noști Basarabeni, să afle cea ce a fost vechea țară în 1900, care era starea populației, viața economică, viața socială, politică și culturală, acel complex de fapte materiale cât și de aspirații sufletești, care se îndreptau toate spre idealul unirii celei mari, nu are decât să citească această lucrare făcută cu simțul unui istoric conștient, că se adresează oamenilor de știință apuseni!

* * *

In „*Omagiu lui P. Gârboviceanu*" Buc. 1929 se aduc, după 41 de ani de serviere în şcoală şi biserică, mulţumiri şi recunoştinţă pentru fapta cea bună pe care a cultivat-o acest bărbat. Foştii colegi şi elevi apreciază activitatea acestui om, format la şcoala înţeleaptă şi de iubire reală a patriei a unui Spiru Haret. Biserica şi ţara prin reprezentantul său I. P. S. Patriarhul Regent a arătat cu acest prilej cum d. P. Gârboviceanu a servit nu numai ţara politică, ci înainte de unire, neamul. Şi pentru lucruri care nu s'au spus şi se ştiu de mulţi dintre noi, ne unim la această meritată sărbătorire!

* * *

In „*Voyage du Patriarche Macaire d'Antioche*" Paris. 1927 Imprìmerie polyglotte. păr. Vasile Radu dela Facultatea de Teologie din Chişinău studiază valoarea manuscriselor şi traducerilor voiajului făcut de acest Oriental, şi descris de diaconul său Paul de Alep. Se ştie că noi avem patru traduceri: acea mai veche fragmentară facută de B. P. Hasdeu în Arhiva istorică, acea din Arhiva Românească 1862 de C. Negruzzi, care are o valoare foarte redusă, acea, pe care am utilizat-o toţi, făcută de d-şoara Cioran sub conducerea d-lui N. Iorga şi în sfârşit, acea mai recentă, cu cinci ani, a d-lui Popescu Ciocănel.

* * *

Antonio Bonfini MCDXXVII—MCMXXVII. A cura della brigata ascolana Amici dell'arte — Gruppo Studiosi Storia Patria. Ascoli Piceno 1928.

Folosindu-se de împrejurarea că s'au împlinit cinci sute de ani dela naşterea lui Antonio Bonfini istoriograf italian, care a trăit la curtea lui Mateiaş Corvin, concetăţenii săi din Ascoli, locul său de naştere, în unire cu un învăţat ungur ne dau această lucrare de comemorare. Lucrarea are trei capitole: 1) *Notizie biografiche* în care se arată operele lui Bonfini; în al doilea capitol d. Ladislao Tôth docent dela universitatea din Budapeste şi secretar al Institului istoric unguresc din Roma se ocupă de Bonfini în Ungaria „*Bonfini in Ungheria*" Bravul nostru vecin nu uită a arăta între altele şi marele defect al scriitorului italian de a căuta să dea tuturor o origină romană şi mai ales, Românilor din

Transilvania: „La tendeza propria degli uomini del Rinascimente, di ricondurre possibilmente tutto all'antico, spiega l'altro grande errore di Bonfini, quando pone i Romeni della Transilvania come successori dei legionari e dei coloni di Traiano e d'altri imperatori, stabiliti nella Dacia. Su questo punto di vista, che egli è stato uno de' primi a sostenere, circa l'indigenato dei Romeni della Transilvania, ha senza dubbio influito anche ciò ch'egli sapeva della discendenzo romena del Re Mattia. Per ciò il Bonfini și affrettò a mettere i Romeni quali successori diretti dei Romani. Del resto queste sue discendenze vanno fino all'ìngenuità, quando egli, per esempio, fa derivare il nome Pannonia da Pan, il dio pagano dei pastori[1]).

Este aci, ori o ignoranță care-l descalifică pe acest docent universitar, sau este o pasiune tot așa de condamnabilă pentru cineva, care voește să trăiască în palatul splendidei obiectivități a științei. Cu mult mai de folos este studiul dat de Mano Battistrada: *„Il rinascimento e il regno di Mattia Corvino nell'opera di Antonio Bonfini"*; Renașterea și domnia lui Mateiaș Corvin în opera lui Antonio Bonfini.

* * *

„Voyages des Frères Bacheville en Europe et en Asie", operă de care se ocupă d. Pomescu în Universul din 17 Aprilie 1929, am găsit-o la Paris sunt ani de zile de atunci. Am făcut un extras din cea ce ne interesa și l-am trimis d-lui N. Iorga, care a dispus să fie publicat în Ramuri-Drum drept din 1922.

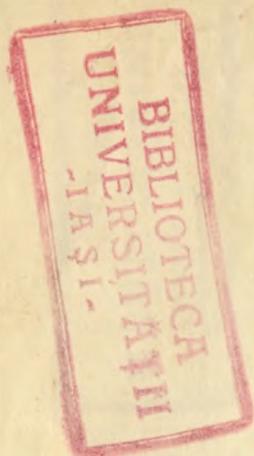
T. G. B.

---

1) Pag. 33—34.

CUPRINSUL

ABONAMENTUL . . . . . Anual Lei 200

REDACŢIA ŞI AD-ŢIA CHIŞINĂU, STR. ALEXANDRU CEL BUN 73—75

An. I. Nr. 3. Iulie—Septembrie 1929.

RHIVELE BASARABIEI

REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE

A

MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Sub conducerea d-lor

T. G. BULAT şi C. N. TOMESCU

Profesori universitari

PUBLICAŢIE TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU

Tipografia Eparhială „Cartea Românească"

1 9 2 9.

Nr. 3. Iulie — Septembrie 1929.

Arhivele Basarabiei
REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE
A
MOLDOVEI DINTE PRUT ŞI NISTRU

PENTRU ISTORIA MONAHISMULUI DIN MOLDOVA

Intr'o foaie cu câteva coloane tăiate din ziarul „România" din Bucureşti, Nr. 232 dela 19 Octombrie 1886, păstrată cu îngrijire în biblioteca monăstirii Dobruşa din judeţul Soroca, găsim publicat de istoricul V. A. Urechiă un foarte însemnat uric domnesc din 1627, întocmit de Miron Moghilă vodă împreună cu cei patru ierarhi ai bisericii Moldovei, cuprinzând un *regulument de reorganizare a vieţii monăstirilor moldoveneşti* din acea vreme [1].

Socotind şi noi acest document de mare însemnătate pentru istoria monahismului din Moldova, credem a nu fi de prisos a-l retipări împreună cu rândurile premergătoare ale lui V. A. Urechiă, cum este publicat în arătatul ziar, spre a fi mai lesne la îndemâna cercetătorilor trecutului acestor instituţii biariceşti.

* * *

Excursiunea istorică, ce am făcut dela Iulie la Octombrie. anul acesta, au avut un succes deosebit. Am dobândit pentru Academia română, peste una sută documente originale, am decopiat pentru colecţiunea mea proprie, circa una mie documente, am descoperit mormântul nemuritorului Miron Costin şi al familiei sale, cum şi al altor iluştri bărbaţi din secolii XVI şi XVII; am cules 35 de inscripţiuni de biserică, morminte, odoare şi manuscrise, şi am vizitat de aproape arhiva fondului religionar din Bucovina, şi alte depozite din Cernăuţi. In Vinerile, când se va ţine şedinţă publică la Academie, voi da citire celor mai însem-

1. N Iorga, *Istoria biser., rom.*, vol. I, p. 266, ed.1908.

nate din documentele descoperite și din inscripțiunile decalcate în ultima mea campanie istorică. Aci vin să aduc la cunoștința publică un document de cel mai mare interes, considerat și din respectul istoriei bisericești, și din acel al limbei și literaturei. Acesta este uricul, ce am descoperit în arhiva monăstirii Sucevița, *care cu multă bunăvoință mi-a fost pus la îndemână, spre cercetare de reverendissimul domn arhimandrit Călinescu, dela mitropolia din Cernăuți. Pergamentul lui Miron Moghilă Vodă, de circa un metru în lungime, l-am fotografiat, pentru Academia română, împreună cu mai multe altele, și-l transcriu aci, pentru a putea fi utilizat de istoricii și literații noștri, ca unul din cele mai vestite documente. In adevăr, nici unul nu există în limba românească, în estinderea și valoarea acestuia, înainte cu mai mulți ani, de domnia lui Vasile Lupul și Matei Basarab,—dela care se pretindea până mai dăunăzi că începe întrebuințarea limbei române, în cancelaria domnească. Astăzi, când se agită, când trebue să se agite întrebarea ridicării bisericii naționale, se va citi cu viu interes legea organică a mănăstirilor din Moldova, dela 1627 Septembrie 20. Cetirea ei va da de meditat, tuturor celor cari sunt îngrijiți, cu drept cuvânt, de starea bisericii noastre.*

Iată uricul acesta, în toată cuprinderea lui, ne suprimându-se decât formula slavonă dela început: „Cu bine-cuvântarea Tatălui, etc“.

„Adică, noi bunulu creştinu, şi întru Isus Christos credinciosu Io Miron Moghila Voevodu, cu mila lui D-zeu, Domnu țărei Moldovei, vrut-amu și amu ussrâduitu cu toată inima și cu tot sufletul nostru, cu puterea ce amu avut dela D-zeu, dăruită după mila ce ne-au miluitu Sfinția Sea, cu Domnia, în scaunulu și în toate lucrurile cele Dumnezeesci, și a Sfintelor Besearici, și mai vârtos, tocmealele și obicnele cele bune să întărim și aceale stricate de oameni nesocotitori să le tocmin, după cum au nevoitu și întru întâia dată și Domnii cei buni, de au făcutu și au întărit prin Sfintele Monăstiri tocmală și obicine bune, n'au agonisit cine-'ș-șie nici au ținut cine-'și al seu, și nici s'au grijitu cine-'și pe sine, ceau nevoit toți călugării de-au agonisit în Sânta Monăstire, și au grijit numai de paza Sfintei Besearici, și de pravila călugărească. Iar în vremea de acum, acestea toate s'au stricat, și în loculu aceloru tocmeale bune, și obicine ce au fost atunci au

făcut alte tocmeale și obicine prin Sfintele Monăstiri oamenii ce nu să tem de D-zeu, cari iau stătut să stringă și să agonisească numai șie, și să grijască numai pre sine, iar Sfintele Monăstirii le-au lăsat ne grijite și nesocotite și le-au părăsit, de au remas lipsite de toate lucrurile. Pentru aceea Domnia mea văzând slăbiciunea Sfintelor Beseareci, și părăsirea obicinelor bune, ce au fostu mai inte pren Sfintele Monăstiri; alta, socotind Domnia mea și scăderea ţeriei, (ţăreei) că de nu vor nevoi călugării toţi într'un chip să agonisească, cine ce va avea, și cine ce va agonisi, să fie tot a monăstirei, să ţie obște, să nu tragă cineși șie, într'alt chip nu se vor putea ţine sfintele monăstiri. Pentru aceea Domnia mea, am svătuit cu voia a patru stli (sic) ai ţărei, anume :Kir Anastasie arhiepiscop și Mitropolitul Suceavski, și Athanasie Episcop Romanschi, și Evloghie Episcop Radovschi și Mitrofan Episcop Hușski și împreună cu tot svatul Domniei meale, și cu voia unora den călugări, de prin svintele monăstiri, care au avut frica ui D-zeu, și au iubit podvigul călugăresc. Cu aceștia cu toţi mpreună am tocmit, și am scris aicea tocmala obștei să ţîie prin toate svintele monăstiri obște, cum ţin pretutindenea, în toată lumea în Svetea Agora, și printr'alte locuri, și prin ostroave, și cum ţin aicea trei-patru monăstiri. Așa am vrut, și am svătuit Domnia mea, cu călugării noștri Vlădicii, și cu svatul a toată ţara, să fie prin toate svintele monăstiri obște, cum îi învețetura din Evanghelia Domnului nostru Isus Christos, și dela Svinţii Apostoli, și dela Svintele Săboare, cum scrie săborul cel din ăntei și de al doilea, în șease capete, și la al șeaselea în patruzeci de capete, și al șaptelea în noue-spre-zece capete, ca să nu îndrăzniască cineva din călugări să zică: „acesta al meu, cesta al tău", că unde este la mijloc să se chiame un lucru al teu, altul al meu, nu se cade să se chiame viaţă călugărească ce mai vârtos soborul tâlhăresc, au zis părinţii că easte. Pentru aceea după tocmala sventelor săboare am întărit și am tocmit, cu scrisoarea denevată (? *sic*) pravilă, ca să fie tuturor svintelor monăstiri obște neclătită în veac. Iară de se va ispiti nescine cânduva să strice tocmala obștei, fie măcar Domn, fie vladic, fie egumen, sau altu cine-va din călugări sau boiariu sau fie cine va fi, unul ca acela să fie procleat de svintele săboare și de noi toţi, *Iară tocmala obștiei a svintelor monăstiri să fie așia: De obște.* Nime din călugări să nu ţie

al seu, nici cal, nici stup, nici alt dobitoc, nimic, nici arătură, nici dinafară, nici din lontru în monăstire nimică deosebi să nu ţie, fără numai îmbrăcăminte şi kelşug ce va avea pentru râcodelia sea, să ţie, cu blagoslovenia Egumenului şi a Duhovnicului seu. *De mâncare*, Călugării să mănânce toţi întrăpăzare toţi àsemenea, ca fraţii, de une bucate şi să bea toţi de o băutură şi să nu facă egumenii şi stariţii mâncări alte şi deosebi de cei mai săraci ce într'un chip să mănânce şi să bea toţi fraţii. *De egumeni.* După aceea cu blagoslovenia Milostivului Dumnezeu şi cu voia săborului cine va fi ales să fie egumen, ca să fie ca un părinte tuturora şi dela toţi să aibă cinste ca un părinte sufletesc. Insă egumenul să fie preut şi să grijească de toţi ca un părinte de feciorii săi şi făr făţărie să socotească, să împartă tuturor într'un chip cui ce trebueşte şi trupeşte şi sufleteşte, după plavila lui Sf. Vasile Velikii, cum învaţă de zice că unde sunt lucrurile cele bune trupesci dimpreună tuturor într'un chip acolo şi cele sufleteşti simt dimpreună tuturor într'un chip şi spăsenia într'un chip şi truda într'un chip şi nevoinţa într'un chip şi cununa. *De eşirea egumenului.* Egumenul să nu iasă afară făr de vreme de în monăstire unde-i va fi voia, ce să aibă econom să'l tremiţă în trebi mărunte; iar unde va fi lipsa svintei monăstiri, să meargă egumenul cu ştirea şi cu sfatul stareţilor; să meargă şi un frate pre carele va vrea săborul să meargă cu nusul (*sic*). Egumenia să o ţie un an încheiet şi dacă se va împlea anul, să se prostească din naintea săborului. Deci de or socoti că au nevoit cu tocmala cea sufletească şi cu obicina svintei monăstiri, să aibă a căde cu rugăminte să'i roage să ţie egumenia şi într'alt an, iar de nu va fi nevoit şi nu va fi socotit să petreacă anul cu socotinţă şi va fi fost cu risipă întru agonisită, pre altul să afle să'l roage se egumenească. *De stareţi.* Iară stareţii cine va fi ales în stăreţie de nu va umbla după dreptate şi după tocmala svintei monăstiri ci după samovolia sa, în mâncări şi în beţii şi-n nestrănsură, unul ca acela să hie scos din stăreţie ca o oaie rîioasă. *De kelşug.* Iară kelşugul monăstirei să nu îndrăznească să'l ţie la sine, nici egumenul, nici alţi din stariţi nime fără de cine va alege săborul, să fie cu voia tuturor, să'l puie Visternic, seu eclesiarc. *Cine va ţine deosebi.* Iară cine se va afla, neştine din fraţi, ţiind ce-va deosebi, unul ca acela de săbor

să hie procleţit, sau să se isgonească din fraţi, care egumen sau stariţ, sau altă cineva din călugări fie rudă de boiari, fie de târgu, fie de ţară, fie de altă ţară, de va călca zapoveada ceştii scrisori, ai noastre cea alesă cu săborul den svânta pravilă de va ţinea cai, sau stupi, sau de altă dobitoc, sau arătură la fraţii săi, sau la rudele sale, sau la prietenii săi, sau să dea bani într'un aslam, sau a face negoţ săvai dobitoc, săvai miare cu paloboacele, sau fiece negoţ, să fie proclet şi triclet anathima maranatha, amin. *De mâncare în chilii şi de oaspeţi.* Prin chilii, nici bolnav nici sănătos să nu mănânce nici să bea măcar, făr numai apă. Iar la hramul besearecii şi când se va templa să vie Domnul la monăstire, atunci numai blagoslovim să mănânce şi să bea prin chilii, pentru oaspeţii. Iar într'alte zile preste an, în ospetărie să se ospeteze ; de a fi Vlădic, seu egumen, sau boerin, sau ctitor, să-i ospeteze egumenul la chilia egumenului. *De săbor.* Când se va aduna săbor, pentru trebile monăstireşti, de va vrea săborul, doao pahare blagoslovind să aducă, iar aiurea nicăiuri, nici în chelar, nicì în pivniţă. *De eclesiarhu, de economul, de metoşari.* Eclesiarhul un anu închiat să cade să ţie eclesierşia aşijderea şi economia, şi metoşarii, cine unde va hi pus să socotească, să nevoiască foarte cu socotinţă, pentru agonisita svintei monăstiri, cu frica lui D-zeu şi cu dreptate. Iar dacă va umplea anul, să aducă agonisita ce va hi agonisit peste anu, să puie înaintea săborului, şi să ea blagoslovenie. Iară de va fi nesocotitor, şi după samovolia sa va rîsipi semenţiilor şi prietenilor săi, unul ca acela să fie sub blăstămul svinţilor părinţi, şi nici anul să nu'l aştepte, ce să'-l scoaţă de sîrgu, ca pre un fur de besarică şi de aci să n'aibă credinţă pe nimica, nici din lountru nici din afar în monăstire. *De coconi.* Coconi nici în monăstire să nu petreacă, nici muiare, nici ţigancă, sau călugăriţă să nn mâie în monăstire, ce den afară unde va fi casă de aceea făcută. *De slugi.* Egumenul să nu aibă slugi curţeni, ce să aibă posloşniţi să slujască. *De sama.* Egumenul sau hie carele să dea samă înaintea săborului de ce va fi cheltuit, şi cine va fi dobândit pe la seminţii, sau la prieteni să arăte dinaintea egumenului, să blagoslovească şi de va socoti egumenul, că-'i va fi de treabă şi de polză, să-i lase iar de nu în monăstire să se iae. Doi cai aleşi, să hie de trebele egumenului de slujbă, iar de aici toţi să fie de obşte. *De străini.* De la alte monăstiri, fie de unde, de

va veni, vreun frate să petreacă în monăstire, să ţie obicina monăstirii, iar de nu-i va plăcea, să iase din monăstire. *De sehastri.* Şi din fraţi cine va vre să iasă în săhăstrie, să hie cu blagoslovenia săborului şi a egumenului. De va asculta de săbor, şi de egumen, să petreacă cu Dumnezeu, iar de nu, să-l întoarcă în monăstire să hie sub ascultare, şi în locul lui altul să se blagoslovească, pre carele va iubi petrecerea pustiei, să petreacă cum se cade. Pentru aceea Domnia me, am întărit, şi am tocmit, şi a acestei svintei monăstiri, ce iaste moşia Domniei Mele, de Movileşti zidită, anume Suceviţa unde este hramul Svetago Voscrisenie Gospoda naşego Is. Hrista. Şi pri mai mare credinţă am pus şi pecetea Domniei mele, iar pe cine va alege Dumnezeu după viaţa noastră să hie Domnul ţărei Moldovei, şi de nu se va pleca neştine când-va, unul ca acela să hie arătat, şi cu temniţa să fie certat, până când se va smeri, că scrie Apostolul Pavel: „daţi pre unul ca acela dosăzinei, întru smăcinarea trupului, ca să se izbăvească sufletul lui întru ziua Domnului nostru Isus Hristos, a căruia este slava în veci, amin".

Vlet 7135.

Semnat, Miron Voevod. Locul sigiliului domnesc atârnat de matasă.

Septembrie 20 zile. Patru peceţi ale prelaţilor ţării.

† Visarion Episcopul Hotinului.

Pagini triste din istoria Olteniei

(1807—1808)

de *T. G. Bulat*

Inainte cu câţiva ani de a se stabili ocupaţiunea rusească din 1806—1812, Oltenia a avut de suportat infinite greutăţi mai ales din cauza prădăciunilor paşei Pazvantoglu din Vidin, un revoltat împotriva Sultanului. Năvala lui a fost totdeauna de o cruzime rară. El se întorcea la reşedinţa sa încărcat de pradă cât şi de prizonieri cari erau siliţi să plătească sume însemnate pentru a se elibera. Abia se terminaseră aceste greutăţi când peste capul locuitorilor

apăreau cete de corbi din Fanar cari alăturea de o boerime decăzută căutau să exploateze poporul în chip neomenos.

In epoca de care ne ocupăm aci se găsean în luptă partida Suțuleștilor cu acea a Ipsilanților. Unul din devotații acestora din urmă a fost și Constantin Samurcaș, un tip reprezentativ al lumei fanariote. Grec de neam el se căsătorise, se pare, cu o Română și de aceea se simțea îndreptățit să facă de toate în această parte de țară a atâtor dureri. Credem că nu este exagerat dacă socotim mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu și ca un ecou al acestor extorcațiuni neumane ale poporului. Radu Rosetti în ale sale „Arhiva Senatorilor din Chișinău“ [1] schițează ceva din tribulațiunile boerilor olteni în frunte cu nelipsitul Samurcaș. Cum regretatul istoric n'a avut la îndemână materialul pe care îl avem noi azi [2], el se ocupă de înăfțișarea acestor lupte politice, începând cu anul 1810 [3]. Din actele ce lăsăm să urmeze putem azi cunoaște activitatea acestui șiret grec, Constantin Samurcaș, încă dinainte de 1807. El fusese numit caimacam în Oltenia de Constantin Ipsilanti. In această situație făcuse atâtea jafuri în cât lumea se speriase. Boerii însăși o recunosc și o arată tuturor. Reclamațiunile curg din toate părțile la Divanul din București, care ia măsuri de înlocuirea lui cu Bălăceanu. Cu toate reclamațiunile făcute, cu toată hotărîrea Divanului, Samurcaș se face persoana grata Rușilor și reușește să fie păstrat de o cam dată, la conducerea Olteniei, deși se desființează titlu de caimacam. In reclamațiunile boerilor Olteni se vede care era starea celor cinci județe care „se spărseseră“. Poporul fugise în toate părțile, unii trecând Dunărea iar alții desigur, spre munte. Constantin Samurcaș în apărarea pe care o face către stăpânitorii ruși își face o auto-biografie, care merită a fi reținută. Scrisorile sale sunt o completare a celor ce știm din *Chronografia lui Dionisie Eclesiarcul.*

Durerea cea mare a nației era acea, că boerimea olteană se împărțise în două, în susținători și dușmani ai Grecului fără țara. Pentru aceste motive am numit aceste pagini „triste“, pentru neamul nostru de dincolo de Olt.

1. *Analele Academiei Române* tom XXXII.
2. *Arhiv. Senat. Chișinău* „Dela“ nr. 73 din 1803.
3. R. Rosetti. *Arhiva Sen. din Chișinău* An. Ac. Rom. tom XXXII, IV p. 131.

I.

Clucerul Ioan Vlădăianu cere să se orânduiască alt caimacam în locul la Samurcaş, căci altfel fug judeţele.

Dăla d-lui clucer Ioan Vlădăianu către d-lui vorn. Bălăceanu.

Leat, *1807 Sept. 7.*

Pentru cele curgătoare de aicea din partea locului făcui vechil pă vist. Aleco a le spune d-lui pă larg. Ci pohtesc pă D-v. să vă fie milă şi dă aceste cinci judeţe că să sparg şi este păcat, că au luptat ticăloasele până unde n'au mai stătut mijloc. Pentru magazia judeţ Doljului mă rog mijloceşte a rămânea asupra noastră ispravnici şi viu Dumnezeu că nu veţi auzi hulind pă nimenea, cum şi pentru magazia acelor patru judeţe să-ş orânduiască altcinevaşi că de va rămâne asupra celui de aici fug judeţele, că vei lua D-ta pliroforie de toate cele urmate de D-lui. Pentru toate acestea să întrebi şi pe d-lui vist. Manolache Cuparu, care s'au întâmplat şi D-lui într'aceste zile venit aici şi vei lua şi dela D-lui îndestulă pliroforie.

II.

Clucerul Ioan Vlădăianu se crede persecutat de partizanii lui Şuţu.

Dela D-lui clucer Ioan Vlădăianu

Sept. 19. (Textul este în greceşte şi paralel în franţuzeşte. Iată-l:)

J'entend que M-r Vistiari me prennant pour un Ispravnic ordinaire me persecute et me modise, el il agit en même têms à ma deposition, pour étre remplacé par ceux qui se deroboient aux besoins de la patrie et gardoient Hermanstat et qui medisoient toujours le nom de notre prince, faisant des preparatifs pour recevoir le prince Soutzo a brases ouverts, et l'interet personel du M-r Vistiari fait qu'il n'en a pas attantion, mais ceux qui se sont exposés à chaque moment pour le bien de la patrie et encore pour le Sauveur de notre pays. Ce sont ceux qu'il persecute, tandis que des pareilles momens on ne peût pas les acheter avec milliers des doucats. J'ateste Dieu qu' aussitot que j'entendrez le bon arrivée de S. A. notre Prince je serez venu à Bukarest malgré la

permission si elle ne me sera pas donnée, pour lui rendre mes tres humbles compliments, et en deschirant mon habit devant S. A. je le prierais fervement pour examiner tant les abûs qu'on a dit que j'ai fait aussi bien que ceux des autres, dont on a raison de s'interesser. Et a'lors ou les abûs dont je suis chargé seront decouverts, ou de ceux qui me persecutent, sur quoi je prierais moi même S. A. S.-me de me faire restituer et rembourser tous les entorsions et les abûs qui se decouvreront que j'aurais lieu afaire pendant mon administration. Je suis bien persuadé que par cette bagatelle se decouvreront d'autres choses plus grandes que le gouvernement ne les peût passer sous silence.

III.

Clucerul Ioan Vlădăianu arată că nu voește să se facă martor al neregulelor lui Samurcaș.

Ipac dă la d-lui cluc. Ioan Vlădăianu.

Dech. 29. Iacă că trimiț și socotelile cele cerute de Divan ale magaziilor de aici dintr'aceste cinci județe, de priimit și de dat și de cât să află mevjut dar neiscălite de noi, căci după porunca ce am avut a face socoteala, n'au vrut nici cătuși să ne dea nici să măsurăm mevjutu. Și după atâta vasenischi ce i-am făcut s'au necăjit și în ce după urmă ne-au dat răspuns că de va voi ne va da, iar de nu să-s c... pă căimăcă mie că nu-i trebue, și văzând și noi așa, ca să nu ne facem de râs am tăcut. Și așa nici socotelile n'am vrut să le iscălim, să ne facem martori de hoțâile lui n'am priimit. Cine au făcut acele să desfacă. Cu o zi înaintea plecării ne-au zis că sânt 300 cară fân mevjut în magazie, și a doua zi după plecarea D-lui chemând pă magazier ne-au spus că mai mult de 40 sau 50 cară nu sânt în magazie. Socotește D-ta în ce umblă să ne bage. Poate așa să fie și cu celelalte zaharele. Eu am scris D-tale și pentru altele și răspunsu nu primesc; greutate, sarcină multă pă lăcuitori și toate pentru enteresurile D-lui să dea făgăduiali că ese bani zahereli dela oameni. Dar să nu vă înșelăți să-i dați crezământ că să sparge țara și întrăm în foc cu toții. Pentru ispravnici și divaniți vezi că va fi luat bani și umblă să pue pă cei care

îi numără sume, și cei care au tras zădufuri de moarte au rămas cu lacrămile pă obraz. De va veni măria sa Vodă vei auzi minuni. Frate s'au umplut și pă mine nu m'au împărtășit cu nimic. Și acum umblă să ne pue și colafuri. Ci numai zic nimic până va aduce Dumezeu sănătos pă măria Sa Vodă.

IV.

Boerii Dumitrache Brăiloiu, Gheorghe Bengescu, Alecu Bengescu Gheorghe Coțofeanu, Constantin Brăiloiul, Radu Bengescu și Nicolae Brăiloiu se plâng generalului rus că din cauza lui Samurcaș și a prietenilor acestuia, Clucerul Dincă Otetelișanu și Clucerul Vlădăianu, au părăsit Craiova retrăgându-se la Râmnicu Vâlcii. Ei se roagă să fie scăpată Oltenia și dânșii de aceia.

Nous avons eprouvé une joie inexprimable en apprenant que vous etiez arrivé à Bucharest. Nous nous empressons de vous presentér nos très humbles respects et de vous informer que nous nous trouvons a Rimnik éloignés de nos maisons ruinées (non pas par la crainte des ennemis, car ils ne sont plus en état de nons nuire, soit auprès du Danube, soit d'un autre coté, ni par la gene que nous causent les troupes imp-les, car elles ne nuissent à personne) mais à cause de m-r le logotheti Samourcasi, qui s'etant uni à Juda Clotziari Dinca fils du maitre de langue surnommé Otetelichiano, à Clotziari Vlădăiano, et à deux ou trois autres rapaces, a tellemcnt ruiné les cinq destricts de Kraiova que les malheureux habitans crient à haute voix qu'ils ne peuvent plus souffrir les mauvais traitemens qu'on leur fait éprouver, et nous n'osons nous approcher de ces malheureux (tant ils excittent de compasion) et de peur d'etre calomnies. Cependant m-r Samourcassi, afin de nous tenir enloignés et de pouvoir depouiller tranquillement les paysans, nous a calomniés au près de S. A. le prince Ipsilante de maniere à attenter a notre vie, comme vous le verrez par la copie ci jointe de lettre ècrite par Cloutziar-Dinca à pahanik Georges Argintoiano (sic), et que nous possedons en original. Non contents de cela ils continuent encore à ecrire que nous sommes perturbateurs, ainsi de peur qu'on ne nous persecute encore, ou qu'on ne nous fasse perdre la vie, et voyant que l'hyver s'approche, ne sachant que faire, et nous voyant

tout à fait ruinès ; n'étant d'ailleurs plus en etat d'errer dans des pays etrangers, nous en avons écrit au metropolitain ainsi que aux autres boyards, mais nous n'en avons reçu aucune reponse. Nous vous prions donc les larmes aux jeux de vuloir bien nous secourir afin que nous puissions nous délivrer de ces destructeurs de notre patrie et de nos persecuteurs, car tant qu'ils seront employés nous n'oserons approcher de nos maisons desolées. Il nous serait même impossible de pouvoir supportér les tyrannies dont on accable les malheureux habitans. Si l'on n'avoit commis des abus et des exactions, le pays aurait été en état de nourir trois fois autant des troupes sans en eprouver une pareille ruine. Nous reiterons nos prieres de prodiguer vos secours chrétiens pour nous délivrer de ces fleaux de l'humanité, et nous esperons que vous voudrez bien nous honnorer d'une réponse.

Doumitrake Brailoi, Georges Bentzeskou, Aleco Bentzesko, Georges Cotzofiano, Constantin Brailoi, Radoul Bentzeskou, Nicolas Brailoi.

1807 Octomvre 19

V.

Dumitrache Brăiloiu arată Banului Costache Ghica cum Samurcaş a cerut să rămîe caimacam al Craioviei după plecarea lui Vodă Ipsilanti. Se roagă ca prin interventia Mitropolitului şi a altor boeri să fie întăturat Samurcaş pentru faptele sale.

Scrisoare dela 6 a lui April 1808 a d-lui Dumitrache Brăiloiu dela Craiova, către d-lui Banul Costache Ghica

Inştiinţăm D-tale că D-lui log. Samurcaş, după ce au luat ştire că prea puternica împărăţie au depărtat pe Măria Sa Constantin Vodă Ipsilant cu stăpânirea de la aceste ţări, temându-să că va să-s lipsească şi D-lui din căimăcamia Craiovi s'au sfătuit cu D-lor log. Bibescu, cu clucer Vlădăianu şi cu clucer Otetelişanu şi au făcut o scrisoare din partea obştii către Ex. Sa Gheneraru Cusnicob cu rugăciune ca să nu să orânduiască alt caimacam, ci să-l lase tot pe D-lui logof. Samurcaş, ca unul ce s'au purtat până acum foarte bine atât cu ţara cât şi la trebile oştirii, numindu-l că are decret al prea puternicului împărat, prin care îl

numeşte caimacam şi cu feluri de mijloace la unii cu rugăciune, la alţii cu înfricoşări au vrut să facă pe toţi boerii să iscălească. După ce au văzut că alţi din boeri afară dintr'aceşti trei n'au vrut să iscălească, dându-i răspunsu că vre o poruncă înpărătească cu care să-l orânduiască caimacam nu are, fără numai când i s'au hărăzit crucea, scrie că au hărăzit acea cavalerie D-lui caimacamului Samurcasi, socotindu-să caimăcămia drept cin şi cum că în cealaltă razmiriţă a prea puternicii Impărăţii ruseşti, când s'au stăpânit ţara şase ani, cum şi în doi ani când au stăpânit Nemţii aici caimacam n'au fost, ci numai boerii Divanului ascultători de cel orânduit de împărăţie, poruncitor şi purtător de grija ţării. Şi după ce au avut acest răspuns dela noi vedem că s'au strâns cu cei trei mai sus numiţi şi au pornit ştafetă la Iaşi către Ex Sa Gheneraru Cuşnicov. Ce va fi scris şi pă cine va fi iscălit nu ştim. Arhon Bane atât D-lui cât şi acelor trei nu le pare atâta rău pentrucă va lipsi din căimăcămie cât sânt îngrijaţi că cu lipsirea D-lor li se vor descoperi urmările acestor vremi, iar putând să catordosească să rămîe caimacami să vor mistui toate. Pentru care fierbinte mă rog D-le ca să vorbeşti cu Prea Sfinţia Sa Părintele Mitropolitul şi cu D-lor ceilalţi boeri să scriţi Ex. sale Gheneraru Cuşnicov apendisind această fără orânduială cerere a D-lor până să va cerceta întru al cui folos este această cerere şi de cine s'au iscălit această scrisoare fiind făr de orânduială şi fără voinţa la toţi ceilalţi. Că veţi avea păcat mare când veţi lăsa şi acum aceste cinci judeţe în patimă, căci ştiut este D-v toate cele urmate de D-lui logof. Samurcaş într'această căimăcămie.

VI.

Samurcaş scrie în aceeaşi zi generalului Cuşnicov urându-i bun venit, trimiţându-i şi două monezi vechi, acela fiind un colecţionar de anticităţi.

Monseigneur

Votre Exellence agreera la liberté dont je me permet de coucher par écrit, et de vous presenter la joie que j'ai ressenti à l'improviste, à la nouvelle de l'heureuse arrivée de votre Ex. a Jassy, laquelle surpasse toute expression, puisque en dèsirant

d'apprendre seulement que votre Ex. jouit d'une santé parfaite, j'hesitais d'aspirer a un bonheur tel, comme celui ci, d'entendre que vous êtes de retours dans notre pays, ou l'on puisse non seulement avoir la condessence de votre part pour entamer une correspondance facile et même dans des occasions de rencontrer des entrevues, et de pouvoir personnelement vous avouer l'intime devouement que j'ai a vous prouver mon respect dû au merite personnel de Votre Ex; j'ai été comme interdit lorsque j'avais apris votre voyage precipité pour l'Empire de la Rusie. C'est pourquoi Mon Général presentement je rends mille graces a Dieu pour cette rejouissance inatendue heureux et grand bonheur. Et en vous priant très humblement et très instamment de vouloir bien m'accorder votre bienveillence comme a une personne que..... s'estime bien flaté du faveur de votre Ex. pretendant cela humblement, par la prerogative de l'heureuse rencontre que j'ai dèjà eu l'honneur d'avoir de votre Ex. pendant votre sejour ici à Krayowe. Mon Général il faut que je vous fasse un aveu bien sincer sans pourtant de devenir coupable de flaterie que je ne puis plus resister a ne vous faire savoir que moi en ressantant un inclination simbatique (sic) a offrir mes services et ne pouvant pas trouver d'autre moyen pour vous en persuader, j'ai embrassé le souvenir d'avoir remarqué que votre Ex. fait un grand cas des medailles et de leurs monuments. Pour cette fin, je prends la liberté d'en envoyer a votre Ex. deux, l'un de fameux Selefeus, et l'autre d'Alexandre le Grand. Comme par des foibles moyens pour vous persuader le zele avec le quel je me sens entréné comme par un torrent a parvenir à l'honneur de me y mèner un des vos moindres serviteurs. Enfin le bout que je souhaite, et en me faisant connoître a votre Ex. que je la prie d'en accepter la preuve, et de m'assigner une place dans le registre parmi vos plus fideles et plus sinceres serviteurs.

J'ai l'honneur... obaissant servitéur

Constantin Samourcas

le 6 d'Avril 1808.

VII.

Boerii Dumitrache Brăiloiu Clucer, Nicolae Glogoveanu Clucer, Stănuță Jianu paharnic, Gheorghe Bengescu paharnic, Gheorghe Coțofeanu stolnic, Alecu Bengescu paharnic, Răducan Bengescu medelnicer, Constadin Buzescu sluger, Grigore Brăiloiu sluger, Nicolae Brăiloiu sluger, Ioan Medelnicer și Draghici Băbeanu sluger cer să fie desființată caimăcămia Craiovei, urmând ca boerii Divanului să se ocupe de treburile Țării.

Cu multă plecăciune ne închinăm
Ecsțelenții Tale

Din înștiințarea prea cinstitului Divan al Bucureștilor ce face către cinst. Divanu Craiovei luând știre că prea înălțatul milostiv Impărat a depărtat pă măria sa cnez Ipsilant de stăpânirea acestei țări, și-au orănduit pe excelenția ta mai mare peste Divanurile Țării Rumănești și Moldaviei, cu toți ne-am bucurat, mai întăi că ne-am învrednicit a rămânea supt stăpânirea prea puternicii împărăției creștinești (a cărie putere și stăpânire D-zău să-o înmulțască) și al doilea a-l avea pe Ex. ta îndreptător, căci macar că la venirea Ex. tale aici în Craiova n'am avut noroc a-l vedea, fiindcă până atunci Divanu Craiovei nu să pusăsă în orânduială și eram depărtați și răspăndiți, aflându-să aici numai trei boeri cari să afla ispravnici și nu putea să lipsească, dar din auzire săntem pliroforisiți de cele firești daruri ale Ex. tale și încredințați că mai ales al prea puternici înpărății vom fi ocârmuiți cu toate dreptățile. De acea dar alergăm cu rugăciune către Ex. ta și înștințăm că aici la Divanu Craiovii am avut pănă acum și un vechil al măriei sale Cnez Ipsilanti, care pă turcie să numește caimacam, pă d-lui Samurcaș. In ce chip s'au purtat pănă acuma, după venirea Ex. tale la București binevoind a se face cercetare cu scumpătate te vei pliroforisi. Acum după ce au auzit de lipsirea mării sale cnez Ipsilanti văzând că numai are al cui vechil să rămăe, sfătuindu-să cu acei trei boeri ai Divanului au făcut o scrisoare din partea opștii către Ex. ta cu rugăciune ca să-l orânduești iar caimacam și s'au sălit cu multe mijloace a face pă toți să iscăliască; și văzând că nimeni alții nu-l primesc de caimacam a-l cere s-au unit cu acei trei boeri, și auzim că au scris Ex. tale pornind acea scrisoare cu olac să-l găsească la Iași. Dar ce au scris și pă cine au iscălit nu știm. Ci fiindcă în cealaltă răzmiriță când s'au stăpănit aceaste țari de prea puternica împărăție

șasă ani, cum și când s'a stăpânit această țară de împăratul chesaricesc, la acest Divan al Craiovei n'au mai fost alt caimacam fară numai boerii Divanului, și au urmat după porunca ce li să da de cel de către împărăție orânduit ocărmuitor și poruncitor țări prin prea cinstit Divanu Bucureștilor. Pentru acea ne rugăm Ex. tale a nu da ascultare la cele scrise de acei trei boeri ca îndestul ne este a avea pe Ex. ta domnitor și vechil prea puternicii împărății, și aducându-vă Dumnezău sănătos la București, ne rugăm să avem voe doi trei din noi ca din partea opștii să-l pliroforisim de toate patimile acestor cinci județe și cu plecăciune săntem

Ai Ex. tale plecate

1808 Apr. 7

Dumitrache Brăiloiu clucer, Nicolae Glogoveanu clucer, Stănuță Gianu paharnic, Gheorghe Bengescu paharnic, Gheorghe Coțofeanu stolnic, Alecu Bengescu paharnic, Răducan Bengescu medelnicer, Constandin Buzăscu sluger, Grigori Brăiloiu sluger, Nicolae Brăiloiu sluger, Ioan Medelnicer, Draghici Băbeanu sluger.

VIII.

Paharnicul Jianu scrie vornicului Grigore Ghica că cererea de mai sus este îndreptată contra lui Samurcaș. Roagă a se comunica acest lucru și Mitropolitului. Cere ca Divanulu să trimită un om înadins ca să surprindă casa lui Samurcaș și să pună mâna pe socotelile acestuia.

Extract d'une lettre du M-r le Paharnik Ziano de Craiova du 9 Avril 1808 adsessé a M-r le vornic Gregori Gica'

Je vous adresse M-r cette requete qui est soussigné de tous les Boyaras qui se trouverent en presence, dont nous demandons que la charge de caimacami n'existe plus mais cela nous ne l'avons pas fait qu'a l'intention de quelques derniers oppositions que M-r Logofet Samurcassi puisse fair et si vous verez que sa demande sera au point de s'efectúer vous le donnerez à qui vous jujerez convenable à fin qu'il ne puisse pas être destiné de nouveau dans sa charge. Vous savez M-r que nous ne refusons pas si qulqu 'un de vous les Boyards de Bucharest le remplacera, et que cette propositione nous l'avons fait exprecement à cause de ce que nous avons susdit. Faite parte de cette affair à Son Eminence M-r Mitropolitin et M-r le Ban. . . . .

. . . .

Voyant nous autres la mauvaise conduite du m-r Logofet Samurcassi à l'égard aux troupes stationés ici, je voulois lui faire quelque recherche, mais comme je fut informé que touts les invantaires dont on a rendu compte, et on peut ètre informé de touts les abus et les excés faites se trouvent entre les mains d'un certaine Logofet Basile Stolojan qui etoit a son service, nous tachons moyenant tout sort de flaterie pour le fair nous les donner, mais il me semble d'être plus facile s'il est possible d'envoyer le Divan exprecement un Envoyé pour surprendre sa maison a fin qu'il puisse prendre touts les comptes, et alors nous seront au fait pour son service et sa fidelite, dont il eut le bonnheur d'être conferé d'une Ordre.

IX.

Divanul Ţării Româneşti arată că după nenumăratele plângeri ale poporului şi ale boerilor a înlăturat pe Samurcaş şi l-a înlocuit cu Constantin Bălăceanu în funcţia de caimacam al Craiovei.

Către excelenţia sa tainic sovetnic şi a feluri de ordine cavaler Cuşnicov dela Divanu Prinţipatului Ţării rumăneşti.

Facem în ştire ex. tale că după multele şi necontenitele jălbi ce au venit la Divan cu plăngeri din partea lăcuitorilor ot presti Olt, pentru jafurile şi nedreptăţile ce au pătimit în diestima caimăcămii ot Craiova, a d-lui logofătului Costache Samurcaş, i după osebitele înştiinţări ce şi în parte au primit Divanu de la d-lor boeri divaniţi de la Craiova, cu nemulţămiri asupra d-lui mai sus numitului boeriu Caimacam cu toate că Divanu în multe rănduri au cercat ca să rădice plirecsăsiotita, din mâna d-lui şi să sa caute toate trebile acelor cinci judeţe ot presti Olt întru o unire cu ceilalţi boieri divaniţi ot Craiova şi să lipsască jafurile şi nedreptăţile de asupra lăcuitorilor, spre oare careşi răpaos, răsuflare şi mângâerea lor. Dar fiindcă d-lui Caimacam era orănduit de măria sa Ipsilant voevod şi fiindcă nu să rădicase din ţară oblăduirea mării sale de acea şi n'au stătut mijloc a putea catordosi Divanu cea ce au cugetat spre odihna şi răpaosul lăcuitorilor. Iar acum fiindcă oblăduirea mării sale s'au rădicat din ţară şi de altă parte necontenind a veni la Divan jalbi cu feluri dă plăngeri dela lă-

cuitorii acelor cinci județe ot preste Olt, încât de multele și nesuferitele jafuri ce au pătimit în diestima caimăcamii numitului boer au ajuns ticăloșii întră cea desăvărșăt dăznădăjduire și pericione, și au început a striga, să li să ia și copii și să-i ducă și pe ei să-i vânză, precum vei lua pe largă pliroforie exțelența ta de toate acestea, după cercetarea ce are a să face de către orănduita comisie. De acea Divanu după datoriea ce are a îngriji de odihna și bună petrecerea lăcuitorilor, iar mai vărtos pentru împlinirea tuturor trebuincioaselor ale împărăteștilor oștiri, cu sfat de obște alegănd pe unul dintre noi boerii divaniți, adecă pe d-lui fratele vel vor. Costandin Balăceanu ca un boier pământean doritor al patrii vrednic și cercat în slujbe și mai vărtos într'aceasta vreme, l-au și orănduit Divanu caimacam la Craiova, ca făcându-să un trup cu ceilalți boeri divaniți, să caute toate trebile și pricinile lăcuitorilor cu dreptate și bună orănduiala, priveghind de a dăsrădăcina cu totul orice jafuri și nedreptăți se vor fi urmat în diestema caimăcamii d-lui logofătului Costache Samurcaș. Iar mai ales să să silească și să îngrijască din toată vărtutea, pentru hrana și împlinirea celorlalte trebuincioas ale împărăteștilor oștiri. De care și nu lipsim a înștiința exțelenții tale.

1808 Apr. 11.

Dositei al Ungrovlahiei, Iosif Argeș, Costandie Buzău, Costandin Ghica Ban, Cost. Filipescu, Rad Văcărescu
Barbu Văcărescu vel logof., Cost Dudescu, Gh. Filipescu vel pit. Ioan Crețulescu.

X.

Samurcaș scrie Feldmareșalului Prosorowschi arătând serviciile pe care le-a adus Rusiei. El cere anchetă arătând că și-a expus viața și și-a cheltuit averea pentru interesul acestei Impărăţii.

Traduction de la lettre en forme de requete de Constantin Samourkache Kaimacan de Crayova ecrite à S. A. Monsieur le Feld Marechal Prince Prosorowsky le 18 d'Avril 1808 [1].

Mon très haut et très equitable Prince.

La serenité du caractere de votre Altesse à laquelle j'ai eu le bonheur de présenter mes hommages personnellemeat lors

1. Posedăm și originalul în grecește.

de son heureuse arrivée à Krayova et sa haute sagesse connue généralement avec sa grande bonté m'encouragent à me présenter devant votre Altesse par mon présent très humbe lui offrant mes très soumis hommage et je prie votre Altesse de vouloir bien pardonner ma hardiesse. Des grandes plaintes m'ont forcé de recourir á la juste clémence de votre Altesse et inquieter ses oreilles. J'espére que Votre Altesse a une petite notion de mon fidele service, et des fatigues que j'ai eues dès l'arrivée dès troupes en ce pays de sa Majesté, le très puissant et très grecieux et clement notre Empereur.

L'année passée au mois de janvier pendant que tous evitaient d'accepter l'émploi de Kaymacan de Crayova je fus pret de m'y acquiescer et recevoir la dite charge et je fus à la rencontre de tant de periles, quand les ennemis etaient Maitres de ces cinq Districts de Crayova depourvu de la moindre force avec moi, hors le secours seulement du très—haut. Les ennemis projetaient de me prendre et j'allais tout autour avec quelques Albanais et Pandoures pour la défence de ma vie. A la fin après quatre mois, quand le Général Issayoff est avrivé, j'ai descendu de Rimnik, et j'ai été à Slatina à sa rencontre, j'ai pourvu tout ce qui etait necessaire pour la nourriture des troupes pendant que Crayova etait deserte, et que tous les habitans villageois des viillages de cinq districts s'etaient enfuis et dispersés. J'ai rassemblé et tranquilisé ces Distcts deja deserts et depeuplés. J'ai trouvé et deterré des provisions dans un tems ou il y avait grande rareté et difficulté d'en avoir. J'ai fait avec de differentes manieres plus de trois mille Pandoures pendant que les ennemies se trouvaient encore à Crayova. J'ai de plus attiré ceux qui etaient au service, de l'ennemi et je les ai réduit que les mêmes après, combattaient l'ennemi. Je me suis aussi trouvé present dans des attaques avec les troupes Imperiales ayant toujours soin qu'il n'arrive pas qu'elles manquent de tout ce qui etait necessaire pour les troupes après que la dispersion et fuite de Bucharest, que dans l'année passée au moi de May a eu lieu. S. E. Monsieur le Général Issayoff ayant passé vis-à-vis aux Serviens, avec toutes les troupes tant Imperiales qu'avec celle du Pays, je me suis retourné à Crayova avec quarante ou cinquante Cosaques et j'y reste sans avoir nulle autre precaution, et je

n'avais d'autre espoir que la divine misericorde. Tous les autres distructs de la province ont été bouleversés et en ruine et moi ayant resté inebranlable à Crayova, j'ai empeché la désertion et la fuite de ces cinq Districts. J'envoyais continuellement des provisions tant au dela aux troupes Imperiales qu'aux Serviens aussi pour n'etre pas genés de rien, comme il est connu aussi de S. E. le Général Issayoff. Et après avoir fait tout cela et eprouvé tant de dangers uniquement pour l'amour et mon zele pour notre très auguste Empereur ayant sacrifié ma propre vie, et servi avec une très grande joie et les invincibiles troupes Imperiales présentement que j'ésperais que mes services ont été reconnus, je m'appercois que les Boyards du Divan me font un grand me pris voulant me déposer avec deshonneur de l'emploi de Caymacan de Crayova et ajoutant en outre differentes calomnies à ma charge. Un tel procedé combien est affligeant pour un homme qui a servi avec fidelité et souffert tant de dangers tandis que les dits Seigneurs s'amusaient à Hermanstadt, je le remets à la haute sagesse de votre Altesse pour le juger.

Mon Prince, je prens Dieu à temoin que je ne me fache pas dutout d'étre retiré du service autant que je m'afflige de la maiere dont se servent les dits Seigneurs pour me persecuter, et au lieu de recompense pour mes peines et pour mes fidéles services, veulent me charger de fautes, me montrer coupable et me deshonorer. Or donc comme un fidéle serviteur de Sa Majesté Imperiale, je n'ai que recourir à l'équité de votre Altesse, et je n'ai nulle autre part pour refugier et présenter mais raisons. J'implore très respecteusement la généreuse clémence et magnanimité de Votre Altesse qui se servant de sa haute sagesse ne m'abandonnera pas dans le deshonneur et le mépris que les Boyards de Boukarest veuleut me faire, et voulant bien avoir é gard à mes fidéles services aux peines et fatigues, et aux dangers que j'ai sooufferts uniquement pour l'amour et le zèle que j'avais et que j'ai encore envers Sa Majesté Imperiale le très gracieux autocrate et Empereur de Russie avoir la compatissante bonté de me faire justice avec son equité habituelle et généra lement reconnue.

Au reste afin que Votre Altesse put avoir une information pleiniére de blames et des fautes que les Boyards de Boukarest

du Divan presèntent à ma charge, je supplie Votre Altesse qu'elle aye la bonté d'ordonner que des sujets honnétes et fideles soyent destinés pour faire des perqisitions et des recherches pour toutes les choses et avec desinteressement et impartialité donner une juste information à Votre Altesse, et si pendant l'éspace de mon service, sans me servir des extorsions, j'ai profité de quelque petite chose par mes épargnes, j'etais obligé aussi de faire beau coup de dépense pour le service, de façon que j'ai été obligé de vendre un bien de ma femme pour subvenir à mes propres frais domestiques. Enfin je prie trés humblement encore de recevoir benignement cette soumise exposition de mes (lipsa) et je suis avec le plus profond respect et haute veneration.

De Votre Altesse.

XI.

Samurcaș arată mai pe larg acelaș lucru generalului Cușnicov, acuzând boerii cari se plâng contra lui.

Excellence,

A l'arrivée de Votre Excellence à Iassy, je m'etais présenté par ma lettre et quoiqu'ayant eu le bonheur de vous présentér mes très humbles respects personellement, lors de l'arrivée à Craiova de S. A. Monsieur le Feldt-Maréchal Prince Prosorofsky, je me flattais avec un grande joie que je pourrais me rejouir par l'avantage de l'heureuse arrivée de V. E. à Boukarest, pour vous y presenter immédiatement aussi mes respects et me recommander à la bienveillance de V. E., avec laquelle je me glorife et je me vante. Après avoir sacrifiè ma vie avec tant de dangers et servi avec ma grande joie les troupes Imperiales de Sa très auguste Majesté, forcé presentément par de grandes plaintes et afflictions de mon ame, auxquelles je ne m'attendais jamais de me reduire, je recours à la bonté de votre ame généreuse, la priant de daigner bien entendre avec clémence ce qu'il suit, par rapport à moi, pour lequel quoique j'aie envoyé mon exposé a Son Altesse Monsieur le Feldt-Maréchal, mais n'ayant pas osé m'étendre, crainte de fatiguer ses oreilles, je me présente à V. E. et je prie très humblement d'informer Son altesse sur tout ce qui me regarde.

L'annèe passée, lorsque les troupes Imperiales etaient arrivées à Boukarest dans le mois de Décembre, étant nécessaire

d'envoyer à Crayova aussi un Kaimacam, on m'avait proposé en différentes reprises de l'accepter, et moi me voyant faible de ma constitution et considérant d'ailleurs les difficultés du tems d'alors je ne voulais pas l'accepter parcequ'alors dans ces contrées-là, les ennemis étaient les maitres et pour cette raison, tant des indigénes, que des étrangers grecs personne ne voulait pas s'y rendre: finalement, après beauconp de raisons convaincantes et des excitations, j'ai accepté cet emploi penible et scabreux, et m'y etant rendu le 11 de Janvier de l'annee passée, ayant reçu les ordres nécéssaires et les instructions concernant la formation d'un corps de Pandours, autant que j'en pourrais trouver dans les cinq destricts, je fus à Piteschti avec deux ou trois Boyards de Krayova et de là j'ai commencé à mettre en éxécution tout ce qui'il fallait, mais personne n'osait pas avancer, parceque les ennemis circulaient dans ces cinq distincts de Krayova avec de Pandours rebelles et ils s'etaient étendu même jusqu'au district de Vultscha, mettant partout le feu et le glaive et menaçant encore de s'emparer de moi. Tous les Ispravniks s'etaient enfuis et on ne trouvait pas personne pour servir dans la moindre chose en cas de besoin.

L'ennemi qui etait au nombre de huit-cents hommes allait toujours en s'avançant et moi, à peine avais-je pû formé une petite quantité de Pandours du district de Vultscha, ayant en outre environ quatre vingt Albanais avec moi, n'ayant pas d'autre ressource que la misericorde Divine et la bénédiction de sa Majesté, notre très Gracieux Souverain. Ayant donc dépeché les dits Albanais ont battu l'ennemi et l'ont chassé d'ou il etait posté, de façon que s'il s'aurait une fois emparé, du district de Rimnik, non seulement, il aurait été bien difficile de les en chasser, mais de plus les districts de Piteschte, Olte, Telorman, Moustchel el Vlaschka seraient dispersés totalement; m'etant tranquilisé de ce coté-là, j'ai pris aussi du courage, et j'ai passé a Rimnik ou j'ai fait assez de Pandours; après celà, etant venu à Krayova un nombre de Turcs, qui avançaient pour me surprendre dans Rimnic je suis resté ferme jusqu'à ce qu'ils s'en sont retiré: ensuite avec beaucoup de promesses et par d'autres manieres, j'ai attiré plus de mille Pandours rebelles et deserteurs et je les ai reduit à battre l'ennemi ; et ayant fait encore d'autres

Pandours jusqu'à la fin du mois d'Avril que les troupes Imperiales avec S. E. Monsieur le Général Issaioff, sont arriveés à Krayova. Il y a eu plus de trois mille Pandours en tout, qu'il est bien connu combien ont été utiles. J'ai envoyé mes gens à Krayova et ailleurs pour trouver de provisions et les emmener dans les magazins, pendant que tous les paysans s'etaient dispersés, les uns dans les bois, d'autrès audelà du Danube même, et qu'il y avait un très-grande rarete de provisions. Malgre tout cela, sous les auspices de S. M. Imp-le j'ai rassemblé les habitans des Districts, j'ai trouvé de provisions et tout a été mis en si bon ordre que les troupes ont aussi marché après huit jours au bord du Danube, les suivant aussi, afin qu'il n'arrive pas de manquer quelque chose nécessaire à l'égard de l'aprovisionnement des dites troupes; et pour rassurer et ramasser les habitans dispersés, j'ai resté présent à l'attaque qui a eu lieu à Isvore. Je me suis servi de differents moyens, pour recevoir de nouvelles de la part de l'ennemi et je faisais le rapport a S. E. Mons. le Général Issayoff.

Lorsque la dispersion et fuite de Boukarest a eu lieu et que tous les Boyards s'etaient retirés a Hermanstadt et se trouvaient en repos, je suis resté ferme dans Krayova, pour empecher la désertion de ces cinq districts, me donnant de peines imaginables et avec ma grande inquiétude pour y reussir ayant tant d'occupations, en même tems; et je n'ai fait tout cela, que pour le zêle que j'ai vers notre très Gracieux Empereur, pour faire agréer mes services et pour me rendre utile dans le pays, auquel sans avoir causé le moindre dommage ou tort, je lui ai procuré les facilités pour chacun de prendre soin de ses interêts domestiques.

Pendant que se passait tout cela, j'ai reçu l'ordre de faire passer de provisions aux Serviens, qui avaient une très-grande necessité et malgré la rareté qu'il y avait à ce coté d'ici j'ai mis toute diligence et assiduité et non seulement, j'ai pourvû les approvisionnements des troupes Imperiales, des Pandours, des Albanais, des Esclavons et des Cosaques du pays, mais j'ai donné encore assez de provisions aux Serviens pour pouvoir satisfaire leur besoin, comme il a été connu de S. E. Monsieur le Général Issayoff: ensuite de cela S. E. passe au delà du Da-

nube avec toute l'armée Imp-le et du pays; selon son ordre je reste a Crayova pour y pourvoir les nécessaires des troupes, et je me trouve seulement avec quarante ou ciuquante Cosaques que S. E. m'a laissés, sans aucune autre precaution quelconque.

Quel autre à ma place serait—il resté è Krayova en tems de guerre sans troupes, exposé a perdre sa vie à tout moment?. Mais j'ai souffert tout cela, à fin que rien ne manque par rapport aux nourritures des troupes. Ces Boyards, qui au lieu de recompense et de satisfaction de mes fatigues et de services que j'ai faits, me blament et persistent à me déposer de la charge de Kaymacam de Krayova, les uns se trouvaient à Hermanstadt d'autres ailleurs et ils s'amusaient en differentes sortes, mais moi, je ne faisais qu'écrire de lettres et envoyer des espions pour m'informer des demarches de l'ennemi et faire part à S. Ex. Monsieur le Général Issayoff. Et quand les dits Boyards entendaient de musiques et de concerts, je n'écoutais que de sons de canons et de fusils, eux reposaient dans leurs lits et moi sur la terre et combien d'autres désagréments n'ai-je pas souffert pendant ce tems-là. Ces Messieurs les Boyards m'inculpent et me blament et presentent de notes a Monsieur le Général Miléradowitsch, voulant me denigrer et disant que j'ai fait de vexations et extorsions dans les cinq destricts, au lieu que j'ai fait rassembler les habitans des dits districts avec le danger de ma vie et avec ma très grande perséverence et patience. S'il s'agit d'inculper quelqu'un pour de vexations, qu'il se presente celui qui en est exempt d'entre eux pour jetter la premiere pierre, qu'ils produisent de preuves de ce qu'ils ont avancé et qu'on me condamne aprés. Mais les dits Messieurs étant jaloux de ce qu'un Grec a preté à Sa Majesté Imperiale de services, que personne d'eutre eux n'a jamais fait, me chargent avec tant de calomnies. Quoique je sois grec, mais je suis établi en Valachie et marié et j'ai du merite et de droit d'indigence, de même que les dits Boyars et j'ai servi le pays et en d'autre téms et au présent plus que tout autre. En fin je sais que la Cour Imperiale de Russie, pour vû qu'on soit honnete fidele et habile, reçoit dans son service des hommes de toutes les nations et moi connaissant pour le présent la puissance de la Russie dans ce pays, je suis par conséquent en son service. Et quand à la compléxion faible

et maladive de mon corps, bien que cette déposition de mon emploi qu'on me prépare ne me cause pas du déplaisir par l'espérance de jouir quelque peu de la tranquillité dont j'ai été privé pendant le tems que j'ai servi, mais je me fâche de me voir déposé avec déshonneur et avec honte, et au lieu de recompense avoir de persécution et vouloir montrer de la haine et aversion à un homme qui a servi mettant en danger sa vie, voila ce qui fait frémir chacun et lui fait de l'horreur. Est-il à croire que ce pays, cette patrie ait montré tant d'ingratitude à moi que j'ai sacrifié ma vie? Et ce n'est pas à présent seulement que j'ai servi, mais dans le gouvernement passé en de differentes circonstances du pays, ayant été envoyé à Krayova, je me suis fatigué et j'ai servi autant que personne autre n'a pas fait, et plusieurs fois pour vouloir protejer les droits du pays contre les barbares Turcs ennemis du nom chrêtien. Ils m'ont menacé de me tuer par le sabre qu'ils ont tiré sur moi. Et après tout cela, dois—je être recompensé de cette sorte?

Avec la plus grande affliction de mon ame, je prends la liberté de recourir à la généreusc bonté de votre Excellence, dont esperant que mes justes raisons ne seront pas refusées, je la supplie très humblement de vouloir bien me rendre justice et destiner de sujets honnêtes et irreprochables, pour examiner sans interêt et sans passion tous les blâmes et les mechancetés que les Boyars ont avancé à ma charge, parcequ' autrement je ne me fie pas a leur disposition, sachant bien qu'ils tacheront de toutes les manieres de me dénigrer et me calomnier pour me rendre un déshonneur. Mais je me fie bien à la benigne protection de V. E. et à sa bonté innée, pour qu'elle arrange mon innocence et mon injuste persécution de la maniere qu'elle trouvera à propos, puisque je n'ai d'autre esperance, que le secours de V. E. et je prie une fois encore de ne pas rester déshonoré et méprisé, comme souhaitent mes delateurs et ceux qui me haïssent, pour pouvoir me vanter en me déclarant avec le plus profond respect.

De votre Excellence très humble et très obeiss et très soumis serviteur.

Constantin Samourcache.

Krayova, ce 18 Avril, 1808.

XII. [1]

Samurcaş aduce în sprijinul justificării sale declaraţia a câtorva negustori din Craiova către generalul Isaiov.

Prea cinstite şi mult milostive Ghinăral Isaiov.

Fierbinte jăluim Ex. tale să avem dreptate, că sănt acum doi ani trecuţi de cănd s'au început răzvrătirea cumplită cu toate că şi mai nainte de aceasta multe pagube şi sărăcii am pătimit, dar mai vărtos într'acesti doi ani.

După ce îndată ni s'au luat tot eşind căinii de Turci tălhăreşte, umbla căutăndu-ne prin munţi, prin păduri unde fugisăm ca să ne sitrifsim viaţa noastră, umblănd din loc în loc, rătăcind prin pustietăţi ca herele cele sălbatice, alţii şi peste Olt.

Şi tot ce am mai putut scăpa din foc am cheltuit, alţii neam îndatorat sume de bani la neguţătorii din alte ţări apelpesindu-ne cu totul. Unde milostivul D-zeu după atăte năcazuri ce am pătimit s'au milostivit asupra ticălosului său norod rădicăndu-să oştire despre puternica împăraţie a Rusii a căria stăpănire să fie în veci. Şi iordinsiind în pămăntul aceştii ticăloase ţări prin buna chibzuire şi înaltă oblăduire a stăpăniilor ce au fost, ne-au orănduit aceia caimacam pe d-lui biv vel logof Costache Samurcaş fiind ştiut de toţi că iaste milostiv. Şi auzind noi de venire d-sale aicea, care de unde am fost răsăpiţi ne-am adunat căci apururea ne curmate porunci către toţi lăcuitorii de opşte da, a veni fieştecare la nasatul său fără temere. Şi pănă acum viaţă bună liniştită am petrecut, neavănd nici un fel de supărări afară din orăndueli, după cum alţi boeri mai nainte ce au fost după vremi ne-au făcut, pentru ca pe d-lui încă de două ori ne-am învrednicit de l-am avut stăpânitor şi îndreptători tot la aceste judeţe, pe vremi cu pericol, şi nu săntem putincioşi a-i da vrednica mulţumită, de căt bine şi milă au arătat asupra noastră. Şi la toată patria acestor cinci judeţe încă din vremile trecute, care acele nu sănt ştiute Ex. tale, dar prin cele de acum orăndueli a lua sama, să va cunoaşte jalba noastră adevărata, căci de era să vină alt caimacam niciodată oraşul şi satele acestor judeţe nu să aduna la

---

[1] Fără dată, plasată imediat lângă plângerile lui Samurcaş din 18 April 1808.

locurile sale. Iară auzind de numele d-lui și știind încă dinainte vreme cătă milă au răvărsat și acum făr de sfială, am venit măngăindu-se fieștecare sărac de bune orănduели ce au făcut și punere fieștecăreie din noi început bun, uitănd pagubele și stingerele ce am pătimit.

Acum bucuria noastră s'au întors întru amărăciune, că asară luarăm știre, că dela Divanul Bucureștilor, găsindu-să cu cale, ar fi orănduit alt caimacam carele altă dată n'au mai oblăduit patria aceasta. Și cu jurămănt de opște în frica lui D-zeu arătăm Ex. tale că, de va fi cu adevărat auzirea noastră, mijloc de a sta orașul în orânduiala sa, nu iaste cu putință, neștiind acele necazurile noastre ce am pătimit și vom fi să ne înprăștiem iarăși, care încotro ne va vedea ochii, pentru că știm căte jafuri și năpăstuiri, făr de milostivire, am tras de către alți boeri. Iară d-lui știind toate patimile noastre atăt cele dinainte căt și cele de acum apururea ne iaste ușa deschisă și la cele ce ne jăluim fără supărare ne ascultă și pre căt iaste cu putință cu măngăiare din inimă ascultă jălbile noastre. Pentru acea, cu genunchii plecați, ne rugăm Ex. tale de să va găsi cu cale, să să scrie de cătră Ex. ta, a nu ni să trimită alt caimacam, carele nu știe sărăcia noastră, să nu ne mai spărgăluim din lăcașurile noastre. Știut fiind aceasta Ex. tale că deși neținut și cănd s'au spart Bucureștu iarăși la d-lui ne-am uitat ca la un părinte, fiindcă la București nici un boer n'au fost, iară d-lui ne-au țănut de nu ne-au lăsat să ne mai spărgăluim iarăși ca să ne prăpădim de tot cu cheltuelile ci am șezut pe loc, după încredințarea d-sale. Apoi cum putem noi uita acest fel de boeri îndreptători și milostiv. Și nesăvărșită pomana vei ave.

Ai Extelenti tale prea plecate
Noi toți orășenii Craiovei dela compania cea mare
Kae . . . . . i deftere cumpania.

Pe o cerere identică făcută în limba franceză găsim următoarele iscălituri:

Haggi Yanni Costi, Yannaki de Nicola Conpaniote, Husto de Petro, Balitschi de Yanni, Yon Praquetsch, Iacow Kolesco, Yanaqui de Hristo et tous les autres negociants de la grande compagnie de Krayova et tous nous autres de la seconde compagnie.

XIII.

Divanul arată generalului Cuşnicov că înlocuirea lui Samurcaş s'a făcut conform uzului ţării şi potrivit măsurilor luate de generalul Michelson. Totuşi dacă generalul nu crede potrivit, lucrurile vor rămîne ca mai înainte.

Excellence,

Nous avous eû l'honneur de recevoir la lettre de votre Excell. datée le (lipsă) du courant, par laquelle Elle nous fait savoir que notre patrie n'etant plus sous le Gouvernement du Prince Ipsilanty, il ne faut plus y avoir des kaimakams, et que M-r Samourkassy doit continuer a exercer les fonctions du kaimakam de Kraiova, ainsi que les autres Personnes, nomées à diverses charges du pays, jusqu'à l'arrivée de Votre Excellence.

Le Divan prenant tous les soins possibles pour le maintien, et l'approvisionement des troupes imperiales, et pour la tranquillité, et le soulagement du peuple, n'a jamais agi contre ses devoirs, et contre les interes du pays.

Si le Divan, avant de recevoir l'ordre de Votre Ex. a changé qulques personnes en charges, ce n'est pas une nouveauté dans ce pays—ci dont le Divan a de tout tems eû le droit de nommer pendant les interregnes des Valacs patriotes aux charges exercées par des Grecs, sous les regnes des Princes, et ce droit lui est de plus confirmé par la proclamation que feu le Général Michelson a publié par ordre de Sa Majesté imperiale à l'entrée des troupes dans le pays. Cette proclamation porte, entre autres que l'intention de S. M. y est, de conserver dans l'exercice des leur fonctions toutes les autorités, d'apres les usages perécédens. Autorisé par ces paroles et par l'ancienneté de l'usage, le Divan a changé quelques personnes en places, et n'a rien fait a l'incu de son Ex. le Général Miloradovitz qui remplit la place de votre Ex jusqu'à son arrivee. Ces mêmes raisons et surtout les grands cris des habitans, et de Boyards des cinq districts de Kraiova, nous ont donné lieu de deposer M-r Samourkassy et de nommer M-r Balatziano à Kraiova, pour appaiser les pauvres habitans. Mais comme ce n'est pas la volonté de votre Ex tous les deux restent en leurs places. Tout ce que Votre Ex. ordonne, par raport aux autres articles, dont le plus essentiel est le contentement des troupes im-

periales, que nous regardons comme nos freres, et dont nous preferons la nourriture à celle de nous mêmes et de nos familles sera ponctuellement observé. Quant aux comptes de la tresorerie que Votre Ex. demande, le Divan tache de les finir, pour les envoyer le plus tôt possible à Votre Ex.

Esperant que V. Ex. trouvera conforme à la justice et à ses volontés tout ce que le Divan a fait en Son Nom, il attend avec la plus grande impatiance Votre heureuse arrivée. Nous avons l'honneur d'etre avec la plus parfaite estime, et la plus grande consideration

de Votre Excellence les très humbles et très obeissans servitéurs.

Boukarest
1808 le 25 Avril

(Membrii Divanului cunoscuţi)

XIV.

Samurcaş scrie mulţumind, că a fost menţinut în aceaşi funcţie la Craiova, deşi denumirea de caimacam se desfiinţează.

Monseigneur

Connaissant que c'est mon devoir d'offrir pour toujours mes très humbles services à votre Ex. sans doute je ne manquerai pas, et je suis attantif de faire tout mon possible, dans chaque occasion de vous montrer que je suis attaché eternellement à votre Ex, en vous suppliant, Mon Général de ne vous être pas derangé, de tout ce que j'ose prendre la libérté de vous importuner si souvent par mes lettres, et par mes prieres.

Hier j'ai eu l'honneur de me rejouir par la voie de son Ex. le Général Hisayoff qui m'a annoncé tout ce que votre Ex. lui a écrit : que je serai occupé au même fonction dont je me trouvais employé, et que le nom de caymaquant soit suprimé à Craiowa; j'avoue que la presente recompence meritte plus que mes services et je l'embrasse comme un present et un fait de votre seulle et naturelle bienveillance. En consequence j'ai connu clairemen votre chere bonté et votre equitable justice, et la delicatesse de la critique de votre héroique naturel le quel m'oblige infiniment de rendre mes très humbles obligations, et de vous prouver la

joie de mon ame, pour m'avoir fait l'honneur de m'admettre sous les ailes de Votre Ex. et comblé de vos bienfaits et ne souffrant pas de m'abandonner aux ingrates dispositions de ceux que se comportent injustement contre moi. En éffet pour tout cela en avouant ma reconnaissance, j'ose supplier votre Ex. très humblement, de me permettre de posseder vos bonnes graces et vos bienfaits et de me trouver dorénavant sous les ospices de votre Ex. et je serai pour tout ma vie de votre Ex. votre très humble et très obeissant serviteur

Constantin Samourcas

Crayove
le 26 Avril 1808

XIV.

Constantin Samurcaş, Dimitrie Bibescu, Corniţă Brăiloiu, Dumitru Brăiloiu, Ion Vlădoianu, Constantin Haralambie, Constantin Otetelişeanu Gheorghe Argentoianu(sic) Ioan Gănescu, Ştefan Jianu paharnic, Gheorghe Socoteanu, Barbu Socoteanu, Constantin Buzescu, Drăghici Băbeanu, Demetru Culuc, Nicolae Brăiloiu, Barbu Viişoreanu şi Constantin Oteteli̦şanu urează bun venit generalului Cuşnicov în Bucureşti. Promit îndeplinirea tuturor cererilor Ruşilor şi cer cu insistenţă ca Divanul de Craiova să nu depindă de cel din Bucureşti, după cum s'a procedat sub cealaltă ocupaţie rusească cât şi cea austriacă.

Notre General.

Nous autres du Dyvan, et de la ville de Crayove et des ses cinq Districs les trés humbles serviteurs de V. E. aprenant votre heureuse arrivée à Boukarest, en sommes charmé de joie, puisque nous obtenons en la personne de V. E. le plus sage, le plus humain et le plus juste Gouverneur et president, lequel Sa Majesté nôtre Souverain, nous a fait la grace à nous le donner. C'est pourquoi selon la permission et la clemence de V. E. vienent presentement quatre Boyars du Divan de la part de tout le corps des Boyars de Crayove et des ses cinq Districts savoir, le Loghofet Bibeskou, le Kloutzer Brayloy, le Kloutzer Vladoyan, et le Kloutzer Haralamby, pour feliciter votre Ex. et à nous faire nos très humbles instances pour les droits et les prerogatives de notre malheureuse et très agitée pauvre patrie, et pour tout ce qu'il est necessaire pour la conservation de la justice et du bon

ordre des habitans selon les ordonnences et les instructions equitables de V. E. C'est pourquoi nous supplions très humblement V. E. à avoir l'indulgence, pour que nous soions exçaucé par ces Boyards envoyés, puisque toutes nos prières concurent à la conservation des droits et de la justice des malheureux habitans de notre patrie. Nous nous engageons par la presente et nous nous entredonnons comme des gages, que nous observerons ponctuelement toutes les equitables instructions, et les ordres de V. E. et en cas de manquer aux susdits engagements, d'étre responsables par nôtre honneur, et par tout ce que nous possedons de même tous les ispravniks, et autres employés s'engagent aussi, qu'en cas qu'ils manquassent à leurs devoir, et qu'ils commetassent quelqu'abus, ou tout autre desordre, pour tous cela promettons nous du Divan, que nous fairons la plus exacte requsition et par des preuves incontestables, nous donnerons toûjours le raport le plus exacte à V. E. afin pour se punir un tel convenablement, et servir d'exemple à des autres. Enfin nous repetons nos instances pour que V. E. aye la compassion de ne souffrir pas, que le Divan d'ici ne depande que des ordres de V. E. comme aux tems des autres epoques, pendant que ces pays se trouvoient sous la domination souverain de Sa Majesté vôtre Empereur de toutes les Russies, même dans le tems de l'epoque autrichienne, quand ce Divan dependoit du seul president qu'il se trouvoit, du quel il recevoit toutes les ordres immediatement, comme presentement nous avons V. E. selon le bienveillence de notre puissant Souverain nous la supplions donc de ne nous abandonner pas, à la dependence du Divan de Boukarest, de plus enfin, comme V. E. misericordieuse le trouvera le plus à propos.

De votre Excellence les très humbles et les très obeissants serviteurs.

Constantin Samurcas, Dimitrios Bibesco, Cornitza Brayloy, Demettre Brayloy, Jean Vladoyan, Constantin Haralamby, Constantin D' Ottettelisan, George Argentoian [sic], Jean Ganesko, Etien Zian paharnic, George Socotan, Barbo Socotan, Constantin Busesko, Draghizan Boban, Demettre Koulouk, Gheorghe Jianu, Jean Ghimpetzan, Nicolae Brayloy, Barbe Viychoian, Constantin Otetelichan.

XV.

Divanul Valachiei trimite generalului Cuşnicov reclamaţiunile primite contra lui Samurcaş.

26 Mai 1808

Către Extelenţia Sa Dom. sfetnic de taină senator şi prezedent Divanului Moldovei şi Valahii cavaler de multe feluri de ordine Serghiu Cuşnicov

Dela Divanul Prinţipatului Valahii

Cu cinste priimind Divanul predlojănie Ex. tale ale acesti luni am văzut cererea ce ni să face ca să trimitem Ex. tale jalbile care s'au dat asupra d-lui logofătului Samurcaş, şi iată că osebit din jalba d-lor boerilor Craiovei ce s'au trimis mai nainte Ex. tale la Iaşi, trimitem şi acum şapte înştiinţări în copie metafrasite, tot ale d-lor boerilor Craiovei, cari ni s'au trimis după vremi şi ale cărora originale se află aici precum şi unii dintr'aceşti boeri să află acum aici. Noi în puterea celor coprinzătoare într'aceste înştinţări, avem cinste să trimitem Ex. tale, acum când ni s'au făcut de către Ex. ta o acest fel de cerere copiile lor, iar de vor fi adevărate faptele de care să face arătare în înştinţări ori nu aceasta are să să dovedească la cercetarea ce va face comisiea cea pentru acest sfărşit orănduită.

Dositei al Ungro-Vlahiei, Iosif Arges
Costan. Filipescu Barb. Vacarescu ş. a.

Infiinţarea eparhiei Chişinăului şi Hotinului—1813

ACTE[1]

Mitropolitul şi Exarh Gavriil intervine ca slujitorii bisericeşti să fie bine trataţi către „Exelenţia sa Gubernator Basarabiei, lucrători sfetnic de Stat şi cavaler, Scarlat Sturza".

Soobşcenie.

Tagma ce duhovnicească la toati neamurile are o deosăbită ocrotire şi diiafendipsire dela stâpânire, iar mai ales în pravoslavnica înpărăţii a Rosiei, unde după cele pre milostive porunci a pre bini credincioşilor Monarhi nu numai că este slobodă de toate dările şi havalelile de obşte a pământului atât preoţii, diaconii şi ţărcovnicii cât şi văduvile lor şi copii ce rămăn după răposare lor, ci încă şi de alti miluiri să învrednicesc.

1. Vezi nr. 2 al revistei, pag. 31.

Urmănd aceştii împărăteşti milostiviri şi într'alte ţări unde au intrat oştile Rosiei, tagma ce bisericească pravoslavnică totdiauna au fost ocrotită şi slobodă precum s'au putut de havalelele obştii, de care milă s'au împărtăşit şi tagma ce duhovnicească pravoslavnică din ţara Moldovii în toati războaiele celi de mai înainte cum şi în războiul trecut după milostivire Prea blagocestivului Impărat Alexandru, măcar că mai la urmă, când au început a eşi oştile împărăteşti din Moldova după închierea păcii, Divanul Moldovii, părăsind a asculta poruncile comandirilor rosieneşti au dat voe, prin cumpătu deregătorilor de pi la ţinuturi şi ocolaşilor încă şi vornicilor di pin sate, să tragă la havalelile celi de obşte pi preuţi şi pi toţi cii bisericeşti, luându-le carăli la podvoadărituri şi dându-le oşteni pi la cfarteri şi altele, de care urmări şi acum când locurile dincoace de Prut s'au stăpănit de Impărăţia Rosiei nu să părăsăsc, dregătorii şi moşnaşii şi lăcuitorii a-i supăra, iară mai ales orăndatorii ce ţin moşii în arăndă asuprind pe tagma bisăriciască ce pravoslavnica unii cu podvădărituri şi cu cfartiriuri, iară alţii cu dejmuiri şi cu alte nedrepte cereri, ocărăndu-i, globindu-i ba şi bătându-i, de cari supărări nu încetează a veni cătră noi şi cătră decasterie cu feliuri de jalobe preoţii, diaconii şi ţărcovnicii precum şi văduvile priutese, că le supără necontenit lălăcuitorii a purta împreună havalele de obşte. Fiind dar că supt stâpânire pre blagocestivului Monarh Alexandru Pavlovici a toată Rosie, toată tagma bisericească este slobodă de aseminea havalele, de cfartiruiri şi alte greutăţi de obşte, mi să pare că să cuvine mai cu deadins acum a mângăia şi a ocroti parte bisericească în această provinţie de nou împreunată cu mărime împărăţii Rosiei ca să poată simţi pravoslavnica bisărică, căzuta Diafendeosire, iară slujitorii ei preţul şi bunătate prea blagocestivului şi prea milostivului Stăpănitorului său. Drept aceea fiindcă ocărmuirea acestii provinţii esti încredinţată înţe(le)pţii povăţuiri a Exelenţii Voastre, noi, după cuviinţă, întoarcim jalubile bisăricei şi ale slujitorilor ei cătră evlavia Exelenţei Tale, adăogând şi a noastră ce cu sirguinţă poftire ca să bini voeşti a da poruncă tuturor dregătorilor de opşte precum şi moşinenilor iară mai ales orândatorilor cum şi lăcuitorilor şi vornicilor de pe la sate, ca de acum înainte să nu superi întru nimică pi cii din tagma bisăricească, nici pe văduvile lor, nici pe copii lor avăndu ei deosăbită slujbă şi răspundire la ce

8) O vale care se îndreaptă spre Nistru, la Malovata.

9) Meandrul Nistrului la Malovata (Jud. Orhei).

Colecția „Arhivele Basarabiei".

duhovnicească ocârmuire, iară încât atârnă către moșinenii, pe a cărora moșii lăcuesc și să hrănesc și slujăsc la bisărici preuții și cielanți slujitori bisăricești, la acest punct, dacă nu s'a socoti maį mult a-i diafendeosi, macar să se urmeze după ponturile ci s'au dat dela Divanu Moldavvii la 1811 pela toți ispravnicii. Pentru căre să bine voiți Exelențiea Voastră a da poroncitoare cărți tuturor deopște că dacă și după aciastă să va arăta cineva asupritori celor bisăricești, apoi va căde în răspundire după ocazurile împărătești.

Noi nădăjduim că pravoslovnica bisărică și slujitorii ei, vor cunoaști supt ipochimenul Exelenții Voastre, pi cel adevărat al său ocrotitoriu și împlinitoriu voinții a pre milostivului împărat Alexandru Pavlovici a toată Rosie, și, odihnindu-să supt schipetrul stăpănirei prea blagocestivului împărat Alexandru, vor da totdeauna laudă bunului Dumnezeu și mulțămire evlavii Exelenții Voastre și la toată slăvita familie a Exelenții Voastre întreagă sănătate și căștigarea a toată fericirea, sânt totdeauna cu deosebit respect.

Nr. 1029
1812 Octombrie 17 Chișinău

Conceptul în românește, corectat de Mitropolit, se află în Arhiva Consiliului eparhial din Chișinău, dosar nr. 224/1812, fila 36-38. Intreg acest text a fost tradus în rusește, ibidem, fila 40-41

Administrația duhovnicească din Tiraspol comunică Dicasteriei duhovnicești exarhală din Chișinău despre măsurile luate în parohiile acestei administrații, ce trece la noua eparhie a Chișinăului.

Raport.

Consistorul Duhovnicesc din Ecaterinoslav, în urma ordinului din trecutul 25 Septembrie primit dela Sfântul Sinod de către Innalt Prea Sfințitul Iov, Arhiepiscopul Ecaterinoslavului, Hersonului și Tauricului și cavaler, cu un exemplar din înaltul ucaz a Maiestății Sale Imperiale, întocmit la 11 August în baza referatului Sfântului Sinod, despre înființarea unei eparhii în provincia Basarabiei cu numele a Chișinului și Hotinului și despre trecerea la această eparhie din eparhia Ecaterinoslavului a bisericilor dintre Bug și Nistru, din orașe și sate depe întindereă șesului Oceacov. In ordinul primit la această Administrație la 3 Noembrie între altele

se ordonă: 1, bisericile dintre Bug și Nistru, aflătoare cum se arată în sus menționatul referat, sunt în orașele: Tiraspol cu județul, Dubăsari, Odesa și Oceacov și în unele sate o parte în Herson și o parte la Olviopol. De aceea, li s'a făcut cunoscut bisericilor, preoților și slujitorilor bisericești, ce's sub administrația eparhiei noi a Chișinăului căreia sunt alipite, ca cu toate chestiunile să se adreseze la Exarhul sfântului Sinod, Innalt Prea Sfințitul Mitropolit Gavriil al Chișinăului și Hotinului și cavaler și la Dicasteria Exarhicească din Chișinău.—2, Toate acele biserici cât și preoții și slujitorii bisericești se scot din eparhia Ecaterinoslavului și dosarele și vedomostiile să se trimită la acea Dicasterie pe lângă rapoarte în cel mai scurt timp, iar Consistorului Duhovnicesc din Ecaterinoslav să raporteze toți clericii despre expedierea dosarelor și vedemostiilor.—3, La slujbele bisericești să se pomeniască numele Arhiereului eparhial, Innalt Prea Sfințitul Mitropolit Gavriil, după rânduiala bisericească.—4, Să se trimită vedomostiile nominale ale bisericilor și clericilor ce vor trece în eparhia Chișinăului, Consistorului său Duhovnicesc, cu arătarea copiilor acelor clerici, cari copii sunt pe lângă ei și cari învață în seminar, și anii lor.

Și în îndeplinirea ucazului Măriei sale Impăratului, administrația lor duhovnicească și toți clericii trec în eparhia Chișinăului.

Pentru cele mai sus scrise și executarc s'a dat ordin protopopilor să întocmiască un tablou pespre biserici și clerici—copiii lor de sexul bărbătesc și cari învață la seminar, cu arătarea anilor lor—tabloul să se trimită cu raport la Consistorul Duhovnicesc din Ecaterinoslav [și s'a trimis]. Despre aceasta, Administrația Duhovnicească din Tiraspol cu onoare raportează Dicasteriei Duhovnicești Chișinău, comunicând totodată că unii clerici din această Administrație n'au prezentat pe anul trecut 1812 registrele mitricale, formularele de serviciu și alte hârtii urgente și pe anul 1813 registrele de cei spovediți, din cauza boalei molipsitoare în județul Tiraspol, ele încă n'au fost prezentate la acea Administrație, iar după a lor prezentare, ordinul va fi executat îndată.

Protoiereu Sofronie Trigorov

Membru Preot Ioan Iacubovschi

Copist Voscaboinicov

Nr. 416

18 Noembrie 1813

Ibidem, dosar nr. 526, fila 43-44, în l. rusă.

Arhiepiscopul Iovv al Ecaterinoslavului scrie Mitropolitului Gavriil de măsurile ce a luat în legătură cu înfiinţarea eparhiei Chişinăului şi Hotinului.

Innalt Prea Sfinţite Stăpâne
Milostive Arhipăstor şi Părinte,

Spre împlinirea ordinului ce-am primit la 20 Octombrie dela Preasfântul îndreptătorul Sinod, care a urmat prea înnaltei porunci în numele Majestăţii Sale Împăratului, dată pe referatul prezentat de Preasfântul Sinod, despre înfiinţarea în provincia Basarabiei a unei eparhii cu denumirea de a Chişinăului şi Hotinului, şi despre trecerea la ea a unor biserici aflate între Bug şi Nistru, acum s'a ordonat din Consistorul Ecaterinoslavului duhovniceştilor Dicasterii din Herson, Tiraspol, Olviopol, asemenea şi protopopului oraşului Odesa, protoiereul Ioan Voronici, ca ei, făcând cunoscut clericilor acelor biserici pentru trecerea lor în păstorirea Innalt Prea Sfinţiei Voastre şi trimiţând lucrările privitoare la ele şi viedomostile către Dicasteria Chişinăului cu inventare pelângă rapoarte, le-am poruncit ca în toate slujbele bisericeşti, la ectenii şi alte locuri, să pomeniască numele Innalt Prea Sfinţiei Voastre, după rânduiala bisericească şi pentru toate chestiunile să se adreseze către Innalt Prea Sfinţia Voastră şi Dicasteriei, iar după aceasta întocmind despre ele tablourile respective, să le prezinte Consistorului imediat; după primirea acestora şi despre lucrările existente în Consistoriu, viedomoste, spiţele neamului şi cărţi mitricale, vor fi trimise în acea Dicasterie.

Despre care, făcând cunoscut Innalt Prea Sfinţiei Voastre cu adevărat înnalt respectul meu către persoana Voastră, am onoare a fi cu aceeaş supunere şi a mă numì al Innalt Prea Sfinţiei Voastre, Preamilostivule Arhipăstor şi Părinte, prea plecată slugă şi rugător către Dumnezeu.

Iovv Arhiepiscopul Ecaterinoslavului.

Nr. 2.812
23 Octombrie 1813
Ecaterinoslav

Rezoluţia pusă de Gavriil, tot în limba rusă, şi scrisă pe o foaie deosebită, e aceasta:

„Pe baza referatului Preasfântului îndreptătorului Sinod, întărit în ziua de 21 August, acest an, despre alipirea bisericilor

dintre Bug şi Nistru, aflătoare în eparhia Ecaterinoslavului, la noua înfiinţata eparhie a Chişinăului, încredinţată nouă, să se considere clerul aflător în aceste biserici şi poporenii în păstoria noastră, şi plângerile înnaintate de ei să se primiască şi după regulă să se lucreze şi să se hotărască. De asemeni, conducerea acelui cler, din toate privinţele să se facă pe baza legii; iar după primirea tablourilor sus menţionate dela blagocinii şi protopopii de acolo, să ni se refere.

Gavriil, Exarh Mitropolit al Chişinăului şi Hotinului".

Adresa originală a arhiepiscopului Iovv se află în arhiva Consiliului eparhial din Chişinău, dosar nr. 526 fila 10, iar pe fila următoare, 11, e scrisă rezoluţia mitropolitului Gavriil.

Mitropolitul Gavril roagă pe generalul Garting, conducătorul Basarabiei, să treacă mănăstirea Căpriana la casa arhierească.

Escelenţa Voastră,
Milostive Domn,

Din numărul celor una sută exemplare, ce mi s'au trimis pe lângă ordinul Preasfântului Indreptătorului Sinod, din referatul Sinodal, Preaînalt întărit la 21 August, a anului curent 1813, despre înfiinţarea unei eparhii sub numele de a Chişinăului şi Hotinului, în provincia Basarabiei, nou alăturată dela Poartă la Imperiul Rus, un asemenea exemplar în traducerea în moldoveneşte, îl înaintez D-voastre pelângă aceasta, spre cunoştinţă.

Şi cum prin acest referat înnalt întărit mănăstirea Adormirea din Căpriana, ce se află aproape de Chişinău şi-i închinată mănăstirei depeste graniţă Zograful din Atos, cu moşiile ei este destinată pentru întreţinerea Casei arhiereşti locale, şi (datoare) a trimite către acea mănăstire a Zografului un ajutor anual, aşa numit embatic, câte 1500 leva, am onoare a vă rugà respectuos, Milostive Domn, ca, pentru această alăturare a mănăstirei Căpriana cu moşiile ei la casa locală arhierească, să puneţi în cunoştinţă, prin cine veţi găsi de cuviinţă menţionata mănăstire de peste graniţă a Zografului şi apoi să nu o lăsaţi fără înştiinţare, că prin aceasta (măsură) ea nu numai că nu pierde nimic, ci rămâne pe totdeauna garantată atât că va primi anual 1500 leva embatic cât şi încredin-

ţată că mănăstirea Căpriana va fi adusă în bună stare şi regulă, şi ca urmare a acestora, acea mănăstire Zograf să numească din partea ei un om de bună nădejde cu cuvenită procură pentru a primi în fiecare an numitul embatic, începând cu data dela anul 1814.

În celelalte, cu adevărat respect şi devotament (sunt) către D-voastră, Milostive Domn, al Escelenţei Voastre, Milostive Domn.

Nr. 1706
1813 N· embrie 6
Chişinău [1]

Conceptul e autograf al mitropolitului Gavriil, şi se află în ar hiva Consiliului eparhial dosar nr. 526/1813 fila 12.

1. Inaintea numelui Chişinău, e scris un cuvânt prescurtat care s'ar puteà ceti „Blagos.", ceeace în traducere ar însemnà „Blagoslovitul Chişinău".

Mitropolitul Gavriil porunceşte Dicasteriei exarhiaşti să ia cuvenitele măsuri în legătură cu înfiinţarea noei eparhii a Chişinăului şi Hotinului.

Nr. 1711.

Către Exarhiceasca noastră Dicasterie din Chişinău.

Alăturând la aceasta ordinul ce am primit Noi dela Preasfântul îndreptătorul Sinod al întregii Rusii, dela 25 Septembrie trecut, şi pe lângă el una sută exemplare din referatul prezentat de Preasfântul şi îndreptătorul Sinod şi întărit cu Prea înnaltul ordin al Majestăţii Sale Imperiale din 21 August, despre înfiinţarea unei Eparhii, în Provincia Basarabiei, cu denumirea a Chişinăului şi Hotinului, *Poruncim*:

1) Vremelnica Exarhiceasca Dicasterie, înfiinţată de Noi în oraşul Chişinău, după prealabila aprobare a autorităţilor superioare, se va chemà în viitor şi pe totdeauna „Exarhiceasca Dicasterie a Chişinăului" şi să se conducă în executarea lucrărilor după Pravilele Sfinţilor Părinţi ai Bisericii Ortodoxe de Răsărit, după Regulamentul Duhovnicesc al întregii Rusii, ordinele Preasfântului Sinod şi după ale noastre dispoziţii şi rezoluţii; şi totaşa (să se conducă) şi catedra arhierească, Soborul şi Seminarul care se numesc ale Chişinăului.

2) Despre această poruncă a Majestăţii sale Imperiale, dată pe referatul Preasfântului Sinod, să se facă cunoscut clerului din

întreaga provincie a Basarabiei: cinului călugăresc, prin stareţii mănăstirilor, iar clerului alb (de mir) prin protopopi, cărora să li se trimită câte un exemplar din referatul înnalt întărit.

Să se traducă în limba moldovenească, şi să să se poruncească, odată cu aceasta, ca după primire, să se înalţe în toate bisericile Tedeum de mulţămire către Dumnezeu, care a mişcat inima Evlaviosului Monarh spre întărirea propunerei bune şi folositoare pentru biserica locală şi slujitorii ei, cu cântări de „mulţi ani trăiască": Impăratului Stăpânitor şi Augustei Familii şi Preasfântului Sinod şi cu pronunţarea titlului Nostru, cu adaosul numelui al Chişinăului şi Hotinului, cuvinte care să se întrebuinţeze in viitor in toate locurile unde-i de trebuinţă, în sfintele slujbe şi în lucrări.

3) Să se pregătiască în numele Nostru o adresă către Escelenţa sa Domnul Inginer Ivan Marcovici Garting, General Maior, conducătorul militar şi civil al acestei provincii, Cavaler, anexânduse şi optsprezece exemplare din referatul Prea înnalt întărit cu cererea ca să binevoiască a face ştiut tuturor şefilor militari, civili şi ai zemstvei, cari se află în cetăţi, oraşe, şi judeţele acestei provincii, ordinul Măriei Sale Impăratului şi cuprinsul lui, pentru cuvenita consideraţiune faţă de Biserică şi slujitorii ei.

4) Acest ordin al Preasfântului Sinod şi cinci exemplare din referatul Preasfântului Sinon, înnalt întărit de Majestatea Sa Impăratul pentru înfiinţarea eparhiei Chişinăului şi Hotinului, se va păstrà în arhiva despre înfiinţarea acestei eparhii, pentru informaţii şi călăuzire în cazuri de trebuinţă; despre altele ce vor mai fi necessre, Noi vom da cuvenitele dispoziţii în viitor.

In sfârşit, despre primirea ordinului şi despre împlinirea ce urmează a i se da, se va alcătui un raport către Preasfântul îndreptătorul Sinod şi a-l prezentà pentru iscălire. 1813, Octombrie 28.

Pe original „Gavriil Mitropolitul Chişinăului şi Hotinului şi Exarh".

Această copie, certificată de diaconul Petru Loncicovschi, se află în ruseşte, în Arhiva Consiliului eparhial, dosar nr. 526/1813, fila 1.

Const. N. Tomescu.

Schiţă istorică
asupra hotarelor Basarabiei.

de *Ioan C. Băcilă*

a) Hotarul de miazăzi.

Teritorul cuprins între Nistru şi Prut care făcea parte din Moldova şi în anul 1812 a fost luat de Ruşi, primeşte titlul oficial de Basarabia.

In această parte a Moldovei răsăritene s'au petrecut multe schimbări de hotar pe care caut să le schiţez.

In timpul lui Roman Muşat 1391—1394 hotarele Moldovei ajung până la Marea Neagră şi el este cel dintâi Domn moldovean care se întitulează «Domn al ţerei Moldovei dela munte până la Mare», Urmaşul său Alexandru cel Bun stăpânea cele două cetăţi sudice. Chilia şi Cetatea Albă.

Mai înainte însă de a fi în stăpânirea lui Alexandru cel Bun această cetate, Chilia se găsea în mâinile genovezilor, apoi în stăpânirea lui Mircea (1403) şi înainte de moartea lui Mircea-cel-Bătrân, era a Moldovei, dar Vlad Dracul o ia înapi.

Sub Petru Vodă, fiul lui Alexandru cel-Bun şi predecesorul lui Bogdan II, Chilia este dăruită Ungurilor pentru a se menţine pe tron (1448), cari la rândul lor o dau lui Dan II, Domnul Munteniei. Bogdan II, tatăl lui Ştefan cel Mare, a respectat Chilia, şi numai în 1465 ianuarie 26, ea cade în mâna pârcălabilor lui Ştefan cel Mare, Isaia şi Buhtea. Dar această stăpânire a lui Ştefan cel Mare n'a ţinut mult, că în anul 1482, Chilia şi Cetatea Albă a căzut în mâinile Turcilor. Căderea acestor cetăţi a fost o lovitură economică şi Moldovei şi Poloniei; prin Cetatea Albă trecea drumul comercial, cel mare spre Oceacov, şi în timpul lui Cazimir se încărcau aici grânele din Podolia tocmai pentru Cipru. O ştire din timpul când aceste două cetăţi căzuseră în stăpânirea Turcilor spune «astăzi noi transportăm aici la păgâni numai doar şindrilă, şi nici chiar aceia, nu fără a ni pune viaţa în cumpănă». Drumul moldovenesc pleca din Leopole din Galiţia, prin Buczacz, Skalazinkov, vârful apelor Uszica, Dzwan, Ruszawa, apoi prin Moldova sau prin câmpiile ţărmului Nistrului, la Oceacov în Tartaria[1]). In

1) *Columna lui Traian 1870* No. 50

urma luării acestor cetăți, unde Turcii fac o raià, se întări Lăpușna, iar pârcălabul de hotar se așeză la Ciubărciu. Raiaua Chiliei se întindea după hărțile lui Bauer, Schutz și Schmid, între Dunăre, Valul lui Traian de jos, râul Iașbunar și Cogâlnac și Nistru. In tratatul încheiat în anul 1503 între Turci, Poloni și Unguri, se prevedea că Domnul Moldovei renunță la Chilia și Cetatea Albă cu toáte dependințele lor, și din timpul lui Ștefan cel Mare erau Turci în Bugeagul din josul Basarabiei, iar în timpul lui Petru Rareș, straja stătea la Tighina[1]). Această situație era respectată până în anul 1538 când Petru Rareș căută să întregească vechile hotare ale Moldovei. Dar expediția lui n'are reușită și aduce ca urmare luarea unei jumătăți din Basarabia sudică de la Prut până la Nistru și latura dela nordul Dunărei și așezarea unui Sangiac. Acum satele sau târgurile, Maiacul, Ciubărciul, Căușanii și cu tot ținutul până în cursul Bâcului au trecut sub Turci. Tighina se prefăcu în Bender care se mărginea între râurile Botna și Bâcu, și pârcălabia moldovenească dela Ciubărciu se confundă cu cea dela Soroca [2]). In anul 1538 Soliman uni Tighina cu raiaua Chiliei și Cetății Albe, și cum jumătate din Basarabia era în mâinile Turcilor, se credea că aici se va înființa al 3 pașalâc, pe lângă cel din Buda și cel din Timișoara. Cuprinsul lui era deci tot din ocupațiuni turcești, Chilia, Cetatea Albă, Benderul, Oceacovul de pe Nipru, Dobrogea cu Oblucița, Isaccea, Tulcea și Babadac, Ciubărciul basarabean, Renii, Galații, Lăpușna și Codrul Chigheciului [3]). Pela anul 1538—1540 a fost ocupat și Orheiul, dar în anul 1541 Sultanul ar fi vrut să restitue Benderul, dar să i să plătească suma de 10.000 zloți, prețul zidirei[4]). In anul 1538 se dă și indicațiuni asupra acestui hotar, care era hotarul lui Ferhad Ceauș. Delimitarea lui era aceasta: „linia plecând din malul Bâcului, ar merge spre vadul Iurdii pentru a trece de acolo la Geamene și dela Geamene la Feriste Iurdii, și suindu-se de acolo la punctul Alarica, ar merge sub dealurile vechiului Behan, pentru ca să ajungă la sălașele Românilor din Botna și Medemieli. Ea s'ar prelungi apoi la Ciatal-Iosuf pentru a se îndrepta pe urmă spre izvorul

1) N. Iorga. *Istoria lui Mihai Viteazul* pg. 34—35.
2) Se zice că raiaua Benderului ar fi avut 12 sate.
3) N. Iorga. *Chestiunea Dunării* pg. 180.
4) N. Iorga. *Istoria armatei românești* I, pg. 275, 278

Babagì; de acolo spre Bosine și dealungul drumului celui mare ce vine din Akkerman, ce-l lasă la dreapta, la dealul dela Isvorul Pârcălabului. Ar urma de acolo către lacul Vocurdina, trecând după Botna și Cabarnica spre a ajunge la Nistru" [1]). Avem deci o urcare a hotarului dela Chilia și Cetatea Albă la Ciubărciu și apoi la Soroca. In anul 1540—41 boerii lui Alexandru Cornea se mișcă și se plâng regelui polon că Ștefan Lăcustă a voit să dea țara Turcilor. „Voia să dea tot țărmul dela Dunăre până în munte, precum și Nistrul tot" [2]) Tot odată ei amenință pe Ștefan Lăcustă: „Dacă nu vei căpăta înapoi acea parte a țării ce a luat-o Turcul și nu te vei împotrivi aceluia ca s'o unești cu oblăduirea ta, să fii încredințat că, înfățișindu-se un al treilea dușman, ori care ar fi, care să râvnească Domnia, vom trece la dânsul și nu te vom mai privi ca Domn"). Urmașul lui Ștefan Lăcustă, Cornea, fiul lui Bogdan Vodă, a făcut o năvălire asupra Tighinei și asupra Cetății Albe, ca s'o scape de sub Turci, nealegându-se decât cu oile ce a furat, destinate hranei Ienicerilor.

Un martor contimporan cu Petru Rareș spune că Domnul și boierii „nu pot suferi cu nici un chip că li s'a furat partea cea mai frumoasă a Moldovei". Petru Rareș deși luase înapoi Moldova dela Sultan, țara era tot ciuntită, a rămas tot delimitarea din anul 1538. Nedându-i-se Tighina de Turci, el zidi în anul 1542 Soroca. Un suflet de aventurier, Ioan Despot Vodă, el care visa o împărăție romană în părțile Daciei, caută să câștige pământurile pierdute, Chilia, Cetatea Albă și Tighina, dar în zădar. Un scriitor apusean, Verancich spune că Sultanul Soliman „a ocupat partea acea din Moldova care se întinde dela râul Prut până la râul Nistru și a alipit-o la Cetatea Albă, pentru că e și îmbelșugată în turme și folositoare pentru a stăpâni Moldova totdeauna[3]) In anul 1539 găsim acum un sangiac la Cetatea Albă, și în 1541 la Chilia era sangiac Malcoci-Oglu. Domnii de mai târziu cu toți doriau să recapete partea din țara luată de Turci; Alexandru Cornea, Petru Rareș, Despot Vodă, Aron Vodă, Gaspar Grațiani, toți do-

---

1) N. Iorga. *Basarabia noastră.* pg. 36.

2) N. Iorga. *Basarabia noastră*, pg. 36—37. *Letopisețele Moldovei* III, pg. 481.

3)N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe* pg. 189 și nota 4.

riau „Țara Moldovei cu Nistru să-i fie hotar, și Bugeacul cu toate cetățile tot a Moldovei să fie". O redacție rusească spune că hotarele Moldovei după vechile ei drepturi sunt acele formate de Nistru cu Camenița, Bender cu teritorul Bugeacului; și cronicarul Miron Costin ne amintește de hotarele trunchiate ale Moldovei sudice „în gios pe Bâc, pe marginea țărei, până în țărmurile Nistrului, la sat la Davida, la hotarul țărei". In timpul lui Alexandru Vodă, fiul lui Iliaș, pela 1620—21 atunci s'ar fi luat Renii cu câteva sate, cari mai înainte se țineau de ocolul Galaților, și trecute la Ismail, al căror venit era închinat mormântului lui Mohamed [1]). Mai târziu după ce Tătarii s'au așezat în Bugeac, au spus că nu pot încăpea în hotarele dintre Dunăre și hotarul lui Halil Pașa; și cum în această parte satele erau pustii, ei au găsit cu cale să le ocupe că nu supără pe nimeni. Astfel hotarul a fost călcat. Sub Mihail Racoviță această călcare a fost recunoscută, Tătari căpătase o fășie din Moldova „dela hotarul lui Halil Pașa și până la Nistru" o fășie de pământ moldovean lungă de 32 ceasuri și lată de 2 [2]). Aceasta o sprijinea și Geaun Mârza, dar Tătarii încet, se întind în paguba Moldovei. In timpul lui Grigore Ghica (1727) în urma unei răscoale a Tătarilor, el dobândi rectificarea hotarului nu numai dinspre Bender, dar și spre Bugeac [3]). A rămas tot hotarul lui Halil Pașa lung de 32 ceasuri și lat de două. De această rectificare nu s'a bucurat mult timp, pentru că în anul 1729 s'a revenit tot la starea de mai înainte, în schimb Tătarii să dea două dări: alămul și ușurul. Dimitrie Cantemir spune: „Astăzi marginea Moldovei o formează Prutul dela gura sa până în satul Traian, iar de aici Valul lui Traian care e dus prin apa Botnei, și în linie

1) *Letopisețele Moldovei* I. Miron Costin pg. 283.

2) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe* pg. 246-247.

3) *Letopisețele Moldovei* III. Amiras. pg. 166. „o parte din locul Moldovei o împresuraseră de vre-o 30 de ani, și altă parte era împresurată de Benderlii, care nici un Domn n'au putut să-i desbată, eară Grigore Vodă au scos hațișerifu dela împărăție și cu mare luptă i-au ajutat și Dumnezeu, și au desbătut și locul acela și l'au lipit la hotarul Moldovei, *hotărându-l cu semne pe hotarul vechiu a lui Halil Pașa;* și cu mijlocirea Hanului i-au și mutat pre Tătari, dându-le loc de ședermai gios de unde intrase ei, mai gios cale de două ceasuri în curmezișu și 32 ceasuri în lung".

dreaptă până la gura Bâcului, unde aceasta se varsă în Nistru, și râul Botna pe jumătate este a Tătarilor din Bugeac [1]).

Prin tratatul încheiat la 1711 între Dumitrașcu Vodă Cantemir și Țarul Rusiei se prevedea ca Moldova să aibă hotar Nistrul, iar Bugeacul și toate cetățile să fie ale Moldovei [2]), dar Țarul fiind învins hotarele rămân tot ca mai înainte. Cu toată această îngustare a hotarului răsăritean al Moldovei, se găsesc în timpul lui Grigore Matei Ghica (1730) boeri să dea Tătarilor „țara din Prut încolo să fie loc tătăresc numai să le isprăvească acest lucru pe voia lor, să și ridice Domn dintre dânșii pre cine ori socoti ei [3]). După un an ori doi, Grigore Matei Ghica avea o judecată cu Tătarii la Tighina, pe lângă banii pe care i-a dat, Tătarii „au mai luat o bucată de loc de a Moldovei din hotarul cel vechiu, cale de un ceas" [4]). În timpul războiului dintre Turci și Ruși care se isprăvește cu pacea dela Cuciuc-Cainargi, se întrevedea că o să se dea independența Tătarilor cu cetățile turcești din Crimea și Bugeac, dar boerii moldoveni spuneau că vechile hotare ale Moldovei au fost Nistru și Dunărea deci erau ale Moldovei cetățile Tighina, Ismailul, Hotinul, Cetatea Albă și Chilia [5]).

Incheindu-se pacea dela Cuciuc—Cainargi, se prevedea în art XVI ca Rusia să dea Porței, Basarabia toată cu orașele Cetatea Albă, Chilia, Ismailul cu satele, cu târgurile și cu tot ce cuprinde această provincie [6]). Prin pacea dela Belgrad limitele Tătarilor spre Moldova erau dela Prut până la orașul Zegurlika pe Nistru [7]). După harta lui Rigas, hotarul Bugeacului despre ținutul Chișinăului pornea dela Orac—Mârza, ceva la apus de obârșia râului Valea—Strâmbă, unde se întâlneau ținuturile Fălciu și Chișinău cu Tătarii, trece spre răsărit pe la Caracuză, pe supt Farlădan, pe la Cara-Mârza ce remâne în Moldova se ri-

1) *Letop. Mold.* II. I. Neculce pg. 306.

2) Dimitrie Cantemir. *Descrierea Moldovei.* ed. Acad. Române pg. 4—5.

3) op. c. pg. 369

4) op. c. pg. 370.

5) N. Iorga. *Studii istorice asupra Chiliei și Cetăței Albe* pg. 251 și nota 1.

6) D. Sturdza. *Acte și documente relativ la renașterea României* I pag. 131.

7) Peyssonel. *Traeité sur le Commerce de la mer noir.* II. pag. 224.

dică spre nord până atingea cursul Bâcului, și urmărește această apă până la vărsare Pornea deci dela Bender, urma un timp cursul Bâcului, cădea apoi pe al Botnei, apoi prin o linie dreaptă, la Călmățuiul care se varsă în Prut.

Din cauză că erau deseori neînțelegeri pentru hotarul Bugeacului se hotărește ca să se facă delimitarea acestui hotar. Delimitarea s'a făcut în anul 1781 în timpul domnie lui Constantin Moruzi, și fostul logofăt Neculae Roseti a mers să delimiteze hotarele Moldovei de ale Bugeacului. Delimitarea începe în felul acesta:[1]. „Hotarul ce desparte locul ce s'au lăsat Tătarilor din locul Moldovei, după hotarnica ce s'au făcut în vremea răposatului Constantin Moruzi V. de către dumnealui Neculai Roseti biv vel logofăt, ce au fost rânduit cercetător și hotarnic. Dela Bender purcede hotarul ce desparte locul Hotărnicenilor și merge tot pe troian până lâ Beştiman, fără a fi alte semne hotarul, iar dela Beştiman mai jos din malul Hindikiului unde s'au făcut movilă, am purces spre miază-zi la deal spre o vâlcea până în deal, și acolo este o moviliță veche, și aceia s'a socotit hotar, și de acolo am purces în jos muchea dealului peste coada unei văi și peste drumul ce merge la Tigheciu și la Codru, și tot in jos costișa și cam alăturea cu drumul, s'au făcut movila Ursul drept în deal, și de acolo tot în jos dealul alăturea cu drumul Tigheciului este o movilă veche ce i zic Bastenkial și s'au socotit hotar. Și de acolo tot în jos muchea pe un drum nu prea bătut până ni-am întâlnit cu alt drum ce vine despre soare răsare, și între drumuri am făcut movila Bugeag hotar. Și de acolo tot în jos pe acel drumușor muchea printre văi, până în fundul văii ce i zic Algăra, și am făcut movila Algăra din jos de drum. Și de acolo lăsând drumul și apucând în jos podișul până am dat în drumul ce vine dela Tigheci și merge la Ialpugul și am făcut movila Vitan și tot în jos dealul, și prin Valea Ulmenilor și în dealul deasupra Ulmenilor am făcut movila Ulmenilor, și tot în gios până la Valea Adâncă și s'a făcut movila Valea Adâncă în deal. Și de acolo tot cam la deal până în muchea dealului Tălmaciului și s'au făcut movila Tălmaciului. Și de acolo costișa cam în jos pe la două isvoare din costișe și până la muchea dealului în drumul ce vine

1 *Uricarul* vol. III pg. 162—164.

dela Tigheci și merge în jos și am făcut movila Deliilor în marginea drumului. Și de acolo am mers tot cam în jos prin valea Verdeșănilor pe din jos de o fântână ce i zic Tătarii, fântâna lui Oteaz-bey. Și de acolo tot în jos muchea până ne am suit în deal și am făcut movilă gomană. Și de acolo tot în jos până în muchea dealului între Șasa și între Iscani și am făcut movila Șasa în deal. Și de acolo prin o vale și prin un drum la deal și cam în jos până am trecut Valea Ițcanilor și am făcut movila Ițcanilor. Și tot în jos pe deasupra unui deal mare ce-i zic Katținul și s'au făcut movila Katținului. Și de acolo prin valea Karagașîlor și pe podiș, până drumul ce vine dela Leca și s'au făcut movilă lângă drum, și de acolo la deal prin valea Strășineților până în dealul Maksinelor și în deal s'au făcut movila Maksinelor și de acolo tot cam în jos și la deal asupra Lărgei și în muchea dealului am făcut movila pe Ghimolo. Și de acolo am purces tot cam în gios podișul pe drum pănă am ajuns la o movilă veche ce-i zic movila Burlei, și acea movila este în marginea drumulu din sus de drum, și s'au socotit să fie hotar. Și acea movilă are 3 săpături întrânsa. Și de acolo tot drumul în jos până unde se pornește drumul în Larga, și din jos de drum în costișă am făcut movila Lărgei. Și tot la vale pe drum până în matca Lărgei și din sus de satul Tatarulă am făcut movila în malul apei Lărgei Boșăianului".

Până în anul 1812 partea la răsărit de Prut a rămas așa îmbucătățită, sub stăpânirea turcească, când în urma răsboiului dintre Turci și Ruși, când prin tratatul de pace dela București, Rușii luau partea răsăriteană a Moldovei cuprinsă între Prut și Nistru. Până la încheerea păcii s'au făcut multe obiecțiuni dintr'o parte și din alta. Cedarea Basarabiei se făcea în taină și prin ea se înțelegea numai Bugeacul. In negocierile ce se urmau se credea că va da Moldova până la Siret și chiar și Brăila. Marele Vizir, ca să curme odată negocierile le spuse: „Vă dau Prutul, nimic ma mult; Prutul ori războiul; am jertfit enorm până acum. Ismail singur vă plătește răsboiul și mai aveți patru cetăți și o strălucită provincie" [1]).

La 14 Decemvrie 1811 pacea era ca și încheiată între dele gații Rusiei și Turciei la Giurgiu, hotărîndu-se Siretul ca graniță

1) N. Iorga. *Basarabia noastră*. pg. 146.

și lăsându-se Sultanului, Ismailul, Chilia și gurile Dunării. Dar în cele din urmă se hotărește ca Prutul să fie graniță, și poate s'ar fi câștigat și acest teritoru, dacă graba Rușilor, din cauza răsboiului cu Francezi nu s'ar fi mulțumit cu linia Prutului. Astfel la 28 Maiu s. n. (16 s. v.) 1812 se încheie definitiv pacea între Ruși și Turci, având ca hotar Prutul. Și astfel sub numele unui nume tătăresc—Bugeacul—cea ce ar fi trebuit să iea Rușii, ei au luat-o toată. Prin Bugeac se numea toată Basarabia la sfârșitul veacului XVIII-lea, și Rușii s'au folosit de această numire. Delimitarea spunea așa: „Prutul, din locul de unde acest râu pătrunde în Moldova până la vărsarea sa în Dunăre, apoi din acest loc, malul stâng al acestei ape până la Chilia și la vărsarea sa în Marea Neagră, vor face hotarul între cele două împărății"[1]). Și un istoric contimporan cu evenimentele spune: „Astă-zi însă după tratatul de curând încheiat (1812) între Poarta Otomană și Rusia, toată Basarabia cu cinci județe ale sale, adică Soroca, Orheiu și Lăpușna, Hotărnicenii, Kodru și Greceni și o mare parte din județul Iași împreună cu cetățile Hotinu și Benderu au trecut în stăpânirea Imperului Rusiei. De aceia Moldova a ajuns foarte mică, coprinzând numai județe mici și despărțite despre răsărit de Basarabia de râul Prutului [2]).

Curând după aceasta, în 1813 sau 1815, boierii au primit ordin dela Poartă ca să și vândă moșiile de peste Prut într'un timp foarte scurt [3]), cea ce au făcut pe boeri să se plângă că le vine greu să se despartă de ele „de strămoșeștile noastre moșii". Cu toate plângerile lor parte din ei s'au despărțit de ele, parte nu. Birurile erau însă aceleași cea ce face pe boeri să scrie Domnului Moldovei, Scarlat Alexandru Calimach, în ziua de 2 octombrie 1812, că din întreaga Moldovă lipsesc 6 ținuturi — Orheiu sau Lăpușna, Soroca, Hotărniceni, Codru, Grecenii și Iașii, tot câmpul și inima țării.

Aceasta a ținut până în anul 1856, când, în urma tratatului dela Paris se prevedea și schimbarea hotarului basarabean. Hota-

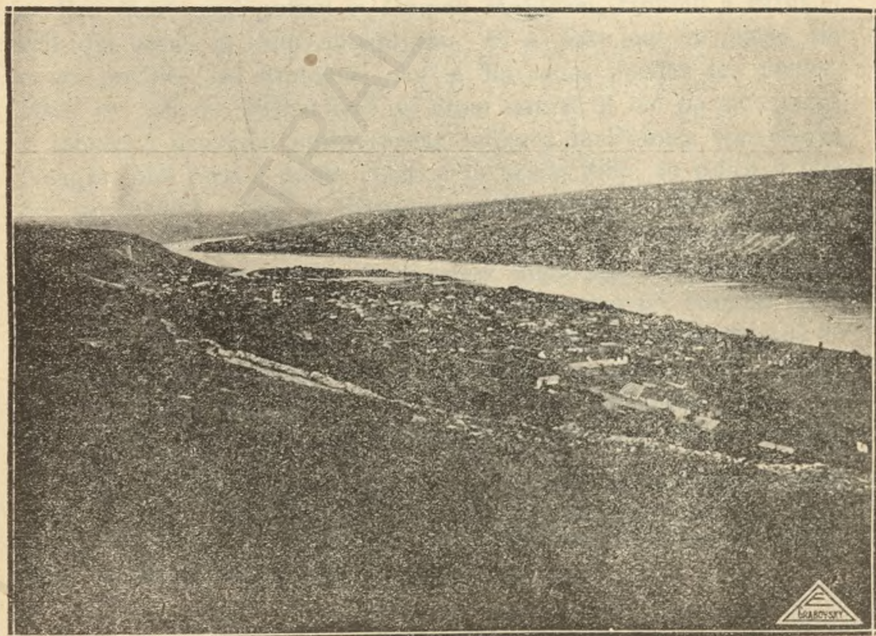
1) Th. Codrescu. *Uricarul*, vol. 12 pg. 196.

2) Dionisie Fotino. *Istoria generală a Daciei*. Trad de G. Sion pg. 330.

3) Hurmuzaki, vol. 16 pg. 969 și Th. Codrescu. *Uricarul* vol. 4 pg. 189.

10) Satul Ghișeag la marginea Codrului (Jud. Orhei),

11) Comuna Saharna pe Nistru (Jud. Orhei).

C. lecția „Arhivele Basarabiei".

rul pleca „dela lacul Burna-Sala, va atinge perpendicular drumul dela Akerman, va urma acest drum până la Valul lui Traian, va trece la sud de Bolgrad, va urca lungul râului Ialpug până la înălţimea dela Saratiska şi va merge la Katanroiu pe Prut". In urma răsboiului dintre Români-Ruşi şi Turci în anul 1877—78, prin tratatul dela Berlin se lua înapoi teritorul dat în 1856 dândându-se în schimb Dobrogea.

Articolul 45 al tratatului dela Berlin spune: „Principatul României retrocedează M. S. Impăratului Rusiei, partea teritorului Basarabiei deslipită de Rusia în urma tratatului dela Paris din 1856, limitată la vest de către thalwegul Prutului, la miazăzi de către thalwegul braţului Kilia şi gura Stari—Stambul.

In ziua de 27 Martie 1918 în sala festivă a liceului al III-lea din Chişinău se votă *Unirea* Basarabiei cu Regatul României şi ori ce discuţie asupra vreunui hotar al ei încetează pentru tot d'auna [1]).

b) Raiaua Hotinului

(Câteva date istorice)

Hotinul împreună cu cetăţile Ţeţina, Chmelow la început făceau parte din patrimoniul polon, şi în urma împrumutului de ban ce l'au făcut regii poloni la Domnii Moldovei, Hotinul a căzut în cele din urmă în lotul moldovean. El a fost luat nu numai din cauza poziţiei lui strategice, dar şi din cauza poziţiei lui comerciale, pe aici, pe Nistru fiind un drum natural, şi tot pe aici trecea o ramură a drumului moldovenesc ce pleca din Polonia spre Marea Neagră. Mai târziu, poate chiar şi în acelaş timp, se ridică în faţa lui, pe cealaltă parte a Nistrului, o altă cetate, Cameniţa; era rivala Hotinului din toate punctele de vedere. Şi rivalitatea era destul de mare între aceste două cetăţi, după zisă lui Petru Rareş: „Sau tu Cameneţule vei înghiţi Hotinul nostru ori Hotinul te va înghiţi pe tine". Voevozii moldoveni au avut o deosebită grijă de aceasta cetate, şi Petru Rareş a mărit-o. Era râvnită mult de vecinii de peste Nistru, şi a fost ocupată în mai multe rânduri de oşti polone, dar ea a revenit tot Moldovei. Cât timp puterea Domni-

1) Pentru unirea Basarabiei cu România să se consulte cartea d-lui I. Nistor, *Istoria Basarabiei* „Biblioteca aşezământului I. C. Brătianu" No. 1· Cernăuţi 1923. § VIII Revoluţia rusească şi unirea Basarabiei cu Patria-Mamă. pag. 407—436.

lor moldoveni era de respectat, dacă nu de temut, s'a avut siguranța acestei cetăți; dar când începe să slăbească, atunci poftele Polonilor de cucerire pentru această cetate, și chiar pentru o parte din Moldova, dacă nu toată, încep să crească. In timpul lui Petru Rareș, când el a fost silit să fugă în anul 1538 din fața Turcilor, în acelaș an Hotinul a fost asediat de Poloni, și de n'ar fi fost ei, Turcii făceau din această cetate o altă Tighina După acest an Hotinul este tot al Moldovei până când Despot l'a dăruit lui Albert-Laski (1562) ca să-l ia înapoi. Ca cetate moldoveană întărită, ea a fost până în timpul lui Alexandru Lăpușneanul, care o arsă, ca să arate că ține cu Turci; dar în luptele dintre Turci și Poloni, Polonii se împiedicau tot d'auna de Hotin, după cum mai târziu Rușii se împedicau de Principatele române. In anul 1616 Hotinul a fost părăsit de Poloni, după ce mai înainte, Bogdan fiul lui Alexandru Lăpușneanu l-a dăruit lor, intrând sub comanda hatmanului Zolkievschi.

Prin pacea dela Hotin încheiată între Poloni și Turci în anul 1621 octomvrie 9, s'a hotărît ca Hotinul să rămână al Moldovei, „în Moldova, Pașă să nu puie, și alte mărunțișuri pentru semnele hotarelor la câmpia Oziei despre Tighinea" [1]). Cu aceasta se pune stavilă Polonilor de a se așeza în nordul Moldovei. Această stăpânire a Hotinului de către Moldova a ținut până în anul 1713 când Turcii îl iau, ca să se mângâe pentru pierderea Cameniței. In ultimul an al stăpânirei moldovene, în 1712, la Hotin era Vel căpitan Pătrașco. In acelaș an când Turcii luau Hotinul, ei mai încercau să ocupe Soroca și la Lăpușna lângă Chișinău s'au încercat Cazacii hatmanului de Stecin și Tătarii lui Geaun Mârza. In anul 1715 s'a dat poruncă Pașei dela Hotin „ca să ia ținutul Hotinului de sub ascultarea domniei Moldovei. .. și au rândrit Neculai Vodă, boeri cari sciau bine rândul Hotinului ...și s'au păgubit dintr'acel an țara Moldovei de acel minunat ținut al Hotinului și au lipsit și pârcălabi și căpitani deacolo" [2]).

Despre această ocupare și cronicile moldovene ne spun că Turcii „au luat și ținutul Hotinului de l'au făcut olatu cetăței. Eară la anul, au luat și ținutul Cernăuților, din Prut încolo, să-l facă

---

1) Miron Costin. *Letopisețele.* Ed. Kogălniceanu, pag. 282.
2) Acsinte Uricarul. *Letopisețele* II. pag. 170.

ot olatu, zicând că tot de Hotin au fost"[1]). Mai târziu, în anul 1718 se face de către Turci delimitarea raielei Hotinului „au trimis Turcii de au hotărît ținutul Hotinului și al Cernăuților, se știe cât ar ține Turcii. Și au mers de au hotărît Bugeagul cu Moldova"[2]). Raiaua Hotinului în delimitare era cam aceasta „începând dela Serafinești a se coborî în jos, au luat tot ținutul Cernăuților până în Prut, unde e târgul Cernăuților, că numai târgul rămăsese în partea Moldovei luând și iarmaroacele". Acest lucru a dăinuit până la anul 1740, Domn fiind Grigorie Ghica, când s'a restituit ținutul, raiaua Hotinului, dar fără oraș; în oraș ședea Pașa „iară den afară n'avea treabă măcar o palmă". Dar după un an, Tătarii Lipcani îl iau îndărăt; și din acelaș an (1741 maiu 18) este raportul lui Nicolo Erizzo către Dogele Veneției, care face mențiune despre acest eveniment „despre prefacerea din nou a Hotinului în pașalâc". In cursul războiului din 1769 - 1784, Hotinul a fost luat de Ruși și au siliti pe Turci să dea moșiile pe cari le au luat în 1713, dar el s'a înapoiat tot Turcilor. In timpul delimitării Bucovinei spre Nistru, Austriacii au luat ceva din ținutul Hotinului (anul 1775), au fost siliți însă să restitue, dar și după delimitarea Bucovinei prin anul 1788 ei au căutat să ia din ținutul Hotinului 5 sate)[3]. Sub Turci raiaua Hotinului ține până la anul 1806, când revine Moldovei (1806 1812). In locul celui din urmă căpitan moldovean la Hotin (1712), vel căpitan Pătrașco, este la 1721, un Pașe numit Abdul. In anul 1738 Hotinul este ocupat de Ruși. In 1762 la Hotin era Mahmed-Pașa, în 1763—64 era Hamza—Pașa și Abdi—Pașa. In 1768 este Halil—Pașa și Ieien—Husein, în 1777 era Soliman Pașa, în 1786 este Ismail. Pașa. Rușii stau în Hotin până la anul 1793. In 1797 la Hotin este Hasan și cel din urmă, în 1806 era Carà Mahmed Pașa și la Bender era Hasan Pașa[4]). In urma tratatului de pace dela București (1812) teritorul dintre Prut și Nistru, în care intra și Hotinul, ajunge în stăpânirea Rușilor.

---

1) I. Neculce. *Letopisețele Moldovei* II pag. 346, Axinte Uricarul Letop. II pag. 158, Nicolae Muste. Letop. III pag. 51—53. Letop. III pag. 461.

2) *Letopisețele Moldovei* II pag. 359.

3) In anul 1788—în luptele cu Turcii—Austriacii au ocupat Raiaua Hotinului și au făcut ridicări topografice. Căpitanul *Hora Von Otzellowitz* face harta „Militaerischer Aufnahms Brouillon von der Chotyner Raja bestehend in 29 Sectionen aufgenommen während des Krieges mit der Pforte 1788. Massstab 1:28 800".

4) N. Iorga. *Basarabia noastră* pag 85.

Hotarul raelei Brăilei în 1808

de *T. G. Bulat*

In „Anuarul de Geografie și Antropogeografie" pe 1911 d. R. Perianu s'a ocupat de Raiaua Brăilei. D-sa afirmă în acest studiu că întinderea raialei nu s'a putut hotărî decât după o cercetare pe teren și raportarea rezultatelor dobândite la izvoarele scrise. O mărturie scrisă a unei cercetări la fel găsim în cele ce urmează [1]). Rușii dorind să cunoască hotarele spre Turci cer informații dela Vistierul Țării Românești, care era pe atunci Constantin Filipescu. Acesta pentru o exactă cunoaștere a împrejurărilor a trimis oameni la fața locului. Rezultatul se dă în cele ce urmează. Informațiunea îndeplinește dubla însușire de a fi fost făcută pe teren cât și de a ne fi căzut sub ochi în preajma serbărilor orașului Brăila!

I.

Excelență,

Priimind cu cinste scrisoarea Dumita e către mine dă la 30 ale trecutului Octombrie cu No. 2782 am făcut îndată cercetare dă hotarăle locurilor, pentru care mi s'au făcut întrebăciune, dar fiindcă din cele ce am aflat dă aici numai, nu am putut lua îndăstulă pliroforie, au făcut trebuință dă a trimite spre cercetare și la fața locului. Așa dar trimițând înadins oameni aleși dăstoinici dă a săvârși aceestă slujbă, și făcându-să acolo cercetare prin oameni cu bună ștință dă hotarăle raelăi Brăilei și a țării aceștia s'au găsit a fi hotarăle, prin care să dăsparte o țară dă alta, cu adevăru acestea adică: o linie să începe din apa Siretului unde să cheamă Pietroiul și este și chiar pietroiul hotar și merge până la Vizir Cășlasa, și pă aceasta linie sânt aceste sate ale raelăi însă: Căpitan Meemet, Carabățul, Tunșii, Scorțarul, Odaia Nazărului, Meemet reizu Muftiu, Odaia Beiolui, și Osman aga Cosor, Emirul Osman aga ipac, Satul Nou, Emin aga, Tâmpul, Vizir Câșlasa. Din malul Buzăului, și până în hotarele aceștii linii, la capul dăspre Siret este cale dă două ceasuri și jumătate, la mijloc, patru ceasuri și jumătate. Iar la căpătăiul dă la Vizir Cășlasă șase

---

Arh. Senat Chișinău „Dela" No. 552, din 1808.

ceasuri. Altă linie să începe din Odaea Vizirului și merge până la Cuptoară în malul Dunării, unde este hotarul ce să cheamă Movila Calului, pă care este și biserică și să stăpânește dă ținutul raelei. Sânt și pă această linie alte sate ale raelii însă: Iazegiul, Pehlivanul, Ierchin Osman aga, Ismail aga, Curtul Maamut aga, Cuptoarăle din deal și Cuptoarăle din vale. Din malul Buzăului și pân într'această linie sânt ca zece ceasuri. Acestea sânt hotarăle care dăspart raeaoa dă către Țara Rumânească. Și acel codru dă loc ce-l pretențerisesc stăpânitorii raelii este al țării aceștia.

Aceasta este înștiințarea ce am luat dă la cercetătorii trimiși în fața locului, care după osârdia ce am a sluji Ex. tale, mă gră besc să o fac cunoscută fără zăbavă.

București 1808 Dechembre 9

Constantin Filipescu Vistier

II.

Satele din raiaua Brăilii ce cad pă hotarul Țării Rumânești din apa Siretului și până la Odaia Vizirului.

Vădenii ai Supașii pă hotar în malu Siretului unde este și pod peste Siret, Petroiu al Hangiului, Baldovineștii din deal, Baldovineștii din vale ai lui Mehmet, Baldovineștii dă mijloc, Satul lui Mola cel mare, Satul lui Inge Mustafa, Satu lui Musa Scorțarul, Satu lui Ismail aga, Satu lui Mehmet Raise, Tunșii cumnatusău (Mehmet Raise). Satul Muftiului, Satul Petelmagiului, Satul Melezoglu, Satul Nou, Tămpul lăngă Odaia Vizirului.

Toate aceste sate turcești sânt pă hotarele Țării Rumânești, însă nu hotaru din vechime ci pănă unde s'au întins Turcii după vremi și au rămas pașii acesti pă hotar.

Știri mărunte
despre Mitropolitul Țărei Românești Dositei Filitti [1]

de *T. G. Bulat*

In arhivele care ne stau la îndemână se găsesc multe știri despre acest Mitropolit [2]. Il vom urmări în actele sale personale, cât și în divan la închierele căruia iscălește totdeauna cel dintăi și în românește, alăturea de Iosif al Argeșului și de Constandie al Buzăului. In actele care urmează el își manifestă sentimentele personale față de Rușii creștini, dorind să le iese înainte, dar sănătatea sa șubredă nu-i permitea. Pentru îndreptarea acesteia el cere și un pasaport spre a merge la băi în Transilvania. In sfârșit, printr'o împrejurare desigur, desagreabilă pentru venerabilul ierarh, el intrase în conflict cu Principesa Caterina Caragea din cauza unor giuvaericale.

I.

Mitropolitul comunică bucuria sa la vestea sosirei lui Kușnicov și recomandă pe spătarul Grigorie Ghica.

Excellence.

Le bruit qui vient de se rependre que Votre Excellence arrivera bientôt ici, nous a comblé de la plus grande joie.

Un des plus anciens usages du pays, faisant un devoir a M-r le Spatar d'aller à la rencontre des grands personages qui vienent chez nous et M-r Gregoire de Ghica se trouvant actuellement revetu de cette charge, n'a point manqué de venir au devant de Votre Excellence. Cette personne, connue par sa noblesse, sa probité et son zêle patriotique merite la bienveillance et l'amitié de Votre Excellence.

En le recomandant aux bonnes graces de Votre Excellence nous la prions de vouloir bien l'en honnorer et agreer l'assurance de notre parfaite estime et de la plus grande consideration, avec lesquelles nous avons l'honneur d'etre

De Votre Excellence les très humbles et très obeissans serviteurs

Boukarest 1808
le 25 Avrile

Tis Ungrovlahias Mitropolitis Dositeos

1) Arhiv. Senat. Chișinău „Dela" nr. 42 din 1808 și 1809.

2) Fost Episcop de Buzău; Mitropolit dela 11 Oct. 1793—15 Ianuarie 1810.

II.

Mitropolitul comunică, că a însărcinat pe Episcopul de Buzău să iese înaintea lui Cuşnicov, el ne putând veni din cauza slăbiciunei.

Excellence.

Si mon age respondoit au desir que j'ai de voir Votre Excéllence et à l'estime particuliere que j'ai pour Sa Personne, je serois venû moi même a Sa rencontre, mais les infirmités de mon age avancé m'empechant de satisfaire à mon desir, et le louable Divan ayant destiné M-r le Vornik Barboutzianou Vakareskou à venir au devant de Votre Excellence j'ai crû aussi de mon devoir de suppleer à mon defaut par M-r l'Eveque de Bouzeo, porteur de ma presente et representant l'ordre ecclesiastique, qui fait des voeux ardens pour la prosperité de Votre Excellence: et pour son heureuse ariveé, que je souhaite, a la tête de tout le clergé, etre favorable à notre patrie, dont les habitans attendent avec la plus grande impatience le moment agreable de voir Votre Excell. apporter le bien etre et le bon ordre dans le pays.

En attendant, j'ai l'honneur d'etre avec la plus parfaite estime et la plus grande consideration.

De Votre Excellence

le très humble et très obeissant serviteur

Le Metropolitain de Valachie Dositheos

Bukarest le
8 Mai 1808

III.

Mitropolitul cere permisiunea să meargă la băi în Transilvania

Excellence.

Les maladies continuelles, qui m'ont tourmenté pendant presque tout l'hiver passé, m'ayant rendû extremement foible, les medecins me conseillent d'aller prendre les bains en Transilvanie, non loin de la frontiere, pour recouvrer ma santé.

Je prie donc Votre Ex. de vouloir bien procurer la permission de Son Altesse le Feldmarechal Prince Prozorowsky, afin que je puisse m'absenter qulque tems, pour retablir ma santé.

Je vous serai infiniment obligé pour cette grace ayant l'honneur d'etre avec la plus parfaite estime et la plus grande consideration.

De Votre Excellence

le très humble et très obeissant serviteur

Le Metropolitain de Valachie Dositheos

Boukarest 1808
le 28 Mai

IV.

Excellence[1].

La promesse que Vous avez bien voulû me donner, de me faire obtenir la permission d'aller prendre les bains, pour retablir ma santé, m'assure que Votre Ex. n'a pas oblieé mes prieres à ce sujet, et que cette grace me sera enfin accordeé.

Cependant ma faiblesse augmentant chaque moment, et les medecins ne pouvant me donner aucun secours et trouver d'autre ressource que les eaux minerales, m'assurent, que sans elles ma foible santé sera exposeé aux plus grands dangers.

C'est pourquoi j'ose vous renouveler mes instances, et vous prier de me procurer cette permission si desirée, par laquelle, vous obligerez infiniment celui qui a l'honneur d'etre avec la plus parfaite estime, et la plus grande consideration

de Votre Excellence

le très humble et très obeissant serviteur

Le Metropolitain de Valachie Dositheos

Bukarest 1808
le 6 Jiun

---

1. Arhiv. Senat. Chișinău. „Dela" no. 189 din 1808.

V.

Se dă paşaportul cerut de Mitropolit.

Au Metropolitain de Valachie

No. 745. 18 Iunie 1808

Son Altesse Monseigneur le Prince Maréchal a accueilli favorablement la prière contennue dans la lettre que votre Eminence m'a fait l'honneur de m'adresser le 6 de ce mois, et parlaquelle vous me marquez la nécessité de vous transporter aux eaux minerales pour en prendre les bains.

J'ai même reçu l'ordre du Prince de remettre à Monseigneur le Metropolitain Gabriel[1] le passport que Son Altesse vous a accordé, afin que Son Eminence Vous le fasse parvenir.

J'ai l'honneur...

VI.

Principesa Caterina Caragea reclamă lui Kuşnicov că Mitropolitul nu-i eliberează neşte giuvaericale

Excelenţă[2].

Fac arătare Ex. tale că avănd nişte scule depozite la Prea sf. sa părintele Mitropolitu de atăţea ani în multe rănduri am făcut cerere Pr. sf. sale ca să mi să dea. Şi ori în căte rănduri făceam cerere mi să da răspunsul că le are la Braşov şi că aducăndu-să mi să vor da. In zilele Mării sale Alexandru Vodă Muruz pornindu-mă cu jalbă s'au făcut poruncă gospod. ca negreşit să mi să dea. Şi făcănd Prea Sf. sa cerere ca să-i dau exofliticon de a nu mai avea pretenţione întru nimic, am răspuns că pentru căte lucruri voi primi dau iscălitură, iar exofliticon nu poci să dau pentrucă lipsea din sculile mele mărgăritarul i o pereche de cercei. Şi aşa neiscălind eu acel exofliticon nu au voit părintele Mitropolitu să-m dea sculile. Prelungindu-să vremea de atunci până după răzvrătire în părăsimi de leat ce să urmează acum, iarăşi am făcut cerere de acele scule, şi mi s'au dat răspuns cu părintele Vlădica Buzău că după sărbătorile Paştelui le aduce de

1. Gavriil Bănulescu.

2. Arhiv. Senat. Chişinău, „Dela“ nr. 169 din 1808.

la Brașov și negreșit mi să vor da. Și făcând adăstare au trecut sorocu după răspuns părintelui Buzău și nici sculele mi s'au adus, nici părintele Buzău l-am mai văzut să vie. Acum făcând iarăși cerere cu răvaș al mieu, ni s'au dat răspuns prin trimis omul mieu că sculile sănt aicea și că iarăș prin părintele Buzău, sau prin logof. Nicolaie mi să vor da. Și fiindcă nice părintele Buzău vine nice logof. Nicolaie și îm stau sculile poprite prelungindu-mă cu azi și măine. Pentru care mă rog Ex. sale, ca să binevoiască a da poruncă ca ori să mi să dea sculile sau avănd părintele Mitropolitu a face arătare de inpotrivă pricinuire să nu îngăduiască vreme ci fără zăbavă să să pornească ca să ne înfățișăm înaintea Exțelenții sale.

Princesse Caterina Caragia [1].

VII.

Kușnicov atrage atenția Mitropolitului asupra acestei chestiuni.

A. S. Emin: le Metropolite de Vallachie.

Monseigneur.

Je viens de recevoir une requette que la Princesse Catterine de Caradja m'a adressée de Boucarest se plaignant contre Votre Eminence du refus que Vous lui faites de rendre les bijoux que cette Dame dit avoir laissé en dépot chez vous; et que malgré les prières que la suppliante avoit faites à Votre Eminence dans plusieurs ocasions et vos promesses de lui restituer ces objets, ils ne lui ont pas encore été rendus jusqu'a présent.

Sans vouloir donner une confiance trop entiere à cette assertion, je crois neanmoins que la Princesse Caragia n'a pu l'avancer sans fondement: cependant j'ai besoin pour déterminer mon opinion, d'obtenir la declaration de Votre Eminence à cet égard. La restitution de ces bijoux étant l'objet de la requette que m'a présentée Madame Caragia, je prie Votre Eminence de me faire une reponse cathégorique à ce sujet pour que je puisse donner ma décision dans cette affaire.

no. 611 J'ai l'honneur

1. Paralel se află aceiași cerere în franțuzește

VIII.

Mitropolitul răspunde.

no. 714. *Excellence*

La Princesse Catherine Caragea Vous ayant adresseé une requette, concernant les bijoux laissés en depot à la Metropolie, et qu'elle demande à present de moi, Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'ecrire la dessus, et demander une declaration.

Comme il est de mon devoir de Vous donner une reponse, et comme je desire debarasser la Metropolie de cette affaire importune, je m'empresse de mettre sous les jeux de Votre Ex. la retlation ci incluse, que l'ecrivain de la Metropolie, chargé de l'affaire en question, m'en donne et que je confirme en Vous assurant sur la verité de son contenu.

Je prie donc Votre Ex. de vouloir bien mettre fin à cette affaire, en ordonant à la Princesse de donner quittance, pour revoir ces bijoux.

Au reste, je l'honneur d'etre avec une parfaite estime, et la plus grande consideration de Votre Excellence

le très humble et très obeissant serviteur

Dositheos Metropolite de Valachie

Bukarest le 1 Juin 1808

Senatorul rus hotăra ca această chestiune să fie rezolvată de Divanul țării. Aci se opresc informațiunile noastre.

Legăturile familiare din Țara Românească ale ultimilor Cantimirești

de T. G. Bulat.

Se știe, că strălucitul Domnitor al Moldovei Dimitrie Cantemir plecând în Rusia cu țarul Petru cel Mare, după bătălia nefericită dela Stănilești (1711) a căutat să aducă aci și pe fratele său, fostul Voevod Antioh Cantemir. El nu reușește și Antioh Cantemir muri la Constantinopole în 1726. Urmașii acestuia însă, principii Constantin și Dimitrie se strecurară în Rusia la 1736. Ambii au ajuns ofițeri în armata rusească. Urmașul lui Constantin, numit tot Dimitrie, a făcut de asemenea o carieră militară strălucită dar

se pare, că după campaniile din Ţările Române la 1771 el este urmărit de ideia fixă, că este domnitor al Moldovei. Cu acesta, care moare la 1820, se stinge familia Cantemiriştilor în Rusia. Aceste lucruri erau cunoscute[1]. Cercetările noastre din urmă în bogata mină de informaţiuni, care este Arhiva Senatorilor din Chişinău, ne-a dat lucruri nouă[2]. Iată-le: în 29 August 1808 feldmarşalul Prozorovschi comunică senatorului Serghie Cuşnicov, că ministrul de externe Romanţov vrea să ştie ce fac rudele din Ţara Românească ale cneazului Dimitrie Cantemir. Acestea erau „graful" Dudescu[3] şi familia Câmpinenilor. Cantemir doreşte să ştie cu ce se ocupă aceştia, şi ce situaţie şi purtare au. Imediat i se răspunde că decedatul Nicolae Dudescu a lăsat un băiat şi o fată. Fiul se numeşte Constantin; este logofăt, căsătorit a doua oară şi are vârsta de 40 de ani. El a fost ispravnic şi are o situaţie materială foarte bună. Posedă sate, case, grădini şi ţigani, având numai două fiice. Fiica lui Nicolae Dudescu este căsătorită cu Văcărescu şi are doi copii.

Decedaţii Scarlat şi Constantin Câmpineanu au lăsat 10 copii. Ei cresc în casă pe lângă soţia lui Scarlat. Primul baiat are 20 de ani; el are o purtare foarte bună; foarte învăţat în limba greacă, slujeşte ca ispravnic la Buzău. Ceilalţi copii sunt minori; ei sunt săraci. Acestea sunt informaţiunile date de Cuşnicov.

De ce oare se cereau aceste informaţiuni, despre nişte boeri din Ţara Rumânească, de către ultimul descendent al Cantemiriştilor?! Deslegarea o aflăm tot din cele ce urmează. O soră a principelui Dimitrie Cantemir, pe care o aflăm acum, că se numea Maria Cantemir, avea urma şi desânge la Bucureşti. Aflăm dar, încă o înrudire între descendenţii de Domnitori moldoveni cu boerimea vrednică munteană. Dimitrie Cantemir ceru ca nepotul său Constantin Câmpineanu să vină la Petrograd să viziteze fiindcă intenţiona să-l facă „clironom" adică moştenitor al averii sale. Toate demersurile se făcură, ca acesta să meargă să-l vadă pe Cantemir, care în urma îndelungatei aşteptări trimisese la Bucureşti doi oameni de încredere ai săi. Bătrânul principe aştepta de patru ani, să-şi vadâ nepotul, de al doilea, de soră. Constantin Câmpi-

1. Ciobanu Şt. *Dimitrie Cantemir în Rusia* Mem. Ac. Rom. sect. lit. s. II. t. II.
2. Arh. Sen. din Chişinău „Dela" no 404 din 1808.
3) A se pune în legătură cu articolul nostru din nr. 2 a. c: „Un proces între Safta Dudescu şi Ipsilante".

neanu plecă, în adevăr în Rusia, sub ale cărei steaguri, spune el, tatăl său luptase. Divanul țării intervine în această chestiune arătând guvernatorului rus, că Dimitrie Cantemir mai are două nepoate de sânge dela clucerul Constantin Câmpineanul, Divanul scrie lui despre care crede că acela n'are nici o știre. In acest scop Cantemir prin mijlocirea lui Cușnicov. Intervențiile acestuia cât și ale Divanului provocară principelui Cantemir un răspuns foarte interesant, în care arată ce avere a lăsat părintele său Constantin Cantemir în Moldova la plecarea sa în Rusia în 1736. Aceasta fusese lăsată în grija surorii sale Domnița Ana căsătorită cu boerul Paladi. El dădea un răspuns și pentru Divanul din București, pe care însă noi. evident, nu-l putem găsi. Iată deci cum aflăm pe calea aceasta, încă două urmașe ale lui Antioh Cantemir: pe Maria Cantemir căsătorită cu un Câmpineanu și pe Domnița Ana căsătorită cu Paladi. Cea dintâi era fiica lui Constantin Cantemir, iar cea dea doua era sora aceluiași beizadea.

I.

Divanul cere voe, spre a putea merge în Rusia Constantin Câmpineanu, chemat fiind de Dimitrie Cantemir.

Către Ex. sa Domnul de taină... Serghie Cușnicov.
Dă la Divanul Prițipatului Valahii.

Dumn. stolnic Constantin Câmpineanul, cerându-să în multe rânduri de către înălțimea sa Cneazul Dimitrie Cantemir unchiu al răposat tată al numitului boer, ce să află în Rusia ca să meargă acolo să-l vază, s'au tot poprit până acuma din multe feluri de pricini.

Acum cerându-l iarăși, și scriindu-i să meargă negreșit să-l vază, căci aflându-să în vârsta bătrâneților să teme de sfârșitul vieții, au hotărît să meargă ca să nu-l lase mahnit la râvna ce are de a-l vedea. Cu toate că numitul boer să află acum ispravnic la sud Buzău, dar dă vreme ce are mare trebuință a merge la Rusia Divanul face rugăciune Ex. tale să binevoești a-i da voe dă mergere pentru vre-o trei luni până să va întoarce, dându-i-să după acea voe și dă către Ex. sa Ghen. Miloradovici poșaport de a merge cu slugile ce-și va lua pă drum.

1808 Sept. 3.

Boerii Divanului în frunte cu Mitropolitul.

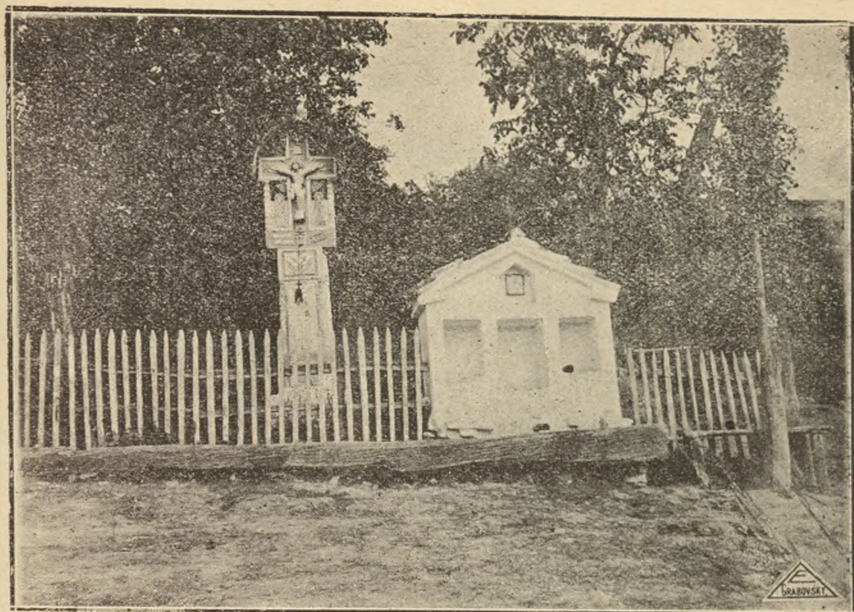
II.

Constantin Câmpineanu cere voe să meargă în Rusia, spre a vedea pe Dimitrie Cantemir, care-l aşteaptă de multă vreme.

Monsieur le Senateur!

Il ya déjà plus de quatre années que le prince Demetrius de Kantemir mon oncle, qui se trouve à S. Petersbourg, m'apelle auprès de sa personne accompagnant toujours ses invitations reiterées des promesses les plus flatteuses pour le bien—être de tout ma famille.

De mon côté je n'ai pas cessé de l'assurer que je m'y rendrai dès que les circonstances me le pemetront. Maitenant il vient de m'écrire en dernier lieu de hâter mon départ d'ici, et m'a envoyé deux de ses domestiques pour m'accompagner chez lui en Russie. Je ne crois donc plus devoir differer ce voyage projeté, et me rendre à ses invitations itératives: toutefois que votre Excellence n'y trouveroit rien de contraire, a fin de ne pas avoir, à me reprocher à la suite d'avoir negligé un interet de famille Le Divan entrant dans ces vues me permet de m'absenter d'ici pour trois à quatre mois, et a l'honneur d'après son devoir d'en faire son rapport à l'adresse de Votre Excellence par écrit. J'ose aussi joindre mes vives instances aux solicitations du Divan en suppliant Votre Excellence de vouloir bien prendre en haute consideration ma prière, et me pemettre de m'absenter pour ce court delai du poste d'Ispravnic qu'Elle a daigné confier à mon exactitude, en me faisant conserver gracieusement mes appointemens, dont j'aurai besoin pour fournir aux frais de la route. J'éspere que Votre Excellence daignera concevoir qu'en qualité d'ainé de la famille je n'oserois gueres me refuser à ce voyage qui vise à l'amelioration de notre état: et Votre bonté caracteristique, jointe à sa bienfaisance connûe me le promettent d'avance. Qu'il me soit donc permis de reiterer mon humble supplique en faveur des interets majeurs d'une famille, qui se recommende par mon organe à la protection effcace de Votre Excelence, et qui fût devouée dès tout tems aux interets de la haute cour Imperiale de Russie, feu mon père ayant eu le bonheur de servir même sous ses drapeaux glorieux. Je supplie de m'accorder genéreusement qulque lettre de recommendation au Ministère de Sa Majesté Impe-

12) *„Răstignire" şi cismea la M-rea Ţigăneşti (jud. Orhei).*

13) *Biserica principală a M-rei Hârjauca (jud. Orhei).*

Colecţia „Arhivele Basarabiei".

nale et un passport pour aller et retourner ici de S. Petersbourg. Je reconnoitrai avec toute ma nombreuse famille ce bienfait de votre Excellence comme une suite de cette bonté qui Vous fait adorer par tous me copmpatriotes, et ne cesserai de dresser de veux au Ciel, pour Votre conservation et le contentement de toute Votre illustre famille, et en me recommendant à Sa haute protection, j'ai l'honneur d'ètre avec le plus profond respect.

Monsieur le Senateur
de Votre Excellence le très humble et très
obeissant serviteur
Constantin de Kampinian Stolnik de Valachie et Ispravnik
du district de Buseo.

Bukarest a 5 de
Septembre 1808.

III.

Divanul arată, că cneazul Dimitrie Cantemir mai are două nepoate de sânge la București și cere să aibă grije și de acestea.

Către Ex. Sa Serghie Kușnicov.

Dela întâiul Divan al Prințipatului Valahii.

Exțelenția sa Knezul Dimitrie Cantemir au chemat lângă Ex. sa, pă un nepot al Ex. sale, pă d-lui Stolnicul Constandin Câmpineanul, ca să-l facă clironom, precum este cunoscut Ex. tale, și din alte raporturi ale noastre, pre care am avut cinste să cerem voe dă mergere în Rosia mai sus numitului Stolnic Constandin Câmpineanul. Dar fiindcă Ex. Sa Knezul Kantemir mai are aici afară dintr'acest nepot i din surorile și frații lui încă doaă nepoate bune și legioite; pentrucă au avut aici doi nepoți din sora Ex. sale Maria Cantemir, adică pă răposatul Dvornicul Scarlat Câmpineanul și pă răposatul clucerul Constandin Câmpineanul, frați buni acestia amândoi; din care Dvornic Scarlat Câmpineanul au făcut pă Stolnicul Constandin Câmpineanul cel chemat acum în Rusia i pă surorile și frații lui. Iar din Clucerul Constandin Câmpineanul au rămas numai două copile, pentru care facem anume arătare. Aceste sânt surori bune amândouă fiice legioite ale răposatului clucerului Constandin Câmpineanul nepot de soră Ex. sale, sânt dar acestea legioite nepoate de aldoilea ale Ex. Sale, asemenea ca și chematul stolnic Constandin Câmpineanul, dar

mult mai sărace dă cât dânsul, pentrucă nu au nici mamă nici tată, nici clironomie părintească, și sânt în vârstă de măritat, lăsate numai în mila lui Dumnezeu, fără nici un alt ajutor. De acestea se vede că Ex. sa Kneazul Dimitrie Cantemir nu are nici o știință că sânt în lume. Ci fiind că acum Ex sa au chemat pă nepotu de al doilea d-lui stolnic Constandin Câmpineanul ca să-l facă chironom și fiindcă noi știm că aceste două copile sânt asemenea bune și legioite nepoate de al doilea ale Ex. sale și încă precum am zis sărmane și sărace, de aicea am luat îndrăzneala să scriem pentru dânsele Ex. sale Knezului Kantemir, rugându-l ca să bine voiască, când își va împărți avutul, să nu treacă cu vederea pă aceste două sărmane nepoate și bun sânge al Ex. sale, ci să le împărtășească și pi dânsele după cum să va îndura. Această scrisoare avem cinste să o empericlism Ex. tale să o trimiți cu siguranție Ex. sale Knezului Demitri Kantemir, îndemnându-l și Ex. ta să împărtășască pă aceste arătate nepoate pentrucă sânt sărace și este cu cuviință să le ajute fiind sânge al Ex. sale ca și chematul stolnicul Constandin Câmpineanul.

1808 Octb. 5.

Dositei al Ungro-Vlahiei, Iosif Argeș, Const. Filipescu, Ștef. Văcărescu.

IV.

Divanul trimite pașaportul înapoi la Iași, Constantin Câmpineanul fiind plecat spre Rusia de câteva zile.

Către Ex. sa... Sergie Cușnicov.

Au primit Divanul cu cinste predlojănie Ex tale dal 3 ale următoarei cu no. 2518 prin care ni să arată ca înălțimea sa feldmarșalul cnezul Prozorovchi dă voe stolnicului Constandin Câmpineanul dă a merge la Petrupoli și în soroc dă 3 luni să să întoarcă și ni să trimite și pașaportul dă drum.

Fiindcă d-lui stolnicul au plecat da aici de sânt acum câteva zile va fi și avut cinste a să înfățișa înaintea Ex.-tale. De acea trimitem înapoi pasaportul său de drum. Insă d lui stolnicul Constandin Câmpineanul au plecat de aici până la Iași unde ești Ex. ta cu voe Ex.-sale ghenăralului Miloradovici.

Dostei de Ungrovlahie Iosif—Argeș și c. l.

V.

Dimitrie Cantemir scrie lui Cuşnicov arătând împrejurările părăsirii ţării de către familia sa şi cere să i se recunoască dreptul de stăpânire al moşiilor părinteşti.

Ваше Превосходительство Милостивый государь

Сергѣй Сергѣевичъ!

Письмо вашего превосходительства отъ 15 го Октября прошлаго года я имѣлъ честь получить, въ которомъ изволите извѣщать меня объ отъѣздѣ столника Кимпиніана въ Санктпетербургъ. Кимпиніанъ зимою отправился въ обратной путь чрезъ Москву. Желаніе мое давно было принести вамъ мою чуствительную благодарность за отпускъ его, а ежели я до нынѣ умедлилъ вашему превосходительству моимъ отвѣтомъ и благодарностью, причина тому моя долговременная болѣзнь, и обстоятельства меня озабочивающія. Касательно жъ о представленномъ къ вашему превосходительству отъ дивана Князя валахскаго я всегда сохраняю въ желаніи моемъ пользу и благополучіе моихъ родственниковъ, но можетъ быть дивану неизвѣстно въ пространствѣ обстоятельства мои чемъ я могу разпоряжать въ разсужденіи имущества, а потому еще я честь имѣю вашему превосходительству объяснить: я имѣю въ Молдавіи довольныя помѣстья въ разныхъ уѣздахъ родителемъ моимъ оставленыя, по отбытіи его изъ подъ власти турецкаго правленія въ Россію, на кои тамъ права присвоить отъ меня никто не имѣетъ, поелику нынѣ при благополучномъ той земли покровительствѣ россійскаго Монарха, и по поводу вашего превосходительства мнѣ благосклоннѣйшаго отзыва я могу симъ объяснить вамъ мое желаніе по ввѣренному вашему превосходительству управленія начальству, что бы я могъ войти въ право принадлежащаго мнѣ владенія тѣхъ помѣстьевъ и деревень, какъ принадлежащихъ издревле предкамъ моимъ, такъ и родителемъ моимъ оставленные въ 1736 голу, прошу всепокорно дать ваше приказаніе тамошнему дивану о томъ изыскать въ самой справедливости законовъ православныхъ, которые всегда тамъ были, чтобы я подолговременности прошедшей лишонъ

не былъ мнѣ принадлежащаго, какъ родитель мой Безаде Константинъ Кантемиръ, оставилъ домъ свой въ уѣздѣ романскомъ селеніи венгровъ называемая Валесака и въ другихъ уѣздахъ деревни и немалое число крѣпостныхъ цыганей, все то поручилъ онъ родной своей систрѣ Домнице Анне въ замужествѣ за бояриномъ Паладіемъ, но не съ тѣмъ чтобы то имѣніе въ родъ ихъ обращалось, а по случаю только отбытія его въ Россію. Я съ моей стороны посылаю въ томъ нѣкоторую довѣренность въ отысканіи мнѣ принадлежащаго имущества Боярину и дворянину Тедоракію Балашу, а ваше превосходительство покорно прошу отдать мнѣ справедливость, чтобы я известенъ былъ о всемъ мнѣ принадлежащемъ имуществѣ, и могъ бы онымъ пользоваться по праву принадлежащему всѣмъ тѣмъ, кои оставили свое отечество. Дивану Бокарежскому прилагаю при семъ письмо, прошу всепокорно приказать оное доставить, а я во ожиданіи полученія мнѣ принадлежащаго поручаю себя вашему неоставленію, и съ совершеннымъ почтеніемъ навсегда пребуду

Милостивый Государь вашего превосходительства

покорный слуга

Князь Димитрій Кантемиръ

20 Сентября 1809 года

С.-Петербургъ

Traducere [1].

Excelenţa voastră graţiosule Domn Serghei Sergheevici.

Scrisoarea excelenţei voastre din 15 Octombrie anul trecut, în care bine voiţi a mă înştiinţa de plecarea stolnicului Câmpineanu la St. Petersburg am avut onoarea a o primi. Astă iarnă Câmpineanu şi-a reluat calea îndărăt prin Moscova. Am dorit demult să vă aduc sincere mulţumiri pentru învoirea lui, iar dacă până acum am întârziat cu răspunsul şi mulţumirea mea către excelenţa voastră, cauza este boala mea îndelungată şi împrejurările cari mau preocupat. La propunerea divanului Cnezii Valahii (vă comunic)

1. Transcrierea şi traducerea din ruseşte s'au făcut cu ajutorul studenţilor mei. (N. A.)

că eu am avut totdeauna grija interesului și fericirei rudelor mele, însă poate divanului nu-i sunt cunoscute pe larg (amănunțit) împrejurările de felul cum pot dispune la distribuirea averii, și de aceia am onoare a explica exelenței voastre. Eu am în Moldavia mai multe moșii în diferite județe lăsate de către părintele meu, la plecarea lui în Rusia de sub guvernarea turcească, și după drepturile (legea) de acolo nimeni nu poate să mi le ia (text să și le însușească dela mine), iar astăzi pământul acela se află sub fericita protejare a monarhului Rusiei. Având în vedere bine-voitorul răspuns (către mine) din partea excelenței voastre, eu pot să vă arăt dorința mea cu încredere excelenței voastre, pentru ca eu să pot intra în dreptul de posesiune al moșiilor și satelor, ca unele care au aparținut strămoșilor mei, cât și ca unele pe cari le-a lăsat părintele meu în anul 1736. Rog prea ascultător să dați ordinele D-voastre divanului de acolo, ca să caute în însăși dreptatea legilor pravoslavnice, cari întotdeauna au fost acolo, pentru ca să nu fiu din cauza timpului îndelungat dispoiat de ceia ce mi aparține; căci părintele meu Beizade Constantin Cantemir a lăsat casa sa din județul Roman, satele ungurești numite *Valea sacă* și în alte județe, sate și un număr mare de țigani robi. Toate acestea el le-a încredințat surorei sale Domnița Ana căsătorită cu boiarul Paladi, însă nu cu condiția ca să treacă în moștenitor (text „în neam“), ci numai cu ocazia plecărei sale în Rusia. Eu din parte-mi trimit în privirea acesta oarecare dovezi în căutarea averei cari îmi aparține, boiarului și nobilului Tudorache Balș, iar pe excelența voastră o rog să-mi căutați dreptatea, să fiu înștiințat despre toată averea care îmi aparține și să mă pot folosi de ea după dreptul (legea) care aparține acelor, care și-au părăsit patria. Divanului din București alăturez la aceasta o scrisoare și vă rog prea as ultător sa dispuneți să i fie înmânata iar eu în așteptarea primirei a ceia ce-mi aparține, nădăjduesc că D-stră nu mă veți lăsa (text „în nelăsarea D-voastre“) și cu tot respectul voi rămânea întodeauna.

grațiosule domn, al Excelenței
voastre supus serv,
Cneaz Dimitrie Cantemir

20 Septembrie anul 1809
St. Petersburg

DOCUMENTE BASARABENE

DELA SĂRDĂRIA ORHEIULUI.

Lupul Soimarel și Vasile Zăverdan dela acest ținut prin jalobă cătră cinstitul Divan au făcut arătare că vornicul de poartă Dimitrie Zărdan în tăria sa au luat șăptezăci căpiţi fân dipe o vatră de iaz săc din apa Ichelului ce ar fi pe dreaptă parte de moșie a jăluitorilor, cum și: 150 căpățâni de curechi și alte legumi di pe moșia lor, care jăluitori cerşând punere la cale au adus carte cinstitului Divan în dosul jalobii lor scriindu-să cătră Sărdărie ca prin cercetare după dreptate să li se împlinească pân la cel mai puțin dela pârât, pe care după poroncă aducându-să de față am întrat în cercetare și am aflat că vor[ni]cul Dimitrie Jărdan nu în tăria sa au luat acel fân, ce cu porunca sărdăriei la anul 1809 care au arătat-o și de față scriind că au făcut arătare sărdării în vremea aceia, că neamul Soimăreştilor ar fi trecut pe partea sa întro vatră de iaz și întro poeniță, și au cosit: 110 căpiţi fân, și rânduiţi fiind atunce spre cercetare poroşnicu Dumitrache Scurtu și căpt. Toader Mavrodin fac înștiințare sărdăriei că Soimăreștii fără cale au întrat întrace vatră de iaz ce au dat la împărțală în Grebincei a vorn. Dimitrie Jărdan de au cosit acel fân, dela care au și împlinit: 70 căpiţi, iar 40 le-au lăsat Soimăreştilor drept plata cosirei și a ostenelii lor, și că pentru aceasta n'au mai rămas pricină fiind sfârşită de atunce. Dar fiindcă în delnița Soimăreștilor ce o au hotărâtă și stăpânită de cătră părţile celorlalţi răzeși de Cornova sânt doaă vetre de iaz, săci numindu-să unul Năvrăpac și unu a Stratului ci este pe apa Ichelului, la cercetarea pricinei s-au văzut o carte a boerilor Divanului la mâna lui Vasile Jăverdan, și a Lupului Soimărel din veleat: 1789, Iulie 20, scriind că s-au giudecat Toader Soimărel și alte neamuri a lui răzăși de moșie Cornova, Cucioaia și Svintenii dela acest ţănut cu Alecsandra Mitică, căpitan Mitică și cu alte neamuri a lor Miticești răzeși cu Soimărel la moșiile de sus arătate, pentru un iaz și o moară ce au fost făcut Toader Soimărel în apa Ichelului pe moșia Cornova, în care carte se hotărăşti că Soimărel pe lângă iazul Năvrăpăscu-

lui ce au rămas deplin în stăpânirea sa, să stăpâniască doaă părți și din iazul Stratului, însă din bătrânul lui Hraneț o a cince parte și dintraltă a cince parte giumătate ce trage clironomie, și din bătrânul Gavrilișoaei din a cince parte giumătate, ce i-au fost de zăstre dipe socrul său Zaharia întreagă parte lui Toader Zăhăială îi trei părți dintracel iaz să le stăpînească Miticeștii după împărțala bătrânilor, cum pre larg să arată întraceiaș carte. Apoi fiindcă la noi, la anul 1807 au fost rânduit vornicul de poartă Lefter Jăverdan să hotărască delnițele fieștecărora răzăș de moșie Cornova după jaloba lor, care după alegere și hotărătura ce au făcut au scos pă neamul Miticeștilor din stăpânire acestor trei părți din iazul Stratului și le-au dat ca să's stăpânească de către vorn. Dimitrie Jărdan și alți ai săi cu delnița Grebincia, fiind și ei de un neam cu Miticești, și Miticeștilor le-au dat în stăpânire doaă iazuri, însă unul ce se numește Barcan depe Ichel și altul în apa Culii, care s'au venit amândouă pe delnița lui Toader Zăhăială, cum și pe Soimărești îi scoate din stăpânirea iazului Stratului cu acele doaă părți îi mâna ca să le stăpâniască în iazul lui Hrăniță și în locul Soimăreștilor să stăpâniască Chișculeștii ce să trag din Bârcănești. Care cât pentru Milicești că i-au scos din stăpânire acelor trei părți din iazul Stratului și au rămas să-i stăpânească de către vornicul Jărdan și alți ai săi cu Grebincea, s-au găsit și de către noi cu cale fiindcă lor li s-au dat acele doaă iazuri ce li s-au venit dela împărțală, dar pentru Soimărești că îi trimite să stăpâniască la iazul lui Hraniță nu s-au găsit cu cale, fiindcă au urmat înpotriva cărții divanului ce s-au pomenit mai sus și s-au hotărât ca Miticeștii să stăpânească acele doaă iazuri iazuri ce li s-au venit la împărțală cum și Soimăreștii să-și stăpâniască părțile lor în iazul Stratului, iar nu în iazul lui Hraniță, care acela au rămas să-l stăpânească Chișculeștii cu alți ai lor ce sînt dați dela împărțala vornicului Lefter Jărdan. Iar pentrucă au arătat vorn. Jărdan că în delnița sa este o poeniță piste Ichel despre amează zi și Vasile Javerdan cu Lupu Soimărel s-au întins de au cosit fân în trei ani, s-au rânduit pe poroșnicu Damitrache Scurtul să margă să cerceteze și să dei linie dintro piatră hotar ci esti piste Ichel despre

amiază zi pân întraltă piatră din dialul Hârjaucei care desparte partea Grebincei în sus și a Soimăreștilor în gios și pe cât loc dintrace poeniță va rămâne în partea vorn. Järdan cu ai săi, să răspundă Soimăreștii făcând ce se va socoti că au făcut în trei ani, și întrace linie atât despre partea Grebincei pe din sus, cum și despre partea Rădenilor, ce deosebește delnița Soimarelui de către partea vor[ni]c[ului] Järdan cu ai săi ce au în Rădeni, să pue o piatră sau și două despărțitoare. Așijderea au arătat vorn. Järdan că Soimăreștii au intrat în pădure pe partea sa la Rădeni și în delnița Grebnicei și i-au făcut multă stricăciune, care și pentru aceasta are să cerceteze rînduitul poroșnic și să facă împlinire dela dânșii pe cât se va dovedi că au stricat după cartea divanului ce are, și mai mult să nu se întindă Soimăreștii la pădure pe partea vorn. Järdan cu ai săi, nici vorn[i]c[ul] Järdan la pădure în delnița Soimărestilor, deosebit pentru vitele satului Cornova, ce au arătat vorn. Järdan că trec mai mult pe partea sa de să pășunează, s-au hotărât că de trei ani încoace, pentru cât s-au pășunat vitele streinilor pe delnița sa fiindcă nu are casă pe dânsa să să învoiască și să plătiassă iarăși după cartea divanului, precum vor fi plătind și alți streini împregiurași pentru imași, și de acum să urmeze toți răzășii a strânge la un loc tot venitul din sâliștea satului Cornova atât din oränzi și dipe casă c.t dintraltele și după analoghii să împartă fieștecare răzeș după delnița sa și după suma stînjenilor ce va ave în săliște; iar pentrucă au arătat și o parte și alta că vitele din satul Cornova trec pe pășunat pe moșia Rădenii cum și vitele Rădenilor pe moșia Cornova, aceasta va fi una pentru alta, cum și răzășii să fie slobozi a-și pășuna unii pe delnița altora fără oprire. Au mai arătat vor[ni]c[ul] Järdan că Soimăreștii oameni sträini de tae lemn pe delnița lor și își lasă boii de se pășunează pe delnița sa Grebincea și pe Rădeni stricând și fânațele și țarinele și i se pricinuește pägubire. Care pentru aceasta li s-au zis să contenească căci de vor mai pricinui acest fel de stricăciune vor fi îndatoriți a plăti. Așijderea și pentru cât curechi sau alte legume se va dovedi la cercetare că s-au făcut pe vatra iazului Stratului cum și fân în trei ani dela împärțala vorn. Lefter Jăverdan, s-au hotărât să se

pue la mijloc făcândus-ă cinci părţi şi să tragă doaă părţi Soimăreştii şi trei părţi vorn. Jărdan cu ai săi, iar ce să va dovedi că a luat vorn. Jărdan curechi sau alte legume dipe locul Soimăreştilor afară din vatra iazului are să de înapoi tot deplin Soimăreştilor.

Deci după hotărâre pricinilor precum mai sus se arată fiind cu mulţămire tuturor părţilor s-au dat această carte de giudecată la mâna vorn. Dimitrie Jărdan, preotului Chirica, căpt. Constandin Jărdan, Gheorghe Jărdan, Simeon Roşca, Onofrei Popa, cu alţi ai lor neamuri şi răzăşi, ca să le fie spre îndreptare.

1811 Fevruarie 4.

Două iscălituri.

Adecă eu Ocsânte Păşcâneanul şi cu fratili meu Ştefan Păşcâneanul ficiorii Gafiţăi fata lui Pavâl Soroceanului, am dat acest zapis al nostru la mâna dumnesale lui Neculai Mera precum să să ştie că noi i-am vândut de bună voe noastră parte di moşiia Stoicanii parte ce să alegi a mamii noastre Gafiţăi, di nimine săliţi nice asupriţi ce di bună voe noastră, i-am vândut dumnesale cu preţ drept 70, adică: drept şapte zeci lei, banii, care bani i-am şi luat la mâna noastră să fie dumnesale ocină şi moşia ficiorilor, nepoţilor şi strănepoţilor, dumnealor să stăpînească ni clintit, şi măcar că noi am întrebat şi pi neamurile noastre din parte aciasta să cumpere, din neamurile noastre, şi ei toţi s-au apărat. Pentru aceasta i am vândut dumnesale să-i fie bună stăpâniri neclintit în veci.

1813, Iulie 6.

Şi pentru mai bună credinţă ne-am pus numile şi degitili.

● *Eu Ocsânte Păşcâneanul am vândut*

● *Eu Ştefan Păşcâneanul am vândut, şi noi neam întâmplat la această tocmală di faţă am şi iscălit.*

(iscăliturile martorilor lipsesc)[1].

---

1. Scris pe un sfert de coală gălbue.

Adecă noi cei mai gios iscăliţi tot sâborul dela monăstirea Fru[mu]şica am dat adevărat şi preîncredinţat zapis al nostru la mâna lui Elie (?!) feciorul lui Neculai Măra din Stoicani, ţăn. Sorocăi, precum să să ştie că făcând dumnelui partea sa de moşia Bravicea danie sfintei monăstiri Frumuşica spre pomenirea dumilor sale şi a tot neamul, a moşilor şi strămoşilor. Şi noi ne îndatorim ca oricând vor ave trebulnţă di pădure să fie volnici a-şi tăe pentru casa dumelor fără a-i dijmui, şi pentru încredinţare am iscălit noi tot săborul.

1818 Maiu 12

Eromoanah Ionikie s]tareţul M. Frumuşica
Monah Ilarie
Monah Arcadie, dichiu
Monah Nicodim
Monah Macarie[1].

Adecă eu Moisei Fus fecios Măriuţii, nepot lui Vasîli Hagimă, strănepot lui Gheorghiţă Hagimă, ce au ţănut fata lui Gheorghe Brahăş, fecior lui Ştefan Bărăiac, adeverez cu acest zapis încredinţat al meu ce-l dau la mâna sf. s. chiar Serafim, egum. sfîn. mănăstiri Dobruşa şi a tot soborul de acolo, precum să să ştie că de nimene sălit nici asuprit ce de însuşi a me bună voe, am dat danie părţile mele de moşie ce am din bătrânul Bărăiac în Sepoteni de pe moaşa me Paraschiva Huhuloi, şi în parte de Oneşcani ce am de pe buna, aceste două părţi le-am dat danie, să aibă părinţii a trage parte din câmp, din sălişte satului şi din tot locul cu tot venitul spre pomenire me şi a părinţilor mei şi a tot neamul şi pentru mai bună credinţă neştiind carte me-am pus numele şi degetul.

1810, Mai 30

† *Eu Moisă Fus am dat danie*.

---

1. Scris pe un sfert de coală vînătă.

Zapisul lui Tănasă sîn Iremia pentru livada dela hotar pe moşia Dobruşa.

Adecă eu Tănasă sîn Irimia adeverez cu această scrisoare a me la mâna părinţilor dela mănăstirea Dobruşa ca să să ştie că având eu un pomet pi moşia mănăstirei l-am dat danie sfintei mănăstiri ca s-ăl stăpânească ca pre un acaret a mănăstirei, dar şi părinţii să fi îndatoraţi a pomeni numile părinţilor mei la sfîntul jărvelnic ca a unor ctitori, care pentru credinţă me-am pus numile şi degetul.

Eu Tănasă sîn Irimia

1817 Mai 27

Iar când mi se va întâmpla să viu câteodată, să am voe de a scutura câte un cireş şi câte un perj şi câte un măr.

Dela isprăvnicia ţânutului Ieşii către ocolaş de ocol Răutul de gios.

Poroncă,

In această isprăvnicie s-au ascultat jaloba soborului monăstirei Dobruşa cuprinzătoare că răzăşii din moşia Cotiujeni în a ni 1786 — Iune 21 — din rîvnă creştinească îndemnându-să, au afierosit mănăstirei nu văd de iaz pe moşia lor Cotiujănii după care aferosâre a mănăstirei au făcut iaz şi moară şi au stăpânit ace moară în pace păr ce au intrat cumpărătoriu dum. logofăt Mihai Sturza, carele chemând pe vechil mănăstirei vremii aceia şi întrebându-l cu ce cui vânt stăpâneşte monăstirea acea moară, vechilul dintru a sa prostime ar fi arătat danie cilor di sus arataţi răzăşi pe care luându-o în mână răposatul logof. Sturza fiind faţă şi răpos. Dimitrie Meleghie vornic de poartă au oprit-o la sîneşi şi cu răpire ar fi luat moara de supt a mănăstirei stăpânire, de care înştiinţându-să răzăşi di sus numiţi au dat mănăstirei mărturie, pentru care au făcut rugăminte ca să li să facă punere la cale. Drept aceia s-au poruncit să să scrie dumitale ca îndată după primirea poroncii să mergi

la starea locului și prin cât vei descoperi adevărul prelarg și fără întârziere să raportuești isprăv. după care să să poată face destularea cuviincioasă.

1821 Noemv. 17

Isprav. Șt. Trohin

Visarion episcopul Hotinului.

Documente din secolul al XVII-lea

1601—1651.

Comunicate de L. T. Boga.

I.

Iași 1601 mai 20 *Eremia Moghila voevod, întărește Sorii și fraților ei Anton și Pătrașco, stăpânirea asupra unei jumătăți din satul Babini, ținutul Hotinului.*

Ιѡ Єремїѧ Могила воевѡда божїєю милостїю господаръ земли молдавскои. ѡж прїидошѣ прѣд нами и прѣд ꙋсими нашими молдавскимъ болѣри великими и малими Сора и братїе еи Антон меделничерел и Пътрашко вистерничел дѣти Тоадер Юрчика и жаловали нам великои жалобꙋ и великои мартꙋрїю съ болѣри и съ ѡколними межїѧши рекꙋчи єре привилїе старїи за дѣдининꙋ ѿ прѣдних господаре и потвръждєнїе ѿ Алеѯандръ воевода что имали дѣдов и родители [1] правою ѡтниинꙋ и дѣдининꙋ на половина села ѿ Бабини вишнаа част по переп потока что на брег Нистра ꙋ волост хотинскомꙋ а тоти привилїе ѡни изгибошѣ их. и єдни ꙋказовашѣ лицем прѣд нами потвръждєнїе ѿ Алеѯандра воеводї тъкмо печат. и ꙋрик погнил. и скажен ꙋ земли когда прїидошѣ Михалї воевода своими воисками и плѣнил и показил землѣ нашѣ. ино ми видѣвше их великои жалобꙋ и великои мартꙋрїю а ми такождере и ѿ нас

---

1. Loc deteriorat în original.

дали и потвръдили ѥсми више реченнои Сори и братїам ѥи Антон и Пътрашко тое прѣд реченнои половина села ѿт Бабини вишиаа част по переп потока что на брег Нистра како да ѥст им и ѿт нас ѹрик и ѿтнина съ въсем доходом ин да сѣ не ѹмишает. Пис ѹ Ꙗс лѣт ҂з҃р҃ѳ маї к҃.

Господинъ рече. (L. P.)

Строич вел логофет ѹчил и искал Строич вел лог.

Дѹмитрѹ.

(Original pe hârtie. Pecetia aplicată pe hârtie, eșită în relief).

Traducere.

Io Eremia Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boerilor noștri moldovenești mari și mici, Sora și frații ei Anton medelnicerel și Pătrașco visternicerel copiii lui Toader Iurcic și ni s'au jeluit cu mare jalobă și cu mare mărturie cu boeri și cu megiași dimprejur, zicând că dresurile vechi de moșie dela domnii de mai înainte și întăritura dela Alexandru voevod ce au avut moșii și părinții [1] dreaptă ocină și moșie pe jumătate de sat din Babini, partea de sus de a curmezișul părăului ce este pe malul Nistrului, în ținutul Hotinului, iar acele drese ei le au pierdut. Și unii au arătat față înaintea noastră întăritura dela Alexandru voevod, numai pecetea și uricul putrezit și stricat în pământ când au venit Mihail voevod cu oștile sale de au prădat și au călcat țara noastra. Deci noi văzând a lor mare jalobă și mare mărturie, iar noi deasemenea și dela noi am dat și am întărit sus zisei Sorii și fraților ei Anton și Pătrașco acea mai sus zisă jumătate sat din Babini, partea de sus de a curmezișul părăului ce este pe malul Nistrului, precum să le fie și dela noi uric și ocină cu tot venitul. Altul să nu se amestece.

Domnul a zis. Scrisă la Iași, anul 7109 mai 20.

Stroici mare logofăt a învățat și a iscălit (ss) Stroici mare log.

Dumitru.

---

1. Loc deteriorat în original.

II.

Iaşi 1601 iunie 4. *Eremia Moghila voevod întăreşte lui Romşa, marele vătaf de Hotin, străpânirea asupra seliştei Sinăcăul de lângă Hotin, pe Nistru.*

Іѡ Еремїа Могила воевода божїею милостїею господаръ земли Молдавской. Ѡж прїиде прѣд нами и прѣд нашими болѣри слуга наш Ромша вел ватах хотинской съ една лист за свѣдетелство ѡт наш вѣрнїи и почтении болѣрин пан Гиѡргие пръкълаб хотинскою. сице свѣдетелствѫща ꙗкож бил дал Ромша вел ватах сим ста талер сребрънних въ ръки Еремїи ѡт Хотин [1] и был порук за него Иван сръбин купец и за тин [1] ег [1] пинѣзи. а ѡн их келтовали и погибли. по тум приключил ест им и съмрът. ино Ромша радї своих коматї инше что не имали ѡт них възѣти. нъ имали ѡнї една селище [1] Синакъул под Хотин на Нистра ино мы видѣвше тоа свѣдетелства ѡт наш вѣрнїи и почтенїи болѣр пан Гиѡрги пръкълаб хотинскою а мы дали есми Ромши ват. како да имает държати тоа выш реченна селище рекомаа Сенакъул [1] како да ест ему и ѡт нас урик и ѡтнину съ въсѣм доходом а аще сѣ ѡбрѣщет нѣкто ѡт сродник их а ѡнї да имают ему вратити тин выш речених пинѣзи ѱ талери и да възмут соби ѡтнина. сице да ест знанїе протож никто да сѧ не умишает прѣд сим листом нашим.

Пис у Іас влѣто ҂зрд юн д.

Господинъ реч (L. P.)

Строич вел логоф. учил. и искал Строич вел лог.

Учините му урик Никоара.

(Original—hârtie, pecetie ceară roşie aplicată)

1. Loc deteriorat în original.

14) O stradă din Căuşeni (jud. Tighina).

15) „Răstignire" şi „viitorii cetăţeni" din Jora de jos (jud. Orhei).

Colecţia „Arhivele Basarabiei".

Traducere.

Io Eremia Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovii. Precum au venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri, sluga noastră Romșa mare vătaf de Hotin cu o carte de mărturie dela al nostru credincios și cinstit boer pan Ghiorghie părcălab de Hotin, astfet mărturisind, precum a fost dat Romșa marele vătaf șapte sute talere de argint în mâinile Eremii dela Hotin [1] și a fost chezaș pentru el Ioan sârbul, negustor și apoi [1] ai lui [1] bani, iar el i-a cheltuit și pierdut, apoi i-s'a întâmplat și moarte. Iară Romșa pentru bucatele sale alt ceva dela ei n'a avut ce să ia, dar au avut ei o seliște [1] Senacăul sub Hotin pe Nistru. Deci noi văzând acea mărturie dela al nostru credincios și cinstit boer pan Gheorghie părcălab de Hotin, iară noi am dat lui Romșa vătaf precum să aibă a ține acea mai sus zisă seliște numită Senacăul [1] ca să fie lui și dela noi uric și ocină cu tot venitul. Iar dacă se va afla cineva din rudele lor, iar ei să aibă a-i întoarce lui acei sus ziși bani 700 taleri și să-și ia ocina. Așa să se știe, apoi nimeni să nu se amestece înaintea acestei cărți anoastre.

Domnul a zis　　Scrisă la Iași, în anul 7109 iunie 4.
Stroici mare logofăt a învățat și a iscălit (ss) Stroici vel logofăt.
Faceți-i uric.　　　　　　　　　　　　Nicoară.

III.

Iași, 1602 iulie 11. *Eremia Moghilă voevod, întărește popei Gavril, popei Toader și nepoților lor apatra parte din satul Popești, ținutul Lăpușnii.*

Иѡ Еремїа Могила воевода божїею милостїею господаръ земли мѡлдавской. ѡж господствоми дали и потврьдили есми молебником нашим попꙋ Гаврил и брат его поп Тоадер и внꙋком их слꙋѕи наши Іѡнашко дїак и братꙋ своемꙋ синове Логинꙋ. и тиж Петри и Попъскꙋл и сестри их Ан-гелина синове Пъраскъи. их правою ѡтнинꙋ и кꙋпежно ѡт неписок кꙋпежно еж ѡни имали ѡт Алеѯандра воеводї четврътаа част ѡт селѡ Попещ что ест ꙋ оуст Чюрилѣсен на Нърнова оу волост Лъпꙋшною и съ мѣсто за став и за

1. Loc deteriorat în original.

мани что таа четвратаа част село было кѹпежно выш писанним молебником нашим поп Гаврила и поп Тоадер и тиж брат ѹ их Логинѹ и сестри их Пъраска ѡци выш реченних Їѡнашко диак и племенником его Петри и Попъскѹл и сестри их Ангелини. ѿт Ангелина дъщра Лазор за сто злат татарских ѿт ѹрик кѹпежно еж имал ѿцѹ ен Лазор ѿт Стефана воеводї маадаго. тѣм радї како да ест им и ѿт нас ѹрик и ѿтинѹ и съ въсем доходомъ и ин да се не ѹмишает пред сим листом нашим.

Пис оу Iас вл҃то ҂зрї юл аї

(L. P.)

Господинъ вел.

Строич вел логов. ѹчил и иѕкал Строич вел. лог.

Никоара.

Traducere

Io Eremia Moghila Voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovii. Iată Domnia mea am dat și am întărit rugătorilor noștri popei Gavril și fratelui său popa Toader și nepoților lor, slugile noastre, Ionașcu diac și fratelui său, fiii lui Loghin și asemenea lui Petru Popăscul și surorii lor Anghelina, fiii Parascăi, a lor dreaptă ocină și cumpărătură din ispisoc de cumpărare ce au avut ei dela Alexandru voevod, a patra parte din satul Popești ce este la gura Ciurilesii pe Nărnova, în ținutul Lăpușnii, și cu loc de heleșteu și de moară, căci acea a patra parte de sat a fost de cumpărare sus scrișilor ai noștri rugători popa Gavril și popa Toader asemenea și fratelui lor Loghin și surorii lor Părasca, părinții sus zișilor Ionașcu diiac și vărului său Petru Popescu și surorii lor Anghelina, dela Anghelina fiica lui Lazar drept una sută galbeni tătărești din uric de cumpărare ce a avut tatăl ei Lazar dela Șefan voevod cel tânăr. Drept aceia să le fie și dela noi uric și ocină și cu tot venitul și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți anoastre.

Domnul a poruncit. Scrisă la Iași, în anul 7110 iulie 11.

Stroici marele logofăt a învățat și a iscălit (ss) Stroici vel logofăt. Necoară.

IV.

Suceava, 1603 iulie 11. *Eremia Moghila voevod scrie lui Danciul fost părcălab, ca să aleagă partea Golăesei ce are în satul Golăești, din jumătate de sat, a treia parte.*

Иѡ Еремїа Могила воевода божїю милостїю господаръ земли молдавскои пишем слꙋзѣ нашемꙋ Данчꙋл вившїи пръкалаб даемо ти знати ере тегалосѣ за лице прѣд господствами кнѣгинѣ Голъꙗса съ Симїѡн Портърескꙋл и съ Еремїа ѡт Голъещи ради село Голъещ ино ѡнї прошают ѡт прѣд господства ми на тѣ да бъдет им хотарник. протож ꙗко ꙋзриш сес лист господства ми а ти да имаиш спрѣтати люди добри ѡт виш и ѡт нижнїи и да имаиш раздѣлите ꙗкож бъдет маї съ правдою съ вашими дꙋшами ѡт село Голъещи что ест ей викꙋпленїю ѡт на Горчꙋл апрод ѡт половина села третаго част вишна част тал кꙋповала ѡт село и от поли и съ млен по кова вик хотързли Бълцатꙋл логофътꙋл и такождере да имаиш изберити ей хотарꙋл ѡт село [1] ѡт къ Голъещи и съ млені ѡт Михънлашѣ зꙋвема мѣсто селов катра села Михаилаꙗѣ ест ѡт въсток а млен ей ест ѡт на запад и мѣсто села идѣт на ѡбѣ стороне Ръꙋтꙋлови по кова хотаръли Бꙋчил вел дворник и ѡт по къда извѣка ѡживали. и да имаиш поставити стълпи и ѡт селах и ѡт полї и ꙋ царинꙋ и по въсдꙋ како бъдет маї добрѣ. и да имаиш написати лист ѡт тебе до господства ми ꙗкож ей разделити. так да знаиш инак не ꙋчинити.

Пис ꙋ Сꙋчавѣ влѣт ҂зраї юл аї

(L. P.)

Сам господинъ велѣл

Гаврил

(Original hârtie, urmă de pecetie mică de ceară roșie aplicată).

1. Loc rupt în original.

Traducere.

Io Eremia Moghila voevod cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovii scriem slugii noastre Danciul fost părcălab, dămu-ți a ști că s'au jeluit de față înaintea domniei mele jupâneasa Golăiasa cu Simion Portărescul și cu Eremia dela Golăești pentru satul Golăești. Fiindcă ei cer dinaintea domniei mele ca să le fie hotarnic, de aceia dacă vei vedea această carte a domnii mele, iar tu să aduni oameni buni și de sus și de jos și să le împarți cum va fi mai cu dreptate cu sufletele voastre din satul Golăești ce-i este de cumpărare dela Gorciul aprodul din jumătate de sat a treia parte, partea de sus, și a cumpărat din sat și din câmp și cu moară pe unde au hotărât Balțatul logofătul. Și de asemenea să-i alegi hotarul din satul [1] din spre Golăești și cu morile dela Mihăilași, numitul loc al satelor vatra satului Mihăilaș este înspre răsărit iar moara este spre apus și locul satului merge pe ambele părți ale Răutului, pe unde a hotărât Bucil, mare vornic, și pe unde din veac au fost. Și să așezi stâlpi și spre sate și spre câmp și la țarină și peste tot, cum va fi mai bine. Și să scrii carte dela tine la domnia mea cum vei împărți. Așa să știi altfel să nu faci.

Singur domnul a poruncit

Scrisă la Suceava, în anul 7111 iulie 11.

Gavril.

V.

Suceava, 1605 martie 26. *Eremia Moghila voevod întărește lui Ilie Băcioc paharnic stăpânirea asupra părții a treia din satul Cupcici, ce se cheamă Brătășeanii, pe Ciuhur.*

Милостїю божїю ми Іѡ Єремїа Могила воевода господаръ земли молдавскои знаменито чиним иссим листом нашим всѧм кто на нем възрит или чточїи его ѹслишит. ѡж прїидошѧ пр҇ѣд нами и прѣд ѹсими нашими молдавскими болѣри великими и малими наши слѹги Андрїика и брати его Глигорїє и Лѹпѹл и сестра их Антимїѧ синове Иѡнашко Пъѹлел. по их доброи болю неким непонѹждени а ниприсилование

1. Loc rupt în original.

и продали их правою штнинꙋ и викꙋпленїе шт неписачі кꙋпежнїи что имал штецъ их Пъꙋлел шт Петра воєводи и шт Арона воєводи третаа част шт всего села Кꙋпчич чтос именꙋет Бръташанїи на Чꙋхрѣ ꙋ волост Ӕсковꙋ и съ пол став и съ малини ꙋ Чꙋхрѧ что било викꙋпленїе штец их Пъꙋлел шт дръгич и брат его Фрижѧ синове Їшн Таба и племеникове их Врачꙋн и шт брат єго Петрѣ и Їшн и Дръгꙋман и сестри их Настѣ и Титиана синове Аннїи тиж шнокови Ишн Таби шт испривилїе кꙋпежнои что имал Ишн Таба шт стараго Петра воєводи. та продали слꙋꙃи нашемꙋ вѣрномꙋ Или Бъчок чашник за двѣста и петдесѧт талери сребрѣних. и заплатил им все исплъна шт прѣд нами и прѣд нашими болѣри. ино ми видѣвше их доброволнои тъкмеж и полнои заплатꙋ ꙋ рꙋки всеим тим више писаним а ми такождере и шт нас дали и потврдили єсми више писанномꙋ слꙋꙃи нашемꙋ вѣрномꙋ Или Бъчок чашник на тота прѧд више реченна третаа част шт всего села Кꙋпчич чтос именꙋет Бръташѣнїи и съ став и съ малини ꙋ Чꙋхрѣ. како да єст емꙋ и шт нас ꙋрик и штнина и кꙋпежно съ всеим доходом емꙋ и тѣтим его и шнꙋчатом и прѣшнꙋчатом и прѣщꙋрѣтом и всемꙋ родꙋ их кто сѧ им изберет наи ближнїи непорꙋшенно им никониж на вѣки. а хотар тои више писанїи третои части шт всего села Кꙋпчич чтос именꙋет Бръташѣнїи и съ стави и съ малини ꙋ Чꙋхрѣ да єст шт ꙋсих сторони по своими старими хꙋтарї по кꙋда извѣка шживали. а на то єст вѣра нашего господствами више писанного ми иш Єремїа Могила воєводи и вѣра прѣвъзлюбленних и сръдичних чад господства ми ио Костантина воєводї и Алеѯандра воєводи и вѣра боѧр наших. вѣра пана Нистора Урѣке дворника долнеи земли. в. п. Крсти дворника горнѣи земли. в. п. Гиωргїе пръкълаба хотинскаго. в. п. Гиωргїи и Ишнашко пръкълаби немецких. в. п. Маноле и Родна пръкълаби ро-

манскиҳ. в. п. Вѫсѫна Ѡрѫш гетмана и прѫкѫлаба сȣчавскаго. в. п. Брѫновскїи постелника. в. п. Тоадер Вѣверицѫ спѫтарѣ. в. п. Кѫрѫмана чашника. в. п. Глигорїе столника. в. п. Симиѡн Стрсич бистѣрника в. п. Германа комиса. и вѣра вѫсаҳ боӕров нашиҳ молдавскиҳ великиҳ и малиҳ. а по нашим животѣ кто бѫдет господарѫ ѡт дѣтїи нашиҳ или ѡт нашего рода или пак Богѫ кого бѫ изберет господарїем бити нашеи земли молдавстѣи тот би и непорȣшил нашего даанїе и потврѫжденїе. нѫ але би емȣ дали и ȣкрѣпили. понеж ѡн себе кȣпил на своиҳ правиҳ и питомиҳ пенѕи. а на болшїи крѣпост и потерѫжденїе томȣ вѫсемȣ више писанномȣ велѣли есми нашемȣ вѣрномȣ и почтенномȣ болѣринȣ панȣ Лȣпоул Строичѫ великомȣ логофетȣ писати и нашю печат привѣзати ксемȣ истинномȣ листȣ нашемȣ. писал Арсенїе Небожатко ȣ Сȣчавѣ влѣто ӡзргї месеца март кѕ

и искал Стрѡич вел лѡг.

(Original pergament Pecetia lipsă).

Traducere.

Cu mila lui Dumnezeu noi Io Eremia Moghila voevod, domn ţării Moldovei. Facem ştire cu această carte anoastră tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi citindu-să. Precum au venit înaintea noastră şi înaintea tuturor boerilor noştri moldoveneşti mari şi mici, slugile noastre Andriica şi fraţii lui Gligorie şi Lupul şi sora lor Antimiia fiii lui Ionaşco Păulel, de a lor bună voie de nimeni siliţi nici asupriţi şi au vândut a lor dreaptă ocină şi cumpărătură din ispisoace de cumpărare ce a avut tatăl lor Păulel dela Petru voevod şi dela Aron voevod, a treia parte din întreg satul Cupcici ce se cheamă Brătăşani pe Ciuhur, în ţinutul Iaşilor şi cu jumătate heleşteu şi cu mori pe Ciuhur, ce a fost de cumpărare tatălui lor Păulel dela Drăghici şi dela fratele lui Frijea fii lui Ion Taba şi dela verii lor Crăciun şi dela fraţii săi Petrea, şi Ion, şi Drăguman şi surorile lor Nastea şi Titiiana, fii Anei asemenea nepoţi ai luii

Ion Taba din drese de cumpărătură ce a avut Ion Taba dela bătrânul Petru voevod. Şi au vândut slugii noastre credinciosului Ilie Băcioc paharnic drept două sute şi cincizeci taleri de argint. Şi le-a plătit tot deplin înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri. Iară noi văzând a lor de bună voie învoială şi deplina plată în mâinile tuturor celor mai sus scrişi şi noi de asemenea şi dela noi am dat şi am întărit slugii noastre mai sus scrise credinciosului Ilie Băcioc paharnic, acea sus zisă a treia parte din întreg satul Cupcici, ce se cheamă Brătăşeanii şi cu heleşteu şi cu mori pe Ciuhur, precum să-i fie lui şi dela noi uric şi ocină şi cumpărătură cu tot venitul, lui şi copiilor lui, şi nepoţilor, şi strănepoţilor şi răstrănepoţilor şi la tot neamul lor cine se va alege mai de aproape nestricat nici odată în veac. Iar hotarul acelei mai sus scrise a treia părţi din întreg satul Cupcici ce se cheamă Brătăşanii şi heleştee şi cu mori pe Ciuhur să fie din toate părţile după ale lor vechi hotare, pe unde au fost din veac. Iar la aceasta este credinţa domniei noastre mai sus scrise noi Io Eremia Moghila voevod, şi credinţa preaiubiţilor scumpilor copii ai domniei mele Io Costantin voevod şi Alexandru voevod, şi credinţa boerilor noştri. Credinţa boerului Nistor Ureche vornic al ţării de jos, cr. b. Crăste vornic al ţării de sus, cr. b. Ghiorghi pârcălab de Hotin, cr. b. Ghiorghi şi Ionaşco pârcălabii Neamţului, cr. b. Manole şi Rodna pârcălabi ai Romanului, cr. b. Vascan Orăş hatman şi pârcă'ab al Sucevei, cr. b. Branovschi postelnic, cr. b. Toader Veveriţă spătar, cr. b. Cărăiman paharnic, cr. b. Grigorie stolnic, cr. b. Simion Stroici visternic, cr. b. Gherman comis şi credinţa tuturor boerilor noştri moldoveneşti mari şi mici. Iar după viaţa noastră cine va fi domn din copii noştri, sau din neamul nostru, sau pe cine Dumnezeu va alege a fi Domn ţării noastre Moldovei, acela să nu strice dania şi întăritura noastră ci să-i dea şi să-i întăriască căci şi-a cumpărat cu ai săi drepţi şi buni buni. Iar pentru mai mare tărie şi întăritură tuturor celor mai sus scrise am poruncit credinciosului şi cinstitului nostru boer pan Lupul Stroici, marelui logofăt, să scrie şi pecetia noastră să o lege la această adevărată carte anoastră. A scris Arsenie Nebojatco la Suceava în anul 7113 luna martie 26.

Şi a iscălit Stroici vel logofăt.

VI.

Iași, 1607, iunie 15. *Simion Moghila voevod întărește lui Șteful stăpânirea asupra unei părți din satul Citnicăuții.*

† Иѡ Симиѡн Могила воевода божїю милостїю господарь земли молдавскои. ѡж прїидоше пред нами и пред нашими болери слуга наш Щефул и принес пред нами и пред нашим съветом един запис сътворен ѡт Ѡнчул како купил ѡт него ѡт третаа част село Читникъуц, четвръта часть за два десет и ѡсми талери сребрьних. ино господство ми и съ нашим съветом егдаж видехом тот више писанїи запис что принес пред нами и пред нашим съветом. господствоми его верováхом. там радї како да ест ему и ѡт нас ѡтнина и викупленїе съ всем доходом. и ин да се не умишает.

господин реч (L. P) пис у Ясъ лет ӡрєї юн е

вел логофет учил и искал

Строич вел логоф.

Бъсенул

(Original pe hârtie, pecetie mică aplicată).

Traducere

Io Simion Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovii. Precum au venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri sluga noastră Ștefu și a adus înaintea noastră și înaintea sfatului nostru un zapis făcut de Onciul, precum a cumpărat dela el din a treia parte satul Citnicăuții a patra parte, drept douăzeci și opt taleri de argint. Deci domnia mea și cu sfatul nostru când am văzut acest mai sus scris zapis ce a adus înaintea noastră și înaintea sfatului nostru, domnia mea l-am crezut. Drept aceia săfie lui și dela noi ocină și cupărătură cu tot venitul. Și altul să nu se amestece.

Domnul a zis. Scrisă în Iași, anul 7116 iunie 15

Marele logofăt a învățat și iscălit

Stroici vel logofăt.

Băseanul.

VII.

Iaşi, 1607. *Constantin Moghila voevod, întărește lui Nicoară vistier și fratelui său Gheorghe și nepotului lor Iachim stăpânirea asupra unei părți din satul Coconeș'ii.*

† Іѡ Могила воєвод божїю милостїю господар земли молдавскои. ѡж прїиде пред нами и пред нашими молдавскими болери великими и малими Софїика дочка Ѡнашко ѡнꙋка [1] свѣделствꙋе ѡна не имает ни един брат а ни сестра нъ по своєю доброю волю никим непонꙋждена а ни поискана и продала истина ис дѣднина ѡт истов изъ кꙋпленїе єщє при дни ти стараго Щефан воєвод въсѣ част оца єи Ѡнашко єлика се изберет ѡт село ѡт Коконещи и [1] село и съ сѣно жат и мѣсто за став ꙋ волост Хотин. и продала слꙋгам нашим Никоар вист. и брат єго Геѡргїи и ѡнꙋк их Ꙗким за сто четир десѣт талери сребрени и заплатили таланти исполна ѡт прѣд нами и прѣд нашими болѣри. тем радї како да єст им и ѡт нас съ въсем доходом слꙋгам нашим. ꙋ Ꙗс влет ҂зреї

Строич логѡфет ꙋчил и искал

Никоара

Şi am izvodit eu Andrii dascalul depe cel rupt velet 7285.

(Copie făcută cu multă nesiguranță, copistul necunoscând limba slavă).

Traducere.

Io Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovii. Precum au venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri moldovenești mari și mici, Sofiica fiica lui Ionașco, nepoata [1] mărturisește dânsa că nu are nici un frate și nici soră, ci de a ei bună voe de nimeni silită și îndemnată și a vândut a ei adevărată ocină și cumpărătură încă din zilele bătrânului Ștefan voevod toată partea tatălui ei Ionașco câtă se va alege din satul Coconești și [2] sat și din faneață și loc de moară în ținutul Hotin.

1. Loc deteriorat în original.

şi a vândut slugii noastre Nicoară vistier şi fratelui său Gheorghe şi nepotului lor Iachim drept una sută patruzeci taleri de argint. Şi au plătit talanţii deplin înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri. Drept aceia să le fie şi dela noi cu tot venitul slugilor noastre.

La Iaşi, în anul 7115

Stroici logofăt a învăţat şi iscălit

Nicoară.

VIII.

Iaşi, 1610 noembrie 12. *Costantin Moghila voevod întăreşte lui Dumitrachi Chiriţă mare postelnic stăpânirea asupra unei părţi din satul Holohorenii, ţinutul Hotinului.*

† Иѡ Костантин Могила воевода божїю милостїю господар земли молдавской. Ѡж прїидошѣ пред нами и пред нашими болѣри Кълина и сестра еи Салоніѧ и Мезина дъщире Кръчѹна внѹцѣ [1] по их доброї волю неким непонѹждени ани присиловани и продалї их пракою ѡтнинѹ и дѣднинѹ ѡт ѹрик что имали ѡт [1] воеводї четврътаа част ѡт въсего села Холохорѣни и съ мѣсто за стави и за млини ѹ Раковъц что ѹ волост хотинскомѹ. та продали нашемѹ вѣрномѹ и почтенномѹ болѣринѹ панѹ Дѹмитракїи Кирицї великомѹ постелникѹ за ѡсим десѧт талери сребрних. и заглатил им испълна. тѣм радї како да ест емѹ и ѡт нас ѹрик и ѡтнинѹ и потвръжденїе съ въсем доходом и ин да сѣ не ѹмишает. пис ѹ Іас в лѣто ҂зрӏї нов. вї

господин рече (L. P.)

Пътрашко вел лог. ѹчил и искал

Небожатко

(Original pe hârtie, pecetia aplicată pe hârtie eşită în relef).

1) Loc alb în original.

Traducere.

Io Constantin Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum au venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri Călina și sora ei Salomiia și Mezina, fiicele lui Crăciun, nepoatele [1] de a lor bună voie de nimeni siliți nici asupriți și au vândut a lor dreaptă ocină și moșie din uric ce au avut dela [1] voevod a patra parte din tot satul Holohorenii și cu loc de heleșteu și de mori în Racovăț, ce-i în ținutul Hotinului, și au vândut credinciosului și cinstitului boer pan Dumitrachi Chiriță, marele postelnic, drept optzeci taleri de argint. Și le-a plătit lor deplin. Drept aceia să-i fie lui și dela noi uric și ocină și întăritură cu tot venitul și altul să nu se amestece.

Domnul a zis. Scrisă în Iași, la anul 7119 noembrie 12.

Pătrașco mare logofăt a învățat și a iscălit

Nebojatco.

IX.

Iași 1611, fevruarie 20. *Costantin Moghila voevod întărește lui Chiriță Dumitrachi Paleologos stăpânirea asupra unei părți din satul Holohoreni, ținutul Hotinului.*

† Іѡ Кѡстантин Могила воєвѡда божїєю милостїю господаръ земли молдавској. ѡж прїиде прѣд нами и прѣд ꙋсими нашими болѣри. Соломїꙗ и дъщера єї Мꙋрїнка и тиж племенница им Мꙋрїнка дъщера Єремїи Ꙋнꙋкове Х[illegible]ц. и продали их правда ѡтнини что сѣ изберꙋт части их ѡт село Холохорѣни что ꙋ волост хотинскомꙋ съ въсѣм доходамї ѡт мѣсто за ставове и за млини и ѡт поле и ѡт что бꙋдет на вес том хотарѣ. ѡт привилїах что имѣл [1] ѡт ꙋрик за [1] ѡт [1] воєвода тих своих части продалї нашемꙋ вѣрномꙋ болѣринꙋ панꙋ Кирици Дꙋмитраки Палеологос вел постелникꙋ радї талерꙋв. и възѣли своих пинѣѕи ѡт него заплата готова и исплъна ѡт прѣд нами. ино ми видѣвшим доброволноє им продажїє и пак плъноє

1. Loc alb în original.

заплатꙋ и ми також дали есми и потврьдилї нашемꙋ вѣрномꙋ болѣринꙋ биш писаномꙋ да ест емꙋ ѡтнинꙋ и бикꙋпленїе непорꙋшено николиж на вѣки. и ин да сѣ не ꙋмишает прѣд сим листом нашим. пис ꙋ Іасѣ влѣто ҂зрдї феб. к

Сам господин казал (L. P.)

Петрашко вел логофет ꙋчил и искал

Дꙋмитрꙋ

(Original pe hârtie, pecetia aplicată pe hârtie, eșită în relief).

Traducere.

Io Costantin Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boerilor noștri, Solomia și fiica ei Mariica și asemenea vara lor Măriica fiica Eremii, nepoatele lui Hilipeț, și au vândut a lor dreaptă ocină ce se vor alege părțile lor din satul Holohoreani ce-i în ținutul Hotinului cu toate veniturile din loc de heleștee și de mori și din câmp și din ce va fi pe acel întreg hotar, din dresuri ce a avut [1] din uric de [1] dela [1] voevod acele părți ale lor le-au vândut credinciosului nostru boer pan Chiriță Dumitrachi Poleologos mare postelnic, drept 60 taleri și au luat banii lor dela el plata gata și deplină înaintea noastră. Deci noi văzând a lor de bună voie vânzare și iar plata deplină și noi asemenea am dat și am întărit credinciosului nostru boer mai sus scris să-i fie lui ocină și cumpărătură nestricată nici odată în veci. Și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți anoastre.

Singur domnul a zis.

Scrisă la Iași, la anul 7119 fevruar 20

Petrașco mare logofăt a învățat și a iscălit.

Dumitru

1. Loc alb în original.

X.

Iaşi, 1611, martie 15. *Constantin Moghila voevod, întăreşte lui Dimitrache Chiriţă Paleolog, stăpânirea asupra unor părţi din satul Holohoreni, ţinutul Hotinului.*

Іѡ Костантин Могила воевода божїю милостїю господаръ земли молдавскои. Ѡж прїнде пред намї и пред нашими болѣри Дѹмитрѹ синъ Хачко внѹк Бълош чашник по его доброі воли неким не понѹжден ани грисилован и продалъ свою правою ѡтнинѹ и дѣдинѹ ѡт седмаа част село Холохорѣнї половина и съ мѣсто за став и за млин ѹ Раковъц что ѹ волост хотинской ѡт неприбилїе что ималї ѡт [1] воеводи. та продал нашемѹ вѣрномѹ и почетенномѹ болѣринѹ панѹ Дѹмитракїе Кирицї Палеѡлог великомѹ постелникѹ за тридесѣт талери. и ѹ том тиж прїнде пред нами Фръсина дъща Къвак. пакиж по єи доброї волѣ и продала своеї правою ѡтнинѹ ѡт седмаа част петаа част ѡт тогож село Холохорѣни та продала пак панѹ Кирици пост. за [1] талери и заплатил им исплъна ѡт пред нами и пред нашими болѣри. тѣм радї како да єст ємѹ и ѡт нас ѡтнини и потвръжденїе съ вес доход. ни да сѣ не смѣшает.

Господинъ рече

(L. P.) Пис ѹ Ясс влѣто ҂зрді март єї.

Пътрашко вел логофет ѹчил и искал

Небожатко.

(Original pe hârtie, pecetia aplicată pe hârtie; eşită în relief).

Traducere.

Io Costantin Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn ţării Moldovei. Precum a venit înaintea noastră si înaintea boerilor noştri Dimitru fiul lui Hacico, nepotul lui Băloş paharnicul, de a lui bună voie de nimeni silit nici asuprit şi a vândut asa dreaptă ocină şi moşie din a şaptea parte satul Holohorenii jumătate şi

1. Loc alb în original.

cu loc de heleșteu și de moară pe Racovăț ce-i în ținutul Hotinului din dresuri ce au avut dela [1] voevod. Și au vândut credinciosului și cinstitului nostru boer pan Dumitrachi Chiriță Paleolog, mare postelnic, drept treizeci taleri. Și apoi asemenea a venit înaintea noastră Frăsina fiica lui Căbac, iarăș de a ei bună voie și a vândut a sa dreaptă ocină din a șaptea parte a cincea parte din acelaș sat Holohorenii și a vândut tot lui pan Chiriță postelnic, drept [1] taleri și le-a plătit lor deplin înaintea boerilor noștri. Drept aceia să-i fie lui și dela noi ocină și întăritură cu tot venitul. Altul să nu se amestece.

Domnul a zis. Scrisă la Iași, în anul 7119 martie 15.

Pătrașco mare logofăt a învățat și a iscălit

Nebojatco.

XI.

Iași, 1611 martie 20. *Costantin Moghila voevod, întărește lui Chiriță Dumitrachi Paleolog, stăpânirea asupra unor părți din satul Holohoreani, ținutul Hotinului.*

† Іѡ Костантин Могила воевода Божїю милостїю господарѣ земли молдавскои. Ѡж прїидоше пред нами и пред нашими болѣри Щефана дочка Григѣи внока Максеи и племеник их Василїе синѣ Катри и Марика дочка Еремїи и Симиѡн и сестра его Марїика синове Трифан по их доброю волю неким непонꙋжденних ини приселованни и продали их права ѡтнинꙋ и дѣдининꙋ вѣсѧ част их что се изберет ѡт село Холохорѣни что сꙋт на Раковѣц ꙋ волост хотинскїи и сѣ мѣсто за став и за млин ꙋ Раковѣц ѡт испривилїе что имал дѣд их ѡт [1] воеводї таа продали нашемꙋ ꙋвѣрномꙋ и почтенном болѣринꙋ Кирици Дꙋмитраки Палиѡлѡг великомꙋ постелникꙋ радї двадесѣт и пет талери. и заплатил им вѣсе исплѣна ѡт прѣд нами. ино ми видѣвше их доброю волю токмеж и плѣною заплатꙋ ами также дали и потврѣдили есми виш писанномꙋ болѣринꙋ нашемꙋ Кирици

1. Loc alb în original.

Дȣмитраки беликомȣ постелникȣ та иред речена част за отнинȣ ѿт село Холохорѣни еж себе кȣпил на своих правих пинѣѕи. тѣм радї како да ест емȣ и ѿт нас ѿтнинȣ и викȣпленїе съ въсѣм доходом. и ин да сѣ не ȣмишает пред сим листом нашим. ȣ Ꙗс пис влѣто ҂зрдı март к господинъ велѣл (L. P.)

Пътрашко бел логофет ȣчил и искал

Костантин

(Original pe hartie, pecetie aplicată pe hărtie, eșită în relief).

Traducere.

Io Costantin Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum au venit înaintea noastră și înaintea boeri lor noștri Ștefana fiica Grigăi, nepoata Macsei și vărul lor Vasile, fiul Catrii, și Marica fiica Eremii, și Simion și sora lui Mariica fii lui Trifan, de a lor bună voe de nimeni siliți nici asupriți și au vândut a lor dreaptă ocină și moșie toate părțile lor ce se vor alege din satul Holohoreani, ce sunt pe Racovăț în ținutul Hotinului, și cu loc de heleșteu și de moară în Racovăț din dresuri ce a avut moșul lor dela [1] voevod și au vândut-o credinciosului și cinstitului nostru boer Chiriță Dumitrachi Paliolog mare postelnic, drept douăzeci și cinci taleri. Și le-a plătit tot deplin înaintea noastră. Deci noi văzând a lor de bună voie învoială și plata deplină, iar noi deasemenea am dat și am întărit sus scrisului nostru boer Chiriță Dumitrachi, mare postelnic, acea sus zisa parte de ocină din satul Holohoreni ce și-a cumpărat cu ai săi drepți bani, precum să-i fie lui și dela noi ocină și cumpărătură cu tot venitul. Și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți anoastre.

Domnul a poruncit. In Iași, scrisă la anul 7119 martie 20

Pătrașco mare logofăt a învățat și a iscălit

Costantin.

1. Loc alb în original.

XII.

Iaşi, 1611 fără lună şi zi. *Costantin Moghila voevod întăreşte lui Dumitrachi Chiriță Paleolog stăpânirea asupra unor părți din satul Holohorenii, ținutul Hotinului.*

† Иѡ Костантин Могила воевода Божїю милостїю господарь земли молдавской. ѡж придошѧ пред нами и пред нашеми молдавскими болѣри Василие и сестра его Мърика сини Соломиѧ внꙋци Хилипец неким непонꙋждени ани пресилокани и продали своа права отнинꙋ и дѣднинꙋ что сѣ избѣрет част им ѡт село Холохорѣни на Раковъцꙋ ꙋ волост хотинской. и съ мѣсто за став и за млин ꙋ Раковѫц ѡт исприкилие что имали ѡт [1] воеводї таа продали нашемꙋ вѣрнномꙋ и почитен болѣрин панꙋ Дꙋмитраки Кирици Палеолог великомꙋ постелник радї шестї десѣт талери сребних, и заплатили им въси исплъна съ пенѕи готови прѣд нами. тѣм радї како да ест емꙋ права ѡтнинꙋ и викꙋпленїе съ въсѣми доходами. и ин да сѣ не ꙋмишает прѣд сим лист господствами

Сам господинъ рече. пис ꙋ Ꙗс влѣт ҂зрдї

(L. P.)

Пътрашко вел логофет ꙋчил и искал

Харитон

(Original pe hârtie, pecetie aplicată pe hârtie, eşită în relief)

Traducere.

Io Costantin Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum au venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri moldovenești Vasile și sora lui Mărica, feciorii Salomiei, nepoții lui Hilipeț, de nimeni asupriți și nici siliți și au vândut a lor dreaptă ocină și moșie ce se va alege partea lor din satul Holohoreanii pe Racovățu, în ținutul Hotinului și cu loc de heleșteu și de moară în Racovăț din dresuri ce au avut dela

1. Loc alb în original.

[1] voevod și au vândut credinciosului și cinstitului nostru boer pan Dumitrachi Chiriță Paleolog, mare postelnic, drept șase zeci taleri de argint. Și le-a plătit lor toți deplin cu bani gata înaintea noastră. De aceia să-i fie lui dreaptă ocină și cumpărătură cu toate veniturile. Și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți a domniei mele.

Singur domnul a zis. Scrisă la Iași în anul 7119.

Pătrașco mare logofăt a învățat și a iscălit

Hariton.

XIII

Iași, 1611 dechemvrie 17. *Costantin Moghila voevod, întărește lui Chiriță Dumitrache Paleolog, stăpânirea asupra unor părți din satul Holohoreanii, ținutul Hotinului.*

† Иѡ Костантин Могила воевода Божїю милостїю господаръ земли молдавской. Ѡж прїидошѣ пред нами и пред нашеми молдавскими болѣри Иѡнашко и сестра его Мърика сини Савеи иХ племеница их Гешa дочка Сaȣка въси вънȣци [1] неким непонȣждени а ни присилован и продали их правою ѡтнинȣ и дѣдининȣ ѡт испривилїꙗх что имал дѣд и ѡт [1] воеводї седма част ѡт село Холохорѣни что сȣт на Раковъц ȣ волост хотинской и съ мѣсто за став ȣ потока Раковъц и мѣсто за сѣнȣ и за пасики. таа продал нашемȣ вѣрнномȣ и почетеномȣ болѣринȣ Кир ца Дȣмитраки Палеѡлѡг великомȣ постелникȣ радї седим десѣт и пет талери сребних и заплатил им въси исплъна съ пенѕи готови прѣд нами. тѣм радї господство ми видѣвше за добрoю волѣ токмеж и исплъной плат ѡт нас ещеж дали и потвърдили есми емȣ нашемȣ вѣрномȣ и почетеномȣ бо-

---

1. Loc alb în original.

лѣѥрин ꙋ виш ѥст писан Кирица Дꙋмитраки Палеѡлѡг великомꙋ постелникꙋ како да ѥст ѥмꙋ и ѡт нас права ѡтнинꙋ и вникꙋпленїе съ въсѣми доходами непорꙋшенѫ николиж на вѣки. и ин да сѣ не ꙋмишает пред сим лист нашим.

Сам господин рече (L. P). пис ꙋ Їаш лѣт ҂зрк дек зї

Пътрашко вел логофет ꙋчил

Харитон

(Original hărtie, pecetie mică aplicată pe hărtie, eşită în relief).

Traducere.

Io Costantin Moghila voevod, cu mila lui Dumnezeu domn ţării Moldovei. Precum au venit înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri moldoveneşti Ionaşco şi sora lui Mărica feciorii Savei şi vara lor Gheoa fata Saucăi, toţi nepoţii [1] de nimeni siliţi şi nici asupriţi şi au vândut a lor dreaptă ocină şi moşie din dresuri ce au avut moşul lor dela [1] voevod a şaptea parte din satul Holohoreani ce sunt pe Racovăţ, în ţinutul Hotinului, şi cu loc de heleşteu în părăul Racovăţ şi loc de făneaţă şi de prisăci. Şi au vândut-o credinciosului şi cinstitului nostru boer Chiriţă Dumitrachi Paleolog, mare postelnic, drept şapte zeci şi cinci taleri de argint. Şi le-a plătit lor toţi deplin cu bani gata înaintea noastră. Drept aceia domnia mea văzând de a lor bună voe tocmeală şi deplină plată încă şi dela noi am dat şi am întărit credinciosului şi cinstitului nostru boer mai sus scris Chiriţă Dumitrache Paleolog, mare postelnic, să-i fie lui şi dela noi dreaptă ocină şi cumpărătură cu toate veniturile ne stricate nici odată în veci. Şi altul să nu se amestece înaintea acestei cărţi a noastre.

Singur domnul a zis.

Scrisă în Iaşi, anul 7120 dechemvre 17.

Pătraşco mare logofăt

Hariton.

---

1. Loc alb în original.

XIV.

Iaşi, 1619 iunie 6. *Gaşpar voevod, întăreşte Măricăi, fata lui Alexe, stăpânirea asupra unor părţi din satele Şcitnicăuţi şi Costiceni, ţinutul Hotinului.*

† Іѡ Гашпар воєвода божїю милостїю господаръ земли молдавскои. Ѡж прїидошѣ прѣд нами и прѣд нашим съвѣтом Мърика и сестра єи Кътрина дочки Тꙋдоски и непоте поп Мътеѧш ѡт тръгꙋ Сꙋчавскомꙋ и тѣгали за лице на Мърика дочка Алезина и вꙋнка Крстина вик вът радї третїѧ част селѡ ѡт Считникъꙋц част середнаа что ꙋ волост Хотинское и част ѡт село Ко:тичани. и тако рекоша ѡни аж приходит има дръжати та ѡтнинꙋ вь кꙋпѣ съ неа. а Мърика дочка Алезина си це рече аж ин не идет сѣ съ неѧ дръжатї ничта. занеж ѡна имает таа част ѡтнинꙋ ѡт дѣд своего Кръстѣ вът єж ѡн дал єѧ сынꙋ своємꙋ Алези ѡцꙋ Мърикъи вѡ вист ємꙋ копил и ѡтметалас ѡт них ѡт наж прѣд нами како они съ неѧ никълиж не дръжал до нїнѣ. тѣм радї господство ми и съ вес съвѣтом нашим съдихом их по ѡбичаю и законꙋ земли и застали ѡт въсего законꙋ Мърика и сестра єи Кътрина. а Мърика дочка Алезина вꙋнка Кръстина вът ѡтправилас и поставила себе ферїю вї злат и ѡт съда на прѣд болше тѣж да не бъдет радї сїѧ никелиж въ вѣкы. Сего радї далї и потвръдили єсми єи таа третїѧ част ѡт село Считникъꙋци част среднаа и ѡт Костичѣни и съ въсѣм доходом и съ сꙋсѣдї како а ви ѡна себе дръжала и ин да сѣ не ꙋмешает прѣд сим нашим.

(L. P.) Пис ꙋ Іас вл҃ѣто ҂зрк҃з юн ѕ днъ

Господинъ велѣл

Гѧнгѣ вел логофет ꙋч и искал

Черленовски.

(Original hârtie, pecetia ceară roşie aplicată, acoperită cu vată)

Traducere.

Io Gaspar voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum au venit înaintea noastră și înaintea sfatului nostru Mărica și sora ei Catrina, fetele Tudoschii și nepoatele popii Măteiași din târgul Sucevii și s'au pârât de față cu Mărica fata lui Alexe și nepoata lui Cărstea fost vătav pentru a treia parte din satul Scitnicăuții, partea de mijloc, ce-i în ținutul Hotinului și parte din satul Costicenii. Și astfel au zis ele că li se cuvine lor să ție acea ocină împreună cu ea. Iar mărica fata lui Alexe astfel spuse că altul nu se cuvine să ție cu ea nimic, căci ea are a^ea parte de ocină dela moșul ei Crăstea vătav pe care a dat o el fiului său Alexe, tatăl Mărichii, căci i-a fost lui copil și s'a lepădat de ei înaintea noastră precum ei cu dânsa niciodată până acum n'au stăpânit. De aceia domnia mea și cu tot sfatul nostru i-am judecat după obiceiul și legea pământului și au rămas din toată legea Mărica și sora ei Cătrina, iar Mărica fata lui Alexe, nepoata lui Cărste vătav s'a îndreptat și și-a pus ferie 12 galbeni, și de acum înainte pără să nu fie pentru această nici odată în ve i. Drep' aceia i-am dat și i-am întărit ei acea a treia parte din satul Scitnicăuții, partea de mijloc și din Costiceni și cu tot venitul și cu vecinii ca să-și ție ea și altul să nu se amestece înaintea acestei anoastre.

Domnul a poruncit.

Scrisă în Iași, la anul 7127 iunie 6 zile.

Gheanghea mare logofăt a învățat și a iscălit

Cerlenovschi.

XV.

Iași, 1620 martie 28. *Gașpar voevod, întărește jupănesei răposatului Andrei hatmanul și lui Vasile Ureche și jupanesei sale Magda mai multe părți din satul Holchoreni, ținutul Hotinului.*

† Иѡ Гашпаръ воевода божїею милостїю господарь земли молдавскои. Ѡж прїиде прѣд нами и пред нашими болѣри. Марїинкꙋца кнѣгинѣ покоиного Кирица Дꙋмитраки бившаго постелникꙋ. по еи доброю волѣ неким не понꙋждена а ни присилованꙗ а и продала ѡна права своа ѡтнинꙋ и викꙋпленїе панꙋ своемꙋ Кирица постелник всѣ части что имает ꙋ село Холохорѣни ꙋ волост Хотинское ѡт исписок за ви-

к8пленїе что имала ѡт Костантина воевода. что ѡн себе к8пил ѡт Кълина и ѡт сестра еи Салѡмїа и Мезина дочки Кръчюн. и ѡт Саломїа и ѡт дочка еї Мърїика и ѡт племеницї их Мърїика дочка Еремїа вн8кове Хилипец. и ѡт Д8митр8 сын Хачко вн8к Бълош чашник8. и ѡт Фръсина дочка Кабак. и ѡт Иѡнашко и ѡт сестра его Мърїика сынове Саба и ѡт племеницї их Гїѡа дочка Са8ка и ѡт Щефана дочка Грига вн8ка Мазен. и ѡт племеницї их Василїе сынъ Катръ. и ѡт Мърїика дочка Еремїа. и ѡт Симїѡн и сестра его Мърїика сынове Трифан. и ѡт Василїе и сестра его Мърїика сынове Саломїа вн8кове Хилипец. таа ѡна продала кнѣгини покоинаго Андрею Гетман8. и сл8га наш верном8 Василїе Урѣке втором8 чашник8 и кнѣгинѣ си Магда за тристо 8алер сребних. ино господство ми ꙗко 8видѣхом доброволною токмеж и плат8 испльно ѡт прѣд нами. и ѡт господство ми дахом и потврьдихом кнѣгини покоинаго Андрею гетман8 и сл8га наш вѣрнїи Василїе чашник и кнѣгинѣ си Магда тих више писаних части за ѡтнин8 ѡт село Холохорѣни 8 волост хотинскоі что сѣ изберет съ мѣсто за став и за млини да бъдет и ѡт господство ми данїе и потвръжденїе и вик8пленїе съ въсем доходом. и ин да сѣ не 8мишает через лист господства ми.

8 Гїс вл то ,зрки Март ки

Самъ господинъ велѣл

Іѡ Гашпар воевод

(L. P.) Іѡн Архип.

(Original hârtie, pecetie aplicată pe hârtie, eșită în relief).

Traducere.

Io Gașpar voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum au venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri Mariicuța jupâneasa răposatului Chirița Dumitrachi, fost postelnic, de a ei bună voe de nimeni silită nici asuprită și a vândut ea

dreapta sa ocină și cumpărătură boerului său Chiriță postelnic, toate părțile ce are în satul Holohoreanii în ținutul Hotinului, din ispisoc de cumpărare ce a avut dela Costantin voevod, ce și-a cumpărat dela Călina și sora ei Salomiia și Mezina, fetele lui Crăciun, și dela Salomiia și dela fata ei Măriica și dela verele lor Măriica fata Eremiei, nepoți ai lui Hilipeț, și dela Dumitru fiul lui Hacico, nepotul lul Băloș paharnicul, și dela Frăsina fata lui Cabac, și dela Ionașco și dela sora lui Măriica, fiii Savei și dela verele lor Gheca, fata Saucăi și dela Ștefana fata Grigăi, nepoata Maxei, și dela verii, lor Vasilie, fiul Catrii, și dela Măriica fata Eremiei, și dela Simion și sora lui Măriica, fii lui Trifan, și dela Vasile și sora lui Măriica, fiii Salomiei, nepoții lui Hilipet. Și ea a vândut jupănesei răposatului Andreiu hatmanul și slugii noastre credincioase Vasilie Ureche al doilea paharnic și jupănesii sale Magda drept trei sute taleri de argint. Iar domnia mea dacă am văzut de bună voe tocmeală și plata deplînă înaintea noastră, și dela domnia mea am dat și am întărit jupănesei răposatului Andreiu hatmanul și slugii noastre credincioase Vasilie paharnic și jupănesii sale Magda acele mai sus scrise părți de ocină din satul Holohorenii, în ținutul Hotinului, ce se va alege cu loc de heleșteu și de mori să fie și dela domnia mea danie și întăritură și cumpărătură cu tot venitul. Și altul să nu se amestece peste cartea domniei mele.

Singur domnul a poruncit.

In Iași, la anul 7128 martie 28.

Io Gașpar voevod

Ion Arhip.

XVI.

Iași, 1632 august 26. *Alexandru Iliaș voevod întărește lui Avraam Căpotici hotarul satului Colișeuții de către satul Șărbiceani.*

Иѡ Алексаидрꙋ Илиıаш воевод Божїю милостїю господарь земли молдавской. ѡж господство ми дали и потврьдили есми слꙋѕи нашии Авраам Кьпотич диıак его правою ѡтчинꙋ и дѣдининꙋ ѡт ꙋрик что имал ѡт Стефан воевода хотар селом Колишеꙋцим ѡт кь Шьрбичѣним что хотарил им

слѹга наша Костандин Стрѫчѣ съ люді добрих и старих съ Симишн Пилипокскии и съ Шептелич зѣт Врѫнченѣси пѹгде повидалї емѹ прикилие въ знамене шт где починше шт ѹст Корманѹл даж до шврѫшїю Корманѹл и даждо една гогоцѣ еж ѹпадает чтос зобет Пrоси и шт Шербичѣни право черезъ Добхин лисок чтос зобет, шт толѣ право через мост Лети, шт толѣ по за Поповка право до потоцѣ Добхы до един дорог что идет шт Шѫрбичени до Рѫшrинци и сkе ta дорогѹ даж до потоцѣ ѹ Доxва до един мост чтос зобет Хрихов мшст ѹ долѹ на матко Добхи что ѹпадает надъ Нестром. тот вес хотар како да ест слѹѕи наш Абрамов Кѫпоти

[1] правою штнинѹ и дединѹ емѹ и дети его и ѹнѹчатом и въсемѹ родѹ его ктос емѹ изберет наї ближни непорѹшенно николиж на веки вечнїи. и ин дасѣ не ѹмишает. Сам господин казал (L. P.) пис ѹ Яс влѣт ,зрм август кѕ

Генге вел логофет ѹчил и искал

Борѫлѣнѹ

(Copie după 1828).

Traducere.

Io Alexandru Iiaş voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn ţări Moldovii. Precum domnia mea am dat şi am întărit slugii noastre Avraam Capotici diiac a lui dreaptă ocină şi moşie din uric ce a avut dela Ştefan voevod, hotarul satelor Colişeuţi de către Şărbiceani, ce le-a hotărât lor sluga noastră Costantin Stârcea cu oameni buni şi bătrâni cu Simion Pilipovschi şi cu Şeptelici ginerele Vrâncenesii pe unde i-au arătat lui dresele cu semne, de unde ncepe, dela gura Cormanul până la obârşia Cormanul şi până la un părău ce se varsă ce se numeşte Proschi dela Şerbiceni drept prin pădurea ce se cheamă Dovhii, de aci drept peste podul Letii, de aci pe după Popovca drept până la părâul Dovhii până la un drum ce merge dela Şerbiceni până la Răşcinţii şi tot pe drum

1. Loc rupt în original.

până la pârâul la Dovha, până la un pod ce se cheamă podul lui Hrih, dela podul lui Hrih în jos pe matca Dohvii ce se varsă în Nistru. Acest întreg hotar să-i fie slugii noastre Avraam Căpotici [1] dreaptă ocină și moșie, lui și copiilor lui, și nepoților și la tot neamul lui ce se va alege lui mai de aproape, nestricat nici odată în vecii vecilor. Și altul să nu se amestece. Singur domnul a zis. Scrisă la Iași în anul 7140 august 26.

Gheorghe mare logofăt a învățat și a iscălit.

Borăleanu.

ACTE DELA MANASTIREA CURCHI (JUD. ORHEI).

Suret domnesc de stăpînirea lui Curchi în Morozeni și în Vatici, jud. Orhei.

Noi Grigorie Alexandru Ghica Vvoda Bojiiu Milostiiu Gospodar zemli Moldavscoi. Dat-am carte Domnii mele lui Iordache Curchiul să fie volnicu cu carte Domnii mele a ține și a stăpâni doî părți moșii de cumpărătură din parte de gios și baștină câtă să va alege din satul Morozeni ot Orheiu, parte lui Isacu Morozan diiacului. Așijdere și un iaz în Vatăciu cu vadu de moară și doî poeni una dispre Răsărit și una dispre Apus și cu altu vadu de moară în poiană, cari sintu cumpărătură di Isac Morozan. Deca după dresă și scrisori ce va fi avăndu, să fie volnicu a lua de a zăce din țarini cu păini, din fănață, din grădini cu legumi, din prăsăci cu stupi, din cincizăci unul, iar fiind mai puțăni să ia căte o para de stup și din livezi cu pomi și din bălți cu pești. Așijdere și pădure ce este pi numita lui moșii, [să nu fie] volnic [nimeni] să tae orce feliu de lemnu pănă nu să va învoi cu stăpănu moșii. Așijdere și depi la cei ce vor fi șăzători pe acesta moșie să lucreze boerescul căte 6 zile într'un anu, adecă trii de vară și trii de iarnă pe obiceiu, și după hotărărea testamentului. Iar cari n'or vre să lucreze să le ia căte giumătati de leu de tot casariul. Și poruncim Domnie me dumitali vel sardariu pentru aceia cari nu s'ar supune a-și da venitul moșii după obiceiu, să le faci zaptu, supuindu-i și

---

1. Loc rupt în copie.

împlinindu dela dânşi pânla cel mai puţân. Nimeni să nu ste înînprotiva cărţii Domnii mele. Iar avându cineva a răspundi, cu scrisori ce vor fi avându să vie la Divan.

(pecetea) 1765 Febr. 4

(Original)

Diiata lui Iordachi Curchi, ctitorul mănăstirei ce-i poartă numele.

Eu Iordachi, ficiorul lui Vasili Curchi, făcut-am această scrisoari. Cu mila şi cu agiutoriul lui Dumnezău am fost datoriu să cheltuescu din darul Domnului Dumnăzău pân s'a săvârşi lucrul, casa lui Dumnăzău, şi am închinat-o sfântului mari mucenic Dumitri, ca să ne fii şi noî într'agiutor, şi eu din darul Domnului am datu schitului stupi o sută şi vaci cinsprăzăci şi moară, ce esti din vali di schitu, în gura Hulbuciocului, şi zapisili celi vechi şi celi noî a morii li-am datu toati schitului şi i-am datu moşii din satu din Morozeni cătă să va alegi, partea moşumeu a lui Istrati, ce să tragi dipi moşul nostru Isacu Morozanul, şi zapisili moşii am dat toati aceste schitului să fii pentru sufletul morţilor pomenanii cătu va fi schitul, iar cu fraţi eu m'am învoit, eu să n'aibu triabă la alti moşii nici călugării, nici fraţii la aceasta moşii nici la moară, iar di să va tâmpla să rămâi pustiiu atunci să stăpâniască fraţii, şi aşe am socotit dobândă s'ar faci pisti an din moară, din stupi, din vaci, să facă doî părţi călugării, o parti să e schitul, o parte să e călugării cu toţi. Iar cini s'ar lăcomi să e parte schitului să fii suptu blăstămul lui Dumnezău, a Bisericii, şi cini va fi preutu să pomeniască tot niamul, [adaus apoi], sau din nepoţi di s'ar atingi să e ceva di a schitului să fii suptu blăstăm, numai samă să e, şi din parte schitului vor cheltui la ce trebui călugării.

v. let 7283 [= 1775] Oct. 15.

Monah Ioan, Enachi Penisoară, Carp Curchi, Gahiţa Pănoae, Eu Enachi sin Curchiu, Erei Manasă zăt lui Curchi, Antohi Curchiu şi Eu Măcari săn Preut Străjcscul, Gligoraş.

100 stupi s'au dat
5 vaci mari
5 boi tineri
4 viţăi
(284 disetine, 900 stj. p.)

(Original)

Diiata shimonahului Manasie Curchiu, al doilea ctitor al m-rei Curchi.

De vreme ce întâmplare[a] ce viitoare este nevăzută și însuși îngerilor necunoscută, pentru că numai la Dumnăzău toate sănt cunoscute, drept aceea eu shimonah Manasie Curchiu, nacialnic și ctitor sfăntului schit ce să prăznuește hramul sfăntului Dimitrie, am socotit mai nainte pără a nu mă cuprinde sfărșitul vieții mele și până îmi sănt mințile întregi sănătoasă, să fac diiată al doile după diiata ce au lăsat-o mai nainte răposatul fratili meu monah Ioan, ce s'au numit mai nainti în mirenie Iordache Curchi, nacialnicul cel dintăi și ctitorul acestui sfănt schit.

Să dovidesc găndul meu cătră moștenitorii mei: p rinți cei întru Hristos frați, cu cari am viețuit și cu care vor vețui în sfăntul lăcașul acesta, pre carele îl va orăndui sfăntul Dumnăzău și arhiereul în urma noastră, după cari să aibă a stăpăni și a chivernisi celi ce vor rămăne, mișcătoare și nemișcătoare după a me petrecere din viață.

Ce întăiu mă rog lui Dumnăzău ca unui milostiv să-mi erte mulțime păcatilor mele ce am greșit ca un om într'această lume.

Mă rog și tuturor creștinilor cum și părinților, cui ce voi fi greșit să mă erte și de mine încă să fie ertați toți căți îmi vor fi greșit și veri ce rău mi-ar fi făcut, Dumnăzău să-i erti.

După aceste mai întăiu de toati, celi ce să află în sfăntul schit, lucruri bisăricești la izvod, anume de fiiștecari lucru, întăiu: sfăntul prestol cu toată ränduiala lui, cu doî sfeșnice de alamă, cu sfăntu antimis, cu acoperemănt de cărșinină [sic], cu sfănta ivanghelie, o grobniță de madim, cu cădelniță iarăș asămine, altă cădelniță de alamă, 2 feloane de taftă, 2 stihare de taftă, 1 stihar de cărșină, 3 petrahire de taftă, sfintile potire de cositoriu cu toati celi trebuincioasă, un meniiu pe doîsprăzeci luni deosăbiti, un ohtoih de cil mari, un penticostar, o leturghie, un apostol, un treod, un molitfenic, o cetelnă, un ceaslov, o psaltire, un catavasii, 2 clopoti, cum și celi ce să află dinafară, o moară ce esti pe apa Vaticiu, o vie ca un pogon pol., șasă vaci cu vițăi, patru boi: 2 mari și 2 mici, 2 cai, stupi 140, și triisute patruzăci de lei am datorie cu zapis la mănăstire Dobrușa, cinzăci lei am datorie iar cu zapis la Lupu Pulguțe din Solonceni ot ținut Sorocăi, una sută

de lei să află la mine în casă ca să-mi fií pentru cele trebuincioasă la săvărşire me, trii căldări, un căzan.

Fie, Doamne, mila Ta spre noi, precum am nădăjduit spreTine.

(Făcutu-s'au această diiată de bună voe me, ce-o dau eu de bună voe me sfintii mănăstiri după hotărăre ră [?] ce au lăsat din dosul aceştii foi [1] şi răposatul fratili meu Ioan monahul Curchiu ca să fe toate aceste nemişcate dela sfăntul lăcaş al sfăntului Dimitrie pentru ca să fie spre pomenire noastră şi a tot neamul nostru şi de s'ar scula cineva din niamurile noastre sau di orice parte de judecători ca să strice această de bună voe danie a noastră sau să e ceva din cele ce lăsăm spre pomenire noastră şi a tot niamu nostru la sfăntul lăcaş al sfăntului Dimitrie, unul ca acela să fie supt blăstămul lui Dumnăzău şi a sfintei Bisărici, ce să le lasă toati nemişcati, ca să fií spre cei trebuincioasă a schitului şi spre hrana părinţilor, cari vor rămăne în urma noastră, şi la facire aceştii dieţi s'au mai întămplat şi alţi părinţi, care spre mai adevărată credinţă s'au şi iscălit mai jos]. 1793 Febr. 22.

Shimonah Manas c[t]tor şi nacialnic [2].

Ieromonah Teodosii duhovnic m'am întămplat.

Erei Ştefan m'am tămplat ot Cobălca. *Ieromonah Atanasie* m'am tămplat. *Shimonah Ghenadie* m'am tămplat. *Monah Anfilofie* m'am tămplat. *Shimonah Gherasim* m'am tămplat. *Ermonah Terăponte* m'am tămplat. *Monah Serafim Curchiu* m'am tămplat.

Şi toţi părinţii dela acest sfănt schit ni-am tămplat.

Şi eu *Preutul Iordache Batcul* din poronca părintelui Teodor protopop de Orhei şi cu zisa părintelui Mănasie am scris această diiată.

(Original).

Numirea lui Toader Sabău de căpitan grănicer.

Scarlatachi Sturza hatman, părcălab Suceavshii.

Fiindu trebuinţă de a să afla pela margini căpitanii pentru paza marginii, drept aceea dar după poronca preînnălţatului nostru Domnu

1. Diiata aceasta e scrisă pe verso diiatei precedente a lui Iordache Curchiul, din 1775.

2 Manase fusese preot de mir.

măria sa Costantin Dimitriu Moruz Vvod, ce mi s'au dat pentru toati căpităniile, atăt a celor depe la margini cătu și a celor depe la ținuturi ca să fií suptu ascultare, supunere și purtare de griji a după vremii hatman și fiindu că la vadul Văsălcăului ot ținutu Sorocii esti trebuință de a fi căpitănie de margini atăta pentru paza marginii, cătu și pentru călăraș. Iată că am făcut căpitan pe Toader Sabău [1] ca

1) Toader Sabău s'a născut din părinții Vasile și Maria Urechi, locuitori în Transilvania, în satul sf. Gheorghe „pe apa Mureșului".

Cum se vede din acest act, la 1780 Dec. 25 a fost numit căpitan al vadului Vasilcău, ținutul Sorocăi; la 1782 Octombrie 1, „părcalab Suceavschi" Costache Rosăt și voevodul Alexandru Costandin Nicolae îl trec la vadul Trifăuți, iar la 1783 Iulie 1 îl duc înnapoi la Vasilcău; la 1792 Aprilie 14, Divanul Knejiei Moldovei îl trimite pe Sabău ca deputat pe lîngă polcul de cazaci al brigăzii Orlov, cantonat la Boldurești [azi jud. Lăpușna]. La 1801 era trăitor în jud. Orhei; la 1805 e numit căpitan la Dubăsarii vechi [jud. Orhei], având în seama lui 12 vaduri și 31 călărași, săptămînal; numirea i-a făcut-o voevodul Alexandru Costandin Moruzi, după recomandarea hatmanului Sandul Sturza. La 1811 Sabău se găsia în Chișinău. El se călugări, luînd numele de Filaret. La 1814 Februarie 20 monahul Filaret moare; după tradiția bătrînilor, el a fost îngropat în partea stîngă a pridvorului bisericii sale; cînd s'a risipit biserica, se perduse urma mormîntului, pînă ce arhimandritul Daniil, fostul namestnic și stareț [†1922 în vrîsta de 88 ani], pe temeiul tradiției a așezat din nou piatra de marmoră, cu numele săpat „Monah Filaret" ce-i acoperise mormântul lui Sabău, pe locul socotit că păstrează acest mormînt și l-a îngrădit cu zăbrele de fier.

Intru pomenirea monahului Filaret Sabău se mai păstrează o inscripție în mănăstire. Cluciarul bisericii catedrale din Chișinău, protoiereul decedat Gheorghe Postica, la 1874 a găsit de cuviință să aducă aici o placă de marmoră, cu inscripții în l. rusă săpate și aurite. Dealungul se citește: „Aici se odihnesc întru credința și nădejdea fericitii Invieri"; placa e împărțită prin linii verticale în 3 spații; în primul se pomenește „Arhimandrit Chiril, în lume tot Chiril, născut la 1764, la 1794 arhimandrit și stareț al mănăstirilor Rîșca și Curchi. Mort la 25 Martie 1825 în orașul Chișinău"; în al doilea spațiu citim „Arhimandrit Inochentie, în lume Ioan Sinacevschi, fiu de preot. La 1812 diacon și protodiacon la Sobor. La 18?8 a slujit în capela imperială în Odesa, cînd a venit împărăteasa Alexandra Teodorovna. Intre 1834—1873 monah, ieromonah, igumen, arhimandrit, blagocin și stareț al mănăstirilor Calarașauca, Hîncu, Curchi, Dobrușa, Suruceni. Cavaler ordinului sf. Ana cl. 3 și 2 cu coroana imperială. A trăit 73 ani. A decedat la 25 Aprilie 1873 în Chișinău"; în cel de-al treilea spațiu citim: „Monah Filaret în lume porucic Teodor Sabău, și monahia Magnesia, în lume soția po-

rucicului Sabău. Ambii au jertfit mănăstirii o mare cantitate de pământ". Această placă, acoperită cu un capac de tablă groasă, și avînd forma unui mormînt, e așezată tot în ogradă, lîngă locul pe care fasese biserica Naşterea Maicii Domnului a lui Sabău, lîngă zidul din dreapta al naosului. In lăuntrul îngrăditurii cu zăbrele de fier se mai află o altă placă de marmoră, cu litere negre, având deasupra sculptată o mitră între înflorituri și pe care citim în romîneşte : „Sub această marmoră odihneşte trupul răposatului arhimandrit ieroshimonah Chiril, proin proestos monastirilor Rîșca din Moldavia și Curchi din oblastia Basarabiei, carele la anul 1825 Martle 23 zile au împlinit obșteasca datorie, fiind în oraşul Chişinăului". Ziua morţii lui Chiril e pusă la 23 și 25 Martie ; unul va fi avut în samă ziua morții, altul a îngropării. Moartea îl va fi găsit în metocul m-rii, donat de Sabău. Pentru Chiril mai găsim cîteva date biografice pe marginea unui tablou mare, cu chipul lui pictat pe pînză, contimporan, azi depus în muzăul mănăstirii, anume „La 1764 m'am născut. La 1782 m'am călugărit rasafol [sic] în Rîșca. La 1783 m'am hirotonit ierodiacon în Huşi, unde am avut petrecere 9 ani. Arhidiacon și econom Episcopiei. La 1794 m'am hirotonisit arhimandrit și egumen Rîșcăi și m'am călugărit în mantie în Neamț de episcopul de Huși chiriu chir Veniamin, numindu-mă tot Chiril". In acelaş an probabil că el a și venit la Curchi căci cealaltă inscripție îl arată stareț în 1794 și la Curchi. Sub stăreţia lui Chiril aşezarea aceasta a Curchilor s'a desvoltat din schit în mănăstire, el fiind și primul ei igumen.

Alături de îngrăditura aceasta de fer, este o altă piatră de mormînt, spartă, pe care cu mare greutate se poate ceti acest text în romîneşte : „Aici odihneşte robul lui Dumnăzeu monah Ioau Kurti, ctitori lăcaşului acestuia. Răposat-au în anul dela Adam 7283" [= 1775]. Deci e vorba de primul fondator al schitului Curchi, care la 15 Octombrie 1775 și face diiata, publicată mai sus, participă la sfințirea bisericii sale cu hramul sf. Dimitrie, și trece liniștit în cealaltă viață.

Ctitorul Sabău, probabil sub influența arhimandritului Chiril, stareţul Curchilor, a și făcut cele mai mari donații, încît numele lui nu poate fi uitat nici cînd, în sfintele slujbe de pomenire ale bisericilor din m-rea Curchi. Amintim cîteva donații: la 1800 i-a jertfit 1000 disetine și încă 100 stj. deacurmezişul ; la 1808 moşia Pripiceni de 780 disetine 1497 stj., cumpărată dela Anghelachi Climinti, apoi 9 pogoane vie cu livezi, iar la 1816, după moartea lui, mănăstirea s'a mai cumpărat, cu banii rămași dela el, încă 500 disetine din moșia Morozeni, pe care era aşezată mănăstirea. El „au făcut chilii din nou, au zidit pivnițe și cuhne de piatră, au cumpărat deosăbite chilii... au dat dughenile cu pivniță de piatră și cu casă, ce sănt lăngă bisărica sfăntului arhanghel din Chișinău și un loc tij, ca să facă metoh mănăstirii".

Ctitorul Sabău a ridicat și o biserică în locul celei dintăi de lemn, făcută de primul ctitor Iordachi Curchi la 1775, Octombrie 20, ce avea hramul sf. Dumitru, înnoită la 1798, cînd i s'a adăugat și o clopotniță sub ieromonahul Teofan, stareț. Biserica aceasta a doua, a lui Sabău,

să aibă toată purtare de griji a marginii, avănd prevegheri și purtari de griji pentru oameni streini ce vinu în Moldova, ca să-i cercetezí pre cu amăruntul ce feliu de oameni sint și pentru ce vinu și care nu va ave nici o îndreptari la mănă să să cunoască de oameni buni, pe unii ca acie îndată să-i trimită aice la hătmănie, cum și pentru oamenii ce mergu de aice din Moldova ca să triacă piste hotar iarăş să-i cercetezi, și care nu va ave răvașul nostru sau dela ispravnicul ținutului de unde va fi, spre încredințare că ar fi oameni buni și cu chizășii, să nu-i ingăduiască nici decum a treci piste hotar, și pe lăcuitori depe margini să-i înblănzească și să-i măngăi cum și la giudecăți ce vor ave înnainte căpitanului și să le caute cu bună dreptati, nici unii părți ne înpărtinindu, ferindu-să de jafuri și interesuri, căutăndu și cumpănindu dreptate fiișticărue. Cărue căpitan i s'au dat și toți călărașii aceștii căpitănii suptu măna și ascultare sa, dăndu-i-să și toată voe ca oricari din călărași nu să va supuni la celi ce-i va poronci numitul căpitan, atăta din porunca mării sale lui Vodă pentru trebuința și paza marginii, cătu și a d-lui ispravnic de ținutu Sorocii, ce sint din poronca mării sale lui Vodă pentru trebuința pazii marginii, pe unul ca acela să-l certi numitul căpitan după vina sa. Cum și pentru pricini mai mari, ce se vor tămpla la margeni, să aibă căpitanul îndată a ne înștiința ca să arătu mării sale lui Vodă.

Și numitul căpitan de nu să va purta cu rănduiala ce i să cade, să va aduci aice, și să va pedepsi după vina sa, de nu va urma în toati poroncili ce i să vor da cu silință și cu drepturi după cum i să dă învățătură aceasta.

1780 Dech. 25.

Sturza hatman.

(Original).

---

a fost de piatră, cu clopot ıiță de lemn, avînd hramul „Naşterea Maicii Domnului“, sfinţită la 8 Septembrie 1810, cu blagoslovenia mitropolitului Moldovei; biserica a fost înzestrată bogat, şi opisul obiectelor „ce se află întrînsa“ la 1814 se publică mai departe. Pentru el şi soţia sa —mai tîrziu Magnisia monahia—şi pentru neamul lor „s'au aşezat a-li să face pomenire întotdeauna la Sămbăta dintăiu a Postu ui mare, la sf. Teoder, cu panahidă şi masă cu îndestulare la trapeză, după rănduială“.

Vînzâre a trii bătrâni din moşia Pripiceni, jud. Orhei, lui Dumitrachi Climinti

Costachi Ghica hatman încredinţăz prin această scrisoare precum că la anul 1798 cumpărând eu din moşie Pripiceni ot ţănut Orheiului trii bătrâni anumi Arburi, Niţul şi Vidra, ci să tragi din Ghiorghiţi, însă bătrânul Arburi dila Iordachi Vicol, nepot de fată lui Miron Arburi şi dila Ioniţi Crăcană răzăşi, şi doi bătrâni Niţul şi Vidra de la Filip Laşcul i Dănilă Laşcu i Cozma Laşcu i Coste Grecu, zăt Cozma Laşcu răzăş, în care bătrâni după cuprindere zapisălor sănt patrusute şasăzăci şi şapte stânjeni şi patru parmace adică 155 stânj. 5 palmi 4 parmaci bătrânul Arburi şi 311 stânj. 3 palmi bătrânii Niţul şi Vidra. După care zapise de cumpărătură făcându-să legiuita publicaţie la faţa locului, şi trecând pisti vreme publicaţii cătăva vremi nu s'au arătat nici un răzăş ca să ceară protimisis a răscumpăra aceşti bătrâni, fără numai Dimitrachi, fratili pitarului Climinti, fiind şi el unul din răzăşi din trupul moşii aceştie din bătrânul Grăjdianu, au venit şi au făcut cerire ca cu protimisis a răzăşii să răscumpere aceşti trii bătrâni, a căruia cerire cu toate că era fără dreptati, fiind trecută vreme publicaţii, dar după multă rugăminte ce mi-au făcut, şi aflându-să a fi şi om din casa noastră, însuş am voit şi milostivindu-mă la rugăminţile sale, i-am dat zapisăle de cumpărătură a arătaţilor bătrâni şi el mi-au întorsu toţi banii ce dădusem cu dobânda lor.

Deci de astăzi înainte şi în veci să rămâie bunu stăpânitoriu pe numiţii bătrâni în pace şi nesupărat, ca pre o driaptă ocină şi moşie a sa, ce-au răscumpărat-o cu voinţa me. Aceasta.

1799 Martie 16.

Costachi Ghica hatman.

(Original).

Vînzare a trăi bătrini din moşia Pripiceni lui Sabău.

Fac ştiut cu această încredinţată scrisoare a me la cinstită măna dumnealui Moşului Toader Sabău, precum că de a me bună voi, de nimi silit nici asuprit, ci singur voind, i-am vândut de istov moşie me Pripicenii dela ţănut. Orheiului, ot ocolul Câmpului, în fundul Cogălnicului, în hotarele cari acum să află, cum

mai pre larg arată hotarnica și toati celelalti scrisori cari acum i li-am făcut teslim, fiindu-mi și mie dată această moșie prin diiată de răposatul moșul mieu stolnic Dimitrachi Climinti pentru pomenirea sa.

Deci fiindcă moșul Toader moșie aceasta o cumpără să o de mănăstirii ce au făcut d-lui acum la Curchi, a cărie hram esti Naștire pre sfintii Născătoari de Dumnăzău. Pentru mai întemeiată pomenire răposatului și a noastră și pentru nevoe grijilor păr la trii ani a răposatului și plata zăstrii și ipovolon a zăstrii a soții răposatului, am văndut d-lui moșie aceasta cu sat i casă [în stare cari acum să află] cu vatră de iaz, păduri, țarină și fănați, în preț de 9500 lei, adică noî mii cincisute lei, cari i-am primit.

Deci fiind că tocmala aceasta s'au făcut și prin știre și voința d-sali moșului Isaia biv vel medelnicer, cari mai gios s'au iscălit martur, va stăpâni d-lui moșie aceasta în veci, despre nime nesupărat, iar născănd vre o pricină dispre niscaiva răzăși asupra aceștii moșii, eu să am a mă giudeca cu aceia și a odihni pe d-lui.

1808 Noemb. 9.

Am văndut cu voia me *Anghelachi Climinti*

Isaia Medelnicer martur
Ilii Botezat Pitar martur
Ilian Pitar Climinti martur (Original)
Gavril Stăngaci martur

[730 disetine, 1497 stj.]

Diiată pentru parte din moșia Pripiceni

Pentru parte de moșii ci să va alege în Pripiceni din giumătate de bătrăn din Grăjdian am făcut-o danii sfintii mănăstiri ci s'au făcut pi Vatici, la Curchi, di căpitanul Toader Sabău, hramul Născătoarei de Dumnezău, Fecioarei Maria, pentru pomenire sufletului răposatului soțului meu pitar Climent și spre încredințare neștiind carte am pus pe ficiorul meu Vasiliță de au iscălit.

1808 Noembr. 12

Iliană pitar Climent.

[75 disetine] (Original).

Izvod de lucrurile ce să află în biserica cu hramul sfîntului Dimitrie din mănăstirea Curchi, cari s'au vîndut lăcuitoriului din orașul Chișinău Marco Zagori. Anul 1822 Maiu 25 zile.

1 catapiteazmă de mușama.
5 icoane mari înpărătești de lemn.
1 policandru de alamă mare cu 6 fofezi.
8 policandre cu 4 fofezi de madim.
1 pristol cu toată înprăcămintea.
1 evanghelie.
2 sfeșnici mari de aramă pe prestol.
1 potır de madim.
1 discos tij de madim cu pocroveț de mijloc.
1 copie și 1 linguriță.
1 proscomedie zugrăvită și 1 dulap de lemn.
21 icoane praznicile de peste an.
1 rînd de veșminte preoțăști cu toată rînduiala lor de mijloc.
1 carte Cazanie ce se cetește preste an.
41 strane. Iar biserica și altarul pardosit cu scînduri.

Intru acest chip să află biserica cu cele de sus arătate.

Proestosul s. Monăstiri Curchiului *Arhimandrit Irinei.*

Celi ci să arată prin izvodul acesta noi l-am priimit toati și spre credinți am pu[s] numili și degitul.

Eu Ivan Bulgarul nepot Marcului.

Eu Timofti starostili din satul Copcecă.

(Original).

Dintr'o diiată.

„Privighieți și vă rugați—zăce Domnul nostru—că nu știți zăoa și ceasul când va sosă aceal ceas neștiut“. Această sosăre fără de veste, ci Domnul nostru Isus Hristos ni arată cunoscând cu adevărat au deșteptat cunoștința me, am sămțăt din săne un cuget care mă cheamă în ceealantă vremi a vieții meli, un cuget care îmi aduci aminte și îmi zăce „ci mai aștepți încă, iată vreme bătrâneților, iată ciasul al unsprăzăcile au sosăt și vreme să scurtează și nu mai rămâne loc de prelungire“. Pentru care milostivul Dumnezeu m-au luminat sămțirile mele și mi-au deșteptat cugetul

ca mai înainte de săvărşirea veţăi mele din lume această de nimică, să-mi aşez la calea ce bună averea mea, care am agonisăt-o cu drepti ostinelile meli, cu cari am cumpărat această moşie numită Ştiubeenii, din uezdul Eşii, pi cari o las şi o fac danie după moartea me iubitului frate Grigoraş şi fiului său Vasălie, cu aceasta ca ei să aibă purtare de grijă pentru îngropăminte me şi pentru toată orănduiala creştinească; dispre bisărici şi săraci ochii să nu vă întoarceţi, să fiţi blănzi, milostivi, şi aşa veţi fi lăudaţi de oameni şi de Dumnezău, făcănd pominire pentru suflitile noastre, ca să aflaţi milă şi har înaintea dreptului Giudecătoriu.

Toate aceste ali meli învăţături pironindu-le în inimile voastre, iubite frate şi nepoate... 1841 Sept. 4

Vasile Dănilescu [1]

(Original)

1. Decedat la 12 Aprilie 1842 şi îngropat în mănăstire.

Regeste

((Din actele de donaţie şi cumpărătură pentru schitul Curchi).

Constandin Erhan cu soţ'a Florea, fata lui Neculai Cociorvă, şi feciorii lor dăruiesc m-rei Curchi partea lor de moşie din zapisul lui Postolache, feciorul lui Scridon Cociorvă.

(4 disetine, 900 stj. p.).

1797 Noembrie 21.

Costantin sin Gore şi Varvării dă schitului Curchi danie partea sa din baştină din moşia Morozănii, dipi mama sa, fata lui Strătulat Cociorvă.

(23 disetine, 1590 stj. p.). 1797 Dech. 19.

Ioan Cociorvă Morozanul din Breanova a vîndut schitului dania dela răposatul lui moş Nică, cu cîte 2 lei stj, „precum au plătit la alţi boeri" şi a luat 2 boi drept 50 lei, pînă să va hotărî cîtă parte să va alege.

7306 [=1798] Sept. 6.

Apostol Morozan baş-bulubaş, nepot lui Stratulat Cociorvă, ci să tragi din Gheorghe Morozan, împreună cu soţia Lupa, au dat danie schitului Curchi 8 stj. 6 palmi şi 6 pol palmaci curmeziş din poiana Morozănilor, din Vateci, ce este împregiurul schi-

tului, apoi giumătate din sat din jos pînă în dial, la marginea Bezinului, giumătate din satul Morozănii din sus, în care intră și partea fratelui Tănasă „ci esti în robie la Tătari și a unei surori Antonii ce au ucis-o o luteniță la Briianova".

1799 Ghen 9.

Luca Roșca, ce a ținut pe Ruxanda Jărdan, cu fiii lui Ioniță Jărdan și copiii lor lor, trăitori în Rădenii depe Cula, dăruiesc m-rii Curchi partea lor de moșie în Morozăni, în bătrănul strămoșului Gheorghe Morozanu, giumătate satul Morozăni, parte de gios, din apa Vaticiului și păr unde să hotărăște cu Bezenii în zarea dealului

1799 Maiu 11.

Nicolae ficiorul lui Moisi Diaconul, nepot preotului Evtimie, strănepot lui Alexandru Morozanu, cu soția Areta și fiii lor, dă schitului Curchi, partea sa din moșia Morozănilor, din săliște, cîmp, pădure, poeni și din tot locul.

1799 Mai 28

Costandin, ficiorul Varvarii, nepot de fată lui Stratulat *Cociorva*, dăruiește schitului Curchi, de lîngă valea Hulbuciocului, partea sa și a surorii sale Maria din moșia Morozănilor din gios.

1802 Dec. 21

Maria, *fata Mariuții diiaconiții*, cu copiii și soțul Gheorghe Grecu, Apostolu Morozanu biv baș-bulubaș și Dumitru Jărdan căpitan, au făcut danie m-rii Curchi partea lor, a surorilor și a moșului Cociorvă „fiind sterp și mort de holteiu", părțile fiind „din Vatici la deal pănă unde se întălnește cu moșie Bezinu... și din moșie Mana... pănă la poiana Morozenilor"; danie făcută „din adăncul sufletelor noastre, cu inimi curate, ca să fie pomenire".

1803 Ghen. 7.

Preotul Costantin, nepot Mogîldei, din Hirișenii, vinde schitului Curchi partea sa din moșia Morozăni, dipi strămoșul Toderașcu Mogîlde, adică 100 stj. cu cîte 5 lei stj.

1803 Avg. 5.

Todirașcu sin Vasili Mogîlde din Dereneu dărueşte schitului Curchi partea tătăne-său din moșia Morozeni, 16 stj.

1803 Sept. 13

Ieremia, brat lui Ioan Mazil, avînd în moșia Morozeni cumpărătură de strămoșul Toderașcu Mogîlde, 8 stj, i-a dat danie m-rii Curchi, la fel cum a făcut și fratele său.

1803 Oct. 20

Feciorii lui Sîlion, fiul lui Strătulat Cociorvă, dau zapis porucicului Teodor Sabău „ctitorul sf. m-ri Curchi", precum că au făcut danie 2 stj. din moșia Morozăni, iar pe 10 stj. au luat cîte 14 lei stj.

1811 Mart 15

Maftei Untilă răzăș din Morozăni, dă m-rii Curchi unde e și petrecătoriu, așteptînd sfîrșitul, 2 stj. „din bătrânul Macovei, partea moșului Sava, fiind că s'au înecat holtciu fiind... pentru pomenirea lui în veci de veci".

1815 Săpt. 10

Mănăstirii Curchi—igumen fiind arhimandritul Chiril—fac danie din trupul moșiei Pripiceni, din bătrânul Vrabie, unde mai are m-rea danii, următorii: *Grigorie sin Vasile Vrabie* 5 stj., Ioana fata lui Năstasă Vrabie cu soțul Ignat 5 stj., Simion sin Tecla cu frații săi 30 stj., căpitanul Pricopi Hodoroge 5 stj., Iliana fata lui Năstasă Vrabie 5 stj., toți „răvnind cu sufletele noaste celor ce și mai înainte au miluit și au înzestrat acest sfânt lăcaș, spre a lor veșnică pomenire și a tot neamul, așăjdere și noi...".

1815 Săpt. 10

Ioniță Duhucheri din Trifești cu soția Tasia și copiii Gheorghi, Mihalachi, Costachi și Maria, ce se trage din bătrânul Vrabie, a dat danie m-rii Curchi—igumen fiind arhimandritul Chiril—partea sa de moșie de Pripiceni, afară de 10 stănj., vânduți mai nainte părintelui răposat Filaret Sabău.

1815 Noemb. 4

Ajuns la bătrînață „și neavînd clironom", *Vasile Dănilescu*, ruptaș din Chișinău, fiul lui Ioan Dănilescu, face danie „cătră soborul sf. m-ri Curchi, unde să prăznuește hramul Nașterea Maicii Domnului și a sf. m. mucenic Dimitrie... o moșie ce să numește Stiubeenii în uezdul Eșului, la fundul Copăcencii, ci o am cumpărat-o dela d-lui spatariu Matei Rîșcanu" la bătrîneți, „spre veci-

nică pomenire a me și a părinților mei și a tot neamul meu, însă căt voi fi în vieață eu Vasile Dănilescu, să aib a stăpăni pomenita moșie... Ia'ă monastirea să fie îndatorită a mă căuta pe mine cu toate cele trebuincioasă pănă la trecirea me din vieață, adică să-mi dei chilii, poslușnic și toate cele trebuincioasă".

(1541 disetine, 229 stj. p.) 1842 Mart. 15

Opisul (Catastihul)

de toate lucrurile și odoarele sfintei biserici Naşterea Maicii Domnului din m-rea Curchi, lăsate la moartea sa de ctitorul Toader (Filaret) Sabău, 1814 Februarie 20.

Potir de argint și poleit cu aur.

Discosu de argint poleit.

Zve[z]dă de argint.

Copie de argint.

Lingurită de argint.

Cruce înbrăcată cu argint și poleită cu aur.

Icoană a Maicii Domnului, ferecată cu argint, pusă la locul cel de sus.

Chivot pentru sfintele taine, mare de madem și cu fenifturi[1].

Păreche paftale de argint 90 dramuri poleite.

Cădelnițe de argint.

2 părechi de paftale de argint cu colanele lor.

2 afumătoare de argint[1].

Păhar mic de argint[1].

Sfeșnic mare de madem, 2 fofezi, pe sfăntul prestol.

2 sfeșnici mai mici de madem tot pe sfăntul pristol.

2 sfeșnici de alamă la sfăntul jărvelnicu, 2 părechi mucări mici.

Evanghelie ferecată cu argint, moldovenească și cu fenifturi.

Evanghelie slovenească înbrăcată.

Sfăntul antimis de taftă cu litonul său.

Cămașe a sfăntului pristol, pervăe, cu șirăt bun, îngust și o prostire albă de acoperit.

Evanghelie moldovenească tij.

Aer zugrăvit pe tablin, și cu slove de aur, cu ceprazuri de fir bun și cu 4 canafuri.

---

1. Aceste cîteva obiecte se păstrează încă și's depuse azi în muzeul mănăstirii.

3 Feloane bune cu șireturi bune.
3 Petrahire bune cu șireturi bune.
3 stihare bune preoțăști, iarăș cu șireturi bune
3 văzduhuri bune cu șireturi bune.
3 procovețe bune cu șireturi bune.
3 năraclițe, adică 3 părechi cu șireturi.
Stihariu diiaconescu bun cu șireturi.
Orariu i năracliți bune cu șireturi bune.
Felon și stihar preoțăscu și năraclițe de cit bun.
8 candele de argint, pusă la locuri cuviincioasă.
Mirniță de argint
Cristelniță de alamă pentru sfințit apă.
2 sfeșnice mari de madem.
2 sfeșnice mici de lemn zugrăvite pentru văhod.
4 sfeșnice de her zugrăvite cu aur la catapiteazmă.
Polecandru mare de crișțal.
2 polecandre mari de alamă.
5 polecandre mici de alamă căte cu 4 lumini, poleite cu argint.
Iconostas săpat și cu meșteșug poleit cu aur.
Colevariu zugrăvit.
Serafim cu trei fețe zugrăvit peste tot cu aur
Catapeazmă săpată de gios până sus cu mare meșterșug și cu toate icoanile trebuincioasă zugrăvite mai mult cu aur.
3 icoane mari cu pervazuri săpate și zugrăvite frumos, una în sfăntul oltariu și 2 la mijlocul bisăricii în păreți.
2 analoguri de lemn pe care cetescu dascălii.
Analogu pe care să cetește evanghelie zugrăvit și cu pocrovăț deasupra de pervăe.
Perde de maltin la dvera ce împărătească.
Acoperemănt pe iconostas de canovaț cu flori.
4 icoane în pridvor.
2 sfeșnice de alamă căte cu 2 lumini în pridvor.
2 fănare de steclă cu tineche pentru litanii afară.
2 clopote mari.
Clopot mai mic.
24 icoane mici a praznicilor împărătești.
4 talgere de costoriu pentru anafără și pentru alte trebuinți.
2 farfurii de marmură.

Tabla de teneche.
Ibric și letăi mare de madem pentru spălat preoții în oltariu.
Covor bun turcesc pus pe mormăntul ctitorului Filaret monah.
2 leturghie, cu una ce s'au cumpărat acum.
Octoih mare.
12 Minei pe 12 luni.
Apostol.
Pendecostariu.
Catavasieriu.
2 ciaslov mare cu unul rămas dela Gherman.
Psaltire mare.
Carte sfăntului Teofilact.
Sìnopsis.
Măntuire păcătoșilor.
Pateric părințăsc scris cu măna.
Floare darurilor.
Mărgărint a sfăntului Ioan Zlatoust.
Epistolie a lui ravi Samoil și ravi Isac [șters mai tărziu].
Cărticică pentru mărime sufletului și planete.
Hronograf de facire lumii.
Viiața lui Isop.
Kiriacodromion.
9 cărți viețile sfinților pe fieștecare lună (Septembrie-Maiu).
Potnos mare pentru dulceți
Zăharniți cu cleștișor întrănsa.
3 străchinuțe de dulceți i nimi.
6 lingurițe.
11 zarfuri în șetrance cu felegenele lor.
3 cupe pentru vin poleite înlăuntru.
Potnojăl cu 6 păhăruțe poleite înlăuntru de vutcă.
Tăs pentru apă poleit înlăuntru.
12 părechi cuțite cu furculițe.
11 linguri de argint.
2 linguri mari pentru ciorbă.
2 părechi solnițe cu picioare poleite înlăuntru.
Sabiea Kara Taban cu teaca ferecată și cu temleac.
Cuțit cu teaca, ferecată, mănunchiul matostat și cu lanțujel.
Păreche pistoale ferecate.
Corn ferecat pentru iarbă.
45 șervete pentru trapezi.
4 prosoape de ștersu, tij.
5 pănză de masă, tij.

Scris de mine smeritul Gheorghie Gane logofăt. La let 1814 Martie 1" [Din opisul înregistrat în biblioteca mănăstirii sub nr. 109].

Const. N. Tomescu.

DĂRI DE SEAMĂ

Bianu I. *Unitatea Neamului prin unitatea limbei.* Ramuri-Craiova.

D-l I. Bianu preşedintele Academiei Române într'o conferinţă ţinută la Ateneul „N. Iorga" cu larga înţelegere pe care o are, despre rostul limbei unui popor, ne arată cum unitatea noastră naţională s'a sprijinit mai mult decât pe orice, pe limbă. „Aceasta este puterea. Organul acesta al vorbirii prin care ne putem spune unul altuia durerile şi bucuriile noastre, prin care ne putem povesti amintirile, acesta a fost aliajul şi forţă de coeziune prin care neamul nostru s'a legat într'o unitate conştientă". „Acolo unde limba a slăbit, acolo s'a pierdut neamul" „Cu toate împărţirile în care am fost rupţi de diferite neamuri şi stăpâniri străine — şi acest lucru este caracteristic — noi am rămas legaţi într'o singură realitate sufletească prin limba naţională". „Graiul este temeiul unui popor, el este forţa de coeziune a unui neam". Acestea sunt cuvintele unui învăţat român, de origină Ardelean, trăit la umbra cărţilor strânse de el, pentru întărirea conştiinţii neamului, la Academia română. Socotim că aceste cuvinte trebue să-şi afle înţelegerea deplină, mai mult ca oriunde, aici în Moldova dintre Prut şi Nistru!

*** Iorga N. *Istoria bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a Românilor* Edit. II. Vol. I Buc. 1929.

Acum două zeci de ani d-l Iorga ni-a dat o istorie a bisericii româneşti de pretutindeni. A fost una din marile sale lucrări de sinteză, dovedindu-se încă o dată un „Bahnbrecher" cum spun, atât de expresiv Germanii. In adevăr până la dânsul noi nu am avut o istorie a acestei dumnezeeşti instituţii, cu un rost atât de însemnat în dezvoltarea noastră culturală, socială şi naţională. Pe baza imensului material adunat, criticat şi adus în legătură causală precum şi a visitelor sale la un foarte mare număr, dacă nu la toate monăstirile cât şi la bisericile de însemnătate, de pe întreg teritoriul românesc, a fost scrisă această operă. Acum când împrejurările s'au schimbat prin întregirea ţării probleme nouă s'au ridicat şi de aci nevoia de a fi revăzută şi adăogită. Iată în trăsături generale chestiunile tratate: Inceputurile vieţii creştine dela Dunăre. Cele d'întâiu orânduеli bisericeşti în părţile noastre.

Epoca slavonă. Intemearea ierarhiei episcopale și a vieții mănăstirești. Legăturile Bisericii celei nouă cu catolicismul luptător. Ortodoxia de limba slavonă în epoca lui Ștefan cel mare. Biserica moldovenească supt Petru Rareș. Curentul cel nou de cultură slavo-grecească în epoca lui Neagoe-Vodă. Curentul nou slavon în Moldova. *Epoca slavo-românească.* Tipăriturile românești ale lui Coresi. Cea d'întâiu Biserică reformată a Românilor de peste munți. Lupta Bisericii moldovenești cu „recucerirea“ catolică. Politica religioasă a lui Mihai Viteazul. Intemeiarea înrâuririi grecești prin Radu Vodă Mihnea. Elenismul bisericesc în luptă cu slavonismul înviat și cu noul curent românesc din Principate. Viața bisericească a Românilor și literatura bisericească dela 1653—88. Legăturile nouă dintre Ardeal și Țara Românească. Lupta între stricta ortodoxie grecească și noul asalt al catolicismului cu stăpânirea limbei poporului în biserica. Deci acest prim volum se termină la 1700.

⁎*⁎ Iorga N. *Faptă și suferință românească în Ardeal.* La zece ani dela cuprinderea lui supt steag românesc Buc. 1929. Aceasta este o lucrare tipărită de Comitetul pentru organizarea serbărilor Unirei din Mai 1829. In ea se arată lunga luptă desfășurată, pentru afirmarea conștiinței naționale în Ardeal, începând din epoca îndepărtată de dincolo de Romani, până la întruparea idealului unității naționale. Viața de săteni a neamului nostru, rostul lor de ostași și nobili, legăturile lor cu Românii liberi, lupta cu crucea pentru omenie, pentru deplina îndreptățire, pentru lumina prin carte, ca și acea pentru viața națională, prin revoluție, ni se arată de cel mai mare istoric al nației, pe bază de fapte și mărturii. Ni se descrie aci, tragedia a o parte din neamul românesc, care s'a sfârșit cu izbânda finală a binelui și dreptății. Nu putem s'o recomandăm îndeajuns, mai ales, cetitorilor noștri basarabeni.

⁎*⁎ Băcila I. C. *Insemnări asupra Cartografiei Moldovei și Munteniei din secol XVI—XVIII.* Buc. Tip. Cartea Medicală.

Autorul ne descrie lucrările de cartografie făcute referitor la țara noastră, începând cu harta lui Reychersdorff din 1541. Numărul cartografilor, cari se ocupă cu pământul nostru crește în a doua jumătate a sec XVII, totuși lucrările lor au ca model hărțile vechi neexacte, din secolul al XVI. In veacul al XVIII apar

lucrările stolnicului Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir şi Schwanz cu mult superioare celor dinaintea lor.

In preajma anilor 1788—1790, ridicările topografice iau un mare avânt, provocat de luptele dintre Ruşi, Austriaci şi Turci. Cea mai bună hartă topografică este acea a lui Hora von Ottzelowitz din 1790, iar acea din 1791, făcută sub direcţia colonelului austriac Specht, compusă din 108 foi, va fi baza ridicărilor topografice din secolul al XIX. Lucrarea d-lui Bacilă prezintă cum se vede un interes deosebit, pentru studiile istorico geografice referitoare la ţara noastră.

*** Crăciun Ioachim. *Istoriografia română în 1925 şi 1926. Repertoriu bibliografic.* Dorinţa mea de acum un deceniu în urmă, de a avea un repertoriu bibliografic al materialului nostru istoric publicat, a fost realizată în parte. D-lui Crăciun îi revine meritul de a se fi ocupat în timpul din urmă în mod sistematic cu această chestiune. In volumul de faţă d-sa ne dă producţia istorică pe anii 1925 şi 1926. Este un instrument de lucru indispensabil pentru orice cercetător istoric. Poate că ar fi bine ca numărul rubricilor să fie ceva mai concentrat.

*** Seurre I. *En Roumanie.*

Paris. Les Presses universit. 1928. 90 p. Autorul descrie o vizită facută în România, cu un spirit de observaţie care nu odată uimeşte. In capitolul despre „sufletul românesc“ însemnări, care lasă să se vadă un om care ştie să călătorească, să vadă clar şi să povestească obiectiv.

*** *Dictionnaire d'Histoire et de Geographie ecclésiastiques* început sub direcţiunea Monseigneurului Alfr. Baudrillart, rectorul institutului catolic din Paris şi membru al Academiei franceze, a ajuns la fascicola XIX—XXII, cuvântul Asie.

*** *Catalogue de livres choisis contenant les meilleures productions de la litterature contemporaine.* Troisième édition, Paris Editions Spes. 1928. In marele număr de cărţi care se aruncă în librarii este greu să se orienteze cineva. Din aceste motive s'a simţit aiurea nevoe de bibliografii critice, cum de sigur că se va simţi şi la noi. Una din acestea este şi acest catalog, care continuă opera începută deja la 1880 de Societatea Bibliografică franceză. El se adresează marelui public, el nu are în vedere nici pe

eruditul de profesie, nici omul din clasa populară. Cărțile sunt grupate în cinci diviziuni principale: *Teologia, Jurispundența, Științele și Artele, Literatura, Istoria*. Fiecare din acestea au subdiviziuni numeroase Redactarea fiecăreia dintre acestea a fost încredințată unui scriitor competinte. Numele lor aduce garanția necesară lucrului făcut.

Adaogăm că această lucrare este superioară aceleia tipărită de Societatea națiunilor și intitulată *Ouvrages remarquables parus dans différents pays au cours de l'année 1925*. Les presses universitaires. Paris 1927.

T. G. B.

CRONICĂ

Arhiva Someșană. Năsăud 1928. Pe valea de sus a Someșului mare se află o parte a neamului nostru cu o veche tradiție de cultură. Strânși de Maria Theresa, împărăteasa Austriei, sub steag pentru a apăra granița împotriva Turcilor și a „ciumei", Românii de aci au fost timp de peste un secol sub regimul militar. Deși apărând un hotar, peste care trecea sufletul lor, ei s'au simțit mândri de numele de „grănițeri", care aducea și oarecare foloase materiale și în anumită măsură și culturale. Liceul lor, unul din cele patru cari existau sub regimul unguresc, a dat multe elemente bune pentru lupta națională, în fruntea cărora stă desigur marele poet Gh. Coșbuc, el însuși un grănicer. Pentru cunoașterea acestui trecut s'a intemeiat, în jurul aceluiaș liceu, sunt acum 5—6 ani revista „*Arhiva Someșană*" la care lucrează cu o deosebită competință d-nii Virgil Șotropa, un-vechi luptător dela Gazeta Transilvaniei, d-l Iulian Marțian un arheolog emerit și posesorul unei colecții de documente, manuscrise, vechi tipărituri, stampe și monezi, unice în țară, d-l V. Bichigean un foarte bun cunoscător al clasicismului, d-nii N. Drăganu, Ștef. Scridon, Pecurariu și alții. In no. 9. (1928) al acestei reviste ni se dau: *Istoricul Districtului Năsăudean* făcut de Florian Porcius și completat de d. V. Șotropa; *Date privitoare la istoria comunei Zagra* de d. N. Drăganu; *O predică a vicarului Marian*, de d-l Șt. Buzila; *Statutul grăniceresc* de d l V. Bighigean și *Documente bisericești* de d. Iulian Marțian. Astfel încet, încet, prin muncă entu-

ziastă și neprecupețită se înlătură umbrele de pe trecutul unui neam îndelung nedreptățit.

*** *Cronica numismatică și arheologică.*. Foaie de informațiuni a Societății numismatice române. Director. Const. Moisil. an IX nr. 89—91 (1929). Ni se dă un studiu asupra *Preistorii Bucureștilor* de d. D. V. Rosetti, în care se ajunge la concluzia că împrejurimile Bucureștilor au lost locuite mai în toate timpurile preistorice. Foarte interesante: *„Medaliile istorice și comemorative privitoare la România din timpul războiului mondial“*, studiate de d-nii St. Capșa și Const. Moisil.

***

In *„Revista Istorică“* an. XV n-le 4—6, 1939 aflăm:

N. Iorga: Cărți representative în viața omenirii:
I. Cristina de Pisan (Pizzano).
II. Pierre de Fénin.

H. Dj. Sirouni: Note armene.
„ O versiune despre uciderea patriarhului grec în anul 1821.

Pamfil Gheorghian: Documente privitoare la mănăstirea Ciolanu.

C. Karadja: Două documente externe.
„ Un steag, poate românesc în Suedia.
„ Ziarul lui Weismantell.

Victor Motogna: Un Băsărabă amintit la 1341.

Barbu Teodorescu: Un penticostar din 1786.

Dări de seamă, Cronică și Notițe de *N. Iorga.*

***

In *„Revue Historique du sud—est européen* VI-ème année N-os 4—6, 1929 ni se dă:

N. Iorga: La creation religieuse du Sud-Est enropéen (conferences données en Sorbonne): I. Dieu et Satan. II. La Vierge. III. Les anges et les saints. — Autres voyageurs occidentaux en Orient. — *Général R. Rosetti:* Lettres militaires roumaines (1862-1863)

COMPTES-RENDUS sur: Karl Kart Klein, M. Xénophol Netta, Paul Muratoff, Naomi Mitchison, André Grabar, Michel Lascaris, East.

CHRONIQUE et NOTICES par. *N. Iorga.*

In luna Mai a. c. s'a stins marele învățat istoric francez Gustave Schlumberger. Un om care n'a fost în tinereța lui nici „chartist" adică arhivist, nici orientalist. A fost doctor în medicină, participând în acestă calitate la războiul franco-german din 1870. Prin prietenia cu istorici și plăcerea de a fi numismat el a ajuns unul din cei mai mari cunoscători ai istoriei Orientului. Prin studiul său *„Les Princepautes franques* (1877) și opera sa, La *Numismatique de l'Orient latin* (1878—1882) el se clasă printre cei mai buni arheologi cari cunoștiau Orientul medieval. Inainte de a începe adevărata istorie el se ocupă de o serie de mici monumente de plumb suvenirile unei administrații complicate ca cea bizantine, în urma cărei preocupări el dădu *„La Sigilographie de l'Empire byzantin* (1884). După un volum de suvenir de Orient (*Les Iles des Princes*) Schlumberger scrise o lucrare de mare însemnătate: *„Un Empereur byzantin du dix ème siècle, Nicéphore Phocas* (1890), care fu urmată de trei volume (1896—1905) întitulată *L'épopée byzantine à la fin du dixième siècle*, în care ni se descriu atâtea scene tragice, amestecate cu aventuri romantice întâmplate sub domnia lui Tzimiscès, Vasile II, Zoe, Teodora, aventurile celor doi Bardas, convertirea poporului rus, vitejiile eroului Manikes ambiția patriarhului Mihail Cerulariu și altele.

Apoi puternica evocare a sfârșitului imperiului grec de orient în *Le Siège, la prise et le sac de Constantinopcle par les Turcs en 1453* (*1917—1922*).

Acestea sunt numai lucrările care ne interesează mai de aproape, lăsând la o parte scrierile sale asupra epopei orientale a Latinilor, cât și asupra soldaților lui Napoleon I, care aveau trasături comune cu acei cavaleri de Orient.

* * *

Un alt istoric, ocupându-se mai mult de istorie națională, mort în Iulie a. c. a fost Ch. V. Langlois care dirijea Arhivele Naționale ale Franței din 1913. El a avut dubla pregătire de „chartist" și profesor. După ce profesase foarte de tânăr la facultatea din Montpellier și Douai la, 1888 Langlois începu să predea istoria evului mediu la Sorbonna. El știa să lucreze și învăța pe alții să lucreze cu o rigoare extremă; el căuta preciziune, cerând ca evenimentele să

nu fie văzute prea de aproape, și nici o dată cu fantezie. El este autorul, împreună cu colegul său d. Seignobos, a excelentei lucrări *„Introduction aux etudes historiques“*, catechismul ucenicului în studiul istoriei. El a publicat în marea colecție a lui Lavisse o istorie a secolului al XIII francez, în care se dovedește că un midevalist poate fi și scriitor. Marea sa operă însă este *„La Vie en France au moyen âge“* al cărui al IV volum a apărut acum de curând. De sigur că chiar în Franța cu greu se va mai găsi un medievalist de forța și talentul său.

* * *

La 16 Julie a. c. a decedat profesorul Hans Delbrueck succesorul faimosului Traitschke la direcția publicații Preusische Iahrbücher. Pe urma lui rămân mai multe lucrări dintre care cele mai însemnate sunt îndreptate asupra artei războiului (Krigs kunst): Strategia lui Pericles, a Perșilor, a Burgunzilor, a lui Friedrich cel Mare, Napoleon I, Gneisenau, Clausewitz etc. El a dat și o „Weltgeschichte“ bogat ilustrată.

* * *

Dar dacă învățații streini în general mor la vârsta matusalemică, istoricii noștrii din ultimul deceniu, au dispărut în lumea umbrelor tocmai când se aștepta mai mult dela dânșii. Ne gândim la Onciu, Bogdan, Giurescu, Dobrescu, Pârvan, Bogrea, iar acum de curând, la de tot tânărul Gh. Mateescu dela Cluj. Abia fixându-și terenul de muncă Mateescu trece în lumea cealalta, desigur speriat de veșnicia ei, ca și Etruscii a căror misterioasă istorie începuse s'o descifreze. O lacrimă de prieten pe mormântul lui, abia închis.

T. G B.

ABONAMENTUL . . . . . Anual Lei 200

REDACȚIA ȘI AD-ȚIA CHIȘINĂU, STR. ALEXANDRU CEL BUN 73—75

An. I. Nr. 4. Octombrie—Decembrie 1929.

ARHIVELE BASARABIEI

REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE

A

MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Sub conducerea d-lor
T. G. BULAT şi C. N. TOMESCU
Profesori universitari

PUBLICAŢIE TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU
Tipografia Eparhială „Cartea Românească"
1 9 2 9.

Nr. 4 Octombrie—Decembrie 1929

Arhivele Basarabiei

REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE
A
MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Moldova dintre Prut şi Nistru după harta geografului francez I. B. d'Anville

de **T. G. Bulat.**

Domnul profesor G. Vâlsan căutând la Paris originalul hărţii Moldovii alcătuită de învăţatul Domn Dimitrie Cantemir [1]), care nu este acea pe care o cunoşteam din operile tipărite de Academie— a aflat şi harta pe care o prezentăm alăturat [2]).

Aceasta înfăţişează partea răsăriteană a unei mari hărţi a a Ungariei, care a rămas nepusă în comerţ. Ea a fost lucrată de marele învăţat geograf I. B. d'Anville, utilizând ca izvoare de informaţii operile cartografice ale învăţaţilor români, Stolnicul Constantin Cantacuzino şi Dimitrie Cantemir, precum şi lucrarea cartografului rus Schmidius. Pe această mapă, pe care evident că ţările noastre rămâneau ca o parte mai puţin importantă, în preocuparea învăţatului francez, de a da o hartă a Ungariei, încercăm să cunoaştem înfăţişarea geografică a Moldovei dintre Prut şi Nistru, în a doua jumătate a secolului al XVIII. Din punct de vedere al gradelor de longitudine şi latitudine harta a fost corectată şi prezintă mai multă exactitate decât acea a lui Cantemir, d'Anville desigur punând-o la curent cu progresele cartografiei din timpul său. Pentru ţinutul nostru harta dă 45^0-49^0 grade latitudine şi este tăiat de paralele 45^0-48^0, luate după meridianul prim din Ferro. Din punct de vedere orografic harta lasă de dorit, D'Anville prezentând solul ţinutului acestuia ca o câmpie liniştită, fără accidente, la fel cu acea

1) Pentru amănunte a se vedea G. Vâlsan. *Harta Moldovei de Dimitrie Cantemir* în Mem. Acad. Rom secţ. ist. tom. VI ser. III.

2) Clişeul ni-a fost pus la dispoziţie de d-l I. Bianu, Preşedintele Academiei Române.

munteană și olteană. Oarecari înălțimi par acele care mărginesc albia râului Bâcul. In schimb hidrografia este abundent trasată. Afluenții celor două cursuri importante, ai Nistrului și Prutului, sunt arătați, unii însă fără a fi numiți, desigur pentru același motiv că adică, centrul lucrării rămâne spre apus. Nistru numit turcește *Tirlasu* este aproape exact cunoscut. Dintre afluenții săi găsim arătați *Czerna*=*Cerna* azi *Ciorna*, care formează pe oarecare distanță hotarul ținutului Orhei cu acela al Sorocei. Răutul este demăsurat de lung și are înfățișarea unui mare colector de ape. El este încărcat pe dreapta cu *Solonez*, care credem că este identic cu *Copăceanca* de azi, *Czuluk*=*Ciuluc*, *Culukul mic*=Ciulucul mic și *Cula*, iar pe stânga, în afară de un afluent nenumit primește pe *Dobrușa* și *Kogalnic*. Acesta din urmă formează împreună cu Răutul cunoscutul lac dela Orhei care deasemenea este menționat. Vărsarea Răutului în Nistru lângă Ustia este exact arătată. Urmează *Ichelul* și *Bâcul* încărcat pe dreapta cu *Bucovăț* și *Ișnovăț*. Dacă până aci râurile sunt cunoscute cu suficientă precizie, cursurile de apă de la sud sunt ignorate cu desăvârșire. Astfel *Cogâlnicul* după ce se preumblă prin tot Budgeacul ajunge de se varsă lângă Cetatea Albă, în Nistru, în loc de lacul Conduc unde de fapt merge. *Ialpugul* încărcat pe stânga cu *Ialporiza*=*Ialpugul* și *Saleze*=*Salcia* se aruncă în Dunăre, ca și râul Cahul, lacurile fiind complet necunoscute.

Doar lângă Cetatea Albă aflăm menționat lacul *Ovidova*, adică a lui Ovidiu. Prutul primește pe stânga *Czuhrul*=Cluhrul, *Caminsa*=Camenca, *Caldaruse*=care poate fi identificată cu actualul Glodeanca=*Girla mare*, *Dele*=Dela, *Hirdua*, poate pârâul Dobrea sau valea Călmățuiului, numele nu se mai păstrează. Urmează *Lăpușna* trasă cu oarecare aproximație, *Strâmba*, care probabil a secat, azi nuse mai găsește menționată pe hărțile ce utilizăm. Urmează *Sărata*, *Kigecz*=Tigheci iar *Larga*, această apă puțin însemnată, închee șirul afluenților Prutului. Din acestea se constată cum această hartă, care nu se ocupă aproape de loc cu orografia țării este bogată în date hidrografice, ignorând însă sudul provinciei. Aceasta se observă și pe harta Domnitorului Dimitrie Cantemir, pe care a utilizat-o, fără îndoială, d'Avrill.

Impărțirea administrativă este interesantă. Moldova din stânga Prutului cuprinde, începând dela nord spre sud, ținuturile: *Chotin*' *Soroca*, *Iassi*, care se întindea mai mult decât pe dreapta râului,

cuprinde tot actualul județ al Bălților; *Orheiul; Lăpușna; Bender*, desigur raia turcească; *Falcii*, ca și Iașul se întinde pe stânga Prutului aproape cât și pe dreapta lui, dacă nu mai mult.

Ismail-ul ocupă colțul dintre Prut și Dunăre, restul țării fiind împărțit între o bandă de pământ dealungul malului Dunării și coastei Mărei Negre *Kilia et Akerman* și *Budzak ou Bessarabie*.

Am avea prin urmare zece diviziuni administrative, în loc de cele nouă de astăzi.

In ținutul Hotinului aflăm menționate următoarele așezări omenești : *Chotin*=Hotin; *Ioporouci*, pe care-l socotim a fi Toporăuți azi în Bucovina; *Stretsi* localitate dispărută ; *Marsineji*= Mărșiniți există și azi pe Prut, lângă Noua-Suliță; deasemenea *Taraszeuți*=Tărăsăuți; *Szindreni*=Șendreni ; *Podul Lipcalinor*= Lipcani; *Pererita*=Pererita; *Bogdănesti*=Bogdănești; *Costesti*= Costești, azi în județul Bălți; *Paustrova*=Paustova azi în județul Soroca; *Woloscow* pe Nistru=Voloscova; *Vasilcov*=Vasilăuți; *Neporotow*=Neporotoveni; *Marowız (?) ; Sziian-Las (?); Romaincowce*=Româncăuți.

In ținutul Sorocii se găsește : *Soroka ;* la nord de aceasta în harta lui Cantemir avem însemnat *Campi deserti*, deci pustietate. Pe harta noastră aflăm însă mai multe așezări omenești, pe care d'Anville le va fi luat dela Schmidius. Sunt poate și așezări mai nouă. Se menționează: *Kasasowce* care desigur este Cosăuți ; *Koraczinca* (?) ; *Tatarowka*=Tătărăuca ; *Karolacziowca*=Călărаușuca; *Werekzani*=Verejeni ; *Ladowa*, care poate fi și Sadova, în tot cazul însă, dispărută. Toate aceste așezări se găsesc pe Nistru la nord de Soroca. La sud, pe acelaș curs de apă aflăm: *Tritauci*=Trifăuți; *Virticeni*=Viertiujeni; *Zabla*=Jabca; *Pestere* (?); *Solonec*=Solonceni. In interiorul ținutului se găsesc: *Raszesti*= Răcești nu departe de valea Dobrușei; *Dumuheni*=Dumulugeni ; *Sturdzești*=desigur Stârceni, Sturzești neexistând decât supt forma de Sturzeni în județul Bălți și Tighina. *Camica*=Camenca ; există și râul cu acelaș nume. Localități cu aceiași denumire găsim și în județul Bălți și Orhei. Există și Camencuța (Bălți). *Prazele*=Prăjila pe Răut ; *Heczul*=Heciul sau Gheciul, azi în județul Bălți.

In ținutul Iași se menționează: *Dandzeni*=Dăngenii azi în Soroca, este așezat în harta noastră, cu totul greșit ; *Centum Mon-*

ticuli este o denumire luată dela Cantemir; *Finiria Domnii* ne-ar da o Fântâna Doamnei, localitate dispărută, dacă nu se poate identifica cu Fântâna nouă din județul de azi Bălți. *Loboda*, localitate amintită și de Cantemir, o socotim dispărută. *Zagaracze*=Zagoroncea, sat în județul Bălți, mai sus de Ungheni. *Cauczara*= Tuțora este menționată în stânga și nu în dreapta Prutului. Explicația se poate găsi, fie în dubletul geografic al localității, (azi avem Tuțora în dreapta râului), fie într'o greșeală de transcriere. Interesant este că și în harta lui Cantemir, Tuțora este arătat tot pe stânga râului. *Cornul*=Cornești; *Mirzesti*=Mircești; *Bralatl* (?); *Burjuczen*,=Bursuceni ; *Taureni*; în această direcție nu aflăm decât Teura ; un Găureni nu există în părțile locului, sau trebue presupus că satul a dispărut. In Cantemir este dat cu un fel de *gama* grecesc, ca literă inițială.

In ținutul Orhei aflăm : *Orchei*; *Piatra ; Ustia* la vărsarea Răutului; pe Nistru în sus *Horilcani*=Holercani; *Viszavizi* sat dispărut; *Zura*=Jora ; *Horadiste*=Gorodiștea în direcția Rezinei (după harta Moldoveanu în apropiere de Țipova pe Nistru; este însemnată și ca monăstire, lipsește la Giurgea, care o arată în Soroca[1]). *Siburna*=Saharna. La sud de gura Răutului, pe Nistru în jos se menționează: *Codzeice*=Coșernița; *Vadul*=Vadul lui Vodă, bine așezat la vărsarea Ichelului în Nistru ; *Tohatin*=Tohatin; *Specul*=atât de deformată transcriere pentru Speiul, (Cantemir) Speia; *Telciza*=Telița. Râul Bâcu făcea hotarul ținutului Orhei spre acel a Lăpușnei și de aceea localitățile începând cu Vadul lui Vodă se găsesc azi în județul Lăpușna. Pe cursurile din interiorul ținutului însemnăm : pe Răut; *Sorbeni*=poate un Șerbeni sau Șerpeni, nu reușim să-l identificăm, dacă nu este acelaș cu Șerpeni dela nord de Speia ; *Cobaczeni*=Copăceni pe Ciulucul mare ; *Borissat* (?); *Coscodani*=Coșcodeni, azi în județul Bălți, pe Ciulucul mic ; *Maseria* (?); *Hidzeni*, *Hidzenu* la Cantemir (?) ; *Cliszoda*=Clișova; *Cuczoe*=Cucioaia, azi în județul Bălți ; *Bradicze*=Brabicea, *Morozeni*; *Isakova*; *Lusarenco*=Lucasenco pe valea Vatojului; *Michalusza*=sat dispărut; *Mascauri*= Măscăuți. Pe Ichel găsim : *Hirczavia*=Hirova, Ghirova (?); *Onești*;

---

1) Dacă stăm rău în ceia ce privește Cartografia generală a țării, suntem cu totul înapoiați în privința Moldovei dintre Prut și Nistru.

Martineşti ; *Lohaneşti*=Logăneşti, azi în judeţul Lăpuşna ; *Pestere*, identic dat de Cantemir, nu mai există azi.

Pe apa Bâcului sunt arătate: *Voloczinco*—Volcineţ azi în judeţul Bălţi; *Sipoteni; Briasca*=Broasca. Râul Bâc însemnând hotarul spre ţinutul Lăpuşnei, aşezările omeneşti de pe malul său drept fac parte din altă unitate geografică.

In ţinutul *Lăpuşna*, care se întind şi pe dreapta Prutului ni se dau *Kisnou*=Chişinău: *Honoseni* nu se poate identifica, credem că este dispărut; *Todoreşti* azi în judeţul Tighina. Pe Bâc mai aflăm *Sudova*=Sadova în judeţul Lăpuşna; *Panaszeşti*=Pănăşeşti şi *Truszeni*=Truşeni ;

Pe vale Bucovăţului se află *Corneşti*; *Brozova*=Lozova; pe Işnovăţ: *Căpriana*; *Mulcoci*=Malcoci; *Bogosz* (şi în Cantemir) Bogos localitate se pare, dispărută, *Sariseni*=Suruceni. Pe Botna: *Ruseşti*=Ruseşti; *Pozoreni*=Pojoreni ; *Găureni*. Pe Cogălnic sau în apropiere *Vosieni*=Vorniceni, aşezat cu totul greşit; *Draguszeni*= Drăguşeni ; *Jurgzeni*=Jurceni ; *Jumeşti* aşezare dispărută ; *Hinceşti*= Hănceşti. Pe stângă Prutului: *Vale Brătuleni*=poate Valea Mare din judeţul Bălţi ; *Sultaneşti*=Soltăneşti; *Calmacui*=Calmăţui azi în judeţul Falciu; *Tarmis*, *Taramisz* în harta lui Cantemir, nu se poate identifica. In dreapta Prutului, Lapuşna are mai multe localităţi între acestea şi *Stănileşti*.

In ţinutul *Bender* se găsesc : *Bender* al (ias) *Tighina*=Tighina ; *Bulboca*, *Gura Biculai*, şi *Purcari*.

In ţinutul *Fălciu* sunt menţionate : *Szibăneşti*: poate Tibăneşti un dublet al localităţi din Vaslui ; *Periszeni*=Periseni sat dispărut; *Maldareni*, identic dat de Cantemir deasemenea dispărut; *Barteni* desigur Balteni dispărut, este însemnat şi de Cantemir; *Plopi* dispărut, *Kigiecz*=Tigheaci *Regze*=poate Recea dispărută; *Kigiecs*=Tigheci ; *Cuzmeni* desigur Cosmeni dispărut, sate cu acest nume se găsesc în judeţul Bălţi; *Larga*, *Frumoasa* despărută; *Manta; Isac*=Vadul lui Isac.

In *Budzak ou Bessarabie* se află *Tatar-punar*=Tatar Bunar care este aşezat pe Nistru în loc de lacul Conduc, *Causseni*= Căuşeni; *Lagale* poate Larga ; *Seleusa*=Sălcuţa : *Ganauro*= Gangura; *Albina*. azi în judeţul Tighina în apropiere de Gura Galbenă; *Szagalak*=Sahaidac; *Beldipal*,=probabil dispărut; *Bulboca* pe râul Jalpug este acea de pe lacul Ialpug,: *Andrei* soco-

cotim că a fost schimbat în Andrevca sau Andruşa pe care le aflăm în judeţul Tighina şi Cahul; *Dolaki*, greu de identificat ; dacă nu este Dsoltai; *Pereni* dat şi în harta lui Cantemir, Perjei ; *Tobak*=Tabac azi în judeţul Ismail, *Balaczeni*=Balaceni ; *Lebedzeni*=Livezeni ; *Deoke*, *Plop*, *Malurile*, şi *Petriceni* imposibil de fixat.

In *Izmail* se însemnează : pe Dunăre : *Reni* ; *Cartal* ; *Satul nou*, *Ismail*, *Cepeni*; desigur că acestei din urmă i s'a schimbat numele de către Ruşi, sau a dispărut; la fel *Tintul*. Pe Prut în sus găsim : *Giurgiulesti*, *Kisla*=Kâşliţa, *Valeni*, *Brânza*. Dela *Troian* începe Valul care este intitulat *voie Trajane*; *via Traiani*, în harta lui Dimitrie Cantemir. El se opreşte pe Nistru la Purcari. Localitatea Troian care este menţionată şi de Cantemir nu mai exixtă azi.

In porţinnea care porneşte dela Tabac şi se opreşte la Akerman găsim : *Kilia*, *Kili-Bogaisi al (ias) Lycostom*, *Paladan-bourn*, care poate fi Balabanca de astăzi şi *Akerman* pe turceşte, *Belgorod* ruseşte, *Cetat-albu* moldoveneşte olim *Moncastron* [sic] în Cantemir.

Iată ce ne dă o hartă adiacentă a ţinutului nostru, căci încă odată, ea nu se ocupă de Moldova decât în rândul al doilea. Ea ne arată vechile aşezări moldoveneşti, lăsând însă afară multe din cele arătate de harta Domnitorului Dimitrie Cantemir. Faptul se poate uşor constata din harta—copie—a lui d'Anville, făcută după acea a lui Cantemir pe care o avem înaintea noastră *.

Cu ajutorul unor astfel de hărţi, cât şi acel al datelor scoase din documente se poate reconstitui desăvârşit harta Moldovei de dincoace de Prut. In chipul acesta se vor putea apoi urmări toate infiltraţiile cât şi colonizările streine făcute în acest colţ de ţara românească, timp de o sută de ani, de către stăpânirea rusească.

---

*. P. P. Panaitescu. *Contribuţii la opera geografică a lui D. Cantemir* Acad. Rom. Mem. Secţ. ist. tom. VIII, ser. III.

Infiinţarea eparhiei Chişinăului şi Hotinului—1813.

ACTE[1]

Dicasteria din Chişinău vesteşte pe toţi protopopii din eparhie despre înfiinţarea seminarului duhovnicesc şi pentru aducerea copiilor la învăţătură.

Fiindcă din porunca înalt preosfinţitului Mitropolit Kirion Kirion Gavriil, exarh şi cavaler... de a chema duhovniceasca seminaria la 31 zile ale aceştii luni, Ghenarie, să fie deşchisă, întru carile vor învăţa afară de trebuincioasăle învăţături rosieneşti, lătineşti, greceşti şi pe limba moldoviniască cu gramatica, curata scrisoari şi pravila scrisorii, fiişte care învăţător pi ciasurile orănduite deosebit. Drept aceea din porunca înalt preosfinţii sale să scrii cucernicii tale ca să dai de ştire tuturor preuţilor şi diiaconilor ci să află în protopopia cucernicii tale ca toţi cei ci vor ave copii la vrăstă de 8 ani, iar nu mai jos, să-i aducă aice în oraşul Chişinăului, spre învăţătura lor, având părinţii lor purtare de griji de celi trebuincioasă lor, de îmbrăcăminte, de gazde şi de altile; iar pentru plata învăţăturii nu să vor supăra. Iar 30 ficiori a slujitorilor bisăriceşti, celor săraci şi cu totu lipsiţi, preuţi şi drepţi diaconi, vor ave gazde şi măncare şi îmbrăcăminte din veniturile simenarii. Iar ci să atinge din parte politiciască, dacă va vre cineva ca să-şi de copii la acest fel de învăţături, vor ave purtare de griji de celi trebuincioasă lor, şi cu plata învăţăturii nu vor fi supăraţi, fiindcă învăţătorii ci s'au orânduit îşi trag liafa lor, şi să aibă Decasteria răspuns că ai priimit poronca şi s'au pus în lucrare. 1813 Februarie 1-2.

Conceptul acesta în moldoveneşte—în arhiva Consiliului eparhial —Chişinău, dosar nr. 224/180, fila 79. Titlul e acesta: „Dela exarhiceasca decasteriea a Mitr[opoliei] Chişinăului, către Cucernicia sa protopopul... Poroncă". Iar pe margine, copistul a adăugat în ruseşte: „N. B. In acest fel s'au trimis ordine la toţi protopopii de ţinuturi"; unii şi răspund de executare, ibidem, f. 80, 81.

Dispoziţii pentru lucrările de cancelarie în Dicasterie.

1813 Februarie 17. Dicasteria Duhovnicească Exarhicească din Chişinău în baza hotărârei ce i s'a dat la 30 Octombrie 1812 de I. P. S. Membru al Sinodului şi Exarh Gavriil, Mitropolit şi Cavaler, despre înfiinţarea acestei Dicasterii în Chişinău şi repar-

1. Vezi nr. 3 al revistei, pag. 31.

tizarea ținuturilor pentru buna orânduială a lucrărilor în două servicii după numărul conducătorilor, a hotărât: ținuturile acestei eparhii se împart astfel: 1, în serviciul ajutorului de secretar gubernial Mezițin să fie ținuturile Orhei, Lăpușna, Hotărniceni, Codreni și Greceni; și tot la el trebuie să fie împlinite și toate lucrările mănăstirilor și ale monahilor. I se dau lui în ajutor: registratorul colegial Florov și scriitorul în moldovenește Manuil Costin. 2, In al doilea serviciu al secretarului gubernial Ghetopanov să fie ținuturile: Soroca, Hotin, Florești și provincia Basarabiei. I se dau ca ajutoare: copistul Leușițchi, și scriitorul în moldovenește Gheorghe Fedorov. 3, Toate lucrările ce vor fi primite dela numitele ținuturi, trebuie să fie discutate în serviciul, de care aparține ținutul, și la el trebuie să intre toate adresele și ordinele sf. Sinod, privitoare la acele ținuturi, afară despre mănăstiri și monahi, care trebue să se rezolve în serviciul ajutorului de secretar; a rezolvà și a păstra lucrările, conducătorii lor sunt îndatorați astfel, cum e hotărât în regulamentul general și în alte legi, de a alcătuì referate și informații, extracte, aplicând în lucrări cuvenitele legi, a aveà pentru lucrările neterminate un registru, potrivit anexei la aceasta, iar pentru cele terminate un opis și alfabet; într'un cuvânt să împliniască totul cum cere orânduiala cancelariei; însă pentru nereguli singuri vor fi răspunzători. 4, Formularele de serviciu, de spovedanie și alte informațiuni, ce se vor prezentà la timp de către protopopii de ținut, vor fi primite de fiecare potrivit serviciului său, numai după chibzuința membrului și a secretarului, iar nu după a sa. 5, Când va fi nevoie să se trimită undeva informațiuni, formulare și memorii, atunci fiecare din ei trebuie să prezinte secretarului pentru serviciul său o vedomoste adevărată cu semnătura proprie cu toate informațiunile necesare. Secretarul sau singur alcătuește referatul sau însărcinează pe un șef de birou, supraveghind singur îndeplinirea lucrului. 6, Ordinele sfântului îndreptătorului Sinod și alte legi pentru informație sau publicație de îndrumare, trebuie să intre pentru executare și păstrare la ajutorul de secretar, pe care trebuie să le scrie în opis; tot el trebuie să păstreze și să poarte opisul tuturor ordinelor și referatelor Dicasteriei, dispozițiile și ordinele I. P. S. Mitropolit, Exarh și Cavaler, și ale P. S. Episcop vicar Dimitrie al Benderului și Achermanului, și la finele anului le dă la legat cu opisele laolaltă. 7, Pentru grabnica îndeplinire a lucră-

rilor șefii de birou sunt datori a se stărui în toate felurile, și zăbava fără pricini binecuvântate îi expune la răspundere atât pe ei cât și pe însuș secretarul. 8, Lucrările ce intră în Dicasterie se scriu pentru ascultare în registrul de referate al biroului de către șefi pe rând, și tot pe rând le scriu și în registrul de eșire, le ștampilează și le împachetează pentru expediție și le trimit din Dicasterie la locurile respective, la vremea lor, fără zăbavă, știind că vinovații vor fi pedepsiți.

Hotărârea aceasta se înnaintează la arhipăstoreasca apreciere a I. P. S. membru al sfântului îndreptătorului sinod Exarh, Mitropolit și Cavaler Gavriil, și se cere rezoluția.

Rezoluția e dată la început: „1813 Martie 3. Așa să fie".

O copie tot în l. rusă, e în arhiva Consiliului eparhial— Chișinău, dosar nr. 224, f. 82, 87.

Guvernatorul civil De Richilie din Odesa răspunde mitropolitului Gavriil că a dat ordinele cuvenite ca instituțiile și locuitorii din eparhia Ecaterinoslavului, alăturați la eparhia Chișinăului, să se adreseze aici în nevoile lor duhovnicești.

Prea sfinţite Stăpîne, milostive Domn şi Arhipăstor.

Respectata adresă a Innalt Prea Sfinției Voastre, din 16 ale lunei curente, am avut onoarea s'o primesc, și, potrivit cuprinsului ei, am dat să facă cui se cuvine ordin de a înștiința instituțiile cât și pe locuitorii aflători în partea din eparhia Ecaterinoslavului, alăturată la eparhia Chișinăului, ca ei, pentru chestiunile relative la soluționarea și dispozițiunea duhovnicească, să se adreseze la Innalt Prea Sfinția Voastră sau la Dicasteria Exarhală Chișinău.

Mă bucur foarte mult, că această nouă țară a intrat în turma Voastră. Nădăjduesc nu mai puțin că se bucură și înșiși locuitorii, știind bunătatea Voastră sufletească. Imi rămâne să doresc numai ca Cel de sus să Vă întăriască sănătatea și să Vă prelungiască zilele cât mai mult. Cu aceste simțiminte și distinsă cinste și demnitate sunt totdeauna

Milostive Domn și Arhipăstor, al Innalt Prea Sfinției Voastre plecată slugă G[raf] Duc de Rișilie.

Nr. 1591
26 Noembrie 1813 Odesa.

Originalul în l. rusă, în arhiva Consiliului eparhial—Chișinău, dosar nr. 526, f. 48.

Mitropolitul Gavriil cere guvernatorului Bahmetev al Basarabiei achitarea întreținerei sale pe 12 luni din urmă.

Alăturând aci două còpii, una depe adresa d-lui Comandant al armatei de Dunăre, Admiral Ciciagov din August 1812 către mine, și alta depe ordinul d-lui Admiral Ciciagov din 18 ale aceleeași luni către d-l administrator al provinciei Basarabiei consilier definitiv Sturza, din ele veți binevoi a vedea că d-l comandant Admiral Ciciagov, luând în samă evenimentele de atunci despre transferarea administrației rusești civile și duhovnicești dela Iași în nou alipita provincie Basarabia, a ordonat d-lui Sturza ca la vreme când va dispune despre locuință pentru mine, ștatul meu, pentru Dicasterie și ajutor pentru întemeierea seminarului, să stabilească, de acord cu mine, în vederea întreținerei mele și a ștatului meu, până la o lege, ce sumă va fi necesară din veniturile noei alipite provincii, și, judecând după venituri, ce mi se vor putea repartizà mie, și despre aceasta să-i refere d-sale pentru aprobare. D-l administrator al guberniei Sturza n'a făcut nici o dispoziție în privința aceasta, din pricină că încă nu se cunoșteau veniturile fiscale ale Basarabiei, apoi curând s'a înbolnăvit și pe urmă s'a retras din serviciu, și eu din primele zile ale lui Septembrie 1812 până la 21 August 1813, adecă până la Inalta aprobare dată pe referatul sfântului îndreptătorului Sinod despre înființarea eparhiei Chișinăului, adecă în curs de 12 luni, ne primind nici un ajutor bănesc dela administrația Provinciei, cu toate greutățile m'am întreținut pe mine și personalul meu, alcătuit dintr'un număr destul de mare de funcționari duhovnicești, secretar, impiegați... pentru care am intrat în datorii.

După retragerea d-lui Sturza dela serviciu, ocârmuirea Provinciei a primit-o d-l Garting, dar el fiind șef provizoriu al acestei provincii, n'a luat în discuție chestiunea aceasta. Iar acum escelența voastră fiind guvernator titular al provinciei Basarabiei, înnaintându-Vă aceste întâmplări la buna d-voastre aprecieri, smerit vă rog să binevoiți a dispune ca să mi se dea pe timpul acestor 12 luni din sumele Provinciei, după socoteala cum primiam eu cu ștatul meu la Iași, măcar trei pătrimi din acea sumă, ca să mă pot descărcà de datorii.

Conceptul mitropolitului Gavriil, în l. rusă, greu de descifrat, în arhiva Consiliului eparhial—Chișinău, dosar nr. 224, f. 83—84.

Primele măsuri luate de inginerul general maior V. Garting, guvernatorul Basarabiei, după înființarea eparhiei.

Inalt Prea Sfinţite Stăpîne,

Milostive Domn!

In executarea înaltei dorinţi a Majestăţii Sale Imperiale, dată în ziua de 21 August a. c. pe prea devotatul referat al Sfântului Indreptătorului Sinod despre înfiinţarea unei Eparhii în Oblastia Basarabiei cu numirea de a Chişinăului şi Hotinului şi în urma onoratei adrese a Inalt Prea Sfinţiei Voastre din 28 Octombrie către mine sub Nr. 1658, ce anume dispoziţiuni am luat în această chestiune, Inalt Prea Sfinţia Voastră puteţi a le vedea din alăturatele aci 5 copii depe ordinele date de mine: 1-ului şi al 2-lea Departament ale administraţiei Oblastei, la toate poliţiile din oraşe şi Comandantului din Acherman, asemenea părerea mea către Comandantul Hotinului d-l General-Maior Liders, căruia i s'a încredinţat a forma armata aici. Iar d-l Comandant din Acherman Locotenent-Colonel Arseniev e însărcinat de mine a alege pentru Mitropolie 7 desetini vii în Acherman din cele libere şi neglijate împreună cu poliţaiul local şi un membru din cler, căruia veţi binevoi a-i încredinţa Inalt Prea Sfinţia Voastră această numire şi Vă rog, Milostive Domn, să daţi ordinul D-voastră şi să mă onoraţi cu răspuns.

Cu desăvârşită înaltă veneraţiune şi cu adevărat devotament am onoare să fiu

Milostive Domn
a Inalt Prea Sfinţiei Voastre
Prea smerită slugă
V. Garting

Nr. 5470. In Chişinău 9 Noembrie 1813.

Rezoluţia: „S'a primit la 12 Noembrie 1813. Această adresă şi 5 copii sub literele A. B. C. D. E. să se păstreze la dosar pentru cuvenita conformare în vre un caz. Pentru alegerea viilor se numesc Protoiereul Teodor Moleavinschi şi Blagocinul Ioan Popovici".

Originalul în l. rusă, în arhiva Consiliului eparhial—Chişinău, dosar nr. 526, f. 32.

Anexe A.

Copie depe ordinul dat, Departamentului 1 al Administrației Oblastei Basarabiei, de Inginerul General Maior Garting. 9 Noembrie 1813 sub nr. 5469.

Din prea devotatul referat al sfântului îndreptătorului Sinod, înalt confirmat de Majestatea Sa Imperială în ziua de 21 August a. c. despre înființarea unei Eparhii în Oblastia Basarabiei cu denumirea de a Chișinăului și Hotinului, alăturat aci se înaintează zece exemplare tipărite, din care unul Departamentul îl va opri la sine pentru cunoștință și orientare totdeauna în executarea tuturor hotărîrilor cuprinse în menționatul referat, în privința bisericilor și slujitorilor bisericești; iar celelalte nouă exemplare, tot pentru o asemenea întocmai împlinire din partea zemstvei și pentru a se publica peste tot locul ca să-l cunoască toți locuitorii oblastei, și în deosebi proprietarii votcinelor, să se trimită la cele nouă poliții, aflate în această oblastie cu ordine dela Departament. In ceea ce privește polițiile, a Chișinăului și cele înființate în forștatele cetăților: lor li s'au trimis exemplare cu ordinele mele. Pe lângă aceasta în deosebi ordon: locuitorilor votcinelor, aparținând m-rei Căpriana, și aflătoare în județul Orhei, să se comunice prin cine și cum se cuvine, că atât mănăstirea aceasta după înalta voință este hotărîtă pentru întreținerea Casei Arhierești Chișinău: cât și ei, locuitorii votcinelor acelei mănăstiri, potrivit tuturor îndatoririlor țăranilor din votcine trebuie să depindă de dispozițiunile Mitropoliei, iar persoanelor, ce vor fi numite de ea pentru conducerea lor, li se cuvine supunere. Asemenea întocmai încunoștiințare să se facă și locuitorilor votcinelor Purcari și Răscăeți, aflate în Basarabia, precum că și acestea, după înalta voință s'au alăturat la votcinele m-rei Căpriana și în acelaș chip întră în directa supraveghere și conducere a Mitropoliei, urmând ca Departamentul după obiceiul pământului, să întăriască acele toate cu documentul cuvenit. Insă cum ultimele votcine din cele menționate adecă: Purcari și Răscăeți, se află în Basarabia, și s'au dat odată cu celelalte în arendă anuală cu contract boierului Cazimir: urmează că până la expirarea termenului anual și anume: până la 23 Aprilie 1814 și votcinele acestea trebuie să rămână în arendă la arendatorii, cari au încheiat contracte separate pentru ele cu an-

treprenorul superior din Basarabia; despre aceasta deasemenea să se comunice locuitorilor că obligațiunile acestea nu pot fi călcate; Mitropolia însă va fi satisfăcută cu veniturile acelor votcine din ziua ieșirei prea înaltului ordin pe referatul Sinodului; în acest scop eu am dat ordin separat Departamentului al 2-lea căruia i se cuvine. Eu voi aștepta dela Departamentul 1 raport, ce anume dispozițiuni va face pentru executarea a părții ce depinde de el din acea propunere.

Pentru conformitate: Secretar clasa 9-a.

Copie, în l. rusă, în dosar nr. 526, f. 33—34.

B.

Copie depe ordinul dat dela Inginerul General Maior Garting, tuturor polițiilor de orașele Basarabiei la 8 Noembrie 1813.

Trimițând aci alăturat un exemplar tipărit din prea devotatul referat, al sf. îndreptătorului Sinod, înnalt confirmat de Majestatea Sa Imperială în ziua de 21 August a. c. despre înființarea unei eparhii în Oblastia Basarabiei cu numirea de a Chișinăului și Hotinului, eu ordon poliției din Chișinău: înaltul ordin dat pe acel referat să se ia la cunoștințe și îndrumare totdeauna pentru executarea tuturor hotărîrilor ce cuprinde în privința bisericilor și slujitorilor bisericești; în acest scop să se facă cunoscut și locuitorilor orașului gubernial Chișinău prin publicații. De rezultat însă să-mi raportați.

Pentru conformitate: Secretar cl. 9-a.

Copie în l. rusă, dosar nr. 526, f. 35.

C.

Copie depe ordinul dat de Inginerul General Maior Garting, Departamentului al 2-lea al Administrației. Oblastei Basarabiei, la 9 Noembrie 1813 sub nr. 5468.

Trimițând aci alăturat un exemplar tipărit din prea devotatul referat al sf. îndreptătorului Sinod, înalt confirmat de Majestatea Sa Imperială în ziua de 21 August a. c. despre înființarea unei eparhie în Oblastia Basarabiei cu numirea de a Chișinăului și Hotinului, ordon Departamentului al 2-lea ca voința

cea Inaltă dată pe acel referat să se ia la cunoştinţă şi orientare totdeauna în executarea în totul a ceea ce deprinde de acest Departament potrivit hotărârilor din cuprinsul său în privinţa bisericilor şi slujitorilor bisericeşti. Pentru orientarea Departamentului adaog pe lângă aceasta o copie depe ordinul dat în această chestiune Departamentului I-iu, şi ca urmare şi Departamentul al 2-lea se va informa, cu cât anume a revândut antreprenorul comun al Basarabiei d-l Cazimir două votcine Purcari şi Răscăeţi, aflate în Basarabia, care la olaltă cu celelalte votcine ale m-rei Căpriana întră în supravegherea şi ad-ţia Mitropoliei. Despre aceasta mai de aproape şi mai exact se poate afla din contractele încheiate pentru arenda anuală a acelor votcine şi prezentate în original la Isprăvnicie, după ce se va face această cercetare, se va calcula, cât se cuvine pentru satisfacerea Mitropoliei dela 21 August, când a urmat Inaltul ordin pe referatul Sinodului, până la 23 Aprilie anul viitor 1814, adică după expirarea termenului unui an de întreţinerea Basarabiei întregi; atunci votcinele Purcari şi Răscăeţi intră în dispoziţiunea Mitropoliei. Socoteala aceasta să ne-o prezentaţi pentru a deslegà eliberarea banilor din veniturile guberniale. Prin aceasta încunoştiintez Departamentul că despre stabilirea a 7 disetine din viile din Acherman, pentru Mitropolie eu fac o separată dispoziţiune prin Comandantul din Acherman.

Pentru conformitate: Secretar cl. 9-a.

Copie în l. rusă, dosar nr. 526, f. 37—38.

D.

Copie depe ordinul Inginerului General Maior Garting, dat Comandantului din Acherman, Locotenent Colonel Arseniev, 8 Noembrie 1813 sub nr. 5439.

Din exemplarul tipărit al prea devotatului referat al Sfântului Ocârmuitorului Sinod, înnalt confirmat de Impărat în ziua de 21 August a. c. trimis odată cu aceasta la Poliţia din Acherman, despre înfiinţarea unei Eparhii în Oblastia Basarabiei cu numirea de a Chişinăului şi Hotinului, între altele D-voastră binevoiţi a vedea că pentru întreţinerea casei arhiereşti locale, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit şi Exarh Gavriil, cu referatul său către Sinod,

a solicitat destinarea a 7 desetine din numărul viilor neglijate din Acherman, foste turcești; iar fostul Gubernator civil d-l Sturza, Deisvitelnâi Statschii Sovetnic în părerea sa despre cler a comunicat că se poate a se hotărî pentru Mitropolie o cantitate de vii mai ales, după alcătuirea opisului viilor din Acherman și după luarea cuvenitei dispozițiuni despre ele. Și cum Mitropolitul și Exarh cu adresa sa către mine acum cere porunca mea, pentru delimitarea urgentă a 7 desetini vii din Acherman, ca Mitropolia să poată reuși a curăți și îngropà viile la timp până la venirea iernei, eu vă însărcinez pe D-voastră a aduce la îndeplinire acest articol din referatul Sinodal înnalt aprobat de Impărat, împreună cu Polițaiul din Acherman și un membru al clerului ce va fi desemnat de Inalt Prea Sfințitul la aceasta, cu observarea D-voastră, potrivit propunerei Exarhului și a fostului Gubernator, să delimitați cantitatea exactă a viilor la un loc, separat, pentru ca Mitropolia să poată dispune de ele separat de ceilalți, alegând viile acestea dintre cele libere și anume dintre acele ce după documente se găsesc că nu aparțin nici Turcilor, nici nu se usurpă din stăpânirea vecinică și trecând în stăpânirea vremelnică a altor persoane particulare. Și anume care vii și unde veți destina D-voastră despre aceasta îmi veți face cunoscut mie și veți aștepta deslegarea.

Pentru conformitate: Secretar cl. 9-a.

Copie în l. rusă. dosar nr. 526, f. 39—40.

E.

Copie depe adresa către Comandantul Hotinului General Maior Liders, din partea comandantului Militar și Civil din Basarabia. 9 Noembrie 1813 sub nr. 5497.

Din numărul de exemplare tipărite ce mi-a trimis Inalt Prea Sfințitul Mitropolit și Exarh Gavriil din referatul prea devotat al Sfântului Indreptătorului Sinod, confirmat de Impărat în ziua de 21 August a. c., despre înființarea unei Eparhii în Oblastia Basarabiei cu numirea de a Chișinăului și Hotinului, eu am găsit necesar să trimit anexat un ex. către Excelența Voastră atât pentru cunoștința Voastră, cât și cu scopul ca, de veți binevoi potrivit conținutul acelui referat, despre împlinirea voinței Impără-

tești relativ la scutirea slujitorilor bisericești de încartiruire, impozite către stat, contribuțiuni și alte perceperi, despre apărarea clerului de orice persecuțiune și de altele pentru cuvenita împlinire, în caz de nevoie, să se încunoștiinteze Armata formată de Excelența Voastră.

Pentru conformitate: Secretar cl. 9-a.

Copie în l. rusă, dosar nr. 526, f. 41.

Protopopul ținutului Hotărniceni, Baltag, confirmă primirea și executarea unui ordin al Dicasteriei Chișinăului și Hotinului, pentru săvîrșirea de slujbe de mulțămire pentru înființarea eparhiei noi.

Către Pre cinstita exarhiceasca Dicasterii a sfintei Mitropolii Chișinăului și Hotinului

dela Protopopul Onufrei Baltagă dela ținutul Hotărnicenii

Răport

Supt Nr. 1794 Dechemb. 5 am priimit această poroncă scri(so)ri din 28 Noembr. pentru ca să s(ă) facă paraclis înpărătesc de mulțămiri și d-i acuma înainti la toati pomenirili să s(ă) adaogă înalt preasfinția sa a sinodului exarh Gavriil Mitropolit Kișinăului și Hotinului cari și dicasteria să s(ă) numească a Kișinăului și a Hotinului, cu cari poroncă înpreună am primit și o còpii rusască și una moldovinească tălmăcită di pi ucazul cu însuși a înpărăteștii sali Măriri iscălitură pentru așezare părții Bisăricești în eparhiea aceasta și de primire și punire în lucruri fac răport, rămăind și su(nt) 1813 Dechemb. 10.

al pre cinstitei Dicasterii pre plecată slugă

Proto : Ierei Onufrei Băltagă

Nr. 31.

Raportul original în moldovenește e în Arhiva Consiliului eparhial—Chișinău, dosar nr. 526/1813, f. 56. Un alt raport dela protopopul Lupu, în acelaș senz, ibidem f. 78 și altul pe fila 80 dela protopopul Simeon Mahovschi al Codrenilor—Greceni din Leova.

Exarhiceasca dicasterie a Moldovlahiei cheamă la Iaşi pe «toţi protopopii ci să află în eparhie Huşului dincolo de Prut», înainte ca mitropolitul Gavriil să treacă la Chişinău.

Poruncă.

Din porunca înalt Preaosfinţiei sale Mitropolit şi exarh Gavriil iată să porunceşte cucerniciei voastre ca îndată ci veţi priimì această poruncitoare înştiinţare să vă sculaţi şi să veniţi cât mai în grabă aicea la Eşi, şi să vă arătaţi cătră înalt prea o sfinţie sa.

1812 Avgust în 20.

Nr. 271.

Protoierei şi cavaler *Petru Cuniţchi*

Secretar *Pavel Jadanov*

Gubernschii secretar *Ivan Mizeţchi* (toate 3 în ruseşte).

[iar pe verso].

Am văzut poronca şi voi urma

Gheorghie Batcu, protop. Lăpuş[nii]. Avg. 23 Kişnovţi.

Am văzut poronca aceasta şi voi urma

Ioan, prot. Lăpuş[nii] [1].

Am văzut poronca acista şi voi urma.

Isaii, prot. Lăpuşnii.

Am văzut poronca aceasta şi voi urma.

Onufre, prot. Hotărnicenilor.

Am văzut poronca şi voi urma.

Teodor, prot. Sorocăi.

Am văzut poronca şi voi urma.

Ion (?) Tătărăuca noaă, ţinut Sorocii.

Am văzut poronca şi voi urma.

Alexandru, prot. Plopi, ţinut Sorocii.

Originalul se află în arhiva Consiliului eparhial — Chişinău, dosar nr. 224/1812, fila 12.

---

1. Ioan Dimitriu, ibidem, fila 80.

Protopopul ţinutului Orhei, Stăvărachi, raportează că a vestit pe protopopii din stânga Prutului de a se prezinta la Iaşi.

Cu plecată scrisoare.

Inştiinţăm pe exarhiceasca Dicasterie a sfintii Mitropolii Moldavii că primind poronca exarhiceştii Dicasterii din curgătoare lună în 20 supt numărul 271 întrucare în deosăbită scrisoare mi să poronceşti ca să trimit către toţi protopopii eparhii Huşului din Prut încoaci ca să citească şi să urmezi poroncii să s[e] arăti înainte înalt pre o sfinţii sale, iscălindu-s[ă] din dos cum că au cetit şi vor urma, eu după poroncă am urmat trimiţind porunca întăi la protopopopii Lăpuşnii şi a Hotărnicenilor cum şi la ţinutul Sorocii şi iscălindu-s[ă] toţi, iată că să trimite cu acest răport di plinirea poroncii. 1812 Av[gust] 28.

Pre plecată slug[ă]

Stăvrachi iconom şi prot. Orheiului.

Originalul se află în arhiva Consiliului eparhial — Chişinău, dosar nr. 224/1812, fila 13.

Jurnalul mitropolitului Gavriil cu numirea personalului în nou proectata eparhie a Chişinăului şi Hotinului.

Nr. 1.

1812 Septembrie 30. Cu prilejul alipirii oblastiei Moldovei, aflătoare între Prut şi Nistru, la Imperiul Rusiei, în care oblastie s'a proectat de sfântul Indreptătorul Sinod a se întemeià o nouă eparhie cu încredinţarea ei administraţiei Noastre, dispunem: 1. pentru lucrările duhovniceşti să se înfiinţeze Dicasteria cu titlul, până la o deosebită întărire a înaltei autorităţi, de Dicasteria Exarhicească a Chişinăului, în cari să fie membrii: Protopop Petre Cuniţchi, Protopop Gheorghe Rodostan, Protopop Stavarachi Costin şi Protopop Gheorghie Batcu, secretar să fie colejschi secretar Pavel Jadanov, ajutor de secretar Ivan Mizeţchi, secretar gubernial, căruia i se încredinţează ca unui şef de birou jumătatea judeţelor eparhiei, al doilea şef de birou secretarul gubernial Petru Ghetopanov, contabil, colejschi registrator Gheorghe Hrisostratu, ajutori ai şefilor de birou vor fi: colejschi registrator Srebescu şi Florov, în locurile vacante la consistor pentru scrierea rusă vor fi subcancelaristul Zarudniţchi şi copistul Leuşiţchi, iar

pentru scrierea românească Manuil Costin și Grigorie Fedorov, traducător Mihail Cunițchi, păzitori Maxim Bealom și Iacov Remezovschi.

2. La catedrala sobor protopopi vor fi protopopul Cunițchi, cluciar protopop Rodostan, locul întăiului preot de sobor va fi ocupat de protopopul Alexei Gubschi, locul preotului al doilea de sobor Ilie Gorițin, protodiacon va fi diaconul Moisei Cerneavschi, diacon Ioan Mişceacovschi, vacanța de al doilea diacon rămâne până la găsirea candidatului, ca ipodiaconi să se aleagă doi dascali tineri capabili, căsătoriți și să se prezinte pentru înnaintare. Cântăreți vor fi Semen Pisarevschi, Atanasie Volohov, Ivan Olşevschi și Semen Buhanevici. In locurile de clopotari să se caute și să se propună la întărire. Dirijor corului de cântăreți va fi secretarul gubernial Ghetopanov, coriști să se întrețină în numărul necesar de voci.

3. La casa arhierească: econom va fi igumenul schitului Gârbovăț Serafim, eclesiarh sau veșmântar și casier ieromonahur Sinesie, duhovnicul personalului arhieresc va fi ieroshimonahul Teodosie, socotitor va fi contabilul Dicasteriei Hrisostratu, pentru corespondență se va folosi din Dicasterie Manuil Costin, ieromonah de capelă va fi ieromonahul Rafail, ca ierodiacon va fi ierodiaconul Ioanichie. Pentru cântare și îngrijirea bisericii casei arhierești se vor întrebuința coriștii soborului și cântăreții și clopotarii.

4. La seminar: rector va fi protopopul Cunițchi, locul prefectului, rămâne rezervat pentru profesorul Ioan Nesterovici, care se pregăteşte de intrarea în cinul monahal. La seminarul ce va fi înființat se vor predà limbile: latină, rusă, greacă și română, iar obiecte sistematice, ca și la alte seminarii duhovnicești; la început să se deschidă două clase: pregătitoare și de gramatecă în toate limbile și se numeşte în clasa pregătitoare profesorul Gherbanovschi și în cea de gramatecă profesorul Nesterovici cu condiția ca ei să treacă cu elevii treptat: Nesterovici până la clasa de Filosofie, iar Gherbanovschi până la cea de Retorică, iar în locul lor în clasele de jos vor fi numiți noui profesori. Teologia, dacă va binecuvântà Dumnezeu să ajungem la deschiderea ei, o va predà Rectorul, însă până atunci, îndatorirea lui va fi de a tălmăcì pentru toți elevii în fiecare sâmbătă, catehismul pe scurt și catehismul pe larg. Limbile rusă și latină vor fi predate sistematec de învățătorii sus arătați, iar pentru limba greacă și română să se aleagă învățători capabili și să ni se prezinte.

5. Chetele pentru întreținerea Mitropoliei și a seminarului vor fi dela eparhie astfel, cum se practică în eparhiile românești, însă cu oarecare micșorări, anume: în locul a zece lei pe an ca poclon, să se strângă câte șapte, pentru școală câte patru și în loc de cinci lei pentru cununiți să se ia câte trei lei; despre aceasta se va poruncì chiar astăzi protopopilor pentru informație și împlinire. Și cum se apropie sărbătoarea sfântului Dimitrie, să se ordone a se strânge poclonul sfântului Dimitrie câte trei lei douăzeci parale, și cel școlar câte doi lei și să se prezinte neapărat la administrația casei noastre; iar banii pentru cununiți să se ordone a se trimite la vremea lor, după care se vor eliberà alte noi cununițe, cu micșorarea costului cum s'a spus mai sus. Protopopii vor rămâne tot aceiași cari au fost și până acum, până la o deosebită hotărâre a noastră. Examinator pentru candidați nu se specifică anume cine va fi, însă ei vor fi examinați în sala de ședinți a Dicasteriei, care chiar azi să fie deschisă după cum se cuvine în prezența Noastră și a preasfințitului episcop Dimitrie al Benderului și Achermanului și al Nostru vicar și începând funcționarea, va continuà după obicei și legi. Despre înființarea acestei eparhii și a Dicasteriei să se anunțe toți protopopii, poruncindu-le ca în toate bisericile, după familia Impărătască și sfântul Sinod, să se pomeniască la sfintele slujbe unde se cuvine, mitropolitul și exarhul Gavriil atât în bisericile ce au fost înnainte în eparhia mitropolitană și în Basarabia cât și în cele venite dela eparhia Hușilor, în care să nu se mai pomenească episcopul Hușilor. Insă în Basarabia, după exarh, să se pomeniască episcopul Dimitrie ca și mai nainte. Și de oarece, potrivit înnaltei bunevoințe și hotărârii sfântului îndreptătoriului Sinod al întregii Rusii, această eparhie este învrednicită și cu un episcop Vicar, în ajutorul nostru, cu titlul al Benderului și Achermanului, urmează că Dicasteria noastră duhovnicească e îndatorată a îndeplinì rezoluțiile și ordinele Prea sfințitului episcop Vicar, fiind încredințată că tot ce va ordonà vicarul, va fi cu aprobarea sau încrederea noastră, arătând totdeauna prea sfinției sale cuvenitul respect și ascultare. Aceasta privește atât clerul soborului cât și tot personalul nostru.

Gavriil Mitropolit și Exarh.

Originalul în l. rusă în arhiva Consiliului eparhial—Chișinău, dosar nr. 224, f. 18—21.

Exarhul sinodal, mitropolitul Gavriil, mijlocește la sf. Sinod pentru antimise și sf. Mir, necesare noei eparhii a Chișinăului și Hotinului.

Deoarece provincia aceasta de dincoace de Nistru, după alipire la Rusia, s'a despărțit cu totul și în privința duhovnicească de eparhia Moldovei, și între timp s'au întîmplat sfințiri de biserici și cereri de sf. Mir pentru biserici, în care cazuri s'au adresat mie, ca cel în drept, plecat rog sfîntul Sinod să nu amîne a elibera 50 sfinte antimise, din care 25 de mătasă iar 25 de pînză, și, pentru sfințirea acestor antimise, cantitatea cuvenită de părticele de sf. moaște ale mucenicilor, cît și sfînt Mir în cantitate pentru 775 biserici parohiale și toate să se dea prin acest al meu trimis special Isidor Gherbanovschi.

Nr. 1081 din 4 Noembrie 1812.

Conceptul în l. rusă în arhiva Consiliului eparhial—Chișinău, dosar nr. 320/1812, f. 1.

Răspunsul sf. Sinod despre antimisele și sf. Mir, necesare noei eparhii a Chișinăului și Hotinului.

Ordinul Majestății sale imperiale, singur stăpînitor al întregei Rusii, din sfîntul ocîrmuitorul Sinod, către membrul sinodal și exarh, preasfințitul Gavriil, mitropolit și cavaler a diferite ordine.

Potrivit ordinului Majestății sale imperiale, sfîntul ocîrmuitorul Sinod, ascultînd raportul Preasfinției voastre, în care scrieți că, deoarece provincia Basarabiei, după alipire la Rusia, s'a despărțit cu totul și în privința duhovnicească de eparhia Moldovei, și între timp s'au întîmplat sfințiri de biserici și cereri de sf. Mir pentru biserici, în care cazuri s'au adresat vouă, ca cel în drept, rugați sfîntul Sinod să ordone a se elibera 50 sf. antimise, din care 25 de mătasă, iar 25 de pînză, și, pentru sfințirea acestor antimise, cantitatea cuvenită de părticele de sf. moaște ale mucenicilor, cît și sfînt Mir în cantitate pentru 775 biserici parohiale. Și toate acestea să se ordone a fi date prin trimisul vostru special Isidor Gherbanovschi, și după informația luată, a ordonat: 1. sus amintitele antimise, cerute de Preasfinția voastră, să se tipăriască în tipografia sinodală, cumpărînd în acest scop cantitatea necesară de material, din sumele tipograficești ce are sf. Sinod, și după tipărire să se dea numitului Gherbanovschi, raportînd apoi sf. Si-

nod despre suma întrebuințată la aceasta, ca s'o restituiți Preasfinția voastră. 2. Să se ordone (și s'a ordonat) membrului sinodal, Preasfințitului Ambrosie, mitropolit al Novgorodului și Sanct-Peterburgului, ca să elibereze cuvenita cantitate de părticele de sf. moaște ale mucenicilor, pentru sfințirea amintitelor antimise, din cele ce se află la dispoziția sa, dîndu-se tot lui Gherbanovschi, cînd acesta se va prezenta membrului sinodal. 3. Sfînt Mir, după înlesnire și distanță apropiată, să se dea o vadră, din cel ce se pregătește la Chiev, și care, împachetîndu-se să se încredințeze tot lui Gherbanovschi, asemenea și în viitor (sf. Mir) să se elibereze la cereri pentru bisericile din Basarabia, tot dela Chiev, și în acest scop să se trimită (și s'a trimis) ordin membrului sinodal, Preasfințitului Serafim, mitropolit al Chievului și cavaler.

Ca urmare acestora, amintitele antimise s'au tipărit, care au costat 159 ruble și 50 cop.; atît aceste antimise cît și părticelele de sf. moaște, destinate acestor antimise, s'au dat trimisului Preasfinției voastre Isidor Gherbanovschi și o împuternicire pentru a primi o vadră de sf. Mir dela Chiev.

Nr. 5607. 1812 Decembrie 10.

Pe original semnați: Obersecretar *Gavril Jurihin*, Secretar *Petru Vacșin*, Șef de biurou *Șardin*.

Copia în l. rusă e în arhiva Consiliului eparhial—Chișinău, dosar nr. 320/1812 f. 2—3. Originalul a fost înregistrat în Chișinău la 28 Decembrie 1812. Mitropolitul confirmă la 4 Ianuarie 1813 primirea antimiselor și a sf. Mir, trimițând la Sinod suma cuvenită, iar Consistorului din Chiev expediind 50 ruble, ca preț al vasului în care s'a adus sf Mir, vasul neputîndu-se înapoia din pricina greutăților de transport.

Mitropolitul Gavriil hotărăşte deschiderea seminarului din Chişinău şi porunceşte Dicasteriei sale să cheme copii la învăţătură.

Fiindcă cu ajutorul lui Dumnezeu, localul pentru înființarea școlilor, sub numele de Seminar duhovnicesc, și învățători vrednici pentru această învățătură s'au ales, de aceea poruncim să se deschidă această învățătură la 31 zile ale acestei luni. Despre aceasta Dicasteria e datoare să vestiască pela toate ținuturile acestei gubernii, ca cei ce doresc să învețe în școlile seminariale, să vie în orașul Chișinău, și mai ales copiii slujitorilor bisericești, pentru cari se înființează mai vîrtos aceste școli, datori sunt să fie aduși numai decât de părinții lor, având dreptul a fi primiți,

căci preoții și diaconii dau bani pentru întreținerea acestor școli, care vor sluji și în viitor în folosul copiilor lor, iar nu al străinilor. Părinții cei ce au putere își vor ține copiii cu a lor cheltuială, afară de 30 feciori ai slujitorilor bisericești săraci, cari n'au putere să-i ție, aceştia vor avea mâncare și îmbrăcăminte din veniturile seminarului. Pe lângă aceasta, să se dea de știre că vor învăța în afară de învățăturile trebuincioase, limbile rusască, latinească, grecească și moldovenească cu gramateca, caligrafia și ortografia. Pentru învățătură nimeni nu va fi îndatorat a plăti învățătorilor, căci ei vor primì leafă din veniturile școlilor.

Gavriil Mitropolit și Exarh. 1813, Ianuarie 27.

Originalul în rusește în arhiva Consiliului eparhial—Chișinău, dosar nr. 224/1812, f. 70, iar la f. 71 e o traducere în moldovenește, însă greu făcută și cu lipsuri și erori.

Mitropolitul Gavriil vestește pe guvernatorul Sturza al Basarabiei despre înființarea seminarului din Chișinău.

Excelența Voastră,
Stimate Domn,

In 31 Ianuarie curent, am propus a deschide în orașul Chișinău, deocamdată, două clase de seminar pentru educarea tinerilor; în acest scop, sunt destinate camerile necesare, vremelnic ocupate de Comisiunea de aprovizionare.

Și sunt aleși de mine învățători capabili, cari în zilele și orele fixate de mine, vor preda elevilor pentru moment, până la pregătirea manualelor, pregătindu-i către științe înalte, limbile: rusă, latină, greacă și moldovenească, după regulele gramaticii, aritmetica și catehismul, în credința creștină ortodoxă, pentru educarea tinerilor în dragostea către Dumnezeu, Impărat, Patrie și către aproapele, asemenea și respectul către părinți și autorități, în care clase se vor primi pentru învățătură, în afară de copiii clericilor și copiii mirenilor, fără nici o plată legală pentru învățătură.

Aducând despre aceasta la cunoștința Excelenții Voastre rămân cu profundă stimă și devotament.

29 Ghenvari 1813.

Conceptul în l. rusă, corectat de mitropolit, în arhiva Consiliului eparhial—Chișinău, dosar nr. 224/1812, f. 78.

Const N. Tomescu

Starea țărănimii moldovene supt ocupația rusească (1808)

de *T. G. Bulat.*

S'a afirmat și pe bună dreptate,—actele o dovedesc,—că nația română a suferit îngrozitor pe timpul lungei ocupații rusești din 1808-1812. In timpul din urmă ne-au căzut supt ochi multe mărturiile documentare privitoare la soarta norodului din vremea acea. In cele ce urmează începem să dăm la lumină constatările oficiale, din anul 1808, ale Divanului și reprezentanților săi pentru întreaga Moldova, dela ținutul Soroca și Herța la Putna și „olaturile Basarabiei". Poporul disperase. O iarnă grea ca acea din 1807-1808 și dajdiile infinite, mai ales darea fânului și cărăușeria—podvădăritul,—neîncetată istovise și oamenii și vitele. Divanul în frunte cu Mitropolitul Gavriil Bănulescu, atât de devotat Rușilor, falșii apărători ai ortodoxismului, comunică situația senatorului Cușnicov. El arată starea mizeră a poporului pe care o cunoaște, din raportele cercetătorilor trimiși înadins a o afla. I se înaintează în „perelipsis" înștiințările, pe care le înfățișem aci. Din ele reese situația dureroasă a sărmanului popor asuprit. Cunoscând cineva atâta mizerie ce s'a abătut în decursul timpului asupra vetrei acestuia, și pe care de abia începem a o cunoaște, și aceasta în mod fragmentar, nu poate să se mire de cea ce ea reprezentă azi, ca temperament și așezare economică socială.

Din rapoartele trimise se constată mizeria infinită ce cuprinsese poporul. Nici un fel de „alesveriș", „havalelele" grele, dările se plătesc cu greu, lipsa de vite imping sărăcia până, în a se gospodări 2-3 familii într'o casă; grâul și orzul puțin, iar păpușoi nemuncit din cauza slăbiciunii și pierii vitelor. Poporul este în deznădejde la Tecuci, unde locuitorii sunt dați afară din casele lor, pentru a face loc bolnavilor militari.

Locuitorii din satele așezate pe drumurile cele mari, pe cari circulă armata, sunt mai nefericiți decât ceilalți; la fel cei cari stau lângă orașe, cum spune raportul, privitor la ținutul Iașului. Divanul ca și cei cari constată faptele cer să se ia măsuri de ușurare a locuitorilor, căci altfel se „vor răsipi". Mulți dintre sătenii chiar fugiseră. Aceasta este în scurt constatarea identică a cercetătorilor în întreaga țară! Ca o completare a greutăților, Divanul arată în scris și muncile făcute de țărani fără plată, în afară de cele plătite din banii Visteriei, pe cari îi îndepliniau tot ei, de

rânduiala cea mare a fânului și de muncile neștiute de oficialitate. Prețuirea acestora în bani potrivit cu timpul, se ridică la suma fantastică, de aproape șase milioane lei.

Astfel știa Rusia pravoslavnică să ocrotească un popor creștin, istovit deja, de stăpânirea turco fonariată de până atunci.

Actele sunt deosebit de convingătoare.

I.

Către Excelenți sa... Cavaler Cușnicov [1].

Divanul Cnejăii Moldovii.

Excelenția ta, cu pătrunzătoare cunoștința ai deplină știință pentru stare și întâmplările lăcuitorilor țării și pierzare ce piste măsură a vitelor din cumplita iarnă. Dar ca o datorie neapărată socotind a aduce înainte Ex. tale știința ce din vreme în vreme a stării țării ci iaste supt prezidenție Ex. tale, nu lipsim a alătura aice în perilipsis înștiințările a particularnicilor cercetători cuprinzătoare întru care stare și strâmtorire să aflä norodul. Fiindcă dacă mulțăme vitelor celor ce anume s'au arătat Ex. tale s'au isterisit de la săraci dă cumplită iarnă, și cile ce au rămas s'au cuprins dă slabiciune și n'au fost în putire a deschide pământul în vrime Primaverii. Apoi au mai fost asupra lor sarcina săvârșirilor, au făcut și în continire alișverișuri cel mai temelnic a vitelor. Iată dar cele mai întâi pricini care i-au adus într'o ceastă proastă stare întru care au trebuință dă o milostivire și ocrotire a Ex-tale prin cele mai înțelepte și vrednici mijlociri, ca să nu ajungă și întru ci desăvârșită neputință. Cunoaște înțelepciune Ex. tale căte sănt și sarcinile cile de acum a facerii fănului și a ne încetării podvodăritului. Insuși cărțile cercetătorilor le trimitem Ex. tale spre a fi cunoscute și numile lor întru înștiințările ci fac. Iar în ce chip acum să aflä silința Divanului pentru chibzuirea aceștii neputincioasă stări a țării și cătă privighere iaste pentru săvârșire trebuinților ostenești după toată aceasta stare. Poate să se încredințăzi Ex. ta din oricari cercetare, însă dă trebuință iaste milostivire și ușurință cătră dânșii căci noi credincioasă curățănie arătăm ca pricum desavârșit cunoaștem neputința și proasta stare neapărat și fără de îndoială spre măngăere trebue să să arate grabnică încăt să va întinde milostivire și ușurințe sămțitoare

Costandin Ghica, Iordache Balș.

1808 Avg. 1. Iordache Rosete.

---

1. Arhiva Senatorilor Chișinău. „Dela“ no. 336 din 1808.

II.

Arătare pentru stare lăcuitorilor și a sămănăturilor dă la fieștecare ținut. 1808 Avgust 3.

Țănăt **Tutovii, 1808 Ioli 13.**

Satile toate ce poartă havaleli sănt în proastă stare și nici un fel de alijveriși nu au, căci havalelile și celelalte supărări a drumului celui mare nu numai că nici de un alijveriș nu-i iartă a căuta ce i-ar adus întru struncinări, pentru aceia și împlinire banilor să faci cu mari greutate.

Păini pentru hrana lor au lăcuitorii afară de vro trei patru sati, numai, cărora și-au întâmplat de li-au bătut piatra țarinile în anul trecut.

Sămănăturile de grău și de orz afară de celi boierești a lăcuitorilor sănt puțini, mai mici în jumătate de căt în anul trecut, căci slăbăciune boilor și celelalte nevoi nu i-au iertat de a pute faci sămănăturile cu îndestulari.

Păpușoaiele sănt frumoasă mai ales la parte pădurii, iar acei din parte cămpului căți s'au sămănat mai tărzău sănt proști. Cu toate aceste sunt nădejdi să-s îndreptezi de vor mai fi ploi însă tot puțăni.

Dela o samă de sati ce sănt în drumul cel mari au fugit cățva din lăcuitori după care s'au și trimis pe vornicei unde s'au aflat, și pe mulți s'au adus iarași la urma lor și s'au statornicit.

Suceava, 1808 Ioli 14.

Stare lăcuitorilor să află slabă atăt din pricina lipsii ce au avut în anii trecuți în păini și în făn, căt și din scumpete fănului din iarna trecută sănt datori pe la unii și alții și vreme nu i-au dat ca să-s poate plăti. Păini pentru hrana lor au, iar păîni de trecut nu au. Inplinirea banilor să faci cu greutate căci alijverișuri nu au și havalelile asupra lor le cad cu multă însărcinări. Oameni din sati n'au lipsit. Sămănăturile sănt buni însă puțăni. Trimite și un izvod de stricăciune ce au pricinuit vărsare Siretului, a Sucevii și a Moldovei la o samă din sate a unui ocol, atăt în fănăți, căt și în sămănături.

Soroca, 1808 Ioli 14:

Stare lăcuitorilor este de mijloc acum începănd a se urma ceva alijveriş să văd a fi cuprinşi întru bucuri şi starea lor să îndreptiază, pentru aceia şi banii acum nu es cu atăta greutate.

De hrana trebuincioasă nu sănt lipsăţi. Tărgurile şi satele cari sănt în drumul Movilăului din pricina multor greutăţi ce au pătimit sănt în slăbăciuni şi ceri trebuinţa a li să faci oarecari uşurintă din havaleli şi din banii birului.

Oameni diprin sate n'au lipsăt şi statornicie lor să păzăşti. Sămănăturile sănt mai puţăni de cât în anul trecut.

Hotărniceni, 1808 Ioli 15.

Stare lăcuitorilor de obşti să află acum mai bună cu începire păzării dreptăţii iar alijverişuri nu au. Păni pentru hrana lor nu au cu îndestulare. Banii es cu greu. Statornicia lor să păzăşti. Oamenii n'au fugit în iastă prima vară. Sămănaturile sănt într'acest chip, grău şi orz esti foarti puţin iar mălaile şi păpuşoaele sănt frumoasă.

Orheiol, 1808 Iuli 16.

Stare ţănutului de obşti este proastă, nevoe ernii trecute cu pierdire dobitoacelor, mulţăme havalelilor, ţănere oştilor prin casă, de cari nici acum nu sănt măntuiţi lăcuitorii din unile sate avănd în fatiri meliţăoneri şi căzaci afară de trecătorii ce vin, necontenit din sus şi din jos, şi alte asămine supărări i-au adus în proastă stari, iar apoi facire fănului împărătesc şi necontenire ploilor ce-i zăticnesc de la lucru au pricinuit ţănutului nu puţină struncinări. Lucrătorii au hrana trebuincioasă. Alijveriş numai cu vite au făcut acei ce au avut de au văndut, iar cu chirii sau alti asămine chipuri n'au putut să facă neîngăduindu-i havalelele pentru acea, şi împlinire banilor să faci cu greutate. Oameni de prin sate nu s'au strămutat. Trimite şi însămnare de stricăciune ce au pricinuit vărsare apilor şi ploile cu piatră, asămine şi de satile acele undi s'au tămplat boala şi morţi în vite şi în oameni. Sămănaturile sănt puţăni mai ales a grăului şi a orzului.

Putna, 1808 Iuli 17.

Starea ţănutului este proastă, alijveriş lăcuitorii nu au, pentru că havalele nu i-au îngăduit mai ales acum orănduiala fănului

înpărătesc, și dările de cară pentru căratu proviantului la lagăr îi oprește cu totul de vre-un alijveriș..

Hrana trebuincioasă o au lăcuitorii. Implinire banilor nu să faci cu greutate după ușurința ce li s-au făcut.

Statornicie lăcuitorilor să păzăști, au lipsăt însă și ceva oamini de la vro cinsprăzăci sate, iar la unele s'au și mai adaos oameni de piste hotar.

Sămănăturile sănt frumoasă iar mai ales păpușoaele sănt foarti buni, grăile numai au măluri multă prin trănsele, sămănăturele de grău și de ovăz sănt puțăni, căci înpotrivire vremilor ce au fost n'au ertat a se face mai multe.

Podgorie Rugineşti și vro trii țărini dela Răcăciuni și dela Luncă li-au stricat piatra mai cu totul, iar celelalte podgorii să arată frumoasă și n-au pătimit de piatră.

Iarbă ca să-și facă lăcuitorii făn pentru vite n'au rămas căt de puțină și pentru această se află lăcuitorii cu totul măhniți că-și vor pierde vitele.

Foarte puțăni sămănaturi și proastă stare și gre.

Greceni, 1808 Ioli 17.

Stare țănutului este de mijloc iar alijveris n'au lăcuitorii nici cu vite nici cu altă nimică, pentru acea și la împlinire banilor să întămpină de la cei mulț mari neputință. Asemine și havalile să săvărșesc cu greutate din pricina supărărilor ce au, căci nici acum sănt măntuite o samă din sate de cfartiruri oștenești, afară de nevoe ce au cu trecire oștilor ce să întămplă prin tracest țănut. Hrana trebuincioasă o au lăcuitorii cei mai mulț dintrănșii cu îndestulari, puțăni însă sunt lipsăți. Sămănăturile de grău și de mălai ce mai multă să află foarte proastă, iar oarzile și păpușoaile ce mai multă parti sănt buni numai nu sănt multe, căci din pricina slăbăciunii boilor n'au putut să ari. Oameni de prin sati afară de acei de astă iarnă alte n'au mai lipsăt și statornicie satelor să pazăști.

La 12 a luni curgătoare au lovit o ploai cu piatră țarinile satilor Tartaiol și Schiatul l-au stricat, ca o a patra parte, din grău și din păpușoai. Păpușoaile însă este nadejdi să-s îndrepteze.

Herța, 1808 Ioli 18

Stare lăcuitorilor de obști esti slabă după nevoile și supărările ce au avut. Cu toate aceste statornicie lor să păzăști. Oa-

meni pre puțăni au lipsăt în primăvară aceasta din unile sate, iar havalelile ce li să cer acum au săvărșiri cu mari greutate și mai ales madeoa fănului au căzut peste putința lor de a o savărși. Nici un alijveriș lăcuitorii nu au. Pentru acea și împrinire banilor nu să faci cu lesnire, vănzarea vitelor este slabă cu totul. Cele mai multe sate nu au loc îndestul de hrană după strămtorile locului din parte acea, și mai ales acele ce sănt în parte pădurii nu le ajunge loc, ca să-și facă nici păini trebuincioasă pănă la păine ce noaă și sănt săliți a-și cumpăra.

Bacău, 1808, Ioli 19.

Alijveriș lăcuitorii nu au; înplinire banilor să faci cu greutate; havalelile au săvărșiri iarăși cu greutate, căci la multe sate s'au întămplat periri în dobitoaci astă iarnă, cu lipsa fânului și cu beilicurile.

Păini pentru hrana lor au lăcuitorii, ocolul Tăzlăului sărat numai este în lipsă de păini. Sămănăturile merg bine mai ales păpușoaile sunt foarti frumoasă însă puțăni, grău și orz să află pre puțăn pentru strămtoare locului. Satile să află întru statornicie, numai dela satul Boiște au fugit patru oameni. Acest sat Boiște au pătimit și de vărsare Trotușului străcăndu-le din sămănături, au pătimit asămine și satul Hiltei, iar la alti sate vărsare apelor au mălit numai din cănipi și din păpușoai, acele ce s'au întămplat pe lăngă părăi.

Niamțu, 1808, Ioli 19.

Stare lăcuitorilor este proastă, necontenitile havalele și mai ales facerea fănului împărătesc i-au îngenunchiat pe lăcuitori, alijveriș nu au cu nimică, au sărăcit, bani es cu greutate și poroncile săvărșite cu mai multă greutate. Oameni de prin sate nu s'au strămutat. Păini pentru hrană tot au ; grâu și orz în parte locului acestue este puțăn, numai pe la boeri și căteva sati să află frumos. Ovăz au și lăcuitorii iarăș frumos mult mai puțăn însă decăt în anul trecut. Păpușoii sănt frumoși au rămas însă o sămă și neprășiți din pricina ducerii oamenilor la coasă.

Roman 1808, Ioli 19.

Stare lăcuitorilor de opște este proastă, alijveriș cu nimică nu au, o samă nici pentru hrana lor și cumpără dela alții. Din ocolu de jos și din ocolu de sus necontenit fug căte un om

și doi de prin sate, însă trimeţind după dănşii pe unii i-au găsăt şi i-au adus la urma lor, iar pe alţii nu i-au putut găsi. Sămănături lăcuitorii de la acest ţănut au numai de păpuşoi și de legumi cum și căte puţăn in unguresc, cari pănă acum sănt frumoasă însă puţăni și aceste sămănături din pricina peririi vitelor de iarnă.

Codrul, 1808, Ioli 20.

Stare lăcuitorilor esti proastă, alijveriş nu au, înplinirea banilor să faci cu mare greutate iar mai vărtos havalelele să săvărşăsc cu mai multă greutate, căci sănt lipsiţi și de cară și de boi. Din nevoe ernii trecute și din lipsa fănului ce au fost, străcănd și carăle din multe nevoi și dărvărituri ce au fost și sănt și acum. Din hrana trebuincioasă sănt lipsăţi şi pentru ca să-o poată înlesni la aceasta s'au mutat căte doi şi trii gospodari într'o casă dă lăcuesc. Sămănăturile sănt foarti proasti cele mai multe atăt din pricina săcetii ce au fost, căt și din pricina cărăbușelor și alte jigănii, ce au străcat mai cu osăbiri grăile și oarzăle, și căt vor lăcuitorii să le cosască acum, să le aibă numai pentru hrana dobitoacelor, iar păpușoaele sănt buni. Satele nu au întimieri și statornicie lor din pricina greutăţei ce sufără în trecire oştilor. Din sat Caina de astă toamnă au lipsăt 35 oamini, au mai rămas douăzăci cari sănt însărcinaţi cu banii răsurilor ce plătesc au mai lipsit și dintr'alte sate însă mai puţăni.

Cărligătura, 1808 Ioli 21

Satile birnici sănt în proastă stari, havalelile le cad cu mari greutate, alijveriş n'au nicicacum, pentru aceea și împlinire banilor să faci cn greutate. O samă din sate au păini pentru hrana lor iar o samă sănt lipsite şi cumpără de pe la alţăi. Sămănăturile de grăi și de oarză sănt proaste cu totul iar păpuşoaile cele sămănăte mai de vreme sănt frumoase însă foarte puţăni din slăbăciune vitelor și din perire lor de iarnă.

Hărlău, 1808 Joli 22.

Lăcuitorii birnici sănt în ce mai proastă stari, perire vitelor de iarnă, havalelile, podvădăriturile, cele necontenite şi altile, spre slujbă oştilor ce sănt la acest ţănut, iar pe lângă aceste facire fănului împărătesc i-au făcut să îngenunchi cu totul. Alijveriş nu

au nimica, mai înainte tot să mai ajuta cu vănzare de mărunţişuri, adică pasări, oaă unt şi altile. Dar acum au lipsă şi aceşti, neavând vite şi acei ce nu au fruptul lor încă sănt săliţi a-şi cumpăra carni pentru osteni. Pentru acea au şi început a fugi oamini mai din toate satele, nemai putând lupta mai mult. Inplinirea banilor şi a havalelilor să faci nu cu puţină greutate, şi întralt chip nu poate să-s păzască statornicie satelor de a nu să răsăpi decât numai să li să facă o sămţătoare uşurare din banii răsurilor ce poartă ca să-s poată măngăe numai cu aceasta.

Sămănăturile din ocoalele Bahluiului, Meletinului şi Prutul sănt foarte puţăni, toate de obşti în mijloc pe la unele sate şi cu totul proaste, iar la ocoalile Jijii şi Coşula sănt mai buni şi îndestule.

Lăcuitorii pe lângă altile sănt îngrijiţi că nici fân pentru vitele lor nu vor pute să-şi facă, căci de o parte arşiţa ce au ars iarba şi de altă parti tabunurile cailor osteneşti o strică şi să adăogi nu puţănă şi cu aceasta nevoi lor.

Tutova, a doua înştiinţari, **1804 Ioli 25**

Lăcuitorii din pricina că astă primăvară n'au putut să-şi facă sămănături cu îndestulari pentru lipsa fânului şi pentru slăbăciune şi perire boilor de iarnă şi acei căţi au făcut sămănături de păpuşoi neputănd să caute de dănşii ca s-ăi prăşască la vremi, din pricina havalelilor ce au fost asupra lor, şi mai ales cu facire fănului înpărătesc au venit la deznădăjduiri şi au început a să răsipi oameni de prin sati.

Tecuciul, 1808 Iuli 19.

Lăcuitorii să afla îngenunchiaţi şi struncinaţi de havalelile ce au fost săliţi a săvărşi şi de slujbele cele necontenite a armii, mai este şi spitalul bolnavilor în cari sănt ca la 3000 oamini şi afară de nevoe ce pătimeşte tărgul, apoi din căteva sati de prin prejurul tărgului s'au scos cu totul oamenii de prin casă şi s'au pus bolnavi.

Păpuşoaile cele mai multe au rămas neprăşite ne ertănd pe lăcuitori slujbile de a-i prăşi. Grăile, oarzăle asămine stau de să scutură pe câmp, fără să poată scăpa lăcuitorii să le străngă. De făn pentru vitile lor nici o gătire nu ş'au făcut şi într'un cuvănt să află veniţi în deznădejde.

Hotinu, 1808 Iuli 12.

Alijveriş lăcuitorilor este foarte puţăn, vănzare vitelor este slabă, cel mai bun alijveriş în vreme aceasta este plata pe cosăt ajungănd păn la 5 lei falce, puţăni însà s'au folosăt şi de aceasta căci cei mai mulţ din lăcuitori sănt legaţi în facire fănului împărătesc. Greutati la împlinire banilor pănă acum nu să sămti. Sămănăturile toate sănt frumoasă şi rodite. Pentru hrana vitilor să nădăjdueşte, că nu vor rămăne a pătimi lăcuitorii, căci afară de fănul ce pot să-ş facă vor ave şi pai destule. Stare satilor nu este de opotrivă, dar statornicie lor să păzăşti oaminii numai din Căşla lui Ibriam au lipsăt, căci era numai vro şasă şi unii au murit alţăi s-au împrăştiet prin alte sate.

Tutuva, 1808

Stare lăcuitorilor cu totul este îngenunchetă şi struncinată, alijveriş, nu au cu nimică, înplinire banılor să faci cu greutati. Sămănături nici o a trie parti din căţi au fost în anul trecut nu sănt căci greutatea ernii, perire boilor, n'au ertat a să faci. Oameni de prin sate n'au lipsăt dar toate satili să află în proastă stari.

Fălciol, 1808.

Stare lăcuitorilor esti foarti proastă alijveriş lipsăşti cu totul, sămănăturile sănt puţăni nici în jumătate decăt au fost în anul trecut, nevoe ernii, slăbăciune şi pierzare oilor şi celelalte necontenite havalele ce au fost n'au ertat pe lăcuitori a-şi pute faci sămănături. Statornicie satilor să păzăşte, să află însă întru slăbăciuni, oamenii au lipsit puţăni.

Vaslui, 1808.

Lăcuitorii să află îndestul struncinaţi din pricina havalelilor şi a greutăţilor celor necontenite a drumului cu trecire oştilor. Alijveriş nu au cu nimică, sămănăturile sănt mai puţăni decăt în anul trecut mai ales că sămănăturile de grău şi de orz nici să fac la acest ţănut ce numai de popuşoi. Păini pentru hrană au lăcuitorii.

Botoşăni, 1808.

Lăcuitorii birnici sănt în ce mai proastă stari, perire vitelor de iarnă, havalelile podvădăriturilor cele necontenite şi altile spre slujba oştilor că sănt la acest ţănut, iar pe lăngă aceste facire

fănului împărătesc i-au făcut să îngenunche cu totul. Alijveriş nu au cu nimică, mai înainte tot să ajute cu vănzare de mărunţişuri, dar acum au lipsăt şi aceste, din pricina peririi vitelor de iarnă a ajungănd într'atăta în căt sănt săliţi a-şi cumpăra caii pentru oşteni ne având fruptul lor, pentru acea au şi început a fugi oamenii de prin sate. Sămănăturile de grău şi de orz sănt mult mai puţăni de cât în anul trecut.

Lăcuitorii pe lăngă toate altile să află îngrijiţi că nici făn pentru vitele lor nu vor pute faci, căci de o parte arşiţa ce este, ardi iarba şi de altă parti tabunurile cailor osteneşti o strică, şi să adaogi nu puţăn şi cu aceasta nevoi lor.

Dorohoi, 1808.

Lăcuitorii să află în proastă stari, perire vitelor de iarnă havalelile, podvodăritule, slujbile oştenilor, şi altile cum şi greutate facerii fănului împăratesc i-au făcut să îngenunchi, alijveriş lipsăşte cu totul.

Sămănăturile de grău şi de orz să află proaste, lăcuitorii să află îngrijiţi că nici făn pentru vitele lor nu vor ave din pricina lipsăi de iarbă şi a călcării locurilor cu tabunurile cailor osteneşti.

Ţănutul Eşii, 1808.

Stare lăcuitorilor ţănutului acestui esti foarte proastă din mulţăme havalelilor, din perire vitelor de iarnă şi altile, facire fănului împărătesc le-au căzut pre cu multă greutate. Alijveriş nu au lăcuitorii: dare banilor nu le esti cu greutate sămţătoari. S'au ivit şi boala în vite la şasă sate. Sămănăturile sănt puţăni o samă din trănsele să află mai buni iar ce mai multă parti să află foarti proasti. Lăcuitorii făn pentru viteli lor cei mai mulţă vor să rămăi a nu ave. De prin sate au lăpsăt pănă acum la 48 oamini, struncinate sănt toate satile şi mai vărtos cele din drumul trecerii oştilor cum şi acele din prejurul oraşiolui. Ceri trebuinţa a li să faci măngăeri şi uşurări sămţătoari căci nu vor pute lupta mai mult şi poate să-s răsăpască.

Olaturile Basarabiei, 1808 Ioli 28

Lăcuitorii sănt în proastă stari, obosăţi şi struncinaţi de mulţăme havalelilor şi altor săvărşiri; facire fănului împărătesc au căzut

cu totul peste putința lor. Sămănăturile sănt cu totul proaste și mult mai puțăni decât în anul trecut, căci havalelile, slăbăciune boilor de iarnă și lipsa fănului nu i-au ertat să facă sămănături indestule. Mălaile pe uni locuri sănt mai buni. Boala vitelor cu căt merge să lățăști. Havalelile și altile ce mai sănt asupra lor în vreme această esti îngrijiri că nu să vor pute săvărși.

III.

Săvărșirile pentru împărăteștile oști, a anului acestuia 808 ce s'au pus asupra lăcuitorilor pământului Moldovei dela zi întăi Ghenarie și pănă acum, osăbindu-să acele care s'au plătit în bani din visterie pămăntiască și acele căte fără bani au săvârșit lăcuitorii socotindu-să și pentru acele un preț cuviincios când s'ar fi dat lor plată; afară de rânduială ce mare a fănului.

Cele ce s'au săvărșit cu bani din visterie pămăntească, dela zi întăi Ghenarie 808 și păuă acum.

Pentru 64000 cesferte făină, crupe și orz ci s'au cerut și s'au dat pila magaziile împărătești în lunile Mart, Apr. și Mai, afară de rănduiala fără plată a anului trecut s'au dat din visterie în cumpărătoare sumi arătate de praviant și furaj bez progonul dusului 410400 lei.

Pentru 60000 cesferte făină și orz care s'au mai rănduit să să cumpere acum cu banii pământești, care să trimit pe la magazii pentru îndestulare oștilor împărătești, după socoteală, spre cumpărătura acestui praviant și furaj și chirie dusului cu saci s'au dat 560.000 lei.

Pentru 3000 cesferte făină ce s'au cumpărat cu bani pămăntești și s'au trimis la lagărul Ex. sale graf Langeron în luna trecută Sept. s'au dat din viștierie 20000 lei.

Pentru chirie ce au plătit visterie pe 10469 cesferturi ce s'au cărat dela Criuleni la Chișinău în luna trecută Mart căte 60 parale dă cesfert fac 15703 lei.

Pentru cheltuelile spitalului oștenesc la care să dau căte 62145 lei pi toată luna, care pi zece luni dela zi întăi Ghenarie până la sfărșitul lui Oct. ce s'au plătit fac 621450 lei.

Pentru porţăe de carne oştenească ce să dau la comisăe praviantului pe toată luna căte 29520 lei, care pi zece luni ce s'au plătit pănă acum, pănă la sfărşitul lui Octombrie şi 10000 lei ce s'au mai dat şi pi Noembrie viitoriu alcătuesc 305020 lei.

Pentru spitalurile care s'au făcut de iznoavă la mănăstire Galata şi la casăle Domnului Ipsilant s'au cheltuit 24000 lei.

Pentru ţănire menzilului cile după contract datorie de plată cătră dănşii. Progonul acelor trimişi pentru trebuinţele Divanului în curgire anului după socoteală ce pănă acum 200000 lei.

Pentru plata ce s'au făcut negustorului sudetului franţozăsc Capsa după predlojănie Ex. sale senatorului pentru strae oşteneşti ce au dat mai înainte 19140 lei.

Pentru alte cheltuele şi întrebuinţări multe şi osăbite, precum meremetul casălor beilicului pentru spital facire orbahtalui. Cheltuiala facerii unor magazii la Focşani şi aice în Eşi care s'au făcut din scănduri. Cheltuiala trimişilor cu săvârşire de porunci, chirie casilor Manului unde sănt spitaluri, meramet la acele şi la a lui Konachi şi la spitalurile dela Galata şi altile asămine în curgire această.
Şi plata lui Polizache neguţătorul pentru îmbrăcăminte curţii 100000 lei

2275713 lei.

Suma acestor care s'au dat în bani pănă acum precum să arată mai sus, mai sănt însă să să de pănă la zi întăi Ghenar la comisăie comisariatului pentru spitaluri pe 2 luni Noembrie şi Dechembrie 124.290 lei.

La comisăie comisariatului pentru porţăie carnii iarăş pe aceste două luni Noembrie şi Dechembrie bez 10.000 lei ci s'au dat din Noembrie. 49040 lei.

2449043 lei.

IV.

Cele ce s'au săvârşit cu lăcuitorii fără plată dela zi întăi Ghenarie 808.

Pentru care s'au socotit cănd ar fi fost în plată măsurată, căt ar fi putut cuprinde acele.

Pentru 85000 cesferte făină orz şi ovăz ce s'au făcut rănduială din ţară fără plată, care acum să cară la magaziile împără-

teşti, şi la care cărătură sănt mai multe de căt şapte opt mii cară, socotindu-să în bani căte 11 lei cesfertu de făină şi 6 lei cesfertu de ovăz cu căratul şi sacul fac 735000 lei.

Pentru chirie a 64000 cesferte praviant şi furaj care să arată că s'au cumpărat cu bani în lunile Mart, Apr. şi Mai şi s'a trimis pela magazii căte 2 lei doi cesferta ce nu s'au plătit lăcuitorilor 128 (rupt) lei.

Pentru căratul a 5000 cesferte făină dela Bender şi Criuleni la Fălciu în luna trecută Apr. şi Mai care, căte 2 lei de cesferte socotindu-să fac 10000 (rupt) lei.

Pentru căratul a 5700 cesferte praviant din Focşani la Galaţi tej în Apr. care căte 60 parale de cesfert socotindu-o fac 855 (rupt) lei.

Pentru flotile ce s'au muiazat (?) la Galaţi la care întăi s'au dat 200 salahori şi 350 cară cu boi care au tăet şi au scos chiristeaua aceasta din codrii, iar după aceasta s'au dat 1125 care, care au încărcat lemnul acel tăet şi l-au dus la Galaţi spre ajutorul lucrului. Deci afară din necontenişi salahori şi cară ce s'au dat la Galaţi spre ajutoriul lucrului, numai chiria acestor cară socotindu-să căte 10 lei fac 11250 (rupt) lei.

Pentru carăle podvădăritului care au slujit dela Ghenarie pănă cănd au mers oştile în (?) lagăr cărănd făn la oştile de la Fălciu, dă la Frumoasa, la oştile dăla Focşani, dăla Galaţi, Bărlad, Iaşi şi în alte părţi socotindu-să nu mai mult decăt patru mii cară a fi necontenit întru acest podvodărit şi numai pe trii luni Ghenar, Febr. şi Mart căte 50 lei pe o lună progonul alcătuesc întru aceste trei luni 600000 lei.

Pentru 1100 cară ce s'au dat cănd au trecut divizie Excelenţii sale gheneral Articev în gios pentru ducere praviantului după oşti care căte 10 lei, care socotindu-să a unui car pe toată călătorie pănă la Bărlad alcătuesc 1100 (rupt) lei.

Pentru lagărul Ex. sale gheneral Marcov numai încâtă vremi au şezut la Botoşani şi în ţănuturile Suceava, Dorohoi, Hărlău şi Herţa era rănduită dă podvodărit 300 cară şi mai multe pe lună

afară de 1000 cară ce au slujit când s'au alcătuit lagărul cărând lemne, pae şi celelalte trebuincioasă cărora nu să socoteşte plată şi numai pe acele 300 cară în 4 luni câte 50 lei să alcătueşte progronul 60000 lei.

Pentru lagărul cel mare dela Călăini până acum pentru 2000 cară lemne câte 60 parale 30000 lei.

Pentru magazii care s'au făcut la Tecuci, la Bârlad, la Frumoasa, Fălciu şi Galaţi pentru 2000 stânjăni câte 20 lei pe stânjăn 40000 lei.

Pentru limnele dela Galaţi câte 2500 cară pe lună pe 7 luni dela Aprilie alcătuesc 17500 lei.

Căratul a 5000 cesferte făină dela Frumoasa la Catlabuga precum şi a 50 mie puduri făn progronul 15.000 lei.

Opt sute surugii pentru menzili câte 300 lei 240.000 lei.

Pentru 700 stociuri făn pentru menzil câte 200 lei

10.500 lei

2111300 lei.

Bez fănul oştenesc care acela numai alcătuind 6.500.000 puduri câte 10 parale socotindu-să dă cosit şi strâns alcătueşte 1625000 lei: bez aceste care să arată în urmă, care nu s'au socotit în preţ

V.

Nenumărate podvoade ce s'au dat în trecire oştenilor şi în alte trebuinţă.

Meremetul şi făcutul din nou a multe menziluri care să urmiază acum.

Stanţii din nou cu făn şi praviant, care să cer acum la Ajud, la Bacău şi la Roman i Botoşani.

Menziluri noi care să cer acum pe drumul Siretiolui cu cai făn, orz şi surugii la care trebuesc peste 30000 lei.

Lemne la spitalurile dela Binder, Acherman, Hotin şi Iaşi bezi câte s'au dat până acum.

Meremetul casălor din Focşani pentru spitaluri şi lemne acolo

Lemne căte 50 care pe zi și alte podvodărituri la corposul rezerv ot Ticuci.

Lemne pentru cvartirurile din Iași la care s'au rănduit 1400 stănjeni.

Pae nu puţăne pretutindene pentru trebuinţa spitalului.

Intocmiri de poduri peste ape și drumuri.

Caratul orzului pela menziluri care să urmiază.

Podvodăritul armiei dă la Călăini...

Podvodăritul armiei dela Tobac și Catlabuga.

Podvodăritul diviziei Ex. sale gheneral Marcov ce este pe Ţara Romănească.

Magazii pentru proviant și șuri pentru cai de artilerie, care să mai fac.

Afară de cele necunoscute

Gavriil Mitropolit și Exarh. Costandin Sturza

[3?] *Iordache Roset Roznovanu.*

Tipografie grecească în Moldova la 1812.

Cărţi în limba grecească au apărut în Moldova și mai nainte de 1812; era nevoie de ele și deaceea înșiși voevozii ocrotiau pe editorii lor. Astfel pela 1750, Constantin Racoviţă înoește dreptul la însemnate scutiri de dăjdii lui Duca Sotiriovici din Tasos, bărbat „împodobit cu învăţătură elinească și latinească și de alte, știind bine și limba moldovenească... să poată avea odihna lui și și să poată lucra necontenit lucrul tipografiei. Ca să se îndestuleze ţara de cărţi, lipsită fiind, carii se slăvește numele lui Dumnezeu întru sfintele Biserici“ [1]. Acest bărbat, de bună samă, lucra la tipografia Mitropoliei din Iași, întemeiată dela 1679, din care însă au eșit publicaţiii și în limba moldovenească [2].

Dar acum, la 1812, ia fiinţă în orașul reședinţei domnești o tiparniţă numai elino-grească, care să reediteze diferite cărţi bisericești, de educaţie și de istorie ce apăreau în l. grecească în alte ţări; și ea fost o întreprindere particulară.

---

1. *C. Erbiceanu*, Istoria Mitropoliei Moldovei, p. 23.
2. *Gr. Creţu*, Tipografiile din România, 1910, p. 15 și nota 1.

Despre acest așezămînt amintește în grabă, pe o pagină, Radu Rosetti în „Arhiva Senatorilor din Chișinău, III", cu erori de date și nume, neștiind chiar „dacă s'a deschis într'adevăr tipografia și, în acest caz, cât timp a funcționat" [1].

Toate lucrările de cancelarie, ce au adus aprobarea întemeierii tipografiei grecești în Iași la 1812, sunt cuprinse în dosarul nr. 3505, depus azi în Arhivele Statului din Chișinău. Găsim de folos să redăm aici în extenso conținutul acelor lucrări.

Din ele rezultă cîteva informații bune.

Din pricina războaielor și a grelelor împrejurări politice dela începutul sec. XIX, cărțile grecești străbat cu totul anevoios pînă'n Moldova și, cîte ajungeau, se plătiau aici foarte scump; de multe ori însă nici nu se puteau găsi în vînzare și astfel doritorii rămîneau lipsiți de plăcerea de a ceti cît și „de cultivarea religiei și a științelor". In deobște, se simția nevoia de cărți de educație și de istorie în l. greacă, iar inițiatorii tipografiei apasă mult și pe lipsa de cărți bisericești în aceeaș limbă. Cărțile profane desigur că încă erau necesare, întrucît cultura mai înaltă se dădea și se căuta în l. greacă, la Academii și în casele voevodului și ale boierilor [2]. Insă nevoie, tot așa de acută, de cărți bisericești în l. greacă, nu se simția, nu erau atît de numeroși credincioșii, cari să asculte sf. slujbe în această limbă. Dovadă e răspunsul episcopului Dimitrie: „în acest principat nu prea sunt multe biserici în care sfintele slujbe se săvârșesc în limba greacă, ci din contră, în toate celelalte—în limba maternă moldovenească, și pentru tipărirea cărților bisericești în această limbă sunt două tipografii, una la Mitropolia din localitate și alta la mănăstirea Neamțului".

Inițiativa întemeerii unei tipografii grecești o iau „unii din voitori", mai mulți binevoitori, din cei deprinși cu cultura grecească,

1. Analele Academiei Romîne, seria II, tom. XXXII, istorice, 1909, p. 134. Că s'a deschis această tipografie și că a funcționat între anii 1813—1821 găsim dovadă în lucrarea citată a lui Gr. Crețu. Tipografia a pnblicat vro 10 cărți. Cea dintăi a fost un 'Αλφαβιτάριον, apărut la 1813. La sfîrșitul lucrărilor Σύνοψις μεγάλη τῆς Νυχθημέρου Ακολουθίας 1813 și Θηκαρᾶς 1814 se pot citi numele subscriitorilor, cari le-au asigurat apariția, între ei fiind însuș mitropolitul și numeroși boieri. Director al acestei tiparnițe grecești a fost Manuil Bernard din Creta.

2. *N. Iorga*, Istoria învățămîntului romănesc, București, 1928.

între cari e și beizadeaua Scarlat Ghica și un doctor Evstafie, împreună „cu o parte din cei mai cinstiți neguțitori ai politiei Eșului“, adecă primii vin cu zelul lor și cu autoritatea numelui ce au, iar neguțitorii pun și punga. Cu toții vor să remedieze răul, să dea din abundență cărți grecești în societatea moldovenească „pentru folosul Patriei și pentru cultura tineretului“. Și prin aceasta ei vor prilejui încă un bine: „banii, cari trebuiau să plece în țări străine, pentru cumpărare de cărți, să rămînă în lăuntrul Patriei“.

Tipografia va reedita cărțile grecești „fără nici o sporire ș adăugire“; așa dar, nici măcar nu se va prelucra și nici localiza nimic din conținutul cărților de educație, istorie și din cele bisericești, ce vor ieși din teascurile ei, ci va fi doar o mașină în plus, dar pe alte plaiuri, a unor mai vechi tipografii din Viena, Veneția, din Grecia sau de aiurea. Poate că numai de atît și era nevoie, iar nu de lucrări originale sau de prelucrări; dar tot așa se poate bănuì și că inițiatorii au cerut numai atît, ca să obțină mai ușor cuvenita aprobare a așezămîntului lor, luînd în vedere împrejurările politice.

Peste activitatea tipografiei se cerea o cenzură și o epitropie; cenzura să răspundă despre conținutul publicațiilor „nimic cutezând a trece în tipariu fără cercetare și voința ocârmuirii“, iar epitropia, alcătuită din trei persoane, ce semnează mijlocirea laolaltă cu ceilalți, va avea răspunderea materială. Cenzorii, mireni și bisericești, s'au desemnat, potrivit regulelor din lăuntrul Rusiei, unde a existat asemenea supraveghere peste orcare tipografie sub țarism, până la 1917, cum am găsit și în Basarabia. Cenzorii aveau autoritate desăvîrșită, mai ales că erau numiți sau confirmați de înnaltele autorități, și hotărîrea lor, de a admite sau respinge o tipăritură, era definitivă. Deaceea și cenzorii de aici se aprobă, cei civili, de președintele Divanurilor, iar cei bisericești de sf. Sinod.

Intr'o lucrare obștească, ca tipografia, colabora autoritatea bisericească cu cea laică; ba mai mult, pentrucă în cazul de față, se propunea și tipărirea de cărți bisericești și altele cu conținut moral, președintele Divanurilor lasă chiar înțelegerea necesității tipografiei elino-grecească la judecata chiriarhului: „plecat vă rog, să-mi comunicați părerea voastră“.

Dar episcopul vicar Dimitrie e și mai zelos decît îl vede

preşedintele Milaşevici. El găsind că „Principatul acesta acum se află sub cîrmuirea rusească, pentru aceasta şi deschiderea susnumitei tipografii nici nu poate fi admisă decît pe baza acelor regulamente şi instrucţii, după care se face tipărirea cărţilor în imperiul rusesc". Şi episcopul comunică sf. Sinod despre proectata tipografie, propune confirmarea nu a unui cenzor bisericesc, cum cerea preşedintele, ci a doi, deşi episcopul nu găsia necesară şi reeditarea cărţilor de slujbe bisericeşti în l. greacă, şi, peste acestea, cere sfîntului Sinod şi „instrucţie necesară pentru cenzori".

Sf. Sinod totuşi nu răspunde decît cu aprobarea cenzorilor bisericeşti propuşi: nu se referă nici la tipografie însăş, nici nu trimite vr'o instrucţie.

Lucrările

Divanul Cnejiei Moldovei raportează către „înnalt Exelenţia sa Domn lucrătoriul sfetnicul de taină senator proedro Divanurilor Cnejiei Moldovei i Valahiei şi cavaler, Vasili Ivanovici Crasno Milaşevici", despre proectata tipografie grecească.

Divanul Cnejiei Moldovvei

In cele mai întăi spre podoaba ţărilor fiind şi fiinţa tipografiilor, unii din voitori, uniţi cu o parte din cei mai cinstiţi neguţitori a politiei Eşului, s'au înfăţoşat la Comitetul Divan[ului] cu această înscris cerere. Cerînd a avea slobozenie să deşchidă în Eşi o tipografie grecească, întru care să tipăriască cu multă eftinătati cărţăle ce se aduc cu multă grăutate şi scumpete din părţi străine, şi să prifacă în tipariu numai din cele bisăriceşti greceşti iarăş pentru cuvântul eftinătăţii şi a înlesnirii. Dar şi alte vrednice de ştiinţă a învăţăturii şi a istoriilor cărţi cu privighiere de sensor şi cu voinţa ocărmuirii să tipărească, nimic necutezănd a trece în tipariu fără cercetare şi voinţa ocărmuirii.

Spre aceasta văzănd Divanul cerire acestor voitori a deşchiderei tipografiei greceşti foarte cu cuviinţă, şi socotindu-o încă şi de podoabă şi de îndemnare învăţăturii, mijlocire trebuincioasă, şi mai ales cu îngrijire luminatului Beizadea Scarlat Ghica, după cum iaste şi cerire lor.

După datorie face ştiut Innalt Exelenţiei Voastre, cu cinste, socotinţa sa, adică că cu această privighiere a luminatului Beizadea Scarlat Ghica şi cu adăogire încă de a să adăogi şi din parte cinului besăricesc, cu porunca Innaltului Mitropolit şi Exarh, un cinovnic pe care să va socoti, privighitoriu tipografiei greceşti în cărţăle bisăriceşti ce să vor preface şi tipări fără nici o sporire şi adăogire, să poată avea slobozenie a alcătui această tipografie.

Insă rămâne la socotinţa şi hotărăre Innalt Exelenţiei Voastre, după care apoi Divanul va fi următoriu.

Costache Ghica Logofăt, Constansin Balş Logofăt, Vasile Roseti Vornic.

Nr. 118. 1812, Febr. 12. Eşii.

Scris pe două coloane, în l. romînă şi traducere în l. rusă, făcută de un translator Ivan ?..

Deşi textul aici e absolut exact ca în original, totuşi, cum se vede, e destul de greoi, ca şi cum ar fi o traducere neîndemînatecă; mai curgătoare şi mai bine legată e traducerea în l. rusă. Din aceasta rezultă şi ideia că chezăşia cuviincioasei funcţionări a tipografiei e beizadeaua Ghica; deaceea Divanul se şi pronunţă anticipat pentru aprobare. In traducerea rusă în loc de „fiinţa tipografiilor" citim „arta tipografică", iar propoziţia finală „să poată avea slobozenie a alcătui această tipografie", o găsim ca o hotărîre, că anume Divanul „poate da cuvenita aprobare despre înfiinţarea tipografiei". Numai că la traducerea rusă lipseşte acest sfîrşit din textul moldovenesc „după care apoi Divanul va fi următoriu".

In „Analele Academiei" textul de mai sus s'a pnblicat cu erori; data acolo e 1812 Februarie 12, iar nu 1811 Februarie 11; apoi autorul a introdus numele unui Ion Gordie, care ar fi cerut învoirea să deschidă tipografia grecească, nume ce nu se află în dosar.

Mijlocirea neguţătorilor „cătră nobilul şi venerabilul Divan al Principatului Moldovei".

Din cauză că noi primim cărţile, atît cele de matematici cît şi cele pentru religia noastră, din locuri îndepărtate, au ajuns a fi foarte scumpe în vînzare aici, încît şi ceice nu's în stare, le cumpără tot cu preţ scump, iar cîteodată nici nu se găsesc pe loc; deaceea oamenii săraci, avînd rîvnă, rămîn cu totul lipsiţi de dorita plăcere şi, prin aceasta, şi de cultivarea religiei cît şi de a ştiinţelor. Insă întrucît acest neajuns poate fi adus la normal, de-

aceea noi dorim pentru folosul Patriei și pentru cultura tineretului, să înființăm aici o tipografie elino-greacă. Se cuvine ca banii, cari trebuiau să plece în țări străine, pentru cumpărarea de cărți, să rămînă în lăuntrul Patriei.

La asemenea propunere, noi cei mai jos semnați, cît și alții, găsim de bine să depunem suma trebuincioasă pentru a înființa aici menționata tipografie, peste care, după cererea noastră, însărcinăm să aibă supravegherea Excelența sa Principele Scarlat Ghica și domnul Doctor Evstafie; numim deasemenea ca epitropi asupra ei pe Hristodul Ioan, Anastasie Mihail și Panaghiotie Diogen.

Astfel cu supunere rugăm venerabilul Divan al Principatului Moldovei a aduce aceasta la știrea Inalt Excelenței sale Domnului Președinte al Divanurilor Principatelor Moldovei și Valahiei, pentru a aproba deschiderea menționatei tipografii, confirmîndu-se totodată membrii desemnați.

1812 Ianuarie 23.

Zafiri Stamo	Panaghioti Dioghenidi
Hristodul Ioan	Hristo Constantinu
Stavro Radovici	Cozma Gozo
Toma Nerandji	Atanasie Gani
Alexandru Mucu	Anastasie Mihail Ghiță.

Traducere rusească după originalul grecesc, făcută de translatorul A. Slanov.

In „Analele Academiei" s'au greșit și cîteva nume din acestea, ca: Zafir Stancu în loc de Z. Stamo, Hristodor Ioanit în loc de Hristodul Ioan, Folea Neranovici în loc de Toma Nerandji, Alexandru Luca în loc de A. Mucu, Atanasie Banu în loc de A. Gani.

Prezidentul Crasno Milașevici se consultă cu episcopul vicar Dimitrie al Benderului și Achermanului.

Dela Divanul Principatului Moldovei eu am primit un raport că o asociație a cîtorva cetățeni din orașul Iași, avînd intenția ca cu banii lor să deschidă o tipografie în limba greacă spre a retipări cărțile absolut necesare pentru întrebuințare în părțile acestea, cărți bisericești și școlare, cer în acest scop aprobarea stăpînirei, pe care divanul voește s'o dea, totodată înființînd și o comisie de cenzură, ce se va compune dintr'un funcționar laic și unul duhovnicesc.

Înainte pe a da cuvenita aprobare, ce depinde de mine, am găsit necesar să mă consult în prealabil cu Prea sfinția voastră și, înaintîndu-vă odată cu aceasta, în copie, raportul Divanului către mine ca și cererea celor ce doresc să înființeze tipografia, plecat vă rog, milostive Domn al meu, să-mi comunicați părerea voastră, potrivit conținutului acestor hîrtii, înștiințîndu-mă în acelaș timp și despre funcționarul, care va fi numit din partea autorităților duhovnicești în dregătoria de cenzor.

Cerînd binecuvîntarea voastră arhipăstorească, am cinstea a fi al Inalt prea sfinției voastre

nr. 944. Iași 9 Martie 1812.

Episcopul Dimitrie răspunde prezidentului Crasno Milaşevici.

Excelența Voastră, Milostive Domn și Binefăcător!

Am avut fericirea să primesc la 12 ale acestei luni, venerabila comunicare a Excelenței voastre dela 9 Martie sub nr. 944, prin care—lămurind că Divanul Principatului Moldovei, în urma unei cereri a cîtorva locuitori din orașul Iași, în raportul către D-voastră, Milostive Domn, cere dela Excelența voastră aprobarea de a înființa pe socoteala acelor locuitori o tipografie în limba greacă pentru retipărirea de cărți religioase și școlare, trebuincioase în aceste părți, propunînd de a înființa în acest scop o comisie de cenzură dintr'un funcționar civil și unul duhovnicesc,—binevoiți a-mi cere, *întăi* părerea mea despre conținutul atît al intervenției acestui Divan cît și a numitei cereri trimisă în copie de D-voastră, și *al doilea* avizul despre funcționarul care va fi numit în dregătoria de cenzor din partea duhovnicească.

Examinînd amintitele hîrtii, am cinstea să răspund Excelenței voastre următoarele: *întăi*, considerînd dorința Divanului Moldovenesc că merită atenția Guvernului, totuși eu cred că, întrucît Principatul acesta acum se află sub cîrmuirea rusească, iar asociația, care cere aprobare să deschidă tipografia, propune să se retipăriască nu numai acele cărți bisericești pe care le întrebuințează în biserici la slujbele divine, ci și altele cu conținut religios, la fel și cu conținut moral și de învățămînt, pentru aceasta și deschiderea susnumitei tipografii nici cum nu poate fi admisă decît pe baza acelor regulamente și instrucții după care se face tipărirea

cărţilor în imperiul rusesc. Şi prin urmare, *al doilea* cenzorii, cari vor fi aleşi atît din partea duhovnicească cît şi din partea civilă, trebuiesc, după părerea mea, se aibă dela cei în drept cuvenitele instrucţii.

Deci, eu nu pot avea plăcerea să împlinesc de îndată cererea Excelenţei Voastre de a numi cenzor din partea duhovnicească pentru această tipografie, ci-mi iau însărcinarea să aduc mai întăi lucrul acesta la cunoştinţa sfîntului îndreptător Sinod, alegînd doi candidaţi pentru dregătoria de cenzor, fără întîrziere îi voi prezenta spre aprobare şi voi cere să trimită instrucţia necesară pentru cenzori. In sfîrşit, *al treilea*, am datoria de a sublinia pentru numita asociaţie, cu privire la cărţile bisericeşti, după care se săvîrşesc sfintele slujbe, că în acest principat nu prea sunt multe biserici în care sf. slujbe se săvîrşesc în limba greacă, ci, din contră, în toate celelalte—în limba maternă moldovenească, şi pentru tipărirea cărţilor bisericeşti în această limbă sunt două tipografii, una la Mitropolia din localitate şi alta la mănăstirea Neamţului [1].

Iată toate, despre care am socotit necesar să aduc la cunoştinţa Excelenţei Voastre şi după aceasta, încredinţîndu-mă milei şi bunei voastre dispoziţiuni, am onoarea a rămînea cu cea mai înaltă stimă şi cu cea mai desăvîrşită cinste, al Excelenţei voastre Milostive Domn şi Binefăcător, prea plecată slugă şi către Dumnezeu rugător

Dimitrie Episcopul Tighinei şi al Achermanului
Vicarul Mitropoliei Moldovei.
nr. 245. Martie 25. 1812.

Episcopul Dimitrie dă prezidentului Crasno Milaşevici ultimul răspuns cu numele cenzorilor tipografiei.

La recomandarea către stăpînirea mea, ca urmare a venerabilei comunicări a Excelenţei voastre către mine dela 9 Martie a. c. sub nr. 944, privind înfiinţarea unei tipografii în limba greacă pentru a retipări în aceste părţi cărţi religioase şi şcolare absolut necesare, cu cheltuiala cîtorva locuitori ai oraşului Iaşi, după voia lor, eu am primit aprobarea că sunt numiţi cenzori din partea duhovnicească pentru această tipografie doi slujbaşi : 1 Arhi-

1. Pentru tipografiile Mitropoliei Moldovei şi a mănăstirei lavră Neamţul, vezi *Gr. Creţu*, o. c. p. 15 şi 20.

mandritul mănăstirei Pobrata și cavaler Chiril, iar al 2-lea primul consilier al Dicasteriei exarhale protoiereul și cavaler Petre Cunițchi.

Cu multă cinste vă comunic Excelenței Voastre de faptul că voi lua sama în funcționarea noei tipografii ca numiții delegați, după cerere, să pășiască la împlinirea slujbei lor.

Ca încheiere, încredințîndu-mă milei și bunei dispoziții a Excelenței Voastre, am onoarea a rămînea cu cea mai înaltă stimă și cu cea mai desăvîrșită cinste

al Excelenței Voastre, Milostive Domn și Binefăcător,
prea plecată slugă și către Dumnezeu rugător
Dimitrie Episcopul Tighinei și al Achermanului
Vicarul Mitropoliei Moldovei.
nr. 752. Iulie 14. 1812.

1. Chiril fost stareț și al m-rilor Rîșca și Curchi; vezi despre el această revistă nr. 3/929, pag. 102, notă

Prezidentul Crasno Milașevici comunică Divanului Moldovei numele cenzorilor și aprobă înființarea tipografiei.

La 12 Februarie a. c. sub. nr. 118 cinstitul Divan mi-a recomandat pentru a aproba cîtorva neguțători din acest oraș de a deschide o tipografie pentru a tipări cărți în limba greacă.

Eu m'am pus în legătură pe această chestiune cu stăpînirea duhovnicească, și în urma aprobării sfîntului Sinod al întregii Rusii, am primit dela Prea sfințitul Episcop Dimitrie înștiințarea că, din partea duhovnicească se numesc ca cenzori pentru această tipografie: Arhimandritul din mănăstirea Pobrata Chiril și primul consilier al Dicasteriei exarhale protoiereul și cavaler Petre Cunițchi.

Ca urmare, confirmînd ca cenzor din partea civilă pe alesul Divanului Beizadea Scarlat Ghica eu propun cinstitului Divan ca înființarea tipografiei în acest oraș de către asociația de cetățeni, cari ș'au arătat această dorință, să se aprobe cu condiția că tipărirea cărților să nu se facă decît cu știrea și aprobarea mai sus numiților trei cenzori.

nr. 3794. In Iași. 5 August 1812.

Const. N. Tomescu

Un proces între Ploeşteni şi beizadea Costache Caragea.

de T. G. Bulat.

Asupra Ploeştilor, afară de lucrările d-lor Iorga și Zagoriț, nu cunoștem să se fi scris ceva, care să facă inutilă pagina pe care încercăm s-o dăm aci. Este un amănunt de ordin judecătoresc care se referă la ultima jumătate a secolului al XVIII și începutul celui de al XIX. Ni se dau în cel ce urmează informațiuni judiciare foarte interesante, ca fond și ca procedură, în cea ce privește jurisdicția domnească. Împrejurările se prezintă astfel: beizadea Costache Caragea își revindecă drepturile, să le zicem senioriale, — el pomeneşte de vasseaux—asupra pământului și locuitorilor din Ploești. Acestea decurgeau din dota soții sale Ralu Moruzi. Socrul său Enach Moruzi primise de 35 de ani, spune ginerile, dela Prințul Alexandru Ipsilanti un pământ numit Ploești, care era un târguşor, dar și capitala județului Prahova. El căpătase acest dar pentru serviciile aduse, dar nu se uită a se spune și fiindcă era ruda Domnitorului. Condițiunile donațiunei erau acelea, spunea beizadeaua, ale unui propietar potrivit legilor și uzanțelor țării. Erau scutiți de dările fixate trei categorii de locuitori formând un număr de 14, ba poate 19 familii. Aceștia se numeau Roșii, Călărași, și Cămărași și erau privilegiați în urma serviciilor, pe care le aduseseră odinioară țării. Ei erau scutiți de dijma recoltii și de a face corvoadă. Donațiunea aceasta se pare că a turburat dela început pe Ploeșteni, spirite veșnic neliniștite! Totuși beneficiantul a cerut să-i fie întărită danie de către Domnii cari au urmat în scaun, adecă Nicolae Caragea, Mihail Suțu, în cele două domnii, Prințul de Coburg în timpul ocupațiunii austriace, de Moruzi de asemenea în două rânduri, de Hangeri etc. In toată această perioadă de timp credem că Ploeștenii refuzară să se supună, învocând drepturile lor străvechi, iar în timpul ocupațiunii rusește ei deveniră mai hotărâți. Judecăți, mumbașiri, ispravnici, ofițeri și Cazaci, nimeni prin nimic, nu-i aduse la supunere. Sunt neşte revoltați. Divanul țării este neputincios, senatorii ruși primesc reclamațiuni dintr'o parte și alta. Beizadea Costache Caragea mergea până în a promite să dea jumătate din cea ce avea să primească dela Ploeşteni, spitalelor armatei ruse și la doi ofițerii Se mulțumea în ultimul moment să i se dea venitul începând cu 1809, renunțând la

cinci ani de mai înainte. Este clar deci, că el nu primise nimic dela Ploeșteni încă din 1802, de când se căsătorise cu fiica lui Moruzi. Explicația o găsim mai ales în expunerea împrejurărilor făcute pe larg de logofătul Teodor Văcărescu, către „slăvitul divan și comitet dela logofeția mare". Lucrurile se desfășurară în așa fel, că bietul beizadea suspina încă, în 1812, cu câteva luni înainte de plecarea Rușilor. Aci se opresc datele noastre, care desigur, vor putea fi completate de un sârguincios cercetător al trecutului apropiat, al orașului Ploești.

I.

De la întăiol Divan și comitet al prințipatului Valahii.

Oroșani Ploeșteni nefiind supuși a împlini luminății sale bezdeadea Costache Caragea stăpânului orașului Ploești drepturile sale dijmă și clacă după adegu ce este într'acest prințipat a plăti lăcuitorii la stăpânul locului pă care lăcuesc, asemenea făcându-i încă și cu vânzarea vinului i a rachiului pagube, au dat luminaţii sale pricină de jăluire.

Jăluindu-să luminățiea sa la divan pentru această nedreapte fapte ale oroșanilor ploeșteni, au făcut divanul cu luare aminte scumpă cercetare sineturilor ce are luminăția sa bezdeadea Costache Caragea pentru stăpânirea orașului Ploești care sănt cărți de judecată, întăriri și hrisoave domnești, din care s'au îndestulat, că orașu Ploești fiind fost mai nainte oraș slobod domnesc ca și ceilaltă moșie Ploești s'au dăruit la lt. 1775 de măria sa răp. Alexandru Vodă Ipsilant dinpreună și cu ceialaltă moșie Ploești i cu altă moșie Târgușorul la d-lui răposat banul Eanache Muruz, socrul luminății sale bezdeadea Costache Caragea, care dar s'au întărit la casa d-sale răposatu banului Eanache Muruz, și dă alții cinci luminați Domni în urmă oblăduitori acestui prințipat, adică de răp. Nicolae Vodă Caragea la lt 1782: de răposat Mihai Vodă Suțul la lt 1783; iarăși de răposatu Mihai Vodă Suțul la a doua domnie a sa la lt 1791; de măria sa Alexandru Vodă Muruz la lt 1793: și de răposatu Costandin Vodă Hangeri la lt 1788; afară din stăpânirea austricească ce au stăpânit acest prințipat la lt 1790, care și aceasta stăpânire au întărit casii răposatului banului Eanache Muruz darul acesta. Deci acest dar fiind făcut cu toată buna orânduială i după povața pravililor și al vechiolui obicei al acestui prințipat, este bună și legioită și stăpânirea luminății sale bezdadea Costache Ca-

ragea asupra orașului Ploești care s'au dat luminății sale inpreuna cu cealaltă moșie Ploești i cu moșia Tărgșorul i cu alte moșii namestii și lucruri, zestre de răposata soacra luminății sale d-ei băneasa Elenii Muruz, la lt 1802 Ghenr 18 răposat fiind socru luminății sale d-lui banul Eanache Muruz.

După aceste făr de împotrivire vrednice de dovadă seneturi dreptății urmănd divanul, au întărit asemenea luminății sale bezdeadea Costache Caragea stăpănirea asupra orașului Ploești, dăndu-i și carte de stăpănire a divanului dela 27 Ghenarie 1809, în care să arată coprinderea hrisoavelor ce are luminăția sa pentru stăpănirea mai sus numitului oraș și prin care să îndatorează oroșanii ploeșteni să dea luminății sale ca unui stăpăn al pămăntului orașului dijmă și clacă, adestrile adică ale pămăntului, afară însă din oroșanii ploeșteni cari să trag din neamul ploeștenilor acelora ce au fost privileghiați adică al Roșilor, al Călărașilor și al cămărășăilor aceștia toți fie parte bărbătească sau fămească, măritată cu bărbat neprivileghiat, au să fie apărați de aceste dări ale adeslui pămăntului precum au fost moșii și strămoșii lor, în puterea privilegiurilor domnești ce au fost avut în vechime, și precum să coprinde și în mai sus numitile hrisoave domnești, a cărora coprindere s'au zis că s'au pus în cartea Divanului de stăpănire dată la 1809 Ghen 27. Osebit să îndatorează tot prin tracea carte a divanului toți oroșani pămănteni fără deosebire priveleghieați și nepriveleghiați, să nu fie volnici sa vănză în oraș Ploești vin al lor și rachiu, tot asemenea precum s'au poprit de această vănzare și prin hrisoavele domnești de stăpănirea orașului ce s'au văzut la măna luminății sale, lăsăndu-să vănzarea vinului și a rachiului numai la casa răposatului banului Eanache Muruz ca la stăpănul orașului Ploești. Oroșanii ploeșteni aceștii cărți și porunci a divanului nefiind următori, nici de cuvăntul dreptății voind să înțeleagă pă de o parte s'au arătat la porunca divanului cu cea mai necuviincioasă și nesuferită împotrivire și pă de alta au jăluit împotriva judecății divanului în Eași la Exț. sa sfetnic de taină senatorul și cavalerul Cușnicov prezedentul divanurilor Moldavii și Valahii.

Din porunca Exț. sale orănduindu-să această pricină de iznoavă în cercetare, s'au înfățășat înaintea divanului la 9 ale lui Apr. 1809 cănd au fost față în divan și chiar Exț. sa gheneral maior i cavaler Enghelhart viț-prezedent al divanului Valahii, oroșanii ploeșteni cu luminația sa bezdeadea Costache Caragea, unde ascul-

tăndu-să cu luare aminte cererile și înpotrivirile dăspre o parte și alta, în cea după urmă arătănd divanul Exț. sale viț-prezedent indelunga răbdare și bună voire către oroșanii ploeșteni, cari pricinuiau că nu-ș au seneturile lor de slobozenia orașului Ploești la dânșii ci le au în păstrare la Brașov, s'au hotărât cu amândurora prigonitoarelor părți mulțumire. Iar mai ales cu a oroșanilor ploeșteni ca in soroc de patruzeci de zile adică la Mai 19 să aducă la divan și o parte și alta seneturile ce vor fi având spre întărirea dreptăților sale, chiar cele adevărate iar nu copii și în diastima acestui soroc să fie volnici oroșanii ploeșteni să-și vânză nepoprit vinul i rachiul lor, însă cu asemenea preț precum să va vinde și la cărciumile luminății sale bezdeadea Costache Caragea ca să nu-i pricinuească mai mare pagubă cu vinderea în preț mai jos. Iar la numit soroc oricare parte nu va urma aceștii hotărări să-și aducă adică seneturile chiar cele adevărate ear nu copii, să fii osândit de judecată a-și pierde dreptatea fără mai multă cercetare, cuvântările ce ar mai putea probali spre îndreptare, și fără a i să mai da vre-o dată ascultare de orice judecată. Potrivit cu această horăre sau legat prin zapis dat către divan și către Ex. sa viț-prezedentul la 9 Apr. 1809 și o parte și alta ca să fie întocmai următor, și să fie supt numita osândă când împotrivă nu vor împlini legătura ce au dat prin zapis. Indată oroșanii ploeșteni au urmat a vinde vinul i rachiu lor ca și mai nainte. Luminăția sa bezdeadea Costache Caragea ș-au adus seneturile chiar cele adevărate în orighinal și mai nainte de soroc. Iar oroșanii ploești nici după trecerea sorocului n'au fost următori să-și înplinească legătura cu care prin zapis precum s'au zis naintea divanului și naintea Ex. sale viț-prezedent s'au legat, vinul însă și rachiul lor să vindea tot deauna necontenit. Tocmai cu doă săptămâni și mai bine în urma sorocului s'au arătat și ei cu două tălmăciri în limba nemțească ce pretendesea că au spre întemeerea dreptății lor, care nefiind seneturile cele adevărate în orighinal care au fost legați să aducă nu s'au primit de judecată, vinul i rachiul lor întru această curgere de vreme tot îl vindea făr de oprire.

După aceasta făcând luminăția sa bezdeadea Costache Carangea aratare, atât Ex. sale viț-prezedentului, cât și divannlui de paguba ce i să face cu sloboda vânzare a vinului i a rachiului al oroșanilor ploeșteni din care să strică vinurile lum. sale nevă-

zandu-să suma de vin ce luminaţia sa razimăndu-să în puterea mai sus numiti cărţi a divinului dela 27 Ghen 1808 au fost îndatorat să cumpere cu preţ scump, atăt pentru îndestularea oraşului căt şi pentru îndestularea dragonilor înpărăteşti ce să află la cfartir în Ploeşti.

Divanul cum şi Ex. sa earăşi şi de astă dată cu milostivire arătându-să către oroşenii ploeşteni earăşi le-au mai pus soroc de alte 15 zile, adecă pănă la sfărşitu lunii lui Ionie şi au trimis mumbaşir întradinsu ca să le citească atăt la zi obişnuită, căt şi la zi de tărg porunca divanului prin care li să poruncea ca să-şi aducă încai întru acest din urmă soroc seneturile cele adevărate în orıghinal, spre a să da îzbrănire pricinii, sau ne aducăndu-le să vie la divan unii din oroşănii ploeşteni, veniţi şi despre partea celoralalţii, ca să fie faţă la hatărărea ce va da de astădată divanu asupra pricinilor. Iar de vănzarea vinului i a rachiului fiindcă nu ş-au împlinit legătura lor, şi s'au arătat cu nesupunere către divan, şi cu deosebită pornire spre paguba lumināţii sale bezdadea Costache Caragea, să fie propiţi cu totu pănă cănd aducăndu-şi întracest soroc de cincisprezece zile seneturile lor cele adevărate, şi facăndu-li-să vedere şi cercetare, li să va da earăşi voie de slobodă vănzare de să va găsi că au dreptate. Dar oroşanii ploeşteni şi de acea dată s'au arătat earaşi tot cu aceaşi nesupunere şi împotrivire; porunca divanului n'au vrut să o asculte nici la zi de tărg cănd s'au citit nici la zi obicinuită, vănzarea vinului au vrut să o facă cu pieptul, cănd orănduitu mumbaşir le tăea uncep de la butoi, ei în loc de unul deschideau trei, şi urma vănzarea.

Deci de vreme ce oroşenii pămănteni s'au arătat într'atătea dăţi cu atătă nesupunere şi împotrivire la poruncile divanului căruea este încredinţată stăpănirea acestui prinţipat, şi cu atătă pornire spre paguba luminăţii sale bezdeadea Costache Caragea, nu să cuvine a-le mai face stăpănirea de acum înainte nici o milostivire. De acea pe de o parte au rănduit divanu pă d-lui Evstratie Polcovnicu mumbaşir cu porunca ca să poprească toată vănzarea vinului şi a rachiului a oroşanilor ploeşteni, însă într'acest chip, întăi să le citească în oraşu Ploeşti în multe locuri porunca divanului care are asemenea coprindere ca această carte şi făcându-o cunoscută tuturor, să cerce întăi cu binele în puterea poruncii divanului să oprească vănzarea vinului şi a rachiului.

Iar când oroşanii ploeşteni să vor arată şi acum cu nesupunere şi cu vrednică de osăndă împotrivire, atunci orănduitul mumbaşir prin ajutorul ispravnicelor judeţului are volnicie să metahirisească şi silă, ca să supuie pă oroşanii ploeşteni vrănd şi nevrănd şi să le poprească de tot vănzarea vinului i a rachiului pănă soroc de trei zile, iar în soroc dă zece zile să nu să mai afli vin în buţi prin pivniţe la nici unul din oroşanii ploeşteni, ci să fie tot ploeşteanul ce va vin îndatorat să-l vândă, sau să-l dea la oricine va şti şi va voi. Iar pe dealtă parte dete divanul luminăţii sale bezdeadea Costache Caragea această a doua carte de stăpânire a oraşului Ploeşti, prin care earăşi i să mai adeverează stăpânirea acestui oraş ohavnică, luminăţii sale soţii luminăţii sale dum-ei cocoanii Ralu născuta Muruzi, şi a clironomilor luminăţii sale ca să stăpănească desăvârşit oraşul Ploeşti în pace şi nebăntuit de către oroşanii ploeşteni, însă tot asemenea precum să cuprinde şi în ceilaltă carte ce au dat-o divanul la 27 Ghenar 1809 dă stăpănirea oraşului Ploeşti, şi a celorlalte moşii ce sănt dar domnesc, hărăzite la casa d-lui răposatului banului Eanache Muruz, şi danie de zestre luminăţii sale bezdeadea Costache Caragea, adecă afară din oroşanii ploeşteni cei prevelegiaţi cei carii să traj adică din Roşii, Călăraşi şi Cămărăşei carii sănt aleşi şi lămuriţi prin domneştile hrisoave carii s'au născut şi să vor naşte dintrânşii parte bărbătească şi fămeească carii aceştia toţi au a fi nedaj nici de cele drepte adeturi şi obiceiori ale moşii, care va să zică de clacă şi de dijmă, ear vin şi rachiu să nu fie volnici nici aceştia a vinde. Toţi de obşte ceilalţi lăcuitori ploeşteni să fie îndatoraţi a împlini toate cele drepte şi obicinuite adeturi ale pământului după condica divanului avănd vănzarea vinului şi a rachiului numai singur luminăţia sa bezdadea Costache Caragea, sau clironomii luminăţii sale ca un stăpăn ce este atăt pă pămănt al oraşului căt şi pă al moşii, urmăndu-să întru toate privilegiorile aceştii moşii cu oraşul întocmai precum acum pe larg sănt arătate şi numite în domneştile hrisoave. Iar oroşanii ploeşteni chiar după legătura zapesului lor dat la 1809 Aprilie 9 către Exţ sa ghenar maior Enghelgart viţ prezedent şi către divan şi după vredniciile de osăndă în potriviri ce au arătat către divan, nu o dată ci în multe rănduri cu semeţie şi cu nesupunere, să osăndesc de judecată întăiolui divan al prinţipatului Valahiei, a numai fi ascultaţi

pentru pricina această a orașului Ploești întru nimic nici odată și de către nici o judecătorie ce ar avea a face cu acest prințipat.

II. 1809 Iulie 22.

Către slăvit Divan și Comitet dela logofeția mare.

Dupe porunca slăvitului divan ce mi s'au dat la copiea predlojanii Ex. sale, adevărat sfetnic de taină și cel întăi șăzător al divanurilor Moldavii și Valahii senator și cavaler Crasno Milașăvici pentru jalba oroșanilor ploeșteni, și mi să poruncește să fac arătare în scris dă toate cele urmate de la întăea cercetare a pricinii și până acum, au venit înaintea mea mulți din oroșanii ploeșteni, și prin cuvănt arătară că jalba lor este a li să da slobozeniea orașului cu câtva loc dimprejur după priveleghiorile ce au, cu cuvănt că din vechime toate au fost date pă seama tuturor celor ce s'au aflat lăcuitori în oraș și în sate prin hrisoave de la vechi domni da mai nainte; ear din domnia întăi a mării sale Alexandru Voda Ipsilant, întrănd cu hărăzia în stăpânirea orașului și a moșăi din prejur răps. banul Moruz socrul luminatului beizadea Costache Caragea până ș-au arătat și hrisoăvele domnești vechi, că pentru slujbile moșilor și părinților lor au fost dată slobozenie orașului și a moșăi pă seama lor, iar n'au fost slobod oraș și moșăea precum arătase, apoi earăși măria sa stricănd cea ce făcuse, au lăsat oraș cu cătva loc din prejur slobod, ear ceillaltă moșăie cu satele au lăsat-o a fi tot dată răposatului banului Moruz, și în urmă n'au contenit judecățile dintre ei până acum, dobăndind dela unii din luminațăi Domni stăpănirea răposatului banului Moruz și dela alții slobozeniea lor, care precum au curs, atăt din sineturile ce am văzut la ei, din condicile divanului, în ce chip am luat plirofonie arăt mai jos, însă

1775. Hrisov al răposatului mării sale Alexandru Vodă Ipsilant, prin care hărăzește orașul Ploeștii cu moșăea din prejur la răp. banul Moruz cu cuvănt că s'au găsit slobodă domnească.

1782. Octombr. 18. Șase hrisoave tot asemenea unul ca altul, ear al răpos. Alexandru Vodă Ipsilant, ce au dat cinci oroșanilor și unul răposatului boer banului Moruz, prin care arată că la darea hrisovului dintăi, nu văzuse hrisoavele ce au oroșanii dela cei vechi Domni și cu bez slu belor lor, pentru care au avut dată pă seama lor orașul și moșăea a să hrăni în slobozenie. Ear în

urmă după ce le au văzut și s'au pliroforisit, au deosebit orașul și cu câtva loc împrejur, lăsându-l earăși slobod a să hrăni toți de obște, făr da nici un fel de dare la cineva. Ear cellaltă moșăie cu satele din prejur au lăsat-o a fi tot la răposat boeru banul Moruz.

1782. Hrisov al mării sale răposatului Nicolae Vodă Caragea ce-l dă răposatului banului Moruz, prin care hărăzește măria sa orașul Ploești ce-l lăsase Alexandru Vodă Ipsilant slobod.

1783. Hrisov al Mării sale răposatului Mihai Vodă Suțul, prin care asemenea întărește hărăzirea și pă oraș la răp. banu Moruz fără numai prin cercetarea ce au făcut arată, că au găsit nouăsprezece lude dintr'acei vechi priveligheați, și acelora le dă apărare da clacă și dă dijma.

1786. Ionie 24. Hrisov al răposatului Domn Nicolae Mavroghene ce-l dă oroșănilor ploeșteni, prin care dă slobozănie orașului și a cătva loc dinprejur după hrisoavele vechi ale orașului și după hrisoavele mării sale Alexandru Vodă Ipsilant dela leat 1781.

1792. Hrisov earăși al mării sale Mihai Voda Suțul, prin care arată că cele urmate dă Domnul Mavroghene fiind anerisite cu poruncă împărătească, întărește tot după hrisov cel dintăi al mării sale ca să fie orașul supt stăpânirea răposatului banului Moruz.

1793. Mai 24. Hrisov al mării sale Alexandru Vodă Moruz prin care asemenea întărește stăpânirea răposatului boer pe oraș prin judecata cu amăndouă părțile fată.

1797. Mai 9. Hrisov al mării sale răposatului Alexandru Vodă Ipsilant ce l-au dat oroșănilor ploeșteni prin care întărește slobozenia orașului și a câtva loc din prejur după hrisoavele mării sale de mai nainte, prin care zice că Domnii au avut putere a hărăzi din lucrurile slobode domnește, ear acest oraș fiind hărăzit oroșănilor și legat cu hrisoave a să păzi slobozenie nu avea cuvânt a-l hărăzi și la d-lui banul, dă acea întărește slobozenia.

1798. Sept. 29. Anafora iscălită de d-lor veliții boeri, și întărită dă răposat. Costand Vodă Hangeri prin care dă orașului Ploești a fi al casii răposatului banului Moruz (fiindcă banul Moru murisă) cu cuvănt că pravilile împărătești dă la cartea 47 titlu 1 poruncesc chiar așa, dă va dărui cinevași făr de a face vre un șart cu cel ce au primit dar, urmează ca cel ce au luat darul să-și-l aibă statornic și earăși la aceeași carte titlu 2 zice că poate să strice darul ce au săvărșăt, pricinuind a zice că l'au făcut spre

paguba altora, pentrucă de să va şi căi nimic nu foloseşte, şi tot acolo earăşi zice, că darul ce s'au făcut bine şi dăsăvărşit, nici prin poruncă împărătească nu poate să să strice.

1749. Mart. Viind cu domniea earăşi măria sa Alexandru Vodă Muruz, nu să vede făcută nici un fel de crisologhie zicând oroşănii că cu d-ei băneasa Moruzoaea să învoia nefăcăndu-le supărare.

1801. Octomb. Viind cu domnia măria sa răp. Mihai Vodă Suţul şi şăzănd şapte luni în domnie şi fiind turburare la Mai 15 lt. 1802 s'au spart Bucureştii şi într'aceste şapte luni s'au însurat luminat beizadea dă au luat pă fiica d-ei bănesii Moruzoaei şi zic oroşănii că e-au dat zestre numai moşăea ceilaltă cu satele dă afară, ear oraş-ul l-au lăsat slobod, şi îndată tot înt'acel an au venit măriă sa Costandin Vodă Ipsilant cu domniea.

1802. Octb. Viind cu domniea măria sa Costandin Vodă Ipsilant au -ntrat în judecată cu luminat beizadea, dar nu să vede la nici o parte dată vre-o hotărăre.

1807. Avgs. 29. Copie adeverată dă log Nicolae al sfăntei Mitropolii, întărită cu pecetea pre o sfinţii sale proin Mitropolit iscălită dă răposata băneasa Elena Maruzoaia i pecetea d-ei, adeverită cu iscălitura preosfinţii sale părintelui proin mitropolit Dositei şi dă prea o sfinţia lor părinţii episcopi Rămnic Argeş şi Buzău i de sfinţia sa arhiereu Dionisie Sevastis i dă d-lui banul Costache Ghica şi d-lui vornic Grigorie Ghica ce o dă la măna oroşanilor ploeşteni, prin care zice că temăndu-să de blestemuri şi afurisanii pentru supărările ce au făcut oroşanilor ploeşteni şi ştiind hotărărea răposatului soţului d-ei, ca pănă va trăi să facă ertăciune şi părăsire de a mai supăra pă oroşani. Dă acea nici la foaea de zestre a ficie d-ei Ralo n'au pus oraş, fără numai casile cele mari din Ploeşti cu zahanoua, să şi-le aibă ca într'un oraş slobod, cum şi moşăea dă afară că toate satele după dănsa, ear în oraş nimic stăpănire să nu aibă, şi au făcut parastas prea sfinţia sa părintele Mitropolit i cu părinţii Episcopi şi arhierei ţării şi cu adunarea a tot norodului acestui oraş făcăndu-să ertăciune. Şi lor le-au dat cartea sa de a fi cu toţi în veci apăraţi, ear care din neamul d-ei să va ispiti a le face vre-o supărare să nu fie ertat, şi la orice judecată să nu fie ascultat, cum şi orice sineturi dă hărăzirea acestui oraş ale casii d-ei să nu fie ţănute în seamă, ci să rămăie fără temei ca o hărtie albă.

1809. Ghen 27. Carte dă hotărăre a divanului țării ce au dat-o luminatului beizadea, prin care după ce arată toată coprinderea hrisoavelor dă mai sus pe larg: apoi cerând foae dă zestre ce are luminat beizadea, au văzut-o cu lt 802 Ghen 18 iscălită de d-ei băneasa Elena Moruzoaia, unde între altele scrie chear așa (moșăea Ploești cu tărgușor cu case mari dă piatră i cu zalhanaoa, i cu două case dă moară cu căte trei roate i cu alte două sate adică Rudul și Crăngul Strajnicului). La această judecănd divanul zice, întăi că la foaea dă zestre nu face vre-o osebire orașului, ci zicănd moșăea Ploești urmează să fie și toate cele ce sănt pă dănsa, adică și oraș Ploești să stăpănea atunci de d-ei băneasa și acea ce au avut au dat și dă zestre, și că d-ei stăpănind oraș, l-au dat zestre și apoi și luminat bazadea l-au stăpănit pănă cănd s-au înpotrivit oroșanii, a doua pentru cartea d-ei bănesei de avea putere pă lucrul soțului d-ei a-l înstreina nefiind dă zestre al d-ei, și vorbile cele scrise în numita carte sănt neadevărate, că de ar fi avut soțul d-ei cuget și hotărăre dă ertarea orașufui nu avea nici o nevoie să o facă și în scris, ear mai vărtos să dovedește că în urma morții soțului d-ei, dă era ertăciune, cum au dat jalba la răposatul Domn Hangeriu, dă au cerut oraș. Și așa divanul au dat hotărăre luminatului beizadea a avea orașul în stăpănire după hrisoavele domnești ce are. După care hotărăre în multe rândurl au dat și porunci de a fi supuși și următori, ear oroșănii arătăndu-să nesupuși și neînțălegători au mers cu jalbă la Ex. sa sfetnicul dă taină senator și cavaler Cușnicov ce era prezedent divanului Moldavii și Valahii, de unde aducănd poruncă a să cerceta pricina dă iznoavă, dupe care întrând divanul în cercetare, s'au urmat într'acestași chip.

1809. Apr. 9. Două zapise, unul iscălit dă șapte oroșani, și altul iscălit dă luminat beizadea, ce le dau la Ex. sa gheneral maior i cavaler Eughelgard, viț prezident al divanului i la slăvit divan cu coprindere că după porunca Ex. sale senatorului Cușnicov, a să cerceta pricina prin sineturile ce au amăndoaă părțile s'au învoit și s'au legat ca în soroc dă 40 dă zile să-și aducă toate sineturile ce va avea cu acest așăzământ, ca oricare parte nu va aduce la acest rânduit soroc acele sineturi să piarză toată dreptatea sa, fără a mai fi vre-o dată la vre-o judecată ascultat.

1809. Apr. 24. Răspuns de la ispravnici din sud Prahova, că au priimit porunca divanului dimpreună şi cu zapisul oroşanilor ca să aducă şi pă ceilalţi oroşani ce au fost faţă la zapisului să iscălească şi ei; e-au chemat ispravnicii şi nu s'au supus a merge să iscălească, zicând că nu este făcut cu ştirea lor, şi dă s'a găsit şapte oameni beţăvi din Ploeşti, de au dat acest fel dă zapis, ei nu voesc ca să iscălească, şi fiind dintre ei şi sudiţi nesupuşi, înştiinţează divanului.

După trecerea sorocului viind amăndouă părţile la divan luminat beizadea ş-au adus sineturile cele adevărate, ear oroşanii au adus numai nişte copii care dă judecată n'au fost priimite. Şi după jalba ce au dat luminat beizadea Ex. sale, gheneralului viţ prezedent, ca să să dea hotărâre şi să să oprească oroşanii dela vănzarea vinului că i să strică vinurile luminăţii sale, ce le are pentru treaba oraşului, cerând a să dea hotărâre. S'au mai pus oroşanilor soroc dă 15 zile adică pănă la sfârşitul lui Ioniie lt 809 făcând şi poruncă dă publică în Ploeşti, că de nu şi va aduce săneturile cele adevărate până la orânduitul soroc are să dea hotărâre izbrănită, ear vănzarea vinului ce facea oroşanii să să proprească, şi trimiţăndu-să mumbaşăr, nici o supunere n'au arătat, ci după trecerea şi acelui soroc, au pus divanul în urmare a sa hotărâre, adică:

1809. Iolie 22, al doilea hotărâre a divanului dată luminatului beizadea coprănzătoare dă toate cele ce s'au urmat după hotărârea dintăi.

1809. Sept. 28. Porunca Ex. sale senatorului Cuşnicov, că după piiroforia ce au luat din cele înscris dă urmările ce s'au făcut pentru oraş Ploeşti, zice că hotărârea cinst. divan au găsit-o dreaptă, că tărgul Ploeşti cu pămăntul din prejur şi satul Tărşor să rămâe în veci supt stăpânirea luminatului beizadea Costache Caragea, pe care are ducumenturi şi întăririle stăpânirii dela mulţi după vremi stăpânitori, ear oroşanii Ploeşteni n'au putut arăta ducumenturi la sorocul ce li s'au pus de împotrivire, şi hotărăşte ca locuitorii oroşani să fie supuşi după datorie stăpânului moşăi, şi vinul i rachiul să să vănză al stăpânului, dă care slăvit divan după pravelă şi obiceio să puie în faptă a sa hotărâre. Şi divanul au dat al treilea hotărâre luminatului beizadea dă stăpânirea oraşului şi n'au contenit a da porunci spre paza hotărârii, carii tot neară-

tăndu să supuși, s'au trimis și oficial și cu ajutor ostășăsc, s'au oprit oroșanii dela vănzarea vinului i a rachiului.

1810, Mart. 24 predlojenie a Ex. sale ghenăr. Enghelgard viț-prezedent al divanului, prin care arată că luminatul beizadea au dat Ex. sale jalba, aratănd că oroșanii s'au arătat cu jalbă la cel dintăi comandir Kneaz Bagration, și ne așteptând răspunsul s'au întors la Ploești sfarămănd toate pecețile ce au fost la buți și fac vănzare de vin și rachiu, dă care divanul să poruncească cu strășnicie ca acei vinovați negrășit să să pedepsească, și de acum înainte să nu mai îndrăznească a fi împotrivitori, înplinind și paguba ce au pricinuit silindu-i ca să rădice vinul și rachiul lor din Ploești să-l ducă unde vor vrea, și prin publicație să li să facă cunoscut, că de vor mai face vreo împotrivă urmare, strașnic se vor pedepsi. După care divanul întocmai au urmat, ear ei s'au arătat cu jălbi. Ci după porunca ce mi s'au dat urmănd dă toate sineturile și dă urmările cele făcute dă la început și pănă acum, în ce chip am luat plirofonie din cele în scris, le arăt slăvitului divan în perilepsis.

1810 Mai 25. Teod. Văcarescu vel logofăt.

III.

Excellence,

Je prend la liberté de m'adresser par cette supplique a Votre Excellence, et de reclamer justice.

Déjà depuis 35 ans le feu Prince Alexandre Ipsilanti regnant alors en Vallachie a fait une donnation, à feu mon beau père Iannaky Mourouzi, d'une terre nommée Ploeschti, qui est un petit bourg, et chef lieu du district Prahowa, et qui alos etoit une terre appartanante à la Courrone des Princes regnants en Vallachie. Les raisons pour lesquels le dit Prince a fait cette donnation sont:

1⁰ le service que mon beau père a rendu à ce pays qui est devenu sa patrie, s'etant domicilié ici et

2⁰ la parenté qu-il avait avec le dit Prince. Les conditions sous lesquells il lui donna cette terre sont d'en être proprietaire et d'en jouir de tous les droits d'un propietaire conformement aux lois et aux usages du pays. Pour ce qui regarde les habitants de cette terre ils doivent rendre tout ce que d'au tres habitants de terre rendent aux Proprietaires d'après la coutume

établie ici, et d'apres les lois; exceptez trois sortes des habitants, en nombre de 14 familles, ci nommées: Roschi, Kalaraschi, et Kamarachéi, qui étant privilegiés, pour les services qu-ils ont rendus antrefois au pays, il doivent jouir de quelques benefices, differemment du reste des habitants; c'est à dire il doivent être éxempts de payer le dîme des recoltes, et de fair des corvées, ce qui se pratique aussi jusu'aujourd'hui.

Tout ce que j'ai l'honneur de presenter a Votre Excellence jusqu'ici, est prouvé par le document (bulle d'or) que le Prince a fait donner en même têmps, rélativement à cette donnation et que je possède.

Après la déposition de ce Prince, sous le regne du Prince succedant Monseigneur Nicolaë Karagia, les habitants de Ploëschti, se croyant vexés par cette donnation faite de la part du Prince Ypsilanti, ont réclamé leur premièr état, mais ce Prince a confirmé sous les même conditions la dite donnation faite par son Prédécesseurs à feu mon beau pére, et a fait donner de même sa bulle d'or.

Ensuite les dits habitants inquietant toujours par leur réclamations les Princes regnants ont donné l'occasion que tous les Princes Successeurs l'un après l'autre ont renouvellé cette donnation, et ont fait donner à feu mon beau père leur bulle d'or, desorte qu-il y a des bulles d'or donnés sur cette affaire, du Prince Ypsilanti, du Prince Karagia, du Prince Michel Soutzo deux fois, par ce qu-il a regné ici aussi deux fois, Du Prince Cobourg dans le temps, que les troupes Autrichiennes occupoient ce pays, du Prince Mourouzi, aussi deux fois, du Prince Hangeri. A l'an 1802, j'ai épousé la fille de mon beau père nommée Ralou, ma belle mère feu Banessa Eleni Mourouzi — mon beau père etant alors mort — me donna en dot par le contract de mariage cette plusieurs fois nommée terre Ploëschti, en me dennant aussi tous les documents y rélatifs.

Les habitants de Ploëschti représentant l'année passée encore des requetis à son Excel. le senateur Couschnikoff, ont donné de nouveau l'occasion à un nouvel examen de cette affaire qui s'est fait en présence de son Excell. le général et chevalier D'Engelgart le viceprésident du Divan; ont y examina alors la quantité des documents, que j'ai sur la donnation de cette terre, on considera aussi la manière revoltante dont ces habitants de

Ploëschti se sont toujours comportés, ont reconnu ma justice, et leur torts, et ont décida de concert avec les Regnants precedants cette terre en ma disposition, on m'en donna un document approuvé par son Excel. le senateur Kouschnikoff.

Le Divan envoya ensuite plusieurs fois des exprès pour éxécuter la rézolution du Divan confirmée par S. Excel. le Senateur Couschnikoff, et obliger les habitants de Ploëschti à se soumettre à la justice, et à me ceder la vente du vin, et de l'eau de vie. aìnsi qu'à me donner le dîme des racoltes, mais les habitants se sont toujours opposé de sorte que jusqu'à présent ni les Ispravniks du district, ni le Divan n'on pu nullement les rendres obeissants.

A la fin Son Excel. M-r le Vice-President envoya de rechef un officier nommé Alexandre Apostolow accompagné d'un employé du Divan pour éxécuter le sus-dite résolution, et soumettre ces habitants de Ploëschti au remplissement de leur devoir, mais à peine l'officier fut de retour que les habitants qui avoient promis d'être soumis se sont opposé plus opiniatrement; ces habitants qui se revoltent si soveuvent contre la resolution du Divan, et contre la justice, sont la plupart des étrangers, et mis sous la protection française, de quoi etant fiers, personne jusqu'a prèsent n'a pu les ramener à l'obeissance. Son Excel. M-r le Vicepresident a donné au respectable Divan une nouvelle ordre la dessus, dont j'ai l'honneur de ci joindre la copie, mais rien n'est pas encore fait, les habitants de Ploëschti sont toujours hardis, et desobeissants et je souffre à cause d'eux une perte enorme, ne pouvant faire vendre mon vin, et mon eau de vie, ne pouvant prendre d'eux le dixme des recoltes, ne pouvant enfin jouir des droits d'un proprietaire.

Je prie Votre Excellence trés humblement de vouloir bien prendre en consideration mes documents, et ma justice, et de donner l'odre le plus energique, afin que ses habitants de ma terre Ploëschti soient rendus obiessants, e qu-il ne leur soit plus permi d'inquieter les tribunaux, et de me faire des pertes par leur insuportable resistance.

Je suis avec le plus profond respect
De votre Excellence.

le très humble
très obéissant Serviteur
Prince Costaky Karagia

Boukarest
le 9 Mai 1810

IV.

A Son Excellence

Monsieur de Krasnomilaschevith, Consiller intime actuel Senateur de toutes les Russies, Président aux Divans dela Moldovie, Vallachie, Chévalier de plusiers grands ordres.

Excellence,

J'attendois avec impatience le retour de votre Excellence et je formois des voeux au Ciel pour qu il soit heureux et que nous juissions la revoir jouissant d'une parfaite santé; pour ces fins j'ai renvoyé de lui présenter mes respectueux hommages et la reconnaissance infinie de la bonté qu-elle a eû d'affirmer mes droits sur ma terre dotée de Ploescht. Suivant la petition que j'ai eû l'honneur de lui présenter avant son depart. Je prie Votre Excellence de daigner agreer mes humbles remerciements comme un faible gage dela reconnaisance sans bornes que je lui conserverai toute ma vie.

Je prends en même temps la liberté d'exposer sous les yeux de Votre Excellence que quoiqu-elle a decreté derrière la petition No. 1C03 des Habitants de Ploescht quils n'avoient aucun droit et n'etoient nullement fondés sur les réclamations injustes qu-ils formoient, et que le seul proprietaire de cette terre qui pouroit se trouver après les titres et documents ne pouroit être que moi seul ainsi qu-il a été jugé et approuvé par le commité du Divan et par S Ex. le Senateur de Cuchinicoff son predecesseur, quoique même Votre Excellence par un ordre écrit sous No 1004 avoit commandé au commité du Divan, de me faire rendre justice en menant à l'obeissance les habitants de Plocht mes vasseaux les obligeant de me payer les droits légitimes aux proprietaires des terres suivant les lois du pays, comme par exemple les jours destinés au service du Seigneur, le dîme de leurs productions, le droit exclusif de la vente du vin et de l'eau de vie et de signer en autre qu-ils ont reçu leur petition avec la decision de Votre Excellence pour eviter de pretexts cause d'ignorance neanmoins les vasseux se sont toujours conduits avec une desobeissance et insolance sans bornes, et au lieu de se soumettre aux ordres de Votre Excellence et de s'acquiter des dits droits, ils se sont mutinés contre les

pravniques du pays ce même Divan et aux ordres des commandants en chef. Leur desobêissance et mutinerie m'ont causé une perte énorme et Votre Excellence pourra s'informer par la copie du rapport No. 912 cy joint que le Divan a fait a S. Ex. le vice-president d'Engelgard, que lui même a été obligé d'employer la force armée en envoyant un officier avec 10 Casaques pour les ramener a l'obeissance et les obliger en même temps de se desister du droit de vendre du vin et de l'eau de vie; mais Excellence, cette reparation n'est point en état de me dedommager des pertes considerables que leur insubordination m'a causé: il y a deja sept ans qu ils suivent opiniatrement cette conduite revoltante et s'aproprient des droits qui m'appartienent si legitimement. Quoique je sois en droit de pretendre et exiger par apoint toutes les pertes dont ils sont la cause.

Je sais pourtant que s'ils venoient d'en être condamnés, ils seront dans l'impossibilité, en quoi pressé par l'humanité et l'equité, je me desiste dela perte qu-ils m'ont causé dans les premieres cinq années; mais je sais que Votre Excellence ne souffrira pas que je sois la victime pour les deux autres suivantes qui commancent depnis le 27 Janvier 1809 epoque que la gouvernament Russe lui même à daigné confirmer mes droits de proprietaire, en me faisant délivrer par le Divan un document qui affirme mes dits droits comme anciennement je démande, Excellence, ces dommages non pas par de moyens qui déviendroient onnereux à ces gens j'en suis incapable; mais par des voyes equitables, telles que j'ai l'honneur de lui exposer par une écrit particuliér.

J'avois d'autres motifs pour quiter ma patrie et venir ici, quand le hasard m'a fait rencontrer la fille d'un noble de ce pays, que j'ai épousé, et je suis devenu habitant; pour conserver mon caractere celui de ma naissance, je n'ai ni charge ni autre ressource que l'economie dans mes revenus et mes soins assidus pour la prosperité de l'agriculture. Je me flatte que ma conduite soit exemplaire: car aucune plainte n'est portée contre moi.

Les pertes que les Habitants de Ploecht m'ont fait essuyer, il ne se sont pas seulement ressenties dans la diminution sensible de mon petit revenu; mais encore ils m'ont criblé des dettes ne pouvant pas les acquiter par la perte des mes vins qu'ils m'ont empeches de débiter et qui se sont gatés. Je n'ai point d'autres rês-

source que le dedommagement de mes pertes pour les quelles je soupplie Votre Excellence et que je dois être en droit d'attendre après la décision speciale du gouvernament Russe. Je supplie votre Excellence de daigner prendre en consideration les raisons que j'ai l'honneur de lui exposer, et ne pas souffrir que j'en sois completement ruiné sans ancun moyen de me soutenir par des interets enormes que je suis obligé de payer.

Je prends eu même temps la liberté de rapporter aux souvenir de Votre Excellence ce que par une bonté sans bornes elle a daigné me promettre, quand j'ai eû l'honneur de lui présenter ma petition; elle m'a fait esperer que si cette petition se trouvoit conforme avec la declaration du Divan, elle daigneroit confirmer mes droits, par une attestation particuliére. Je supplie votre Excellence, de daigner me l'accorder.

Je suis avec la plus parfaite consideration et estime.

De Votre Excellence

Le très humble et très obeissant Serviteur

Bukareste ce 14 Janvier 1811 Cont. Caragea

V.

Notte des mes reclamations justes et cquitables contre les habitans de Plocht et maniére de les percevnir.

Savoir,

Journées destinéés au service des Proprietaires.

L'usage et les lois du pays concernant les terres, obligent les vasseaux de consacrer au service du seigneur 12 jours par an. Ce service se remplit des deux manieres differantes; ou ils sont obligés de travailler 3 jours le printemps, 3 l'été, 3 l'automne et les 3 autres en hiver; ou de payer pour s'acquiter, ce prix se regle apres celui qui coure aux environs, dans ce deux années, il etoit jusqu'à 50 paras et au dessus; mais dans cette circonstance il peut se regler ainsi qu-il suit.

L'officier executeur commis avec celui commandant le district du Prahova et mon homme d'affaire Nicola Caftanzi pour denombrer les maisons et les boutiques de Ploecht, doivent les partager en trois classes, suivant les moyens et la condition de chaqun la p-er payera pour l'année 12 piastre la 2-me et la 3-me 6 ce qui fera pour l'année cy . . . . . . P-tres . . . .

Quant à l'avenir ils auront a travailler 12 jours par an, suivant les lois reglements et mes doccuments.

Du susdit reglement sont exceptés ceux qui contre les reglements et ordonances du pays se sont arroges le droit de batir de leur chef des champs, Boutiques ou Magasins, pour leur proffit et avantage sans obtenir le droit et la permission speciale par moi le proprietaire. Ceuxci seront obligés de s'en acquiter ou d'en rennoncer.

B. *Dime.*

Puisque les habitants de Plocht guidés par la desobeissance poursuivoient à coups de pierres et de baton mes gens il fut impossible de prendre en connaissance les produits du pays. C'est pourquoi les susdits inspecteurs estimeront a combien il faudra porter la perte dont je dois être dedommagé et suivant ce qu-ils jugeront il s'evuluera cy . . . . P.

3-me *Droit exclusif de la Vente du Vin.*

Les susdits commis aprés d'etre informés combien des mesures de vin se debitent dans une année, en quoi ils pourroient parvenir par la reconnaissance du vin qui se trouve dejá dans les caves. Quoique ce vin ne soit point la provision complette d'une année. Car les debiteurs n'ayent pas assée des fonds ni d'endrois propres, pour la provision entiére d'une année, ils en achetent en plusieures reprises.

Calculant seulement de se suffir jusqu-au printemps et recomancent de même pour le restant de l'année, la quantité des mesures qu-ils jugeroient pour le debit d'un année ils l'evalueront á 30 paras prix qui'eux memes m'offrirent l'anée passee quand j'ai porté execution contre lux cy

4-me *Droit exclusif de l'eau de voe.*

On employera pour la perception du dit droit le même moyen susmentioné dans l'article du vin et par la quantité, qu-on trouverait se debiter dans une année, on reglera le benefice sur les mesures et on fera le compte en consequance cy

Mentant d'une année . . . . P.
idem de l'autre . . . .
Somme de toutes les deux . . . .

A l'entrée de l'armée Russe j'ai faite tout ce que mes moyens pourraient me le permettre, j'ai employé consecutivement mes maisons tantôt comme des hopitaux et d'autres fois comme magasins; j'aurai même desiré pauvoir encore contribuer par des moyens pecuniaires; mais l'insubordination de mes vasseaux de Plocht, m'hoterent tout le pouvoir, aujourd'hui que cette occasion se presente je veux m'en acquiter avec d'autant plus de plaisir qu-il est sacré pour moi. Je donne la moitie de cette somme aux hopitaux de Sa Majesté et aux soldats invalids ; de l'autre moitié le disiéme sera distribué aux deux officiers susmentionés suivant que votre Excellence le jugera àpropos.

Const. Caragea.

VI.

Excellence!

Saisissant les moments precieux que nous avons encore le bonheur de Vous posseder dans nos mures, je prends la respectueuse liberté de ramener à la memoire de Votre Excelence,] mon affaire avec les habitants de Ploycht. La bonté de Votre Excellence me pardonnera sans doute cette assiduité, Si Elle daigne prendre en consideration que n'occupant aucune emploie dans le pays je suis reduit aux modiques révénués de mes terres et que par consequance une perte de cette nature me conduit a une perplexité totale

Mettant tout mon espoir dans la Sagesse et la bienveillence de Votre Exellence, j'ai l'honneur d être.

de Votre Excelence
le très humble et très obeissant
serviteur Constantin Karatja

Bukareste
ce 22 Fevriér 1812

FEŢE DUHOVNICEŞTI NU POT INCARTIRUI OASTEA RUSEASCĂ

a) *dela toată obştea preoţească din Bucureşti*

Către Preaosfinţia sa Părintele Mitropolit Exarh Gavriil, prea plecată închinăciune

Cu smerită plecăciune supărăm cinstit auzul Prea sfinţii tale, noi toată obştea preoţească, că dela bună venirea împărăteştii oştiri, nici noi partea bisericească nu am avut răpaosul de ostaşi a nu ni-i da şi noo preoţilor prin case, ci i-am avut nelipsiţi şi dupăce cei mai mulţi din noi preoţi, ce săntem scăpătaţi, am împlinit voile ostaşilor ce i-am avut prin case cu hrana, şi unii după firea ostăşească nemulţămindu-să, au făcut multe supărări, care nu s'ar cuveni în case preoţeşti, pentru care fiind că Preasfinţii tale este ştiută greotatea slujbei preoţeşti, mai vărtos celor cei mai mulţi scăpătaţi cari avem noaptea zioa grija sfintei biserici, ne rugăm cu lacrămi ca în cinstitele zile ale Prea sfinţii tale să ni să facă această ocrotire de a fi apăraţi de ostaşi prin casele preoţilor, rămăind vecinică pomenire Prea sfinţii tale.

Aceasta ne rugăm şi cum Duhul sfînt va lumina pe Preasfinţia ta. Smeriţi şi prea plecaţi

Toată obştea preoţească.

Plîngerea e scrisă în limba romînească, originalul în arhiva Consiliului eparhial Chişinău, dosar nr. 4/1808, p 1-4. A fost înregistrată la 28 Iulie 1808, deci în primele zile după ce mitropolitul Gavriil ia în primire slujba sa de exarh peste Biserica din ţările romîne, ca o urmare a situaţiei politice interne, creiată de răsboiul ruso-turc, început în 1808. In aceeaş zi, exarhul cu adresa nr. 8 roagă pe prezidentul divanurilor Cuşnicov ca să nu lase plângerea „întregului cler alb din Bucureşti" fără atenţie şi să elibereze casele preoţeşti de încartiruire, cum s'a procedat şi în Moldova.

La adresa aceasta s'a alăturat un „Tablou de clerul din Bucureşti, cu arătarea numărului ce au casele lor". Titlul la conceptul tabloului şi începutul e scris de însuş mitropolitul Gavriil. Aici îs înşiraţi 213 clerici, dar numai câţiva cu numele de familie, iar restul cu cele de botez. Intre ei sunt 6 protopopi : ca iconom Voicu, Ioan, Toma, Nicolai, fostul protopop Radu, 4 diaconi, 1 cântăreţ; între „popi" citim nume ca: Stoica, Şchiopu, Tatul, Chiţu, Pîrvul, Duminică, Răducan, Stavarachi, Barbu, Duca, Hera, Bunu, Chiriţa, Manta ; îs trecute şi

mănăstiri: sf. Treime—Radu-Vodă, sf. Ecaterina, sf. Sava, Adormirea Maicii Domnului—Cotroceni și sf. Treime - Văcărești.

Casele poartă n-re variate, cel mai mare fiind 2104, și în unele case locuind cîte doi preoți.

b) *dela protopopul Dimitrie al orășelului Hărlău*

Marelui Domn, membru al sfîntului îndreptător sinod și al său exarh în Moldova, Valahia și Basarabia, Mitropolit și cavaler Gavriil,

Plecată jalbă

Cu toate că în urma milostivii mijlociri a Inalt preasfinției voastre s'a scutit clerul ce se află în aceste Principate atît de încartiruirea gradelor militare, cît și de alte lucrări de prestație; totuși în numitul tîrgușor Hîrlău această milă nu se respectă întocmai din partea autorităților civile, întrucît și acum căpetenia de încartiruire locală fiind dintre evrei, pune la dispoziție locuințe militarilor și altor slujbași totdeauna în casele clerului local, și în deosebi în a mea personală. Supunîndu-vă despre aceasta binevoitoarei Inaltpreasfinției voastre aprecieri, prea plecat vă rog să dați o milostivă rezoluție.

Dimitrie, protopop Hărlăului.

In acelaș dosar, pag. 5, e această plîngere în limba rusă, iscălită însă cu chirilițe, înregistrată în 1808 August 31. Pe temeiul rezoluției Chiriarhului, chiar a doua zi s'a și făcut o întîmpinare către acelaș „excelența sa domnul prezident al Divanurilor Cușnicov", în care citim că „preoții din aceste Principate is supuși la lucrări de prestație, în virtutea poruncii dată de Divan prin ispravnici.., și casele lor is ocupate de slujbași civili, ceeace se întîmplă acolo unde jidanii fac încartiruirea din ura lor cunoscută către creștini într'adins fac aceasta, năvălind în deosebi asupra caselor preoțești.. și să fie scutit și clerul din ambele Principate., după cum se bucură de acest drept clerul din Rusia.."

Despre alte suferinți ce îndură „clerul romîn sub ocupațiunea rusească din 1806—1812", a se vedea un asemenea articol, publicat de d-l T. G. Bulat în revista „istorică arheologică bisericească" din Chișinău, vol. XIX, pag. 371.

C. N. Tomescu.

Scrisori de boeri din vremea ocupaţiunei ruseşti.

(1808—1812).

de

T. G. Bulat.

In numeroasele hârtii rămase din timpul ocupaţiunii ruseşti, care se termina cu răpirea jumătăţii răsăritene a Moldovei, se află şi multe scrisori ale boerimei din ambele principate.

Pe baza mărturiilor acestora se pot trage concluzii foarte puţin măgulitoare pentru aceasta clasă, socotită în timpul acela ca un exponent al vieţii sociale şi politice al unei naţii. Fără a mai înconjura faptul, avem impresia, mai mult, convingerea, că boerimea noastră olteană, cu o tradiţie de mai multă mândrie, munteană, ca şi moldoveană din acea vreme, reprezintă ultima fază de decadenţă a unei clase demoralizate de viţile bizantino-fanariote. S'a încercat să se arate că epoca fanariotă n'a fost aşa de putredă cum o arătase romantismul nostru istoric. Modestele mele cercetări din ultimul timp mă duc însă la concluzii diferite. Faptele sunt concludente. Celor neîncrezători li se vor înfăţişa probe. Vom arăta aci cine şi cum au fost boerii timpului, de care ne ocupăm şi care apucaseră fireşte, cel puţin, ultimul sfert dacă nu jumătatea a doua a secolului al XVIII. Şi acum înţelegem mai bine ca ori când, pentru ce pandurii lui Tudor Vladimirescu trăgeau la 1821, cu aceaşi hotărîre în Oteteleşeni şi chiar în Brăiloi, ca în oricare Samurcaşi.

Conveţuirea patriarhală dintre boerii secolelor trecute şi ţărani pe care o socotim, că în veacul al XVII a fost o realitate, pierise cu desăvârşit. Poate doar, între boerinaşi, cari duceau viaţa mai mult la ţara, se mai păstra amintirea unor vremuri de bună împreună vieţuire. Cei din centre însă, ca Bucureşti, Craiova, Iaşi, aceia cari aveau pretenţie de a îndruma trebile ţării, şi cari iubeau să-şi zică, foarte adeseori, patrioţi, au fost de o lipsă de mândrie, de o întrigărie şi necinste cum rar s'a mai văzut. Făgăduim că o vom arăta neîntârziat, în paginile acestei publicaţii. Excepţiile sunt rare şi de acea meritul lor este cu atât mai mare! Fenomenul se poate explica, dar rămâne dureros, a-l constata.

1.

Votre Excéllence, [1]

Persuadé de la sagesse justice et humanité de votre Excellence j'ai l'honneur de vous representer que le Divan, après que l'administration de S. A. le prince Ipsilanti a été excluse, jugeant apropos il m'a donné la charge de la quatrieme vornitzie et que je suis aprés 15 jours remplacé par mon prédecesseur Mr. Balatziano, qui dans l'espoire d'avoir une meilleure charge me l'avoit cedé par ecrit. Mon général si Mr. Balatziano, qui a eu cette charge deux années et qui a été aussi inspecteur des magazins après l'avrivée de l'armée en Valachie, il merite avoir une meilleur place, c'est au Divan et à votre Excellence d'en deceder.

Moi cependant qui ne suis depuis longtems employé, et qui ai des merits et des droits dans la patrie, comme les premiers boyards des anciennes familles, être privé des privileges de ma patrie c'est une injustice. J'ai donc recours à vos bontés et je vous prie instament de bien vouloir proteger un vrai bon et innocent patriote, vous interesser en sa faveur, et ordoner qu'on lui rend la place.

J'ai l'honneur d'être
de Votre Excellence avec la plus haute éstime et profond respect,
le très humble et très obeissant serviteur
Constantin de Doudesco.

1808 le 7 Mai

2.

Excellence, [2]

Nous avons l'honneur de representér à Votre Excell, pousses par l'amour de notre patrie, et le zêle d'y être utiles, que le seul moyen pour pouvoir fournir tous les necessaires aux troupes imperiales, et prevenir notre patrie d'une ruine totale qui la menace, c'est d'abolir pour quelque tems toutes les charges et offices du pays, sans aucune éxception. Nous delivrerons notre pays de tous les abus, en retablissant l'union et la bonne armonie entre nous mêmes: nous fairons cesser toutes les intrigues insignifiantes, qui nous ont desolé jusqu'à present. Notre zêle sera animé par des pensions proportionées à nos rangs, dont l'argent sera tiré de la

1. Arhiva Senat — Chişinău. „Dela“ no. 42/1808.
2. Ibídem.

caisse des revenus des charges, sans surcharger le pays. Nous esperons par ce moyen que nous serons plus zêlés et plus heureux aux services de Sa Majesté Imperiale, notre auguste Souverain, et autocrate de toutes les Russies.

Nous avons l'honneur d'etre avec le plus profond respect et la plus grande consideration.

De Votre Excellence les trés humbles et tres obeissants serviteurs

Bukarest 1808
le 15 Mai

Dositei al Ungrovlahiei, Iosif Argeş, Manolache Creţulescu Constantin Ghica, Constantin Varlame, Radu Golescul dvor., Cost. Creţulescu vorn , [8?] , George Slatinean, Teodor Vacaresc, Ioan Clucer , Grigorie Baleano logof., Petrachi Rhetoridis aga, Demetre Ghika, Ioan Văc. clucer, Niculae Glogoveanu clucer, [17?] Fotache Stirbei logof., Dumitru Creţulescu clucer, [20?], [21?], [22?], [23?] ,

3.

Excellence, [1]

L'interet que Votre Excellence a bien voulu prendre à mon sort, lorsque j'eus le bonheur de pouvoir Lui declarer *l'intantion* où j'etois d'aller m'etablir en Russie dans le cas où mon pays seroit assez malheureux pour retomber sous le jong des turcs, m'enhardit a Lui avouer franchement les înquietudes que me causent les circonstances actuelles.

Je tremble qu'en n'accelere la paix, je n'aye pas le temps de mettre mes biens à l'abri de la rapacité de mes ennemis nés, s'il en etoit ainsi j'ose supplier Votre Excellence de se rappeler la promesse qu'Elle est (sic) la bonté de me faire, afin que je ne sois pas pris au dépourvu. Je supplie Votre Excellence de daigner m'assurer en quelque maniere que se soit de ma famille et de mes biens: en cas que les provinces restasse [ent] entre les mains des turcs, et que la paix eussse lieu. Or succedant un tel événement que je puisse avoir le pouvoir de vendre mes biens et me rendre avec ma famille en Russie. Il s'agit ici entierement de mon sort et j'espere que Votre Excellence ne refusera la grace qu'implore le plus devoué de ses serviteurs qui rempli de respect et des senti-

1. „Dela" 573/1808.

mens de la plus vive reconnoissance pour toutes les bontés, dont Votre Excellence l'a comblé, sera toujours avec les sentimens de la plus haute consideration.

De Votre Excellence

Bucarest
Ce 4 Nov. 1808.

le très humble et très obeissant serviteur
Etienne de Vacaresco.

4.

A Mr. Etienne Vakaresk

Iassi le 16 Nov. 1808.

En réponse à la lettre que Vous m'avez écrite le 9 de ce mois, je dois Vous observer que Vos craintes me paroissent trop vives au sujet du parti que Vous voulez suivre et que d'ailleurs vous serez toujours à tems, en cas d'événement de prendre les précautions nécessaires. Les circonstances actuelles ne présentent aucune danger qui puisse vous mettre dans l'inquietude.

J'ai l'honneur d'etre avec estime et la consideration la plus parfaite.

5.

Excellence, [1]

Je prens la liberté de representer à Votre Ex. que durant l'administration de So ı altesse le Prince Ypsilanti et deux ans au paravant je n'ai pû obtenir la moindre charge pour me soulager dans mes peines, qu'une seule Ispravnizie et surtout cette dela grande Logothètzie que j'occupe actualment, dont je ne puis pas venir à bout de mes depenses quotidiaines tandis qui sont connus mes besoins.

Cependant j'observe Exc. que tans d'autres de plus subalternes merites que moi ocupent les meilleurs et les plus sinifian tes charges, ayant peut-etre de protection des uns et des autres et moi seul eloigné de ce bonheur je m'en vois retiré en dêpit de moi, comme si je n'aurois pas été né dans cette Patrie pour pouvoir obtenir pareillement mes droits, comme tous les autres, tandis que je crois de pouvoir les surpasser tant pour l'ancienneté de ma famille, ainsi que pour les divers services personneles et des mes encêtres.

Elle n'ignore pas que ma famille paternele de Guika ainsi que la maternele de Cantacouzenes ont rendu assez de services a cet Empire très puissant de Russies et même en Valachie.

1. „Dela" 42/1808.

Moi par conseqnant n'ayant d'autres moyens pour me soulager que d'avoir la hardiesse de soumettre sous ses yeux mes droits de Patriote j'implore de la bonté de Votre Excellence en la suppliant très respectuesement de vouloir bien s'intéressser à ma priere pour pouvoir obtenir par ses ordres l'emploit de l'Adgie, qui l'occupe depuis si longtems et le mien serra donnê à un antre qui n'a pas tant de besoins comme moi; particulièrement que mon Pere aussi au changement de charges fait avant l'heureusse arrivée de Votre Escellence a consenti d'accepter cette inspection pour me l'accorder, mais si tôt qu'il s'informa de la seconde note de sa part concernant de ne pas etre deposé personne jusqu'à son arrivée il l'a rendu.

Eu peu de mots pouvant s'instruir de ma situation etroite je n'en doute point qu Elle aura le bonté de consentir a mes instances que j'ai l'honneur de Lui reiterer et suis avec un profond respect de votre Exc.
le très humble et très obeeisant serviteur.

Demetre Giuka

Buharest
la 27 Mai
1808

6.

Excellence,[1]

Les services que j'ai rendû à la Patrie et aux armées l-les même au risqe de ma vie, pendent mon Ispravnikat, m'ont valûs dêtre inscrit sur la liste de candidats, qu'on alloit presenter a V. Ex. Un souffle ennemi m'en a rayé inopinement.

Il y a onze ans Monseigneur que je suis marié, avec famille nombreuse, servant toujours ma patrie avec fidelité, et n'ayant eû que huit mois d'Ipravnicat pendent les quels enbitionant de paroitre probe dans tonte la force du terme j'ai accompli mes devoirs sans occasiner la moindre plainte, de qui que ce soit.

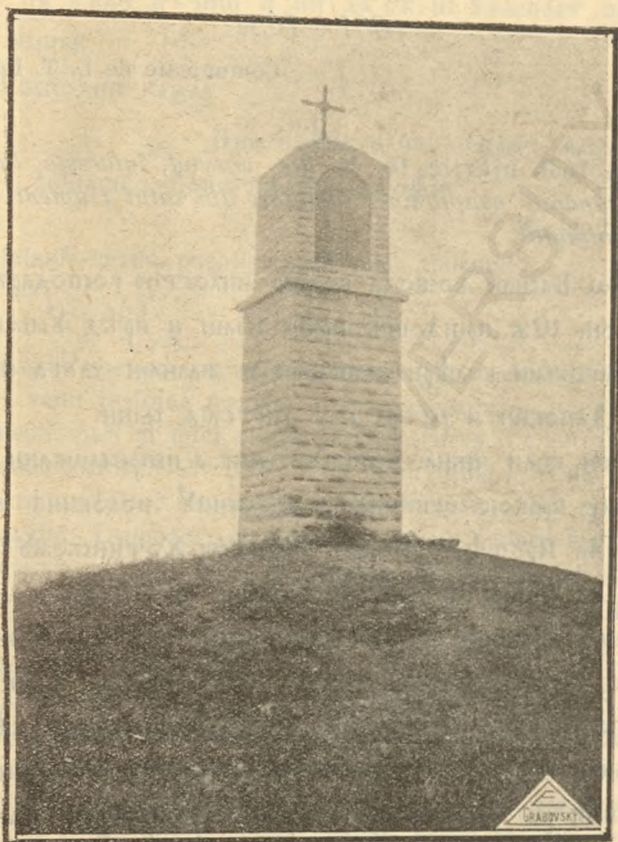
J'ose donc en me prosternant aux pieds de V. Ex. la supplier instament, de vouloir bien ordoner au Divan, de répondre à V. Ex. pour quoi m'avoient—ils inscrit auparavant sur la liste, et pour qui m'en ont-ils rayé après? il n'y a personne je crois dans le Divan, quoi puisse prouver que je ne merite pas de la Patrie. Fondé sur cette base je remet toutes mes ésperances en la justice, et la protection de V. Ex. et suis avec le plus profond respect, et véneration Monsigneur.

de V. Ex. tres humble et tres
obeissant sevieteur

George Palade Stolnic

(Va urma)

1) Aceiași „dela". Scrisoarea este nedatată.

Monumentul din com. Savca-Soroca, unde a căzut, la 1620 în luptă cu Tătarii, hatmanul polon Stanislaus Zolkiewschi.

Fotografia ni-a fost dăruită de P. S. Visarion al Hotinului.

(Pentru date istorice, vezi revista „Istorică arheologică bisericească" Chişinău, vol. XV, p. 72).

Documente din secolul al XVII-lea

1601—1651.

Comunicate de L. T. Boga

I.

Iași, 1636 martie 16. *Vasilie voevod, întărește lui Efrem Hăjdeu stăpânire asupra unei jumătăți din satul Dumenii pe Prut, ținutul Hotinului.*

† Іѡ Василїе воевода божїю милостїю господаръ земли молдавскои. Ѡж прїидоше прѣд нами и прѣд ѹсими нашеми мѡлдавскими болѣри великими и малими слѹга наш Пътрашкѡ Данович и сестра єго Антемїа сыни [1] по их доброи воли неким непѡнѹждени а непреселѡвани и продали своих правою ѡтнинѹ и дѣднинѹ половина село ѡт Дѹмѣни на Прѹтѣ что єст ѹ волост Хотинскомѹ съ брод за млин на рѣцѣ Прѹтѣ и съ част ѡт став и ѡт млин на потоцѣ Черлнни и съ част ѥзер чтос приходит част тои село. тоа продали слѹѕи наш Єфрим Хъждеѹ за єдна сто и пет десат леї битих. и въстал сѣ слѹга наш Єфрим Хъждеѹ и заплатил исплъно тих виш писаних пѣнѕи р҃н леи битих въ рѹка Пътрашкѡ Данович и сестри єго Антемїи сыни старом Данович ѡт прѣд нами и ѡт прѣд нашеми болѣри. ино ми видѣвше их доброволною токмеж и плъноѹ платѹ а господство ми єщеж дадохом и потвръдихом слѹѕи нашемѹ Єфрим Хъждеѹ тоа пол село ѡт Дѹмѣни съ мѣсто за млин на потоцѣ Прѹтѣ и съ став и млин на потоцѣ Черлнни и съ част ѡт ѥзер за рибѹ и съ вес приход како да єст им и ѡт нас правою

1. Loc alb în original.

ѡтнинꙋ и кꙋпежно и ꙋрик и потвръжденїе непорꙋшеномꙋ николиж на вѣки вѣчнїи и ин да сѣ не ꙋмишает прѣд сим листом нашем.

Господин казал (L. P.)

Пис ꙋ Iас вл҃тѡ ҂зрмд март ѕı дни

Iѡнашко Башотъ вел логофет

Боръллѣнꙋл

(Original—hărtie, pecetie ceară roșie aplicată)

Traducere.

Io Vasilie voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum a venit înaintea noastră și înaintea tuturor boerilor noștri moldovenești mari și mici sluga noastră Pătrașco Danovici și sora lui Antemiia feciorii [1] de a lor bună voe de nimeni asupriți și nici siliți și au vândut a lor dreaptă ocină și moșie jumatate sat din Dumeani pe Prut ce este în ținutul Hotinului cu vad de moară pe râul Prut și o parte din heleșteu și din moară pe păräul Cerlina și cu o parte din iazer ce se cuvine partea acelui sat. Și au vândut slugii noastre Efrim Hăjdău drept una sută și cinci zeci lei bătuți. Și s'a sculat sluga noastră Efrim Hăjdău și a plătit deplin acei mai sus scriși bani 150 lei bătuți în mâna lui Patrașco Danovici și surorii lui Antimiia, feciorii bătrânului Danovici și înaintea noastră și înaintea boerilor noștri: Deci noi văzând a lor de bună voie tocmeală și plată deplină, iar domnia mea încă am dat și am întărit slugii noastre Efrim Hăjdău acea jumătate de sat din Dumeani cu loc de moară pe răul Prut și cu heleșteu și moară pe păräul Cerlina și cu parte din iazer de pește și cu tot venitul, ca să-i fie lui și dela noi dreaptă ocină și cumpărătură și uric și întăritură nestricat nici odată în vecii vecilor. Și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți anoastre.

Domnul a zis.

Scrisă în Iași, la anul 7144 martie 16 zile.

Ionașco Bașotă vel logofăt

Borăleanul.

---

1. Loc alb în original.

II.

Iaşi, 1636 aprilie 4. *Vasilie voevod întăreşte lui Gheorghe Roşca fost vistiernic stăpânirea asupra satelor: Volnăeştii, Negreştii pe Işnovăţ Cosmeştii pe Prut, Isbişte, Petrosul, Slobozia Zbiroae, Hlăpeştii, ţinutul Lăpuşnii. Izbişte şi Mateuţi ţinutul Orhei, Coteleva şi Mihălcăuţi, ţinutul Hotin, Tâmpeştii, ţinutul Suceava.*

† Милостїею божїю мы Иѡ Василїе воевода господаръ земли молдавскои. Знаменито чиним ис сим листом нашим въсѣм кто на него възрит или чтоучи его ѹслишит. Ѡж тот истинiи нашего вѣрномѹ болѣринѹ Гиѡргiе Рошка бывше вистѣрник слѹжили иншим прѣжде нас бывшою господарын. а днис слѹжил и нам право и вѣрною слѹжбою и земли наши. тѣм ми видѣвши его право и вѣрнои слѹжба до нас жаловали еcми емѹ оусобною нашим милости. дал и потвръдили его правiи ѡтнини и дѣднини и раздѣленiе съ братие его ѡт исписоаче за раздѣленiе и за потвръжденiе ѡт Моиси воевода и ѡт Алеѯандръ Илiѧш воевода и ѡт господства ми село Волнъещи на Ишновъц, что ѹ волост Лъпѹшною, съ брод за млинѹ въ потоца Ишновъц, и пол село Негрещи тиж на Ишновъц. и село Козмещи на рѣце Прѹтѣ тиж ѹ волост Лъпѹшнои. съ болота рибними пакиж за раздѣленiе съ братми его. и седмаа частъ ѡт Избище и седма част ѡт Пиетросѹл. что пак ѹ волост Лъпѹшнои, и дви чѣсти ѡт село Котелова ѹ волост Хотинском. что вoти два части пакиже был раздѣленiе съ братми его и било ѡт брата их Костантин Рошка вистѣрник. тѣм радi како да естъ емѹ съ въсем доходом и въ том тиж дал и потвръдили есми его третаа част ѡт село Котелова ѡт исписок за кѹпежна и ѹрик за потвръжденiе ѡт Мирон Барновски воевода и ѡт иншиx прѣднiи господарие, что тое трета част было емѹ викѹпленiе ѡт Иѡнашко Харцѣ за два сто и петдесѧт талери сребрених, там ради како да

єстъ съ въсем доходом [1]. И въ том тиж дал и потвръдили єсмы болѣрин наши выше писанно Гиωрги Ро.ка вистерник половина село Пиетросѹл ѹ волост [2] ωт исписок за даніе и потвръжденіе ωт господства ми єж дал ємѹ сродници єго Дѹмитрѹ и брат єго Иωнашко и сестра их Марина сынове Фътѹлови и внѹка их Маріа въси внѹци Кирѣна Зверое дворчѣса. ради нѣких дѣднини их половина село Извиціє у волост Ωрхеюскомѹ и пол село слобозіа Зверое на Прѹт ѹ волост Лапѹшнои. и половин село Петросѹл ѹ тог волост. что тоти половини селове вист им присилованіе ωт давнаго Алеѯандра воевода даже до нинѣ. ино болѣри наши выше писанної съ многа ѹволисаніе и съ много велтованіе извадил тѣх половина селове. того раді дал ємѹ тое пол село Петросѹл, тѣм раді како да єстъ ємѹ съ въсем доходом [2]. и ωтом тиж дал и потвръдили єсми ємѹ ωт исписок за измѣненіе ωт Алеѯандръ воевода половина село Матеѹци на Нистрѹ оу волост Ωрхеюскомѹ. что было ємѹ измѣненіе съ Иωнашко и брат єго Г.врилаш и Косте и Щефан и сестра их Варвара Дѹпънас. и Настасіѧ сынове Гиωрге Симинечанѹл. ωт испискок за кѹпежна что имал Симинечанѹл ωт Єреміа Могила воевода. тѣм раді како да єстъ им съ въсем доходом [3]. и въ том тиж дал и потвръдили єсми село Тъмпещіи ѹ волост Сѹчавском и половина село Михълкъѹціи ѹ волост Хотинскомѹ на сѹхо Винліа съ ставове и съ мѣсто за млени. что тоти дал ємѹ ѕинастре теста єго Сада Барноскиωе постелничаса что было их правла дѣднина кѹпно съ пан єи Барноски пост. како

1. In originalul slav urmează întăritura documentului pentru satele Bolomireşti, Hoireştii şi vad de moară pe Bahlui.

2. Loc alb în original.

3. In original urmează întăritura pentru satul Scobinţenii din ţinutul Carligăturii.

да єст им съ въсем доходом [1]. и тиж потвръдила єсми ємꙋ ѡт исписок за потвръждеініє ѡт Алеѯандрꙋ Илиѩш воєвода и ѡт господства ми четврътаа частъ ѡт село Хлъпещи на Прꙋт ꙋ волост Лапꙋшной на рѣцѧ Прꙋтѣ съ гърло рибно и съ сѣножати али без половина село Хъвиѩковѣ что тоа четвертаа част єстъ ємꙋ кꙋпежна ѡт Билка дочка Гиѡргіє внꙋка Гаврил и ѡт Сора и Антиміѧ и ѡт племеницє их Пискꙋл и Стратꙋл и сестра их Жиѩнка и Аница и Бълаѧ и Циганка сынове Гаврил прѣвнꙋк Дꙋмитрꙋ и ѡт сродницє их Фръсина дочка Сори и ѡт Пъраска пападіѧ дочка Антиміѧ. и съ плѣменик их Павъл и Рꙋсꙋл и Варвара и Щефаніѧ сынове Дꙋмитрꙋ Бꙋзъ и ѡт сродники их Гиѡрги сынъ Тодосіи и ѡт Глигор сынъ Ангелини и ѡт Ꙋрсꙋл сынъ Марици въси внꙋци и прѣѡнꙋци Дꙋмитрꙋ и Василчи радї шестдесѧт талер битих. и тиж дали и потвръдили єсми ємꙋ ѡт исписок за кꙋпежна ѡт Моисею воєвода нѣких части за ѡтнинꙋ ѡт село Конꙋжани ѡт волост Лапꙋшнои что ви кꙋпил ѡт Пентелею сыъ Берич апрод и ѡт Иѡнашко сынъ Маріен внꙋк Берич апрод ѡт исписок за кꙋпежна что имал Берич ѡт Китантин воєвода съ мѣсто за стави й за мленꙋ радї четиридесѣт талери сребръ. како да єст ємꙋ съ въсем доходом. и тиж половина село Извище ѡт волост Ѡрхеюскомꙋ ѡт исписок за кꙋпежна ѡт господства ми что кꙋпил ѡт род єго Дꙋмитрꙋ и Іѡнашко и внꙋка их Маріє сынове Фътꙋл внꙋк Зверое радї єдна фалче за виноград ѡт Хꙋши и тридесѧт ꙋги жолти. Тѣм ради тое въси выше писани селове и половине селове и части за ѡтнини за дѣднини и за кꙋпежно съ ставови и съ млені и съ пасики да єст болѣр наши Гиѡргицъ Рошка вистѣрник ємꙋ и чѣдом єго и ѡночѣтом ємꙋ и прѣѡночатом и

1. In original urmează întăritura pentru satul Stărpenii jnd. Fălciu, Onicani, Turbureni, Băiceni ținutul Hărlăului idem satul Ioneștii ţinutul Cărligăturii satul Ţibăneştii ţinutul Vasluiu.

прѣщѹрѣтом их и всемѹ родѹ кто са изберит или ближнїи непорѹшенно николиж на вѣкы. А хотари тое селове да ест им по своими старами хотари по кѹда извѣка ѡживали. А на то ест вѣра нашего господства выше писаннаго мы Іѡ Василїе воевода и вѣра прѣвъзлюбленнаго сына господства ми Іѡн воевода и вѣра болари наши. вѣра пана Савин Пръжескѹл вел дворник. в. п. Дѹмитрашко Шолдан вел дворник. в. п. Гаврил хетман и пръкълаб Сѹчавскои. в. п. Дѹмитрѹ Бѹхѹш и Чоголї пръкълаби Хотинскомѹ. в. п. Неколаки пръкълаб Немецком. в. п. [1] и пръкълаб Романскомѹ в. п. Апостол Катарџи вел постелник в. п. Глигорашко Ѹрѣке вел спатар. в. п. Гиѡргїе вел. чашник. в. п. Грама вел столник. в. п. Іѡрдаки вел вистѣрник. в. п. Дѹмитрашко вел комис и вѣра всех болари нашиx великих и малих. а по нашемѹ животѣ и господства кто бъдет господаръ ѡт дѣти наши или ѡт нашего рода или пак бѹд кого Бог извѣрет господаръ бити ѹ нашеи земли молдавскої тот би емѹ непорѹшил нашего даанїе и потврджденїе нъ али би емѹ дали и ѹкрѣпили за нѹж ест им правал ѡтнини и дѣднини и викѹпленїе на своих правих и питомих пѣнѕи. и пак на своа правал и вѣрнал слѹжба. А иаи болше крѣпостъ и потвръжденїе томѹ всеи выше писанни велѣли есмы нашемѹ вѣрномѹ и почитеномѹ болѣринѹ пан Пътрашко Башот писати и наше печати привѣзати къ семѹ истиномѹ листѹ нашемѹ.

Писал Іѡн Фоча оу Ясох вълѣто ҂зрмд мсца априлїе д҃ дни. Іѡ Василїе воевода.

(Original—pergament, pecetia căzută).

Traducere.

Cu mila lui Dumnezeu noi Io Vasilie voevod, domn țării Moldovei. Facem știre cu această carte a noastră tuturor celor ce o vor vedea, sau citindu-se o vor auzi. Precum acest adevărat al nostru

1. Loc alb în original.

credincios boer Gheorghie Roșca, fost vistiernic, au slujit altor domni ce au fost înaintea noastră, iar acum ne-au slujit și nouă cu dreaptă și credincioasă slujbă și țării noastre. De aceia, noi văzând a lui dreaptă și credincioasă slujbă către noi l-am miluit pe el cu anoastră osebită milă, i-am dat și i-am întărit ale lui drepte ocine și moșii și împărțeală cu frații lui din ispisoace de împărțeală și de întăritură dela Moisi voevod și dela Alexandru Iliaș voevod și dela domnia mea satul Volnăești pe Ișnovăț, ce-i în ținutul Lăpușnii, cu vad de moară în părăul Ișnovăț, și jumătate sat Negreștii deasemenea pe Ișnovăț, și satul Cozmeștii pe râul Prut deasemenea în ținutul Lapușnii, cu bălți de pește, de asemenea de împărțeală cu frații lui, și a șaptea parte din Izbiște și a șaptea parte din Pietrosul, ce sunt iar în ținutul Lăpușnii, și două părți din satul Coteleva în ținutul Hotinului, care aceste două părți de asemenea au fost de împărțeală cu frații lui, și a fost dela fratele lor Costantin Roșca visternic. De aceia să-i fie lui cu tot venitul. Apoi de asemenea i-am dat și i-am întărit lui a treia parte din satul Coteleva din ispisoc de cumpărare și uric de întăritură dela Miron Barnovschi voevod și dela alți domni de mai înainte, care acea a treia parte i-a fost lui de cumpărare dela Ionașco Hearțea drept două sute și cinci zeci taleri de argint. De aceia să i fie cu tot venitul. Apoi deasemenea am dat și am întărit boerului nostru sus scris Gheorghi Roșca vistiernic jumătate sat Pietrosul din ținutul [1] din ispisoc de danie și întăritură dela domnia mea, care i-a dat rudele lui Dumitru și fratele lui Ionașco și sora lor Marina, feciorii Fătului și nepoata lor Maria, toți nepoții Chiranei Zbieroaiei vorniceasa, pentru niște moșii ale lor, jumătate sat Izbiște în ținutul Orheiului și jumătate sat Slobozia ‚Zberoaie pe Prut, în ținutul Lăpușnii, și jumătate sat Pietrosul în acelaș ținut, care acele jumătăți de sate li-au fost împresurate de la bătrânul Alexandru voevod până acuma. Iar boerii noștri sus scriși cu multă trudă și cu multă cheltuială au scos acele jumătăți de sate. De aceia i-am dat acea jumătate de sat Pietrosul, ca să-i fie lui cu tot venitul. Apoi asemenea i-am dat și i-am întărit lui din ispisoc de schimb dela Alexandru voevod jumatate sat Mateuții pe Nistru în ținutul Orheiului, ce i-a

1. Loc alb în original.

fost lui de schimb cu Ionaşco şi fratele lui Gavrilaş şi Coste şi Ştefan şi sora lor Varvara Lupăneasa, şi Nastasiia, feciorii lui Gheorghe Simineceanul, din ispisoc de cumpărare ce a avut Simineceanul dela Erimia Moghila voevod, de aceia să le fie lor cu tot venitul. Apoi asemenea am dat şi am întărit satul Tămpeştii în ţinutul Sucevii şi jumatate sat Mihalcăuţii, în ţinutul Hotinului pe Vilia seacă cu heleştee şi cu loc de mori, pe care i le-a dat zestre soacra lui Sata Bârnoschioaie pestelnicească, ce i-a fost dreaptă ocină împreună cu boerul ei Barnoschi pestelnic, ca să le fie cu tot venitul. Şi asemenea i-am întărit lui din ispisoc de întăritură dela Alexandru Iliaş voevod şi dela domnia mea, a patra parte din satul Hlăpeştii pe Prut, în ţinutul Lăpuşnii pe răul Prut cu gârlă de peşte şi cu fâneaţă, însă fără jumatate sat Hăbiiac, care acea apatra parte îi este lui de cumpărare dela Bilca fata lui Gheorghie, nepoata lui Gavril şi dela Sora şi Antimiia şi dela verii lor Piscul şi Stratul şi sora lor Jiianca şi Aniţa şi Bălaia şi Ţiganca, feciorii lui Gavril, strănepotul lui Dumitru şi dela rudele lor Frăsina, fata Sorii şi dela Părasca preoteasa, fata Antimiei şi cu vărul lor Pavăl şi Rusul şi Varvara şi Ştefaniia. feciorii lui Dumitru Buză şi dela rudele lor Ghieorghi fiul Tudosii şi dela Gligor fiul Anghelinii, şi dela Ursul fiul Mariţii, toţi nepoţi şi strănepoţi ai lui Dumitru şi ai Vasilcii, drept şasezeci taleri batuţi. De asemenea i-am dat şi i-am întărit lui din ispisoc de cumpărare dela Moiseiu voevod nişte părţi de ocină din satul Conujanii din ţinutul Lăpuşnii, ce a cumpărat dela Penteleiu fiul lui Berici aprod şi dela Ionaşco fiul Mariei nepotul lui Benici aprodul, din ispisoc de cumpărare ce a avut Berici dela Costantin voevod cu loc de heleşteiu şi de moară drept patru zeci taleri de argint, ca să-i fie lui cu tot venitul. Şi asemenea jumatate de sat Izbişte din ţinutul Orheiului din ispisoc de cumpărare dela domnia mea ce a cumpărat dela ruda lui Dumitru şi Ionaşcu şi nepoata lor Maria, feciorii lui Fătul, nepot Zbieroaiei drept una falcie de vie dela Huşi şi trei zeci ughi galbeni. Drept aceia toate acele de mai sus scrise sate şi jumătăţi de sate şi părţi de ocină şi de moşie şi de cumpărare cu heleşteie şi cu mori şi cu prisăci să fie boerului nostru Ghiorghiţă Roşca vistiernic, lui şi copiilor lui şi nepoţilor lui şi strănepoţilor lui şi răstrănepoţilor lui şi întregului său neam, cine se va alege mai aproape nestricat nici odată

în veci. Iar hotarele acelor sate să fie după ale lor vechi hotare, pe unde din veac au fost. Iar la aceasta este credința domniei noastre sus scrise noi Io Vasilie voevod și credința preaiubitului fiu al domniei mele Ion voevod și credința boerilor noștri. Credința boerului Savin Prăjescul mare vornic, cr. b. Dumitrașcu Șoldan mare vornic, cr. b. Gavril hatman și părcălab al Sucevii, cr. b. Dumitru Buhuș și Ciogole părcălabi ai Hotinului, cr. b. Necolachi părcălab al Neamțului, cr b. [1] părcălab al Romanului, cr. b. Apostol Catargi mare postelnic, cr. b. Grigorașco Ureache mare spatar, cr. b, Ghiorghie mare paharnic, cr. b. Grama mare stolnic, cr. b. Iordachi mare vistiernic, cr. b. Dumitrașco mare comis și credința tuturor boerilor mari și mici. Iar după anoastră viață și domnie cine va fi domn din copiii noștri, sau din neamul nostru, sau ori pe cine Dumnezeu va alege a fi domn în țara noastră a Moldovei, acela să nu-i strice dania și întăritura noastră ci să-i dea și să-i întăriască, căci îi sunt drepte ocine și moșii și cumpărături pe ai săi drepți și numărați bani și iar pentru a lui dreaptă și credincioasă slujbă.

Iar pentru mai mare tărie și întăritură tuturor celor mai sus scrise am poruncit credinciosului și cinstitului nostru boer pan Patrașca Bașota să scrie și pecetea noastră să o lege la această adevărată carte anoastră.

A scris Ion Focea la Iași la anul 7144 luna aprilie 4 zile.

Io Vasilie voevod.

III.

Iași, 1642 ianuarie 16. *Vasilie voevod, întărește lui Malcoci șetrar jumătate sat Golăești.*

† Иѡ Василїе воевода божїю милостїю господарь земли молдавскои. Ѡж прїидоше прѣд нами и прѣд ѹсими нашими мѡлдавскими болѧри великими и малими нашь вѣрнїи болѧрин Малкоч вел шетрарї и тѣгалсѧ лицом сь Василїе Бѹза и сь иншиⷯ люди его ради село Голѫещї. и ѹказовал нам болѣрин наш Малкоч вел шатрарї и нарѧденїа ѡт Ра-

1) Loc alb în original.

дꙋл воевода и ѿ иних прѣдних господари. Вь том же мы послахом нашего болѣрина Павел дворник глотнїн сь лист господства ми до нашего вѣрнаго и почитеннаго болѧрина Кꙋжбж бывшїи вел дворник. таковим повѣленїем. аби сьбирал люди добрыи и ꙋсмотрили тамо по правдою. и ѡбрѣщаше вь част болѣринꙋ нашемꙋ Малкоч шетрарї половина село Голжещї вишнѣа част. такожде и ѿ тоа нижнѣа половина село Голжещї досталосѧ емꙋ два част. ꙗкоже повѣдают емꙋ нарѣденїах ѿ Радꙋл воевода и ѿ иних господари. а ѡсобно третаа част ѡбрѣтоше сѧ вь част Василїе Бꙋзѧ и иншим людем его. и поставили стьлпи и на тах два части ѿ тоа нижнаа половина село Голжещї еж достала сѧ вь част Малкоч шетрарї. ѡбрѧтоше сѧ два домове людим Василїеви Бꙋзи и ниви ѡрани. ещеж ѡбрѣтоше сѧ вь част шетраремꙋ ѿ тиж людї. тѣм радї ѿ сила напрѧ више писан болѧрин наш Малкоч шетрарї да имает дьржати ꙗкоже више пишем половина село вишнаа част и ѿ тоа нижнаа половина два части. ѿ село Голжещї сь вьсѣм доходом и да не имают наи тѣгати сѧ радї сїа тѣж николиж на вѣки. и ин да сѧ не ꙋмишает.

Сам господинь велѣл (L. P.) Ꙋ Ꙗс влѣто ҂зрн генар ѕї.

Гаврил Бантьш вел логофет

Шандир.

(Original—hârtie, pecetia ceară roșie aplicată).

Traducere.

Ío Vasilie voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țărei Moldovei. Precum a venit înaintea noastră și înaintea tuturor boerilor noștri moldovenești mari și mici, boerul nostru credincios Malcoci mare șatrar și s'a părît de față cu Vasilie Buzea și cu alți oameni ai lui pentru satul Golăeștii. Și ne-a arătat nouă boerul nostru Malcoci mare șatrar și dresuri dela Radul voevod și dela alți de mai înainte domni. Intru aceia noi am trimis pe boerul nostru Pa-

vel vornic de gloată cu cartea domniei mele la al nostru credincios și cinstit boer Cujbă fost mare vornic cu asemenea poruncă, ca să adune oameni buni și să cerceteze acolo după dreptate. Și au aflat în partea boerului nostru Malcoci șătrar jumătate sat Golăești, partea de sus. Asemenea și din acea de jos, jumătate de sat Golăești i-s'a cazut lui două părți cum îi arată lui dresurile dela Radul voevod și dela alți domni. Iar osebit a treia parte s'a aflat în partea lui Vasilie Buzea și altor oameni ai săi. Și au așezat stâlpi și pe acele două părți din acea jumătate de jos satul Golăeștii ce s'a căzut în partea lui Malcoci șătrar, s'au găsit două case ale oamenilor lui Vasille Buzea și țarini arate, încă s'au căzut în partea șatrarului dela acei oameni. De aceia de acum inainte sus scrisul boer al nostru Malcoci șatrar să aibă a ține precum mai sus scriem jumătate de sat partea de sus și din jumătatea cea de jos două părți din satul Golăeștii cu tot venitul și să nu aibă a se mai pără pentru această pără nici odată în veci. Altul să nu se amestece.

Singur domnul a poruncit.

In Iași la anul 7150 ghenar 16

Gavril Bantăș mare logofăt

Șandir

IV.

Iași, 1646 mai 13. *Vasilie voevod, întărește lui Vasilie a treia parte din jumătate de sat Popșești, ținutul Orheiu.*

† Василїе воевода божїю милостїю господаръ земли мѡлдавской. Ѡж прїидоше прѧд нами и прѣд нашими болѣри великих и малих Настасїѧ дъща Варварей ѡт Попшещи по ей доброю волѧ нѣким непоножденa а неприсилованa и продала своѧ права ѡтнина и дѧднина ѡт село Попшещи что ꙋ волост Орхею всѧ част мати ей Варвара ѡт ватро село и ѡт полѣ и ѡт вода и ѡт вес приход. та ѡна продала слꙋгам нашим Василїе ѡт Попшещи радї четири десѧт талери личнїи. И въсталсѧ слꙋга наш Василїе и платил тоти пѣнзи м҃ талери въ рꙋки Настасїѧ дѧща Варварей ѡт прѧд

нами и прѧд нашими болѣри [1] ради и господство-ми ıако ȣвидѧхом [1] и полною заплатȣ и ѡт нас ещеж дадохом и потвръдихом [1] Василїе на тѧх части и ѡтнинȣ ѡт селѡ Попшещи [1] третаа част ѡт половина [1] да ест и ѡт нас права ѡтнинȣ и викȣпленїе съ въсѧм доходом и ин да сѣ не ȣмишает.

Сам господин казал

(L. P.)

Ȣ Ѧс лт ҂зрнд маї гї

Тодерашко вел логофет исхал

Корлат

(Original hârtie, pecetia ceară roșie aplicată).

Traducere.

Io Vasilie voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum a venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri mari și mici Nastasiia fata Varvarei dela Popșești de a ei bună voe de nimeni silită și nici asuprită și a vândut a sa dreaptă ocină și moșie din satul Popșești ce-i în ținutul Orheiu, toată partea mamei sale Varvara, din vatra satului și din câmp și din apă și din tot venitul, și ea a vândut slugilor noastre Vasilie din Popșești drept patruzeci taleri bani gata. Și s'a sculat sluga noastră Vasilie și a plătit toți banii 40 taleri în mâna Nastasiei fata Varvarei înaintea noastră și înaintea boerilor noștri [1] drept aceia și domnia mea dacă am văzut [1] și plata deplină și dela noi încă am dat și am întărit [1] lui Vasilie acele părți și ocine din satul Popșești [1] a treia parte din jumătate [1] să fie și cela noi dreaptă ocină și cumpărătură cu tot venitul și altul să nu se amestece.

Singur domnul a sis

In Iași anul 7154 mai 15

Toderașco mare logofăt a iscălit

Corlat

---

1) Loc rupt în original.

V.

Iaşi, 1649 august 15. *Vasilie voevod întăreşte lui Petre din Suruceni stăpânire asupra unei părţi din satul Suruceni, pe Işnovăţ, ţinutul Lăpuşnii.*

† Иѡ Василіє воєвода божїю милостїю господарь земли молдавскои. Ѡж прїидоше прѣд нами и пред нашеми молдавскими болѣри великих и малих слꙋга наш Петрѣ ѡт Сꙋрꙋчані и ꙋказовал прѣд нами един запис за свѣдителство ѡт Мирон сын Насон внꙋк Насти сътворен ѡт прѣд многї людї добри наимѣ Дꙋмитрꙋ ѡт Сꙋричѣни и Тоадер [1] ѡт Нимораnї и Павжл ѡт Босѫнчені и Мжрцелат ѡт Сꙋричѣни и Костин ѡт там и Хаидꙋм ѡт Джнчанї и Б гдан ѡт Сꙋричани и ѡт иних многї людї добри и ѡкрѫсми [1] сице писꙋще вь тот запис како прїиде прѣд ними Мирон по его доброю волѣ и продал своа права ѡтнинꙋ и дѣдинꙋ ѡт село Сꙋричани что ꙋ волост Лѫпꙋшни на поток Ишновѣц ѡт половина село вишна част половина ѡт един стар что сѧ изберет въсѧ част Мирон ѡт ватро село и ѡт полѣ [1] и ѡт мѣсто за сѣножати и съ масто за пасик [1] село виш по въсемꙋ масто· таа ѡн продал слꙋѕѣ наш Петри радї три десѧт талери бити. и един вол радї два десѧт талери бити. почто падал Мирон вь нѣкое неволѣ и не имал съ чим платити. таж господство ми ꙗко ꙋвидахом тот запис ѡт тих людї добри вѣровахом и ѡт нас ещеж дадохом и потврьдихом слꙋѕѣ наш Петри на тоа част ѡт пол село вишнаа част половина ѡт един стар въсѧ част Мирон како да ест емꙋ и ѡт нас

1. Loc rupt în original.

права ѡтнинꙋ и викꙋпленїе сь вес приход. ин да сѣ не=ꙋмишает.

Сам господин реч. Ꙋ Ꙗс ват ҂зрнз авг еї

(L. P.)

Тодирашко вел логофет искал

Кѡрлат

(Original hârtie, pecetie ceară roșie, căzută).

Traducere.

Io Vasilie voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum a venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri moldovenești mari și mici sluga noastră Petrea din Suriceani și a arătat înaintea noastră un zapis de mărturie dela Miron, feciorul lui Năsoi nepotul Nastii făcut înaintea multor oameni buni anume Dumitru din Suriceani și Toader [1] din Mimoreani și Pavăl din Bosânceni și Mărgelat din Suriceani și Bogdan din Suriceani și de alți mulți oameni buni și dinprejur [1] astfel scriind în acel zapis, precum a venit înaintea lor Miron de a lui bună voie și a vândut dreapta sa ocină și moșie din satul Suriceani ce-i în ținutul Lăpușnii pe păraul Ișnovăț din jumătatea satului partea de sus, jumătate dintr'un bătrân ce se va alege, toată partea lui Miron din vatra satu'ui și din câmp [1] și din loc de fâneață și cu loc de prisacă [1] satul de sus peste tot locul. Și el a vândut slugii noastre lui Petru drept treizeci taleri bătuți, căci a căzut Miron într'o nevoe și n'a avut cu ce să plătească. Iar domnia mea dacă am văzut acel zapis dela acei oameni buni, am crezut și încă dela noi am dat și am întărit slugii noastre lui Petru acea parte din jumătate de sat partea de sus jumătate dintr'un bătrân, toată partea lui Miron, ca să-i fie lui și dela noi dreaptă ocină și cumparătură cu tot venitu'. Altul să nu se amestece.

Singur domnul a zis

In Iași la anul 7157 august 15

Todirașco mare logofăt a iscăl t

Corlat

---

1. Loc rupt în original

VI.

Iaşi, 1651 septembrie 18. *Vasilie voevod întăreşte lui. Mihail mai multe părţi din satele Drăguşeni, Sămănăuca Ţigăneşti, Ciulucani ţinutul Orheiului şi din satul Răspopeni, ţinutul Sorocei.*

† Іш Василіє воєвода божїю милостїю господарь земли молдавскои. Шж прїиде прѣд нами и прѣд нашими болѧри великих и малих Кътълина Аврьмоає, внꙋка Марики калꙋгърици по єи добраа волѧ неким непонꙋжденна анне присилованна. и продала шна своѧ права штнина и дѣднина част шести братїах что сꙋт шт един стар шт село Дръгꙋшани что ꙋ волост Шрхеюскомꙋ шт батрꙋ село и шт полѧ и шт вес приход что тах част било єи правaa даанїє и дарованїє шт тютка єї Марика калꙋгерица. та шна продала внꙋкꙋ своєи Михаилꙋ сынъ Ішнашко цирковник шт Тꙋрбꙋрещї радї четирї десѣт и пет талерї битих. И шт том пак прїиде прѣд нами и прѣд нашими болѧри Василка дочка Тꙋдорї внꙋка Цапи по єї добраа волѧ никим непонꙋжденна а не присилованна и продала своѧ праваа штнина и дѣднина шт четвьртаа част шт половина село Сьмънаꙋка третаа част что ест избранаа шт къ иних братїах єї. что ест въ тог волост Орхеюскомꙋ шт батрꙋ село и шт полѧ и шт вес приход и тиж шна продала своѧ права штнина и дѣднина шт четвьртаа част половина село Цигънещи что на Икил третаа част шт батрꙋ село и съ част шт став и шт лѣс и шт полѧ и шт шба полѣнї шт Цигънещи шт Сьмънаꙋка и шт Симбꙋла и съ вес приход и съ мѣсто за пасик та шна продала пак слꙋѕѣ нашемꙋ Михъилꙋ сынъ Ішнашко цирковник радї четирї десѣт и пет талерї битих. И шт том тиж прїиде прѣд нами и прѣд нашими болѧри Иримїѧ сынъ Ішнашко Мьрцелат по єго доброю волю неким непонꙋжден а не присилован и продал своєго права штнина и дѣднина шестаа част шт част шщи своємꙋ шт село Чюлꙋканї что на Чюлꙋк въ тог волост єлико сѣ изберет шт батрꙋ и село и шт полѧ и съ став и съ виноградї и шт лѣс и съ са-

доби и съ сѣножатї-и съ вес приход. та ѡн продал тиж слꙋзѣ нашъ Михаїлꙋ радї двадесѣт и пет талерї битих. И такождере прїиде прѣд нами и прѣд нашими болѣрї Каталина Аврѫмоае по еи добраа волѧ и продала своѧ права ѡтнина и даанїе что ѡна имала ѡг тютка еи Марики калꙋгерици част шести брати ѡт един стар ѡт село Ръспопѣни что ꙋ волост Сороцкїи елико сѣ изберет ѡт ватрꙋ село и ѡт полѧ и ѡт вес приход та ѡнна продала пак внꙋк еѧ виш писан Михъїлъ радї два десѣт и пет талерї бытих. тѧм ради како да бѫдет емꙋ и ѡт нас прави ѡтнины и викꙋпленїе и ꙋрик и потвръжденїе съ въсѣм доходом и ин да сѣ не ꙋмишает.

Саам господинъ велѧл

(L. P.)

Пис ꙋ Ѩсѡх влѣто ҂зрѯ месеца сеп. иї

Гаврилаш вел логофет.

Дꙋмитрашкѡ.

(Original—hârtie, pecetie aplicată pe hârtie, eșită în relief).

Traducere.

Io Vasilie voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei. Precum a venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri mari și mici Catalina Avrămoaie, nepoata Marichii călugăriții, de a ei bună voe, de nimeni silită nici asuprită și a vândut ea a sa dreaptă ocină și moșie partea a șase frați ce sunt dintr'un bătrân din satul Drăgușeni ce-i în ținutul Orheiului din vatra satului, și din câmp și din tot venitul, care acele părți i-au fost ei dreaptă danie și dăruire dela mătușa ei Mariea călugărița. Și ea a vândut nepotului său Mihail fiul lui Ionașco țârcovnic dela Turburești drept patruzeci și cinci taleri bătuți. Și apoi iar a venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri Vasilca, fata Tudorii, nepoata Țapii, de a ei bună voe de nimeni silită nici asuprită și a vândut a sa dreaptă ocină și moșie din a patra parte din jumătate de sat Semănăuca a treia parte ce este aleasă de alți frați ai ei, ce este în acelaș ținut al Orheiului, din vatra satului și din câmp și din tot venitul.

Şi asemenea ea a vândut a sa dreaptă ocină şi moşie din a patra parte jumătate de sat Ţigăneşti ce este pe Ichel a treia parte, din heleşteie şi din pădure, şi din câmp şi din ambele poieni din Ţigăneşti şi din Sămănăuca şi din Simbula şi cu tot venitul şi cu loc de prisacă. Şi ea a vândut iarăş slugii noastre Mihăilă, fiul lui Ionaşco ţărcovnic, drept patruzeci şi cinci taleri bătuţi. Şi apoi asemenea a venit înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri Irimia fiul lui Ionaşco Mărgelat, de a lui bună voe de nimeni silit şi nici asuprit şi a vândut a lui dreaptă ocină şi moşie a şasea parte din partea tatălui său din satul Ciulucani ce este pe Ciuluc în acel ţinut, câtă se va alege din vatra satului şi din câmp, şi cu heleşteu şi cu vii, şi din pădure, şi cu livezi, şi cu făneaţă şi cu tot venitul. Şi el a vândut asemenea slugii noastre Mihail drept două zeci şi cinci taleri bătuţi. Şi asemenea a venit înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri, Catalina Avrămoaie de a ei bună voe şi a vândut a sa dreaptă ocină şi danie ce a avut dela mătuşa ei Marica călugăriţa părţile a şase fraţi dintr'un bătrân din satul Răspopeni ce-i în ţinutul Sorocii, cât se va alege din vatra satului şi din câmp şi din tot venitul. Şi ea a vândut iar nepotului ei sus scris Mihăilă drept două zeci şi cinci taleri bătuţi. Drept aceia să-i fie lui şi dela noi drepte ocine şi moşii şi cumpărături şi uric şi întăritură cu tot venitul şi altul să nu se amestece.

Singur domnul a poruncit

Scrisă în Iaşi, la anul 7160 luna septemvrie 18

Gavrilaş mare logofăt

Dumitraşco

Acte dela mănăstirea Dobruşa (jud. Soroca).

I.

7026 Noembre 18. Suret de pe ispisocul sârbesc dela domnul Ştefan V. V. în care scrie că a venit înaintea domniei sale Neacşa, fata Dancului nepoata Trefiscului, de a ei bună voie au vândut a ei dreapta moşie dintru al ei drept juruit ce a avut de cumpărătură dela moşul domniei sale Ştefan Voevod, satul Dobruşa dela moşul ei Ştefan Trefiscului dela Ioan a lui Mihail. Care sat Dobruşa au vândut lui Şerpe postelnic drept 257 sloţi tătăreşti, care bani înaintea domniilor sale i-au plătit toţi deplin

în mâinile Neacșai fata Dancului nepoata Trefiscului, după cum pe larg suretul arată.

Deosebit tot în ispisocul acesta se arată de satul Poenile, în ținutul Romanului, care iarăși pe acest sat se întărește stăpânirea lui Șerpe Postelnicul.

II.

1800. Dat-am adevărată scrisoare a me dinpreună cu tot soborul la mâna dumnealui paharnicul Ion Onu, prin care scrisoare să se știe că, având noi trebuință de un vad de moară pe apa Răutului în Prodănești, matca cea veche despărțită din moșia Crivele ce este a paharnicului Onu, și viind despre apus se pogoară în apa Răutului și malul despre apus este a schitului iar despre răsărit este a dumnealui paharnicul Ion Onu în moșia Prodănești, în care loc cu adevărat vad și moară n'a mai fost și căzând noi la mila dumnealui paharnicul să ne primească să facem iazul și moară și dumnealui cu adevărat s'au primit bucuros a fi în folosul soborului, însă iazului și morii dumnealui nici o stricăciune să nu facă, mai înainte arătându-i ce are scopos și gătire să prefacă moșiile și să le pogoare mai jos fiind iazul foarte adânc. Nu poate să fie greutatea apei și nu se face dumnealui pagubă întoarcerea apei, și noi ne-am apucat înaintea dumnealui cu făgăduință ca aceasta că cu toată pogorârea malurilor și cu toată scurtarea iazului despre iazul nostru nu va avea nici-o stricăciune sau scădere, iar de vom îndrăzni noi ori în ce vreme mai pe urmă sau măcar și după moartea noastră cine vor fi după Dumnezeu chivernisitori acestei sf. case, să ia îndată pe iazul monăstirei și să facă stricăciuni iazului și morii dumnealui paharnicului, apoi dumnealui să aibă voie a porunci oamenilor dumnealui să tae iazul monăstirei și să strice moara și noi sau cine va fi la acele vremi să nu avem nici un cuvânt de răspuns. După această făgăduință a noastră dumnealui paharnicul Ioniță Onu ne-au dat voie a face iazul și moară la malul dumnealui și noi am rămas mulțumiți. Și am dat dumnealui încredințată și adevărată a noastră scrisoare, întărită cu pecetea monăstirei și cu iscăliturile noastre a tot soborul.

1800 Mai 1

[L. P.] Ieromonah egumen Serafim m-rea Dobrușa.

Ieromonah Teoctist,	Monah Vasian,
Monah Samuil econ. schitului,	„ Savatie
„ Gherasim,	„ Pavel,
„ Ioil,	„ Ghenadie,
„ Dionie,	„ Teodosie,
„ Taranissie,	„ Macarie.
„ Gheorghie,	„ Gheorghie,
„ Chervasie,	„ Isaia,
„ Toma,	„ Varsanufie,
„ Ghedeon,	„ Ionichie,
„ Ghesarie,	„ Isidor,
„ Trifan,	„ Nicanor,
„ Tema,	„ Ieronim.

III.

Către întăiul departament a ocârmuirii Oblastiei Basarabiei

Dela Costache Rusu.

La anul 1800, Aprilie 1, schitul Dobrușa făcându-mi rugătoare cerere ca să dau voie a face un iaz și moară spre hrană, se plini cererea însă cu înscrisă învoială, ca nici o păgubire să nu mi se pricinuiască cât de puțin morilor mele de către acelaș iaz ce ei vor face, care iată și copie de pe acea scrisoare lăturez spre pliroforisire departamentului ce datorii au a păzi în vreme când voi simți cea mai mică păgubire. Acum de vre-o câțiva ani văd că schitul cu totul s'a depărtat de cuprinderea acei scrisori că după ce întăi trecătoare nu face ca unul ce ne-a închis vadul cu facerea iazului, apoi și în toată vremea când năvălește îneacă morile, pentru aceasta dar pentru a nu mai fi cu atâta în păgubire cât și cu schitul apururea în corespondență pentru păgubirile ce mi se pricinuesc, cu plecăciune rog pe departamentul ca în puterea scrisorei ce am dela acest schit să deie poruncă locului ce i se cuvine spre a ridica schitul iazul depe acest loc.

Anul 1815. Costache Rusu.

Noembrie 25.

IV.

Dela smeritul Irinei arhimandrit și asesor exarhicești Dicasterii profesor de seminarie și egumen monăstirei Dobrușa.

Către tot soborul aceleaș monăstiri.

Fiind că prin voia lui Dumnezeu și porunca înalt prea sfinției sale sunt rânduit la acest locaș cu sobor adunat să fiu întăi proestos și povățuitor și fiindcă iarăși porunca mă îndatorește ca în vreme de trebuință ne zice să mă întorc înapoi la Kișinău spre împlinirea altor porunci stăpânești, am socotit spre plinirea datoriei și aici unde sunt rânduit proestos să las aceste povățuiri înscris în mâna soborului de obștie, iar mai vârtos a economului ales din partea mea și a soborului spre cea mai bună și temeinică pază a bunei rândueli, ce o am aflat aicea după ustavul vieții cei de obște de care în faptele sfinților apostoli se pomenește. Și pentru odihna rânduitului econom anume Chesarie duhovnic, întăi am socotit și am dat sfătuirea și ajutori pe acești mai jos numiți fiind și voința soborului și anume: Serafim proegumen, ieromonahul Zosima i monah Neofit i monah Irinarh i Varsanufie care dimpreună cu ieconomul au să urmeze după rânduiala vieții de obște știută lor cât va fi prin putință și aceste mai jos arătate de partea mea ca unul ce privesc la acea împlinire și pază de bună rânduială a vieții de obște.

2. Datoria are economul mai întăi dimpreună cu ceilalți și cu însuși fapta a se arăta împlinitoriu pe cât se poate spre pildă a toată frățimea și râvna acelor din afară împrejurași precum și cei mai dinainte proistoși a cărora bună rânduială se pomenește și se fericește de toți atât din partea duhovnicească cât și politicească.

3. De sus numitul econom va fi namesnic în locul meu nefiind eu față și ajutător și deasupra sfătuitor mai ales la cele duhovnicești pe proestosul Serafim îl rânduesc.

4. Urmează iarăși datoria numitului econom ca la fieștecare nedumerire să ceară sfat dela de sus numitul proegumen Serafim către care tot soborul frățimei și cei deafară împrejurași au dreptate.

5. Iar la cea dimpotrivă întâmplare ce va urma mai ales a nesupunerei a unor din sobor orice ipochimen va fi dela preoți până la poslujnici, după cum și va sfătui însuși, întăi și a doua datorie are să cheme și pe proegumenul Serafim și dacă nu se va supune sfătuirei dintăi, iar dacă și după aceasta vor rămâne ne

îndreptați, atunci să cheme și pre cei de sus numiți și dacă tot și după aceea vor rămâne cu neascultare apoi pre unul ca acela cu raport arătătoriu de pricină aceluia iscălit de cei 8 de sus arătați se va trimite la mine în bună pază.

6. Incă pre cea mai bună rânduială și ca să scape rânduitul econom de tot propusul rău, n'are voie să vândă din acareturi sau vitele monăstirei, dar nici să cumpere afară de cele obicinuite și de nevoie obștei fără de voia mea și a celor cinci.

7. La sfârșitul a patra lună, dator este rânduitul econom a-mi arăta mie condicile de venituri și de cheltueli spre a cerceta și iscăli însuși.

8. Duminică înaintea plinirei zilelor a fieștecărui luni să cheme pe cei 5 de sus numiți să le citească isvodul veniturilor și cheltuelelor ce s'au făcut de econom și de vor găsi cu cale vor iscăli la a cărora iscălitură și eu voiu fi încredințat și voi iscăli. Iar care dintrânșii vor fi la îndoială și nu se vor mulțămi, care nemulțumire din partea mea cu amăruntul se va cerceta.

9. Asemenea are datorie pentru cea mai bună rânduială care are să se păzească și la ascultările cele pe dinafară rânduiala, vieții de obștie și podvigului călugăresc ori la ce ascultare va fi rânduiala, cea mai multă parte din sobor să fie rânduit și un preot dimpreună cu dânșii cu săptămâna.

10. Se rândueşte eclesiarh mare unul din preoți anume Vitalie, care însuși are să fie supus economului, dela care ajutor povățuirii are să primească la cele ce va avea nevoie, mai ales la lipsa împlinirei, la cele de trebuință ce vor urma spre buna podoabă a bisericii și căzuta supunere a slujitorilor ei.

11. Rânduitul econom va rândui de acum din frățime pre care îl va socoti vrednic spre slujbă logofeției, carele își va păzi această rânduială pre cât îi va fi cu puterea.

12. La sfârșit datorie are economul spre a priveghea pentru toți de obște în locul meu, ca să nu umble fără de blagoslovenia lui să se ducă undeva și mai vârtos cei ce vor fi să se ducă pe la mai depărtate locuri au să-și ea dela dânsul mărturie cu pecetea monăstirei și iscălitura lui încredințată. Acestea acum deodată în lipsa mea rămăind în locul meu economul de mai sus numit, pe care aceste toate de sus arătate din partea mea le încredințez cu iscălitura mea. 1817 August 9.

M. Dobrușa.

Arhimandrit Irinei.
Chesarie duhovnic și econom Monăstirei Dobrușa.
Serafim ieromonah și proegumen m-rei Dobrușa.
Zosima ieromonah.
Irinarh monah.
Varsanufie monah.

V.

Actul de danie

pentru casa monăstirei din orașul Bălți.

Mai jos iscălit să se știe că am făcut danie casele mele din orașul Bălți monăstirei Dobrușa, care le-am făcut cu a mea cheltuială și osteneală, însă casele cu locul cât slujește ograda ei și cu fântână în ogradă, iar moșia este boerească. Și această danie o am făcut cu bună voia mea și a feciorilor mei, și a fiicelor mele ca să fie vecinica pomenire soției mele Anastasiei, care s'a săvârșit acolo și a tuturor neamurilor mele și spre știință urmează iscăliturile noastre spre întărire.

Protoiereu Constantin Teodorovici.

Dumitrache Teodorovici cu voia noastră s'a făcut această danie de veci.

1821 Martie 31.
în Bălți.

VI.

Testamentul monahiei Elisabeta Cosmuleasa

(fosta soție a medelnicerului Toma Cosmu).

Fiindcă viața omenească este vremelnică și sfârșitul omului neștiut după porunca Ziditorului a toate, am socotit eu ce mai jos iscălită roaba lui Dumnezeu Elisabeta monahia Cosmuleasa, că până sunt întru întreagă simțire și mai înainte de cuprinderea sfârșitului să-mi pui la cale mult puțina avere care mi-au dăruit Dumnezeu, cum are să urmeze după trecerea mea din viață, pentru care mai jos însemnez economia bunei mele voinți.

Lei	
1.000	Adică una mie lei la îngroparea mea ce are să fie la monăstirea Dobrușa, măcar oriunde mi se va întâmpla sfârșitul în Basarabia.

1.000 Adică una mie lei să se de pe o sută de sărindare la îngroparea mea la toate bisericile din Chişinău şi pe la mănăstirile şi bisericile de afară.
500 Adică cinci sute lei la grija de trei zile.
500 „ „ „ nouă zile.
Lei
500 Adică cinci sute lei la grija de patruzeci de zile.
500 „ „ „ „ „ „ jumătate de an.
1.000 „ una mie lei de an cu arhiereu unde mă voi îngropa-
1.000 „ „ „ „ pe 100 sărindare la an după rânduiala mai sus arătată.
1.500 „ una mie cinci sute lei trei sărindare arhiereşti la trei arhierei.
2.800 „ două mii opt sute lei pentru patru panahizi cu sobor la patru monăstiri, câte una sută lei panahida, până la şapte ani, când atunci la împlinirea de şapte ani, dacă se va putea să mă desgroape, să se mai cheltuiască una mie lei, iar dacă nu se va putea să mă dezgroape, să se dea acea mie lei iarăşi pe osăbite sărindare.
1.000 Adică una mie lei a desgropării mele cu arhiereu sau a sărindarilor pomenite mai sus.
5.000 Adică cinci mii lei las pentru cumpăratul aurului trebuincios pentru poleitul catapetesmei cei nouă a Dobruşei.
1.500 Adică una mie cinci sute lei la monăstirea Taberii să se facă vre-o zidire.
6.000 Adică şase mii lei las la trei monăstiri din Moldova: Secu, Agapia şi Văratecul câte două mii lei de monăstire să se facă vre-o zidire sau alt ce va socoti de către epitropi, că la monăstirea Neamţului am dat mai înainte nişte vii dela Eş întregi de 4.000 lei.
2.000 Adică două mii lei las să se cumpere un clopot mare la monăstirea Dobruşa.
8.000 Adică opt mii lei las să se faeă o biserică pe moşia unde va fi aşezarea domniei sale medelnicerului Stefan Pancovici spre pomenirea mea şi a tot neamului meu.
1.000 Adică una mie lei las să se facă un rând de veştminte părintelui arhimandrit Irinei. O sgardă ce o am cu multe diamante.

5.000 Adică cinci mii lei las să se împartă la oameni săraci la casă scăpătate.

500 Adică cinci sute lei las să se mărite cinci fete sărace care se vor socoti bărbații lor a fi vrednici a se preoți.

1.000 Adică una mie lei las nepoatelor Catincăi Bontaș.

500 Adică cinci sute lei Marghioalei surorisa.

500 Adică cinci sute lei nepoatelor Iordache Bașotă.

2.000 Adică două mii lei las nepoților Tudorești ce sunt frați.

1.500 Adică una mie cinci sute las verilor Enești adică Dumitrache, Constantin și sora Soltana ce o ține Ilie Lățescu.

1.000 Adică una mie lei altor veri Enești, Ilie Monaloche și Ștefan.

500 Adică cinci sute lei Saftei Isacescai ce o ține Leonte Redul.

3.000 Adică trei mii lei o pivniță din târgul de sus din Iași... deasupra ce este alăturea cu dugheana lui Chiril Bărbieru, precum și cinci suflete de țigani: Andronache, Gheorghie, Gligorie, Nicolai frați, feciorii lui Dumitru țiganu i Maria țiganca lui Andronache țiganu, îi las dar fiului meu Costache, fiului dumisale medelnicerului Pancovici și fiicelor dumisale.

2.200 Adică două mii lei și două sute lei arhiepiscopului Kișinăului carele va fi.

3.000 Adică trei mii lei nepoților Cogălnicești, Ilie, Iancu și Soltana, fiind că celorlalți frați și surori le-am dat îndestul mai înainte, care și acestora le-am dat și după răzălănuirile acestor nepoți Cogălnicești, ce mi-au făcut în trecuții ani, ce este știut de tot Iașul nefiindu-le cu nimic vinovată sau datoare, și cum după pravilă trebuie fără îndoială să fac cu totul acliros ca pe niște streini a nu se împărtăși cu nimic din averea mea, dar luând aminte la cuvântul Mântuitorului ce zice: „Că tot cela ce iartă i se va ierta și cela ce nu iartă nu i se va ierta.”

Pentru aceea dar și eu pentru toate răzălonurile și supărările ce până acum mi-au făcut zic, Dumnezeu să-i ierte, rugându-mă și eu dumilor sale să mă ierte. Iar dacă vor mai adauga a stărui pricini și hule asupra mea precum mai înainte a supăra pe epitrop cât de puțin, atunci să nu li se dea și acele trei mii lei ce le rânduesc dumilor sale să se dea la alți oameni săraci milostenii

Un loc de dugheană mare din târgul de sus, ce a fost băcănie cumpărată dela Bănărești, întru una cu unsprezece suflete țigani ce

am drepți ai mei care îi însămnez aicea cu numele lor. O țigancă ce am luat dela dumnealui Vornicul Alecu Mavrocordat în locul Catincăi nepoata babei, al doilea fecioru lui Vasile Bucătaru anume Ioan și cu o fată ce o are mai mică, al treilea Ion Croitoru cu țiganca lui Tudora și cu tot rodul lor care sunt peste toți țiganii la număr unsprezece suflete îi las să fie drepți robi ai monăstirei Dobrușa. Un loc de dugheană din târgul de sus din Eși ce după arderea ce a fost se află acum fără de bena deasupra și este alăturea de dugheana lui Herșcu Jidovu o fac dar postelnicului Alexandru Pancovici pentru multele slujbe ce m-au slujit mai vârtos în vremea bejeniilor când au venit Turcii în Eș.

Pentru plata a toate datoriile mele ce cu sâneturi mă aflau datoare la unii și la alții, cât și pentru chivernisirea hranii vieții mele cât voi mai trăi, destul îmi va fi spre întâmpinarea lor chiria caselor și a dughenilor din Eși, ce am a lua dela dumnealui spătaru Ralet și banii ce am a lua dela frații Stroești din Iași, Gheorghe și Ilie și dela casa răposatului Constantin Tăutul precum și prisosul ce trece peste șasezeci mii lei ce sunt afierosiți, pun această diată, ce au a se lua dela dumnealui Râșcanu, iar prisosul ce va prisosi din prisosul arătat mai sus, după trecerea mea din viață, plătindu-se toate datoriile mele din acel prisos să se dea trei mii lei la biserica sf. Apostol Toma din Iași, ca să se facă ogradă de piatră sau altă zidire ce se va socoti și rămășița se va da iar Dobrușii, unde mă vor îngropa, iar suma afierosită de șasezeci mii lei prin această diată scoțindu-se dela d-lui Râșcanu, se vor lua de către dumialui medelniceru Ștefan Pancovici și cu mult puțin ce mai are dumnealui să se cumpere o moșie de veci fără să plătească dobânda cât va sta la dumnealui până la sfârșitul vieții mele. Și după sfârșitul vieții mele va fi dator dumnealui sau clironomii dumisale a da și împlini toate cele mai sus afierosite prin această diată pentru sufletul meu și a tot neamului.

Iar dacă din întâmplare, îndată depă scoaterea acestor bani se va întâmpla și sfârșitul meu, atuncea dumnealui medelniceru să nu fie supărat de către nimenea să împlenească cum e trecutul mai sus, pe tot anul să plătească câte zece mii lei până se vor împlini toți acele șasezeci mii lei, dar grijile mele până la anul neapărat să se urmeze întocmai precum se cuprinde mai sus și aceasta socotesc a fi în destul pentru mulțumirea dmisale medelnicerului, pentru că m-au slujit cu adevărat cu toată osârdia atât

dumnealui cât și soția dumisale la toate întâmplările și nevoile ce am avut, mai vârtos în vremea epitropiei mele până astăzi fără să li fi dat măcar o para leafă, rudeniile mele nici unul nu m-au căutat cât de puțin nici la vreun fel de nevoie și supărare ce am avut, ci mai vârtos de cele mai aproape rudenii adică de Cogălniceni am fost supărată, scârbită și categorisită precum mai sus am arătat. Și fiind eu acum în slăbiciune și bătrânețe, cât îmi va fi viața tot pe dumnealui medelnicerul îl îndatoresc cu mulțumiri dumisale a-mi fi purtător de grijă și pe toate aceste cuprinse mai sus prin această diată ce rânduesc și afierosesc să se deie pe la locurile arătate. Las epitrop mai întâi pe arhiepiscopul arhiepiscopiei Kișinăului, care va fi, și al doilea pe dumnealui Medelniceru Ștefan Pancovici, care va fi dator a alerga și a osteni spre împlinirea acestei dieți și toată suma va încheia preasfințitul arhiepiscop.

Iar care din rudeniile și din neamurile mele sau altul oricine s'ar ispiti a strica și a strămuta cât de puțin din cele rânduite și afierosite de mine sau a asupri pe epitropi cât de puțin, unul ca acela să fie blestemat și neertat de Dumnezeu și de mine păcătoasa și să aibă a da seamă în ziua judecății cei de obștie. Și spre încredințare urmează a mea iscălitură și cu punere de pecete, rugându-mă și altor fețe cinstite, de s'au iscălit de mărturie. Anul 1825, luna Februarie în 4 zile.

Serafim, proigumen și duhovnic.

C. A. Nicolae Catargiu. Econom sf. Mănăstiri Dobrușa ieromonah și duhovnic Zosima, și eu fiind poftit de monahia Elisabeta Cosmuleasă din cuvânt în cuvânt am scris această diată întru care m'am iscălit Gubernschii registrator Grigorie Logofăt.

Notă. — Monahia Elisabeta Cosmuleasa a făcut diata în anul 1825 și pela anul 1836 încă era în viață, poate prin 1837 răposă că era tare bătrână.

Nu se știe unde a fost înmormântată, în tot cazul nu la Dobrușa, că s'ar fi păstrat mormântul; poate că la biserica Toma Cozma din Iași, unde era ctitoră, și unde a găsit-o moartea. Banii ce-i avea la boerul Râșcanu se pare că nu i-a scos toți, căci murind a avut moștenitorul proces la Peterburg și diata a executat-o fiind în viață mai ales la monăstirea Dobrușa, unde a complectat catapeteazma și a strâns fond pentru facerea stăreției și a bisericii de iarnă.

Protos. Glicherie Lovin
m-rea Dobrușa.

Secţiunea geografică Chişinău.

Societatea Regală română de geografie, a înfiinţat în 1922 prima secţiune regională la Chişinău a cărei conducere a fost încredinţată D-lui general Sc. Panaitescu.

In aceste împrejurări s'a ţinut *prima şedinţă festivă* cu ocazia celui dintâi concurs de geografie ţinut în oraşul nostru (27 Mai 1922). S'au ţinut următoarele comunicări:

Gen. Sc. Panaitescu. Centrele comerciale ale Basarabiei.

Prof. P. Panteliev. Precipitaţiile în Basarabia.

Prof. L. Boga. Etnografia Basarabiei.

D-nul Ganiţchi. Combustibilul în Basarabia.

Un an mai târziu, la 21 Iunie 1923 a avut loc o şedinţă pentru constituirea *secţiunei regionale geografice* din Chişinău. Cu această ocazie s'a ales un comitet compus din 15 persoane, cu regula ca o treime să se înoiască la sfârşitul fiecărui an de activitate.

După constituirea comitetului, D-l Preşedinte a făcut o largă expunere arătând istoricul Societăţei Regale române de geografie, dela înfiinţarea ei de către defunctul rege Carol. Intre anii 1923-1927 s'au ţinut 15 şedinţe din care 10 publice, 3 administrative şi 2 festive.

Conferenţiari au fost: *Gen. Sc. Panaitescu.* 1) Orheiul vechiu 2) Centrele urbane ale ţărei, în care oraşele au fost clasificate nu după numărul locuitorilor ci după mişcarea lor comercială care se deduce din plasamentul bancar respectiv.

3) Valul lui Traian din sudul Basarabiei.

4) Conceptul actual al geografei matematice.

G. Raşcu. Descoperirea precolumbiană a Americei. 2) Monografia insulei Şerpilor.

Ing. Porucic. Lacurile sărate ale Basarabiei (lucrare apărută sub tipar cu titlul Studii limnologice.

Prof. M. David. Populaţia pe podişul moldovean în legătura cu pânza apelor.

Prof. Şt. Berechet. Călători slavi prin ţara noastră (1808).

D-ra Margareta Ştefănescu. Nomenclatura ruteană din toponimia basarabeană şi moldoveană (teză de doctorat).

D-nul Ghenzul. Bogăţia viticolă a Basarabiei.

Prof. L. Boga. Istoricul descoperirei câtorva documente de

pe timpul lui Ştefan Vodă găsite în podul Tribunalului local de către D. Consilier de curte Ionescu-Darzeu (cu material adus).

Ing. N. Profiri. Congresul internaţional de drumuri ţinut la Milano în Sept. 1926.

Prof Năstase. Toponimia Bugeacului.

In şedinţele festive au conferenţiat:

Ing. Porucic. Aspecte geografice şi etnografice asupra Poloniei (cu planşe colorate) şi mai multe discursuri omagiale cu ocazia şedinţei festive dela 20 Dec. 1925 când s'a serbat 50 de ani a Soc. Regale române de geografie.

In decursul anilor 1924-26 au fost şi *două şedinţe extraordinare*: prima cu ocazia Congresului profesorilor de geografie ţinut la Chişinău când s'a organizat al 2-a concurs de geografie printre elevi şi când marele geograf cu renume mondial Emanuel de Martonne a binevoit a onora şedinţa festivă dela 1 Iunie 1924 cu prezenţa Domniei Sale, vorbind în româneşte despre Carpaţi în comparaţie cu Alpi.

Conferenţiari au fost: *Gen. Sc. Panaitescu.* Basarabia din punct de vedere geografic şi turistic. *Prof. P. Panteliev.* Clima Basarabiei. *Prof. L. Bogo.* Studii etnografice în jud. Hotin. *Ing. Porucic.* Cheile Răutului şi ale Bâcului. *Prof. N. Florov.* Cuaternarul în Basarabia (lecţii ţinute la Muzău).

Reuşita acestui Congres—cel mai frumos dintre toate congresele geografice de până atunci, după expresia D-lui prof. Mehedinţi, se datoreşte în mare parte activităţei comitetului Secţiunei noastre. Programul inaugurat de membrii Secţiunei ca la congresele geografilor să vorbească numai localnicii, s'a adoptat întocmai pentru viitorele congrese, punându-se basele geografiei regionale în toate unghiurile ţării.

In a doua şedinţă festivă, D-nul prof. Săvulescu a vorbit la muzeul regional despre *Geneza şi evoluţia stepei basarabene*, o lucrare scoasă sub tipar (în nemţeşte) după o muncă asiduă de 9 ani.

* * *

In toamna anului 1926, Secţiunea noastră prin comitetul ei după o învitaţie primită, a constituit cu parte din membrii ei o *secţiune geografică şi etnografică* la Soc. Astra basarabeană înfiinţată în oraşul Chişinău, care secţiune prin conferenţiarii ei a participat efectiv numai nu an de zile expunându-se următoarele conferinţe:

Gen. Sc. Panaitescu. Calendarul văzut prin prizma geografică etnografică.

Iulian Mitchevici. Ucrainenii în Basararabia.

G. Raşcu. Fenomene de eroziune în Carpaţi (2 conf.).

St. Kostrevski. Polonezii în Basarabia.

N. Smochină. Românii transnistrieni.

In anul 1928 Secţiunea prin delegatul ei a pus în discuţiunea profesorilor de geografie intruniţi la Congresul din T. Mureş, proectul de reformă a învăţământului geografic în şcolile secundare propus de Secţiunea geografică Chişinău.

In anul curent au avut loc două şedinţe interesante stabilindu se în cea din urmă o coloborare de strânsă participare ştiinţifică cu Facultatea de ştiinţe din Iaşi, secţia geografică. Conferinţele din aceste şedinţe sunt:

P. Panteliev. Seceta în Basarabia şi prof. univ. *M. David.* Relieful podişului moldo-basarabean şi geneza lui.

Secţiunea noastră are un câmp de activitate cât se poate de vast. Basarabia oferă un câmp de studii cu totul neexplorat şi datoria secţiei noastre este de a participa la complectarea pe cât posibil a geografiei regionale în aceasta frumoasă parte a ţărei noastre.

G. Raşcu.

Dări de seamă.

General Alex. Lupaşcu-Stejar. **Paradisul românesc.** Impr. Independenţa, Bucureşti 1929. Preţul 160 lei.

Cărţile de călătorii sunt foarte rare în literatura noastră şi puţinele cărţi există în comerţ sunt sau necomplecte sau greşit informate. De aceea apariţia volumului de mai sus a fost pentru noi geografi, o noutate plăcută. L'am citit pe îndelete astă vară în munţii Buzăului, căci o carte de călătorii nu trebue citită în grabă, că atunci nu i se poate gusta farmecul.

Cititorul se poate plimba cu gândul prin toată România mare începând cu Banatul cel bogat în mine şi fabrici şi isprăvind cu munţii Bucovinei şi ai Maramureşului. Toată regiunea montană cu variatele ei aspecte, cu piscurile alpine şi pasurile umblate, cu cheile pitoreşti şi peşterile misterioase, cu oraşele industriale şi

codrii nepătrunşi, defilează prin fața cititorului ca la cinematograf. Abstracție făcând de stilul bombastic, exagerat și adesea pe acelaş calapod, se observă că sufletul autorului e stăpânit de un puternic sentiment de patriotism față de țara sa natală. Calitatea mare a descrierilor din carte e exactitatea celor spuse, exactitatea informațiilor culese „de visu" și cu o competință științifică cum rar se constată la autorii turişti din țara noastră. Cunoscător și eu a țărei mele pe care am străbătut-o în 18 călătorii școlare conduse de mine afară de alte multe individuale, n'am găsit o singură erezie în întreaga lucrare și aceasta e desigur cea mai mare calitate a cărței care s'ar putea recomanda tuturor bibliotecelor școlare și pune cu succes în mâna oricărui elev. Nu găsesc pentru întreaga lucrare decât două cusururi care de-altmintrelea se pot repara la ediția II: 1) lecțiile de astronomie pe care autorul le intercalează în text și care sunt cu desăvârşire deplasate într'o carte pământească de călătorii și 2) lipsa totală de clişee care ar fi dat descrierilor un farmec și mai plastic.

Se cunoaște că autorul e un om de munte căci atunci când se scoboară pe şes şi descrie lunca Dunărei dela T.-Severin la Sulina, delta, porturile noastre și municipiile țărei, descrierea e mai monotonă, mai succintă, mai lipsită de culoare și personalitatea autorului a intrevede mai puțin.

Prof. I. Gh. Costinescu. **Relieful României.** București. Cartea Românească. 1925.

Prof. I. Gh. Costinescu în Relieful României, ne arată aspectul pământului românesc în toate erele geologice. Materialul e frumos sintetizat dar nu e exemplificat concret. Erau aici foarte necesare hărțile geologice publicate în Geologia prof. I. Simionescu. Harta nu trebue să lipsească din nici o carte de geografie sau geologie căci aceste două științi sunt științi visuale de observație concretă, în natură și pe hartă. În partea II autorul se ocupă de geneza solului Banatic și de problema ce a interesat și pe streini: a Kazanelor și Porților de fier. Autorul pare a ne convinge de origina techtonică a acestei văi cum de altmintrelea e și acea a Oltului dela Turnu Roş. Rocile cristaline tari și străbătute de filoane eruptive (în special serpentina și sienitul), izvoarele thermale din Bivolari și Mehadia, desele cutremure de pământ din Făgăraș și Munții Cernei, de cari

autorul se ocupă la sfârșitul broșurei, ne înclină definitiv spre această părere. In urmă a intervenit eroziunea și albia ambelor ape curgătoare, s'a adâncit. Inălțimea mică a acestor pasuri (T. Roș 655 m., Porțile de fier 44 m.) și mai ales adâncimea dela Kazane (75 m.) care se scoboară sub nivelul mării, ne spune clar că mișcările techtonice au fost aici foarte pronunțate.

In orice caz impresia mea este că știința nu și-a spus ultimul cuvânt în chestia Kazanelor.

Solul frământat al Banatului cu trei falii paralele, ne mai oferă o problemă interesantă a captărilor dintre Cerna și Timiș și a brațului de mare ce pătrundea din nord până în cursul superior al Timișului care pe atunci era un mic părăiaș ca și Hidegul și se vărsà în această mare internă. Dela Porta Orientalis se poate studià și astăzi aceste captări.

In rezumat broșura se adresează mai mult specialiștilor decât publicului mare, de aceia nu s'ar putea recomanda decât studenților dela Științe.

I. Gh. Costinescu. **Din lumea polară.** Timișoara. Cartea Rom. 1929.

Autorul face o comparație între cele două regiuni polare: una, un ocean adânc de 4000 m. cu banchiză în continuă mișcare și alta un continent vechiu (hercinian) vulcanic, înalt de peste 3000 m. cu munți încă mai înalți și absolut lipsit de viață. Vorbește apoi de chestia oscilărei polilor, (chestiuni de geografie matematică), precum și de polii magnetici. Impresionantă este descrierea nopței polare cu aurorele boreale și australe, a vieții Eschimoșilor din nord și a pinguinilor din continentul antarctic. La urmă face un istoric al expedițiilor organizate pentru atingerea celor doi poli. In partea aceasta autorul nu e îndeajuns de informat cu ultimele descoperiri. La sfârșitul cărței se află două hărți frumoase în culori reprezentând configurația lumilor polare dar unde însăși lipsesc multe itinerare moderne ale ultimelor explorațiuni.

Citirea este mai puțin greoaie fiindcă stilul nu este așa de încărcat cu expresii tehnice. Cele scrise sunt ușor înțelese așa că se poate recomanda ca lectura geografică tuturor elevilor de liceu, curs superior.

G. Rașcu.

* * *

1. *La politque dela paix* de G. Mironescu, Ministru de Externe, conferință rostită la 8 Noembrie în București.

Dacă pacea este o chestiunea morală, totodată ea și o chestiune de organizație. Acum pacea nu mai e un act de espectativă, ea e urmărită metodic, stabilindu-se între națiuni cît mai numeroase interese comune și legături durabile.

Societatea Națiunilor e ajutată de tratatele defensive, care unesc mai multe națiuni europene, în scopul consolidării păcii. Toată această activitate, susținută de neamuri vioae, este politica păcii. In curs e problema dezarmării. Ca această problemă să se impună tuturor statelor, mai ales celor ce nu's membre în societatea națiunilor, unii cred necesară o forță armată a societății. Dar aceasta nu-i posibil. Trebuie altă soluție. Mai e greutatea de a împedica înarmările clandestine.

O contrapropagandă activă în favoarea păcii e necssară. Să se facă și o desarmare morală, o apropiere sinceră între popoare, și una economică.

Federalizarea Europei, pe bază economică, e realizabilă treptat; mai întăi federalizînd 2—3 state și apoi tot lărgind cercul. Aceasta va aduce federalizarea politică. Dar îs piedici. Suveranitatea națională, care are dreptul la viață, nu s'ar împăca cu un arbitraj din afară, cu o restrîngere a individualității poporului, cu spiritul său propriu de inițiativă. Rolul presei e măreț în apropierea națiunilor, predicînd mereu necesitatea cooperării între ele. Mijloacele de comunicație, sub variate forme, iarăș apropie.

Politica păcii se realizează deci prin colaborarea popoarelor, astfel organizată, încît pacea să fie pentru ele o necesitate absolută, totodată punînd în funcțiune și confederația lor. Națiunile civilizate trebuie să lucreze din toate puterile. Romînia a pornit sincer pe această cale și tinde mereu spre țintă.

2. *Bălgradule romînesc, te chemăm mărturie*, este o inimoasă alcătuire a păr. Gh. Ciuhandu din Arad, cu fond istoric bine adunat și încheiat. Bălgradul—Alba Iulia de azi, e centru vechi ortodox și romînesc, cu întăia reședință mitropolitană, a lui Ioan de Prislop, pe unde a propovăduit Dosoftei cel din Huși și Roman, unde a ocîrmuit cu toiag vlădicesc mucenicul Sava Brancovici și dintre ale cărui ziduri a ieșit Noul Testament al

istețului la minte mitropolit Simion Ștefan. Cîte alte cărți ortodoxe s'au înnaripat aici!

E trebnicioasă o înviorare a sufletului nostru prin răsfoirea unor asemeni pagini vrednice din trecut.

3. *Vaioarea Concordatului încheiat cu Vaticanul*, de dr. I. Mateiŭ.

Ortodoxia, ce formează structura intimă a statului nostru, este bruscată de concordatul recent. Efectele se vor ivi curînd, și vor fi în dauna unor mari interese lăuntrice.

Publicația cercetează cu răbdare cîteva laturi, și relevăm nu numai chestia averilor, ci cu aceeaș importanță e și cea a eparhiilor, a clerului și regimul școlar. Țara a pășit pe o cărare cu mari ispite, semnînd acest act politic mult mai inferior altora similare.

4. *Sărbătorirea p. s. episcop Iacov al Hușilor* la împlinirea a 70 ani, redată de pr. V. Ursăcescu. Fiu de răzăș, a muncit din greu ca profesor și slujitor al altarului, avînd totodată și laborioasă activitate istorică. Dintre aproape 20 de publicații, remarcăm: Istoria comunei Bogdana cu 281 documente, m-rea Florești, Documente bîrlădene în 5 volume, biografia dascălului Ioan Popescu, iar acum pornind să dea viață la istoria Bîrladului și la o serie de documente ale schiturilor dispărute: Orgoești, Bogdănița, Pîrvești Cîrțibași și Mînzați din jud. Tutova.

5. *Analele Dobrogei*, an. X. Cuprins variat și folositor, redînd mult specific al provinciei.

Despre coloniile bulgărești din sudul Basarabiei și Dobrogea e necesar un studiu și pentru știința etnografică însăș cît și pentru alte probleme ale noastre de ordin național. Aici se dau multe informații de preț. Bune sunt tabelele de recensămînt, cari, cîndva s'or confrunta, credem, și cu recesămintele oficiale rusești.

Și frații transilvăneni au avut rol în Dobrogea; ei au adus pricepere, putere de muncă, spirit de inițiativă, răbdare și mult suflet. Prin ei, populația străină de acolo, a început să respecte pe stăpînii firești și să-i asculte.

Caracterul orfic al religiei zalmoxiene a Geto-Dacilor se reliefează; interesant desigur a fost procesul întîlnirei la capăt de drum al acestei religii cu creștinismul năvalnic spre malurile Dunării

Monografii, ca a com. Inanceşme, îs satisfăcătoare. Sate din diferite regiuni dobrogene aduc tocmai materialul de bază pentru istoria provinciei, şi-i bine că se adună acum, deoarece mai tîrziu, nu-l mai găsim, i se pierd caracteristicile, ce ne pot afunda în trecut, căci „cu drum de fier, toate cîntecele pier".

6. *Revista Aromânească*, publicată de T. Papahagi şi V. Papacostea, anul I, două numere.

In situaţia noastră actuală, revista nu numai e binevenită, ci şi absolut necesară. Lărgirea graniţelor Patriei nu trebue să nască indiferenţă şi opacitate spre sufletul şi existenţa etnică a fraţilor din afară. Este o problemă mare pentru stat în deosebi, paralel lucrînd însă şi iniţiativa particulară.

Lozinca revistei e serioasă şi bine aleasă: armonizarea aspectelor culturale, ştiinţifice, cu cele literare, artistice şi cu probleme administrative şi politice ale Aromânilor, dar mai ales «cultivarea sinceră de îndureraţi fraţi călăuzitori a sufletului aromnâesc».

Remarcabile studii întâlnim: Români medievali în Epir, o rară mărturie despre întinderea elemeutului românesc prin Epir, în faţa insulei Corfu în sec. 13, un răspuns necesar cărţii tendenţioase a istoriografului bulgar Mutafciev din 1927, Aromîni prin Ohrida-Monastir pela 1840, bisericile de rit greco-oriental din Viena, apoi bună culegere dela călătorii apuseni despre Aromâni în sec. 19, adunare de material despre mişcarea de redeşteptare macedo-romînă, originea geografică a Aromînilor, documente aromîneşti dintre 1860 şi 1870, hărţii cu elementul romînesc în Balcani, despre graiul Aromânilor, conflicte şi sîrbizarea Aromînilor, iar în cronica literară întâlnim minunate lecturi, cum e poezia profesorului Zicu Araia sau Dimândări a lui Beza.

Vom urmări cu viu interes aceste cît de bogate manifestări pentru fraţii Aromâni.

Credem că ar fi bună şi o catalogare nominală, şi dacă s'ar putea şi cu date biografice, ale Aromânilor, cari s'au aşezat, nu fără pericolul vieţii lor, în Dobrogea îndată după anexare, şi în Basarabia, căci pe alocuri ei au fost pionierii vînjoşi ai Românismului între străini. Şi e păcat să se piardă urmele lor.

7. *Analele Brăilei* nr. 1 şi 2—3. In primul, sunt directive programatice pentru studierea ţinutului Brăilei în toate aspectele.

Monografia succintă a Lipovenilor are în față acum un bun studiu în lucrarea recentă „Omopismul“ de ic. st. T. Dumbravă din Ismail. Iar știrile de aici despre emigranții bulgari se înlănțuie cu cele din „Analele Dobrogei“ an. X.

Se cuvine de sigur și un studiu pe larg de natură bisericească din trecutul Brăilei și a raelei, acolo fiind pe vremi și o reşedință de vlădică.

In vol. al doilea, festiv la comemorarea centenarului eliberărei Brăilei, citești că pentru istoria ei nu e de loc utilă o călătorie de studii tocmai la Veneția și Genova, ci trecutul Brăilei se va desmormînta prin săpături cu răbdare, din arhive rusești poate și turcești încă, și mai cu samă să se răsfoiască tot ce e document, răvaș, note mărginale la cărți, socoteli de negustori, să se caute arhivele întreprinderilor comerciale și ale autorităților.

Stăruitoare contribuții istorice urmează despre raeaua și cetatea Brăilei, asedierea din 1828 cu schițe, o evocare a figurii lui Slătineanu, „care-i cititorul orașului Brăila“ și documente ce vor continua regulat să apară.

Apreciem folosul acestor anale.

8. *Arhiva Someșană*, nr. 11. Date noi complectează „Istoria școalelor năsăudene“. Protopopi și preoți din district îndrumau și pela 1714 învătătura copiilor, aducînd dascăli; aceștia nu-și arătau profesia, cînd erau lăsați deavalma cu toți muritorii. După 1770 un călugăr, care preda și latina, intră la un salar fix. Preoțimea cerea de acum mai bine de o sută de ani școli sătești în toată comuna, dar împăratul nu asculta. Tot preoțimea era rugată să întăriască elementul romînesc cu școlărițe de ale grănicerilor. Inimos crede vicarul Moisil dela 1864 că „Cine vrea a folosi națiunei și patriei, trebue să aducă și ceva sacrificiu dela sine și să facă merit... Patriotismul nu trebue cumpărat cu cîntarul sau cu litra“. Preotul Pap supăra cu sentimentele sale românești pe minerii maghiari la 1871. Istoricul preparandii năsăudene pune începutul învățămîntului tot în Biserică, „vechii preoți și călugări, dieci și cantori, au meritul de a fi priviți ca cei dintăi dascăli ai neamului“.

După Bonfinius se dă cuvîntarea de însuflețire a lui Albert de Lascu către trupe, la 1561, în campania spre Moldova, pentru înscăunarea lui Despot Vodă.

Anonimă a și rămas afirmația dela 1793 că națiunea romînă nu e indigenă în Ardeal.

Familia grănicerească Anton „nobilis Valahorum nassodiensis" începe la 1689, are numeroși preoți în spița ei, cît și mulți bravi militari, unul colonelul Nicolae Anton trecînd și prin Chișinău pela 1929.

Se mai dă material documentar, premergător istorisirii mișcărilor revoluționare ale Romînilor din Valea Rodnei. Ca district există din sec. XIII. Urmează o bună descriere a acestui colț atît de romînesc.

Const. N. Tomescu.

*
* *

Comisiunea Monumentelor Istorice—secția din Basarabia Anuar II, Chișinău 1928.

In primul articol d. Șt. Ciobanu arată în cuvinte calde cine a fost Paul Gore, fostul președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice din Chișinău. Descendent al unor familii vechi boerești basarabene, el a avut cea mai desăvârșită iubire pentru neamul din care se trăgea. Urmează apoi *Paraclisul Cetăți Hotinului de* d. G. Balș, care ajunge la concluzia că acesta datează cel puțin din vremea lui Ștefan cel Mare. In *Cetatea Tihgina*, d. Șt. Ciobanu arată trecutul și importanța aceste porți la granița de est a țării. D-l P. Constantinescu se ocupa de *Biserica sf. Gheorghe din Chișinău*, iar d. P. Nicorescu de *Taurul pe monedele dela Tyras*, pe care le consideră ca dedicații votive zeiței Demetre. *Mănăstirea Căpriana* este studiată de d. Șt. Berechet, iar *Mănăstirea Rughi* de d. N. Țiganco.

La *Varia* ni se dau: *Un manuscris de zugrăveala al Mitropolitului Autim. Diferite înscripții și însemnări*: (Bălțile, Cetatea Albă, Chișinău, Mănăstirea Japca, Orhei și Soroca) de d. Șt. Berechet. In *Notițe* d. Șt. Ciobanu ne dă Crucea Mitropolitului Teoctist și Cetățile vechi de pământ din Basarabia, Păr. Bobu-escu face comunicări „*Cu privire la unele biserici din jud. Iași*".

N. Iorga. *Istoria armatei româneşti.* Bucureşti, 1929. Ed. Ministerului de Război. Pag. 386.

De multă vreme se simţea nevoie de a doua ediţie a acestei lucrări şi anume a volumului I. D. general Cihoschi, ministru de război a făcut o operă foarte utilă, ajutând la apariţia acestei lucrări, care începe din cele mai îndepărtate vremi şi ajunge la epoca de glorie militară a lui Mihai Viteazul (1599). Ca întroducere se analizează condiţiile naturale de apărare, în care contează :Vadurile, Pasurile Carpaţilor şi Vadurile Nistrului.

In cap. I se arată „Elementele alcătuitoare ale sistemului militar românesc, în al II : „Lupte româneşti până la Ştefan cel Mare"; în al III: „Luptele din vremea lui Ştefan cel Mare"; în cap. IV: „Sistemul militar românesc în epoca lui Ştefan cel Mare", în al V: „Războaiele urmaşilor lui Ştefan cel Mare până la încetarea neatârnării politice a Moldovei. Răsboaiele lui Bogdan Vodă Orbul". Cap. VI tratează „Luptele lui Ştefan cel Tânăr"; cap. VII: „Războaiele lui Petru Rareş până la 1538" In cap. VIII se analizează „Oştirile româneşti în războaiele pentru soarta Ardealului (1538—1564). In al IX ni se arată „Epoca luptelor cazăceşti în Moldova" (1572—1591) iar în al X şi ultimul se face o amplă descriere a luptelor lui Mihai Viteazul şi ale tovarăşilor săi până la cucerirea Ardealului (15§4—9). Cu acestea se închee lucrarea, în care ni se arată pe baze de informaţii sigure cea ce a însemnat braţul şi sângele românesc pentru ţară, dar şi pentru umanitate.

Iorga N. *Evolution de la question rurale en Roumaine jusqu'a la Réforme agraire.* Cultura Naţională Buc. 1929. p. 24.

Autorul urmăreşte înfăţişarea vieţii agricole a poporului nostru din cea mai îndepărtată vreme, din acea a Tracilor până în prezent. Forma cea dintăi a acesteia este comunitatea moştenitorilor, cea ce ne arată cuvântul român „moşneni". In proprietatea comună fiecare avea partea sa, care nu era separată de acea a celorlalţi. Era o viaţă de ţărani liberi într'o ţară liberă. Către sfârşitul veacului al XVI situaţia se schimbă în momentul când principatele pierdură suveranitatea lor şi fură obligate să plătească un tribut Turcilor. Birul era cerut la date fixe şi trebuia plătit fără înconjur. Ţăranii nu puteau să se achite de acest bir, decât vânzând tot ce au, deci şi pământul, lucru ce se făcu în chip dezastros. Ei porniră spre alt colţ de ţară, să tae pădurea şi

să-și facă nou câmp de arat. Dar cumpărătorii pământurilor aveau nevoie de brațe, de unde eși „legământul lui Mihai". In secolul al XVII se constată dispariția politică și economică a țăranului.

In cursul a celei de a doua jumătate a sec. al XVIII se observă la țărani o tendință către libertate. In epoca fanariotă, fi' supt influența Turcilor, căci Sultanul avea milă de „sărmanul raia" fie supt acea a culturii filosofice franceze, țăranul începu să fie privit cu oarecare simpatie; el putu să-și cumpere libertatea și câștigă și oarecare reducere din dările către o boerime, care reclama în 1775 restituirea „bunului vechi obicei". Numele lui Nicolae și Constantin Mavrocordat sunt legate de aceste reforme

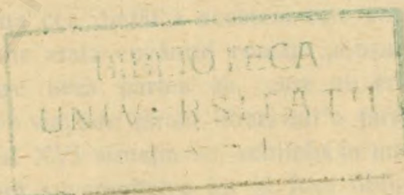
Incepând cu 1826, preocuparea de a da o constituție moldovalahă, făcu să se pună și problema agrară, care trecu prin diferite faze, dintre care acea a domniei marelui Cuza este una din cele mai importante. Ea nu fu rezolvată definitiv, decât prin gestul regesc din 1916.

Lucrarea merită să fie răspândită în cercuri largi fiindcă studiază organic una din fundamentalele chestiuni, dacă nu cea mai importantă a existenței poporului român, care este înainte de orice, un popor de țărani-plugari.

B.

Rugăm pe onorații cititori a ne trimite abonamentul pentru anul ce încheiem acum, adecă 200 lei.

TABLA DE MATERIE

CUPRINSUL

revistei „Arhivele Basarabiei" pe anul I-1929.

ABONAMENTUL . . . . . Anual Lei 200

REDACŢIA ŞI AD-ŢIA CHIŞINĂU, STR ALEXANDRU CEL BUN 73—75